मराठी शब्दार्थचंद्रिका

अथवा

मराठी शब्दांचा मराठींत अर्थ देणारा कोश.

रचणार—

वासुदेव गोविंद आपटे, बी. ए.

संपादक ' आनंद '

व

मराठीचे अध्यापक, टिळक महाविद्यालय, पुणें.

सन १९२२.

किंमत तीन रुपये.

प्रकाशक—

गोपाळ बळवंत जोशी,

व्यवस्थापक आनंदकार्यालय, ३३० सदाशिव पेठ, पुणें.

मुद्रक—

१ गोपाळ बळवंत जोशी, आनंद छापखाना, ३३० सदाशिव पेठ, पुणें.
खंड पहिला, तिसरा, व पुरवणी.

२ केशव रावजी गोंधळेकर, जगद्धितेच्छु छापखाना, शनिवार पेठ, पुणें.
खंड दुसरा.

प्रस्तावना.

कोणत्याहि विषयाच्या–विशेषतः भाषाविषयाच्या–शिक्षणांत शब्दांच्या अर्थांचें बिनचूक ज्ञान होणें ही एक अत्यंत महत्त्वाची बाब आहे ही गोष्ट कोणीहि मनुष्य कबूल करील. पण चांगल्याशा कोशाच्या अभावीं शब्दांचें यथार्थ ज्ञान करून देण्यास शिक्षकांस मोठी अडचण पडते. शाळांतूनच तेवढी ही अडचण भासते असें नाहीं, तर ज्ञानसंपादनार्थ किंवा मनोरंजनार्थ पुस्तकें व वर्तमानपत्रें वाचणाऱ्या सामान्य वाचकांनाहि पुष्कळ वेळां शब्दांचे बरोबर अर्थ न कळल्यामुळें मोठा विरस होतो. ही सर्वसामान्य अडचण प्रस्तुत कोशानें बहुतांशीं दूर होईल अशी माझी समजूत आहे.

हा कोश माझ्या '**मराठी शब्दरत्नाकर**' नांवाच्या मोठ्या कोशाची संक्षिप्त आवृत्ति आहे. संक्षेप करतांना मराठी व इंग्रजी शाळांतून शिकविण्यांत येणारे गद्य-पद्य मराठी ग्रंथ, व त्याचप्रमाणें इतर वाङ्मय आणि वर्तमानत्रें व मासिक पुस्तकें, यांत येणारे सर्व अर्वाचीन शब्द त्यांच्या अर्थासह यथास्थित देण्याचें धोरण फार काळजीपूर्वक संभाळण्यांत आलें आहे. प्रचारांतून गेलेले जुने मराठी शब्द, अप्रसिद्ध अरबी, फारशी वगैरे शब्द, व केवळ पारिभाषिक असे शब्द तेवढे गाळले आहेत. त्यामुळें हा कोश आटोपशीर होऊन स्वल्प किंमतींत गरीब शाळामास्तर व विद्यार्थी यांना देणें शक्य झालें आहे.

कोशरचनेचें काम जसें अत्यंत परिश्रमाचें व खर्चाचें आहे तसेंच तो छापण्याचें कामहि अतिशय त्रासाचें, किचकट, व वेळ खाणारें आहे. म्हणून इतर विषयांवर शेंकडों पुस्तकें दरसाल निघत असतां मराठी भाषेचा शब्द–कोश करण्याचें महत्त्वाचें काम हातीं घेण्यास कोणी लेखक व प्रकाशक फारसे धजले नाहींत. हें काम माझ्या हातून सिद्धीस गेलें ही मी परमेश्वराची मोठी कृपाच समजतों. इतक्या परिश्रमानें केलेल्या या कोशाचा यथायोग्य आदर होऊन महाराष्ट्रांतला शिक्षकवर्ग व विद्यार्थिवर्ग यांना थोडीशी जरी मदत झाली तरी श्रमाची सार्थकता झाली असें मी समजेन.

आनंदकार्यालय, पुणे.
माघ व० ९ शके १८४३ } **वासुदेव गोविंद आपटे.**

अनुक्रमणिका.

या कोशांत योजिलेले संक्षेप.

अ०—अव्यय.
अने०, अने० व०—अनेकवचन.
अर०—अरबी भाषा.
इं०—इंग्रजी.
उदा०—उदाहरणार्थ.
का०—कानडी.
गणि०—गणितशास्त्र.
गुज०—गुजराथी.
ज्योति०—ज्योतिषशास्त्र.
ता०—तामिळभाषा.
तुका०—तुकारामाची गाथा (इंदुप्रकाश.)
तें० तेलुगु भाषा.
दा०—दासबोध.
न०—नपुंसक लिंग.
पृ०—पृष्ठ.
फा०—फारशी भाषा.
प्रा०—प्राकृत ग्रंथांतला शब्द.
भा०, भाग०—एकनाथी भागवत.
मुक्ते०—मुक्तेश्वर.
मोरो०—मोरोपंत.
रघु०—रघुनाथपंडित.
रामवि०—रामविजय.
सं०—संस्कृत किंवा संस्कृतोत्पन्न.
स्त्री०—स्त्रीलिंगी.
हरिवि०—हरिविजय.
शिव०—शिवललिामृत.
हिं०—हिंदी किंवा हिंदुस्थानी (उर्दू).
ज्ञा०—ज्ञानेश्वरी (माडगांवकर).

श्री.

मराठी शब्दार्थचंद्रिका.

अ

[**टीप**—अ अक्षरानें आरंभ झालेले पुष्कळ शब्द अबद्दल आ आरंभीं घालून लिहिण्याचा प्रघात आहे. म्हणून जे शब्द अ या अक्षराखालीं आढळणार नाहींत ते आ या अक्षराखालीं पहावे.]

अ (अ.) अभाव, विरोध, निषेध इ० दर्शविणारें व दुसऱ्या शब्दाशीं योग करून येणारें अव्यय.

अउत्या (वि.) शेतकाम करणारा; शेतकऱ्याचा मुलगा.

अऊत (सं. आयुध न.) शेतकीसंबंधाचें हत्यार; नांगर; बैलाच्या एका जोडीनें नांगरली जाईल इतकी जमीन.

अंक (सं. पु.) चिन्ह; आंकडा; मांडी; नाटकाचा भाग.

अंकगणित (सं. न.) अंकांनीं करण्याचें गणित.

अकटोविकट (सं. वि.) प्रचंड.

अकड (हिं. स्त्री.) ऐट; अभिमान, ताठा.

अकडणें (क्रि.) ऐट मिरविणें; ताठणें.

अकडबाज (हिं. वि.) ऐटबाज; गर्विष्ठ.

अंकडा (सं. अंक. पु.) संख्येचें चिन्ह; वाकड्या टोंकाचा पदार्थ; विंचवाचा नांगडा.

अंकडी (स्त्री.) टोंकाला आंकडा असलेली लांब काठी.

अंकणी (सं. स्त्री.) आंखण्याची पट्टी.

अकरकी (स्त्री.) अकरे अकरे एकवीसासें पासून वीसे वीसे चारशेंपर्यंतचे पाढे.

अकरमाशा (वि.) जारज, अनौरस, हीन जन्माचा.

अकरसणें (क्रि.) संकोचणें.

अकराळ विकराळ (सं. कराल वि.) भयंकर. [नांवाचें फळ.

अकरोट-ड (सं. अक्षोट पु.) अक्रोड

अकर्तृक (सं. वि.) कर्त्यावांचून असलेलें. (व्याक०) ज्यास स्वतंत्रपणें द्रव्य कर्ता नसून केवळ क्रियापदानेंच तत्संबंधाचें विधान पूर्ण झालेलें असतें असा (अकर्मक धातु).

अकर्म (सं. न.) कुकर्म, पापकृत्य.

अकर्मक (सं. वि.) व्याकरणांत-ज्याला कर्म नाहीं असा धातु.

अकल, अक्कल (अर. अकल. स्त्री.) शहाणपण. **अ० चा खंदक**-दीड शहाणा, मूर्ख; **अ० विकत घेणें**-शहाणपण शिकणें.

अकल्पित (सं. वि.) अचिंतित, अतर्कित, (अ०) एकाएकीं.

अकल्याण (सं. नं.) अमंगल.

अकस (स्त्री.) द्वेष, दावा, चुरस.

अकसखोर (फा. वि.) दुष्ट, खुनशी.

अकस्मात (सं. अ.) एकाएकीं.

अका-क्का (प्रा. स्त्री.) वडील बहीण.

अकांडतांडव (सं. न.) मोठें गजबजून सोडणारें कार्य; रागाचें फाजील भाषण.

अकाबाई (स्त्री.) लक्ष्मीची वडील बहीण; दुर्दैव; **अ० चा फेरा**-वाईट ग्रहदशा.

अकालीन (सं. वि.) अयोग्यकाळीं झालेलें.

अकाळवाणी (न.) भलत्याच वेळीं पडलेला पाऊस.

अकिंचन (सं. वि.) अतिशय दरिद्री.

अंकित (वि.) चिन्ह केलेला; वश; गुलाम
अकुंठ (सं. वि.) अकुंठित, अबाधित.
अंकुर (सं. पु.) मोड.
अंकुश (सं. पु.) हत्तीला ताब्यांत ठेवण्यासाठीं माहूत हातीं शस्त्र घेतो तें.
अकृत्रिम (सं. वि.) निष्कपट, खरा.
अक्कल (स्त्री.) अकल शब्द पहा.
अक्कलकरा-काढा (पु.) एक औषधीमूळ
अक्कलदाढ (स्त्री.) बत्तिसावा किंवा शेवटीं उगवणारा दांत.
अक्कलवंत-वान् (वि.) शहाणा; बुद्धिमान्.
ॲक्टिंग (इं. वि.) बदली काम करणारा; (न.) अभिनय, हावभाव.
अक्काळविक्काळ (वि.) भयंकर स्वरूपाचा.
अक्रोड (सं. अक्षोटक. पु. न.) एक फळ.
अक्साबोक्शीं (अ.) फार जोरानें.
अखंड (सं. वि.) सगळा, (अ.) सतत.
अखंडणें (ग्रा. कि.) चिकटून राहणें. (तुका० १७३८).
अखंडसौभाग्यवती (सं. वि.) चिरसौभाग्यसुख भोगणारी; (ग्राम्य) वेश्या.
अखंडित (सं. वि.) सतत चालणारा.
अखत्यार (अर. पु.) **अखत्यारी** (स्त्री.) (अर.) अधिकार.
अखबार (अर. स्त्री.) बातमी; वर्तमानपत्र; (फा. पु.) **अ० नवीस**-बातम्या लिहिणारा.
अखर (सं. अक्षर. न.) अक्षर; (फा. आखर पु.) गुरांची एके ठिकाणीं जमून बसण्याची जागा (वि.) अविनाश.
अखरा (ग्रा. पु.) आखाडा; शस्त्रागार
अखलेख (ग्रा. अ.) वारंवार, सहज.
अखा (सं. अखिल. वि.) सगळा, सर्व.
अखाडा (हिं. पु.) अड्डा; कुस्ती करण्याची जागा.
अखिल-ळ (सं. वि.) सर्व, संपूर्ण.
अखुडणें (कि.) लहान होणें, खुरटणें.
अखूड (वि.) लहान, अपुरा.
अखें (हिं. आखा. न.) कंठाळीची अथवा पखालीची एक बाजू.
अखेर (फा. आखर. स्त्री.) समाप्ति. शेवट; (अ.) शेवटीं.
अखेरी (फा. आखरी स्त्री.) शेवट; **अ० मारणें**-शेवटचा डाव साधणें; अखेर यश मिळविणें.
अग (अ.) बायकोविषयीं संबोधनार्थक अव्यय; (सं. पु.) पर्वत, वृक्ष.
अंग (सं. न) शरीर; शरीरावयव; बाजू; अंश, भाग; प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष कर्तृत्वसंबंध; मेद, मांस; मनाची प्रवृत्ति, आकलनशक्ति; वशिला, मदत करणारा. **अं० काढून घेणें**-संबंध तोडणें; **अं० चोरणें**-कुचरपणानें काम करणें; **अंगाबाहेर टाकणें**-संबंध तोडून टाकणें; **अं०धरणें**-थंडीनें अंग दुखणें; गुटगुटीत होणें; **अं० मोडून काम करणें**-फार परिश्रम करणें; **अं० ची लाही होणें**-खवळणें; **अं० स येणें**-नुकसानीची बाब होणें; **अं० त येणें**-पिशाचाचा वगैरे संचार होणें
अंगकाठी, अंगलट, अंगलोट (सं. स्त्री.) शरीराची ठेवण.
अंगचा (वि) स्वाभाविक.
अगटी (सं. अग्निस्थिति. स्त्री.) शेकोटी.
अंगठा (स. अंगुष्ठ पु.) अंगुष्ठ; **अं० दाखविणें**-नाकबूल जाणें, वंचना करणें.
अंगठी (सं. अंगुष्ठ स्त्री.) हाताच्या बोटांतील अलंकार.
अगड (ग्रा. स्त्री.) लवणामधील वाट; अवघड वाट.
अगडधूत (सं. अवधूत पु.) लहंभारती, गोसावी.
अगडबंब (वि.) फार लठ्ठ, अवजड.
अंगडें (न.) लहान मुलाचें अंगांत घालण्याचें वस्त्र.
अंगण (सं. न.) घरापुढची मोकळी जागा; रंगण; भूमि, क्षेत्र.
अगणित (सं. वि.) असंख्य.
अगतिक (सं. वि.) निरुपाय; निराधार.
अगत्य (सं. अगति. न.) जरूर; आस्था, कळकळ; आदर; **अ० पूर्वक** (अ.) अवश्यमेव.
अंगत्राण (सं. न.) चिलखत.

अगदीं (अ.) निखालस, पूर्णपणें.
अंगना (सं. स्त्री.) स्त्री.
अंगपिळा (पु.) अंगमोडा, अळापिळा.
अंगभूत (सं. वि.) अंग मानलेलें; समाविष्ट.
अंगमेहनत (स्त्री.) शारीरिक श्रम.
अंगमोड (स्त्री.) सक्त मेहनत.
अगम्य (सं. वि.) अप्राप्य; दुर्गम; दुर्बोध, अज्ञेय.
अगर (फा. अ.) अथवा, किंवा.
अगर (सं. आकर न.) शेत, मळा; (सं. अगरु) चंदनविशेष.
अंगरखा (सं. अंगरक्षक पु.) अंगावरचा कपडा, अंगरखा.
अगरबत्ती (फा. स्त्री.) धूपकाडी, उदबत्ती.
अंगरस (सं. पु.) पाणी न घालतां फळें वनस्पति इ. चा काढलेला रस.
अंगराग (सं. पु.) सुगंधि उटणें; उटी.
अगरी (स्त्री.) शहरांतील व्यापाराची पेठ.
अंगरोग (सं. पु.) स्वाभाविक म्हणजे पिशाचबाधेनें न झालेली व्याधी.
अंगलट (स्त्री.) अंगकाठी पहा.
अंगलट येणें (क्रि.) जबाबदारींत अडकणें.
अगल्या दगल्या (पु.) आश्रित, बगलबच्चा.
अंगवटा (प्रा. अ.) स्वाधीन.
अंगवण (प्रा. स्त्री.) स्वेच्छा (ज्ञा० ७।९२) सामर्थ्य (तुका० ३०३४) संवय; साह्य, मदत, पक्ष (भा० ३०।११७) खूण, वण.
अंगवणें (ना.) शक्ति (ना. ११२७) (क्रि.) सुकणें, (अमृ० १।३४) आवरणें. (ना० ५६८)
अंगवसे (फा. न.) रूप.
अंगवस्त्र (सं. न.) उपरणें; राख, रखेली.
अगवळ (सं. वि.) अमंगळ(ज्ञा०१३।६७) (पु.) वेणीच्या केसांचीं अग्रें बांधतांना लागतो तो लोकरीचा धागा किंवा केसांची दोरी.
अंगवळा (प्रा. पु.) अंगाची ठेवण. (ना० गा० १२८) संगत; आळेपिळे.
अंगवळणीं पडणें–सराव होणें.
अंगविक्षेप (सं. पु.) हावभाव.
अगस्ती (प्रा. ना.) १ देहाभिमान (ज्ञा० ९।१८३) २ ऋषिविशेष; ३ नक्षत्रविशेष ४ खादाड मनुष्य; ५ वृक्षविशेष.
अंगस्वभाव (सं. पु.) जन्मतः प्राप्त स्वभाव.
अंगहीन (सं.) १ वेश्या (ज्ञा. १७।२४६) २ मदन; ३ चाकाशिवाय असलेला रथ (ज्ञा० १०।३८७); (वि.) पंगु.
अगळ (सं. अर्गला, स्त्री.) दाराला घालण्याची साखळी, अडसर, निर्बंध.
अगळा (हिं. वि.) श्रेष्ठ; अधिक.
अंगळी (सं. अंगुलि स्त्री.) अंगुलि, सर्वांत लहान बोट.
अगळीक (स्त्री.) खोडी.
अगा (अ.) पुरुषवाचक संबोधनार्थक शब्द
अंगाई (स्त्री.) झोंप.
अगाऊ (वि.) आधींचा; (अ.) आधीं; प्रथम.
अगाजणें (क्रि.) गाजावाजा होणें; टिमकी वाजणें.
अगाजा (फा. आगाजा. पु.) बोभाट.
अगांतुक (सं. आगंतुक. पु.) न बोलावतां जेवण्यास गेलेला मनुष्य; (वि.) आकस्मिक, बाह्य.
अगाध (वि) फार खोल; अगम्य; अतर्क्य
अगापिछा (हिं. ना.) पुढचा व मागचा भाग; पुढचा मागचा संबंध; जवळचे आप्तसंबंधी (आईबाप, मुलें वगैरे)
अंगार (स. पु.) निखारा, विस्तव.
अगार (सं. न.) घर, मंदिर.
अंगारक (सं. पु.) मंगळ–ग्रह.
अंगारकी चतुर्थी (स्त्री.) कृष्णपक्षांत मंगळवारीं पडणारी चतुर्थी.
अंगारा (सं. अंगार. पु.) देवाचा प्रसाद म्हणून धूपारतींतील घेतलेली राख; जोंधळ्यावर पडणारा एक रोग.
अगाशी (सं. आकाश स्त्री.) गच्ची.
अगास (सं. आकाश न.) आकाश.
अगियाळें (सं. न.) १ अग्निकुंड (ज्ञा० १४।१६२) २ ललाटस्थ अग्निचक्र.

अगी (प्रा. ना.) आग, अग्नि.
अंगिकार (पु.) स्वीकार.
अंगीं पडणें–संवय होणें; साद्य होणें; (प्रा.) पक्षपात करणें (अमृ० ६।६)
अंगुलें (प्रा. न.) अलंकार (तुका०१८५३)
अंगुष्ठ (सं. पु.) आंगठा.
अंगुस्तान (सं. अंगुलित्राण न.) हाताच्या बोटाच्या रक्षणासाठीं घातलेलें टोपण.
अंगुस्ती (स्त्री.) शिरशिरी.
अंगें (प्रा. अ.) स्वतः
अंगेजणें (प्रा. क्रि.) अंगिकारणें.
अंगूर (फा. पु.) द्राक्ष.
अंगूळ (सं. न.) लांबी मोजण्याचें एक माप.
अगे, अगो (अ०) स्त्रीविषयक संबोधनार्थी अव्यय.
अगोचर (वि.) ज्ञानेंद्रियांनीं ग्रहण करण्यास अशक्य; अज्ञात.
अगोदर (अ.) पूर्वी, प्रथम.
अंगोळी (सं. अंगुलि. स्त्री.) बोट.
अग्नि (सं. पु.) विस्तव.
अग्निकाष्ठ भक्षणें–स्वतःस जाळून घेणें.
अग्निक्रीडा (सं. स्त्री.) आतषबाजी; दारूकाम.
अग्निहोत्र (सं. न.) शास्त्रोक्त अग्नि ठेवून सांजसकाळ होम करण्याचें कर्म.
अग्निहोत्री (सं. पु.) अग्निहोत्र घेतलेला पुरुष.
अग्निमांद्य (सं. न.) अपचनाचा रोग.
अग्यारी (सं. अग्निगृह स्त्री.) पारशी लोकांचें अग्निपूजेचें मंदिर.
अग्र (सं. न.) शेवट, टोंक, पुढचा भाग;
अग्रका, } (सं. स्त्री.) ग्रहाच्या उदया-
अग्रज्या } स्तांच क्षितिज बिंदु व पूर्व-पश्चिम क्षितिजबिंदु यांच्या मधला कंस.
अग्रगण्य (सं. वि.) मुख्य, नायक, शिष्ट.
अग्रणी (सं. पु.) नेता, नायक, मुख्य.
अग्रज (सं. पु.) वडील बंधु.
अग्रधान्यें (सं. न.) खरीपाच्या हंगामाचीं धान्यें.
अग्रपूजा (सं. स्त्री.) पहिली पूजा; श्रेष्ठ मान.
अग्रलेख (सं. पु.) वर्तमानपत्रांतील मुख्य लेख.
अग्रहार (सं. पु.) पुजाऱ्याच्या कुटुंबपोषणार्थ देवस्थानास अर्पण केलेलें इनाम–गांव, जमीन इ०
अग्रा (सं. स्त्री.) खस्थ ज्योति उगवतात किंवा मावळतात तेव्हां त्यांचें पूर्वबिंदूपासून जें अंतर असतें तें.
अग्रेसर (सं. पु.) नेता, नायक, मुख्य.
अघ (सं. न.) पाप.
अघटित (वि.) असंभाव्य, विलक्षण.
अघवा (प्रा. वि.) अवघा, सर्व.
अघळपघळ (वि.) लांबलचक; मोकळेपणानें केलेलें.
अघाडी (सं. अग्र. स्त्री.) पुढचा भाग; **अ० साधणें**–इतरांच्या अगोदर कार्य साधणें.
अघाडीपिछाडी (स्त्री.) दावें किंवा लगाम, आणि पायबंद; पुढचा व मागचा भाग.
अघोर (सं. वि.) भयंकर; अमंगळ.
अघोरी (सं. पु.) अघोर पंथांतील मनुष्य (वि.) साहसकर्मी.
अंघोळ (स्त्री.) स्नान, अंग धुणें.
अंघ्रि (सं. पु.) पाय.
अचकटविचकट (वि.) अश्लील.
अचकाविचका (पु.) अव्यवस्था, गोंधळ, बिघाड.
अचपळ (सं. वि.) उत्पाती, खोडकर.
अचंबा (फा. अचंभा पु.) आश्चर्य, नवल.
अचरट (वि.) व्रात्य; उच्छृंखल.
अचल, अचळ (सं. पु.) पर्वत; (वि.) न ढळणारें.
अंचल (सं. पु.) पदर.
अचळ (पु.) स्तन.
अचाट (वि.) विलक्षण; अद्भुत.
अचानक (हिं. अ.) अकस्मात्, अवचित.
अचावचा (सं. यद्वातद्वा अ.) अद्वातद्वा, अमर्यादपणें.
अचूक (अ.) बिनचूक; अकस्मात्
अचेत, अचेतन (सं. वि.) जड, निश्चेष्ट

अचोज (प्रा. न.) नवल (एक० १२५)
अच्छेर (पु.) अर्धाशेर.
अच्युत (सं. पु.) विष्णु.
अज (सं. पु.) ईश्वर; बोकड.
अजगर (सं. पु.) मोठा सर्प.
अंजन (सं. न.) काजळ; दृष्टि साफ करणारें औषध.
अजब (अर. वि.) आश्चर्यकारक.
अजबखाना (अर. पु.)पदार्थसंग्रहालय.
अजबाब (अर. स्त्री.) चीजवस्त.
अजम (अर. वि.) थोर, सन्मान्य.
अजमत (अर. अजीमत स्त्री.) सामर्थ्य;
अजमावणें (कि.) परीक्षून पाहणें; अजमास पाहणें. [सुमार.
अजमास (फा. अजमाइस. पु.) अंदाज,
अजरामर (सं. वि.) ज्यास वार्धक्य व मरण नाहीं असें; अक्षय.
अजस्र (सं. वि.) फार मोठा.
अजा (सं. स्त्री.) शेळी.
अजागळ (सं. वि.) निरुपयोगी, खुळा, वेडसर.
अजाण (सं. अज्ञान वि.)अज्ञानी.
अजातशत्रु (सं. वि.) ज्याला कोणी शत्रु नाहीं किंवा जो दुसऱ्याचें शत्रुत्व करीत नाहीं असा.
अजापुत्र (सं. पु.) कोकरूं; (लक्षणेनें) गरीब प्राणी.
अंजारणें गोंजारणें (कि.) कुरवाळणें, लाडीगोडीनें बोलणें.
अजिंक्य (वि.) न जिंकला गेलेला, पराभूत न होण्यासारखा.
अजिन (सं. न.) मृगचर्म, हरणाचें कातडें
अंजिरी (वि.) अंजिराच्या रंगाचा.
अजीं, अजीबात (अ.) अगदीं, मुळींच
अंजीर (फा. पु.) एक फळ.
अजीर्ण (सं. न.) अपचन.
अजुनि (सं. अद्य. अ.) अद्याप, अजून.
अजुर्दा (फा. वि.) खट्टू, उदासीन;
अजुर्दार (फा. पु. ना.) मजूर, भाडेकरी; जासूद.
अंजुळ (सं. अंजलि. स्त्री.) ओंजळ.
अजून (सं. अद्य. अ.) अद्याप.

अजोळ (सं. आर्यालय. न.) आईच्या बापाचें घर.
अट (स्त्री.) अटक; विण्याचा सूर उंच होण्यासाठीं असलेली घोडी; करार, शर्त
अटक (स्त्री.) प्रतिबंध; कैद; **अ० स झेंडे लावणें**–शतकृत्य करणें; मोठा दिग्विजय करणें.
अटकणें (कि.) गुंतून किंवा अडकून पडणें.
अटकळ, अटकळपंचविशी (स्त्री.) तर्क, अजमास, अनुमान.
अटकाव (पु.) प्रतिबंध.
अटकावण (स्त्री.) अडथळा.
अटकें (न.) विड्याच्या पानांचें अंखें.
अटणी (स्त्री.) सोनाराची सोनें वगैरे आटविण्याची मूस; निर्बंध.
अटणें (कि.) कमी होणें; रस होणें; घट्ट होणें; बळकट होणें; अडून बसणें.
अटन (सं. न.) फिरणें, भ्रमण.
अटपता (वि.) आंखडता.
अटवळा (पु. न.) शेताची राखण करण्यासाठीं किंवा धान्य पाखडण्यासाठीं बांधलेला माळा.
अटवी (सं. स्त्री.) अरण्य, रान.
अटाटी (प्रा. पु.) सायास, छळणूक.
अटापिटा (पु.) यातायात, खटाटोप, श्रम.
अटापटि (स्त्री.) परिश्रम, कष्ट.
अटारणें (कि.) थकणें; थकविणें.
अटाली (सं. अट्टालिका. स्त्री.) मोठा वाडा; गच्ची; मनोरा.
अटाहास्य (सं. न.) अट्टहास. (नाम० ५६९)
अटी (प्रा. स्त्री.) कष्ट. (एक० २१४३)
अटींव (वि.) अटविलेलें; घट्ट.
अटूळणें (प्रा० कि.) बांधणें.
अट्टल (वि.) पक्का, वस्ताद.
अट्टहास (सं. पु.) भारी मोठा प्रयत्न; मोठ्यानें हंसणें.
अट्यापाट्या (स्त्री.) मुलांचा एक खेळ.
अठव (प्रा. पु.) आठवण, स्मरण.
अठंगुळा, अठंगूळ (वि.) गर्भधारणापासून आठव्या महिन्यांत जन्मलेला.

अठरणें (क्रि.) आकुसणें, संकोचणें;
अठरापगड जात—अनेक जातींचे लोक
अठरा विसवे दारिद्र्य—अतिशय गरीबी
अठी (स्त्री.) वळी, सुरकुती; गांठ, अढी; नाडा; फळांतील बी.
अठीवेठी (प्रा. स्त्री.) वेरझार.
अठोळी (स्त्री.) फळांतील बी.
अड (स्त्री.) अट, शर्त; अडथळा; हट्ट.
अंड (सं. पु.) वृषण; अंडें; **अं० स लोणी लावणें**—खुशामत करणें.
अडकट्ट (प्रा. स्त्री.) आडमार्ग, रान.
अडकणें (क्रि.) कुंठित होणें; थांबून राहणें.
अडकण (न.) **अडकणी** (स्त्री.) आड-काठी; अडकण्यासाठीं योजिलेली वस्तु; (अडसर, खिळा वगैरे.)
अडकवण (स्त्री.) अडकण पहा.
अडका (पु.) अर्धा पै.
अडकिता, अडाकित्ता (फा. पु.) सरोता, सुपारी वगैरे कातरण्याचें साधन.
अडगळ (स्त्री.) निरुपयोगी, अडचण करणाऱ्या वस्तु.
अडगिऱ्हाइकी (वि.) दुकानदाराकडून नव्हे तर खासगी गृहस्थाकडून विकत घेतलेली.
अडचण, अडचणूक (स्त्री.) पंचाईत; घोंटाळा; न्यूनता; संकोच.
अडण (न.) सुपाऱ्या कांठाला मजबुती साठीं लाविलेली कांबीट.
अडंडळ (प्रा. वि.) अढळ.
अडणी (स्त्री.) लहानशी तिवई; संकट; (तुका० १८८१); **अ० वरचा शंख**—उच्च पदावर बसलेला मूर्ख मनुष्य.
अडणूक (स्त्री.) अडचण; अडथळा; हर-कत; आग्रह, अट.
अडणें (क्रि.) कुंठणें, कुंठित होणें; हट्ट धरून बसणें.
अडत (स्त्री.) दलाली, मध्यस्थी, एज-न्सी; सदर कामाबद्दल द्यावयाचें द्रव्य, दस्तुरी.
अडत्या (पु.) दलाल, गुमास्ता, एजंट.
अडथळा (पु.) प्रतिबंध, अटकाव.
अडदर, अडदरा (प्रा. पु.) भय
अडदांड (वि.) अडाणी व दांडगा.
अडनांव (न.) कुलनाम.
अडनीड (वि.) गैरसोयीचा.
अडप-झडप (अ.) चोरूनमारून.
अडपणें (प्रा. क्रि.) अडविणें.
अडपता दडपता (वि.) वर देखरेख करणारा, नियंता.
अडफाटा (पु.) अडथळा, विघ्न.
अडबंकी (प्रा. स्त्री.) दाराची खीळ.
अडबंद (प्रा. पु.) करदोडा, कटिसूत्र.
अडमुठा, अडमुठ्या (वि.) अडाणी.
अडमुळीं (प्रा. अ.) अकस्मात्
अडला नारायण (पु.) अडचणींत सांप-लेला मनुष्य.
अडवळणीं (अ.) एकीकडे.
अडवा (वि.) तिरपा; सामोरा; प्रतिबंध करणारा.
अडवा-तिडवा (वि.) वाकडातिकडा.
अडवारा (पु.) धरबंध.
अडविणें (क्रि.) थांबविणें; प्रतिबंध करणें
अडवी (प्रा. स्त्री.) अटक; अरण्य.
अडवें होणें—अंमळ निजणें, वामकुक्षी करणें.
अडव्या अंगाचा—लठ्ठ.
अडशेरी (स्त्री.) धान्याचें एक माप.
अडस (प्रा. पु.) खोळंबा; (वि.) गच्च.
अडसट्टा (हिं. पु.) अंदाज; बेत, आटोका.
अडसण (न.) खट्याळ गाई-म्हशीला दूध काढण्याचे वेळीं अडवून धरण्या-साठीं केलेली योजना; सुपानें वेगळे काढलेले स्वच्छ दाणे.
अडळ (प्रा. पु.) साह्य, मदत, पृथक-पणा (सोहि० सिद्धांत); खोळंबा, अड-चण; स्पर्श; सुमुहूर्त; परिमळ.
अडाखा (पु.) मेळ, ताळा.
अडाघडी (प्रा. स्त्री.) जगाची रचना, (हरि० १९.७७.)
अडाणचोट (ग्राम्य वि.) अडाणी.
अडी (प्रा. स्त्री.) प्रतिबंध.
अडीमोडी (प्रा. स्त्री.) अंगपिळा.

अंडील (वि.) खची न केलेली.
अंडुकली (स्त्री) **अंडुकलें** (न.) अंडकुळी.
अडुळसा (पु.) एक औषधी वनस्पती.
अड्डू (पु.) अडणा; पाथरवटाचें एक हत्यार; तरफ. (वि.) हट्टी.
अंडें (सं. अंड न.) पिलाचें उत्पत्तिस्थान. **अंडीं पिलीं बाहेर काढणें**-गुप्त गोष्टी उघडकीस आणणें.
अडेल (वि.) हट्टी, अडून बसणारा.
अडेल तट्टू (वि.) हट्टी मनुष्य.
अडोशीं-पडोशीं (अ.) आसपास, शेजारीं पाजारीं.
अडोसा (पु.) दृष्टीस प्रतिबंध करण्यासाठीं केलेली पडद्यासारखी योजना.
अडोळणें (प्रा. क्रि.) आढळणें.
अड्डा (सं. अड्ड पु.) जमण्याचें ठिकाण.
अढळ (वि.) अचल, स्थिर, (न.) सांपडणें, उपलब्धि; अनुभव.
अढळणें (क्रि.) सांपडणें; भेटणें.
अढावा (पु.) हिशोबाचा झाडा, तेरीज, शिलकपत्रक.
अढी (स्त्री.) आंबे वगैरे फळें पिकण्यासाठीं गवत वगैरे अंथरून केलेली योजना; विरुद्ध भाव; गुंताडा, गुंतागुंत. **मनांत अ० धरणें**-मनांत गुप्तपणें वैरबुद्धि बाळगणें.
अटीच्या दिढी-उधळेपणानें; एकाच्या ठिकाणीं दीड खर्चून.
अढें (न.) घराच्या दोन्ही पाख्यांच्या मधोमध घातलेली लांब तुळई.
अढेवेढे घेणें-कांकूं करणें.
अणकुची (स्त्री.) अणी, टोंक.
अणी (प्रा. स्त्री.) शस्त्राचें बारीक टोंक.
अणीक (सं. अनेक वि.) आणखी.
अणीवाणी (स्त्री.) कार्यसिद्धि होण्याची जवळ आलेली स्थिति; क्षुब्धता; निकर.
अणु (सं. पु.) सूक्ष्म कण.
अणुरेणु (पु.) सूर्यकिरणांत दिसणारे धुळीचे वगैरे सूक्ष्म कण.
अंत (सं. पु.) शेवट, समाप्ति; मर्यादा, कड; दम, ताकद; **अं. पहाणें**-पूर्णपणें कसास लावणें.
अतएव (अ.) यासाठीं.
अंतःकरण (न.) मन, अंतर्याम
अंतडी (सं. अंत्र स्त्री.) **अंतडें** (न.) आंतडें; **अं० ला पीळ पडणें**-खरी कळकळ वाटणें.
अतत्यायी (सं. आतत्यायी वि.) साहसकर्म अथवा त्रागा करणारा.
अंतपार (पु.) अखेरची मर्यादा.
अंतःपुर (सं. न.) स्त्रियांची जागा, जनानखाना, राणीवसा.
अंतर (न.) पोकळी, मध्यभाग, अवकाश; सीमा; भेद, तफावत; चुकी; खंड; अंतर्याम, अंतःकरण; अभिप्राय; **अं० देणें**-सोडणें.
अंतरंग (सं. न.) अंतःकरण; आंतील भाग, गुह्य; (वि.) जवळचा; अत्यंत प्रिय, जिवलग.
अंतरणें (क्रि.) कालातिक्रम होणें; मुकणें.
अंतरपाट (सं. अंतःपट पु.) लग्नाच्या वेळीं वधू आणि वर यांच्यामध्यें आडवा धरलेला पडदा.
अंतरसाक्षी (पु.) अंतर्याम जाणणारा.
अंतरा (फा. पु.) तरवारीच्या मुठीवरील बोटांचा आसरा.
अंतरात्मा (सं. पु.) जीवात्मा; मन.
अंतराय (सं. पु.) विघ्न.
अंतराल (सं. न.) आकाश.
अंतरीक्ष (न.) आकाश, नभोमंडल.
अतर्क्य (वि.) अचिंत्य, गूढ.
अंतर्गत (सं वि.) समाविष्ट; पोटांत आलेलें; गुप्त.
अंतर्गळ (पु.) अंत्रवृद्धि, एका रोगाचें नांव.
अंतर्गृह (सं. न.) घराचा आंतला भाग.
अंतर्दशा (सं.स्त्री.) ग्रहाचा फल देण्याचा काल; अंतःस्थ किंवा खरी स्थिति.
अंतर्धान (सं. न.) अदृश्य होणें, गुप्तता
अंतर्भाव (सं. पु.) समावेश; मनोभाव
अंतर्भूत (सं. वि.) समाविष्ट.
अंतर्मुख (सं. वि.) आंत वळलेला; आत्मचिंतनपर.
अंतर्याम (सं. न.) अंतःकरण, अंतरंग.

अंतर्लापिका (सं. स्त्री.) जेथें श्लोकाचें मर्म त्या श्लोकांतच गुप्त असतें तो श्लोक
अंतर्वेदी (सं. स्त्री.) गंगा व यमुना यांच्या मधला प्रदेश.
अंतर्हित (सं. वि.) अदृश्य; लपविलेला
अंतर्ज्ञान (सं. न.) गुप्त ज्ञान.
अतसबाजी (फा. आतशबाजी स्त्री.) दारूकाम.
अंतस्थ (सं. वि.) आंतील.
अतार-री (पु.) सुगंधी, अत्तरें विकणारा
अतांशी (अ.) अलीकडे, सध्या.
अति (सं. अ.) फार.
अतिक्रम (सं. पु.) **अतिक्रमण** (सं. न.) उल्लंघन; अपमान; (वेळ) निघून जाणें.
अतिथि (पु.) पांथस्थ; भोजनसमयीं आलेला आगंतुक; पाहुणा.
अतिप्रसंग (सं. पु.) मर्यादेचें उल्लंघन; निकटसंबंध.
अंतिम (सं. वि.) अखेरचा.
अतिरथी (सं. पु.) मोठा योद्धा.
अतिरिक्त (वि.) अतिशयित.
अतिरेक (सं. पु.) अतिशयपणा; विपुलता.
अतिव्याप्ति (सं. स्त्री.) फाजील गोष्टींचा समावेश.
अतिशय (वि.) फार.
अतिशयोक्ति (सं. स्त्री.) फुगवून सांगणें
अतिशूद्र (सं. पु.) शूद्रापेक्षां हीन (महार, मांग इ०)
अतिसार (सं. पु.) हगवण.
अतीत (सं. वि.) गत, मागें घडलेलें; (पु.) अतिथि.
अतींद्रिय (सं. वि.) इंद्रियांस अगोचर.
अतुट (प्रा. अ.) सतत.
अतुडणें (प्रा. क्रि.) सांपडणें; (अमृ० ६।३२).
अतुबळ-ळी (प्रा. वि.) अति बलाढ्य
अंतुरी, अंतोरी (प्रा. स्त्री.) स्त्री; (दास.
अतूट (वि.) अक्षय.
अंतेवासी (सं. पु.) शिष्य.
अतोनात (वि.) पुष्कळ.
अत्तर (फा. अतर न.) पुष्पांचा अर्क; अ. चे **दिवे लावणें**—मूर्खपणानें उधळपट्टी करणें.
अत्तरदाणी (अर. अतरदान. स्त्री.) अत्तरपात्र.
अंत्यज (सं. वि.) शेवटचा.
अंत्यज सं. पु.) अतिशूद्र, चांडाल.
अत्यंत (अ.) फार, अतिशय.
अत्याचार (अं.) अधर्माचरण, जुलूम.
अत्युक्ति (सं. स्त्री.) अतिशयोक्ति.
अंत्येष्टि (स्त्री.) प्रेतसंस्कार.
अंत्र (सं. न.) आंतडें.
अंत्रा (पु.) ध्रुपदाच्या चार भागांपैकीं दुसरा भाग.
अथ (अ.) (ग्रंथारंभ) आतां, येथून, तर.
अथणें (प्रा. क्रि.) असणें.
अथपासून इतिपर्यंत—आरंभापासून शेवटापर्यंत.
अंथरणें (क्रि.) चटई वगैरे पसरणें.
अंथरी (सं. आस्तरण. स्त्री.) चटई.
अंथरुण (सं. आस्तरण. न.) बिछाना.
अथर्वण (सं. पु.) चार वेदांपैकीं चौथा.
अथवा (सं. अ.) किंवा, अगर.
अथाक, अथांग (वि.) तळाचा ठाव लागत नसलेलें, अतिशय खोल.
अथाव (प्रा. वि.) अथांग.
अथी (प्रा. क्रि.) आहे.
अदट (प्रा. वि.) धीट, पराक्रमी, अजिंक्य;
अंदण (न.) कन्येच्या विवाहाचे वेळीं तिला किंवा जावयाला दिलेली देणगी;
अदपाव (पु.) पावशेराचा अर्धा भाग.
अदब (अर. स्त्री.) आदर, सन्मान;
अदबशीर (वि.) सुरक्षित; मर्यादेनें वागणारा.
अदमास (पु.) अंदाज, सुमार.
अदमुर, अदमोरें (न.) गोड दहीं.
अदय (सं. वि.) निर्दय, निष्करुण.
अदलाबदल (हि. स्त्री.) याचें त्याला व त्याचें याला असा फेरफार.
अदलें (वि.) अगोदरचें.
अदळणें (क्रि.) आपटणें; कोसळणें;
अदा (अर. पु.) उत्पन्न, प्राप्ति.
अंदाज (फा. अंदाजा. पु.) सुमार, अदमास.

अदालत (अर. स्त्री.) न्यायसभा, कोर्ट.
अदावत (अर. स्त्री.) द्वेष; अकस.
अंदु, अंदू (सं. पु.) पायहंसळी.
अदृश्य (सं. वि.) न दिसेसा.
अदृष्ट (वि.) न पाहिलेलें; (न.) दैव,
अंदेशा (फा. पु.) शंका.
अंदोळणें (सं. क्रि.) हलणें.
अद्दल (अर. अदल स्त्री.) ठेंच, ठोकर.
अद्भुत (वि.) अपूर्व, आश्चर्यकारक; (पु.) नवरसांपैकीं एक.
अद्याप, अद्यापि (सं. अ.) अजून,
अद्रि (सं. पु.) पर्वत.
अद्वातद्वा (सं. यद् वा तद्वा अ.) बेतालपणानें.
अद्वितीय (सं. वि.) विलक्षण.
अद्वैत (सं. न.) एकत्व; जीव आणि ब्रह्म एकच असें मत.
अंध (सं. वि.) आंधळा.
अंधक (सं. वि.) अंधुक पहा.
अंधकार (सं. पु.) अंधेर, काळोख.
अधण (न.) उकळी फुटणें.
अधःपतन (सं. न.) **अधःपात** (सं. पु.) खालीं पडणें.
अधम (सं. वि.) नीच.
अधर (पु.) खालचा ओठ; (वि.) अधीर, उतावीळ; (अ.) आधारावांचून; हलकेंच; वरचेवर.
अधर्म (सं. पु.) शास्त्रविरुद्ध आचरण, पाप.
अधला मधला (वि.) मधचा.
अधःस्वस्तिक (स. न.) आकाशांतल अगदीं खालचा बिंदु.
अधस्त्री (स्त्री.) दासी, रखेली.
अंधळा (वि.) अंध, दृष्टिहीन; **अंधळें दळतें आणि कुत्रें पीठ खातें**–एकानें कष्ट करावे व भलत्यानेंच त्याचा फायदा घ्यावा अशी अव्यवस्था.
अंधळी कोशिंबीर (स्त्री.) मुलांचा एक खेळ.
अंधळें गारुड–लबाडी, लुच्चेगिरी; खलबत, कट.
अंधळें नक्षत्र लागणें–शोध करूनहि पुष्कळ वेळपर्यंत वस्तु न सांपडणें.
अधांतरीं, अधांत्रीं (अ.) हवेंत; अंतराळीं.
अंधाधुंदी (स्त्री.) गोंधळ; मोगलाई.
अंधार (सं. अंधकार पु.) अंधेर, काळोख
अंधार-कोठडी (स्त्री.) अंधेराच्या खोलींत एकटें बसण्याची शिक्षा.
अंधारी (स्त्री.) पावसाच्या ढगांमुळें पडणारा अंधार, झापड.
अधाशी (सं. अत्याशी वि.) खादाड.
अधिक (वि.) जास्त, फार, श्रेष्ठ; द्वाड, खोडकर; (पु.) चांद्रमास व सौरमास यांमधील अंतर काढून टाकण्यासाठीं दर अडीच वर्षांनीं एक महिना चांद्रवर्षांत मिळवितात तो.
अधिक उणा शब्द–मर्यादेचें उल्लंघन करण्यासारखा शब्द.
अधिकरण (न.) स्थान; सप्तमी विभक्तीचा अर्थ. [सत्ता.
अधिकार (सं. पु.) पदवी; योग्यता;
अधिकारी (सं. पु.) अधिकारयुक्त मनुष्य.
अधिचार (सं. पु.) मंत्रप्रयोग.
अधिदैवत (सं. न.) कोणत्याही कर्माची मुख्य देवता.
अधिप, अधिपति (सं. पु.) राजा.
अधिष्ठान (सं. न.) वसतिस्थान; सत्ता.
अधीन (सं. वि.) हातांतलें; वश.
अधीर (सं. वि.) उतावळा.
अधीश (सं. पु.) स्वामी, धनी.
अंधुक (वि.) मंद.
अधुरा (वि.) अपुरता.
अधू (वि.) अशक्त; विकल, पंगू.
अंधेर (पु.) काळोख, अंधार.
अंधेरनगरी–बेबंदशाही.
अधेला (पु.) अर्धा पैसा.
अधेली (स्त्री.) अर्धा रुपया. [नति.
अधोगति (सं. स्त्री.) खालीं जाणें; अव-
अधोमुखी (सं. वि.) खालीं तोंड केलेला.
अधोली (स्त्री.) दोन शेरांचें माप.
अध्ययन (सं. न.) पठण, शिकणें.
अध्यवसाय (सं. पुं.) दीर्घोद्योग; निश्चय

अध्यक्ष (सं. पु.) मुख्य, नियंता.
अध्यात्म (सं. वि.) आत्म्याबद्दलचें; **अ० विद्या, अ० ज्ञान**–आत्मविद्या, वेदांत
अध्यात्मिक (सं. वि.) ब्रह्मज्ञानसंबंधीं.
अध्यापक (सं. पु.) शिक्षक, प्रोफेसर.
अध्यापन (सं. न.) शिकविणें.
अध्याय (सं. पु.) प्रकरण, विभाग.
अध्यास (सं. पु.) आरोप.
अध्याहार (सं. पु.) पूर्ततेसाठीं पदरचें घालणें.
अध्याहृत (सं. वि.) पदरचें घातलेलें.
अध्वर (सं. पु.) यज्ञ, याग.
अध्वर्यु (सं. पु.) नायक, मुख्य.
अन (वि.) अन्य, दुसरा, आणखी; (अ) अतिशयेंकरून.
अनंग (सं. पु.) मदन.
अनंत (सं. वि.) अमर्याद; (पु.) विष्णु; शेष; वासुकि.
अनंत–चतुर्दशी (स्त्री.) भाद्रपद शु. १४
अनध्याय (सं. स्त्री.) सुटी.
अननस (न.) एक फळ.
अनन्य (सं. वि.) एकरूप; एकटा;
अनन्यगतिक–दुसरा मार्ग नसलेला.
अनन्वित (सं. वि.) भलभलतें.
अनपेक्षित (सं. वि.) ध्यानीं मनीं नसलेलें; अनिष्ट.
अनमान (पु.) अनादर; संकोच.
अनभिज्ञ (सं. वि.) अजाण.
अनमानधपका (पु.) केवळ अटकळ.
अनरसा (पु.) एक प्रकारचें पक्वान्न.
अनर्गळ (सं. वि.) अप्रतिबंध; मनस्वी;
अनर्थ (वि.) निरर्थक; (पु.) संकट, भयंकर; परिणाम; पराकाष्ठा.
अनल (सं. पु.) अग्नि.
अनलस (सं. वि.) आळस नसलेला.
अनवरत (सं. अ.) निरंतर सतत.
अनवस्था (सं. स्त्री.) घोटाळा; चंचलपणा. **अ० प्रसंग**–अनिश्चितपणाची किंवा अमर्यादपणाची स्थिति.
अनवाणी (वि.) जोड्यावांचून.
अनशुद्ध (सं. अन्नशुद्धि स्त्री.) तूप.
अनशेपोटीं (सं. अनशन अ.) रिकाम्या पोटीं, खाल्ल्यावांचून.
अनळ (सं. पु.) अग्नि (रघु० नलोपा.)
अनाठायीं (अ.) अयोग्य ठिकाणीं; व्यर्थ
अनाचार (सं. पु.) दुराचार, अधर्म.
अनाथ (सं. वि.) निराश्रित, दीन.
अनादर (सं. पु.) अपमान, अवज्ञा.
अनादि (वि.) ज्याच्या आरंभ–काळाचा थांग नाहीं असा.
अनामत (अर. अमानत. वि.) मोघम ठेवलेलें.
अनामिक (सं. वि.) अंत्यज.
अनामिका (सं. स्त्री.) करंगळीच्या शेजारचें बोट.
अनायासें (अ.) श्रमावांचून.
अनार (हिं. न.) डाळिंब.
अनारिसें (प्रा. वि.) वेगळा, निराळा, भलता (ज्ञा० १६।४६५; तुका० ९८४; ना ५२.)
अनार्य (वि.) आर्यांस अनुचित.
अनावर (वि.) न आवरतां येणारा; अनिवार्य, बेलगामी, स्वैर.
अनावृष्टि (सं. स्त्री.) पर्जन्याचा अभाव.
अनास्था (सं. स्त्री.) हेळसांड.
अनिर्वचनीय, अनिर्वाच्य (वि.) अवर्णनीय.
अनिल (सं. पु.) वायु.
अनिवार (प्रा. वि.) न आवरला जाणारा; खोडसाळ (रामजोशी ४९).
अनिवार्य (सं. वि.) निवारण न होण्याजोगें.
अनिष्ट (सं. वि.) प्रतिकूल, वाईट.
अनिष्टापात (सं. पु.) दुर्घटना, संकट.
अनिष्टापत्ति (सं. स्त्री.) अनिष्ट घडणें.
अनीति (सं. स्त्री.) अधर्म, पाप.
अनीन (अर. स्त्री.) लगामाची दोरी.
अनीश्वरवाद (सं. पु.) ईश्वर नाहीं असें मत.
अनुकंपा (सं. स्त्री.) दया. करुणा, कृपा.
अनुकरण (सं. न.) नक्कल, दुसऱ्यासारखें करणें.
अनुकरणें (सं. क्रि.) अनुकूल किंवा सदृश होणें; आकारास येणें (ज्ञा० १५।४९४).

अनुकार (सं. पु.) नक्कल, सादृश्य; शब्द.
अनुकूळ (सं. वि.) हितकर, इष्ट, प्रिय; योग्य.
अनुकूळता (सं. स्त्री.) संमति; ऐपत.
अनुक्रम (सं. पु.) परंपरा, ओळ; व्यवस्थित रचना.
अनुक्रमणिका (सं. स्त्री.) विषयांची क्रमवार यादी. [शिष्य.
अनुगामी (सं. वि.) अनुसरणारा, नोकर,
अनुग्रह (सं. पु.) कृपा, प्रसाद; अनुकूलता.
अनुचर (सं. पु.) सोबती; सेवक.
अनुचित (सं. वि.) अयोग्य, वावगें.
अनुज (सं. पु.) धाकटा भाऊ.
अनुजा (सं. स्त्री.) धाकटी बहीण.
अनुताप (सं. पु.) पश्चात्ताप.
अनुनय (सं. पु.) नम्रपणाची वृत्ति.
अनुनासिक (सं. पु.) नाकांतून ओझरता निघणारा उच्चार.
अनुपम्य (सं. वि.) अनुपम.
अनुपान (सं. न.) औषधाबरोबर जें खावयाचें तें.
अनुपेगी (वि.) निरुपयोगी.
अनुप्रास (सं पु.) ठराविक अंतरानें वर्णांची वारंवार आवृत्ति.
अनुबंध (सं. पु.) परस्पर संबंध; बंधन, अटकाव; आरंभ; अवस्था.
अनुभव (सं. पु.) प्रत्यक्ष माहिती; परीक्षा.
अनुभविक (वि.) अनुभवसिद्ध.
अनुभवी (वि.) ज्याला अनुभव प्राप्त झाला आहे असा.
अनुभूति (सं. स्त्री.), **अनुभूतिक** (सं. न.) अनुभव.
अनुमति (सं. स्त्री.) अनुमोदन, मान्यता; आज्ञा.
अनुमान (सं. न.) तर्क, अंदाज.
अनुमेय (सं. वि.) अटकळ करतां येण्यासारखें.
अनुमोदन (सं. न.) संमति, दुजोरा.
अनुयायी (सं. पु.) अनुसरणारा, शिष्य.
अनुरक्त (सं. वि.) प्रेमबद्ध; निष्ठावंत.
अनुराग (सं. पु.) प्रेम, निष्ठा.
अनुराधा (सं.स्त्री.) १७ वें नक्षत्र.
अनुरूप (सं. वि.) साजेसा.
अनुरोध (सं. पु.) धोरण.
अनुलक्षून—उद्देशून.
अनुलेपन (सं. न.) चोपडणें, माखणें; चोपडण्याचा पदार्थ.
अनुलोम (सं. वि.) स्वाभाविक क्रमानें आलेला, सुलटा.
अनुवर्तणें (सं. क्रि.) दुसऱ्याच्या मर्जीप्रमाणें वागणें; सेवा करणें.
अनुवाद (सं. पु.) पुनरुच्चार, स्पष्टीकरण; भाषांतर; नक्कल; व्यर्थ भाषण.
अनुवादक (सं. वि.) भाषांतरकर्ता.
अनुवृत्ति (सं. वि.) अनुकरण; वंशपरंपरा चालत आलेली वृत्ति; पुरवणी.
अनुशासन (सं. न.) आज्ञा, कायदा.
अनुशीलन (सं. न.) अभ्यास, सराव.
अनुषंग (सं. पु.) संगति; मिश्रण
अनुष्ठान (सं. न.) विधिपूर्वक धर्मकृत्य.
अनुष्टुप् (सं. पु.) गणाचा नियम नाहीं व चार चरण आणि प्रत्येक चरणांत आठ अक्षरें असा छंदाचा एक प्रकार; बहुतेक अभाव किंवा संक्षेप; (अ.) थोडक्यांत (भा. ४।२८४).
अनुसंधान (सं. न.) युक्ति; धोरण; योग्य संबंध; लक्ष, चित्त; आख्यान.
अनुसरणें (सं. क्रि.) मागून जाणें; एकाद्याच्या मताचा स्वीकार करणें.
अनुसार (अ.) धोरणानें, क्रमानें, अनुरूप.
अनुस्वार (सं. पु.) नाकांतून होणारा खणखणीत उच्चार; लिहिण्यांत त्याचें चिन्ह ं असें असतें.
अनुहत, अनुहात (सं. वि.) अखंड.
अनुज्ञा (सं. स्त्री.) परवानगी, संमति.
अनृत (सं. न.) असत्य; (वि) खोटें.
अनृणी (सं. वि.) ऋणमुक्त.
अनेक, अनेग (सं. वि.) एकाहून अधिक.
अनोळखी (वि.) नवखा.
अनौचित्य (सं. न.) अनुचितपणा.
अन्न (सं. न.) भक्ष्य; पृथ्वी (वाक्य. १९४२).
अन्नास जागणें—कृतज्ञ असणें.

अन्नास महाग—अतिशय दरिद्री; **अन्नांत माती कालवणें**—चरितार्थाचीं साधनें नाहींशीं करणें; **अन्नाला लावणें**—चरितार्थाचें साधन मिळवून देणें, नोकरी वगैरे लावून देणें.

अन्नकूट (सं. पु.) देवास अर्पिलेली अन्नाची रास.

अन्नछत्र (सं. अन्नसत्र न.) धर्मार्थ जेवण मिळण्याची जागा.

अन्नपूर्णा (सं. स्त्री.) पार्वती; स्वयंपाकीण

अन्नव्यवहार—रोटीव्यवहार पहा.

अन्नशांति (सं. स्त्री.) क्षुधितांना अन्न घालणें.

अन्नशुद्धि (सं. स्त्री.) तूप.

अन्नसत्र (सं. न.) अन्नछत्र शब्द पहा.

अन्नान्नगत, अन्नान्नदशा (स्त्री.) अन्न मिळण्याची भ्रांति अशी स्थिति.

अन्नाशय (सं. पु.) कोठा, कोथळा, पोट.

अन्य (सं. वि.) दुसरा.

अन्यत्र (सं. अ.) दुसरीकडे.

अन्यथा (सं. अ.) अन्यप्रकारें; मिथ्या.

अन्याय (सं. पु.) नीतिमार्गाचा अतिक्रम, न्यायाचा अभाव, अनीति; अपराध

अन्यून (सं. वि.) अव्यंग; पूर्ण.

अन्योक्ति (सं. स्त्री.) एक भाषालंकार.

अन्योन्य (सं. वि.) परस्पर.

अन्वय (सं. पु.) संबंध; कूळ, वंश.

अन्वर्थ, अन्वर्थक (सं. वि.) सार्थ.

अन्वित (सं. वि.) युक्त, संबद्ध.

अन्वेषण (सं. न.) शोध.

अप (सं. न.) पाणी.

अपकरा, अफखरा (फा. आपखरा-पु.) पाणी पिण्याची झारी.

अपकर्ष (सं. पु.) ऱ्हास, अवनति.

अपका (पु.) पाण्याचा जोराचा शिडकाव.

अपकार (सं. पु.) हानि; दुखापत; गुन्हा.

अपकारक (सं. वि.) अपकार करणारें.

अपकीर्ति (सं. स्त्री.) दुष्कीर्ति, दुर्लौकिक.

अपंक्त (सं. अपांक्त. वि.) पंक्तींतून बहिष्कृत; वाळींत टाकलेला.

अपंग (सं. अपंगु. वि.) पंगू, लुळा

अपंगणें (क्रि.) जवळ करणें, आश्रय देणें.

अपंगिता (वि.) आश्रयदाता.

अपघात (सं. पु.) आकस्मिक कारणानें घडलेली हानि किंवा मृत्यु.

अपजय (सं. पु.) पराजय, पराभव.

अपजाल (सं. न.) आळ. [वाहित.

अपत्नीक (सं. वि.) विधुर किंवा अवि-

अपत्य (सं. न.) संतति, मूल.

अपन्हुति (सं. स्त्री.) एक अलंकार.

अपभ्रंश (सं. पु.) विकार; नाश; हानि

अपमान (सं. पु.) मानखंडना.

अपमृत्यु (सं. पु.) आकस्मिक मृत्यु.

अपयश (सं. न.) अपकीर्ति; पराभव.

अपर (सं. वि.) दुसरा; पलीकडचा.

अपरंपार (सं. वि. अमर्याद.

अपरात्र (स्त्री.) रात्रीचा शेवटचा भाग-भलती रात्र.

अपरांपरी (प्रा. स्त्री.) वाताहात (तुका०२९९३); परकेपणा.

अपराह्ण (सं. पु.) तिसरा प्रहर, दुपार-

अपराध (सं. पु.) अन्याय, चूक, गुन्हा

अपरिमित (सं. वि.) असंख्य; प्रमाणाबाहेरचा.

अपरिहार्य (सं. वि.) न टाळतां येणारें.

अपरूप (वि.) विचित्र, कुरूप, आश्चर्यकारक.

अपरोक्ष (सं. अ.) डोळ्यादेखत, समक्ष

अपवाद (सं. पु.) निंदा; आळ; नियमास बाधक गोष्ट.

अपव्यय (सं. पु.) उधळपट्टी; निरर्थक खर्च.

अपशकुन (सं. पु.) दुश्चिन्ह.

अपशब्द (सं. पु.) दुर्भाषण, शिवी.

अपसया (प्रा. अ.) आपोआप.

अपसव्य (सं. वि.) उजवें; उलटें (न.) उजव्या खांद्यावर जानवें घेणें.

अपसोस (फा. अफ़सोस पु.) दुःख.

अपस्मार (सं. पु.) फेंफरें.

अपहार (सं. पु.) दुसऱ्याच्या द्रव्याची अन्यायानें लूट करणें.

अपांक्त (सं. वि.) वाळींत टाकलेला.

अपाड (प्रा. पु.) अंतर, भेद; विलक्षणपणा; अपात्र;

अपात्र (सं. वि.) अयोग्य, नालायक.
अपादणें (प्रा. क्रि.) संपादणें.
अपादान (सं. न.) दूर करणें; पंचमी विभक्तीचा अर्थ (वियोग).
अपांपति (सं. पु.) समुद्र.
अपामार्ग (सं. पु.) आघाडा.
अपाय (सं. पु.) इजा.
अपार (सं. वि.) अमर्याद, अनंत
अपारणें (प्रा. क्रि.) ओसरणें.
अपील (इ. न.) खालच्या अधिकाऱ्यानें दिलेला निकाल तपासण्यासाठीं वरच्या अधिकाऱ्यास केलेला अर्ज; विनवणी; प्रार्थना.
अपुरा (वि.) अपुरता; अपूर्ण,
अपूर्ण (सं. वि.) अपुरा. तुटक.
अपूर्णांक (सं. पु.) अंकाचा भाग; बाकी.
अपूर्व (सं. वि.) विलक्षण, नवीन.
अपूस (पोर्तु. आल्फान्सो पु.) एक उत्कृष्ट जातीचा आंबा.
अपेत (प्रा. अ.) सहज.
अपेश (सं. अपयश न.) दुष्कीर्ति; पराभव. **अ० चें खापर**—अपयशाबद्दलचा दोष.
अपेष्टा (सं. अपेष्टता. स्त्री.) दुःख, विटंबना.
अपेक्षा (सं. स्त्री.) इच्छा, आकांक्षा.
अपेता (प्रा. वि.) स्वाधीन, प्राप्त;
अपैसा (प्रा. अ.) आपोआप,
अपोष्णी (स्त्री.) आपोशन.
अपोस—अपूस पहा.
अपौरुष (सं. वि.) ईश्वरकृत.
अप्रतिम (सं. वि.) अद्वितीय, अनुपम.
अप्रतिष्ठा (सं. स्त्री.) अपमान, दुर्लौकिक.
अप्रतिहत (सं. वि.) अप्रतिबंध; निराश न झालेला.
अप्रमाण (सं. वि.) निराधार, अविश्वसनीय; नाकबूल.
अप्रयोजक (सं. वि.) निरुपयोगी; अनवश्यक; अनुचित.
अप्रस्तुत (सं. वि.) कालास अनुचित; असंबद्ध.
अप्रस्तुतप्रशंसा (सं. स्त्री.) अन्योक्ति
अप्रा (वि.) अपुरा, आंखुड.
अप्राप्य (सं. वि.) न मिळण्यासारखा.
अप्रासंगिक (सं. वि.) अयोग्य काळीं केलेलें; असमयोचित.
अप्रिय (सं. वि.) न रुचणारें, नावडतें.;
अप्सरा (सं. स्त्री.) स्वर्गलोकची नर्तकी किंवा वेश्या.
अफरातफर (फा. अफ्रिदा=नवीन केलेलें तफरीक=चालवून दिलेलें; स्त्री.) अव्यवस्था, अपहार.
अफवा (अर. अफवाह. स्त्री.) गप्प, अवाई, खबर.
अफाट (वि.) अतिविस्तृत; अतिशय सामर्थ्यवान्; प्रचंड.
अफीण, अफीम, अफू (सं. अहिफेन. स्त्री.) खसखशीच्या बोंडाचा चीक.
अफीमबाज (पु.) अफू खाण्याचें व्यसन लागलेला मनुष्य.
अबकारी (वि.) मादक पदार्थसंबंधाचें; (स्त्री.) मादक पदार्थावरची जकात; मादक पदार्थ करण्याचा धंदा.
अंब, अंबु (सं. अंबु. न.) पाणी.
अबका (सं. अप्. पु.) पाण्याचा शिपका
अंबट (सं. अम्ल. वि.) अम्ल; **अं० ओला**—कांहींसा ओला; **अं० ढाण**—अतिशय अंबट; **अं० शोकी**—भलत्याच चैनी करणारा; **अं० तोंड**—खिन्न मुद्रा.
अंबणें (क्रि.) अंबट होणें.
अबदागीर (फा० अफ्ताबगीर न०) एक प्रकारचें शोभिवंत छत्र.
अंबर (सं. न.) आकाश; वस्त्र; एक सुगंधि द्रव्य; (फा. अंबार. पु.) कोठार
अंबर, अंबुर (पु.) जाड तार धरतां येईल असें गोल तोंडाचें हत्यार.
अंबराई (हिं. आमराई. स्त्री.) आंब्याच्या झाडांचा समुदाय.
अबलक (अर. अबलख. वि.) पांढऱ्या व काळ्या दोन रंगांचा; बांडा, कबरा.
अबला (सं. स्त्री.) स्त्री.
अंबवण—अंबोण पहा.
अंबा (सं स्त्री.) देवी; आई.
अंबा (सं. आम्र. पु.) आम्रवृक्ष किंवा

त्याचें फळ; **अं० शिंपणें**-विवाहानंतर वधूवरांनीं मिळून करण्याचा एक विधि.

अंबाडा (पु.) वृक्षविशेष; स्त्रिया वेणी न घालतां केसांचा बुचडा बांधतात तो.

अंबाडी (स्त्री.) एक वनस्पति; तिचें फळ; तिचा काढलेला वाख.

अबाधित (सं वि.) अनिर्बंध, मुक्त.

अंबारी (अर. अमारी. स्त्री.) हत्तीच्या पाठीवरचा आच्छादिलेला शोभिवंत हौदा; **उलटी अं०**-भिक्षेची झोळी.

अबाशाई (पु.) एक रंग.

अबाळ, अबाळी (प्रा. स्त्री.) क्लेश.

अबीर (हिं. पु.) एक सुगंधि पूड.

अंबील (स्त्री.) नाचण्याचें पीठ आंबवून केलेला एक पातळ पदार्थ; गढूळ पाणी.

अंबु (सं. न.) पाणी; **अंबुज** (न०) कमळ; **अं० द** (पु.) मेघ; **अं० धि** (पु.) समुद्र.

अंबुसणें (कि.) अंबणें.

अंबूर (पु.) खिळे उपटण्याची पकड.

अंबूस (वि.) किंचित अंबट.

अंबे (न.) वल्हें; **अं० करी** (पु.) वल्हें मारणारा, नावाडी.

अंबेमोहोर (पु.) उंची तांदुळाची एक जात.

अंबोण (न.) गुरांसाठीं धान, कोंडा इ० चें तयार केलेलें खाणें; विवाहांत विहिणींनीं परस्परांकडे शिधा, फराळाचें सामान, भाजीचीं डेखें इ० चीं पाठविलेली देणगी.

अबोला (पु.) भाषण न करणें.

अंबोशी (स्त्री.) हिरव्या आंब्याच्या वाळविलेल्या फोडी.

अंबोळी (स्त्री.) पीठ आंबवून तव्यावर केलेला सच्छिद्र खाद्यविशेष; धिरडें.

अब्ज (सं. न.) कमळ; शंभर कोटींची संख्या.

अब्धि (सं. पु.) समुद्र.

अब्रू (फा. आब्रू स्त्री.) इज्जत, लौकिक.

अब्रूदार (वि.) सन्मान्य, प्रतिष्ठित.

अब्द (पु.) वर्ष; मेघ.

अंभ (सं. अंभस् न.) पाणी; **अंभोज** (न.) कमळ; **अंभोधि** (पु.) समुद्र.

अभंग (सं. वि.) भंग न पावणारा, अक्षय; (पु.) एक प्राकृत छंद.

अभद्र (सं. वि.) अमंगळ; बीभत्स.

अभय (सं. न.) शिक्षा न देण्याविषयींचें अभिवचन.

अभाव (सं. पु.) मुळींच नसणें.

अभाळ (सं. अभ्र न.) आकाश; मेघपटल; **अ० कोसळणें**-अनर्थ गुदरणें; **अ० फाटणें**-सर्व बाजूंनीं विपत्ति येणें.

अभिचार, अभिचारू (सं. पु.) जारण-मारण.

अभिनय (सं. न.) हावभाव, अंगविक्षेप

अभिनव (सं. वि.) नवीन, अपूर्व.

अभिनिवेश (सं. पु.) अहंकार, अभिमान

अभिप्राय, अभिप्राव (सं. पु.) आशय, अर्थ; मत. [पणा; ईर्षा.

अभिमान (सं. पु.) योग्य गर्व; आपले-

अभिराम (सं. वि.) सुंदर, रमणीय,

अभिरुचि (सं. स्त्री.) आवड.

अभिलाष (सं. पु.) **अभिलास** (प्रा.) लोभ, इच्छा, अपहार.

अभिवादन (सं. न.) नमन.

अभिवृद्धि (सं. स्त्री.) उत्कर्ष.

अभिशाप (सं. पु.) तळतळाट; आळ.

अभिषेक (सं. पु.) मंत्रयुक्त पाणी शिंपडणें; स्नान.

अभ्यंग (सं. न.) स्नानापूर्वी तेल लावणें.

अभ्यागत (सं. पु.) पाहुणा.

अभ्यास (सं. पु.) आवृत्ति; सराव.

अभ्यासी (सं. वि.) व्यासंगी.

अभ्युदय (सं. पु.) उत्कर्ष, भरभराट.

अभ्र (सं. न.) अभाळ, मेघपटल.

अभ्रक (सं. न.) पारदर्शक व पापुद्र्यांनीं युक्त असा एक खनिज पदार्थ.

अभ्रा (सं. पु.) आच्छादन.

अभिज्ञ (सं. वि.) विशेष जाणणारा, निष्णात, कुशल.

अमका (सं. अमुक वि.) फलाणा.

अमदानी (फा. आमदनी स्त्री.) कारकीर्द, अंमल; भरभराटीचा काळ.

अमर (सं. वि.) मरण नसलेला; (पु.) देव; **अ० पट्टा**-मरणापासून भय नाहीं असें आश्वासन.
अमर्याद (सं. वि.) अतिशय, बेसुमार.
अमर्यादा (सं. स्त्री.) मर्यादेचा भंग; अपमान.
अंमल (अर. अमल पु.) सत्ता; अधिकार; कैफ.
अंमलदार (पु.) अधिकारी, कामदार.
अमली (अर. अमल वि.) कैफ करणारा; कैफ आणणारा.
अमसूल (न.) रातंबीची साल.
अमळ, अमळसा (अ.) किंचित्, थोडा.
अमा (सं. स्त्री.) अमावास्या.
अमात्य (सं. पु.) प्रधान.
अमानत (अर. स्त्री.) ठेव; हिशोबांत न दाखविलेली रकम.
अमानुष (सं. वि.) अद्भुत; मनुष्याच्या शक्तीबाहेरचें; मनुष्याला न शोभणारें अर्थात् दुष्टपणाचें वगैरे.
अमावास्या (सं. स्त्री.) आवस; महिन्याच्या शेवटचा दिवस.
अमित (सं. वि.) अमर्याद, असंख्य.
अमीर (अर. पु.) सरदार; **अ० उमराव**-सरदार मंडळी.
अमुक (सं. वि.) कोणीएक.
अमू (पु.) आईचा स्तन.
अमूप (प्रा. वि.) पुष्कळ, अमित.
अमूर्त (सं. वि.) आकाररहित.
अमूल्य (सं. वि.) बिनमोल, अतिशय मूल्यवान्.
अमृत (सं. न.) अमरता देणारें देवाचें पेय, सुधा.
अमोघ (सं. वि.) अव्यर्थ, अचूक.
अम्ल (सं. वि.) अंबट; **अ० पित्त** (न.) एक रोग.
अय (सं. अयस् न.) लोखंड.
अयन (सं. न.) मार्ग; सूर्य-चंद्रांचें दक्षिणेकडे किंवा उत्तरेकडे जाणें; सहामाही.
अयनक (पु. न.) लोखंडी भिंग; चष्मा.
अयना (फा. आयना पु.) आरसा.
अयब (अर. पु.) व्यंग, खोड.
अयाळ (फा. अयाल. स्त्री.) मानेवरचे लांब केस.
अयुत (सं. वि.) दहा हजार.
अरकसो (पु.) करवतीनें काम करणारा (वि.) त्यानें केलेलें (काम.)
अरगजा (हि पु.) एक सुवासिक पूड.
अरडाओरड (स्त्री.) गलबला.
अरण्य (सं. न.) वन, झाडी; **अ० पंडित** (पु.) मूर्ख; **अ०रुदन**-निष्फळ आक्रोश; व्यर्थ श्रम.
अरता, अरुता (प्रा. अ.) इकडे.
अरबट, चरबट (वि.) वाईट, निरस.
अरंबळणें (क्रि.) बरळणें
अरविंद (सं. न.) कमळ.
अरि (सं. पु.) शत्रु.
अरिष्ट (सं. न.) संकट, कठीण प्रसंग; मद्य
अरी (स्त्री.) चांभाराची आर किंवा टोपणें
अरुण (सं. पु.) सूर्याचा सारथी.
अरुतें (प्रा. अ.) अलीकडे (वि.) अलीकडचें.
अरे तुरे करणें—एकेरीवर येणें.
अरेराव (पु.) चढाईच्या गोष्टी सांगणारा, तिस्मारखान; टेकोजी.
अरेरावी (स्त्री.) फुशारकी, चढाई.
अरोगणें (प्रा. क्रि.) जेवणें (ना. १४७)
अरोळी (स्त्री.) मोठी हाक.
अर्क (सं. पु.) सूर्य; रुई; औषधाचा द्रवरूप सत्वांश.
अर्की (सं. स्त्री.) रुईचें झाड.
अर्कुलें (प्रा. न.) रेफाचें चिन्ह (दा० १९।१।३)
अर्गला, अर्गळा (सं. स्त्री.) शृंखला, साखळी, अगळ, अडसर, कडी.
अर्घ्य (सं. पु.) पूजा, अर्घ्या, सन्मान; (वि.) मूल्यवान
अर्घ्या (पु.) अर्घ्यपात्र.
अर्चणें, अर्चिणें (क्रि.) पूजणें.
अर्चन (सं. न.), **अर्चा** (सं. स्त्री.) पूजा; पूजेची मूर्ति.
अर्ची (सं. अर्चिस्. स्त्री.) ज्वाला.
अर्ज (अर. पु.) विनंति, प्रार्थना; रुंदी.

अर्जंट (इं. वि.) जरूरीचा, तातडीचा.
अर्जदार (पु.) अर्ज करणारा, फिर्यादी.
अर्जदास्त (फा. पु.) लेखी अर्जी किंवा विज्ञापना; (तुका० ४३५४)
अर्जन (सं. न.) संपादणें; प्राप्ति.
अर्जी (हिं स्त्री.) अर्ज, फिर्याद.
अर्जुनवाद्य (सं. न.) शंख; बोंब.
अर्णव (सं. पु.) सागर, समुद्र.
अर्ती (सं. आर्ति. स्त्री.) अपेक्षा, आवड; (ज्ञा० ६।३७२; रंग० पदें.)
अर्थ (सं. पु.) आशय, हेतु; बोध; विषय, धन, द्रव्य; चार पुरुषार्थांपैकीं एक; फायदा, फल.
अर्थशास्त्र (सं. न.) संपत्तिशास्त्र; राजनीति.
अर्थणें (सं. क्रि.) इच्छिणें, प्रार्थणें.
अर्थार्थी (सं. वि.) कामी भक्त.
अर्थाअर्थी (अ.) यत्किंचित्‌हि.
अर्थात् (सं. अ.) ओघानेंच, साहजिकच; म्हणजे.
अर्थालंकार (सं पु.) वाक्याच्या प्रधान अर्थास शोभा आणणारा अर्थ.
अर्थी (सं. वि.) गरजू, अर्जदार.
अर्ध (सं. न.) निमा भाग.
अर्धचंद्र (सं. पु.) अष्टमीचा चंद्र; गचांडी
अर्धवट (वि.) अपुरा.
अर्धशिशी (सं. अर्धशीर्ष. स्त्री.) अर्धें कपाळ दुखणें.
अर्धांगी (स्त्री.) भार्या, बायको.
अर्धामुर्धा (वि.) सरासरी अर्धा.
अर्धाला (वि.) प्रत्येकीं अर्धा.
अर्धूक (न.) अर्धा भाग.
अर्धेल, अर्धेली (स्त्री.) अर्ध्या भागाची सरकत.
अर्ध्या वचनांत असणें-अतिशय आज्ञा धारकतेनें असणें.
अर्पण (सं. न.) दान; वाहणें.
अर्बुद (सं वि.) दहा कोटि संख्या.
अर्भक (सं. न.) लहान मूल.
अर्वाचीन (सं. वि.) अलीकडल्या काळांतला.
अर्वाच्य (सं. वि.) उच्छृंखळ; द्वाड.
अर्ह (सं. वि.) योग्य.
अलंकार (सं. पु.) दागिना; शोभा आणणारी वस्तु.
अलग (वि.) निराळा, स्वतंत्र.
अलगत (अ.) इकडे तिकडे न लागतां; न हलतां; हळूंच.
अलगुजा, अलगुजें (अर. पु. न.) पावा, मुरली.
अलबत, अलबत्ता (फा. अ.) अर्थात्, खात्रीनें; निदान.
अलबत्या गलबत्या-कोणी तरी यःकश्चित् लुडबुड्या माणूस.
अलंदुनिया (अर. स्त्री.) सारें जग.
अलवान (अर. न.) एक प्रकारची शाल
अलाद (अ.) अलग.
अलाय बलाय (हिं. स्त्री.) दुःख, संकट
अलाहिदा (अर वि.) निराळा, स्वतंत्र
अलि (सं. पु.) कृष्ण भ्रमर.
अलिता (सं. अलक्त पु.) अळता, लाखेचा तांबडा रंग.
अलीकडे (अ.) या बाजूस; या काळांत
अलुकी (प्रा. स्त्री.) व्यसन; भूक.
अलोट (अ+लुट् बोलणें वि.) अनिर्वचनीय, अतिशय; अचूक; अचाट.
अलोढणें (सं. आलोडन क्रि.) धुंडाळणें (भा० २४।२०६)
अलोलीक (वि.) अपूर्व; नाजूक; प्रेमळ (स्त्री.) आवड.
अलौकिक (सं. वि.) अपूर्व, विलक्षण.
अल्प (सं. वि.) थोडें, लहान.
अल्पप्राण (सं. वि.) ज्या व्यंजनाच्या उच्चारांत हकाराचा ध्वनि विशेषेंकरून नसतो तें.
अल्पसंख्याक (सं. वि.) थोडे.
अल्पस्वल्प (सं. वि.) थोडेंबहुत.
अल्लड (वि.) अप्रौढ, अपक्व बुद्धीचा.
अल्लाची गाय-अतिशय सौम्य वृत्तीचा निरुपद्रवी मनुष्य.
अवई, अवाई (स्त्री.) गप्प, खबर.
अवकटा (प्रा. अ.) अकस्मात्.
अवकळा (सं. स्त्री.) तेजोहीनता; दुर्दशा; दुश्चिन्ह.

अवकाश (सं. पु.) उशीर, वेळ; जागा; आकाश; (प्रा.) भेद; सामर्थ्य.
अवकृपा (सं. स्त्री.) इतराजी.
अवक्रिया (सं. स्त्री.) अपमान.
अवगण (पु.) **अवगणना** (सं. स्त्री.) अनादर, उपेक्षा.
अवगणी (प्रा. स्त्री.) सोंग (ज्ञा० ११।८४)
अवगणें (सं. क्रि.) ओळखला जाणें; भासणें, दिसणें; समजणें, भुलणें.
अवगत (सं. वि.) जाणिलेला.
अवगमणें (सं. क्रि.) भासणें; जाणणें; वाटणें.
अवगाहन (सं. न.) बुडी मारणें, स्नान; पूर्ण अध्ययन.
अवगाळें (प्रा. न.) दलदल.
अवगु (प्रा. पु.) कलंक, दोष.
अवगुण (सं. पु.) दुर्गुण, खोड.
अवग्र (सं. अव्यग्र. वि.) सर्व.
अवघड (वि.) कठीण, दुष्कर, गैर-सोयीचें, (प्रा. स्त्री.) अडचण.
अवघडणें (क्रि.) अडचणींत सांपडणें, ताठून जाणें.
अवघा (वि.) सगळा.
अवघ्राण (सं न.) वास घेणें.
अवचट (सं. अवचित्त न.) अनपेक्षित प्रसंग किंवा संकट.
अवचटें (अ.) अकल्पित, अवाचित, मनीं मानसीं नसतां.
अवचित (अ.) अकस्मात्.
अवचिन्ह (सं. न.) दुश्चिन्ह.
अवजड (वि.) बोजड, मोठा.
अवजार (अर न.) शीड; कारागिराचें हत्यार.
अवटळणें (क्रि.) ताठरणें.
अवड (स्त्री.) रुचि, पसंती.
अवडक चवडक (न.) लहान मुलांचा एक खेळ.
अवडणें (क्रि.) रुचणें.
अवडंबर (सं. आडंबर न.) भपका, डौल; गर्व; आवेश; मेघाची किंवा हत्तीची गर्जना; आरंभ.
अवढंगी (वि.) वाईट चालीचा.

अंवढा (पु.) मुखांत साचलेली थुंकी गिळण्यांत येते ती.
अंवतण, अवतणें (सं. आमंत्रण न.) आमंत्रण, बोलावणें.
अवतरण (सं. न.) खालीं उतरणें; ग्रंथांतला किंवा भाषणांतला उतारा.
अवतरणिका (सं. स्त्री.) प्रस्ताव, सूचना
अवतरणें (क्रि.) खालीं उतरणें; अवतार घेणें;
अवतंस (सं. पु.) कर्णभूषण; तुरा.
अवतार (सं. पु.) देवादिकांचें अन्य-रूपानें पृथ्वीवर येणें; प्रादुर्भाव; भाषां-तर; प्रस्तावना; स्वरूप.
अवतारी (वि.) देवादिकांचा अवतार असलेला.
अवतीर्ण (सं. वि.) अवतरलेला.
अंवदशा, अवदसा (सं. स्त्री.) दुर्दशा, अवकळा; कर्कशा स्त्री.
अवदान (सं. न.) एका आहुती पुरतें होम-द्रव्य; लांच वगैरे अन्यायानें मिळणारें द्रव्य.
अवधण, अवधणा, अवधाण (न.) एका ठिकाणीं दुखापत झाली असतां त्याचें त्याच्या नसेवर दुसऱ्या ठिकाणीं दुःख उद्भवतें तें. **खाजवून अ० आणणें**—नसतें भांडण उकरून काढणें
अवधान (सं. न.) लक्ष, चित्त.
अवधानी (वि.) एकाच वेळीं अनेक गोष्टी लक्षपूर्वक करणारा.
अवधारणें (क्रि.) ऐकणें, लक्षांत ठेवणें, खात्री ठेवणें.
अवधि (सं. पु.) मर्यादा, अवकाश, वेळ, अंतर.
अवधूत (सं. पु.) विरक्त पुरुष; दत्ता-त्रयाचा अवतार; (वि.) नग्न.
अवध्य (सं. वि.) न मारला जाणारा.
अवन (सं. न.) रक्षण. [अपकर्ष.
अवनति (सं. स्त्री.) खालीं खालीं जाणें,
अवनि (सं. स्त्री.) पृथ्वी. [स्नान.
अवभृथस्नान (सं. न.) यज्ञसमाप्तीचें
अवमर्यादा (सं. अमर्यादा स्त्री.) मर्या-देचा अतिक्रम.

अवमान (सं. न.) दुर्लक्ष; अपमान.
अवयव (सं. पु.) शरीराचा भाग;
अवरोध (सं. पु.) अडथळा; अवष्टंभ; जनानखाना.
अवरोह (सं. पु.) **अवरोहण** (सं. न.) खालीं उतरणें; (गायनांत) उच्च स्वरापासून नीच स्वरापर्यंत स्वरांचें आवर्तन
अवर्षण (सं. न.) अनावृष्टि, पर्जन्याचा अभाव.
अवल (अर वि.) पहिला, मुख्य; (अ.) पहिल्यांदा (स्त्री.) प्रथम भाग.
अवल अखेर (अर. फा. अ.) आरंभापासून शेवटापर्यंत.
अवलंब (सं. पु.) **अवलंबन** (सं. न.) आश्रय, आधार.
अवलंबणें (क्रि.) आश्रय करणें; आधार धरून राहणें.
अवलक्षण (सं. न.) दुश्चिन्ह.
अवलक्षणी (वि.) दुर्गुणी, खोडसाळ.
अवलाद (अर स्त्री.) संतति; कुळी; व्रात्य
अवलावो (प्रा. पु.) अवलंब.
अवलाहो (प्रा. पु.) अनिष्टप्राप्ति.
अवलिया (अर. अवली. पु.) साधु, विदेही पुरुष; लहरी किंवा छांदिष्ट मनुष्य
अवलीळा (सं. अवलीलया अ.) सहज, लीलेनें.
अवलें (प्रा. न.) वल्हें.
अवलेह (सं. पु.) चाटण.
अवलोकणें (क्रि.) पाहणें.
अवलोकन (सं. न.) निरीक्षण.
अवशिष्ट (सं. वि.) उरलेलें; बाकी.
अवशी, अवशीस (अ.) पूर्वरात्रीं.
अवशेष (सं. पु.) उरलेला भाग.
अवश्य (सं. अ.) जरूर; खात्रीनें.
अवश्यक (सं. वि.) जरूरीचा; अगत्याचा
अवश्यमेव (सं. अ.) अगदीं जरूर.
अवष्टंभ (सं. पु.) अवरोध, अटकाव.
अवस (स्त्री.) अमावास्या.
अवसर (प्रा. पु.) अंगांत येणें (सो० हि० सिद्धांत); अवकाश, फुरसत, प्रसंग
अवसाद (सं. पु.) थकवा, ग्लानि.
अवसान (सं. न.) समाप्ति; विराम; हिंमत; धैर्य; (गायनांत) सम; अ० **घातकी**–ऐन वेळीं हिंमत सोडणारा.
अवसो (प्रा. पु.) रात्रीचा पूर्वभाग.
अवस्था (सं. स्त्री.) दशा, स्थिति; प्रसंग.
अवस्थिति (सं. स्त्री.) रहाणें; स्थल.
अवहेलना (सं. स्त्री.) हेटाळणी, अव्हेर
अवळ (वि.) घट्ट, अडस; संकुचित.
अंवळकठी (सं. अमलक+काष्ठ स्त्री.) वाळवून ठेविलेली अंवळ्याची साल.
अवळणें (क्रि.) गच्च बांधणें.
अवळसर (वि.) कांहींसें घट्ट.
अंवळा (सं. अमलक पु.)एक तुरट फळ.
अंवळी (स्त्री.) अवळ्यांचें झाड.
अवज्ञा (सं. स्त्री.) अनादर, तिरस्कार.
अवा (सं. अंबा स्त्री.) माया; स्त्री; (पु.) कुंभाराची भट्टी.
अवाई (स्त्री.) गप्प, बातमी, बोलवा.
अवांका (पु.) अवसान. हिंमत; आटोका, पकड; आकार; द्वैतविकल्प (भा० २१७ ३४); अभिप्राय (भा० १७।१८).
अवाच्चे सवा, अवासवा (अ.) प्रमाणाबाहेर, भलतेंच जास्त.
अवाढव्य (वि.) विशाळ, फार मोठा.
अवांतर (सं. वि.) इतर; गौण.
अवाळूं, अवाळें (न.) गळूं,उठाणूं.
अवाक्षर (सं. अव+अक्षर न.) चकार शब्द; दुर्भाषण.
अविकारी (सं. वि.)विकृति न पावणारें
अविच्छिन्न (सं. अ.) निरंतर; निवळ.
अविद्या (सं. स्त्री.) अज्ञान; भ्रामक ज्ञान, माया.
अविंध (वि.) कान न टोंचलेला; (पु.) मुसलमान, यवन.
अविधवानवमी (सं. स्त्री.) भाद्रपद वद्य ९
अविवक्षित (सं. वि.) अनिश्चित.
अविश्रांत (सं. वि.) न थकणारा.
अविसाळें (प्रा. न.) पक्ष्याचें घरटें.
अवी (सं. आवि. पु.) बोकड
अवीट (वि.) न बिघडणारा (रंग); कंटाळा न आणणारा, चवदार.
अवीस (सं. अमिष न.) मांस.
अवेळ (स्त्री.) अयोग्य वेळ; उशीर.

अव्यक्त (सं. वि.) अस्पष्ट, अदृश्य.
अव्यय (वि.) शाश्वत; (व्याक. न.) विकार न पावणारा शब्द.
अव्हाटणें (प्रा. क्रि.) आडमार्गानें जाणें
अव्हेर (सं. पु.) अवहेलना, अनादर.
अव्हेरणें (क्रि.) दुर्लक्ष करणें.
अंश (सं. पु.) भाग, खंड.
अशक्त (सं. वि.) दुर्बळ, दुबळा,
अशक्य (सं. वि.) न घडण्यासारखें.
अंशतः (सं. अ.) थोडथोडें, भागाभागानें.
अशन (सं. न.) भक्षण, भोजन.
अशील (पु. न.) वकिलाचें कूळ.
अश्रुढाळ (सं. अश्रु+ढाळ. वि.) नेभळट, मवाळ्या.
अशुद्ध (सं. वि.) शुद्ध नव्हे तें. (न.) रक्त.
अशुभ (सं. वि.) अमंगळ. (न.) पाप; संकट.
अशौच (सं. न.) मलिनपणा; सुएर.
अश्रु (सं. पु.) असूं, टीप, डोळ्यांतलें पाणी
अश्व (सं. पु.) घोडा.
अश्वत्थ (सं. पु.) पिंपळ.
अश्विनी (सं. स्त्री.) घोडी; पहिलें नक्षत्र
अश्विनीकुमार (पु.) देवांचे वैद्य.
अष्ट (सं. वि.) आठ.
अष्टक (सं न.) आठांचा समुदाय.
अष्टकोण (पु.) आठ कोन असलेली आकृति.
अष्टपदी (स्त्री.) कविताविशेष.
अष्टपैलू (वि.) अष्टकोनी; हरएक बाबतींत माहितगार व हुशार.
अष्टम (सं. वि.) आठवा.
अष्टमी (सं. स्त्री.) प्रत्येक पंधरवडयांतली आठवी तिथि.
अष्टवर्ग्या (पु.) मुलाच्या मुंजीच्या वेळीं त्याच्या बरोबर भोजनासाठीं मुंज झालेले आठ मुलगे बोलावितात त्यांतील प्रत्येक.
अष्टावक्र (वि.) आठ ठिकाणीं वाकडा.
अष्टौप्रहर (अ.) रात्रंदिवस.
असकें, आसिकें (प्रा. वि.) सर्व, असलेलें.
असट (वि.) पातळसर, पानचट.
असडा (पु.) आंचका.
असडोक (वि.) न कांडलेले.
असत् (सं वि.) नसलेलें; वाईट.
असंबद्ध (सं वि.) विसंगत; भलतेंच.
असबाब (अर. पु.) सामान.
असंभाव्य (सं. वि.) असंभवनीय.
असमाई (प्रा. वि.) न मावणारें.
असल (अर. वि.) मूळचा; उत्तम; (प्रा. वि.) सुगम.
असलग, असलंग (प्रा. स्त्री.) संगत, (रामजोशी पृ० ४४) (वि.) सुगम.
असला, असा (वि.) या प्रकारचा.
असलाई (फा. स्त्री.) अस्सलपणा.
असवर्ण (सं. वि.) भिन्नवर्णाचा.
असहकारिता (सं. स्त्री.) दुसऱ्याशीं मिळून काम न करणें; मदत करण्यास नाकारणें.
असहाय (सं. वि.) एकटा.
असह्य (सं. वि.) सहन न होण्यासारखें.
असा तसा (वि.) सामान्य, हलका.
असांप्रत (सं. वि.) अयुक्त, अनुचित.
असामी (अर. पु.) माणूस; ऋणको, भाडेकरी वगैरे; पटावर नांव असलेला; (स्त्री.) चाकरी; नेमणूक.
असाळी (प्रा. स्त्री.) राक्षशिण, कृत्या.
असि (सं. पु.) तलवार.
असिकें (प्रा. वि.) सर्व.
ॲसिड (इं. न.) अम्ल, तेजाब.
असुर (सं. पु.) दैत्य, दानव, राक्षस.
असुरवाड (प्रा. पु.) त्रास, कष्ट.
असुरी (सं. वि.) राक्षसी, धाडसी.
असूं (सं. अश्रु पु. न.) अश्रु.
असूड (पु.) चाबूक, कोरडा.
असूया (सं. स्त्री.) मत्सर, द्वेष.
असोला (वि.) न सोललेला (नारळ).
असोशी (स्त्री.) अतृप्ति, हाव.
अस्खलित (सं. वि.) अखंड, अचूक.
अस्त (सं. पु.) अंतर्धान, मावळणें, शेवट
अस्तंगत (वि.) मावळलेला, अदृश्य झालेला.
अस्तनी (फा. स्त्री.) बाही; **अ० तील निखारा**-घरभेद्या, दगलबाज मित्र.

अस्तमान (सं. न. पु.) सूर्यास्ताची वेळ.
अस्तर (फा. न.) कपड्याच्या आंतील बाजूस लाविलेलें कापड.
अस्तवणें (प्रा. क्रि.) मावळणें.
अस्ताचल (सं. पु.) सूर्यास्ताची जागा (पश्चिमेकडील पर्वत)
अस्ताव्यस्त (सं. अस्तव्यस्त. वि) अव्यवस्थित, बेशिस्त.
अस्तित्व (सं. न.) असण्याचा धर्म किंवा स्थिति.
अस्तु (सं. अ.) असो.
अस्तेय (सं. न.) चोरी न करणें.
अस्त्र (सं. न.) फेंकण्याचें हत्यार.
अस्थायी (सं. वि.) चिरकाल न राहणारें.
अस्थि (सं. स्त्री.) हाड.
अस्थिपंजर (सं. पु.) हाडांचा सांपळा.
अस्थिर (सं. वि.) चंचल, क्षणिक.
अस्पर्श (सं. अस्पृश्य वि.) स्पर्श करण्यास अपात्र; अशुद्ध; रजस्वला; विटाळशी.
अस्मादिक (सं. सर्वना.) आम्ही.
अस्मान (फा. अस्मान न.) आकाश.
अस्मानी (वि.) आकाशासारख्या निळ्या रंगाचें; **अ० सुलतानी**—अस्मानी=दैवी व सुलतानी म्ह० राजाज्ञेनें प्राप्त झालेली संकटावस्था.
अस्वल (पु. न.) रीस.
अस्सल (अर. असल. वि.) मूळचा; खरा.
अहंकार (सं. पु.) **अहंकृति** (स्त्री.), **अहंता** (स्त्री.) **अहंभाव** (पु.) मीपणा, गर्व.
अहमहमिका (सं. स्त्री.) स्पर्धा.
अहर्निश, अहर्निशी (सं. अ.) रात्रंदिवस.
अहवाल (हि. स्त्री.) हकीकत, रिपोर्ट.
अहळणें (प्रा. क्रि.) तापणें.
अहळीव (न.) एक पौष्टिक वनस्पति-बीज.
अहा, अहाहा (अ.) आनंद, खेद इ० चे वाचक उद्गार.
अहाच (प्रा. अ.) वरवर, सहज रीतीनें.
अहाटणें (प्रा. क्रि.) ठेंचणें, चिरडणें, रगडणें; मिसळणें.
अहाणा (प्रा. वि.) आत्मघातकी (ज्ञा० २।१९६) (ना.) विवाहासारख्या प्रसंगीं स्त्रिया करतात ती गमतीची शब्दरचना.
अहाळणें (प्रा. क्रि.) पोळणें.
अहि (सं. पु.) सर्प.
अहिरण, अहिरणी (प्रा. स्त्री.) ऐरण.
अहिंसा (सं. स्त्री.) प्राण्यास न मारणें, न दुखविणें.
अहीर (सं. अभीर. पु.) गवळी.
अहेतुक (सं. वि.) निःस्वार्थ; हेतुपुरःसर न केलेलें.
अहेर (पु.) मंगलकार्याचे प्रसंगीं आप्तवर्गाकडून देण्यांत येणारी देणगी.
अहेव (सं. अविधवा. स्त्री.) सुवासिनी; **अ०दोर**—मंगलसूत्र; **अ०पण**—सौभाग्य
अहोरात्र (अ.) रात्रंदिवस.
अळंटाळं (स्त्री.) चुकवाचुकव, टंगळमंगळ.
अळण (न.) भाजीला शिजवितांना लावण्याचें पीठ.
अळणी (सं. अलवण. वि.) कमी मिठाचा; मीठ न घातलेला; मिळमिळीत.
अळता (सं. अलक्तक. पु.) लाखेचा तांबडा रंग.
अळंबें (न.) भुईछत्री.
अळविणें (क्रि.) गोड शद्बांनीं प्रसन्न करणें; विनवणें; सुस्वरानें गाणें.
अळशी (स्त्री.) जवस.
अळा (पु.) बांध, नियमन.
अळापिळा (पु.) अंगाचा मुरडा.
अळी (सं. अलि. स्त्री.) कृमि, सुरवंट.
अळीमिळी गुपचिळी—गप्प बसणें.
अळुकी (प्रा. ना.) आवड; भूक.
अळुमाळ (प्रा. वि.) किंचित्, थोडें;
अळू (न.) एका पालेभाजीचें नांव; **अ० वरचें पाणी**—क्षणभंगुर वस्तु.
अळें (सं. आलवाल. न.) झाडाच्या मुळाशीं पाणी राहण्याकरितां घातलेलें कोंडाळें किंवा बांध.
अळेंबळें (अ०) कसें तरी; संकटानें, प्रयासानें.
अक्ष (सं. पु.) फांसा; **अ० क्रीडा**—द्यूत.
अक्षत (स्त्री.) देवपूजेस लागणारे तांदूळ;

निमंत्रण; कपाळीं लावण्याच्या गंधांत काळ्या रंगाचा ठिपका लावितात तो; **अ० देणें,—टाकणें**—आमंत्रण करणें (ज्ञा० १८।२७३) **अ० तृतोया**—वैशाख शु० ३; **अक्षता पडणें**—लग्न होणें.
अक्षय (सं वि.) अविनाशी.
अक्षर (सं. न.) स्वर किंवा स्वरयुक्त व्यंजन; **अ० शत्रु**—अशिक्षित, निरक्षर
अक्षरशः (अ.) अक्षरागणिक.
अक्षवाण (सं. न.) आरती, ओवाळणी.
अक्षौहिणी (सं. स्त्री.) २१८७० हत्ती, तितकेच रथ, ६५६१० घोडे, आणि १०९३५० पायदळ मिळून होणारें सैन्य
अज्ञ (सं वि.) मूर्ख, अजाण.
अज्ञान (सं. न.) ज्ञानाचा अभाव; भ्रमात्मक ज्ञान; (वि.) अडाणी, अजाण.

आ

[टीप—आ नें प्रारंभ होणारे कित्येक शब्द अ हें अक्षर आरंभीं घालून लिहिण्याचाहि प्रघात आहे. म्हणून असे शब्द आ खालीं न आढळल्यास अ खालीं पहावे.]
आ—(अ.) पर्यंत (पु.) पसरलेलें तोंड; पक्ष्यांस बोलावण्याचा शब्द. [सिद्ध.
आइतें (. वि.) सहज; (अ०) स्वतः
आई (स्त्री.) माता; **आईजीच्या जिवावर बाईजी उदार**—दुसऱ्याची मालमत्ता सढळ हातानें खर्च करणारा.
आईमाई उद्धारणें—आईवरून शिवी देणें
आईस्क्रीम (इं. न.) बर्फाच्या योगानें घट्ट केलेलें शर्करायुक्त दूध.
आउक्ष (बायकांच्या भाषेंत)—आयुष्य; **आ० वान्**—आयुष्मान्.
आऊत, आऊतफाटा (सं. आयुध न.) शेतकीच्या उपयोगाचें सामान.
आकंठ (सं. अ.) गळ्यापर्यंत.
आंकडा—अंकडा पहा.
आकण (प्रा. स्त्री.) दुसऱ्यांदा मळलेली कणसें; धान्यांतील खडा—माती.
आंकण (प्रा. न.) परा क्रमसूचक पादभूषण
आंकणकडवें (न.) गाण्यांतील पालुपद.
आकर (सं. पु.) खाण, ठेवा.
आकर्ण (सं. अ.) कानापर्यंत.
आकर्णणें (सं. क्रि.) ऐकणें.
आकर्णन (सं. न.) ऐकणें, श्रवण.
आकर्षक (वि.) ओढणारें; वेधणारें.
आकर्षण (सं. न.) ओढणें, ओढा; संकोच.
आकर्षणें (सं. क्रि.) ओढणें.
आकर्षित (सं. वि.) ओढलेलें; संकुचित.
आकलन (सं. न.) धरणें; ग्रहण करणें; स्वाधीन ठेवणें; दाब.
आकस (प्रा. पु.) द्वेष.
आकस्मिक (वि.) अवचित घडलेलें.
आकळणें (प्रा. क्रि.) जाणणें, बांधणें.
आकांत (सं. पु.) कल्लोळ, गोंधळ.
आकार (सं. पु.) आकृति, स्वरूप. जमाबंदी; रकम; अंदाज; रीत, प्रकार..
आकारणी (स्त्री.) प्रतबंदी; हिशोबानें रक्कम आकारणें; दर; वर्गणी.
आकारणें (प्रा. क्रि.) बोलावणें; रंगारूपास आणणें; घ्यावयाची रकम ठरविणें
आकाश (सं. न.) पंचमहाभूतांपैकीं एक; आभाळ; शून्य जागा; **आ० पाताळ एक करणें**—आकांत करणें; **आ० ची कुऱ्हाड**—दैविक हानि; **आ० ठेंगणें होणें, आ० पाताळ एक होणें**—गर्वानें फुगून जाणें.
आकाशगंगा (सं. स्त्री.) मंदाकिनी, स्वर्गंगा; आकाशांत ताऱ्यांचे पुंजके मिळून दिसणारी नदीच्या प्रवाहासारखी आकृति.
आकाशयान (सं. न.) विमान.
आकाशवाणी (सं. स्त्री.) आकाशांतून येणारे देवाचे शब्द.
आकांक्षा (सं. स्त्री.) इच्छा, मागणी.
आकीर्ण (सं. वि.) व्याप्त, पूर्ण.
आकुंचन (सं. न.) संकोचणें, आकसणें.
आकुंचित (सं. वि.) संकुचित; लहान;
आकुल (सं. वि.) पूर्ण, व्याप्त.
आकुलित (सं. वि.) आकुल.
आकूत (सं. पु.) हेतु, अभिप्राय, इच्छा.
आकृति (सं. स्त्री.) आकार, मूर्ति.

आक्रुष्ट (सं. वि.) ओढलेला, आकर्षित.
आक्टोबर (इं. पु.) इंग्रजी वर्षाचा दहावा महिना.
आक्रंदणें (सं. कि.) रडणें, आकांत करणें
आक्रंदन (सं. न.) आरडाओरड.
आक्रमण (सं. न.) वलांडणें; हल्ला.
आक्रमशक्ति (सं. स्त्री.) आवांका, सामर्थ्य
आक्रांत (सं. वि.) दडपलेला; (पु.) आकांत.
आक्रोश (सं. पु.) आकांत, कल्होळ.
आखडणें (सं. आकुंचन कि.) आटोपता घेणें; आखुड करणें किंवा होणें.
आखंडळ (सं. पु.) इंद्र.
आखाड (सं. आषाढ पु.) आषाढाचा महिना; **आ० पाटी**—लग्नानंतरच्या पहिल्या आषाढांत जावयाकडे फळें, खेळणीं वगैरेची पाटी पाठवितात ती; **आ० सासरा, आ० सासू**—नसता मोठेपणा आपल्याकडे घेऊन कडक अंमल चालवूं पहाणारें मनुष्य.
आखाडखाना (फा. पु.) शस्त्रागार.
आखाडभूर्ता (सं. वि.) ठक; ढोंग.
आखाडा (पु.) कुस्तीची जागा; **आ० त उतरणें**-वादास सिद्ध होणें.
आखात (सं. न.) समुद्राचा जमीनीवर लांबपर्यंत गेलेला फाटा.
आखाडी (स्त्री.) आषाढी पौर्णिमा; पावसाची झडी; टंचाई.
आख्या (सं. स्त्री.) नांव; कीर्ति.
आख्यान (सं. न.) कथा, चरित्र.
आख्यायिका (सं. स्त्री.) दंतकथा.
आग (सं. अग्नि. स्त्री.) विस्तव; अग्नीचा भडका; दाह; **आग लावणें**-कलागत लावणें; **आ०त तेल ओतणें**-विकोपास जाईल असें करणें; **आग पाखडणें**-शिव्यांचा वर्षाव करणें.
आंग (प्रा. न.) अवयव, रूप.
आगगाडी (स्त्री.) पाण्याच्या वाफेनें चालणारी गाडी.
आगड (प्रा. पु.) खंदक; खळगा; लवणीची वाट (भा० ३१।४००)
आगतस्वागत (सं. न.) आदरातिथ्य; आदरसत्कार.
आगंतुक (सं. पु.) अगांतुक पहा.
आगंतुक खर्च—अनपेक्षित खर्च.
आगंतुकी (स्त्री) न बोलावतां जेवायला जाणें; परान्नपुष्टता. [बळकट.
आंगदट (सं. अंग+दृढ. वि.) अंगानें
आगपेटी (स्त्री.) आगकाड्या भरलेली पेटी
आगपेण (स्त्री.) एक त्वचा रोग.
आगबोट (स्त्री.) वाफेनें चालणारें जहाज
आंगभर (प्रा. ना.) शक्ति, जोर.
आगम (सं. प.) येणें; प्राप्ति, लाभ; विद्या, शास्त्र, वेद; शब्दांत नवीन येणारा वर्ण; फळ; प्रारंभ; दस्तऐवज. [शेवट.
आगमनिर्गम (सं. प.) आरंभ आणि
आगमन (सं. न.) येणें.
आगमाग (प.) पत्ता, माग, चिन्ह.
आगर (सं. आकर. न.) शेत, मळा; खाण; अग्र, टोंक.
आंगरखा (प.) अंगरखा पहा.
आंगवठा (प्रा. पु.) शरीराचा बांधा.
आंगवण (प्रा. स्त्री.) इच्छा; शक्ति छंद; नित्यक्रम; नवस, प्रतिज्ञा.
आगळ (सं. अर्गला. स्त्री.). अडसर
आगळा (प्रा. वि.) अधिक
आगळिक (प्रा. स्त्री.) आधिक्य; मर्यादेचें उल्लंघन; अपराध; अप्रवंपण.
आगळी (स्त्री.) खोडी, आगळिक.
आगा (पु.) पुढील भाग.
आगाज (पु.) आवाज.
आगांतुक—अगांतुक शब्द पहा.
आगापिछा (सं. पु.) पुढचा व मागचा भाग; मागचा पुढचा विचार.
आगामी (सं. वि.) येणारें.
आगाही (फा. स्त्री.) खबर; दक्षता; ज्ञान
आंगिक (प्रा. वि.) अंगचा; (न०) सामर्थ्य.
आगी (सं. अग्नि. पु.) अग्नि.
आंगी (प्रा. पु.) आंगरखा, आंगडें.
आंगीक (प्रा. न.) साह्य; अवयव.
आगीदुर्गी (स्त्री.) सानगड.
आंगूळ (सं. अंगुल न.) बोटाच्या रुंदी इतकें माप.

आगेंमागें (अ.) अलीकडे पलीकडे, जवळपास.
आगोस (स्त्री.) उष्ण काळाचा प्रारंभ.
आंगोळी (सं. अंगुलि. स्त्री.) बोट.
आग्नेयी (सं. स्त्री.) दक्षिण-पूर्व दिशा.
आग्यो (सं. वि.) ज्याच्या मुखांतून अग्नीच्या ज्वाळा निघतात असा सर्प
आग्या वेताळ (पु.) आग लावणारा पिशाच्चांचा राजा; अतिशय तापट, साहसी किंवा जहाल मनुष्य.
आग्रह (सं. पु.) हट्ट, गळ, अतिप्रार्थना, मिन्नतवारी.
आग्रही (वि.) हट्टी, चिकाटी धरणारा.
आघवा (वि.) अवघा, सगळा.
आघाडी (स्त्री.) अघाडी पहा.
आघात (सं. पु.) धक्का, प्रहार.
आघळणें पाघळणें (क्रि.) पाण्यांत बुचकळून हलविणें.
आघ्राण (सं. न.) वास घेणें, हुंगणें.
आग्रो (सं. आग्रह. न.) आग्रह.
आंच (सं. अर्चिस्. स्त्री.) अग्निसंस्कार; उष्णता; भय, काळजी.
आंचका (पु.) झटका, कंप.
आंचणी (स्त्री.) घुसळखांबाची दोरी.
आचंद्रार्क (सं. अ.) चंद्रसूर्य आहेत तोंपर्यंत.
आचमन (सं. न.) तळहातावरून संध्येच्या पळीभर पाणी पिणें.
आचरण (सं. न.) वर्तन, चाल.
आचरणें (क्रि.) वर्तनांत आणणें.
आंचवण (सं. न.) हात धुणें; त्याग.
आंचवणें (क्रि.) भोजनानंतर हाततोंड धुणें, मुकणें, अंतरणें.
आंचळ (सं. अंचल. न.) वस्त्र.
आंचळ (पु.) गाय, म्हैस इ० चा स्तन.
आचार (सं. पु.) वर्तन, चाल, रीत.
आचारी (पु.) स्वैपाकी.
आचावाचा (प्रा. स्त्री) बडबड.
आचार्य (सं. पु.) गुरु, शास्त्रप्रवर्तक; निष्णात; पंडित.
आच्छादणें (क्रि.) पांघरूण घालणें, झांकणें
आच्छादन (सं. न.) आवरण, पांघरूण.

आज (सं. अद्य. अ.) या चालू दिवशीं.
आजकाल (अ.) सांप्रतकाळीं.
आजन्म (अ.) जन्मापासून; जन्मभर.
आजन्मांत (अ.) आयुष्यभरांत.
आजलग (अ.) आजपर्यंत.
आजवर, आजवेरीं (अ.) आजपर्यंत.
आजा (सं. आर्य पु.) आईचा किंवा बापाचा बाप.
आजानुबाहु (सं. वि.) उभा राहिला असतां गुडघ्यास सहज पुरण्याजोग्या लांब हाताचा (मनुष्य.)
आजमावा (प्रा. पु.) अजमास
आजार (फा. पु.) दुखणें, रोग.
आजारी (वि.) दुखणाईत.
आजी (स्त्री.) आईची किंवा बापाची आई.
आजेसासरा (पु.) सासऱ्याचा बाप.
आजेसासू (स्त्री.) सासूची आई किंवा सासू.
आजोबा (पु.) आजा.
आज्य (सं. न.) तूप.
आटकें (न.) अर्ध्या शेराचें माप.
आटघाट (प्रा. पु.) श्रम, त्रास, छळ (दा० १९।२।७); विनाश.
आटण (सं. अटन. न.) परिभ्रमण.
आटणी (प्रा. स्त्री.) मूस (दा० ३।१।२). मिश्रण; आटविणें (रं० यो० ८।२८); लय (अमृ० १।१५); प्रदक्षिणा, भ्रमण
आटणें (प्रा. क्रि.) जिंकणें; सुकणें; आक्रसणें.
आटपणें (क्रि.) गोळा करणें; संपविणें; संपणें; मरणें; हातीं व्यवस्था घेणें.
आटपता (वि.) आटपसर, बेताचा.
आटपाआटप (स्त्री.) वारासार, पसारा आवरणें.
आटपाटनगर (न.) कोणी एक शहर.
आटरणें (क्रि.) आक्रसणें.
आटवी (सं. अटवी. स्त्री.) अरण्य.
आटाआटी, आटाटी (प्रा. स्त्री.) दगदग, श्रम.
आटी (प्रा. ना.) यत्न, श्रम, खटपट;
आंटी (स्त्री.) गांठ, मिठी.
आटोका (पु.) आकलनशक्ति; पोंच.

आटोकाट (वि.) शिकस्तीचा, मोठा.
आटोप (प्रा. पु.) सामर्थ्य, महत्व, डौल.
आटोळा (प्रा. पु.) ओटा.
आठको (स्त्री.) आठांचा समुदाय.
आठव (पु.) स्मरण.
आठवडा (पु.) सप्ताह; सात दिवस.
आठवण (स्त्री.) स्मरण, याद.
आठवणूक (स्त्री.) स्मरण देणारी वस्तु;
आठळी (सं. अष्टि स्त्री.) फळांतील बी.
आंठी (प्रा. स्त्री.) आढी, वळी.
आठुवें (प्रा. न.) हृदय.
आठुळणें (प्रा. क्रि.) बांधणें, घट्ट होणें.
आठोळा (वि.) गर्भधारणापासून आठ महिन्यांत जन्मलेला.
आठोळी (सं. अष्टि स्त्री.) फळांतील बी.
आड (पु.) विहीर, कुवा; (अ.) मध्यंतरीं; टाकून; मार्गे.
आडगल्ली (स्त्री.) बोळ.
आडखोर (प.) उचल्या, भामट्या.
आडण (प्रा. स्त्री.) अडचण.
आडणी (प्रा. स्त्री.) अडचणीची वेळ.
आडताळा (प्रा. पु.) अडथळा.
आडनांव (न.) उपनांव; कुळाचें नांव.
आडपडदा (पु.) मर्यादा.
आडपाडी (प्रा. स्त्री.) खटपट, श्रम;
आडंबा (प्रा. पु.) अडसर.
आडमार्ग (पु.) मधलीच-रहदारीची नव्हे अशी-वाट.
आडमुठा (वि.) अडदांड, अडाणी, मूर्ख.
आडरान (न.) रस्त्यापासून दूरचा प्रदेश.
आडफाटा (पु.) विघ्न, अडथळा.
आडवळण (न.) रस्त्यापासून दूरची जागा
आडवा (वि.) वाकडा, तिरपा; **आ० जाणें**—हरकत करणें; आ० होणें—थोडेसें निजणें; **आडव्या अंगाचा**—लठ्ठ.
आडवाट (स्त्री.) आडमार्ग पहा.
आडवार (पु.) कांहीं विशेष दिवसाहून अन्य दिवस.
आडवारा (प्रा. पु.) प्रतिबंध, धरबंध.
आडसणें (प्रा. क्रि.) लपणें (अमृ० ७।२)
आडाखा (प्रा. पु.) तपशीलवार तक्का (तुका० १८५७); धोरण, युक्ति.
आडाडी (प्रा. स्त्री.) उत्कंठा, घाई.
आडिवा (पु.) अडसर.
आडी (प्रा. स्त्री.) प्रतिबंध; शंका (भा० २०५६)
आढवारा (प्रा. पु.) छळ.
आढाउ (प्रा. पु.) सैनिक, शिपाई.
आढाल ढालाची (प्रा. वि.) ढालगज, धीट (रुक्मिणी० ५।४५)
आढ्यता (सं. स्त्री.) प्रतिष्ठितपणाचा डौल; अहंपणा, गर्व.
आण (स्त्री.) शपथ, प्रतिज्ञा (प्रा. अ.) आणि.
आणखी (वि.) अधिक; (अ.) शिवाय.
आणणें (क्रि.) घेऊन येणें.
आणभाक (स्त्री.) शपथपूर्वक वचन; करारमदार.
आणा (पु.) रुपयाचा सोळावा अंश; गुंठ्याचा सोळावा अंश; षोडशांश.
आणिक (प्रा. वि.) आणखी.
आणियाळें (प्रा. वि.) अणकुचीदार;
आणी (प्रा. स्त्री.) टोंक, अग्र.
आणीबाणी (स्त्री. ना.) आणीबाणी पहा.
आत (स्त्री.) बापाची बहीण, आत्या.
आंत (सं. अंत्र न.) आंतडें
आंत (सं. अंतर. अ०) अंतर्भागीं, मध्यें.
आंतडी (सं. अंत्र स्त्री.) **आंतडें** (न.) अंत्रमाळ, तांतीचें चर्म; **आं० ला पीळ बसणें**—खरी कळकळ वाटणें.
आतणें (प्रा. क्रि.) प्राप्त होणें, व्यापणें; होणें, पावणें; स्पर्शणें; तळमळणें.
आतपत्र (प्रा. न.) छत्री.
आंतबट्टा (पु.) खोट, तोटा, बट्टाव.
आंतबट्ट्याचा व्यापार—नुकसान सोसून चालविलेला व्यापार.
आंतल्या गांठीचा—मिस्किल, मतलबी,
आतसबाजी (प्रा. स्त्री) दारूकाम.
आतळणें (प्रा. क्रि) स्पर्श करणें.
आतां, आतांशी (अ.) सांप्रत काळीं, अलीकडे.
आतिथ्य (सं. न.) पाहुणचार.
आंतील (वि.) आंतला, अंतर्भागचा.

आतुडणें (प्रा. क्रि.) सांपडणें
आतुर (सं. वि.) दुखणाईत; उतावळा, अतिशय उत्सुक; **आ० संन्यास**— मरणोन्मुख स्थितींत घेतलेला संन्यास.
आतुरता (सं. स्त्री.) अतिशय उत्सुकता
आंतुरी (स्त्री.) स्त्री.
आतुर्बळी (सं वि.) अति बलाढ्य.
आत (स्त्री.) आत्या; **आ०. भाऊ**— आतेचा मुलगा; **आ० सासरा**–सासऱ्याचा आतेभाऊ; **आ० सासू**––नवऱ्याची आत. **आ० दीर**––नवऱ्याचा आते–भाऊ.
आत्मघात (सं. पु.) स्वतःचा नाश.
आत्मज (सं. पु.) पुत्र.
आत्मजा (स्त्री.) मुलगी.
आत्मविद्या (सं स्त्री.) ब्रह्मविद्या.
आत्मसंयमन (सं. न.) स्वतःचें मन स्वतःच्या ताब्यांत ठेवणें.
आत्मज्ञान (सं. न.) ब्रह्मज्ञान.
आत्मा (सं. पु.) जीव; अंतःकरण; आपण; स्वभाव.
आत्यंतिक (सं. वि.) अत्यंत.
आत्या (स्त्री.) आत, बापाची बहीण.
आथडणें (प्रा. क्रि.) हिसकावणें.
आंथरणें (सं. क्री.) पसरणें.
आथि, आथी (प्रा. क्रि.) आहे.
आथिला (प्रा. वि.) भाग्यवान्, थोर; असलेला; संपन्न, युक्त.
आथिलेंपण (प्रा. न.) थोरपणा, भाग्य.
आंदण (प्रा. न.) लग्नाच्या संबंधाची देणगी.
आदत (अर. स्त्री.) खोड, वाईट संवय.
आदब (अर. अदब. स्त्री) सन्मान.
आदर (सं. पु.) सद्भाव, सन्मान, सत्कार.
आदरसत्कार, आदरातिथ्य, आदरोपचार (सं. पु.) मानपान.
आदरणीय(सं. वि.)आदर करण्यास पात्र.
आदर्श (सं. पु.) आरसा, कित्ता.
आदला (सं. आदि. वि.) मागचा.
आदळणें (प्रा. क्रि.) आपटणें; खाणें.
आदा (हि. पु.) प्राप्ति,लाभ; जमा; भाव; अभिनय.
आदि (सं. पु.) प्रारंभ; प्रमुख (अ.) अगोदर.
आदिकरून (अ.) इत्यादि, वगैरे.
आदिकारण (सं. न.) मुख्य कारण.
आदित्य (सं. पु.) सूर्य, रवि.
आदित्यवार (सं. पु.) रविवार.
आदिल (सं. आदि. वि.) पहिलें.
आदिपुरुष (सं. पु) मूळपुरुष, परमेश्वर.
आदिमाया (सं. स्त्री.) ईश्वरी शक्ति, पार्वती.
आदेश (सं. पु.) हुकूम, आज्ञा; गोसावी लोकांत परस्परांना नमस्कार करण्याचे वेळीं उचारण्याचा शब्द; (व्याक०) बदली येणारा वर्ण. [घेणें.
आंदोलन (सं. न.) हेलकावे खाणें, झोके
आद्य (सं. वि.) प्रथम, पूर्वीचा.
आधण (न.) कढ.
आधा (सं. अर्ध. वि.) अर्धा.
आंधळा (सं. अंध वि.) अंधळा पहा.
आंधळी कोशिंबीर (स्त्री.) मुलांचा एक खेळ.
आधि (सं पु. स्त्री.) मानसिक व्यथा; लचांड; गहाण.
आधिक्य (सं. न.) अधिकता.
आधिदैविक (सं. वि.) देवकृत.
आधिपत्य (सं. न.) मुख्यपणा; मुखत्यारी; प्रतिष्ठा.
आधीं (सं. आदि. अ.) अगोदर.
आधुनिक (सं. वि.) आतांचा, अलीकडचा.
आधोडीं (प्रा. वि.) अर्धें फाटलेलें.
आंध्य (सं. न.) अंधकार, आंधळेपणा;
आध्यात्मिक (सं. वि.) परमात्म्यासंबंधीं; धार्मिक.
आन (सं. अन्य. वि.) अन्य, भिन्न.
आनंद (सं. पु.) हर्ष; ४८ वें संवत्सर.
आनंदीआनंद–अतिशय आनंद; पूर्णानंद
आनंदणें (क्रि.) हर्षित होणें.
आनंदी (सं. वि.) उल्हासी, रंगेल.
आनन (सं. न.) मुख, तोंड.
आनाकानी (हिं. स्त्री.) दुर्लक्ष, निष्काळजीपणा, कानाडोळा.

आनाड (प्रा. वि.) अडाणी, नास्तिक
आनार (हिं. ना.) अनार, डाळिंब.
आनुकूल्य (सं. न.) अनुकूलता; कृपा.
आनुषंगिक (सं. वि.) तत्संबंधी; बरोबर येणारा; गौण.
आन्हिक (सं. न.) नित्यकृत्य.
आप (सं. न.) उदक, पाणी, आपण, स्वतः (वि.) आपला.
आपखुषीनें (अ.) स्वतःच्या इच्छेनें.
आपंगणें (प्रा. क्रि.) प्रेमानें जवळ घेणें; पोसणें, स्वीकारणें (ना० १७।४५); (न.) पोर.
आपगा (सं. स्त्री.) नदी. [णारा.
आपंगिता (प्रा. पु.) संभाळणारा, पोस-
आपण (सं. आत्मन्. सर्वनाम) मी व तुम्ही;तुम्ही; आपले लोक; **आ०होऊन** आपखुषीनें.
आपत्ति (सं. आपद्. स्त्री.) कष्टावस्था, विपत्ति.
आपदा (सं. आपद्. स्त्री.) आपत्ति.
आपद्धर्म (सं. पु.) निरुपायास्तव करण्याची गोष्ट.
आपन्न (सं. वि.) संकटग्रस्त; प्राप्त.
आपपर (सं. न.) हें आपलें व हें दुसऱ्याचें असा भेद; द्वैत.
आपलपोट्या (वि.) स्वतःचा तेवढा मतलब पाहणारा.
आपला (वि.) स्वतःचा.
आपले आपण (अ.) स्वयंप्रेरणेनें, ?पण होऊन.
आपलेपणा (पु.) स्वाभिमान; ममता.
आपसया (प्रा. अ.) आपोआप (रंग०
आपसांत—आपल्यांत.
आपसुख (अ.) आपण होऊन, स्वतःच्या खुषीनें.
आपादणें (प्रा. क्रि.) कर्म करणें (रंग० यो० ७।११६); संपादणें; स्वीकारणें, घेणें (ज्ञा० ३।१८५)
आपांपरी (प्रा. स्त्री.) दुर्दशा, अव्यवस्था
आपाप (अ.) आपले आपण; प्रयत्नावांचून.
आपुथिणें (प्रा. क्रि.) गांजणें.
आपुलीक (प्रा. स्त्री.) ममता.
आपुलेपण (प्रा. न.) अहंभाव.
आपें (प्रा अ.) आपोआप.
आपोआप (अ.) प्रयत्नावांचून; आपले आपण.
आपैतें (प्रा. वि.) आयतें, आपोआप
आपैस (प्रा. अ.) आपोआप, सहज.
आपोशन (सं. न.) आपोष्णी.
आपोष्णी (स्त्री.) भोजनापूर्वी व नंतर ब्राह्मण आचमन करतात तें.
आप्त (सं. वि.) यथार्थ बोलणारा; संबंधी, नात्याचा; प्राप्त.
आफडणें, आफुडणें (प्रा. क्रि.) स्पर्शणें
आफत (अर. स्त्री.) संकट, विपत्ति.
आफळणें (प्रा. क्रि.) आपटणें.
ऑफिस (इं. न.) कचेरी.
ऑफिसर (इं पु.) अधिकारी, कामगार
आब (स्त्री.) पत, नांव, अब्रू; योग्य डौल; पाणी.
आंब (सं. अम्ल. स्त्री.) अम्लसार, अंबटपणा; हरभऱ्याच्या झाडावरील दंवाचें पाणी.
आंबली (सं. आम्लिका. स्त्री.) चिंच.
आंबलें (प्रा. न.) भोपळा.
आंबसोल (न.) कच्च्या आंब्याचा वाळविलेला गीर व सालपट.
आंबा (सं. आम्र. पु.) आम्रफळ, किंवा त्याचें झाड.
आंबाडा—अंबाडा पहा.
आबाद (फा. वि.) भरभराटलेलें.
आबादानी (फा. स्त्री.) भरभराट.
आबादी आबाद (फा. स्त्री.) खूप भरभराट.
आबाशाई (पु.) एका रंगाचें नांव.
आबाळी (प्रा. स्त्री.) फजीती, दुर्दशा
आबाळ्या (प्रा. वि.) निर्बळ.
आबुखणें, आंबुखणें (प्रा. क्रि.) शिंपणें; पसरणें, टाकणें.
आंबुखा (प्रा. पु.) शितोडा; आच्छादन
आंबुथणें (प्रा. क्रि.) पेटणें.
आंबुला (प्रा. पु.) पति.
आंबुली (प्रा. स्त्री.) पत्नी.

आंबेकरी (पु.) नावाडी.
आंबोण (न.) धान्य, कोंडा इ० शिजवून गुरांसाठीं केलेलें खाद्य; लग्नांत शिधा, कोंडा, भाजीचीं डेखें इ० पदार्थ वाजतगाजत विहिणीकडे नेतात तें.
आभार (प्रा. पु.) ओझें; ऋणभार; जबाबदारी.
आभास (सं. पु.) प्रतिबिंब, सादृश्य; भ्रम.
आभासणें (प्रा. क्रि.) प्रतिबिंबित होणें.
आभाळ—आकाश.
आभाळी (सं. स्त्री.) ढग.
आम (सं. वि.) कच्चें, न पचलेलें.
आमटी (सं. अम्ल. स्त्री.) एक पातळ खाद्य. [खाना.
आमखास (फा. पु.) दरबारचा दिवाण-
आमंत्रण (सं. न.) बोलावणें, अंवतणें.
आमनेसामने (हिं. अ.) समोरा समोर.
आमय (सं. पु.) रोग. [पर्यंत.
आमरण, आमरणांत (सं. अ.) मरे
आमलक (सं. पु.) आंवळा. [वात.
आमवात, आमवायु (सं. पु.) संधि-
आमसाण, आमसूल, आमसोल (न.) रातंबीची साल.
आमातिसार (सं. पु.) एक रोग.
आमांश (सं. पु.) आंव.
आमाशय (सं. पु.) कोठा.
आमिष (सं. न.) मांस; लांच; मोहक पदार्थ.
आमोद (सं. पु.) आनंद; सुगंध.
आम्र (सं. पु.) आंबा; आंब्याचें झाड.
आम्ल, आम्लपित्त—अम्ल शब्द पहा.
आम्ही (सं. अहम्. सर्वना.) प्रथमपुरुषाचें अनेकवचन.
आय (प्रा. पु.) प्राप्ति, नफा; आकार, रूप; आटोका (न.) लोखंड.
आयंडा (पु.) कापून आणलेल्या भाताच्या रोपांचा भारा.
आयणी (प्रा. स्त्री.) इच्छा (ज्ञा० ६।१०; एक० ४१२) मन; प्रसार; मत; समुदाय; सामर्थ्य; म्हण; चांगली चाल.
आयतन (सं. न.) देऊळ, स्थान.
आयता (सं. अयत्न. वि.) प्रयत्नावांचून प्राप्त, मोफत; (सं. आयात) येऊन पोंचलेला; **आ० पाठावर रेघा ओढणें**—श्रमावांचून मिळालेल्या संपत्तीवर चैन करणें.
आयती (सं. आयती. स्त्री.) विस्तार; डौल; प्रकार; प्रतिष्ठा; स्थान; सामुग्रीची तयारी.
आयना (फा. पु.) आरसा.
आयव्यय (सं. पु.) जमा व खर्च.
आयात (सं. वि.) बाहेरून आलेला.
आयास (सं. पु.) श्रम, कष्ट.
आयासी (वि.) कष्टाळू.
आयु (सं. न.) आयुष्य.
आयुध (सं. न.) शस्त्र, हत्यार.
आयुरारोग्य (सं. न.) दीर्घायुष्य आणि आरोग्य.
आयुर्दाय (सं. पु.) आयुष्यमर्यादा.
आयुर्वेद (सं. पु.) वैद्यशास्त्र.
आयुष्मान् (सं. वि.) दीर्घायु.
आयुष्य (सं. न.) जीवितकाळ, उमर.
आयोधन (सं. न.) युद्ध, लढाई.
आर (प्रा. स्त्री.) अणी; आरा, चाकाच्या तुंब्या पासून धावेपर्यंत ठोकलेलें लांकुड.
आर (का. वि.) सहा (विटीदांडूच्या खेळांतील एक संज्ञा.)
आरक्त (सं. वि.) तांबडा.
आरडणें (क्रि.) ओरडणें, कल्ला करणें.
आरडाओरड (स्त्री.) आक्रोश, गडबड.
आरत (सं. आर्ति. स्त्री) इच्छा; आरती.
आरता (प्रा. वि.) अलीकडचा; (अ.) अलीकडे; **आ०परता**—इकडे तिकडे.
आरती (सं. स्त्री.) देवादिकांस दीपांनीं ओवाळणें; ओवाळण्याचें दीपपात्र; ओवाळते वेळीं म्हणण्याचें गीत.
आरतें (प्रा. अ.) आधीं; अलीकडे.
आरपार (अ.) मधून; पलीकडे; या बाजूपासून त्या बाजूपर्यंत.
आरंबळणें (प्रा. क्रि.) बरळणें; ओरडणें, भाजणें (ज्ञा० ११।३२५); मरगळणें, क्षीण होणें (रं० यो० १०८७).
आरब्ध (सं. वि.) आरंभिलेलें.
आरंभ (सं. पु.) सुरुवात, प्रारंभ.

आरंभशूर—आरंभीं मोठा उत्साह पण पुढें शिथिलता दाखविणारा.
आरंभणें (क्रि.) सुरुवात करणें.
आरमार (पोर्तु. आरमाडा. न.) लढाऊ जहाजांचा समुदाय. [ओरडणें.
आरवणें (क्रि.) कोंबडा इ० पक्ष्यांचें
आरशी (स्त्री.) चष्मा, चाळिशी.
आरसा (सं. आदर्श. पु.) मागें पारा लावलेली काच.
आराखडा (पु.) कच्चा कागद; खर्डा.
आराटी (प्रा. स्त्री.) काटेरी झुडूप, कांटी
आराणूक (प्रा. स्त्री.) आवड, प्रीति; विश्रांति (रुक्मि० १८।२३); शांति; सौख्य; वेळ (तुका० ७३); खटपट (तुका० ११३४); विघ्न.
आराधन (सं. न.) आराधना (सं. स्त्री.) प्रार्थना, पूजा.
आराम (सं. पु.) दुखण्याचा उपशम; सुख; विश्रांति; बाग.
आरामखुर्ची (स्त्री.) ईझी चेअर, अर्धवट निजतां येण्यासारखी खुर्ची.
आरामशीर (वि.) विश्रांतिसुख देणारें.
आराव (सं पु.) शब्द, आवाज.
आरास (फा. स्त्री.) शोभा; शोभिवंत व्यवस्था; दिव्यांची मौज.
आरुता (प्रा. अ.) अलीकडे.
आरुष (सं. आर्ष. वि.) आर्ष; छांदिष्ट; असमंजस; असंबद्ध, वेडीवांकडी,
आरूढ (सं. वि) चढलेला
आरूढणें (क्रि.) चढणें.
आरोगण (प्रा. न) भोजन; सेवन.
आरोग्य (सं न.) निरोगीपणा.
आरोप (सं पु) नसता गुण कल्पिणें; दोषाचा बोजा लादणें; आळ, बालंट; रोप लावणें
आरोपी (सं पु.) गुन्हेगार, अपराधी.
आरोसा (पु.) सुळका.
आरोहण (सं न.) वर चढणें.
आरोळी (स्त्री) मोठी हाक; जाड पोळी.
आरौतें (प्रा. अ.) अलीकडे.
आर्जव (सं. पु) विनवणी; हांजी हांजी.
आर्जवी (वि.) हांजीहांजीखोर.

आर्त (सं. वि.) पीडलेला (स्त्री.) उत्कट इच्छा.
आर्ति (सं. स्त्री.) उत्कट इच्छा; दुःख.
आर्थिक (सं वि.) द्रव्यासंबंधाचें,
आर्द्र (सं. वि.) ओला.
आर्द्रक (सं. न.) आलें.
आर्द्रा (सं. स्त्री.) सहावें नक्षत्र.
आर्य (सं. वि) श्रेष्ठ; (पु) आर्य लोक.
आर्या (सं. स्त्री.) श्रेष्ठ स्त्री; एक मात्रागणवृत्त.
आर्यावर्त (सं. पु.) हिमालयापासून विंध्याद्रिपर्यंतचा प्रदेश.
आर्ष (सं. वि.) ऋषिप्रणीत; अनियमित; छांदिष्ट; बोबडें (विवे०पू० ११।१६)
आलंकारिक (सं. वि.) अलंकारयुक्त.
आलय (सं. न.) घर.
आलस्य (सं. न.) आळस.
आलाप (सं. पु.) भाषण, गप्पासप्पा; (गायनांत) तान.
आलायबलाय घेणें—कुरवाळणें.
आलिंगणें (सं. क्रि) भेटणें, कवटाळणें
आलिंगन (सं. न) कवटाळणें, मिठी मारणें.
आलें (सं आर्द्रक न.) ओली सुंठ.
आलोचन (सं न.) **आलोचना** (सं. स्त्री.) पूर्ण विचार, परीक्षण.
आलोढणें (प्रा. क्रि) पारंगत होणें, हस्तगत करणें; घुसळणें.
आल्याड (प्रा. अ.) या पार.
आल्हाद (सं पु.) हर्ष, आनंद.
आव (प्रा पु) प्रतिष्ठा, महत्व; आकार; डौल; उद्भव, उगम (सोहि० मह०); अवडंबर; धैर्य; उत्साह.
आंव (स्त्री.) आम, आमांश.
आवई (स्त्री.) बातमी, गप्प
आवक (हिं. वि.) आलेला, आयात.
आवगणें (प्रा. क्रि.) आटोपणें; स्वच्छंदानें वागणें; अंगीं आणणें (तुका० ६५८)
आवटत्रावट (वि.) भलतें सलतें.
आवड (स्त्री.) प्रीति.
आवडणें (क्रि.) प्रीतीस पात्र होणें.
आवडी (प्रा. स्त्री.) आवड.
आंवणी (स्त्री.) भाताच्या रोपांचें स्थलांतर करणें.

आवतणें, आवंतणें (सं. आमंत्रण न.) बोलावणें.
आवरआटोप (पु.) संकोच; व्यवहार बंद करणें; व्यवस्था, कारभार.
आवरजून (अ.) मुद्दाम; निक्षून.
आवरण (सं. न.) आच्छादन; आटोप; भाद्रपद शु० २ च्या रात्रींचें बायकांचें आकंठ भोजन.
आवरणें (सं. क्रि.) व्यवस्था लावणें, संभाळणें; आटोपणें; वेष्टणें.
आवर्त (सं पु.) भोंवरा.
आवर्तन (सं. न.) आवृत्ति, पाठ.
आंवस (सं. अमावास्या. स्त्री.) अमावास्या.
आंवळा (सं. आमलक. पु.) फलविशेष; **आ० येवढें पूज्य**—अत्यंत अभाव; **आ० देऊन कोहळा काढणें**—क्षुद्र वस्तूच्या मोबदल्यांत पुष्फळ घेणें.
आवा (पु.) कुंभाराची भट्टी.
आवांका (प्रा. पु.) विचार, धैर्य, अभिमान, एकीकरण; सार; आकलन.
आवाज (फा. पु.) नाद, सूर, ध्वनि;
आवास (सं. पु.) राहणें, वस्ति.
आवाहन (सं. न.) बोलावणें. प्रारंभ.
आवाळूं (न.) मांसपिंड, मांसवृद्धि, चामखीळ.
आविर्भवणें (सं. क्रि.) दिसणें.
आविर्भाव (सं. पु.) प्रकट स्वरूप; डौल;
आविर्भूत (सं वि.) प्रकट झालेला;
आविष्करण (सं. न.) प्रकट करणें; उघडकीस आणणें.
आविष्ट (सं वि.) पछाडलेला; युक्त.
आवृत्ति (सं. स्त्री.) उजळणी; पुनर्जन्म; पुनर्मुद्रण.
आवेग (सं पु.) मनःक्षोभ; आवेश.
आवेश (सं. पु.) जोर; क्षोभ; वेग; त्वरा,
आव्हा (प्रा. वि.) उजवा (सं. आह्व. स्त्री.) नांव.
आव्हान (सं. न.) बोलावणें.
आव्हानणें (क्रि.) बोलावणें.
आशक (अर. वि.) खुष, फिदा, अनुरक्त, प्रणयी.
आशंका (सं. स्त्री.) संशय, अंदेशा.
आशय (सं. पु.) अभिप्राय; हेतु; स्थान; संग्रह.
आश्लेषणें (सं. क्रि.) आलिंगणें.
आशा (सं. स्त्री.) इच्छा, अपेक्षा.
आशाळभूत (वि.) दृढ आशा धरून याचना करीत बसलेला.
आशिर्वचन (न.) **आशिर्वाद** (पु.) तुझें कल्याण होवो अशा अर्थाचें बोलणें
आश्चर्य (सं. न.) नवल, चमत्कार, अद्‌भुत गोष्ट.
आश्रम (सं. पु.) पर्णकुटिका, ऋषींचें निवासस्थान; ब्रह्मचर्यादि चार अवस्था.
आश्रय (सं. पु.) आधार, थारा.
आश्रित (सं. वि.) आश्रयास असलेलें.
आश्लेषा (सं. स्त्री.) नववें नक्षत्र.
आश्वासन (सं. न.) धैर्य देणारें भाषण; वचन.
आश्विन (सं. पु.) चैत्रापासून अनुक्रमानें सातवा महिना.
आषाढ (सं. पु.) हिंदुवर्षाचा अनुक्रमानें चौथा महिना.
आस (सं. स्त्री.) इच्छा; आशा; अस्तित्व.
आंस (सं. अक्ष. पु.) गाडीचा कणा.
आसकें (प्रा. वि.) सर्व.
आसक्त (सं. वि.) तत्पर, तल्लीन, अनुरक्त, रत.
आसक्ति (सं. स्त्री.) अनुराग, तत्परता.
आसट (प्रा. वि.) पातळसर.
आसडा (प्रा. पु.) हिसका.
आसन (सं. न.) आंगठाण; बैठक, बसकर.
आसन्नमरण (सं. वि.) मरणोन्मुख.
आसपास (अ०) जवळपास, भोंवतालीं
आसमंतात् (अ०) आसपास.
आसरा (सं. आश्रय. पु.) थारा; (स्त्री.) जलदेवता.
आसव (सं. पु) मद्य, निचरून काढलेला द्रव.
आंसुडणें (क्रि.) पाखडणें; झटका देणें.
आसुरी (वि.) राक्षसी; **आ० उपाय**—धाडसाचे उपचार; **आ० निद्रा**—कुंभकर्णाची झोप, घोर निद्रा.

आसुदें (प्रा. वि.) आयतें, कष्टरहित.
आंसें (न.) किंकरें.
आसोस (प्रा. वि.) फार (स्त्री.) इच्छा
आस्तिक (सं. पु.) ईश्वर आहे असें मानणारा; परलोक मानणारा.
आस्तिक्य (सं. न.) ईश्वराच्या किंवा परलोकाच्या अस्तित्वाविषयीं मान्यता, आस्तिकपणा.
आस्था (सं. स्त्री.) काळजी; आदर; मनापासून अगत्य-
आस्थेवाईक (वि.) आस्था बाळगणारा
आस्पद (सं. न.) स्थान.
आस्मानगिरी (फा. स्त्री.) छत.
आस्वाद (सं. पु.) चव, लज्जत.
आहणा (प्रा. पु.) म्हण, वचन, कोडें.
आहाणा (पु.) म्हण, उखाणा, कोडें (वि.) आत्मघातकी.
आहार (सं. पु.) खाणें, भक्ष्य; **आहारीं असणें**—आटोक्यांत असणें.
आहाळ (प्रा. पु.) खळगा.
आहाळणें (प्रा. क्रि.) पोळणें; हालणें.
आहुति (सं. स्त्री.) हवनद्रव्य.
आहेवपण (सं. अविधवा. न.) सौभाग्य
आहो (पु.) प्रतिष्ठा; आकार.
आळ, आळो (प्रा. पु.) आरोप; ळळा, छंद, हट्ट; गल्ली; पट्टी.
आळमाळ (प्रा. वि.) थोडा, अल्प.
आळवण (प्रा. स्त्री.) विनवणी.
आळवाळ (सं. आलवाल. न.) अळें.
आळशी (सं. अलस. वि.) सुस्त; (स्त्री.) जवस; **आळशा वर गंगा**—अनायासें घडून आलेली भाग्याची गोष्ट.
आलस (सं. आलस्य. पु.) सुस्ती.
आळा (पु.) निर्बंध, मर्यादा, बांध.
आळी (प्रा. स्त्री.) छंद, हट्ट
आळीव (प्रा. स्त्री.) नाद, प्रेम.
आळुक (प्रा. वि.) भुकेला; आसक्त;
आळुकैलें (प्रा. वि.) भुकेलें.
आक्षेप (सं. पु.) शंका; निंदा.
आक्षेपक (सं. पु.) शंका काढणारा
आक्षेपणें (सं. क्रि.) आकर्षणें; वाद घालणें, शंका घेणें, विचारणें.

आज्ञा (सं. स्त्री.) हुकूम.
आज्ञाधारक (सं. पु.) आज्ञा पाळणारा
आज्ञापणें (सं. क्रि.) आज्ञा करणें.

इ

इकडचा (वि.) या बाजूचा; **इ०चा तिकडचा**—चार ठिकाणचा; **इ०चा डोंगर तिकडे करणें**—फार प्रचंड काम करणें.
इकडून (अ.) येथून; (बायका ‘ नवऱ्या-कडून ’ या अर्थी इकडून असें म्हणतात.)
इकडे, इकडेस (अ.) या बाजूस.
इकडेतिकडे (अ.) अलीकडेपलीकडे, चार ठिकाणीं, आसपास.
इंगळ, इंगळा (सं. अंगार. पु.) निखारा
इंगळी (प्रा. स्त्री.) ठिणगी; मोठा काळा विंचू
इंगा (पु.) कातडें घोटण्याचें चांभाराचें हत्यार; **इं० फिरणें** दुर्दैवाच्या तडाख्यांत सांपडणें.
इंगित (सं. न.) अभिप्राय; उद्देश.
इच्छा (सं. स्त्री.) वासना, वांच्छा, आकांक्षा; (गणितांत) त्रैराशिकांतल्या तीन पदांपैकीं एक; **इ० फल**—त्रैराशिकाचें उत्तर; **इ० भोजन**—जेवणाराला इष्ट वाटेल त्या पदार्थाचें भोजन; **इ० मरण**—मरण्याची इच्छा होईल तेव्हां मृत्यु येणें.
इच्छिणें (सं. क्रि.) चिंतणें, वांच्छिणें.
इच्छु (समासांत वि.) इच्छा करणारा.
इजत, इज्जत (अर. स्त्री.) अब्रू, पत.
इजा (अर. स्त्री.) अपाय, पीडा.
इजा बिजा तिजा—एकामागून एक असें तीन वेळां.
इजारदार (फा. पु.) मक्तेदार.
इजारा (फा. पु.) मक्ता.
इंजिन, एंजिन (इं. न.) चालक यंत्र-
इंजिनीयर (इं. पु.) यंत्राचें काम जाणणारा; रस्ते, घरें इ० कामांची देखरेख करणारा.
इटालें (सं. इष्टिका. न.) दगड, विटेचा तुकडा, विटा करण्याचा सांचा.

इटेकरी (पु.) बर्चा धारण करणारा.
इडापिडा (स्त्री.) सर्व दुःख.
इंडिया (इं. पु.) हिंदुस्तान.
इतका (सं. इयत्. वि.) येवढा.
इतकासा (वि.) थोडा.
इतपत (वि.) इतक्या प्रमाणापर्यंतचा.
इतुलें (प्रा. वि.) येवढें, इतकें.
इतःपर (सं. अ.) यापुढें, यानंतर.
इतबार (अर. पु.) विश्वास. [पूर्णता.
इतमाम (अर. पु.) सरंजाम; थाटमाट;
इतर (सं. वि.) दुसरें.
इतरत्र (सं. अ.) दुसरीकडे.
इतराजी (अर. स्त्री.) अवकृपा, गैरमर्जी
इतरेतर (सं. पु.) व्याकरणांत-द्वंद्व-समासाचा एक प्रकार.
इतलाखी (अर. वि.) पगारी.
इतस्ततः (सं. अ.) इकडे तिकडे.
इति (अ.) समाप्तिदर्शक अव्यय (स्त्री.) अखेर, शेवट.
इतिकर्तव्यता (सं. स्त्री.) कार्यक्रम; कर्तव्याची समाप्ति.
इतिश्री (सं. स्त्री.) समाप्ति.
इतिहास (सं. पु.) वृत्तांत, कथा.
इत्थंभूत (सं. वि.) सविस्तर.
इत्यर्थ (सं. पु.) तात्पर्य, सारांश.
इत्यादि (सं. अ.) हे व इतर, वगैरे.
इंदिरा (सं. स्त्री.) लक्ष्मी.
इंदु (सं. पु.) चंद्र.
इंद्र (सं. पु.) देवांचा राजा; श्रेष्ठ.
इंद्रजाल (सं. न.) नजरबंदी, जादू.
इंद्रधनुष्य (सं. न.) सूर्याचे किरण मेघावर पडल्यामुळें आकाशांत चित्र-विचित्र रंगांची जी मनुष्याकृति दिसते ती.
इंद्रभुवन (सं. न.) इंद्राचें वसतिस्थान; टोलजंग शोभिवंत वाडा.
इंद्राणी (सं. स्त्री.) इंद्राची स्त्री.
इंद्रिय (सं. न.) ज्ञानाचें किंवा कर्माचें साधन व मन; लिंग.
इंधन (सं. न.) सर्पण.
इनसाफ (अर. पु.) न्याय; निर्णय.
इनाम (अर. न.) बक्षीस.
इनामदार (फा. पु.) इनाम धारण करणारा मनुष्य.
इभ (सं. पु.) हत्ती.
इभ्रत (अर. इबरत स्त्री.) आब, पत, वजन, धाक.
इमला (अर. पु.) घर.
इमान (अर. न.) सचोटी, सत्यता;
इ० स जागणें--इमान कायम ठेवणें.
इमानइतबार (अर. पु.) विश्वास, सद्-बुद्धि, प्रामाणिकपणा.
इमानी (अर. वि.) इमानदार, प्रामाणिक.
इमानदार(अर. वि.)सच्चा, विश्वासूक.
इमारत (अर. स्त्री.) वाडा, इमला.
इयत्ता (सं. स्त्री.) प्रमाण, मर्यादा; शाळेंतला वर्ग.
इरलें (न.) पळसाचीं पानें, कामट्या वगैरेची केलेली छत्री.
इरसाल (अर. वि.) अस्सल, उत्तम.
इराणी (फा. वि.) इराण देशांतील. **इ० घोडा**—गाढव.
इरादा (अर. पु.) हेतु, बेत, इच्छा.
इल्म (अर. पु.) विद्या, हुन्नर.
इलाखा (अर. इलाका. पु.) सत्ता; सत्ते-खालचा मुलूख; संबंध.
इलाची, इलायची (हिं. स्त्री.) वेलदोडे
इलाज (अर. पु.) उपाय; युक्ति.
इल्ला (का. पु.) नकार.
इलाही (हिं. पु.) परमेश्वर.
इवलासा (वि.) थोडासा.
इश्श (सं. अ.) छिः
इशारत (स्त्री.) **इशारा** (अर० पु०) खूण, सूचना.
इषारा (पु.) इशारत पहा.
इष्क (हिं. पु.) शृंगार; विषय, प्रीति; छंद, नाद.
इष्कबाज (फा. वि.) विषयासक्त.
इष्ट (सं. वि.) इच्छित; हितावह;
इष्टि (सं. स्त्री.) होम; दर्शादिकर्म.
इसप, इसब (सं. विसर्पिका. पु.) त्वचारोग.
इसम (अर० पु०) मनुष्य.
इसवी (अर. इसावी वि.) येशू ख्रिस्ताचा

इसाड (पु.) नांगराचा दांडा
इस्टेट (इ. स्त्री.) मालमत्ता.
इस्तकबील (अर० अ०) आरंभापासून
इसार, इसारा (पु.) विसार, करार पक्का करण्यासाठीं आगाऊ दिलेलें द्रव्य.
इस्तमाली, (अर० वि.) वापरलेला;
इस्तरी, इस्त्री (हिं. स्त्री.) ओलसर कपड्याच्या घड्यांवर कडकपणा आणण्यासाठीं फिरविण्याचें अग्निपात्र.
इळा (पु.) विळा; **इळ्या भोपळ्या इतकें सूत**—शत्रुत्वाचें नातें, विरोधी संबंध.
इक्षु (सं. पु.) उंस.

ई

ईट (सं. इष्टिका. स्त्री.) वीट.
ईटबंदी (वि.) विटांनीं बांधलेलें.
ईद (अर. स्त्री.) मुसलमानांचा सण.
ईनमीन सवा तीन—अगदीं अल्पसंख्या.
ईर (सं. वीर्य. स्त्री.) शक्ति, जोर. **ईरेस घालणें**—स्वतःच्या बचावासाठीं दुसऱ्यास पुढें घालणें; **इ० स चढणें**—चुरस लागून पुढें सरसावणें.
ईर्ष्या (सं. स्त्री.) उत्साह, हौस.
ईश (सं. पु.) धनी, राजा.
ईशान्य (सं. स्त्री.) उत्तर व पूर्व यांच्या मधील दिशा.
ईश्वर (सं. पु.) देव, भगवान्.
ईस (न.) इसाड, नांगराचा दांडा.
ईहा (सं. स्त्री.) इच्छा.
ईक्षण (सं. न.) अवलोकन; नेत्र.

उ

उं (स्त्री.) केसांत होणारा कृमिविशेष.
उकड (स्त्री.) मोदक वगैरे करण्यासाठीं शिजवून तयार केलेलें पीठ.
उकडणें (सं० उत्+क्वथन. क्रि.) शिजविणें, उष्मा वाटणें.
उकरडा—उकिरडा पहा.
उकरणें (सं. उत्+कृ. क्रि.) हलक्या शस्त्रानें खोदणें; **उकरून काढणें**—मागची गोष्ट मुद्दाम पुनः उपस्थित करणें
उकल (सं. पु.) उमज; उलगडा.
उकलणें (सं. उत्+किल्. क्रि.) उलगडणें.
उकळणें (सं. उत्+कल क्रि.) शिजविणें, कढणें; वसूल करणें.
उकळी (सं. उत्कलिका. स्त्री.) कढ, आधण, उमाळा; आवेशयुक्त उन्मुखता; **उ० फुटणें**—मनोविकारांचा जोर अंतःकरणांत एकाएकीं होणें.
उकाडा (पु.) उष्मा, गर्मी; दागिन्यांना उजळा देण्यासाठीं तयार करून ठेविलेलें मिश्रण; रतीब.
उकाळा (पु.) काढा.
उकिडवा—टांचा टिरीशीं व गुडघे पोटाशीं येत अशा प्रकारें पावलें टेंकून बसलेला.
उकिरडा (सं. उत् कृ. पु.) केरकचऱ्याचा ढीग; **उ० फुंकणें**—दारिद्र्यामुळें यःकश्चित् लाभासाठीं भटकणें.
उकीर (पु.) उकरलेल्या मातीचा ढीग.
उक्त सं. वि.) बोललेलें; प्रकट, व्यक्त.
उक्ता (वि.) उधडा; मक्त्यानें दिलेला.
उक्ति (सं. स्त्री.) भाषण, वचन, वाक्य.
उखडणें (हिं. क्रि.) काढणें; हाकून देणें.
उखता (प्रा. वि.) मोजका, सगळा.
उखर (सं. उषर न.) खडबडीत, रेताड, नापीक जमीन.
उखरवळी, उखारी (स्त्री.) पापुद्रा.
उखर वाखर (प्रा. वि.) उचनीच.
उखळ (सं. उलूखल. न.) कुटण्यासाठीं केलेला दगडाचा खळगा; **उ० पांढरें होणें**—वैभव प्राप्त होणें, नशीब उघडणें.
उखळणें (सं. उत्किरण. क्रि.) ढळणें, सुटणें; उकरणें.
उखळी (स्त्री.) उखळ; चरकाच्या लाटांचे आंस ज्यांत फिरतात ती.
उखा (सं. उषा. स्त्री.) उषःकाळ.
उखाळी, उखाळी पाखाळी (स्त्री.) एकाद्याचें वैगुण्य काढून उपस्थित केलेलें भांडण.

उगम (सं. उद्गम पु.) उत्पत्तिस्थान; उत्पात्ति.
उगला (प्रा. वि.) उगाच; निरिच्छ (अ०) व्यर्थ.
उगव (प्रा. पु.) मूळ, उगम (आनंद-लहरी १०५); उलगडा (एक० ३१६७)
उगवण, उगवणी (स्त्री.) उगराणी, वसूल.
उगवणें, उगविणें (सं. उद्गम् क्रि.) उलगडणें; उकलणें, फोड करून सांगणें (मोरो-कृष्ण. १६।३०); टाकणें; रुजणें.
उगवत, उगवती (स्त्री.) पूर्वदिशा.
उगविणें (क्रि.) गुंत्यांतून मोकळे करणें; वसूल करणें.
उगळ (स्त्री.) वमन; पायाखालीं तुडविलेली वैरण.
उगा (वि.) स्वस्थ, गप्प.
उगाच (अ.) व्यर्थ, निरर्थक.
उगाण (प्रा. पु.) स्पष्टीकरण, अनुभव.
उगारणें (प्रा. क्रि.) वर करणें; चाल करून जाणें (मोरो. द्रोण० १।८७).
उगामुगा (अ.) स्वस्थ; बोलल्यावांचून, हालचाल केल्यावांचून.
उगाळ (प्रा. पु.) चावलेला विडा, पीक
उगाळणें (क्रि.) घासणें, घोटणें, वांटणें.
उग्र (सं. वि.) भयंकर; दुःसह; तामसी, रागीट.
उग्रट (वि.) दुःसह, उग्र वासाचा.
उग्राणी (स्त्री.) वसूली.
उघड (वि.) स्पष्ट; प्रसिद्धपणानें; (स्त्री.) स्वच्छ हवा, उघाड.
उघडणें (सं. उत् × घट् क्रि.) आच्छादन काढणें; प्रकट करणें; **पर्जन्य उ०**-पाऊस थांबणें; **दैव उ०**-उत्कर्ष होणें.
उघडा (वि.) उघडलेला; खुला; स्पष्ट; निराश्रित; **उ० धोत, उ० बंब, उ० बागडा**-नग्न. **उघड्या डोळ्यांनीं**-जाणूनबुजून.
उघडीक (स्त्री.) प्रसिद्धि; उघाड.
उघाड (स्त्री.) पावसाची तहकुबी.
उंच (सं. उच्च वि.) वरपर्यंत गेलेला; (अ.) वरपर्यंत.
उचकटणें (क्रि.) जोरानें बाहेर काढणें.
उचकी (स्त्री.) गुचकी, हिक्का.
उचटणें (क्रि.) चिकटलेला पदार्थ वर उचलून काढणें; (न.) तसें करण्याचें साधन.
उंचनीच (वि.) उंचसखल; उत्तमाधम.
उचंबळणें (प्रा. क्रि.) हेलकावणें (विवे० पू. ११४१) वाढणें; वर येणें; हर्षणें.
उचंबळा (प्रा. पु.) उकळी.
उचल (स्त्री.) उत्थान; उठाण; उत्तेजन; जागृति.
उचलणें (सं. उचल्. क्रि.) वर करणें; उठविणें; रकम घेणें.
उचलपांगडी, उचलबांगडी (स्त्री.) बलात्कारानें उचलणें.
उचल्या (पु.) भामटा.
उंचवटा (पु.) उंच भाग, टेकाड.
उचापत (हिं. स्त्री.) उधारी, कर्ज.
उचित (सं. वि.) संवयीचें, योग्य.
उंची (सं. उच्च वि.) सरस, श्रेष्ठ. (स्त्री.) उंचपणाचें प्रमाण.
उंचेला (वि.) उंचसा.
उच्च (सं. वि.) उंच; श्रेष्ठ.
उच्चाटन (सं न.) उखडणें, घालवून देणें; उचलबांगडी.
उच्चार (सं. पु.) बोलून दाखविणें.
उच्चारणें (क्रि.) तोंडांतून काढणें.
उच्छाद (पु.) पुरेपुरेसें करणें; अतिशय त्रास, उपद्रव.
उच्छवास (सं. पु.) श्वास टाकणें; सुस्कारा.
उच्छिष्ट (सं. वि.) उष्टें.
उच्छृंखल (सं. वि.) स्वैर, स्वेच्छाचारी.
उच्छेद (सं. पु.) समूळ नाश.
उजगारा (सं. उज्जागृ पु.) जागरण;
उजवण (सं. उज्ज्वलन. न.) विवाह; साफल्य, उद्यापन, समाप्ति.
उजरा (प्रा. पु.) प्रसिद्धि; प्रसिद्धमार्ग.
उजवा (वि०) सव्य, सरळ; सरस.
उजळ (सं. उज्ज्वल. वि.) निर्मळ, चकचकीत.
उजळणी (स्त्री.) शिकलेल्या धड्यांची आवृत्ति; आंकडे व त्यांचे पाढे.

उजळणें (सं. उज्ज्वलन. क्रि.) चकाकी आणणें; प्रकाशित होणें; निवळणें.
उजळा (पु.) दागिन्याला चकाकी येण्यासाठीं सोरा, नवसागर, मोरचूद व पाणी यांचा केलेला खल; तकाकी.
उजागर (सं. उत्+जागर. अ.) उघडपणें.
उजागरा (पु.) जागरण; धैर्य.
उजागरी (स्त्री.) प्रसिद्धि; प्रज्वलता;
उजागीर (वि.) निर्लज्ज; उघड.
उजाड (वि.) ओसाड; वस्तीहीन.
उजाडणें, उजेडणें (प्रा. क्रि.) प्रभात होणें; कार्यारंभ होणें; अनुकूल काळ प्राप्त होणें.
उजाडी (स्त्री.) ओसाडपणा, उद्ध्वस्तता.
उजू (सं. ऋजु. वि.) सरळ, नीट, योग्य.
उजूर (अर. पु.) आक्षेप; सबब.
उजेड (उत्+ज्वल् पु.) प्रकाश, प्रभा.
उंट (सं. उष्ट्र. पु.) उंट; **इं० वरचा शहाणा**—मूर्खपणाची मसलत देणारा
उटणें (न.) मळ काढण्यासाठीं अंगाला लावावयाचा पदार्थ; उटी.
उटारेटा (पु.) **उटारेटी** (स्त्री.) उठाठेव; नसता उद्योग.
उटी (स्त्री.) सुगंधी द्रव्याचा लेप.
उट्टें (न.) मोबदला.
उठणें (उत्+स्था क्रि.) उभे राहणें; जागें होणें; **उठतां बसतां, उठल्या बसल्या**—प्रतिक्षणीं; **रोज उठून**—रोजच्यारोज.
उठबशी (स्त्री.) उठण्याबसण्याची मेहनत.
उठवळ (वि.) आळशी.
उठविणें (क्रि.) उभे करणें; जागृत करणें; चेतवणें, कंडी पिकवणें.
उठागीर (हिं. पु.) उचल्या.
उठाठेव (स्त्री.) रिकामी खटपट, पंचाईत.
उठाणूं (न.) गळूं, बेंड.
उठाबशी—उठबशी पहा.
उठाव (पु.) वर आलेला भाग; एकंदर स्वरूप; खर्च.
उठावदार (वि.) डोळ्यांत भरणारा; चांगला उठाव असलेला.
उठावणी (स्त्री.) उत्तेजन; जागृति.

उडणें (सं. उत्+डी क्रि.) अंतरीक्षांत संचार करणें; स्फोट होणें, फुटणें; खपणें; मैथुन करणें; मंद होणें; नाहींसें होणें; खर्च होणें; घडणें; पळून जाणें; उडी मारणें.
उडत बातमी (स्त्री.) गप्प, भुमका.
उंडा (प्रा. पु.) गोळा.
उडाणटप्पू (वि.) खुशालचंद भटक्या, (पु.) गावगुंड.
उडी (सं. उत्+डी स्त्री.) झेंप, उड्डाण; तीव्र आकांक्षा; उमेद; गर्दी.
उडीद (पु.) एक धान्य, माष.
उडु (सं. न.) नक्षत्र.
उड्डाण, उड्डान (सं. न.) उडी.
उणखूण (प्रा. स्त्री.) हेतु, मनोगत (ज्ञा० १३।८०१); पूर्ण प्रत्यय.
उणा (सं. ऊन वि.) कमी, न्यून; हलका; अयोग्य.
उणापुरा (वि.) कमजास्त; सरासरी.
उणी (प्रा. वि.) कमी.
उणीव (सं. ऊन स्त्री.) कमीपणा, न्यूनता.
उणें (सं. ऊन. न.) न्यून, कमीपणा;
उणें उत्तर (न.) अपमानकारक भाषण. **उणें पाहणें**—दोष काढणें.
उत (प्रा. पु.) ऊत, भर.
उतटणें (सं. उत् तट्ट. क्रि.) उकलणें.
उतणें (क्रि.) माजणें, वरून वाहणें;
उतरड, उतरण (सं. उत्+तरण. स्त्री.) उतार, उतरती जागा.
उतरंड (स्त्री.) खालीं मोठें व वर लहान अशा रीतीनें एकावर एक भांडीं ठेवून केलेली रचना.
उतरणें (सं. क्रि.) खालीं येणें; उचलून खालीं ठेवणें; पार जाणें; उंची कमी करणें; नकल करणें, टिपून घेणें; दर्जा कमी करणें; ओंवाळून टाकणें; काढून ठेवणें; पास होणें, उत्तीर्ण होणें; कमीपणा येणें.
उतरती भांजणी—मोठ्या परिमाणाला हलक्या परिमाणाचें स्वरूप देणें.
उतराई (सं. उत्+तॄ वि.) ज्याचे हातून उपकार फिटले आहेत असा.

उतार (सं. उत्+तॄ. पु.) नदी ओलांडून जाण्यासारखी जागा; औषधाची तीव्रता किंवा विषारी पदार्थाचे परिणाम कमी करणारें औषध; ऱ्हास; नावेचें भाडें, नोर. [प्रवासी.
उतारकरी, उतारकरू (पु.) पांथस्थ,
उतारपेठ (स्त्री) व्यापाराची पेठ; व्यापाराचें शहर किंवा बंदर.
उतारवय (न.) म्हातारपण.
उतारा (पु.) उपाय; उतरून घेतलेला ग्रंथाचा किंवा भाषणाचा भाग; नक्कल; ओवाळून टाकलेला पदार्थ.
उतारी (स्त्री.) गंजिफाच्या डावांत शेवटीं हुकूम किंवा बंद खेळून जाणें; (पु.) नावाडी.
उतारू (पु.) उतारकरी पहा.
उतावळा (वि.) अधीर, घाई करणारा;
उ०नवरा गुडघ्याला बाशिंग—उतावळेपणानें केलेलें मूर्खासारखें वर्तन.
उतावळ, उतावळी (स्त्री.) उतावळेपणा, घाई.
उतावीळ (वि.) उतावळा पहा.
उत्कट (सं. वि.) जोरदार, अतिशय.
उत्कंठा (स्त्री.) औत्सुक्य; अतिशय इच्छा.
उत्कंठित (सं. वि.) उत्सुक.
उत्कर्ष (सं. पु.) भरभराट, चलती.
उत्कृष्ट (सं. वि.) नामी, फार चांगला.
उत्क्रमण (सं. न.) बाहेर निघून जाणें.
उत्क्रांति (सं. स्त्री.) ऊर्ध्व गति, उन्नति.
उत्तम (सं. वि.) अतिशय चांगलें; उत्कृष्ट.
उत्तर (सं. न.) प्रतिवचन, जबाब; (स्त्री.) दक्षिण दिशेच्या समोरची दिशा; (वि.) मागाहूनचा, पुढला, अधिक (अ.) नंतर.
उत्तरकार्य (न.) **उत्तरक्रिया** (सं. स्त्री.) प्रेतसंस्कार.
उत्तरपक्ष (सं. पु.) कृष्णपक्ष; खंडण.
उत्तररात्र (सं. स्त्री.) मध्यरात्रीपासून पहाटेपर्यंतचा काळ.
उत्तरा (सं. स्त्री.) बारावें नक्षत्र; उत्तर
उत्तरोत्तर (सं. अ.) पुढें पुढें.

उत्तान (सं. वि.) उताणा; उथळ.
उत्तीर्ण (सं. वि.) उतरून पार गेलेला.
उत्तुंग (सं. वि.) फार उंच.
उत्तेजक (सं. वि.) हुरूप आणणारें; प्रोत्साहक.
उत्तेजन (सं. न.) प्रोत्साहन, हुरूप देणें.
उत्थान (सं. न.) उभें राहणें; उदय.
उत्थापन (सं. न.) सन्मानार्थ उभे राहणें, ताजीम; उत्तेजन, उठावणी.
उत्पत्ति (सं. स्त्री.) जन्म, प्रादुर्भाव.
उत्पन्न (सं. वि.) उत्पत्ति पावलेलें, जन्मलेलें; (न.) मिळकत, प्राप्ति; मूळ ठिकाण, मूळ कारण.
उत्पात (सं. पु.) अपशकुन; अनर्थ.
उत्पाती (सं. वि.) व्रात्य, खोडकर, द्वाड.
उत्पादक (सं. पु.) पिता, निर्माणकर्ता.
उत्प्रेक्षा (सं. स्त्री.) काल्पनिक साम्य; एक अर्थालंकार.
उत्संग (सं. पु.) मांडी.
उत्सर्ग (सं. पु.) त्याग; दान, अर्पण करणें.
उत्सर्जन (सं. न.) उत्सर्ग; वेदाध्ययन थांबविणें.
उत्सव (सं. पु.) आनंद, उल्हास; आनंदाचा दिवस.
उत्सवमूर्ति (सं. स्त्री.) मिरवणुकींत नेण्याची देवाची प्रतिमा.
उत्साह (सं. पु.) उल्हास, उत्सुकता; धैर्य; आनंद; धार्मिक सण.
उत्साही (सं. वि.) उत्साहानें काम करणारा, दीर्घोद्योगी.
उत्सुक (सं. वि.) उत्कंठित.
उत्सुकता (सं. स्त्री.) उत्कट इच्छा.
उथळ (वि.) कमी खोल; साधाभोळा.
उथळा, (पु.) **उथळी**, (स्त्री.) **उथळें** (न.) खांब बसविण्याकरितां तयार केलेला चौकोनी लहान व उंच दगड. खांबाचा तळखडा.
उथाण (न.) उबटपणा; कोंदट हवा.
उदई (फा. स्त्री.) वाळवी.
उदईक (अ.) उद्या.

उदक (सं. न.) पाणी; **उ०सोडणें**—त्याग करण्यास तयार होणें.
उदक-शांति (सं. स्त्री.) आजारी माणसाच्या अंगावर मंत्राचें पाणी शिंपडण्याचा विधि.
उदगयन (सं. न.) सूर्याचें उत्तर दिशेस जाणें, उत्तरायण.
उदंड (सं. वि.) पुष्कळ, फार.
उदधि (सं. पु.) समुद्र, सागर.
उदमी (पु.) व्यापारी, दुकानदार.
उदय (सं. पु.) वर येणें, उगवणें, प्रादुर्भाव, उत्कर्ष.
उदयीक (सं. उदयिक. अ.) उद्यां.
उदर (सं. न.) पोट, कोठा; एक रोग.
उदरनिर्वाह (सं. पु.) चरितार्थ.
उदात्त (सं. वि.) उच्च, श्रेष्ठ, मोठा.
उदार (सं. वि.) थोर मनाचा, धर्मात्मा.
उदास (सं. वि.) खिन्न, कष्टी, निरपेक्ष.
उदासीन (सं. वि.) विरक्त; तटस्थ.
उदाहरण (सं. न.) दाखला, नमुना, कित्ता; (गणितांत) सोडविण्याचा प्रश्न.
उदीम (पु.) देवघेव; व्यापार.
उंदीर (सं. उंदरु पु.) मूषक.
उदेजणें, उदेणें (प्रा. क्रि.) उदय पावणें, उगवणें.
उदेल (न.) उदाचें तेल.
उदेउदे करणें—अतिशय स्तुति करणें; प्रस्थ माजविणें; जयजयकार करणें.
उद्गार (सं. पु.) तोंडांतून बाहेर पडलेला शब्द.
उद्गारणें (कि.) उच्चारणें, बोलणें.
उद्घाटण (सं. न.) उघडकीस आणणें; चर्चा.
उद्दाम (सं. वि.) उग्र; बेफाम.
उद्दीपक (सं. वि.) पेटविणारें; उत्तेजन देणारें;
उद्देश्य (सं. न.) वाक्यांत ज्या अर्थाला उद्देशून विधान केलें असतें तो.
उद्देश (सं. पु.) हेतु, आशय.
उद्धट (सं. उद्धत वि.) उर्मट, दांडगा, उद्दाम.
उद्धरणें (सं. क्रि.) वर काढणें; मुक्त होणें; (विपरीत लक्षणेनें) शिव्या देणें
उद्धार (सं. पु.) वर काढणें; मुक्ति.
उद्भव (सं. पु.) उत्पत्ति; प्रारंभ.
उद्भवणें (सं. कि.) उत्पन्न होणें; प्रारंभ होणें.
उद्भिज्ज (सं. वि.) जमीनींत उगवणारें.
उद्यत (सं. वि.) तत्पर.
उद्यम (सं. पु.) उद्योग.
उद्यां(सं. उदय अ.) उदईक.
उद्यान (सं. न.) बाग.
उद्यापन (सं. न.) व्रताची समाप्ति.
उद्युक्त (सं. वि.) तयार, सिद्ध.
उद्योग (सं. पु.) प्रयत्न; काम; धंदा.
उद्योगी (सं. वि.) नेहमीं कामांत गुंतणारा; मेहनती.
उद्विग्न (सं. वि.) उदास, खिन्न.
उद्वेग (सं. पु,) खेद; काळजी; भीति; अस्वस्थता.
उधड, उधडा (वि.) उक्ता.
उधडणें (क्रि.) उसवणें; फाडणें; धुडकावणें.
उधळणें (कि.) पसरणें, फेंकणें; फाजील खर्च करणें; अनावरपणें धावणें.
उधळपट्टी (स्त्री.) फाजील किंवा मनस्वीपणाचा खर्च.
उधळया (वि.) उधळपट्टी करणारा.
उधार (प्रा. वि.) पतीवर किंवा खात्यावर आणलेला (जिंनस).
उधारी (स्त्री.) कालांतरानें किंमत देण्याच्या कबुलीनें नेलेल्या जिनसांच्या किंमतीबद्दल नेणाराकडे राहणारी रकम. जिन्नस उधार देण्याचा व्यवहार.
उनाड (वि.) मोकळा सुटलेला, निरुद्योगी, भटक्या.
उनून (वि.) गरम.
उन्नत (वि.) ऊंच, श्रेष्ठ.
उन्नति (सं. स्त्री.) उत्कर्षावस्था; श्रेष्ठता.
उन्मत्त (सं. वि.) मस्त, माजलेला, दांडगा
उन्माद (सं. पु.) उत्कट मनोविकार; कैफ.
उन्मेख (सं. उन्मेष पु.) नेत्र उघडणें ज्ञान, प्रकाश, उल्लास, संतोष.
उन्मेखून (सं. अ.) निश्चयानें; मुद्दाम.

उन्हवणी (स्त्री.) ऊन पाणी.
उन्हाळा (सं. उष्णकाळ पु.) उष्णकाळ; निराश्रित स्थिति.
उन्हाळी (स्त्री.) उष्णतेचा विकार.
उन्हाळें (न.) उष्ण पाण्याचा झरा.
उन्हून—ऊनून पहा.
उपकरण (सं. न.) साहित्य.
उपकरणें (सं. न.) पूजेचें भांडें.
उपकार (सं. पु.) आभार, मेहेरबानगी.
उपकारक (सं. वि.) हितकारक.
उपकारी (वि.) उपकार करणारा.
उपग्रह (सं. पु.) गौण ग्रह.
उपचार (सं. पु.) उपाय, इलाज; शिष्टाचार.
उपज (स्त्री.) उत्पन्न, प्राप्ति.
उपजणें (सं. उत्पद् क्रि.) जन्मणें, उद्भवणें
उपजत (अ.) जन्मतः (वि.) जातीची, स्वाभाविक.
उपजीवन (सं. न.) उदरनिर्वाह.
उपजीविका (सं. स्त्री.) उदरनिर्वाह.
उपटणें (क्रि.) बाहेर काढणें; चोरणें, पळविणें; पुनः उद्भवणें.
उपटसुंभ (पु.) हक्क नसतां अधिकाराच्या पदावर येऊन बसणारा.
उपटसूळ घे खांद्यावर—नसतें लचांड मागें लावून घेणें.
उपटाउपटी (स्त्री.) युक्तीनें, जबरीनें, अथवा फसवेगिरीनें द्रव्यादि काढणें.
उपडणें (प्रा. क्रि.) उपटणें; पडणें.
उपडा (वि.) पालथा, अधोमुख.
उपणणें (प्रा. क्रि.) उत्पन्न होणें.
उपदंश (सं. पु.) गर्मीचा विकार.
उपदेश (सं. पु.) गुरुमंत्र, बोध.
उपदेशक (सं. पु.) उपदेश करणारा.
उपद्रव (सं. पु.) पीडा, त्रास, बाधा.
उपद्व्याप (सं. पु.) रिकामा उद्योग.
उपद्व्यापी (सं. वि.) खोडकर.
उपनयन (सं. ए.) मुंज; वेदाधिकार प्राप्त करून घेण्याचे वेळचा संस्कार.
उपनांव (सं. न.) आडनांव.
उपनेत्र (सं. न.) चष्मा, चाळिशी.
उपपत्ति (सं. स्त्री.) सयुक्तिक कार्यकारण संबंध; युक्ति (अमृता० ५१५५)
उपपादणें (क्रि.) विवरण करून सांगणें.
उपभोग (सं. पु.) सुखदुःखांचा अनुभव.
उपभोगणें (क्रि.) अनुभवणें; उपयोग करणें; विषयरत होणें.
उपमर्द (सं. पु.) अपमान, मानखंडना.
उपमा (सं. स्त्री.) दोन पदार्थांचें साद्दश्य वर्णिणारा अलंकार; साद्दश्य, तुलना.
उपमान (सं. न.) ज्याशीं तुलना दाखवावयाची तें; द्दष्टांत, उदाहरण.
उपमेय (सं. न.) ज्याचें साम्य दाखवयाचें तें.
उपयुक्त (सं. वि.) उपयोगी, कामाचें.
उपयोग (सं. पु.) कामीं योजना; फलप्राप्ति
उपर, उपरो (अ.) नंतर, वर.
उपरणें (न.) अंगावर घेण्याचें लहान धोतर.
उपरति (सं. स्त्री.) वैराग्य.
उपराग (सं. पु.) ग्रहण; गौण राग.
उपरांत (अ.) नंतर.
उपराळा (प्रा. पु.) आधिक्य, वर्चस्व; खोटा आरोप; मदत; मोबदला; दडपण
उपरी (पु.) वतनदार नाहीं असा; तात्पुरता राहणारा; (स्त्री.) माडी; (अ.) वर, वरतीं.
उपरोधिक (स. वि.) छद्मी; व्याजोक्तीचें.
उपलब्ध (सं. वि.) सापडलेलें.
उपलंभणें (प्रा. क्रि.) प्राप्त होणें.
उपलाण, उपलाणा, उपलाणी (प्रा. वि.) खोगीर न घातलेला.
उपवन (सं. न.) बाग; उद्यान.
उपवर (सं. वि.) लग्नास योग्य वयाची
उपवस्त्र (सं. न.) अंगवस्त्र.
उपवास (सं. पु.) उपास, लंघन.
उपशम (सं. पु.) शांति; नाश.
उपसणें (सं. उपसृप् क्रि.) बाहेर काढणें.
उपसर्ग (सं. पु.) उपद्रव, त्रास; (व्याक०) शब्दाचे आरंभीं लागणारें अव्यय.
उपसंहार (सं. पु.) गुंडाळा; सारांश.
उपसा (पु.) बाहेर काढणें.
उपस्थित (सं. वि.) पोंचलेलें; हजर.
उपहार (सं. पु.) देणगी.

उपहास (सं. पु.) थट्टा, फजिती; निंदा; निर्भर्त्सना.
उपहासास्पद (सं. वि.) थट्टेस पात्र.
उपळ, उपळी (स्त्री.) जमीनींतून पाझरून निघणारा झरा.
उपाइलें (प्रा. वि.) आवडतें; उत्कृष्ट.
उपाकर्म (सं. न.) वेदाध्ययनारंभ; श्रावणी
उपाणणें (प्रा. क्रि.) पाखडणें.
उपाणें (प्रा. न.) कोंडें.
उपांत्य (सं. वि.) अंत्याच्या मागचा
उपादान (सं. न.) पदार्थाचें घटकद्रव्य
उपाधि (सं. स्त्री.) त्रास, उपसर्ग; पदवी; विशेषण; कारण; बाह्यपाश.
उपाध्या, उपाध्याय (सं. पु.) पुरोहित.
उपाय (सं. पु.) इलाज, तजवीज; युक्ति.
उपार्जण (प्रा. क्रि.) संपादन करणें.
उपाव (सं. उपाय. पु.) इलाज, युक्ति.
उपाशी (अ.) न जेवतां; रिकाम्या पोटीं.
उपास (सं. उपवास. पु.) उपवास पहा
उपासक (सं. पु.) उपासना करणारा;
उपासना (सं. स्त्री.) आराधना, पूजा.
उपासमार (स्त्री.) अन्न न मिळण्यासारखी स्थिति.
उपास्ती (सं. स्त्री.) उपासना, भक्ति, सेवा
उपाहार (सं. पु.) फराळ.
उपेंद्रवज्रा (सं. स्त्री.) एका वृत्ताचें नांव. याच्या चरणांत १२ अक्षरें व ज, त, ज, ग, ग हे पांच गण असतात.
उपेय (प्रा. वि.) उपायानें साध्य.
उपेक्षा (सं. स्त्री.) दुर्लक्ष्य, हयगय.
उपोद्घात (सं. पु.) आरंभ, प्रस्तावना; परिचय.
उपोषण (सं. न.) उपास.
उपोषित (सं वि.) उपाशी.
उप्रांत (प्रा. अ.) नंतर, मागून.
उफणणें (क्रि.) पाखडणें, चाळणें.
उफराटा (वि.) उलटा, मागें.
उफलणें (सं. उत्फुल्ल. क्रि.) उमलणें, विकसित होणें.
उफळणें (प्रा. क्रि.) उडणें; नांगरणें.
उफाडा (प्रा. पु.) जोर.
उफाळणें (प्रा. क्रि.) कढणें; वर येणें; उसळणें; उद्भवणें; प्रचलित होणें; फुगणें; वागणें; नांगरणें.
उबग (प्रा. पु.) कंटाळा; त्रास; उद्वेग.
उबगणें (प्रा. क्रि.) कंटाळणें; घाबरणें; अपमान करणें, उपेक्षिणें; समजणें.
उबगवाणें (प्रा. वि.) दुःखदायक.
उबट (वि.) किंचित् उष्ण, कोंबट;
उबणें (क्रि.) उष्णतेनें विकृत होणें.
उंबर (सं. उदुंबर. पु. न.) औदुंबर वृक्ष; त्याचें फळ. **उ० चें फूल**—दुर्मिळ वस्तु.
उंबरठा (पु.) उंबरा; दाराच्या चौकटीचा तळभाग.
उंबरा (पु.) उंबरठा पहा.
उबारा (प्रा. पु.) उष्णता.
उबळ, उबळी (प्रा. स्त्री.) ढास.
उभट (वि.) उंचेला.
उभणें (प्रा. क्रि.) थांबणें
उभय (सं. सर्व.) दोघे.
उभयचर (वि.) जलस्थलवासी.
उभयता (सं. वि.) दोघेजण.
उभयान्वयी (वि.) दोघांस जोडणारा.
उभरण (न.) पावसापासून रक्षण करण्याचें साधन (छत्री, इरलें इ.); उभें सूत, ताणा.
उभळ (स्त्री.) उभड, खोकल्याची जोराची उसळी.
उभळा (प्रा. वि.) उभारलेला.
उभळी (प्रा. स्त्री.) खोकला, ढास.
उभा (वि.) आडवा नव्हे तो; पायावर ताठ राहिलेला; स्तब्ध.
उभाउभीं (प्रा. अ.) त्वरेनें; उभ्यां उभ्यां
उभा बाजार (पु.) सगळा बाजार.
उभामार्ग (पु.) रहदारीचा रस्ता; सगळा रस्ता; सरळ रस्ता किंवा वर्तन.
उभारणी (स्त्री.) उभा करण्याचें काम.
उभारणें (सं. उत्+भृ क्रि.) उभा करणें; बांधणें.
उभ्यां उभ्यां—उभाउभीं पहा.
उभ्या वर्षांत—सबंध वर्षांत.
उमगणें (क्रि.) सांपडणें, उलगडा होणें.
उमच (प्रा. पु.) कृतज्ञता.
उमज (पु.) ज्ञान; समज, शहाणपण.

उमजणें (सं. उत+मज्ज् क्रि.) समजणें.
उमटणें (क्रि.) दिसणें; उघडकीस येणें; स्पष्ट होणें; (प्रतिबिंब) उठणें; (छाप) वठणें.
उमदळणें (क्रि.) मळमळणें.
उमदा (अर. वि.) छानदार, चांगला.
उमप (प्रा. वि.) अमूप, पुष्कळ.
उमर (अर. स्त्री.) वय.
उमराव (अर. पु.) अमीर शब्दाचें अनेकवचन; सरदार, मानकरी.
उमलणें (क्रि.) विकसित होणें; फुलणें; भेग पडणें; फुटणें.
उमळ (सं. उत् वम् स्त्री.) मळमळ.
उमळणें (क्रि.) उत्पन्न होणें; धुणें; मऊ होणें; उमलणें; मळमळणें.
उमासा (पु.) मळमळ; उच्छ्वास; उचंबळा; विश्रांति.
उमाळा (पु.) **उमाळी** (स्त्री.) लोट, तरंग, उकळी, जाळ; धान्याचा रोग.
उमेठा (प्रा. पु.) मेळावा.
उमेद (प्रा. स्त्री.) धैर्य, अवसान; आशा;
उमेदवार (प्रा. वि.) हिंमतवान्, प्रौढ; (पु.) परीक्षा देणारा; नोकरी मिळण्याच्या आशेनें आलेला.
उमोप (वि.) पुष्कळ, विपुल.
उरक (पु.) काम उरकण्याचें सामर्थ्य.
उरकणें (क्रि.) तडीस नेणें, संपणें, संपविणें, पार पाडणें.
उरग (सं. पु.) सर्प.
उरणें (क्रि.) बाकी राहणें; जास्त होणें.
उरफाटा (वि.) उलटा, प्रतिकूल.
उरविणें (क्रि.) शिलक राखणें.
उरस्फोड (सं. उरस्+स्फोट. स्त्री.) समजावून देण्यासाठीं माथेफोड, नमस्वी प्रयत्न
उराड (न.) निंदार्थी—उर, छाती.
उरूस (अर. पु.) मुसलमान साधूच्या संबंधाच्या उत्सव; लग्नांतील मेजवानी.
उरोटा पुरोटा (पु.) उणें असेल तें पुरें करणारें.
उरोळी (स्त्री.) शेताची हद्द दाखविण्यासाठीं घातलेला बांध.
उर्जित (प्रा. वि.) मोठा.
उर्मट (वि.) उद्धट, फाजील धीट.
उर्वी (सं. स्त्री.) पृथ्वी.
उलकटणें, उलगडणें (क्रि.) सोडविणें, मोकळें करणें; संपणें; संपविणें.
उलगडा (पु.) फेड; मुक्तता; निकाल.
उलट (वि.) उफराटें, प्रतिकूल; (अ.) परत, मागें.
उलटणें (क्रि.) पालथें किंवा उताणें होणें; परतणें; प्रतिकूळ होणें.
उलटापालट (स्त्री.) विपरीत रचना;
उलटी (स्त्री.) वांति, ओकारी.
उलंडणें (प्रा. क्रि.) कलंडणें; पालथें घालणें; उसळणें; सांडणें. [फाटणें.
उलणें (क्रि.) फांकणें, आंतल्या नेटानें
उलथणें (क्रि.) उलटणें; (न.) भाकर इ. उलटविण्याचें साधन.
उलथा (वि.) उताणा.
उलथापालथ (स्त्री.) वरचें अंग खालीं व खालचें वर करणें; मोठी घडामोड.
उलाट (वि.) उलटलेली.
उलाढाल (स्त्री.) घालमेल, कारभार.
उलिसा (प्रा. वि.) येवढासा, लहानसा.
उलूक (सं. पु.) घुबड.
उल्का (सं. स्त्री.) तुटलेला तारा.
उल्मुक (सं. न.) कोलित.
उल्लंघणें (सं. क्रि.) ओलांडणें, पार जाणें.
उल्लसित (सं. वि.) प्रफुल्लित, आनंदित.
उल्लास (सं. पु.) उत्साह, आनंद.
उल्लासणें (सं. क्रि.) आनंदित होणें.
उल्लाळणें (क्रि.) आनंदानें उड्या मारणें.
उल्लू (हिं. वि.) मूर्ख, अविचारी; धुंद.
उल्लेख (सं. पु.) निर्देश, उच्चार.
उल्हाटयंत्र (सं. न.) तोफ, गरनाळ.
उल्हास (पु.) उल्लास पहा.
उशागत (न.) बिछान्याची डोक्याकडची बाजू. [करणारें वचन.
उशाप (पु.) शापाची तीव्रता कमी
उशिरां (अ.) दिरंगाईनें.
उशी (स्त्री.) डोक्याखालीं ठेवण्याची गिरदी, उसें.
उशीर (पु.) अवकाश, विलंब, दिरंगाई.
उश्वास (सं. उच्छ्वास. पु.) श्वास सोडणें.

उषःकाल (सं. पु.) पहाट; प्रभात.
उषःपान (सं. न.) पहाटेस उठल्याबरोबर थंड पाणी पिणें.
उष्ट्र (सं. उष्ट्र. पु.) उंट.
उष्ट्रखाना (फा. पु.) उंटशाळा.
उष्ट्रवण, उष्टावण (न.) अन्नप्राशनाचा संस्कार.
उष्टा (सं. उच्छिष्ट.) थोडें खाऊन बाकी टाकलेला, उच्छिष्ट.
उष्टावणें (क्रि.) तोंड उष्टें करणें.
उष्ण (सं. वि.) गरम, ऊन.
उष्णता (सं. स्त्री.) गरमी.
उष्मा (सं. पु.) उकाडा, दाह.
उसकटणें (क्रि.) विचकणें, मोडणें.
उसण (स्त्री.) पाठींत एकाएकीं निघणारी कळ किंवा तिडीक.
उसंत (स्त्री.) विश्रांति, फुरसत.
उसनवारी (स्त्री.) उसनें देणें घेणें.
उसनें, उसनेंपासनें (वि.) परत देण्याच्या करारानें मागून आणलेलें.
उसपणें (क्रि.) काढणें.
उसवणें (क्रि.) उधडणें, शिवण काढणें; शिवण निघणें.
उसवास (सं. उच्छ्वास. पु.) नळांतून आणलेलें पाणी मोकळें वहावें म्हणून मधून मधून हौद बांधून ठेविलेला अवकाश; उसासा.
उसळणें (क्रि.) उफळणें, जोरानें वर येणें; फार रागावणें.
उसळी (स्त्री.) आवेग.
उसें (न.) बिछान्याची डोक्याकडची
उस्तरणें (क्रि.) उसकटणें, काढणें.
उस्तवारी (फा. स्त्री.) दुरुस्ती.
उळ (प्रा. न.) फूल (अमृ० ४।८)

ऊ

ऊ, ऊं (सं. यूका. स्त्री.) केसांत उत्पन्न होणारा एक जीव.
ऊणखूण (प्रा. स्त्री.) वाटाघाट; ओळखण (भा० ३।११५); कमीअधिकपणा
ऊत (पु.) वर येणें; अतिशयता; उन्माद
ऊतमात (पु.) उन्माद, माज.
ऊद (अर. पु.) एक सुगंधी धूपद्रव्य; एक जनावर.
ऊदकाडी, ऊदबत्ती (स्त्री.) ऊद लाविलेली काडी; धूपकाडी.
ऊन (सं. उष्ण वि.) उष्ण; उणा (न.) सूर्याचे किरण अथवा तेज.
ऊब (सं. उष्मा स्त्री.) उष्णता, उष्ण वाफ; आधार, सुख.
ऊर (सं. उरस्. न.) छाती; **ऊर फाटणें**-घाबरणें; असह्य होणें; **उरावर धोंडा ठेवणें**—अवघड काम करावयास सांगणें—**उराशीं धरणें**—प्रेमानें कवटाळणें. [स्थिति.
ऊर्जितकळा (सं. स्त्री.) भरभराटीची
ऊर्जितकाळ (सं. पु.) अभ्युदय.
ऊर्णनाभि (सं. पु.) कोळी.
ऊर्णा (सं. स्त्री.) लोकर.
ऊर्ध्व (सं. वि.) वरचा (अ.) वर, उंच (न.) मरणाचे वेळची घरघर.
ऊर्फ (अर. अ.) अथवा, म्हणजे.
ऊर्मि (सं. पु. स्त्री.) तरंग, लहर; प्रवाह
ऊंस (सं. इक्षु. पु.) ऊंस, साटा.
ऊहापोह (सं. पु.) चर्चा, वाटाघाट.

ऋ

ऋग्वेद (सं. पु.) प्रथमवेद. [प्रकार.
ऋजु (सं. वि.) सरळ, रुजू.
ऋण (सं. न.) कर्ज; (गणितांत)—वजा करावयाची संख्या; वजाबाकीचें चिन्ह;
ऋणकरी (पु.) कर्ज घेणारा; रिणको;
ऋणाइत, ऋणाइतस्वरूपी(पु.)ऋणकरी.
ऋणानुबंध (सं. पु.) इष्टानिष्ट फल देणारा पूर्वसंबंध; मित्रभाव, घरोबा.
ऋतु (सं. पु.) दोन महिन्यांचा एकेक असे वर्षाचे सहा भाग; हंगाम, मोसम; स्त्रियांचा मासिक स्राव. [झालेली स्त्री.
ऋतुमती (सं. स्त्री.) प्रथमच ऋतु प्राप्त
ऋतुशांति (सं. स्त्री.) गर्भाधानविधि.
ऋत्विज (सं. पु.) यज्ञकर्म करण्यासाठीं नेमलेला ब्राह्मण.

ऋद्धि (सं. स्त्री.) लक्ष्मी; भरभराट.
ऋषि (सं. पु.) मुनि; साधु; सात्विक ब्राह्मण; ज्ञानी; तपस्वी.
ऋषिपंचमी (सं. स्त्री.) भाद्रपद शु. ५
ऋषियज्ञ (सं. पु.) पंचमहायज्ञांपैकीं दुसरा, ब्रह्मयज्ञ.

ए

ए (अ.) संबोधनार्थी अव्यय.
एक (वि.) १ ही संख्या; कांहींजण; अनिश्चित; ठळक; समाईक; एकसारखा;
एकएक, एकएकटा, एकएकला (वि.) निरनिराळा, एकेक.
एककल्ली (वि.) जिकडे झुकेल तिकडेच दुराग्रहानें राहणारा, एकदेशीय बुद्धीचा.
एकंकार (प्रा. पु.) गोंधळ.
एकचित्त (सं. न.)एकमत; एकाग्रचित्त. सर्वांचें भोजन आटोपून उठण्याची तयारी.
एकजात (वि.) एकसारखा; बिनभेसळ.
एकट (प्रा. वि.) एकटा.
एकटें दुकटें (वि.) सोबतीवांचून.
एकतर्फी (वि.) एकपक्षीय.
एकतानता (सं. स्त्री.) एकाग्रता.
एकत्र (अ.) एके ठिकाणीं, मिळून.
एकदम (अ.) एका दमास; तावडतोब.
एकंदर (सं. एकत्र अ.) सगळें मिळून.
एकंदरी (स्त्री.) एकूण बेरीज.
एकंदरींत (अ.) सारांश.
एकदा, एकदां (अ.) एके काळीं.
एकदांचा (अ.) मोठ्या सायासानें.
एकदिल (हि. वि.) एका मनाचे.
एकनिष्ठ (सं. वि.) एकावर दृढ निष्ठा ठेवून चालणारा.
एकपत्नीव्रत (सं. न.) एकाच पत्नीशीं आजन्म विवाह-संबंध ठेवण्याचा बाणा राखणारा.
एकपुती (स्त्री.) एकच पुत्र असलेली स्त्री.
एकपाठी (वि.) एकदां वाचून पाठ म्हणणारा.
एकभुक्त (सं. वि.) एकदा जेवणारा.
एकमार्गी (वि.) सरळ चालणारा.
एकमुखी सत्ता—एकाच्याच हातांत असलेली सत्ता.
एकमेक (वि.) परस्पर.
एकलकोंडा (वि.) एकांतप्रिय.
एकला (वि.) एकटा.
एकवचन (सं. न.) एकच बोलणें; (व्याक०) वस्तूचें एकत्व.
एकवचनी (वि.) बोलेल त्याप्रमाणें करून दाखविणारा,सत्यप्रतिज्ञ(व्याक०) वस्तूचें एकत्व दाखविणारा.
एकवट (प्रा. अ.) एकत्र.
एकवटणें (क्रि.) एकांत एक मिसळणें.
एकसहा, एकसाहां (अ.)एकसारखें.
एकसांज (अ.) एकवेळ.
एकसारखा (अ.) न थांबतां.
एकसुती (वि.) एक प्रकारचें, अखंड.
एकाएकीं (अ.) अकस्मात्.
एकाकार (सं. पु.) सवगोलंकार.
एकाकी (सं. वि.) एकटा.
एकांगी (सं. वि.) एकदेशी.
एकाग्र (सं. वि.) एकतान, एकलय.
एकांड्या (पु.) कोणत्याही पलटणींत न राहतां एकटा स्वतंत्रपणें लढणारा शिपाई
एकांत (सं. पु.) निवांत जागा, गुजगोष्ट
एकांतर (सं. न.) धरणेंपारणें.
एकांत्रा (अ.) एक दिवसा आड; एक दिवस टाकून. [ताप-
एकांत्रें (न.) एक दिवसा आड येणारा
एकादशी (सं. स्त्री.) प्रत्येक पक्षाचा अकरावा दिवस.
एकादा (वि.) कोणीएक.
एका पायावर तयार असणें—अत्यंत उत्सुक असणें.
एका माळेचे मणी—सगळे एकसारखे
एकामेळीं (प्रा. अ.) एकत्र.
एकावळी (सं. स्त्री.) एकपदरी हार.
एकाक्ष (वि.) एकडोळ्या; (पु.) कावळा, शुक्राचार्य.
एकी (स्त्री.) ऐक्य, मैत्री; (शाळेंतल्या मुलांच्या भाषेंत) लघ्वी.
एकीकडे—एका बाजूस.
एकीबेकी (स्त्री.) मुलांचा समविषमत्व

ओळखण्याचा एक खेळ.
एकुलता, एकुलताएक (वि.) एकटाच.
एकूण (अ.) एकंदरींत; तर मग.
एकूणएक (अ.) चट सारे, सर्व.
एकूण एकच (अ.) सारखेंच.
एके (सर्वनाम) कित्येक.
एकेरी (वि.) घडी नसलेला (स्त्री.) कडाक्याचें भांडण; **ए० वर येणें**-- अरेतुरे करणें.
एकोत्रा (पु.) दरमहा दर शेंकडा एक रुपया याप्रमाणें व्याजाचा दर.
एकोत्री (स्त्री.) संख्येच्या वर्गाचा पाढा.
एकोत्रें (सं. एकोत्तर. न.) संख्येचा वर्ग.
एकोपा (पु.) जूट, एकी.
एक्का (पु.) पत्त्याच्या खेळांत एक ठिपका असलेलें पान; छकडा.
एखाद, एखादा (प्रा. वि.) कोणी एक.
एजंट (इं. पु.) अडत्या; मुखत्यार.
एजन्सी (इं. स्त्री.) अडतीचें काम करणारी संस्था; अडत; मध्यस्थी.
एडका (सं. एडक पु.) मेंढा.
एडिटर (इं. पु.) संपादक; मुख्य लेखक
एथें (सं. अत्र अ.) या ठिकाणीं.
एधवा (प्रा. अ.) आतां.
एर (सं. इतर वि.) दुसरें, अन्य, इतर.
एरका, एरिका (प्रा. ना.) लव्हाळे (भा० ३०।१४६; मोरो० मंत्र— भाग० ११।५९५)
एरंड (पु.) एरंड वृक्ष; **ए. चें गुऱ्हाळ**— कंटाळवाणें निरस भाषण; निष्फळ प्रयत्न
एरंडी (स्त्री.) एरंडाची बी.
एरंडेल (न.) एरंड्यांचें तेल.
एरवां (अ.) गेल्या चौथे दिवशीं; पुढें येणाऱ्या चौथे दिवशीं.
एरवीं, एरव्हीं (अ.) इतर वेळेस; तसें नसतें तर; उगाच, सहज.
एरु (सं. इतर. प्रा. सर्वना.) हा, दुसरा.
एलची (हिं. स्त्री.) विलायची, वेलदोडा
एवंच (अ.) सारांश. [मोठा.
एवढा (सं. एतावत् वि.) इतका, इतका
एवींतेवीं (अ.) कोणत्याहि प्रकारें.
एव्हां (अ.) आतां, या वेळेस.
एषा (सं. ईर्षा. स्त्री.) ईर्षा, बरोबरी.
एसकर (पु.) वेशीवरचा पाहरेकरी.
एळकोट (का. पु.) खंडोबाच्या पूजेच्या वेळेस तळी भरतांना उच्चारतात तो शब्द; संयुक्त व नेटाचा प्रयत्न; गोंधळ

ऐ

ऐकणें (क्रि.) श्रवण करणें; हुकूम मानणें
ऐकमत्य (सं. न.) सर्वांचें एकमत असणें
ऐकींव (वि.) ऐकलेला.
ऐक्य (सं. न.) एकोपा.
ऐच्छिक (सं वि.) स्वेच्छेवर सोंपविलेलें; स्वेच्छेनें पसंत केलेलें.
ऐट (स्त्री.) डौल, अकड.
ऐटबाज (वि.) डामडौली, भपकेदार.
ऐतिह्य (सं. न.) दंतकथा.
ऐतें (प्रा. वि.) कष्टावांचून मिळालेलें.
ऐतोजी (पु.) दुसऱ्याच्या श्रमाचें आयतें फल भोगणारा.
ऐदी (वि.) सुस्त, आळशी, अव्यवस्थित
ऐंद्रजालिक (सं. पु.) गारुडी; (वि.) जादूसंबंधाचा.
ऐन (अर. वि.) भर; मूळ; मूळचा;
ऐनक (फा न.) चष्मा.
ऐना (अर. पु.) आरसा.
ऐपत (अर. स्त्री.) सांपत्तिक सामर्थ्य; शक्ति; योग्यता.
ऐपतदार (अर. वि.) ऐपत असलेला.
ऐब (अर. अयब पु.) खोड, दोष, दुर्गुण.
ऐरण (हिं. स्त्री.) ज्यावर अलंकार, भांडीं वगैरे घडतात तो ठोकळा.
ऐरावत (सं. पु.) इंद्राचा हत्ती.
ऐरिणी, ऐरीण (सं. स्त्री.) लग्नांतली झाल
ऐल, ऐलाड, ऐलाडी, ऐली (प्रा. अ.) अलीकडे; (वि) अलीकडचा.
ऐवज (अर. पु.) मालमत्ता; द्रव्य.
ऐवजीं (अर. अ.) बद्दल, जागीं, मोबदला
ऐश (ष) आराम (अर. फा. पु.) सुखोपभोग, चैन, ख्यालीखुशाली.
ऐश्वर्य (सं. न.) वैभव, प्रतिष्ठा, सत्ता; संपत्ति; ईश्वरीगुण; **ऐ. योग**-सामर्थ्य.

ऐसपैस (वि.) प्रशस्त, मोकळें.
ऐसा (वि.) असा.
ऐसेनी (प्रा. अ.) अशा प्रकारें.
ऐहिक (सं. वि.) इहलोक संबंधाचा.

ओ

ओ (अ.) हाकेच्या उत्तरा दाखल उच्चारण्याचा शब्द; (स्त्री.) हांकेस उत्तर
ओ का ठो—कांहीं देखील.
ओक (स्त्री.) ओकारी, वांति.
ओकणें (क्रि.) वांतीच्या रूपानें बाहेर टाकणें; पोटांत डाचणारी गोष्ट बोलून टाकणें.
ओकरा (वि.) ओकणारा.
ओका (वि.) शून्य, सुना.
ओकारी (स्त्री.) वांति; वीट, किळस.
ओक्साबोक्सीं (अ.) जोराजोरानें.
ओखट (वि.) घाणेरें, किळसवाणें.
ओखद (सं. ओषधि. न.) औषध, दवा.
ओंगण (न.) गाडीच्या वगैरे आंखाला लावण्याचा स्निग्ध पदार्थ,वंगण.
ओगरणें (प्रा. क्रि.) (अन्न) वाढणें
ओगराळें (न.) भाताची मूद ठोकण्याचें पळीसारखें दांडा असलेलें भांडें.
ओंगळ (वि.) अमंगळ, किळसवाणें.
ओंगळवाणा (वि.) घाणेरडा.
ओघ (सं. पु.) प्रवाह; वेग; कल; समुदाय; क्रम.
ओघळ (पु.) बारीक प्रवाह (स्त्री.) दोन डोंगरांमधला संकुचित सखल प्रदेश.
ओघळणें (क्रि.) पाझरणें, ओंविलेले मणी वगैरे दोऱ्यांतून बाहेर काढणें किंवा निघणें; घर्षणानें भोंक मोठें होणें.
ओघळी (स्त्री.) लहान ओघ; त्यानें केलेली सखल जागा.
ओंचा (पु.) लुगड्याचा घोळ.
ओज (स्त्री.) लक्षपूर्वक सांभाळ; सुव्यवस्था, चातुर्य.
ओज (सं.न.) तेजस्विता; पाणी, तेज; बळ.
ओजा (अ.) चांगल्या प्रकारें.
ओझरणें (क्रि.) पाझरणें; वाटूं लागणें; निसटणें; कमी होणें.
ओझरता (वि.) अर्धवट, निसटता.
ओंजळ (सं. अंजलि. स्त्री.) दोन पसे.
ओझें (न.) भार, बोजा, वजन.
ओझेकरी, ओझेली (पु.) हेलकरी.
ओटंगण (प्रा. न.) लोड, तक्या, टेकण.
ओटभरण (न.) **ओटभरणी** (स्त्री.) गर्भवती स्त्रीची ओंटी भरणें.
ओटा (पु.) चबुतरा.
ओटी (स्त्री.) सोपा, ओसरी.
ओंटी (स्त्री.) ओंचा, पदर; कोस; अंगावरच्या पदराचा खोलगट भाग करून त्यांत तांदूळ, सुपारी, हळकुंडें, नारळ इ. पदार्थ घालतात तें.
ओठ (सं. ओष्ठ. पु.) ओष्ठ.
ओठंगणें (न.) टेकू, आधार.
ओंड (वि.) खोल (स्त्री.) खोली.
ओंडका (पु.) **ओंडकें** (न.) लांकडाचा ठोकळा. खोड.
ओंडा (पु.) ठोकळा, टोणका, खोड.
ओढ (स्त्री.) आकर्षण; कल; ताण; ओढण्याची शक्ति; पैशाची टंचाई. [डलेला.
ओढगस्त (वि.) पैशाच्या टंचाईत सांपडलेला.
ओढणी (हिं. स्त्री.) पांघरण्याचें वस्त्र (शाल वगैरे); दोरी.
ओढणें (क्रि.) खेंचणें; (रेघ) काढणें; (विडी, हुक्का इ०) पिणें; सुंगणें; अमल करणें; (कोरडा, छडी इ० नें) झोडपणें.
ओढवणें (क्रि.) ओढलें जाणें; येणें.
ओढा (पु.) झरा, नाला; आकर्षण; कल; प्रवृत्ति; लेप; जाड दोरी.
ओढाताण (स्त्री.) तारंबळ, धांदल.
ओढाळ (वि.) उनाड, भटक्या, द्वाड.
ओणवणें (क्रि.) पुढें वाकणें, ओणवें होणें.
ओणवा (वि.) पुढें वाकलेला; आडवा; (प्रा. पु.) वणवा (ना० ४६५)
ओतकाम (न.) धातूचा रस सांच्यांत ओतण्याचें वगैरे काम.
ओतणें (क्रि.) पातळ पदार्थ भांड्याबाहेर पडेल असें करणें; धातूचा रस सांच्यांत घालून इच्छित प्रतिमा तयार करणें.

ओतप्रोत (सं. अ.) पुष्कळ.
ओतारी (पु.) ओतकाम करणारा.
ओतीव (वि.) ओतून केलेलें.
ओथंबणें (क्रि.) थबथबणें; लोंबणें; लवणें; वाकणें; आश्रय पाहणें.
ओनामा (सं. ओं नमः सिद्धाय पु.) पहिला धडा; प्रारंभ. [वाफ.
ओप (पु. स्त्री.) उजळा, उन्हाचा ताव;
ओपणें (सं. अर्प् प्रा. क्रि.) अर्पण करणें; विकणें; उन्हांत वाळत घालणें.
ओपसरा (प्रा. पु.) रत्नाचें तेज वाढावें म्हणून त्याचे खालीं घातलेला चकचकीत वर्ख.
ओबडधोबड (वि.) बेढब, वेडें वाकडें, खरखरीत.
ओंबण (न.) धराच्या वांशांवर आडव्या बसविलेल्या कारव्या; पांझरण.
ओंबी (स्त्री.) गव्हाचें कणीस, लोंबी.
ओभाणें (प्रा. न.) पूर, वेग.
ओम् (सं. अ.) मंत्रारंभींचा पवित्र शब्द
ओरखडणें (क्रि.) रेघा काढणें; विचकोरे घेणें.
ओरखडा (पु.) बोचकुरा, चरा, ओरखडल्याची खूण.
ओरड (स्त्री.) तक्रार, बोभाट. [बोलणें.
ओरडणें (क्रि.) आरडणें, मोठ्यानें
ओरपणें (क्रि.) भुरकणें; जोरानें खाजविणें; लुटणें.
ओरबाडणें (क्रि.) ओंचकरणें, बाचेंकरणें, वाकोरे काढणें.
ओरी (स्त्री.) ओवरी, यात्रेकरूं साठीं बांधलेली धर्मशाळा किंवा सोपा; सोपा
ओल (सं. आर्द्रता; स्त्री) लोणा; तारण, शत्रूनें तहाच्या अटी पाळाव्या म्हणून त्याच्याकडून खातरजमेसाठीं मनुष्य मागून घेऊन अटी पूर्ण होईपर्यंत त्यास अडकवून ठेवणें.
ओलंडणें, ओलांडणें (क्रि.) उल्लंघणें,
ओलवा (पु.) ओलावा, आर्द्रता.
ओलवाह (वि.) ओलावा धरणारी (जमीन); अशा जमीनींत होणारें (पीक)
ओलविणें (क्रि.) ओलें करणें.
ओलसर (वि.) किंचित् ओला; भिजकट
ओला दुकाळ (पु.) अतिवृष्टीमुळें होणारें दुर्भिक्ष.
ओलावणी (स्त्री.) शांति.
ओलावा (पु.) आर्द्रता; ओल; लाभ; द्रव्य; माया; अंतःकरणांत असलेली सदयता, तत्वांश.
ओली आग (स्त्री.) अतिवृष्टि.
ओली भिक्षा (स्त्री.) माधुकरी; शिजल्या अन्नाची भिक्षा.
ओलें (सं. आर्द्र. वि.) भिजलेलें, रसयुक्त
ओलेता (वि.) ज्याचें नेसलेलें वस्त्र भिजलें आहे असा.
ओलेतें (न.) ओलें वस्त्र.
ओवणें (क्रि.) मण्याच्या किंवा सुईच्या छिद्रांत दोरा भरणें; गुंफणें; गोंवणें;
ओवरा (पु.) स्वैंपाकघर.
ओवरी (प्रा. स्त्री.) देवळासभोंवार यात्रेकरूं करितां बांधलेली खोली; सोपा.
ओंवसा (पु.) व्रत.
ओंवळा (सं. अमंगल. वि.) अशुद्ध, अपवित्र, सोवळें न नेसलेला.
ओवा, ओंवा (पु.) अज्वान, एक औषध.
ओवाळणी (स्त्री.) ओवाळणारास दिलेलें बक्षीस; देणगी; ओवाळून टाकलेलें द्रव्य.
ओवाळणें (क्रि.) मंगलार्थ देवाच्या किंवा माणसाच्या मुखासमोर दिवा इ. फिरवणें.
ओवी, ओंवी (स्त्री.) चार चरणांचा एक प्राकृत छंद; सदर छंदांत रचलेलें गीत; बायका दळतांना किंवा झोपाळ्यावर बसून म्हणतात तें गीत.
ओव्हरसियर (इ. पु.) देखरेख करणारा; इंजिनियरच्या हाताखालचा अधिकारी.
ओशट (वि.) स्निग्ध; बुळबुळीत; (न.) स्निग्ध द्रव्य.
ओशाळगत (गीत.) मिंधेपण.
ओशाळणें (क्रि.) शरमणें, लाजणें.
ओशाळा (वि.) लाजलेला, दबेल.
ओशाळी, ओशाळीक (स्त्री.) ओशाळगत, मिंधेपण. [वटा, वशिंड.
ओशिंड (न.) बैलाच्या मानेवरचा उंच-

ओषधी (सं. स्त्री.) वनस्पति.
ओष्ठ (सं. पु.) ओंठ.
ओष्ठ्य (वि.) ओठापासून निघणारा; वर्णांचा एक प्रकार.
ओस (वि.) निर्जन, उजाड, रिकामें.
ओसंग (सं. उत्संग. स्त्री.) मांडी.
ओसंडणें (प्रा. क्रि.) गळणें, पडणें; वरून वाहणें; टाकणें.
ओसरणें (क्रि.) कमी होणें, मागें हटणें
ओसरी (स्त्री.) पडवी, सोपा, ओटी.
ओसाड (वि.) निर्जन, उजाड.
ओसाडा (पु.) पावसाचे तुषार.
ओसाडी (स्त्री.) उजाडपणा; उजाड जागा
ओसार (पु.) उतार, उपशम.
ओहट (स्त्री.) ओहोटी. [ओहटी लागणें.
ओहटणें (क्रि.) मागें हटणें, कमी होणें,
ओहळ (पु.) लहान ओढा; ओघळ.
ओहळणें (क्रि.) पाझरणें; ओघळणें; उलटणें.
ओहळी (स्त्री.) लहान ओढा.
ओहिरी (स्त्री.) खोली.
ओहो (अ.) आश्चर्योद्गार.
ओळ (स्त्री.) रांग, मालिका, पंक्ति; सभ्यपणाची रीत; पलटण.
ओळकंबणें (क्रि.) लोंबणें.
ओळकंबा (पु.) लोंबण्यासाठीं आधार.
ओळख (स्त्री.) परिचय, माहिती; जामीन; ओळखण्याची खूण.
ओळखण (स्त्री.) ओळखण्याची खूण.
ओळखणें (क्रि.) जाणणें.
ओळखदेख (स्त्री.) परिचय; ओळख.
ओळंगणें (क्रि.) आलिंगन देणें, बिलगणें
ओळंगा (प्रा. पु.) आश्रय.
ओळंबणें (प्रा. क्रि.) झोंबणें.
ओळंबा (पु.) भिंतीचा सरळपणा पाहण्याचें गवंड्याजवळचें एक साधन.

औ

औचित्य (सं. न.) उचितपणा, योग्यपणा
औट (वि.) साडेतीन.
औत—अऊत पहा.
औत्सुक्य (सं. न.) उत्सुकता, उतावळी.
औदार्य (सं. न.) दातृत्व, उदारपणा.
औदासिन्य (सं. न.) उदासीनपणा.
औदुंबर (पु.) उंबराचा वृक्ष.
औद्धत्य (सं. न.) उद्धटपणा.
और (हिं. वि.) निराळें; विचित्र, मजेदार
औरत (अर. स्त्री.) पत्नी, स्त्री.
औरस (सं. उरस्. वि.) लग्नाच्या स्त्रीपासून झालेला; अस्सल.
और्ध्वदेहिक (सं. वि.) प्रेतसंबंधीं.
औषध (सं. न.) ओखद, दवा, इलाज;
औ० ला नसणें—अत्यंत अभाव.
औक्षण (प्रा. न.) ओवाळणें.

क

कई (प्रा. अ.) कधीं; कोठें.
कंकण (सं. न.) कांकण; यज्ञांत किंवा विवाहप्रसंगीं मंत्रून मनगटांत बांधलेला दोरा.
कंकर (पु.) लहान खडा; तबल्याची वादी.
कंकरी (स्त्री.) रेशमाची लड, काकरी.
कंगणी (स्त्री.) स्त्रियांचें एक हस्तभूषण; पागोट्याच्या विनीवरचा उंच व टोंकदार भाग; भिंत, लांकूड इ. कांस शोभेसाठीं राखिलेला कंकणाकृति उंचवटा; कोर
कंगणीदार (वि.) कंगणी असलेलें.
कंगवा (पु.) कंगई; फणीचा एक प्रकार.
कंगाल (हिं. वि.) दरिद्री, भिकारी.
कंगाली (स्त्री.) दारिद्य.
कंगोरा (फा. पु.) काठ, कोर, कंगणी.
कच (सं. पु.) केस.
कच खाणें—भीतीमुळें माघार घेणें.
कचक (स्त्री.) चकमक, शिळक.
कचकच (स्त्री.) रेती, माती इ. चे खाण्याचे पदार्थांत आलेले सूक्ष्म कण, रेव
कचकचीत (वि.) टणक; अपक्क.
कचका (पु.) जोर, बळ, आवेश, झपाटा.
कचणें (क्रि.) कचरणें; घसरणें; माघार घेणें.
कंचन (सं. कांचन. न.) सोनें
कचरणें (क्रि.) कच खाणें.
कचरा (सं. कच्चर. पु.) केर, गाळसाळ.

कचाट (प्रा. न.) खटपट, संकट, युक्ति, योजना.
कचाटी (स्त्री.) अडचण, पकड.
कचाडें (न.) फुटक्या मडक्याचा वरचा भाग.
कंचुकी (सं. स्त्री.) चोळी; (पु.) चोपदार; जनानखान्यांतला नोकर.
कचेरी (हिं. कचेहरी. स्त्री.) दप्तर, कार्यालय, ऑफिस.
कचोरी (स्त्री.) तळलेला एक खाद्य पदार्थ
कचोळें (न.) लहानसें पूजापात्र.
कच्चा (वि.) अपक्व; सविस्तर, साद्यंत.
कच्छ (सं. पु.) कांसोटा; कांसव.
कच्छप (सं. पु.) कांसव.
कच्छपीं लागणें (क्रि.) नादीं लागणें; पाठीस लागणें.
कजाख, कजाग (तुर्की. वि.) भांडखोर.
कंजूश,-ष,-स (हिं. कंजूस. वि.) कृपण.
कज्जल (सं. न.) काजळ.
कज्जा, कज्या (अर. कजिया. पु.) भांडण, खटला; **क० खोकला, क० कफावत**—लहान मोठें भांडण.
कज्जेखोर (वि.) भांडकुदाळ.
कज्जेदलाल (पु.) भांडणें लावणारा.
कट (सं. पु.) संगनमत; बंदुकीस दस्ता व नळी मिळून असलेला बंद; गंडस्थळ; सोंगट्याच्या पटांत×अशी खूण केलेलें घर; (प्रा.) कंबर; कष्ट; काटा; प्रारब्ध.
कंटक (सं. पु.) कांटा; अडफाटा (वि.) काटक, सोशिक.
कटक (सं. न.) सैन्य; कडें.
कटकट (स्त्री.) किरकिर; गडबड; त्रास, भांडण; (प्रा.) प्रारब्ध.
कटदोरा (पु.) करदोडा.
कटमिति (स्त्री.) व्याजाच्या हिशोबाचा एक प्रकार.
कटार (हिं. स्त्री.) कट्यार; तीक्ष्ण शस्त्र;
कटारा (पु.) कठडा. [छंद; कट.
कटाव (हिं. पु.) भपका; कवितेचा एक
कटाह (सं. पु.) कढई.
कंटाळणें (क्रि.) त्रासणें, आळसणें.
कंटाळवाणा (वि.) कंटाळा आणणारा.
कंटाळा (पु.) वीट, खंती, त्रास, आळस.
कटाक्ष (सं. पु.) नेत्रकोणानें पाहणें; रोख, कल, लक्ष;
कटि (सं. स्त्री.) कंबर; **कटितट**—ढुंगण, कंबर इ. भाग.
कटिबंध (सं. पु.) कमरपट्टा, भूमेखला.
कटिसूत्र (सं. न.) करगोटा; कंबरपट्टा.
कटु (सं. वि.) कडू, तिखट, अप्रिय.
कटोरा (हिं. पु.) **कटोरी** (स्त्री.) मोठी वाटी.
कट्टा (वि.) पक्का; मजबूद, हुशार, धाडशी; (पु.) ओटा; कत्तल; लूट.
कट्यार (स्त्री.) खंजीर, बिचवा इ० च्या जातीचें एक शस्त्र. [स्वर.
कंठ (सं. पु.) गळा, नरडी; आवाज,
कठडा (सं. काष्ट. पु.) गरादा बसविलेली चौकट.
कंठणें (क्रि.) दुःखानें काळ काढणें.
कंठशोष (सं. पु.) घसा कोरडा व्यर्थ सांगणें.
कंठस्नान (सं. न.) गळ्याखालचें स्नान; **कं० घालणें**—ठार मारणें.
कंठा (सं. कंठ. पु.) स्त्रियांचा गळ्यांत घालण्याचा एक दागिना.
कठाण (न.) डाळ.
कंठाळ (स्त्री.) पडशी, गोणी.
काठिण, काठिन (सं. वि.) कडक, कठोर अवघड.
कंठी (सं. कंठ. स्त्री.) पुरुषांनीं गळ्यांत घालण्याचा अलंकार.
कठोर (सं. वि.) कठिण, निर्दय, उद्दाम
कंठ्य (सं. वि.) कंठसंबंधीं, कंठांतून बाहेर पडणारा (उच्चार)
कड (सं. कट. स्त्री.) बाजू; शेवट.
कंड (सं. कंडू स्त्री.) खाज.
कडक (वि.) कठिण, तापट, तिखट.
कडकडाट (पु.) गर्जना.
कडकडीत (वि.) शुष्क, तीव्र, कट्टें.
कडकडून (अ.) दृढ आलिंगनपूर्वक.
कडदण, कडधण, कडधान्य (न.) द्विदल धान्यें; शेंग.
कडदोरा (पु.) करगोटा, कटिसूत्र.

कडवा (पु.) **कडवी** (स्त्री.) जोंधळ्यांचीं वाळलेलीं ताटें.
कडवोळें (न.) मिश्र धान्यांच्या पिठाचा केलेला एक खाद्य पदार्थ. [चिन्हें होणें.
कडमडणें (क्रि.) ताप भरण्याचीं पूर्व
कडवट (वि.) किंचित् कडू.
कडवसा (पु.) पडछाया; अंधार.
कडवा (वि.) कडू; रानवट; कठोर.
कडवें (न.) पद्याचा एक विशिष्ट अंश.
कडस, कडसणी (प्रा. स्त्री.) विचार; निवड; शोध; घुसळणी; दोरी.
कडसर (वि.) कडवट; किंचित् कडू.
कडा (पु.) सुळका, खडपा.
कडाका, कडाखा (पु.) झपाटा, अतिशयपणा; फटकारा.
कडाडणें (क्रि.) कडकड आवाज करणें.
कडाडां, कडाडीं (प्रा. अ.) कडकडाट करून; झपाट्यानें.
कडाबीन (फ्रें. इं. कार्बाइन. स्त्री.) रुंद तोंडाची आंखुड बंदुक.
कडासणी, कडासनी (स्त्री.) ओंझें बांधण्याची दोरी.
कडासन (सं. कटासन. न.) चर्मासन.
कडी (स्त्री.) दुवा; सांखळी; तोड, रीत.
कडी (स्त्री.) बाजारगप्प. [छत.
कडीपाट (पु.) लाकडाच्या फळ्यांचें
कडील (वि.) कडचा, बाजूचा.
कडु, कडे (प्रा. स्त्री.) कड, बाजू; (अ० मृता० १४८);
कडू (वि.) कटु; अप्रिय; **कडू काळ**—विपत्तीचा काळ.
कडून (अ.) पासून; मार्फत, द्वारें, मुळें.
कडें (न.) वेटाळें. वर्तुळ; डफ.
कडे (अ.) बाजूस; पार्शी;—ला.
कडेकोट (वि.) पक्का, पूर्ण.
कडेपाट (पु.) कडीपाट पहा.
कडेलग (प्रा. अ.) अगदीं शेवटीं.
कडेलोट (पु.) डोंगराच्या कड्यावरून ढकलण्याची शिक्षा; कमाल, पराकाष्ठा.
कडोविकडी (प्रा. स्त्री.) मोठमोठ्या गोष्टी (वि.) कडेकोट बंदोबस्ताचा (अ.) जोरानें.
कडोसरी (स्त्री.) नेसलेल्या वस्त्राची कंबरे भोंवतालची बाजू; कमरेभोंवतालचा प्रदेश.
कडोसा—कवडसा शब्द पहा.
कडोळी (स्त्री.) **कडोळें** (न.) वर्तुळ.
कड्याळ (न.) गुरांच्या वैरणीसाठीं पेरलेलें धान्य; अतिशय नफा.
कढ (पु.) उकळी, आधण.
कढई (सं. कटाह. स्त्री.) तळण्याचें भांडें.
कढण (न.) कढण्यासाठीं ठेविलेला पदार्थ; काढा. [येणें.
कढणें (सं क्वथ् क्रि.) शिजणें, आधण
कढत (वि.) ऊन, कडकडीत.
कढी (स्त्री.) एक प्रकारचें पातळ खाद्य; **क० पातळ होणें**—शरीराची हलक स्थिति होणें, दुर्बलता येणें.
कण (सं. पु.) दाणा; सूक्ष्म अंश. [येणें.
कणकण, कणकणी (स्त्री.) अंग मोडून
कणखर (वि.) टिकाऊ, मजबूत.
कणकणणें (क्रि.) अंगांत ज्वरांश असणें
कणगा, कणगुला (पु.) **कणगी, कणगुली** (स्त्री.) धान्य साठविण्याची कोठी
कणणें (क्रि) विवळणें.
कणव (स्त्री.), **कणवा** (पु.) दया,
कणवट (स्त्री.) कडोसरी पहा.
कणवाळू (वि.) दयाळू.
कणा (पु.) पाठीचा दांडा, किंवा मधली हाडांची मालिका; डोंगराचा कडा; रांगोळीची नक्षी; गाडीचा आंख.
कणिका (सं. स्त्री.) कणी, बारीक कण.
कणिंग, कणंग (स्त्री.) कोथळी, कोठार
कणी (स्त्री.) कण शब्द पहा; तुकडा; सूक्ष्म वर्तुलाकार अंश; डोळ्यांतली भावली.
कणीक (सं. कण. स्त्री.) गव्हाचें पीठ, आटा; **क० तिंबणें**—खूप चोप देणें.
कणीस (सं. कणिश. न.) भुट्टा, तुरा.
कणेरी (सं. कण स्त्री.) कांजी, पेज, मंड
कण्हणें (क्रि.) विवळणें.
कतवर, कतवार(हिं. न.) बाजार बुणगें
कतार, कतारा (अर. पु.) रांग, ओळ (विशेषतः उंटाची).
कत्तल (अर. कतल स्त्री.) कापाकापी.

कंत्राट (इं. न.) अमुक काम अमक्या दरानें करून देऊं असा करार; गुप्त मसलत
कथणें (सं. क्रि.) सांगणें.
कथन (सं. न.) सांगणें.
कथनीय (सं. वि.) सांगण्यास योग्य.
कथली (स्त्री.) कथलाचें भांडें; (वि.) कथलाचें.
कथा (सं. स्त्री.) हरिकीर्तन; गोष्ट; महत्व.
कंथा (सं. स्त्री.) गोधडी.
कथानक (सं. न.) गोष्ट.
काथेल (फा. न.) एक धातु.
कथेकरी (पु.) कीर्तनकार, हरदास.
कद (पु.) पुरुषांचें नेसण्याचें रेशमी वस्त्र.
कद (अर. स्त्री.) ताकद; किंमत,
कंद (सं. पु.) कांदा; सांठा.
कदन, कंदन (सं. कंदन. न.) युद्ध, कत्तल.
कदन्न (सं. न.) वाईट अन्न.
कदंब (सं. पु.) वृक्षविशेष; समूह.
कदम (अर. पु.) पाऊल; थोडें अंतर.
कदर (अर. स्त्री.) गुणाची पारख
कंदर्प (सं. पु.) मदन; कांदा.
कदर्य, कदर्यु (सं. पु.) कंजूष मनुष्य.
कंदरा (सं. स्त्री.) गुहा, दरी.
कदली (सं. स्त्री.) केळी.
कदा (सं. अ.) केव्हां.
कदाकाळीं (अ.) क्वचित एकाद्या प्रसंगीं.
कदाचित्, कदांचित (अ. सं.) क्वचित्.
कदापि (सं. अ.) केव्हांहि.
कदीम (अर. वि.) जुनें.
कंदिल (अर. पु.) फाणस, दिवा.
कंदुक (सं. पु.) चेंडू.
कंधरा (सं. स्त्री.) मान, गळा.
कधीं (अ.) कोणत्या दिवशीं; केव्हां.
कधींकधीं—मधूनमधून.
कनक (सं. न.) सोनें; धोत्रा.
कनव, कन्हव (प्रा. स्त्री.) विनवणी.
कनवट (स्त्री.) कडोसरी.
कनवळा, कनवाळा (पु.) दया, करुणा.
कनवाळू (वि.) दयाशील, कृपाळू.
कनात, कनाथ (अर. स्त्री.) कापडाची वाटेल तेव्हां काढतां येणारी भिंत.
कनिष्ठ (सं. वि.) सर्वांत धाकटा; शेवटल्या प्रतीचा; **क॰पक्ष**—कर्मांत कर्मी प्रमाण.
कनिष्ठिका (सं. स्त्री.) करंगळी.
कनीनिका (सं. स्त्री.) डोळ्यांतील बाहुली.
कन्यका, कन्या (सं. स्त्री.) लहान मुलगी; कन्यारास.
कन्यागत (सं. पु.) गुरु कन्याराशींत असतो तो काळ.
कन्हैया (हिं. वि.) खेळकर; (पु.) कृष्ण
कंप (सं. पु.) कांपरें.
कपट (सं. न.) लबाडी, कृत्रिमता
कपटा (पु.) तुकडा.
कपटी (वि.) फसव्या, लबाड.
कपडा (हिं. पु.) कापड, वस्त्र.
कपडालत्ता (हिं. पु.) कापडचोपड; वस्त्रप्रावरण.
कंपनी (इं. स्त्री.) मंडळी.
कःपदार्थ (वि.) तुच्छ. [णारें.
कंपमान, कंपायमान (सं. वि.) कांप-
कपरा (पु.) **कपरी** (स्त्री.) दगडाची पातळ कपची.
कपर्दिका (स्त्री.) **कपर्दीक** (पु.) कवडी
कपा (हिं. पु.) खण, पुड; वस्त्राचा तुकडा.
कपाट (सं. न.) दार; दाराची फळी; उभी पेटी.
कपार (अर. खफर. स्त्री.) खबदडी.
कपाल, कपाळ (सं. न.) डोक्याची करटी; डोकें; ललाट, भाळ.
कपास (हिं. पु.) कापूस.
कपाळ (सं. न.) मस्तक; भाल प्रदेश; अदृष्ट, दैव;
कपाळ करंटा (वि.) दुर्दैवी.
कपाळमोक्ष (सं. पु.) प्रेत जळत असतां त्याच्या डोक्याची कवटी फुटणें; डोक्यावर आघात होऊन तें फुटणें.
कंपाउंड (इं. न.) कुंपण. [देणारा.
कंपाउंडर (इं. पु.) औषध तयार करून
कंपास (इं. पु.) वर्तुळ काढण्याचें यंत्र.
कपि (सं. पु.) वानर; अनुभविक म्हातारा मनुष्य.
कपिला (सं. स्त्री.) पिंगट रंगाची गाय.
कपिलाषष्ठी (सं. स्त्री.) भाद्रपद महिना, व. ६, मंगळवार, रोहिणी नक्षत्र, व्यति-

पात व हस्त या सहा गोष्टी जुळणारा दिवस; **क० चा योग**–दुर्मिळ संधी.
कपी (स्त्री.) फुटलेल्या लाकडास बसविलेला दुसऱ्या लाकडाचा तुकडा; कप्पी; ओझें वर ओढून घेण्यासाठीं योजिलेलें चक्र (पुली.)
कंपू (इं. कँप पु.) जमाव, टोळी, लष्कराचा तळ.
कपोत (सं. पु.) खबूतर, पारवा.
कपोल (सं. पु.) गाल.
कप्पा—कपा पहा.
कफ (सं. पु.) वैद्यशास्त्रांत त्रिदोषांपैकीं एक; श्लेष्मा.
कफण (अर. न.) मुसलमानाच्या प्रेतावरचें वस्त्र.
कफणी, कफनी (स्त्री.) एक प्रकारचा ढिला व पायघोळ झगा.
कफल्लक (वि.) कंगाल, भिकारी.
कफावत (स्त्री.) बारीक दोष; भांडण.
कबजा (अर. पु.) ताबा, भोगवटा; अस्तनीशिवाय बंडी.
कबंध (सं. पु.) धड; मस्तकहीन शरीर.
कबर (अर. स्त्री.) मुसलमानाचें थडगें.
कंबर (फा. कमर स्त्री.) कटि, कमर,
कबरा (सं. वि.) ठिपक्या ठिपक्यांचा.
कबिला (अर. पु.) स्त्री, कुटुंब; जनाना.
कंबु (सं. पु.) शंख.
कबुतर (सं. कपोत न.) खबुतर, पारवा
कबूल (अर. वि.) राजी, मान्य, पसंत.
कम (फा. वि.) उणा, कमी.
कमकुवत (वि.) अशक्त.
कमजोर (वि.) अशक्त, दुर्बळ.
कमज्यास्त (फा. वि.) अधिकउणा.
कमटा, कमठा (सं. कमठ पु.) धनुष्य.
कमंडलु (सं. पु.) संन्याशाचें जलपात्र.
कमताई (स्त्री.) कमीपणा, उणीव.
कमती (फा. वि.) कमी, उणें.
कमनीय (सं. वि.) सुंदर, रमणीय.
कमर (फा. स्त्री.) कटि, कंबर.
कमरबंद (फा. पु.) कमरपट्टा.
कमल (सं. न.) कमळ.
कमला (सं. स्त्री.) लक्ष्मी.

कमलिनी (सं. स्त्री.) कमलांचा समूह.
कमविणें (क्रि.) मिळविणें; कातडें इ० वर संस्कार करणें.
कमळा (सं. स्त्री.) लक्ष्मी; भ्रमरी.
कमळिणी (सं. स्त्री.) कमळांचा समुदाय.
कमाई (स्त्री.) मिळकत.
कमाऊ (वि.) मिळविता.
कमाण, कमान (फा. स्त्री.) धनुष्य; मेहरप; स्प्रिंग.
कमाल (अर स्त्री.) पूर्णता; अतिशयपणा; सर्वांत उच्च मर्यादा, पराकाष्ठा.
कमावणें (क्रि.) मिळविणें; संस्कार वगैरे करून व्यवहारोपयोगी करणें.
कमिटी (इं. स्त्री.) पंचायत, नियुक्तमंडळ.
कमिशन (इं. न.) विवक्षित कामाकरितां नेमलेली मंडळी; दलाली.
कमी (वि.) थोडें, लहान, कमती.
कमीज (इटा. कॅमिसा व अर. न.) शर्ट.
कयास (अर. पु.) निर्णय, अनुमान.
कर (सं. पु.) हात; किरण; धारा, सरकार देणें; करणें (स्त्री.) संक्रांत ग्रहण इ०च्या पुढचा दिवस. [बांधणें
करकचणें (क्रि.) घट्ट किंवा आवळून
करकरीत (वि.) कोरा, नवा; ऐन.
करकोचा (पु.) घट्ट आवळल्याची खूण,
करंगळी (सं. करांगुलि. स्त्री.) सर्वांत लहान बोट.
करगोटा (पु.) कमरे भोंवतीं बांधण्याचा गोफ; कटिसूत्र.
करंजी (स्त्री.) एका पक्वान्नाचें नांव; करंजाच्या झाडाचें बीं.
करंजेल (न.) करंजाच्या बियांचें तेल.
करटा, करंटा (वि.) अभागी; कृपण.
करटी, करंटी (स्त्री.) करवंटी; डोक्याची कवटी.
करड (स्त्री.) भरड; असडीक तांदूळ;
करंड, करंडक (न.) करंडी, डबा;
करडा (वि.) पांढुरका; कडक.
करंडा (सं. पु.) डबा.
करंडी (स्त्री.) टोपली.
करडूं (न.) शेळीचें पिलूं.

करण (सं. न.) साधन, साहित्य; इंद्रिय.
करणा (हिं. पु.) एक वाद्य.
करणावळ (स्त्री.) करण्याबद्दलची मजुरी
करणी (स्त्री.) वागणूक; लग्नांत वरास व तत्पक्षीयांस देण्याची देणगी; जारण-मारणादि प्रयोग; गवंड्याचें एक हत्यार,
करणें (क्रि.) आचरणें (न.) कृति.
करणेर (न.) नवरदेवास द्यावयाची देणगी.
करतलामलक (सं. पु.) सहज करतां येण्यासारखी गोष्ट; हातचा मळ.
करदोडा (पु.) करगोटा पहा.
करनकर, करनकरी (वि.) जें करावयास पाहिजे तें करावयाचें नाहीं आणि जें करूं नये तें हटकून करावयाचें अशा वर्तनाचा.
करपट (वि.) अर्धवट जळालेला; त्याचा वास; अंबट
करपणें (क्रि.) जास्त भाजलें जाणें.
करपल्लवी (स्त्री.) हातांच्या खुणांची भाषा.
करभ (सं. पु.) हत्तीचा छावा.
करभार (सं. पु.) खंडणी.
करमणूक (स्त्री.) मौज, मनोरंजन.
करमणें (क्रि.) मौजेनें वेळ जाणें.
करवटणें (क्रि.) एका कुशीवर निजणें.
करवटी, करवंटी (स्त्री.) नारळाची कंवटी, नरटी.
करवत (सं. करपत्र. स्त्री.) लांकूड इ. कापण्याचें हत्यार.
करवतणें (क्रि.) करवतीनें कापणें.
करवती (स्त्री.) लहान करवत.
करवंद (न.) एक लहान जंगली फळ.
करवली (हिं. स्त्री.) लग्नांत वधू किंवा वर यांची बहीण; मानकरीण.
करवा (पु.) सोललेल्या उंसाचा लहान तुकडा, गंडेरी.
करवीं (अ.) कडून.
करांगुलि (स्त्री.) करंगळी.
करामत (अर. स्त्री.) युक्ति, चातुर्य.
करार (अर. पु.) ठराव; निश्चय.
करारनामा (अर. पु.) ठरावपत्र; कराराचा कागद.
करारमदार (फा. पु.) आणभाक; बेलभंडार वगैरे आश्वासनाचे प्रकार.
करारी (वि.) पक्क्या मनाचा; दृढप्रतिज्ञ
कराल (सं. वि.) भयंकर.
करितां (अ.) साठीं, प्रीत्यर्थ, मुळें.
करी (सं. पु.) हत्ती.
करुण (सं. वि.) दयाळु; दान.
करुणा (सं. स्त्री.) दया, कींव.
करें, कऱ्हें (प्रा. न.) उंट.
करोड (हिं. वि.) कोटि.
कर्कवृत्त (सं. न.) पृथ्वीचा उत्तरध्रुव सूर्याकडे पूर्णपणें कलला म्हणजे २३॥ उत्तर अक्षांशापर्यंत सूर्यकिरण लंबरूप पडतात; या अंतरावरून जाणारें जें अक्षवृत्त तें.
कर्कश (सं. वि.) कर्णकठोर.
कर्कशा (स्त्री.) कृत्या, त्राटिका, कजाग
कर्ज (अर. वि.) ऋण.
कर्जखत (अर. न.) कर्जरोखा. [णारा.
कर्जदार (अर. पु.) ऋणको, कर्ज काढ-
कर्जबाजारी (फा. वि.) ज्यास पुष्कळांचें देणें आहे असा.
कर्जरोखा (अर. पु.) कर्ज घेतल्याविषयींचा दस्तऐवज.
कर्जाऊ (वि.) कर्ज म्हणून दिलेलें किंवा घेतलेलें.
कर्ण (सं. पु.) कान; (भूमितींत) काटकोन त्रिकोणाच्या काटकोनासमोरची बाजू; अंगदेशाचा सुप्रसिद्ध राजा व भारतीय वीर; उदार मनुष्य; सुकाणूं.
कर्णधार (सं. पु.) सुकाण्या.
कर्तन (सं. न.) कापणें.
कर्तबगारी (फा. स्त्री.) कर्तृत्व, हुशारी.
कर्तव्य (सं. न.) अवश्य कर्म; (वि.) करावयाचें, करण्यास योग्य.
कर्ता (सं. पु.) करणारा; (व्याक.) कर्तृत्व ज्याचे कडेस जातें तो; घरचा मुख्य मनुष्य; पराक्रमी.
कर्तृत्व (सं. न.) कर्तेपणा; सामर्थ्य;
कर्दनकाळ (पु.) प्रत्यक्ष यमासारखा भयंकर मनुष्य.
कर्दम (सं. पु.) चिखल.

कर्दळी (सं. स्त्री.) केळ, रानकेळी.
कर्म (स. न.) काम, कृत्य, उद्योगधंदा; नशीब; (व्याक.) क्रियेचा व्यापार कर्त्यापासून निघून ज्यावर घडतो तद्वाचक शब्द.
कर्मगति (सं. स्त्री.) दैव, प्रारब्ध.
कर्मठ (सं. वि.) स्नानसंध्याशील; धर्मिष्ठ.
कर्मधर्मसंयोग (सं. पु.) दैव आणि सत्कर्म यांचा संयोग; पूर्व जन्मीचें पुण्य व या जन्मीचें दैव यांचा संयोग; प्रारब्धयोग. **क० नें**—अकल्पित घटनांच्या योगानें.
कर्मांतर (सं. न.) उत्तर क्रिया; प्रायश्चित्त
कर्मिष्ठ (सं. वि.) कर्मठ.
कर्मेंद्रिय (सं. न.) कर्मे करणारा शरीरावयव (हस्त, पाद, गुद, उपस्थ आणि वाणी.)
कर्ष (सं. पु.) एक वजन.
कर्षण (सं. न.) ओढणें; नांगरणें.
कऱ्हाडा (पु.) महाराष्ट्रीय ब्राह्मणांचा एक वर्ग.
कल (सं. पु.) प्रवृत्ति, झोक, वळण, रोख; (वि.) अस्पष्ट (स्वर.)
कलई (स्त्री.) कथिलाचा मुलामा.
कलईकर (पु.) कलई करणारा.
कलंक (सं. पु.) डाग; बट्टा; मळ, गंज.
कलकल (स्त्री.) कल्ला, गडबड, ओरडा.
कलकलणें (क्रि.) गडबड करणें, मस्तक फिरणें.
कलकलाट (पु.) कोलाहल, मोठा कल्ला
कलंकी (सं. पु.) विष्णूचा दहावा अवतार (कल्कि); (वि.) डागलेला.
कलगी (तु. स्त्री.) पागोट्यावर बांधावयाचें रत्नखचित भूषण; तुरा; शृंगारिक लावणी.
कलंडणें (क्रि.) लवंडणें; बाजूस वळणें; पालथें होणें.
कलणें (क्रि.) झुकणें, टेंकणें; ऱ्हास होऊं लागणें (प्रा.) जाणणें. [लेला.
कलता (वि.) झुकता, झुकलेला, वळ·
कलत्र (सं. न.) विवाहाची स्त्री.
कलथणें (क्रि.) उलटाविणें.
कलप, कलफ (हिं. पु.) केसाला लावावयाचा रंग; खळ.
कलभांड (वि.) भांडखोर (पु.) गोसाव्यांचा एक पंथ.
कलम (अर. न.) वाव; रकम; लेखणी, कुंचली; प्यारा; एका झाडापासून दुसरें झाड लावण्यासाठीं पहिल्या झाडाची तोडलेली फांदी.
कलम करणें—तोडणें.
कलमदान (फा. न.) दौत लेखणी इ. ठेवण्याची लहानशी पेटी.
कलमबंदी (फा. स्त्री.) प्रत्येक वाव निरनिराळ्या कलमाखालीं लिहिलेली असा कागद.
कलमलणें (क्रि.) मळमळणें, फिरणें; व्याकुळ होणें; अस्वस्थ वाटणें.
कलमवार (अ.) एकेक वाव निरनिराळी घेऊन.
कलमी (फा वि.) उत्तम झाडांच्या कलमापासून झालेला; लेखबद्ध; सप्रमाण.
कलश (सं. पु.) तांब्या, घागर, पात्र.
कलह (सं. पु) भांडण, दुही.
कलहंस (सं. पु.) राजहंस.
कला (सं. स्त्री.) काव्य, गायन, शिल्प, चित्रलेखन इ० कौशल्याचीं कामें; अंश, भाग; चंद्राचा सोळावा भाग; अंशाचा सोळावा भाग.
कलागत (स्त्री.) भांडण. तंटा.
कलाप (सं. पु.) समुदाय, समूह.
कलाबतू (हिं. पु.) रेशमी धाग्याभोंवतीं चांदीचे तंतु गुंडाळून पीळ दिलेला धागा.
कलाल (अर. कलवार. सं. कल्यापाल पु.) मद्य तयार करणारा; मद्य विकणारा.
कलावंत (सं. वि.) कलाभिज्ञ; एखाद्या कलेंत निष्णात. [वेश्या.
कलावंतीण (सं. स्त्री.) नर्तकी, नायकीण,
कलि (सं. पु.) चार युगांपैकीं शेवटचें; कलह; एक देवता.
कलिका (सं. स्त्री.) कळी.
कलिंगड (न. सं. कलिंग) टरबूज.
कलिदा (हिं. पु.) काळीज, पित्ताशय.
कलियुग (सं. न.) चार युगांपैकीं शेवटचें

कलुषित (सं. वि.) गढूळ, दूषित.
कलेक्टर (इं. पु.) जिल्ह्यावरील मुख्य अधिकारी.
कॅलेंडर (इं. न.) पंचांग; तारखांची जंत्री.
कलेवर (सं. न.) शरीर, देह.
कल्क (सं. पु.) चूर्ण, ठेंचा.
कल्प (सं. पु.) ब्रह्मदेवाचा दिवस; धर्मविधि सांगणारें वेदांग; शंका; निश्चय.
कल्पक (सं. वि.) नव्या कल्पना किंवा युक्ति लढविणारा; चतुर. [वृक्ष.
कल्पतरु (सं. पु.) इच्छित वस्तु देणारा
कल्पना (सं. स्त्री.) तर्क; युक्ति; विचार, मनांत केलेली योजना; शंका, आभास, तरंग.
कल्पांत (सं. पु.) कल्पाचा शेवट; आकांत
कल्पिणें (क्रि.) कल्पना करणें.
कल्पित (सं. वि.) कल्पिलेलें, खरें नव्हे तें
कल्याण (सं. न.) मंगल, सुख, भलें.
कल्ला (हिं. पु.) गालावरचा मिशांच्या केसांचा झुबका; कल्लोळ; गडबड.
कल्लोळ, कल्होळ (सं. पु.) मोठी लाट; आगीचा लोट; कल्ला, गडबड.
कल्हई (अर. स्त्री.) कलई पहा.
कल्हईगार (पु.) कल्हई करणारा.
कंव (प्रा. पु.) वेंध, मिठी; झडप, उडी
कवच (सं. न.) चिलखत; तोडगा, ताईत; मंत्रांतलें 'हुं' हें अक्षर.
कंवची (स्त्री.) कवटी, करवंटी.
कंवटळ, कंवटाळ (न.) जारण मारणादि प्रयोग; तुफान; कारस्थान.
कंवटाळणें (क्रि.) मिठी मारणें, आलिंगिणें
कंवटाळीण (स्त्री.) कंवटाळ करणारी स्त्री
कवटी (स्त्री.) मिठी, कव.
कंवटी (स्त्री.) कंवची.
कंवठ (सं. कपित्थ. न.) एक फळ.
कवडसा (पु.) प्रतिबिंब; गवाक्षांतून येणारा उजेड.
कवडा (पु.) मोठी कवडी; एक पक्षी.
कवडी (स्त्री.) समुद्रांतील एका प्राण्याचें हाड; कपर्दिका; अल्प अंश (भा० १४।९७); पांढरा ठिपका; डोळ्यांतलें फूल; दह्याचा गोळा.

कवण, कवणा (प्रा. सर्वना.) कोण ? कोणता ? काय ?
कवन (सं. न.) पद्य, कविता, गाणें.
कवल (सं. पु.) घास; मिठी.
कवळणें (क्रि.) कंवटाळणें; गोळा करणें.
कवळ (सं. पु.) कावीळ (तुका०२४८); घास; मागील भाग (रुक्मि० १।२१)
कवळी (स्त्री.) वेंचेंत मावण्याजोगा पदार्थ; कव; दंतपंक्ति; विड्याचीं पांचशें पानें.
कवाईत (अर. कवाईद. स्त्री.) शिस्तीनें वागण्याचें शिक्षण; युद्धकलेचें शिक्षण.
कवाड (सं. कपाट न.) दार.
कवाला (अर. पु.) क्रयपत्र.
कवि (सं. पु.) काव्यकर्ता, शाहीर.
कविता (सं. स्त्री.) काव्य; कवित्व.
कव्य (सं. न.) पितरांस अर्पण करण्याचें अन्न.
कशा :(सं. स्त्री.) चाबूक; (फा. पु.) कमरपट्टा.
कशिदा, कशीदा (फा. पु.) वस्त्रावर सुतानें अगर रेशमानें केलेलें वेलबुट्टीचें वगैरे काम.
कश्मल (सं. न.) मळ, दोष.
कष (सं. पु.) कसोटीचा दगड.
कषाय (सं. पु.) काढा.
कष्ट (सं. पु.) मेहनत, श्रम, दुःख.
कष्टकरी (पु.) मजूर.
कष्टाळू (सं. वि.) मेहनती, उद्योगी.
कष्टी (सं. वि.) मेहनती, खिन्न; थकलेला.
कस (सं. पु.) तत्वांश; अर्क, सोनें रुपें इ. धातूंची परीक्षा; जातीचा गुण.
कंस (सं. पु.) वर्तुळाचा भाग. [दुखणें.
कसकस (स्त्री.) अंग मोडून येणें; अंग
कसणी (सं. स्त्री.) दोरी, काढणी.
कसणें (सं. क्रि.) घट्ट बांधणें, आंवळणें, करकचणें; परीक्षणें; व्यायामानें शरीर दृढ होणें.
कसदार (वि.) भरींव, सकस.
कसपट (न.) गवत, काष्ट इ०कांचा अणुरेणूयेवढा भाग.
कसब (अर. न.) काम, धंदा; लबाडीची युक्ति; कौशल्य; गुण; वेश्येचा धंदा.

कसबा (अर. पु.) महालाचें किंवा परगण्याचें मुख्य ठिकाण; जुनी वस्ती.
कसबी (अर. वि.) गुणी, कुशल.
कसबीण (अर. स्त्री.) वेश्या, रांड.
कसर (अर. स्त्री.) उणीव, कमीपणा; बाकी; फायदा; कणकणी; वाळवी; छाटाछाट.
कसरत (अर. स्त्री.) व्यायाम, मेहनत.
कसरती (अर. वि.) कसरत करणारा;
कसला (वि.) कशा प्रकारचा ?
कसरी (वि.) मितव्ययी, कृपण.
कसवटी (प्रा. स्त्री.) परीक्षा, कसोटी;
कसा (पु.) अंगरख्याचा बंद; लांब व अरुंद पिशवी (वि.) कोणत्या प्रकारचा ?
कसाई (अर. पु.) गुरें मारून त्यांच्या मांसाच्या विक्रीनें पोट भरणारा.
कसाब (अर. पु.) कसाई, खाटीक.
कसोटी (सं. हिं. स्त्री.) परीक्षा; कस लावण्याचा दगड.
कसोशी (स्त्री.) काळजी, दक्षता; त्रास.
कस्तर (पु. न.) डांक, डांख.
कस्तुरी, कस्तूरी (सं. स्त्री.) एक अतिशय सुगंधि द्रव्य.
कस्तुरीमृग (सं. पु.) ज्याच्या नाभींत कस्तुरी उत्पन्न होते तो हरीण.
कहर (अर. पु.) अनर्थ, बिकट प्रसंग; पराकाष्ठा.
कहाणी (हिं. स्त्री.) गोष्ट, कथा; उपदेश.
कहा (हिं. पु.) हुकूम; ताबा.
कळ (सं. स्त्री.) युक्ति, कळ, यंत्र; तिडीक; दुःखाची रग; भांडण, भांडणाचें मूळ (वि.) मंजुळ.
कळक, कळंक (पु.) वांबू, वेळू.
कळंक (सं. कलंक. पु.) डाग; बट्टा; कीट, जंग.
कळकट (वि.) किंचित् कळकलेला; घाणेरडा; भांडखोर (दास० १९।३।९)
कळकणें, कळंकणें (क्रि.) जंग येणें, बिघडणें.
कळकळ (स्त्री.) आस्था, काळजी; मनाला येणारा द्रव, दया.
कळकळणें (क्रि.) मळमळणें; तळपणें; तळमळणें; व्याकुळ होणें.

कळण (न.) **कळणा** (पु.) डाळीची किंवा इतर धान्याची चुरी.
कळणें (सं. कलन क्रि.) समजणें, जाणणें.
कळत न कळत—अतिशय थोडा.
कळप (सं. कलाप पु.) समुदाय.
कळलाव्या (वि.) भांडण लावणारा; कळीचा नारद.
कळवळणें (क्रि.) द्रवणें, कींव येणें, व्यथित होणें.
कळवळा (पु.) कळवळ पहा. [वणें.
कळविणें (क्रि.) बातमी देणें, समजा-
कळशी (सं. कलश. स्त्री.) लहान घागर
कळस (सं. कलश. पु.) शिखर; पराकाष्ठा, कमाल; शेवट.
कळसूत्र (सं. न.) खरा चालक अदृश्य राहून निर्जीव वस्तु स्वयंप्रेरणेनें चलनवलन करतात असें भासविण्याची युक्ति
कळा (सं. कला. स्त्री.) चंद्राचा सोळावा अंश; सोळा ही संख्या; कौशल्य, युक्ति (पु.) मोठी कळी.
कळाकुसरी (स्त्री.) कौशल्य, चातुर्य; बारीक नक्षीकाम.
कळांतर (प्रा. न.) व्याज,
कळावंतीण—कळवंतीण पहा.
कळाशी (स्त्री.) सांधा बेमालूम जोडण्याचें काम; त्या कामाचें हत्यार.
कळि (सं. कलि. पु.) भांडण, कलियुग.
कळी (सं. स्त्री.) न उमललेलें फूल; बुंदी मोतीचूर, इ.चा एकेक दाणा; भाजलेली चुनखडी; अंगरख्याचा एक त्रिकोणाकृति भाग; कली; भांडण लावणारा;
कक्षा (सं. स्त्री.) ग्रहांचा संचारमार्ग; वादीप्रतिवादींचा कोटिक्रम; खाक.
का (प्रा. अ.) अथवा, आणि, किमर्थ.
कां (अ.) कशासाठीं? काय म्हणून ?
काई (प्रा. अ.) काय? कसें; (पु.) काय, देह.
काईल (स्त्री.) रुंद तोंडाची व बिनकानाची कढई; (वि.) कुंठित झालेला
काक (सं. पु.) कावळा.
काकडणें (क्रि.) आवळणें, संकोच पावणें.
काकडा (पु.) चिंधीला पीळ देऊन केलेली मोठी वात; तडाखा, तीव्रता.

काकडी (सं. कर्कटी. स्त्री.) खिरा.
कांकण (सं. कंकण. न.) कंकण, काकणी, कंगणी; स्त्रियांच्या मनगटांतलें एक भूषण
कांकणभर (वि.) थोडेसें.
काकतालीयन्याय--कावळ्याचें ताडाच्या झाडावर बसणें व त्या झाडाचें फळ पडणें यांच्या समकालीनत्वामुळें त्यांमध्यें कार्यकारणसंबंध असला पाहिजे अशी होणारी समजूत.
काकदृष्टि (सं. वि.) बारीक व चलाख नजरेचा, छिद्रदर्शी.
काकपद (सं. न.) लिहितांना गळालेल्या अक्षराच्या दुरुस्तीच्या वेळीं करण्याची ^ अशी खूण.
काकबलि (सं. पु.) कागवळ.
कांकरी (स्त्री.) रेशमाचा धागा; कुकडें.
काकवी (स्त्री.) उंसाचा कढविलेला घट्ट-सर रस.
काकळूत (स्त्री.) करुणेची याचना; करुणा.
काका (हिं. पु.) चुलता.
काकी (हिं. स्त्री.) चुलती.
कां कीं (अ.) कारण.
कां कूं करणें--गुटमळणें, आशंकणें.
काख (सं. कक्ष. स्त्री.) बगल; **काखा वर करणें**--दिवाळें काढणें; **काखेस मारणें**--आश्रयाखालीं घेणें; घेऊन पळून जाणें. [फुटकुळी.
काखमांजरी (स्त्री.) बगलेंत होणारी
काखोटी (सं. कक्ष. स्त्री.) खाक, बगल; **का० स मारणें**--घेऊन जाणें.
काग (सं. काक. पु.) कावळा.
कागद (फा. कागज पु.) कागद, पत्र, चिठ्ठी; दस्तऐवज.
कागदी (वि.) कागदाचा; हलका (पु.) कागद करणारा. [पहा.
कागवळ (सं. काकबलि. स्त्री.) काकबलि
कांगाई (स्त्री.) **कांगावा, कांघाव** (पु.) थोडेसें नुकसान किंवा दुखापत फुगवून सांगणें.
कांगावखोर (वि.) कांगावा करणारा.
कागाळी (सं. काकालि. स्त्री.) ओरड, तक्रार, गाऱ्हाणें.
कांग्रेस (इं. स्त्री.) सभा; राष्ट्रिय सभा.
कांघाई, कांघावा--कांगाई, कांगावा पहा.
काच (सं. स्त्री.) भिंग.
काच (पु.) जाच, त्रास.
कांचणी, काचणी (स्त्री.) काळजी, जाच.
काचणें, कांचणें (सं. ककच्. क्रि.) घासून झिजणें; क्षीण होणें.
कांचन (सं. न.) सोनें; एक वृक्ष.
काचबिंदु (सं. पु.) एक नेत्ररोग.
काचरी (प्रा. स्त्री.) भाजीचे चिरून वाळवून ठेविलेले काप; सुरकुती.
काचा (प्रा. वि.) कच्चा.
काचाकुची (प्रा. स्त्री.) संकोच, काचकूच
काचावणें (क्रि.) क्षीण होणें; भिणें, धैर्य सोडणें; खचणें.
काची (हिं. पु.) फळफळावळ विकणारा.
कांची (सं. स्त्री.) कमरपट्टा [होणें.
काचोळणें (क्रि.) आंब्यांत बाठा तयार
कांचोळी (स्त्री.) मागें बंद असलेली चोळी
काचोळें (न.) गंध, अक्षता, कुंकूं इ० ठेवण्याचें लहानसें पूडदार पात्र.
काच्या (सं. कच्छ. पु.) नेसलेल्या धोतराचा सोगा मागें नेऊन कमरेपाशीं खोंचतात तो; लंगोट.
काज (सं. कार्य न.) काम; कारण.
कांजणी (स्त्री.) देवीसारखा एक रोग.
काजरा (पु.) कुचल्याचें झाड.
काजवा (सं. खद्योत पु.) एक प्रकाशमान किडा; आघातामुळें डोळ्यापुढें जे सूक्ष्म प्रकाशमान अणु दिसतात ते; अंधारी, मस्तकभ्रमण.
काजळ (सं. कज्जल. न.) मस, डोळ्यांत घालण्याचें अंजन.
काजळी (सं. कज्जल. स्त्री.) दिव्याची कोजळी; जोंधळ्यावरचा एक रोग; अंधारी; शाई.
काजी (अर. पु.) मुसलमान पंडित, किंवा न्यायाधीश. [पेज.
कांजी (अर. स्त्री.) भाताची अंबविलेली
काजू (पु.) एक प्रकारचें फळ.
काटक (वि.) कष्टाळू; शीतोष्णादिक सहन करणारा; कणखर.

काटकसर (हिं. अर. स्त्री.) किरटेपणा; खर्च कमी करणें; मितव्यय.
काटकसऱ्या (वि.) मितव्ययी.
काटकुळा (वि.) कृश, रोडका.
काटकोन (पु.) पंचेचाळीस अंशांचा कोन
कांटवण (प्रा. न.) कांटेरी रान.
कांटा (सं. कंटक पु.) काटा, अडचण; व्यत्यय; छोटी तराजू; तराजूंत दांडीचे मध्यभागीं उभा असलेला खिळा किंवा तार; रोमांच; किल्लीच्या भोंकांत जाणारा कुलुपांतला खिळा. **का० चा नायटा होणें**—क्षुद्र कारणावरून अनर्थ उद्भवणें; **का० नें कांटा काढणें**— एका अनिष्ट गोष्टीचा उपयोग दुसरी अनिष्ट गोष्ट नाहींशी करण्याकडे करणें.
काटाकाट (स्त्री.) छाटाछाट.
कांटी (स्त्री.) कांटेरी झुडूप; कुंपण.
कांटेकोर (वि.) रेखलेला, नेमका, बिनचूक, कडक.
कांटेतोल (वि.) नक्की वजनाचा; बिनचूक; फार नाजूक.
काठ, कांठ (सं. कंठ. पु.) किनार, कोर.
कांठमोरा (पु.) **कांठमोरें** (न.)खापर
काठवट, काठवटी (प्रा. स्त्री.) लाकडाचें परळ.
काठाण (न.) द्विदल धान्य.
काठिन्य (सं. न.) कठीणपणा.
काठी (सं. काष्ठ. स्त्री.) यष्टी, लकडी; पांच हात व पांच मुठी लांबीचें जमीन मोजण्याचें परिमाण; हाडपेर, बांधा; अडकाठी.
कांठोकांठ (सं. अ.) अगदीं कांठापर्यंत.
काड (न.) धान्य काढून घेतल्यावर राहिलेलें धान्याचें ताट.
कांड (सं. न.) कांडें, पेरें, भाग; झाडाचें खोड; प्रकरण; शिडाचें दोरखंड; बाण.
कांडण (सं. कंडन. न.) कांडण्याचें काम; कांडण्यासाठीं घेतलेलें धान्य.
कांडणावळ(स्त्री.)कांडण्याबद्दलची मजुरी.
कांडणें (क्रि.) सडणें, कुटणें; मारणें.
कांडात काढणें—खरपूस मार देणें.
कांडारी (प्रा. पु.) सुकाणूं धरणारा.
काडी (स्त्री.) गवताचा तुकडा; काटकी; रेघ, धार; **काडी मोडून देणें**— विवाहसंबंध नाहींसा करणें.
कांडी (स्त्री.) तुकडा; पेरें; कोंब; नळी; सूत गुंडाळण्याची नळी; बावीण.
काडोमात्र (अ.) किंचित्सुद्धां.
कांडें (सं. न) पेरें, तुकडा, भाग; टिपरें; हाताच्या बोटाच्या सांध्याला होणारा रोग.
काडेचिराईत (न.) एका औषधाचें नांव.
कांडोरी (स्त्री.), **कांडोरें** (न.) तुकडा, पेर.
कांडोळी (स्त्री.) **कांडोळें** (न.) पाण्यास घातलेला बांध.
काढणी (स्त्री.) बळकट दोरी.
काढणें (क्रि.) बाहेर आणणें; कागदावर वगैरे उमटविणें; शोध लावणें; ओढणें; निर्माण करणें.
काढा (सं. कषाय पु.) कषाय; व्याजाचे जागीं धान्य देण्याची कबुली; माल्वें विकत घेतलें असतां बोलीच्या बाहेर मागून घेतलेली रकम.
काणकुण (स्त्री.) कुणकूण; हळूंच कानांत सांगितलेली बातमी; कुरकुर.
काणा (वि.) एकाक्ष; डुचका; तिरवा.
कात (सं. क्वाथ. पु.) काथ, कत्था, खैराचा चीक; सापानें टाकिलेली त्वचा.
कांत (सं. पु.) नवरा (स्त्री.) कांति, तेज; सापाची त्वचा.
कातगोळी (स्त्री.) सुगंधी द्रव्यें घालून केलेली काथाची गोळी.
कातडी (स्त्री.) चामडी.
कातणें, कांतणें (क्रि.) सूत काढणें; चरकावर धरून कीस काढणें; पिसाळणें; क्षीण होणें; जुंपणें.
कातर, कातरी (सं. कर्तरी. स्त्री.) केसाला लागणारी चाई; कैची.
कातरणें (क्रि.) कातरीनें कापणें.
कातरा (अ.) तिरका, ओझरता (पु.) दोन तिर्कस ओघांचा संगम; पेच.
कातरी (स्त्री.) कैची.
कातवळ (वि.) खडकाळ प्रदेश.

कातळ (पु. न.) खडकाळ जमीन.
कातळा (ग्रा. पु.) पापुद्रा.
कांता (सं. स्त्री.) स्त्री, पत्नी.
कांतार (सं. न.) अरण्य.
कातारी (पु.) कांतणारा.
कातावणें (क्रि.) रागावणें, चिडणें.
कांति (सं. स्त्री.) तेज, प्रभा, वर्ण.
कांतिमान (सं. वि.) तेजस्वी, प्रभाशाली.
कातीण, कांतीण (स्त्री.) कोळ्याच्या जातीचा एक कीटक.
कांतेलॅं (ग्रा. वि.) पिसाळलेलें.
कात्यासन करणें—नाश करणें.
कात्यायनी (सं. स्त्री.) पार्वती.
कात्री (स्त्री.) कैंची.
काथवट (ग्रा. स्त्री.) काष्ठपात्र; उंसाच्या चरकाचें खालचें तकद.
काथ, काथकरी इ० शब्द कात याखालीं [पहा.
काथा, काथ्या (पु.) नारळाची शेंडी; सुंभ.
काथाकूट, काथ्याकूट (सं. स्त्री.) रिकामी चर्चा; निरर्थक वाद.
कादंबरी (सं. स्त्री.) काल्पित कथा.
कांदा (सं. कंद. पु.) कंदर्प; कंद; गड्डा;
कान (सं. कर्ण. पु.) कर्ण, श्रवणेंद्रिय; कढईच्या दोन बाजूच्या कड्या; **कान उघाडणी करणें**—एकाद्याची चूक कडक शब्दांनीं दाखवून त्याला ताळ्या-आणणें—**कान उघडून सांगणें**—स्पष्ट शब्दांनीं बजावणें; **कान किटणें**—तीच ती गोष्ट वारंवार ऐकून कंटाळणें; **कान उपटणें**—शिक्षा करण्यासाठीं कान धरून ओढणें; **कानाला खडा लावून घेणें**—एकदा केलेली चूक पुन्हा करावयाची नाहीं असा निर्धार करणें; **सोनारानें कान टोंचणें**—तिऱ्हाइतानें कान उघाडणी करणें; **कान फुंकणें**-गुप्तपणें मसलत देणें; **कानच्या कोपऱ्यास**—कोणालाही; **कानाचा हलका**–कोणाच्याही सांगण्यावर सहज विश्वास ठेवणारा; **कानांत तुळशीपत्र घालणें**—ऐकूं येत नाहीं असा बहाणा करणें; **कानामागें टाकणें**—दुर्लक्ष करणें; **कानावर हात ठेवणें**—आपणांस माहीत नाहीं किंवा आपला कांहीं संबंध नाहीं असें दाखविणें; **का० शीं लागणें**—चहाड्या सांगणें.
कानकळाशी (स्त्री.) जनावराचे कान. डोकें इ० अवयवांची ठेवण.
कानकूण (स्त्री.) गुणगुण, कुजबुज; कांकूं.
कानकोंडा (वि.) ओशाळलेला; बहिरा.
कानकोपरा (पु.) पुढें आलेला भाग.
कानकोरणी (स्त्री.), **कानकोरणें** (न.) कानांतला मळ काढण्याची सळई.
कानठळी, कानठाळी बसणें—मोठा आवाज ऐकल्यानें बधिरता येणें.
कानडा (ग्रा. वि.) वेडावाकडा; दुर्बोध; कर्नाटकी.
कानडी (सं. कर्णाट. वि.) कर्नाटक प्रांतांतला.
कानडें (न.) गुह्य; सुताच्या चरख्याच्या चकाचे दोन आधार.
कानन (सं. न.) अरण्य, जंगल.
कानफड (सं. कर्णफलक. स्त्री. न.) कानाच्या जवळचा तोंडाचा भाग.
कानफाट्या(पु.) गोरखनाथपंथी भिक्षेकरी
कानमंत्र (सं. पु.) कानांत गुप्तपणें सांगितलेली गोष्ट.
कानवला (ग्रा. वि.) कानापर्यंत पोंचलेला; (पु.) पोटांत गूळ किंवा साखर घातलेली हारोळी.
कानवसा (पु.) दूरचा शब्द एकाग्रतेनें [ऐकणें.
कानशील (न.) कानाच्या व डोळ्याच्या मधली जागा.
कानस (पु. स्त्री.) घासणी, लोखंड घासून साफ करण्याचें एक हत्यार.
कानसणें (स्त्री.) कानशीनें घासणें.
काना (पु.) बंदुकीचें व तोफेचें वत्ती देण्याचें छिद्र; 'आ' या स्वराचें चिन्ह; (वि.) काणा.
कानाकोपरा (पु.) एकूणएक भाग.
कानागाडा (पु.) बहिरेपणाचें सोंग; ऐकलें न ऐकलेसें करणें; टंगळमंगळ, दुर्लक्ष.
कानाडोळा (पु.) दुर्लक्ष.

कानू (अर. स्त्री. पु.) नियम, शास्त्र.
कानेकोंचे (पु. अने.) गूढ अर्थ; खुब्या; मर्म.
कानोसा (पु.) कानवसा पहा.
कान्हा (सं. कृष्ण. पु.) मुलगा, बाळ.
कान्होबा (पु.) श्रीकृष्ण.
काप (पु.) स्त्रियांचें एक कर्णभूषण; तुकडा.
कांप (सं. पु.) कंप.
कापटा (पु.), **कापटी** (स्त्री.) तुकडा.
कापटय (सं. न.) लबाडी, फसवणूक.
कापड (न.) वस्त्र.
कापडनीस (हिं. पु.) राजाच्या येथें कापड वगैरेच्या हिशेबी खात्यावर असलेला अधिकारी.
कापडी (वि.) कापडाची (पु.) खांद्यावर कावड घेऊन तीर्थयात्रा करीत फिरणारा मनुष्य.
कापणी (स्त्री.) कापण्याची क्रिया; शेतांतील धान्य कापणें.
कांपणें (क्रि.) हलणें, कंपायमान होणें.
कांपरा (वि.) कंपायमान, कांपणारा.
कापशी (स्त्री.) कापसाचें झाड.
कापा (पु.) फणसाची एक जात.
कापालिक (सं. पु.) वाममार्गी, शक्तीचा उपासक.
कापुसणें (क्रि.) मऊ व बिलबिलित होणें. [पदार्थ.
कापूर (सं. कर्पूर. पु.) एक ज्वालाग्राही
कापूस (सं. कार्पास. पु.) कपास.
काफर (अर. वि.) परधर्मी, लबाड.
काफला (अर. पु.) यात्रेकरूंचा किंवा प्रवाशांचा जमाव.
कांब (स्त्री.) उभा चापट तुकडा; कोपरापासून मनगटापर्यंतचें हाड.
कांबळा (सं. कंबल. पु.) दोन घोंगड्या एकत्र शिवून केलेलें वस्त्र.
काबाडकष्ट—मेहनतीचें काम.
काबिल (अर. वि.) हुशार.
काबीज (अर. वि.) हस्तगत, स्वाधीन.
कांबीट (स्त्री.) वेळूची उभी लांब फाक.
काबू (अर. पु.) ताबा, सत्ता; (वि.) लबाड, युक्तिबाज.

काम (सं. कर्म. न.) कृत्य, उद्योग, कर्म; प्रयोजन; कारण; उपयोग; (पु.) मदन; इच्छा; चार पुरुषार्थांपैकीं तिसरा.
कामकरी (पु.) मजूर, हेलकरी.
कामकाज (हि. न.) कोणत्याही प्रकारचें काम.
कामगार (फा. पु.) कारखान्यांत काम करणारा, मजूर.
कामगिरी (फा. स्त्री.) विशेष काम.
कामचलाऊ (वि.) खपण्यासारखें, निर्वाह होण्यासारखें; साधारण.
कामचुकार (वि.) कामाची टोलवाटोलव करणारा.
कामणें (सं. क्रि.) इच्छा करणें.
कामदा (सं. स्त्री.) एक वृत्त. याच्या चरणांत १० अक्षरें व र, य, ज, ग हे गण असतात.
कामदार (हिं. पु.) अंमलदार, आफिसर.
कामधंदा (पु.) उद्योग, व्यवसाय.
कामधेनु (सं. स्त्री.) इच्छित वस्तु देणारी गाय; सुरभी; भिक्षेची झोळी.
कामना (सं. स्त्री.) इच्छा, वासना.
कामनिक (सं वि.) इच्छापूर्तीसाठीं करावयाचें (व्रत इ.)
कामाठी (पु.) शूद्रांमधील एक जात; झाडझूड करणारा नोकर.
कामातुर (सं. वि.) विषयलुब्ध.
कामिणी (प्रा. स्त्री.) कावीळ.
कामिनी (सं. स्त्री.) स्त्री, नारी.
कामी (सं. वि.) विषयासक्त; उद्योगरत.
कामीण (सं. स्त्री.) कावीळ.
कामुक (सं. वि.) विषयासक्त, लोभी.
काम्य (सं. वि.) इच्छिण्यास योग्य; ऐच्छिक; इच्छा धरून केलेलें, सहेतुक.
काय (सं. पु.) देह; (अ.) एक प्रश्नार्थक अव्यय.
कायदा (अर. पु.) नियम, दस्तुर; लगाम
कायदेशीर (वि.) सशास्त्र; कायद्यास धरून असलेलें.
कायफळ (सं. कटफल. न.) एका औषधीफळाचें नांव.
कायम (अर. वि.) सततचा, ठाम.

कायस्थ (सं. पु.) लेखनकर्म करणारी एक जात.
काया (सं. स्त्री.) शरीर, देह.
कायिक (सं. वि.) शरीरसंबंधीं.
कारक (सं. वि.) करणारा. (व्याक. न.) नामाचा क्रियापदाशीं असणारा संबंध.
कारकीर्द (फा. स्त्री.) काळ, अमलाची मुदत.
कारकून (फा. पु.) लेखक, हिशोबी हुशार मनुष्य.
कारखानदार (फा. पु.) कारखान्याचा मालक; व्यवस्थापक.
कारखाननवीस, कारखाननीस, कारखानीस (फा. पु.) मुनीम, हिशोबी कारकून.
कारखाना (फा. पु.) कामें करण्याची जागा; यंत्रशाला.
कारंजें (न.) पाणी उंच उडविणारें यंत्र;
कारटा (सं. करट. पु.) मृताचें कर्म चालविणारा; द्वाड मुलगा. [साधन.
कारण (सं. न.) प्रयोजन; हेतु; निमित्त,
कारणें (अ.) साठीं, प्रीत्यर्थ.
कारभार (हिं. सं. पु.) व्यवस्था; जबाबदारीचें काम; उद्योग, खटपट.
कारभारी (पु.) व्यवस्थापक, दिवाण, म्यानेजर; खटपटी मनुष्य; उठाठेवी करणारा.
कारला (पु.) स्त्रियांचें बांगडीसारखें एक हस्तभूषण.
कारलें (न.) एक कडू फळ; त्या आकाराचा एक दागिना; हल्ला करणाऱ्या शत्रूवर फेकण्याचें अणकुचीदार खिळ्याचें एक अस्त्र; तालमींतला मोठा मुद्गल.
कारवाई (फा. स्त्री.) हुशारीनें काम चालविणें; व्यवस्थित कारभार.
कारवान (फा. पु. न.) लमाण, तांडा; तांड्यांतला माणूस.
कारस्थान (सं. कार्यस्थान. न.) मसलत, बेत; युक्ति.
कारा (सं. स्त्री.) तुरुंग.
कारागार (सं. पु.) तुरुंग, बंदीखाना.
कारागीर (फा. कारिगर पु.) शिल्पी.
कारागिरी (स्त्री.) कौशल्य, चातुर्य.
कारागृह (सं. पु.) तुरुंग, बंदीखाना.
कारिका (सं. स्त्री.) टीकाश्लोक; क्रिया.
कारी (समासांत उत्तरपदीं वि.) करणारा.
कारुणिक (सं. वि.) दयाळू.
कारुण्य (सं. न.) दयाळुत्व.
कार्कश्य (सं. न.) कर्कशपणा.
कार्तिक (सं. पु.) हिंदूंचा आठवा महिना.
कार्तिकस्नान (सं. न.) अश्विन शु० १५ पासून कार्तिक शु. १५ पर्यंत रोज पहाटेस स्नान करण्याचा नियम.
कार्तिकस्वामी (सं. पु.) षडानन.
कार्पण्य (सं. न.) कृपणता, कंजुषपणा.
कार्पास (सं. पु.) कापूस.
कार्मुक (सं. न.) धनुष्य.
कार्य (सं. न.) काम, कृत्य; लग्नमुंजीसारखें मंगल कृत्य; परिणाम.
कार्श्य (सं. न.) कृशता.
काल (सं. पु.) वेळ, प्रसंग; यम, मृत्यु; (न.) केळीचा गाभा; (अ.) गेल्या दिवशीं.
कालकूट (सं. न.) एक अतिशय जालिम विष; द्वेषाची भावना.
कालक्रमण (सं. स्त्री.) वेळ घालविणें.
कालम (इं. पु.) रकाना; सैन्याची तुकडी.
कालमान (सं. न.) कालाचें परिमाण; परिस्थिति; कालाचें स्वरूप.
कालरा (इं. पु.) पटकी, वाखा.
कालवड (स्त्री.) गोजी, पाडी. [मिश्रण.
कालवण (न.) पातळ तोंडीं लावणें;
कालवणें (क्रि.) ढवळणें, मिसळणें.
कालवा (सं. कुल्या. पु.) पाट, नदीचें फोडून आणिलेलें पाणी. [गडबड.
कालवाकालव (स्त्री.) ढवळाढवळ,
काला (पु.) मिश्रण; खिचडी.
कालिका, काली (सं. स्त्री.) देवी.
कालिमा (सं. पु.) डाग, कलंक; काळेपणा
कालें (न.) केळीच्या गाभ्यांतला गीर.
काल्पनिक (सं. वि.) कल्पित.
काव (स्त्री.) गेरू, तांबडी माती; (प्रा. पु.) त्रास, कंटाळा. [ओरड; त्रास.
कावकाव (स्त्री.) कावळ्याचा शब्द;

कावड (स्त्री.) जड पदार्थ नेण्यासाठीं आडव्या वेळूच्या दोन टोंकास दोन दोऱ्या बांधून त्याला ओझीं अडकविण्याची केलेली व्यवस्था.
कावड्या (पु.) कावड वाहणारा.
कावणें (प्रा. क्रि.) त्रासणें.
कावराबावरा (वि.) घाबरलेला,बुजलेला.
कावळा (सं. पु.) काकपक्षी; **का० शिवणें**—विटाळशी होणें.
कावा (हिं. पु.) घोड्याला त्याची दौड आवरण्यासाठीं दिलेले हिसके; लबाडी, कारस्थान, ढोंग; घिरटी (मोरो०द्रोण० १५।२०) [वेडगळ.
काविरें (प्रा. न.) वेड, धुंदी; (वि.)
कावीळ (सं. स्त्री.) एक पित्तरोग.
कावेबाज (फा. वि.) कारस्थानी, लबाड.
काव्य (सं. न.) रसयुक्त रचना; कविता (पु.) शुक्राचार्य.
काशीकर (पु.) काशीचा राहणारा; काशीयात्रा केलेला; लफंगा, धूर्त.
काशीद, कासीद (अर. पु.) जासूद.
काश्मीर (प्रा. पु.) स्फटिक (ज्ञा०१५। ३४९); (न.) केशर.
काषाय (सं. वि.) भगव्या रंगाचा.
काष्टा (सं. कच्छ. पु) कासोटा.
काष्ठ (सं. न.) लांकूड, सर्पण.
काष्ठा (सं. स्त्री.) मर्यादा; अतिरेक.
काष्ठौषधि (सं. स्त्री.) औषधोपयोगी वनस्पति.
कास, कांस (स्त्री.) कासोटा; ओटी, कंबर;खोकला; एक प्रकारचें गवत; कुरण;
कासजमीन (स्त्री.)निरनिराळे तुकडे पाडून त्यांची प्रत न लावतां सरसकट ठराविक साऱ्यानें देतात अशी जमीन.
कासंडी (स्त्री.) एक प्रकारचें भांडें.
कासया (प्रा. अ.) कां ? कशासाठीं ?
कासरा (पु.) असूड; बैलाचे शिंगास बांधण्याची दोरी.
कासव, कांसव (सं. कच्छ. न.) कूर्म, कच्छप.
कासवीचें तूप—असंभाव्य गोष्ट; मिथ्या कथा.
कांसा (फा. पु.) डेऱ्याचा मध्यभाग; पाण्यांतला खडक.
कासार, कांसार (सं. कांस्यकार. पु.) तांब्या पितळेचीं भांडीं करणारा.
कासार (पु.) बांगड्या भरणारा व विकणारा.
कासार (सं. न.) तळें, सरोवर.
कासावणें (क्रि.) धापा टाकणें.
कासाविस (प्रा. वि.) व्याकुळ, घाबरा.
कासीद (अर. पु.) जासूद.
कांसें (सं. कांस्य. न.) जस्त व तांबें यांच्यापासून होणाऱ्या एका मिश्र धातूचें नांव.
कासोटा (सं. पु.) काष्टा.
काहणी (प्रा. स्त्री.) गोष्ट;
काहली, काहिली (हिं. स्त्री.) आग, तळमळ.
काहळ, काहाळे (प्रा. न.) वाजविण्याचें शिंग.
काहिल (स्त्री.) मोठी व रुंद तोंडाची कढई
कांहीं (वि.) थोडें.
कांहीं एक, कांहींक (वि.) कित्येक.
कांहींचें बाहीं (अ.) बेताल, बाष्कळपणानें.
कांहीं बाहीं (न.) भलभलतें, अवास्तव, निरुपयोगी. [कढई
काहील (स्त्री.) गूळ करण्याची मोठी
काहुरा (प्रा. स्त्री.) अंधारी.
काहूर (प्रा. न.) संकट, भय; कलंक; कुभांड; ढगांचा समुदाय.
काळ (सं. पु.) वेळ, प्रसंग; नाशकर्ता, मृत्यु; दुष्काळ.
काळकाई (सं. स्त्री.) देवीचें नांव.
काळजी (स्त्री.) चिंता, फिकीर; आस्था.
काळतोंड्या (वि.) दुर्दैवी; अपशकुनी.
काळधाड (स्त्री.) संकटांचा आकस्मिक हल्ला.
काळपुळी (स्त्री.) चाळपुळी,.एकरोग.
काळंबें (न.) मधमाशांचें पोळें; मोहोळ.
काळवटणें (क्रि.)काळें पडणें; मळीण होणें.
काळवीट (पु.) काळ्या पाठीचा हरीण.
काळसर (वि.) किंचित् काळा.

काळा (वि.) कृष्णवर्ण, (पु.) विब्बा.
काळाकिट्ट, काळाकुट्ट (वि.) अतिशय काळा.
काळाकुळकुळीत (वि.) काळाकिट्ट.
काळा सांवळा (वि.) काळसर, श्याम.
काळी (स्त्री.) शेतजमीन.
काळीज (हिं. कलिजा. न.) पित्ताशय; हृदय, अंतःकरण, कलीजा.
काळें करणें—निघून जाणें.
काळें पाणी (वि.) हद्दपारीची शिक्षा.
काळेंबेरें (न.) वाईटपणा; कपट, लबाडी.
काळें मीठ (न.) पादेलोण.
काळोख (पु.) अंधेर.
काळोखी (स्त्री.) अंधारी; बट्टा, कलंक.
काळुंद्रा (वि.) फार काळा.
कांक्षा (स्त्री.) शंका, संशय; इच्छा.
कांक्षेखोर (वि.) संशयी, शंकेखोर; भ्रमिष्ट
किंकर (सं. पु.) चाकर, सेवक.
किंकरें (न.) सुताराचें एक हत्यार.
किंकाळणें (कि.) कर्कश स्वरानें ओरडणें
किंकाळी (स्त्री.) आरोळी.
किंकिणी (सं. स्त्री.) घुंगुर, घुंगुरमाळ.
किंक्रांत (स्त्री.) करीचा दिवस.
किचकट, किचकाड (वि.) कृश, बारीक
किचाटी (स्त्री.) गर्दी.
किंचित् (अ.) अगदीं थोडें.
किचाबिड, किचाबिडीत (वि.) न वाचतां येण्यासारखें. [मळ.
किटण (सं. किट्ट. न.) कीट, साचलेला
किटणें (कि.) मळानें व्याप्त होणें. कंटाळणें
किटाळ (न.) फुणगी, ठिणगी; खोटा आरोप; संकट.
किट्ट (न.) मळ, घाण.
किडका (वि.) कीड लागलेला. [कृश
किडकिडीत, किडकोळा (वि.) लुकडा,
किडकुल (न.) सर्पाचें बारीकसें पिलूं.
किडणें (कि.) कीड लागणें.
किडमिडें (न.) पिंगळ्याच्या हातांतलें कुडबुड वाजणारें वाद्य.
किडा (सं. कीर. पु.) जीव, कीड, कीटक,
किडुकमिडुक (न.) क्षुद्र दागिने; त्यांचे सुटे भाग.

किडूक (न.) लहान किडा, आळी.
किण (सं. पु.), **किणें** (न.) घट्टा, वण.
कितपत (सं. अ.) कितीसा ? कोठपर्यंत ?
कितव (सं. पु.) ठक, धूर्त; जुगारी.
कितवा (वि.) क्रमानें कोणत्या नंबरचा ?
कितान (अर. कितान. न.) ताग किंवा सण; त्याचें कापड.
किताब (अर. खिताब. पु.) पदवी, सन्मानवाचकसंज्ञा; (अर. किताब स्त्री.) पुस्तक.
कितिएक, कितेक (वि.) कांहीं.
किंतु (सं. पु.) शंका, संशय.
कित्ता (अर. किता. पु.) नमुना, वळण (अ.) सदरप्रमाणें.
कित्येक (वि.) कांहीं, थोडें.
किनखाप, किनखाब (अर. कमखवाब. पु.) जरीच्या बुटीचें वस्त्र; भरजरी कापड.
किनरी (सं. किन्नर स्त्री.) बारीक उंच आवाज; एक वाद्य.
किनारा (फा. पु.) कांठ; तीर.
किनारी (फा. स्त्री.) कांठ, कोर.
किफाईत, किफायत (फा. स्त्री.) फायदा, नफा, लाभ. [तर काय पण.
किंबहुना (सं. अ.) इतकेंच नव्हे, फार
किंमत (अर. स्त्री.) मूल्य, मोल; महत्व; योग्यता.
किमपि (अ.) थोडेंसुद्धां.
किमया (अर. स्त्री.) हलक्या धातूचें सोनें करण्याची विद्या.
किमयागार (फा. पु.) किमया करणारा.
किमानपक्ष (सं. किम्+मान+पक्ष. अ.) निदान; कमींत कमी.
किरकिर (स्त्री.) कटकट.
किरकोळ (वि.) बारीकसारीक, लहानसान; फुटकळ.
किरटा (वि.) बारीक; कृपण.
किरड्डूं (न.) निर्विष सर्पाची एक जात.
किरण (प्रा. पु. न.) प्रकाशरश्मि.
किरमिजी (सं. कृमिज. वि.) लाल रंगाचा.
किरवंत (पु.) ब्राह्मणांची एक पोटजात.
किराईत (न.) काडेचिराईत.
किराणा (पु.) किरकोळ वाणसौदा.

किरात (सं. पु.) भिल्ल.
किरीट (सं. पु.) मुकुट.
किर्द (फा. स्त्री.) जमीनीची लागवड; रोजचा जमाखर्च लिहिण्याची वही.
किर्र (वि.) पशुपक्ष्यांनीं गजबजलेलें; निबिड.
किलकिलाट (पु.) पक्षांच्या शब्दांची गडबड. [अर्धवट उघडें.
किलकिलें (वि.) अर्धवट लागलेलें व
किलबिलाट—किलकिलाट पहा.
किल्मिष (सं. न.) पाप, मळ, दोष.
किल्ला (अर. पु.) कोट बांधलेली संरक्षणाची जागा, मोठी गढी.
किल्ली (सं कील. स्त्री.) चावी; गूढ उकलण्याची युक्ति. [लदार.
किल्लेदार (फा. पु.) किल्ल्यावरील अंम-
किवण (स्त्री.) सदयता; (न.) व्रण.
किंवा (अ.) अथवा.
किशोर (सं. पु.) अज्ञान मुलगा, पोर.
किशोरी (सं. स्त्री.) मुलगी.
किंशुक (सं. पु.) पळसाचें झाड.
किसगणती (हिं. किसगिनतीका. स्त्री.) खातरजमा; फिकीर; हिशेब; कःपदार्थ.
किसणी (स्त्री.) किसण्याचें साधन.
किसणें (क्रि.) कीस काढणें.
किसमिस—खिसमिस पहा.
किस्त, किस्तबंदी (फा. स्त्री.) हप्तेबंदी
किळस (सं. क्लेश. स्त्री.) वीट, शिसारी.
कीं (अ.) अथवा; काय ?
कीचक (सं. पु.) वेळू, बांबू.
कीट (सं. किट्ट. न.) घाण, किट्टण, जंग.
कीटक (सं. पु.) किडा.
कीड (सं. कीट. न.) किडा, आळी इ०
कीड लागणें—क्षय पावणें.
कीर (सं. पु.) पोपट.
कीर्त (सं. कीर्ति. स्त्री.) कीर्ति.
कीर्तन (सं. न.) हरिकथा; वाखाणणी.
कीर्ति (सं. स्त्री.) ख्याति; नांवलौकिक.
कीर्तिमान् (सं. वि.) सुप्रसिद्ध, विख्यात
कीर्द—किर्द पहा. [पाचर, खुंटा.
कील, कीलक (सं. पु.) खिळा, खुंटी;
कीलखाना (हिं. पु.) अडगळ ठेवण्याची

काव (स्त्री.) करुणा, दया.
कु (सं. वि.) वाईट; (स्त्री.) पृथ्वी.
कुइरी (स्त्री.) एक वनस्पति; तिची शेंग; त्या शेंगेच्या आकाराचा अलंकार.
कुई (स्त्री.) कोल्ह्याचें ओरडणें; ओरड.
कुईट (वि.) खवट, नासकें; कुत्सित; (न.) घाण; आरोप.
कुकुटकुंभा (पु.) भारद्वाज पक्षी.
कुंकुम (सं. न.) कुंकूं; केशर.
कुंकुमपत्रिका (सं. स्त्री.) लग्न वगैरे मंगलकार्यासाठीं निमंत्रण.
कुंकूं (सं. न.) कुंकुम.
कुक्कुट (सं. पु.) कोंबडा.
कुक्कुर (सं. पु.) कुत्रा.
कुच (सं. पु.) स्त्रीचा स्तन.
कुचकट, कुचका (वि.) कुजलेला, नासलेला; कुत्सित.
कुंचडें (न.) टोपडें, लहान मुलाची टोपी
कुचंबणें (क्रि.) अडचणींतून सुटका न होतां दुःखांत कांहीं दिवस काळ काढावा लागणें.
कुचर (पु.) धान्याचा न शिजणारा दाणा; (वि.) कामचोर; दुर्मुखलेला; कपटी.
कुचराई (स्त्री.) कुचरपणा
कुंचला (पु.) **कुंचली** (स्त्री.) रंग देण्याचा ब्रश.
कुचला (पु.) एक विषारी वनस्पति.
कुंचा (सं. कूर्च. पु.) लहान केरसुणी; ब्रश; मोरचल (रामवि० २३।१६९)
कुचाळ (वि.) खोड्या किंवा निंदा करणारा
कुचाळी (स्त्री.) खोडी, निंदा, कुचेष्टा.
कुंज (सं. पु. न.) लतामंडप, लतागृह.
कुजबुज (स्त्री.) कुणकुण.
कुजबुजणें (क्रि.) कुचकुचणें.
कुंजर, कुंजरू (सं. पु.) हत्ती.
कुंजरी (प्रा. स्त्री.) सेना; हत्तीण.
कुजा (फा. पु.) सुरई, खुजा.
कुजघाण (न.) कुजलेल्या पदार्थाची घाण.
कुटका (पु.) तुकडा.
कुटकी (स्त्री.) एक औषध.
कुटकें (प्रा. वि.) तुटलेलें.

कुंटण (सं. कुट्टिनी स्त्री.) जार आणि जारिणी यांचा संयोग घडवून आणणारी स्त्री.
कुटाळ (सं. कुटिल. वि.) कुचाळ; कुचेष्टेखोर; निंदक.
कुटाळकी, कुटाळी (सं स्त्री.) कुचेष्टा, निंदा, कुचाळी.
कुटिल (सं. वि.) वक्र.
कुटी (सं. स्त्री.) झोपडी.
कुटीर (सं. न.) लहानसें घर, झोपडी.
कुटुंब (सं. न.) मुलें--माणसें, खटला; स्त्री.
कुटुंबवत्सल (सं. वि.) पदरीं मुलेंबाळें असलेला.
कुट्टण (सं. कुट्टन. न.) कुटणें.
कुट्टनी (सं. स्त्री.) कुंटण पहा.
कुट्टा (पु.) लाह्यांचें पीठ.
कुट्टा काढणें—मार देणें, ठोकणें.
कुंठणें (सं. क्रि.) थांबणें, बंद होणें.
कुठार (सं. स्त्री.) कुऱ्हाड.
कुंठित (सं. वि.) खुंटलेला.
कुंड (सं. न.) टाकी, पुष्करणी; हवन करण्याची जागा.
कुडकुडणें (क्रि.) कुड् कुड् आवाज होणें; थंडीनें गात्रें त्रस्त होणें.
कुडकुडीत (वि.) कुरकुरीत.
कुडता (पु.) ओंजळ; अंगांत घालण्याचा सदरा.
कुडबुडा, कुडमुडा, कुडमुड्या (पु.) नशीब वर्तविणारा.
कुडमुळी (सं. कुड्मल. स्त्री.) कमळ.
कुंडल (सं. न.) वर्तुळ; कर्णभूषण, कुड्क
कुंडली (सं. स्त्री.) राशिचक्र; चौकडी.
कुडव (पु.) धान्याचें माप.
कुडा (प्रा. वि.) वाकडा, कपटाचा.
कुंडा (सं. कुंड. पु.) मोठी कुंडी.
कुडी (सं. कुटि. स्त्री.) देह, शरीर; वीस ही संख्या; (वि.) वाईट, व्यर्थ.
कुडी तशी पुडी—जसें शरीर तसा आहार
कुंडी (सं. कुंड. स्त्री.) मृण्मयपात्र.
कुड्मल (सं. पु.) कळी.
कुढणें (हिं. क्रि.) मनांतल्या मनांत चरफडणें; कष्टी होणें; (प्रा.) रक्षण करणें
कुढा (वि.) खोटा, कपटी, कुरठा.
कुणकुण (स्त्री.) कूजबुज; बातमी.
कुणगा (पु.) छपवून ठेविलेलें द्रव्य.
कुणबट (पु.) कुणब्याविषयीं तुच्छता किंवा तिरस्कार दाखविणारा शब्द.
कुणबी (पु.) कुळंबी, शेतकरी.
कुणबीण (स्त्री.) कुणब्याची बायको; दासी.
कुंत (प्रा. पु.) भाला.
कुतबा (फा. पु.) कबुलीचा लेख.
कुतरओढ (स्त्री.) तारंबळ, दुर्दशा.
कुतूहल (सं. न.) नवल, कौतुक.
कुत्रा (पु.) श्वान, कुक्कुर.
कुत्री (स्त्री.) कुत्र्याची मादी.
कुत्रें (न.) श्वान; सूक्ष्म कंटकयुक्त गवताचा तुरा; अडकवण.
कुत्र्याचें मूत—छत्री (वनस्पति); द्वाड स्वभावाचा, दुसऱ्याचे अंगावर वसकन् येणारा.
कुत्सित (सं. वि.) तिरस्कार्य; दुष्ट; क्षुद्र; नीच.
कुंथणें (क्रि.) कण्हणें; बलानें कार्यसिद्धि करण्याचा यत्न करणें; खेद करणें.
कुंद (वि.) कोंदलेली, बंद.
कुदणें (हिं. क्रि.) उडी मारणें.
कुदळ, कुदळी (स्त्री.) **कुदळें** (न.) जमीन खणण्याचें हत्यार.
कुंप (पु.) कुंपण.
कुंपण (न.) आवरण.
कुपथ (सं. पु.) दुर्मार्ग.
कुपथ्य (सं. न.) वावड्या पदार्थांचें सेवन; पथ्याचा भंग.
कुपित (सं. वि.) रागावलेला.
कुपी (सं. कुतुप स्त्री.) लहान बाटली.
कुफरांड, कुफराण (अर. कुफरान न.) कुभांड. [पोंक.
कुबड (सं. कुब्ज न.) पाठीला आलेलें
कुबडा (सं. कुब्ज वि.) कुबड असलेला.
कुबडी (स्त्री.) बैराग्याची दुबेळकें असलेली अंग टेकण्याची काठी.
कुबलणें (क्रि.) मारणें, ठेचणें.
कुबेर (सं. पु.) देवांचा कोशाध्यक्ष.

कुंभ (सं. पु.) घागर, कलश; हत्तीचें गंडस्थळ; अकरावी रास.

कुंभक (सं. पु.) श्वास कोंडून धरणें (प्राणायामांतील एक भाग.)

कुंभकार (सं. पु.) कुंभार.

कुभांड (अर. कुफरान न.) आळ; कपटाचें कारस्थान.

कुंभार (सं. कुंभकार पु.) मडकीं घडणारा.

कुंभारीण (स्त्री.) कुंभाराची बायको; एक जातीची माशी.

कुमक (फा. स्त्री.) मदत.

कुमार (सं. पु.) पांच वर्षांच्या आंतील मुलगा; कार्तिकस्वामी.

कुमारिका, कुमारी (सं. स्त्री.) अविवाहित मुलगी.

कुमारीआसव (सं. न.) एका औषधाचें नांव.

कुमुद (सं. न.) पांढरें कमळ; श्वेतकमळ.

कुमुदिनी (सं. स्त्री.) श्वेतकमळाची वेल; श्वेत कमळें असलेलें तळें.

कुरकुर (स्त्री.) तक्रार, पिरपिर.

कुरकुरीत (वि.) कुडकुडीत.

कुरंग (सं. न.) हरीण.

कुरघोडी (स्त्री.) एक खेळ.

कुरठा (वि.) कुढा; कुरकुऱ्या; कपटी;

कुरडई (स्त्री.) तळलेला एक वर्तुळाकार पदार्थ.

कुरण (न.) गवत उगवलेलें मैदान.

कुरतुडणें (क्रि.) दांतांनीं लहान लहान तुकडे काढून खाणें.

कुरबुर (स्त्री.) कुरकुर; असंतोषाचे उद्गार.

कुरमुरणें (क्रि.) चुरमुरणें, धुमसणें.

कुरमुरे (पु.) भाजलेले तांदूळ, चुरमुरे; **कु० खाणें**—आंतल्या आंत चरफडणें.

कुरवंडणें (क्रि.) ओंवाळून टाकणें.

कुरवंडी (क्रि.) ओवाळणी.

कुरवाळणें (क्रि.) गोंजारणें.

कुरळ, कुरळित (सं. कुरल. वि.) वेटाळलेलें.

कुराण (अर. न.) मुसलमानांचें धर्मपुस्तक

कुरापत (अर. खुराफात. स्त्री.) गुप्त दोष, व्यंग, खोडी, कुचेष्टा, कुचाळी; जखमेवर टोचणें; भांडण उकरून काढणें.

कुरुठा (प्रा. पु.) आश्रय; घरटें; (वि.) शहाणा.

कुरुंद (पु.) तांबडा व मऊ दगड.

कुरूप (सं. वि.) विद्रूप, बेढब.

कुर्निसात (फा. स्त्री.) नम्रतेचा सलाम.

कुर्रा (पु.) डौल, ऐट, ताठा.

कुर्रेबाज (वि.) तोरा मिरवणारा, आढ्यतेखोर.

कुऱ्हाड (सं. कुठार स्त्री.) लाकडें फोडण्याचें हत्यार.

कुऱ्हाडीचा दांडा—सजातीयांवर उलटणारा; जातिद्रोही.

कुल (सं. न.) वंश; (सं. कूल. पु.) किनारा.

कुलंगडें (न.) भानगड, अडचण, त्रास.

कुलटा (सं. स्त्री.) व्यभिचारिणी, छिनाल

कुलदीपक (सं. पु.) कुलाला भूषविणारा

कुलदैवत (न.), **कुलस्वामी** (सं. पु.) कुळाची रक्षक देवता.

कुलपी गोळा (पु.) पोटांत लोखंडाचे खिळे वगैरे वस्तु भरलेला गोळा.

कुलवधू (सं. स्त्री.) कुलीन गुणवान् स्त्री

कुले (पु.) कुल्ला, नितंब; **कुले थोपटणें** आनंदानें नाचणें.

कुलांगार (पु.) कुलाचा नाश करणारा.

कुलाबा (अर. पु.) समुद्रांत गेलेली जमीनीची अरुंद पट्टी.

कुलाल, कुलाळ (सं. पु.) कुंभार.

कुलावतंस (सं. न.) कुलाचें भूषण.

कुलीन (सं. वि.) चांगल्या कुळांतला; खानदानीचा.

कुलुली (सं. स्त्री.) खाज, आवेग; आनंद; कुई.

कुलूप (अर. न.) टाळें, ताळा.

कुल्ला (पु.) नितंब.

कुवत (अर. स्त्री.) शक्ति, सामर्थ्य.

कुंवर (सं. कुमार. पु.) पांच वर्षांच्या आंतला मुलगा.

कुवा (सं. कूप. पु.) आड, विहीर.

कुंवार (सं. कुमारी स्त्री.) अविवाहित मुलगी.

कुवीट (वि.) कुजलेलें.

कुश (सं. पु. न.) दर्भ.

कुशल, कुशळ (वि.) खुशाल, सुखरूप; शिल्पविद्येंत प्रवीण; चतुर.

कुशलप्रश्न (सं. पु.) भेट होतांच प्रथम 'कसें काय ? ठीक आहेना ?' वगैरे औपचारिक प्रश्न विचारतात ते.
कुशलार्थ (सं. पु.) क्षेम–समाचार.
कुशाग्रबुद्धि (सं. स्त्री.) तीक्ष्ण बुद्धि.
कुशी (सं. कुक्षि. स्त्री.) कूस.
कुश्चळ (वि.) अपवित्र, मळीण; ख्यालीखुशाली; तिरस्कारार्ह, कुत्सित.
कुष्ट (सं. न.) कोड, रक्तपिती.
कुष्टाण (स्त्री.) कुजलेल्याची घाण.
कुष्टी (वि.) घाणेरें; (पु.) कुष्टरोगी; रक्तपित्या.
कुष्मांड (सं. पु.) कोहळें; खोटा आरोप.
कुसकरणें (क्रि.) भुगा करणें.
कुसकरा (पु) भुगा.
कुसपट (न.) खुसपट, क्षुद्र दोष; भांडणाला कारण.
कुसमडणें, कुसमरणें (क्रि) कुसकरणें.
कुसमुस (प्रा स्त्री.) चळवळ, अस्वस्थता, कुरकुर
कुसमुसणें (क्रि.) कुरकुरणें, झळफळणें.
कुसरी (स्त्री.) कौशल्य; कारागिरी.
कुसरूड (पु) सुरवंट, घुला.
कुसवा (पु.) कूस, गर्भाशय.
कुसळ (न.) तृणाचें सूक्ष्म अग्र; धस.
कुसुंब, कुसुंबा (सं. कुसुंभ पु.) करडईचें फूल; त्यापासून काढलेला रंग; अफूच्या बोंडाचा अर्क.
कुसुम (सं. न.) पुष्प, फूल.
कुसूं (न.) खोवणींत फिरण्यासारखें दाराच्या लाकडाचें पुढें आलेलें टोंक; कुंपणाची भिंत; धान्याचें भूस.
कुस्करी (स्त्री.) भांडण.
कुस्ती (फा. कुस्ती. स्त्री.) मल्लयुद्ध.
कुहर (सं. न.) गुहा, दरी.
कुहु (अ.) कोकिळाचा शब्द.
कुळकर्णी (सं. पु.) गांवच्या पाटलाच्या हाताखालचा हिशेब वगैरे ठेवणारा अधिकारी.
कुळव (न.) जमीन नांगरल्यावर तिची ढेकळें वगैरे फोडून ती एकसारखी सरसरीत करणारें शेतकीचें अवजार.
कुळवाडी (पु.) शेतकरी.
कुळी (सं. स्त्री.) कूळ, वंश, घराणें.
कुळीथ (सं. कुलित्थ पु.) एक प्रकारचें हलकें धान्य, हुलगा.
कुक्षि (सं. स्त्री.) कूस, पोट, गर्भाशय; आंतील भाग; म्यान.
कूच (हिं. न.) सैनिकयात्रा; तळ हालविणें, जाणें.
कूट (न.) चूर्ण, भूस; कोडें, उखाणा.
कूड (सं. कुडय पु.) काऱ्व्या, कामट्या इ० ची भिंत.
कूप (पु.) कुंपण (सं. पु.) आड, विहीर.
कूपमंडूक (सं. पु.) संकुचित स्थळीं वाढलेला; घरकोंबडा.
कूर्म (सं. पु.) कांसव.
कूस (सं. कुक्षि स्त्री.) कड, बाजू; उदर; कसर, नफा; कुसळ.
कूळ (सं. कुल न.) घराणें, वंश; कर्जदार; पक्षकार; शेतकरी.
कृच्छ्र (सं. न.) एक व्रत; कष्ट, दुःख; संकट, प्रायश्चित्त.
कृत (सं. वि.) केलेलें (न.) चार युगांपैकीं पहिलें.
कृतघ्न (सं. वि.) उपकार विसरणारा; हरामखोर.
कृतज्ञ (सं. वि.) उपकार जाणणारा.
कृतांत (सं. पु) यम, मृत्यु.
कृतार्थ (सं. वि.) कृतकृत्य; करावयाचें कांहीं उरलें नाहीं असा.
कृति (सं. स्त्री.) क्रिया; करण्याची रीत; केलेलें काम.
कृत्तिका (सं. स्त्री.) २७ नक्षत्रांपैकीं तिसरें
कृत्य (सं. न.) काम, कृति; भूमितींत करावयास सांगितलेली रचना.
कृत्या (सं. स्त्री.) दुष्ट देवता; लक्षणेनें–कजाग बायको.
कृत्रिम (सं. वि) बनावट (न.) कपट.
कृत्रिमी (सं. वि.) कपटी, दिखाऊ.
कृत्स्न (सं. वि.) सगळें, सर्व.
कृपण (सं. वि.) कंजुष; गरीब.
कृपा (सं. स्त्री.) मेहरबानी; दया.
कृपाळु (सं. कृपालु वि.) दयाळु.

कृपावंत, कृपावान् (वि.) दयाळु.
कृमि (सं. पु.) किडा, आळी, जंत, जीव
कृश (सं. वि.) रोड, लुकडा, किडकिडीत
कृशानु, कृशानन (सं. पु.) अग्नि.
कृषि (सं. स्त्री), **कृषिकर्म** (सं. न.) शेतकी.
कृषिक, कृषीवल (सं. पु.) शेतकरी.
कृष्ण (सं. वि.) काळा, श्याम; कपटी (पु.) विष्णूचा आठवा अवतार.
कृष्णकृत्य (सं. न.) कपटाचें वाईट कृत्य.
कृष्णपक्ष (सं. पु.) महिन्यांतला वद्यपक्ष.
कृष्णमृग (सं. पु.) काळवीट.
क्लृप्ति (सं. स्त्री) युक्ति, कल्पना
केका (सं. स्त्री) मोराचा ध्वनि.
केतक, (सं. न.) **केतकी** (स्त्री.) केवडा; वायकांचा केसांत घालण्याचा एक दागिना.
केतन (सं. न.) पताका, ध्वज.
केतु (सं. पु.) ध्वज, पताका; एका ग्रहाचें नांव.
केतुला-ली-लें (प्रा. वि.) केवढा; कसा
केंद्र (सं. न.) वर्तुळमध्य.
केधवां (अ.) केव्हां.
केर (पु.) कचरा; तुकडे ताकडे वगैरे; गदळ, घाण.
केरपोतेरें (न.) घरांतला केर काढणें, सारवणें, इ० गृहिणीचीं प्रातःकृत्यें.
केरसुणी (स्त्री.) झाडू, शिंदीच्या झावळ्यांचा केलेला खराटा.
केली (सं. स्त्री.) क्रीडा.
केवटा (वि.) कृपण; किरकोळ विक्री करणारा; (पु.) नदीकांठची जमीन.
केवडा (पु.) केतक पहा.
केवढा (वि.) किती मोठा.
केवढ्यांदा (अ.) केवढ्या मोठ्या आवाजानें.
केवळ (सं. वि.) शुद्ध, निवळ, एकटा; (अ.) मात्र, अगदीं.
केवल प्रयोगी (न.) उद्गारवाचक अव्यय.
केवळ (अ.) फक्त, मात्र, अगदीं; (प्रा. वि.) स्वतंत्र.
केंवि (प्रा. अ.) कसें ?

केविलवाणा (वि.) दीनवाणा; कींव आणणारा.
केव्हां (अ.) कोणत्या काळीं ?
केश (सं. पु.) केस.
केशर (सं. न.) एक सुगंधि द्रव्य.
केशरा (पु.) मारूं किंवा मरूं या निश्चयानें वीरांनीं युद्धासाठीं बाहेर पडतांना घालण्याचा केशरी रंगाचा झगा.
केशरी (वि.) केशराच्या रंगाचा.
केशव (सं. पु.) विष्णु.
केशाकर्षण (सं. न.) केसासारख्या सूक्ष्म तंतूंच्या द्वारें घडणारें आकर्षण.
केस (सं. केश. पु.) केश; **के० च्या आंबाड्या होणें**—वृद्धावस्था येणें; **के० नें गळा कापणें**–विश्वासघात करणें.
केसतूड (न.) गळूं, फोड. [आयाळ.
केसर (सं. पु.) फुलांतला तंतु; सिंहाची
केसरी (सं. पु.) सिंह.
केसाळ (वि.) पुष्कळ केस असलेला.
केळ (सं. कदली न.) केळीचें फळ.
केळवण (सं. केलि. स्त्री.) लग्नामुंजीच्या अगोदरची मेजवानी; गडगनेर; रीत, चाल.
केळें (न.) केळ.
कैक (वि.) कित्येक, पुष्कळ.
कैकाडी (पु.) एका जातीचें नांव.
कैंचा (प्रा. वि.) कोणता ? कोठील ?
कैंची (हिं. स्त्री.) कातरी; धीर देण्यासाठीं एकमेकास बांधलेले वासे.
कैतव (सं. न.) कपट, लबाडी.
कैद (अर. स्त्री.) तुरुंगवास; कारागृह.
कैदखाना (फा. पु.) तुरुंग.
कैदाशीण (स्त्री.) कैकाडीण; भांडखोर स्त्री.
कैदी (हिं. पु.) बंदिवान.
कैफ (अर. पु.) अंमल, धुंदी, तार.
कैफियत (अर. स्त्री.) जबानी; हकीकत; गोष्ट.
कैरी (स्त्री.) हिरवा आंबा.
कैलास (सं. पु.) महादेवाचें निवासस्थान.
कैलासवासी (सं. वि.) मृत.
कैली (वि.) मापी.

कैवर्त (सं. पु.) कोळी.
कैवल्य (सं. न.) मोक्ष, मुक्ति.
कैवार (प्रा. पु.) साह्य, पक्ष उचलणें;
कैवारी (पु.) कैवार घेणारा, पक्ष सावरून धरणारा; साह्यकर्ता.
कैसा (प्रा. अ.) कसा ? कसला ?
कोंक (न.) कुबड; कुबड्या.
कोंकण (सं. न.) सह्याद्रि पर्वताच्या पश्चिमेस समुद्राच्या कांठीं जी अरुंद व लांब जमीनीची पट्टी आहे तो प्रदेश.
कोंकणस्थ (सं. पु.) कोंकणांत राहणारा; महाराष्ट्रीय ब्राह्मणांतला एक वर्ग.
कोंकणी (वि.) कोंकणांतला.
कोंकणें (क्रि.) ओरडणें.
कोकंब (न.) **कोकंबी** (स्त्री.) अमसुलाचें झाड; त्याचें फळ.
कोकंबेल (न.) अमसुलाच्या फळाचें तेल
कोकरूं (न.) मेंढीचें पिलूं.
कोकलणें (क्रि.) ओरडणें, तक्रार करणें
कोकिल (सं. पु.) कोकिळपक्षी.
कोकी (स्त्री.) चोंच; चोंचीसारखें निघालेलें टोंक.
कोकीदार (वि.) कोकी असलेलें.
कोको (इं. पु.) एक प्रकारच्या फळापासून केलेलें पेय.
कोंग (न.) ढोंग, मिष; कुबड.
कोंग्या (वि.) ढोंगी.
कोंजट (वि.) चिंबलेला, दबलेला.
कोजळी (सं. कज्जल. स्त्री.) दिव्याची वात जळून गेल्यावर राहिलेला शेष; कोळी. [शु० १५.
कोजागर, कोजागरी (स्त्री.) आश्विन
कोट (पु.) तट, मजबूत भिंत; इंग्रजी तऱ्हेचा अंगरखा; पत्त्यांच्या खेळांत अंगावर आलेली संपूर्ण हार; सैन्याची विशेष रचना; कोटि.
कोटकल्याण (न.) पराकाष्टेचा लाभ.
कोटगा (वि.) कोडगा, निर्लज्ज, निर्ढावलेला.
कोटर (सं. न.) झाडांतली ढोली.
कोटि (सं. स्त्री.) शंभर लक्षांची संख्या; कल्पना; प्रतिवाद; वर्ग; टोंक, अग्र; त्रिकोणाचा लंब; काटकोनाची उभी रेषा.
कोटिक्रम (सं. पु.) युक्तिवाद; पेंच, शक्कल. [करोडपति.
कोट्यधीश, कोट्याधीश (सं. पु.)
कोट्यवधि, कोट्यावधि (वि.) कोटींनीं मोजण्या सारखें.
कोठडी (हिं. स्त्री.) खोली.
कोठवळा, कोठावळा (पु.) कोठीवरचा मनुष्य.
कोठा (सं. कोष्ट. पु.) जठर; अंतर्भाग; वखार; कोष्टक; त्यांतलें सदर.
कोठार (सं. कोष्ट. न.) वखार, माल साठविण्याची जागा.
कोठारी (पु.) कोठारावरचा मनुष्य.
कोठी (सं. कोष्ट. स्त्री.) कोठार, वखार; धान्य किंवा पाणी भरून ठेवण्यासाठीं केलेलें मोठें पात्र.
कोठें (सं. कुत्र. अ.) कोणत्या ठिकाणीं.
कोड (न.) कौतुक; आवड; (सं. कुष्ठ. न.) कुष्ठरोग; (इं. न.) कायद्याचें पुस्तक.
कोंड (पु.) वर्तुळ; एकाच्या ताब्यांतल्या अनेक जमिनी; नदीचा खोल भाग; डोह; गांवकुसूं.
कोडगा (वि.) निर्लज्ज; (पु.) चोप, मार, चाबूक.
कोंडणें (क्रि.) अडकाविणें, बंद करणें.
कोडबोळें (न.) कोडोळें; एक खाद्य.
कोंडमार, कोंडमारा (पु.) अडवणूक; निरुपाय; अगतिकत्व.
कोंडवाडा (पु.) भटक्या गुरांना अडकवून ठेवण्याची जागा.
कोंडा (पु.) भुसा, भूस; कोयंडा.
कोंडाळें (न.) वर्तुळ.
कोडी (स्त्री.) वीस ही संख्या; उंची किंवा खोली; (पु.) कुष्ठरोगी.
कोंडी (स्त्री.) चोहोकडून बंद व मध्यें खुली अशी जागा.
कोडें (न.) कोटी; कूट, गूढ प्रश्न.
कोंडाळें (सं. कुंडलि. न.) वेटाळें.
कोण (सर्व.) प्रश्नार्थी; (सं. पु.) कोपरा, कोन.

कोणीएक (प्रा. वि.) असुक.
कोतवाल (फा. पु.) लोकांच्या संरक्षणार्थ ठेविलेला अधिकारी; फौजदार.
कोतवालघोडा—मिरवणुकीच्या अग्रभागीं शोभेसाठीं चालविलेला शृंगारलेला घोडा.
कोतवाली (स्त्री.) कोतवालाची कचेरी.
कोता (फा. वि.) अपुरता; संकुचित.
कोताई (स्त्री.) कमीपणा, संकुचितपणा.
कोथळा (पु.) पोटाचा कोठा; पिशवी.
कोथिंबीर (सं. स्त्री.) धण्याचें रोप.
कोंद (स्त्री.) तीळ परतून, कुटून व साखर घालून केलेलें चूर्ण.
कोंदट (वि.) कोंडमाऱ्याची, बंद केलेली
कोदंड (सं. न.) धनुष्य.
कोंदण (सं. न.) अलंकारांत हिरे वगैरे जडविण्यासाठीं ठेविलेल्या जागेच्या भोंवतालीं जें सोन्याचें काम केलेलें असतें तें.
कोंदणें (क्रि.) कोंबणें; भरून जाणें.
कोंदाकोंदी (स्त्री.) दाटी.
कोंदाटणें (क्रि.) कोंदणें, गर्दी होणें.
कोन (सं. पु.) कोपरा; बाळंतें.
कोना कोपरा (पु.) एकीकडची सहज लक्षांत न येण्यासारखी जागा; पुढें आलेला भाग.
कोप (सं. पु.) राग, त्वेष.
कोपणें (क्रि.) रागावणें.
कोपर (सं. कूर्पर न.) भुजा आणि हात यांच्या मधल्या सांध्याचें मागील टोंक.
कोपरखळी (स्त्री.) कोपराचा प्रहार; कोपरानें उकरलेली जागा.
कोपरा (पु.) कोन; उपदिशा; टोंक;
कोपायमान (वि.) रागावलेला.
कोपिष्ट (वि.) रागीट.
कोपीण (सं. कौपीन. स्त्री.) लंगोटी.
कोंब (पु.) अंकुर.
कोंबट (वि.) किंचित् उष्ण, सोमळ.
कोंबणें (क्रि.) ठासून भरणें; अंकुर फुटणें.
कोम (स्त्री.) जात; भ्रतार.
कोमजणें (क्रि.) म्लान होणें.
कोमल (वि.) कोंवळा, नाजूक, सौम्य.
कोमेजणें (क्रि.) म्लान होणें.
कोय (स्त्री.) बाठा, आंब्यांतील बी.
कोयंडा (पु.) आंकडा, कडी लावण्याची आड.
कोयता (पु.) विळा.
कोयनेल (इं. क्विनीन न.) तापावरचें एक इंग्रजी औषध.
कोर (स्त्री.) काठ, रेघ; चतकोर, सूक्ष्म भाग; द्वेष.
कोरड (स्त्री.) शुष्कता.
कोरडा (वि.) शुष्क (पु.) चाबूक.
कोरणें (क्रि.) खोदणें, नकसणें, किरविणें.
कोरफड (स्त्री.) एक कांटेरी औषधोपयोगी वनस्पति.
कोरा (वि.) न वापरलेला; नवा.
कोराकरकरीत (वि.) अगदीं नवा.
कोरान्न (न.) कोरडी (न शिजविलेल्या अन्नाची) भिक्षा.
कोरींव (वि.) कोरलेलें.
कोर्ट (इं. न.) कचेरी, न्यायाधीश.
कोलणें (क्रि.) उचकणें; उडविणें; लोटणें, फेंकणें.
कोलती (स्त्री.) लहान जळतें लांकूड, कोलीत.
कोलदं(दां)डा (पु.) मध्यें दांडा घालून त्याच्याशीं हातपाय जखडून टाकण्याची शिक्षा.
कोलवाकोलव, कोलाकोल (स्त्री.) ढकलाढकली, टाळाटाळ. [उडी.
कोलांटी (स्त्री.) एक विशेष प्रकारची
कोलाहल (सं. पु.) कल्ला, गडबड, ओरडा.
कोलिता (प्रा. पु.) रक्षणकर्ता.
कोली (स्त्री.) लहान खळगा.
कोलीत—कोलती पहा.
कोलु (स्त्री.) विटी.
कोल्हा (पु) जंबूक, शृगाल.
कोल्हाटी (पु.) डोंबारी.
कोल्हाळ (सं. कोलाहल. पु.) कल्लोळ, आक्रोश.
कोल्हेकुई (स्त्री.) कोल्ह्यांचा शब्द; धूर्त लोकांची ओरड.
कोवसा (प्रा. पु.) आश्रय; कैवारी.

कौंवळा (सं. कोमल. वि.) कोमल, नाजूक; अपक्व.
कोश (सं. पु.) आच्छादन, म्यान; खजिना; शब्दसंग्रह; अंतर्भाग; कोसला, रेशमाच्या किड्याचें घर; आत्म्याचें आवरण; कळी.
कोशागार (सं. पु.) खजिना.
कोशाध्यक्ष (सं. पु.) खजीनदार.
कोशिंबीर (स्त्री.) एक प्रकारचें तोंडीं लावणें; रायतें.
कोशीस (फा. स्त्री.) प्रयत्न.
कोशेटा, कोशेरा (पु.) कोश, कोसला.
कोष—कोश पहा. [पत्रक.
कोष्टक (सं. न.) घरटें; घर; तक्ता,
कोष्टा (प्रा. पु.) कोष्टी, कोळी.
कोष्ठ (सं. पु.) पोट, कोठा; धान्याचें कोठार, खोली.
कोष्टी (सं.) विणकरी; साळी.
कोस (सं. क्रोश पु.) योजनाचा चतुर्थांश, सुमारें दोन मैल.
कोस, कौंस (पु.) बरोबर चतुष्कोणादि आकृति न होतां वाकडी रेघ गेल्यामुळें येणारा कमजास्तपणा.
कोसला (पु.) एक प्रकारचा रेशमाचा किडा; कोशेटा.
कोसळणें (क्रि.) ढासळून पडणें; विस्कळित होणें; मोडणें; प्रतिकूल होणें.
कोहळा, कोहाळा, कोहोळा (पु.) कुष्मांड, भुरा, गड्डा (एक० ५३६)
कोहळें, कोहाळें, कोहोळें (न.) कोहळा पहा.
कोळणें (क्रि.) कालविणें; सार काढून घेणें. [प्यानें उकरणें.
कोळपणी (स्त्री.) **कोळपणें** (न.) कोळ-
कोळपें (न.) गवत वगैरे उपटून काढण्याचें हत्यार; पिकाच्या दोन सरांमधील जमीन भुसभुशीत करण्याचें औत.
कोळसा (पु.) विझलेला निखारा; **को० तळें माणीक**—अतिशय काळा मनुष्य.
कोळष्टक, कोळशीट, कोळिष्टक (न.) कोळ्याच्या जाळयाचे तंतु किंवा जाळें.
कोळी (पु.) मासे मारून निर्वाह करणारा, धीवर; नावाडी; एक प्रकारचा पीटांतून तंतु काढणारा किडा.
कौटळ, कौटाळ (सं. कौटिल्य न.) दुसऱ्याच्या नाशासाठीं केलेला जादुप्रयोग किंवा कपटयुक्ति; गूढ विद्या.
कौटिल्य (सं. न.) वक्रता; कपट; चाणाक्षपणा (पु.) चाणक्य.
कौतुक (सं. न.) आश्चर्य, नवल, आनंद, जिज्ञासा.
कौपीन (सं. न.) लंगोटी.
कौमार (सं. न.) बालपण.
कौमुदी (सं. स्त्री.) चांदणें; व्याकरण ग्रंथ
कौल (न.) घराच्या छपरावर आच्छादनासाठीं घातलेले मातीचे पन्हळ. (अर. पु.) लेखी करार; प्रश्न, साक्ष; देवाची संमति.
कौलकरार (अर. पु.) आश्वासन, करार
कौलार (न.) कौलें घातलेलें छपर.
कौलारू (वि.) कौलें घातलेलें.
कौलू (स्त्री.) पानथरी.
कौशल्य (सं. न.) कुशलता, चातुर्य.
कौशेय (सं. न.) रेशमी वस्त्र.
कौंसिलर (इं. पु.) मंत्री.
कौस्तुभ (सं. पु.) चौदा रत्नांपैकीं एक
क्यारी (सं. केदार स्त्री.) फुलझाडांचा ताटवा, वाफा.
क्रतु (सं. पु.) यज्ञ.
क्रम (सं. पु.) नंबरवारी, व्यवस्था.
क्रमशः (अ.) क्रमाक्रमानें.
क्रय (सं. पु.) विकत घेणें; सौदा.
क्रयविक्रय (सं. पु.) देवघेव, व्यापार.
क्रव्याद (सं. वि.) मांसभक्षक.
क्रांति (सं. स्त्री.) उलथापालथ, फेरफार
क्रिमी (सं. कृमि पु.) किडा, जंत.
क्रिकेट (इं. पु.) चेंडूफळीचा खेळ.
क्रिया (सं. स्त्री.) कृति; उत्तर कार्य; शपथ; आणभाक.
क्रियापद (सं. न.) कांहीं क्रिया किंवा स्थिति दाखविणारा शब्द.
क्रियाविशेषण (सं. न.) क्रियेचा किंवा विशेषणाचा गुण दाखविणारा शब्द.
क्रीडा (सं. स्त्री.) करमणूक, खेळ, लीला.

क्रुद्ध (सं. वि.) रागावलेला.
क्रूर (सं. वि.) निर्दय, उग्र, भयंकर.
क्रूस (इं. क्रॉस. पु.) ख्रिस्ती धर्मचिन्ह.
क्रेता (सं. वि.) विकत घेणारा.
क्रोड (सं. स्त्री.) कोटि; शंभर लक्ष संख्या.
क्रोडों (वि.) कोट्यवधि.
क्रोध (सं. पु.) राग, संताप.
क्रोधणें (क्रि.) रागावणें.
क्रोधायमान (सं. वि.) रागावलेली.
क्रोश (सं. पु.) कोस.
क्रौंच (सं. पु.) एक पक्षी.
क्रौर्य (सं. न.) क्रूरता, निर्दयपणा.
क्लब (इं. पु.) मंडळ; क्रीडागृह.
क्लांत (सं. वि.) थकलेला.
क्लांति (सं. स्त्री.) थकवा, ग्लानि.
क्लास (इं. पु.) वर्ग, दर्जा.
क्लिष्ट (सं. वि.) ओढून ताणून आणिलेलें, त्रासदायक; दुर्बोध.
क्लीब (सं. वि.) नपुंसक.
क्लेद (सं. पु.) घाम; आर्द्रता, ओलावा.
क्लेश (सं. पु.) कष्ट, दुःख, यातना.
क्वचित् (अ.) कोठें कोठें, केव्हां केव्हां.

ख

ख (सं न.) आकाश, पोकळी.
खंक, खंख (हिं. वि.) दरिद्री; कृपण; द्वाड; क्रूर.
खकाणा (फा. पु.) केर, धूळ.
खग (सं. पु.) पक्षी.
खंगणें (क्रि.) अशक्त होणें; कमी होणें.
खगेंद्र (सं. पु.) गरुड.
खगोल (सं. पु.) आकाशस्थ गोल.
खग्रास (सं. वि.) पूर्ण ग्रस्त; (पु.) पूर्ण ग्रास; चंद्रसूर्याचा पूर्ण लोप होऊन होणारें ग्रहण; नायनाट. [लय.
खच (पु.) दाटी, गर्दी; रास; (प्रा.)
खचणें (सं. खच. क्रि.) कोंदणें; कमी होणें; गलित होणें; (रत्नें) जडविणें.
खचित (सं. वि.) जडित, बसविलेलें; (अ.) खरोखर, निश्चित.
खच्ची (वि.) तोडलेला; अंड बडविलेला
खजाळ (वि.) भांडखोर, व्रात्य.
खजाळी (स्त्री.) खोडी, चेष्टा.
खजिना (पु.) भांडार. [डफ
खंजिरी (फा. स्त्री.) घुंगुर लाविलेला लहान
खजीनदार (फा. पु.) खजिन्यावरचा मुख्य अधिकारी; कोशाध्यक्ष.
खंजीर (फा. पु.) कट्यारीसारखें एक शस्त्र.
खजील (अर. वि.) लज्जित, ओशाळा.
खजूर (सं. खर्जूर पु.) खजूरीचें फळ.
खट (सं. शठ वि.) खट्याळ, खोडकर,
खटका (हिं. पु.) खट् असा मोठा आवाज; भांडण; अडकवण; शंका.
खटखट (स्त्री.) त्रास; यातायात; भांडण, किरकिर.
खटपट (स्त्री.) मेहनत, त्रास; यत्न.
खटला (पु.) **खटलें** (न.) भांडण, कज्जा; कुटुंब, परिवार वगैरे; कामधंदा; भानगड.
खटलेवाईक (वि.) कुटुंबवत्सल.
खटाटोप (हिं. पु.) पसारा; दांभिकता; अवडंबर; उलाढाल.
खटारा (पु.) अवजड काम; बैलगाडा. सांगाडा; कवच (रुक्मिणी० १२।२७)
खट्टा (हिं. वि.) आंबट (पु.) कमरेचा सांधा.
खट्टू (हिं. वि.) निरुत्साह.
खट्याळ (वि.) द्वाड, हट्टी.
खट्वा (सं. स्त्री.) खाट, बाज.
खट्वांग (सं. न.) शिवाचें आयुध.
खंड (सं. पु.) तुकडा, भाग; दंड; मक्ता, ठराव; करारानें ठरलेली रकम; खळ, विराम; (न.) अनेक देशांचा समुच्चय.
खडक (पु.) पथ्थराची जमीन, दगड (वि.) पूर्णपणें वाळलेला, खडखडीत.
खडकणें (क्रि.) वाळून ताठ होणें; थांबणें
खडकावणें (क्रि.) खरड काढणें, रागावून बोलणें. [मय.
खडकाळ, खडकाळी (वि.) पाषाण-
खडखडणें (क्रि.) वाजणें.

खडखडाट (पु.) मोठा आवाज; अत्यंत अभाव.
खडखडीत (वि.) शुष्क; स्पष्ट; टणक.
खंडण (सं. न.) खोडून काढणें; निरुत्तर करणें; थांबविणें.
खंडणी (सं. खंड स्त्री.) कर, वसूल; मांडलिक राजापासून सम्राटास मिळणारें ठराविक द्रव्य.
खडतर (वि.) कठीण, त्रासदायक; उग्र
खंडन—खंडण पहा.
खडप (पु.) खडकाचा थर, खडक; (गळ.
खडपा (पु.) कडा, सुळका.
खडबड (स्त्री.) आवाज, गडबड, अड-
खडबडखुंटा (पु.) अत्यंत अभाव.
खडबडाट (पु.) गोंधळ, मोठा आवाज
खडबडीत (वि.) उखीर वाखीर.
खंडवृष्टि (सं. स्त्री.) मधून मधून पडणारा पर्जन्य.
खडा (सं. खंड पु.) बारीक दगड; लहानसें रत्न (हिं. वि.) उभा; **खडे चारणें**–हालअपेष्टा भोगावयास लावणें; **एखाद्याच्या नांवानें खडे फोडणें**-त्याला शिव्याशाप देणें.
खडाखड (अ.) जोरानें, स्पष्टपणानें.
खडाजंगी (स्त्री.) जोराचें भांडण.
खडावा (स्त्री.) लांकडी पादुका.
खडाष्टक (सं. षडाष्टक न.) वैरभाव, शत्रुत्व.
खडी (सं. खटी स्त्री.) बारीक खड्यांचा समुदाय; एक चपळ जीव; पांढरी माती; एक चिकट रंग.
खंडी (स्त्री.) वीस मणांचें एक माप, किंवा वजन. वीस ही संख्या.
खडी ताजीम (अर. स्त्री.) सत्कारार्थ उभें राहणें.
खडीसाखर (स्त्री.) मिश्री; स्फटिक जमलेली साखर.
खडू (पु.) शाडू; पांढरी माती.
खंडोगणती (अ.) खंडीनें मोजतां येण्याइतकें.
खड्ग (सं. न.) तलवार.
खड्डा (सं. खन् पु.) खांच.

खण (पु.) पेटी वगैरेचा कप्पा; एकोणीस तसू लांबीचा चोळी शिवण्यासाठीं कापडाचा तुकडा; इमारतीच्या दोन खांबांतली जागा; पांच सुगडांचा समुदाय.
खणकावणें (क्रि.) दरडावणें, रागानें बोलणें.
खणक्या (वि.) दांडगा, उत्साही, खणखणीत.
खणखणाट (पु.) मोठा खणखण आवाज.
खणखणीत (वि.) स्पष्ट.
खणणें (क्रि.) खोदणें.
खणती (स्त्री.) खणणें; सतत व्यासंग.
खणपटीस बसणें—पिच्छा पुरविणें.
खणाळें, खणेरें (न.) कापडाच्या पुष्कळ खणांचा सलंग समुदाय.
खंत (स्त्री.) खेद, खिन्नता; उत्कंठा; किळस; चीड.
खत (अर. न.) चिठ्ठी; रोखा, दस्तऐवज; हजामत न करतां राखलेले केस; शेताला घालावयाचें खत, कार, राब इ.
खतरा, खत्रा (सं. क्षिति. पु.) भय; शंका
खतवड (न.) उकिरडा.
खतावणी (स्त्री.) रोज–खर्ड्यावरील पक्क्या रकमा खातेवारीं लिहिण्याची वही; सुताराचें एक हत्यार.
खंती (स्त्री.) खंत पहा. [नांव.
खत्री (सं. क्षत्रिय. पु.) एका जातीचें
खंदक (सं. खन्. पु.) किल्ल्याच्या भोंवतालचा चर; खाई.
खदखदणें (क्रि.) उकळणें, शिजणें.
खदखदा (अ.) मोठ्यानें.
खंदणें (प्रा. क्रि.) अवमानणें.
खंदा (फा. वि.) पाणीदार, चपळ; क्रूर, खोडसाळ.
खदिर (सं. पु.) खैराचें झाड.
खद्योत (सं. पु.) काजवा.
खनन (सं. न.) खणणें.
खनि (सं. स्त्री.) खाण.
खप (पु.) विक्री; खर्च; मेहनत.
खपणें (क्रि.) विकलें जाणें; संपणें, मरणें; मेहनत करणें.

खपरी (स्त्री.) ढलपी; ठिकरी.
खपरेल (न.) चपटें कौल; कौलार घर.
खपला (पु.) **खपली** (स्त्री.) खरपुडी, पापुद्रा, खवला.
खपा (फा. खफा. वि.) नाराज.
खपाट (सं. कपाट. न.) रिकामें पोट; खबदड, पोकळ जागा; **ख०स बसणें**—पिच्छा पुरविणें.
खप्पड (वि.) गाल बसलेला, सुरकुत्या पडलेला; चिंबलेला.
खप्पी (वि.) पक्का, उत्साही, धूर्त.
खबदड, खबदाड (न.) **खबदडी** (स्त्री.) खळगा; दरा; मोठें भोंक.
खबर (अर. स्त्री.) बातमी; माहिती; गप्प; **ख०घेणें**—शिक्षा करणें, मारणें.
खबरदार (फा. वि.) सावध, निष्णात, हुशार; संपन्न; मजबूत; (अ.) ध्यानांत धर !
खबरदारी (स्त्री.) सावधगिरी, हुशारी, दृढता; निश्चय.
खबरबात (फा. हिं. स्त्री.) बातमी.
खबाल्या (वि.) बडबड्या; खादाड.
खंबीर (वि.) बळकट, निश्चयी, पक्का.
खबूतर (फा. कबूतर न.) कबूतर, पारवा.
खबूतरखाना (फा. पु.) खबुतरें ठेवण्याची जागा.
खमक्या (वि.) पक्का, जोरदार, तलख.
खमंग (वि.) स्वादिष्ट, रुचकर; कप्पी; झणझणीत.
खर (सं. पु.) गाढव, गधडा; रेव, रेती; चुरा; (सं. क्षर. स्त्री.) लवथीवाटे जाणारी धातु; (वि.) तीक्ष्ण, दाट, उभा
खरकटें (न.) निर्लेप नसलेलें अन्न; (वि.) उष्टें; अर्धवट झालेलें.
खरकणें (क्रि.) घसरणें; जोरानें खालीं जाणें; तोंड म्लान होणें; कमी होणें.
खरखन् (अ.) एकदम, चटकन्.
खरखा (पु.) अंग शुष्क किंवा खरखरीत झाल्यानें किंवा त्यास भेगा पडल्यानें सुटणारी कंड.
खरखरीत (वि.) खडबडीत; शुष्क.
खरचटणें (क्रि.) घसटणें, खरडलें जाणें.
खरचणें (क्रि.) खर्च होणें, वेंचणें.
खरज (सं. पु.) गायनांत—नीच स्वर; घोगरा आवाज.
खरड (स्त्री.) ओरखुड्या, रेखोट्या; खरडून काढलेला भाग; जोराची निर्भर्त्सना.
खरडपट्टी (स्त्री.) दटावणी, चापणें,
खरडा (पु.) खरडून काढलेला भाग; गिचमिड लिहिलेला किंवा डाग पडलेला लेख; मसुदा.
खरपुळी. **खरपुडी** (स्त्री.) खपली, पापुद्रा
खरपूस (वि.) चांगलें भाजलेलें, खमंग; सणसणीत; निर्भीडपणाचें.
खरबरीत (वि.) भसाडें, खडबडीत.
खरबूज (प्रा. न.) एका फळाचें नांव.
खरमरीत (वि.) तीक्ष्ण, झणझणीत, आवेशयुक्त; निर्भीड.
खरवड (स्त्री.) तापविलेल्या दुधाची खरपुडी; खरवडून काढलेला भाग; दुष्ट स्वभावाचा मनुष्य.
खरवडणें (क्रि.) घासून किंवा तासून काढणें; निरपणें.
खरवस (पु. स्त्री.) कोंवळें दूध तापवून त्यांत साखर वगैरे घालून केलेलें खाद्य.
खरा (वि.) सत्य, अस्सल, शुद्ध, बरोबर, पूर्ण, कायम.
खराटा (पु.) हिरांची केरसुणी, झाडू.
खराब (अर. वि.) वाईट; ओस पडलेली.
खराबा (पु.) नासाडी, नुकसान.
खराबी (स्त्री.) नासाडी. [साधन.
खरारा (फा. पु.) घोडा खाजविण्याचें
खरीद (फा. वि.) विकत घेतलेला.
खरीददार (पु.) विकत घेणारा.
खरीदी (फा. स्त्री.) विकत घेणें, क्रय.
खरीप, खरीफ (अर. पु.) पूर्व धान्यें; पावसाळ्यांतलें पीक.
खरूज (सं. खर्ज्. स्त्री.) त्वचेचा एक रोग
खरेदी—खरीद पहा. [निःसंशय.
खरोखर (अ.) वस्तुतः, निश्चयेंकरून,
खर्च (फा. पु.) व्यय.
खर्ची (स्त्री.) खर्चासाठीं घेतलेली रकम.
खर्चीक (वि.) सढळ हातानें खर्च करणारा
खर्जूर (सं. पु.) खजूराचें झाड; त्याचें फळ.

खर्पर (सं. पु.) खापर.
खर्व (वि.) ठेंगणा (न.) दहा अब्जांची संख्या.
खल (सं. पु.) दुष्ट माणूस.
खल (पु.) चूर्ण करण्याचें पात्र; चूर्ण करणें; चर्चा.
खलणें (क्रि.) घोटणें.
खलबत (फा. न.) दुसऱ्याशीं एकांतीं केलेला विचार; मसलत. [दस्ता.
खलबत्ता (पु.) उखळी आणि लहान
खलाशी (अर. पु.) गलबतावरील नोकर, नावाडी; मजूर; तोफखान्यांतला नोकर
खलास (अर. वि.) समाप्त.
खलिता (अर. पु.) थैली, पत्र.
खली, खल्ली (स्त्री.) ढेप.
खल्वाट (पु.) टकल्या.
खवखव (स्त्री.) खाज, मस्ती, इच्छा.
खवखवणें (क्रि.) आग होणें; खाज सुटणें; इच्छा होणें; डंवचणें.
खवट, खंवट (वि.) नासकें; दुर्गंधयुक्त. **ख० खोबरें**—तुसडा माणूस.
खवडा (सं. स्फुट् पु.) डोक्यांतला फोड; **ख० काढणें, जिरविणें, किंवा उडविणें**–रग जिरविणें, खरड काढणें, पची करणें.
खंवडाळी (स्त्री.) खोडी, चीड, त्रास.
खवला (पु.) कवची; डाग.
खवळणें (क्रि.) क्षुब्ध होणें, रागावणें.
खवा (पु.) दूध आटवून तयार होणारा घट्ट पदार्थ; मावा.
खवा (पु.) **खवाट** (न.) **खवाटा** (पु.) खांद्याचा व हाताचा संधि; खांदा
खवासखाना (फा. पु.) हत्तीवर अंबारीच्या मागें खिजमतगाराची बसण्याची जागा.
खवीस (अर. पु.) मेलेल्या मुसलमानाचें पिशाच; दुष्ट मनुष्य.
खसखशीत (वि.) स्पष्ट, निर्भीड,
खसखस (स्त्री.) अफूचें बीं; **ख०पिकणें**—मोठ्यानें व पुष्कळ हंसणें.
खस्ता (सं. कष्ट अने. व.) कष्ट, त्रास, चिंता.

खळ (स्त्री.) चिकट पेज; खंड; (सं. खल. पु.) दुष्ट मनुष्य.
खळखळ (स्त्री.) खळ् असा आवाज; यातायात, त्रास, कष्ट; आढेवेढे.
खळखळाट (पु.) मोठा खळखळ आवाज; गडबड.
खळगा (पु.) लहान खड्डा, खोलगा.
खळगी (स्त्री.) लहान खळगा.
खळणें (सं. स्खल क्रि.) थांबणें, खळ पडणें; खळ लावणें.
खळबळणें (क्रि.) धुण्यासाठीं पाण्यांत जोरानें हालविणें; क्षुब्ध करणें, उत्तेजित करणें. [धुमश्चक्री.
खळबळा, खळबळाट (पु.) गडबड;
खळबळीत (वि.) मोकळें, अनियंत्रित.
खळमळ (पु.) घाण.
खळाळी (स्त्री.) पाण्याच्या लाटा दगडावर आपटून होणारा खळखळ आवाज
खळें (सं. खल. न.) सूर्य-चंद्राभोंवतालीं कधीं कधीं दिसणारें चित्रविचित्र रंगाचें मंडल; अंगण; धान्याची मळणी करण्याची जागा; झोंबी.
खाइरा (प्रा. वि.) खाणारा. [चर.
खाई (स्त्री.) पेटलेली चिता; छाया; खाच,
खाऊ (सं. खाद्य. पु.) खाण्याची गोड वस्तु; मुलांचें गोड खाद्य.
खाक (फा. वि.) जळून राख झालेलें.
खाक (फा. स्त्री.) रक्षा, राख; (सं. कुक्षि. स्त्री.) बगल; **खाका वर करणें**—आपल्याजवळ कांहीं नाहीं असें दाखविणें; **खाकेस मारणें**–आश्रयाखालीं घेणें.
खांकरा (पु.) कफाचा गोळा.
खाका (पु.) बाणा, तऱ्हा, वृत्ति.
खाकोटी (स्त्री.) काखोटी, बगल; **खा० स मारणें**—पळवून नेणें.
खाखा (स्त्री.) पोटांतली आग; भयंकर क्षुधा.
खाच, खांच (सं. खाद. स्त्री.) खड्डा, खळगा.
खाचर (सं. खच् न.) खड्डा; अळूं, भात, ऊंस इ. लावलेलें क्षेत्र.

खाज (सं. खर्ज्जू स्त्री.) कंडू; खाजविण्याची इच्छा; खुमखुमी; प्रबळ इच्छा.
खाजगत, खाजगी (वि.) खासगत, खासगी पहा.
खाजगीवाले (फा. पु.) संस्थानांत खाजगीकडील रोकड ठेवणारे.
खाजरें (वि.) खाज उत्पन्न करणारें.
खाजव (स्त्री.) खाज, कंडू.
खाजवा खाजव (स्त्री.) भांडण उपस्थित होण्यासारखी मुद्दाम केलेली चेष्टा.
खाजविणें (क्रि.) कंडूशमनार्थ अंग खरडणें; चिडविणें.
खाजें (सं. खाद्य. न.) खाऊ, मिठाई.
खाट (सं. खट्वा स्त्री.) बाज, बाजलें, खाटलें. (वि.) तुसडा, उग्र, उर्मट.
खाटलें (न.) लहानशी खाट.
खाटिक, खाटीक (सं. खाटी. पु.) मांस विकणारा.
खांड (सं. खंड न.) चीर, भेग; तुकडा; तुळई; मेंढरांचा वगैरे कळप, दाटी; (स्त्री.) चाकूच्या धारेवर पडणारी खिंड; साखर; (पु.) तरवार; (वि.) दाट.
खांडव, खांडवा (पु.) नदीचें शुष्कपात्र; डोह.
खाडा (सं. खंड. पु.) खळगा; गैर हजिरी.
खांडा (पु.) रुंद पात्याची दुधारी सरळ तरवार; दांता.
खाडी (स्त्री.) नदींत जेथवर समुद्राच्या भरतीचें पाणी येतें तेथवरचा नदीचा भाग; खिंड; शरीरावरील खवंद.
खाडू (वि.) मिशा काढणारा; षंढ.
खांडूक (सं. कंडु. न.) फोड, गळूं.
खांडोळें (न.) तुकडा. [जात.
खाण (स. खनि. स्त्री.) खनि; उत्पत्तिस्थान;
खाणचोर (पु.) घरफोड्या चोर.
खाणावळ (स्त्री.) पैसे दिले असतां जेवण मिळतें अशी जागा; जेवणाबद्दलचे पैसे.
खाणें (सं. खाद्. क्रि.) खाणें; गिळंकृत करणें; शोषून घेणें; गाळणें, वगळणें; त्रास देणें; दुखणें; (न.) खाण्याचा पदार्थ; अन्न; जेवण;

खात (न.) जमीनीस घालण्याचें खत.
खातड, खातर (प्रा. पु.) उकिरडा.
खातर (अर. स्त्री.) मान, सत्कार; खात्री; आश्वासन; आवड; (अ.) साठीं, करितां.
खातरजमा (फा. स्त्री.) खातरी; मनाचें समाधान; गुमान; हिशोब.
खातें (न.) एखाद्या माणसाशीं जो देवघेवीचा व्यवहार होतो त्याची त्याच्या नांवावर एकत्र केलेली तारीखवार नोंद; भाग; प्रांत; सदर.
खात्री (स्त्री.) मनाचा पक्का ग्रह, विश्वास.
खात्रीलायक (वि.) विश्वसनीय.
खादणें (प्रा. क्रि.) खाणें.
खांदा (सं. स्कंध. पु.) स्कंध; ओझें.
खादाड (वि.) अधाशी.
खादी (स्त्री.) जाड सुताचें कापड.
खांदी (स्त्री.) फांदी, शाखा.
खांदेकरी (पु.) खांद्यावर ओझें वाहणारा; शवाला खांदा देणारा.
खाद्य (सं. न.) खाण्याचा पदार्थ.
खाना (फा. पु.) मेजवानी; जागा; खण.
खानेसुमारी (फा. खानाशुमार स्त्री.) घरांची व माणसांची गणती; मोजणी.
खाप (स्त्री.) काप, फाक, तुकडा; ढीग.
खापर (सं. खर्पर. न.), **खापरी** (स्त्री.) मडक्याचा तुकडा; मातीचें भांडें; अपेश; (प्रा.) मस्तकाची कवटी.
खापरखुंटी (स्त्री.) खापर.
खापरतोंड्या (पु.) निपणतूचा मुलगा; (वि.) दुर्दैवी.
खापरपणजा (पु.) पणजाचा आजा.
खापरपोळी (स्त्री.) खापरांत केलेलें एक प्रकारचें धिरडें. [खापराचा.
खापरी (स्त्री.) खापराचा तुकडा; (वि.)
खांब (सं. स्तंभ. पु.) स्तंभ, आधार.
खार (सं. क्षार. पु.) क्षार; लोणच्यांतला रस; (स्त्री.) खडी नांवाचा क्षुद्र व चपळ प्राणी; नुकसान; तोटा; बादलाची हवा; लोणा.
खारट (वि.) क्षाराची चव असलेला; क्षारयुक्त.

खारणें (कि.) खारट होणें; मीठ भरणें.
खारवा (पु.) लाल रंगाची खादी.
खारवी (पु.) एक दर्यावर्दी जात.
खारवें (न.) लाल रंगाचें लुगडें; अलवण.
खारी (स्त्री.) आभाळ येऊन थंडी पडते अशी हवा; पिंवळसर रंगाची क्षारयुक्त माती.
खारीक (स्त्री.) वाळलेली खजुराची बी; (पु.) मीठ पिकविणारा.
खालता-ती-तें (अ.) खालीं.
खालवणें, खालावणें (कि.) खालीं जाणें, दुर्दशा होणें, गरीबीची स्थिति येणें; वाकविणें.
खालवर (अ.) उलथेंपालथें; **मन खा० होणें**—मन डळमळीत होणें.
खालसा (अर. वि.) सरकारच्या व्यवस्थे-खालचा किंवा त्याच्या मालकीचा; संस्था-निकांच्या मुलखाहून इतर म्हणजे इंग्रज सरकारच्या अंमलाखालचा.
खालावणें—खालवणें पहा.
खाली (अर. वि.) रिकामा; (प्रा. स्त्री.) साल; चामडें.
खालीं (अ.) अधोभागीं, खालतीं.
खालील (वि.) खालचा; हलक्या दर्जाचा.
खालोखाल (वि.) किंचित् न्यून.
खाल्ल्या घरचे वासे मोजणारा—कृतघ्न
खावटी (स्त्री.) खाणें; खाण्याबद्दलचे पैसे;
खावंद (फा. पु.) सरकार, महाराज, मालक.
खाशानिशीं (अ.) स्वतः [निवडक.
खाशी (अ.) वाहवा ! शाबास ! (वि)
खाष्ट (वि.) द्वाड, दुष्ट.
खास (अ.) खरोखर; खुद्द; स्वतः; (वि.) स्वतःचें, अस्सल; विशेष, मुद्दाम योजिलेलें, शुद्ध.
खासगत (वि.) स्वतःचें (अ.) स्वतः.
खासगी (वि.) स्वतःचें, (स्त्री.) राजाची स्वतःची जिंदगी.
खासगीवाले (पु.) राजाची स्वतःची रोकड वगैरे ठेवणारा.
खासदार (पु.) मोतद्दार, नोकर.
खासबरदार (फा. पु.) खाशांची बंदूक वगैरे शस्त्रें बाळगणारा.
खासा (अर. वि.) चांगला; मुख्य; श्रेष्ठ;
खिकाळणें (कि.) घोड्याचें ओरडणें.
खिखि (अ.) फिदीफिदी.
खिचडा (पु.), **खिचडी** (स्त्री.) डाळ व तांदूळ यांचें मिश्रण; मिसळ; दाटी, गर्दी.
खिची (प्रा. स्त्री.) दाटी.
खिजगणती (हिं. किसगिनती स्त्री.) गिणती, मोजदाद, पर्वा.
खिजणें (सं. खिद. कि.) चिडणें; रागावणें, खजील होणें.
खिजमत, खिजमतगार—खिदमत, खिदमतगार पहा
खिजवणी (स्त्री) चिडविणें.
खिटी (स्त्री.) अडकवण म्हणून घात-लेली चीप.
खिंड (स्त्री.) दोन उंचवट्यांमधला अरुंद मार्ग; दरी.
खिडकी (हिं. स्त्री.) हवा आणि उजेड येण्यासाठीं ठेविलेलें लहान दार, बारी, जाळी, झरोका.
खिंडार, खिंडारें (न.) भगदाड, खिंड; भग्नावशेष; (वि.) मोडकळीस आलेलें
खिंडी (स्त्री.) खिंड, भेग, अरुंद रस्ता.
खितपणें (कि.) क्षीण होत जाणें.
खिदमत (फा. स्त्री.) तैनात, नोकरी.
खिदमतगार (अर. पु.) नोकर.
खिदळणें (कि.) अमर्यादपणें खेळणें, नाचणें वगैरे.
खिन्न (सं. वि.) दुःखी, कष्टी, मलूल.
खिरटें (वि.) खुरटलेलें, ठेंगणें.
खिरणी (स्त्री.) एक लहान फळ.
खिरा (पु.) काकडीची एक जात.
खिरापत (फा. स्त्री.) कथेच्या शेवटीं वाटतात तो प्रसाद; सढळ हातानें दिलेली देणगी; उधळपट्टीचा खर्च.
खिलात (अर. स्त्री.) सन्मानाचा पोषाख
खिल्लार (न.) जनावरांचा कळप; जमाव.
खिलारी (पु.) गुराखी; गुरें विकणारा;
खिसमिस (फा. स्त्री.) बेदाणा.

खिसा (फा. पु.) कप्पा, कसा.
खिस्त (अर. किश्त. स्त्री.) हप्ता; हप्ते-बंदी; हप्त्याची मुदत.
खिस्ती (पु.) सावकार; (स्त्री.) सावकारी व्याजबट्टा.
खिळखिळा (वि.) ढिला; डगमगणारा.
खिळणें (सं. कील. क्रि.) चिकटून राहणें, पक्कें होणें.
खिळा (सं. कील. पु.) लोखंडाची खुंटी.
खीच (प्रा. स्त्री.) खिचडी (ज्ञा० ८।१४४);
खीर (सं. क्षीर. स्त्री.) एक खाद्य.
खीळ (सं. कील. स्त्री.) अडकवण; **वा० गाड्याला खीळ घालणें**— सुरळीतपणें चालत आलेल्या कामांत विघ्न आणणें.
खुजट (सं. कुब्ज वि.) ठेंगणा, अकाळीं वाढ खुंटलेला.
खुजा (सं. कुब्ज वि.) ठेंगणा.
खुंट (पु.) सोट; कोपरा; अड्डा; चव्हाटा; स्वारी (उतारू); केसांचे बुडखे.
खुटखुटणें (क्रि.) बारीक आवाज करणें; पोटांत दुखणें.
खुटखुटीत (वि.) लहान आणि दुमदार; घट्ट; आटपशीर; खुसखुशीत.
खुंटणें (क्रि.) थांबणें, कुंठित होणें; अडून बसणें; कमी पडणें.
खुंटा (पु.) मोठी खुंटी; दांडा; दांडकें.
खुंटी (स्त्री.) लहान खुंटा.
खुटुरुटु (अ.) हळूं हळूं, मंदगतीनें.
खुट्ट (न.) यत्किंचित् आवाज.
खुडणें (सं. कृत् क्रि.) हलक्या हातानें तोडणें.
खुडबुड (स्त्री.) हलका आवाज.
खुणावणें (क्रि.) खूण करणें; खुणेनें सुचविणें.
खुद (फा. वि.) स्वतःचें (अ.) स्वतः
खुदावंत (फा. खुदावंद. पु.) मालक, धनी.
खुनसी (वि.) दीर्घद्वेषी; आकसखोर.
खुनी (फा. वि.) खून करणारा; खुनासंबंधाचा. [सलणें.
खुपणें (क्रि.) टोंचणें, लागणें, बोंचणें,
खुपरा (वि.) खुपणारा.
खुपरी (स्त्री.) डोळ्याच्या पापणीचा सुजून लाल झालेला अंतर्भाग.
खुपसणें (क्रि.) जोरानें घालणें, दडपणें.
खुबलणें (क्रि.) चोपणें, मारणें.
खुबसुरत (फा. वि.) सुंदर, देखणा.
खुबी (फा. स्त्री.) मर्म, युक्ति.
खुबीदार (फा. वि.) मजेदार, छानदार.
खुमखुम (स्त्री.) रग, ताठा, लढण्याची सूड घेण्याची वगैरे प्रबळ इच्छा.
खुमारी (अर. स्त्री.) लज्जत, स्वाद, खुबी,
खुर (पु.) कित्येक जनावरांच्या पावलावर टणक त्वचा असते तो भाग.
खुरट, खुरटा (वि.) वाढ खुंटलेला.
खुरटणें (क्रि.) खुजटणें, वाढ खुंटणें.
खुरडणें (क्रि.) फरफटणें, सरपटणें.
खुरपणें (क्रि.) गवत काढणें, खरडून काढणें. [हत्यार.
खुरपी (स्त्री.) **खुरपें** (न.) खुरपण्याचें
खुरची (अर. कुरसी. स्त्री.) एक प्रकारची बैठक; खांब जींत बसवितात ती बैठक; मुलांना देण्याच्या शिक्षेचा एक प्रकार. [आहार, रतीब.
खुराक (फा. पु.) पौष्टिक पदार्थांचा
खुराडें (न.) कबुतरें कोंबड्या इ. ठेवण्याची जागा.
खुर्ची —खुरची पहा.
खुर्द (सं. क्षुद्र. न.) लहान गांव.
खुर्दा (पु.) फुटकळ पैसे. [लणें.
खुलणें (हिं. क्रि.) उघडणें, फुलणें, उमलणें.
खुला (हिं. वि.) उघडा, मोकळा.
खुलास (अर. वि.) उघडा, मोकळा.
खुलासा (अर. पु.) अर्थ, उद्देश; स्पष्टीकरण; मोकळेपणा; निर्णय.
खुश (फा. वि.) प्रसन्न, आनंदित.
खुशकी (फा. स्त्री.) जमीन, स्थलमार्ग; स्थलमार्गानें येणाऱ्या मालावरील जकात.
खुशमस्कऱ्या (हिं. पु.) राजे लोकांजवळ विनोदार्थ असलेला गमत्या.
खुशामत (फा. खुशामद. स्त्री.) हांजी हांजी, आर्जव.
खुशामती (वि.) हांजीहांजीखोर.

खुशाल (सं. कुशल. फा. खुशहाल. वि.) सुखी, आनंदी, कुशळ.
खुशालचंद (वि.) चैनी, ऐषआरामांत दंग असणारा.
खुशाली (सं. फा. स्त्री.) संतोष, आनंद, सुख, मौज.
खुशी (फा. स्त्री.) मर्जी, संतोष, इच्छा.
खुसखुशीत (वि.) सहज मोडणारें.
खुसपट (न.) क्षुद्र दोष; भांडणास कारण,
खुळखुळा (पु.) खुळखुळ वाजणारें लहान मुलांचें खेळणें.
खुळसट, खुळसर (वि.) वेडसर.
खुळा (वि.) वेडा, मूर्ख; (पु.) रेडा.
खूट (स्त्री.) तूट, उणीव.
खूण, खूणखाण (स्त्री.) चिन्ह; संकेत,
खूणगांठ (स्त्री.) स्मरणासाठीं वस्त्राला बाधलेली गांठ; खात्री.
खून (फा. खून=रक्त. पु.) हत्या.
खूप (स्त्री.) ठणका, वेदना; (अ.) पुष्कळ.
खूब (फा. अ.) चांगल्या प्रकारें; पुष्कळ.
खूर—खुर पहा.
खूळ (न.) वेड, छंद, वेडी समजूत;
खेंकटें (न.) लचांड; त्रासदायक गोष्ट.
खेकडा (सं. कर्कटक पु.) एका प्राण्याचें नांव.
खेंकणें, खेंकटणें, खेंकसणें (क्रि.) कातावणें, चिडणें, वसकन् अंगावर येणें.
खेंगटें—खेंकटें पहा.
खेंचणें (हिं. क्रि.) ओढणें, ताणणें.
खेचर, खेचरु (सं. न.) आकाशांत फिरणारे पक्षी, नक्षत्रें, देवता इ०; समंध, भूत.
खेचर (फा. न.) घोडा आणि गाढवी यांच्यापासून झालेली मिश्र उत्पत्ति.
खेंचाखेंच (स्त्री.) ओढाताण.
खेटणें (क्रि.) भिडणें, शिवणें; पार पाडणें; मजल करणें.
खेटर, खेटर (न.) जोडा, पायपोस.
खेडवळ (वि.) खेड्यांतला, गांवढळ.
खेडें, खेडेंपाडें (सं. खेटक न.) लहान गांव, गांवढें गांव.
खेती (सं. क्षेत्र स्त्री.) शेतकी.
खेद (सं. पु.) दुःख, शोक.
खेप (सं. क्षिप् स्त्री.) येरझार, फेरी.
खेरीज (अर. खारज वि.) अधिक, अवांतर; काढून टाकलेला; (अ.) शिवाय.
खेळ (सं. खेला. पु.) क्रीडा; करमणुकीचें साधन; खेळण्याचा जिन्नस; तमाशा; नाटकाचा प्रयोग; लीला.
खेळकर (वि.) खेळणारा, खेळाडू; आनंदी.
खेळखंडोबा (पु.) बिघाड, नाश.
खेळगडी (पु.) खेळांतला सोबती, सोबती.
खेळणें (क्रि.) क्रीडा करणें; संचार करणें, फिरणें (.न.) खेळण्याची वस्तु.
खेळीमेळी (स्त्री.) मौज, थट्टामस्करी.
खैर (सं. खदिर. पु.) एका वृक्षाचें नांव.
खैर (फा. स्त्री.) कल्याण, कुशलक्षेम;
खैरात (फा. स्त्री.) धर्मादाय, दान.
खो (पु.) खोखोच्या खेळांत बसलेल्या गड्यास उठविण्याचे वेळीं उच्चारतात तो शब्द; **खो घालणें**—सुरळीत चाललेल्या कामांत विघ्न आणणें [वर.
खोकड (न.) कोल्ह्याच्या जातीचें एक जना-
खोकणें (क्रि.) खोकला येणें.
खोकला (पु.) कास रोग. [पेटी.
खोका (हिं. खोखा पु.) झांकण नसलेली
खो खो (पु.) मुलांचा एक खेळ; (अ.) मोठ्यानें हंसतांना होणारा ध्वनि.
खोगीर (फा. पु.) घोड्याचें जीन, पलाण.
खोगीरभरती (स्त्री.) निरुपयोगी लोकांची भरती; बाजारबुणगें.
खोंच (स्त्री.) खांक; खुबी, मर्म; वळण;
खोचणें (क्रि.) टोंचणें, बळेंच शिरकविणें; उत्साहहीन होणें.
खोंचा (पु.) धोतराचा पदर; खिळा वगैरेचा धस लागून वस्त्र फाटणें.
खोटा (सं. कूट वि.) असत्य; बेइमान; कृत्रिम, नकली.
खोटी (स्त्री.) लगड, गोळा; मूस; अडचण; विलंब.
खोंड (पु.) तरणा सांड, पोळ.
खोड (सं. खुड् स्त्री.) दोष, उणीव; वाईट संवय (न.) लांकडाचा टोकळा

किंवा तुकडा.
खोडकर (वि.) खोड्या करणारा, खोडसाळ
खोडणें (क्रि.) रद्द करणें.
खोडसर, खोडसाळ (वि.) खोडकर.
खोडा (पु.) गुन्हेगाराचे हातपाय अडकविण्याकरितां केलेली लाकडाची चौकट; अडचण करणारें लटांबर; कुंठितावस्था.
खोडाखोड (स्त्री.) दुरुस्त्या, काढून टाकलेला भाग इ० मुळें मूळच्यांत झालेला विघाड.
खोडाळी (स्त्री.) चेष्टा, खोडी.
खोडी (स्त्री.) संवय, खोड.
खोत (पु.) गांवचा वसूल जमा करणारा वतनदार अधिकारी; वसुलाचा मक्तेदार.
खोती (स्त्री.) गांवची मुखत्यारी; मक्ता.
खोदणें (सं. क्षुद् क्रि.) कोरणें, उकरणें.
खोदाई (हिं. स्त्री.) खोदण्याबद्दलची मजुरी
खोदींव (वि.) खोदलेलें.
खोपट (न.) **खोपटी, खोपडी** (स्त्री.) झोपडी.
खोपरी (स्त्री.) डोकें, कवटी, कपाळ.
खोपा (पु.) वेणीचा बुचडा; घरटें; झाडाची ढोली; निवांत जागा.
खोबण, खोबणी (स्त्री.) खळगी, पन्हाळी.
खोबरें (का. खोब्बरि न.) नारळांतला गाभा.
खोबरेल (न.) खोबऱ्याचें तेल.
खोर (न.) फावडें; अरुंद दरी.
खोल (वि.) औंड; गूढ.
खोलगट (वि.) थोडासा खोल.
खोलणें (क्रि.) उघडणें, स्पष्ट करणें;
खोली (स्त्री.) खोलपणा; कोठडी.
खोंवणें (क्रि.) खोंचणें.
खोवणें (हिं. क्रि.) फुकट दवडणें, घालवून बसणें.
खोळ, खोळी (प्रा. स्त्री.) पिशवी; पोट, खळगा; आच्छादन; पदर; झोळी; गुह्य.
खोळंबणें (क्रि.) स्तब्ध राहणें; वाट पाहणें.
खोळंबा (पु.) खोटी, विलंब, उशीर; (वि.) अक्रिय; कांहीं न करणारा (तुका० १८६५)
ख्यात (सं. वि.) प्रसिद्ध.
ख्याति (सं. स्त्री.) प्रसिद्धि, कीर्ति.
ख्याल (फा. पु.) एक प्रकारचें गीत. चेष्टा, गंमत.

ग

ग (पु.) अहंकार, गर्व (वि. समासांत उत्तरपदीं) जाणारा; **ग ची बाधा होणें**—गर्व होणें.
गंगथडी (सं. गंगातट स्त्री.) गोदावरीच्या कांठचा प्रदेश.
गगन (सं. न.) आकाश.
गगनचुंबित, गगनचुंबी (सं. वि.) आकाशाला पोंचण्याइतकें उंच.
गंगा (सं. स्त्री.) भागीरथी, गोदावरी, पवित्र नदी; पवित्र नदीचें पाणी; **गं० स घोडे न्हाणें**—महत् कृत्य तडीस जाणें. **वाहत्या गंगेंत हात धुऊन घेणें**—सहजगत्या आपला फायदा करून घेणें.
गंगाजमनी (सं. हिं. वि.) दोन कांठ दोन निराळ्या रंगाचे असें (वस्त्र).
गंगाजळी (सं. स्त्री.) गंगा ठेवण्याचें भांडें; ठेव; **गं० उचलणें**—गंगेची शपथ घेणें.
गंगाभागीरथी (सं. स्त्री.) विधवा.
गंगावन (सं. न.) वनगाईचे काळे केस.
गंगाळ (सं. गंगालय न.) स्नानासाठीं पाणी काढण्याचें भांडें.
गचकणें (क्रि.) गचका खाणें.
गचकळी (स्त्री.) गटांगळी, डुबकी.
गचका (पु.) आंचका, धक्का; धक्का बसण्याची जागा; दुर्दैवाचा आघात.
गचांडी (स्त्री.) मानेला धक्का, अर्धचंद्र.
गचावणें (क्रि.) बुडणें; धीर सोडणें.
गचाळ (वि.) नेभळट, भोंगळ, गैदी.
गच्च (अ.) घट्ट, बळकट.

गर्ची (स्त्री.) चुन्याची जमीन; आगाशी.
गज (सं. पु.) हत्ती.
गज (फा. पु.) २४ तसूंचें एक परिमाण या लांबीची काठी; बंदुकींतली दारू ठासण्याची सळई. [जंग.
गंज (फा. पु.) रास; पेटी; उभट भांडें;
गजकर्ण (सं. न.) एक त्वचारोग.
गंजणें (क्रि.) जंग चढणें; कीट बसणें.
गजनी (स्त्री.) एक प्रकारचें गर्भसुती वस्त्र.
गजब (अर. पु.) कमाल, हद्द; जुलूम, संकट, जोराचा मारा.
गजवज (स्त्री.) गडबड, गलवला.
गजवजणें (क्रि.) गर्दीमुळें गलबला होणें, गोंधळणें.
गजर (सं. पु.) घोष; वाद्यांचा मोठा आवाज
गजरा (हिं. पु.) फुलांचें गुंफून केलेलें हस्तभूषण; स्त्रिया वेणींत घालतात तो पुष्पगुच्छ.
गजल (फा. पु.) एक प्रकारचें गीत.
गजानन (सं. पु.) गणपति.
गंजिफा (फा. स्त्री.) दशावतारी वाटोळ्या पत्त्यांचा खेळ.
गंजी (हिं. स्त्री.) रास.
गट (पु.) समुदाय, रास. [डुबकी.
गटकळी, गटंकळी (स्त्री.) गचकळी,
गटर, गटार (इं. न.) रस्त्याच्या बाजूची मोरी; नाली.
गट्ट करणें—खाऊन टाकणें.
गट्टी (स्त्री.) गाढ मैत्री.
गठडी (हिं. स्त्री.) पुरचुंडी, गुप्त धन; **ग० वळणें**—भीतीनें पडणें; अतिशय त्रेधा उडणें.
गठ्ठा (पु.) बांधलेलें ओझें, गांठ, बोजा.
गड (हिं. पु.) दुर्ग, डोंगरी किल्ला; मोठें कठीण काम; संकट.
गंड (सं. पु.) गाल; हत्तीचें डोकें;
गडकरी (पु.) किल्ल्यावरचा शिपाई.
गडगडणें (क्रि.) गर्जना होणें; मोठा नाद करणें; गडबडत खालीं येणें; मरणें
गडगडाट (पु.) गर्जना.
गडगनेर (पु.) केळवण पहा.
गडत, गडद (फा. वि. अ.) दाट; गाढ

गडप (अर. अ.) बेपत्ता, ठावठिकाण न लागे अशा प्रकारें; **ग० करणें**—दडपून टाकणें; लाटणें.
गडबड (स्त्री.) गोंगाट, गोंधळ; घोटाळा; विघाड; व्यग्रता; धांदल.
गडबडणें (क्रि.) गोंधळणें, व्यग्र होणें; गैरविल्हेस लागणें; घडघडत जाणें.
गडबडाट (पु.) अतिशय गोंधळ.
गडबड्या (वि.) गडबड करणारा; धांदल्या, व्यग्र चित्ताचा.
गंडमाळा (स्त्री.) एका रोगाचें नांव.
गडवा (पु.) **गडवी** (स्त्री.) तांब्या.
गंडस्थळ (सं. न.) हत्तीचें मस्तक.
गंडा (पु.) चारांचा समुदाय; चार कवड्या; मंतरलेला दोरा; **गंडा घालणें**—भुलथापीनें दुसऱ्याच्या द्रव्याचा अपहार करणें.
गडाडणें (क्रि.) गर्जना करणें.
गंडांतर (सं. न.) जिवावरचें दुखणें; अपमृत्यु; भयंकर संकट.
गंडी (स्त्री.) लहान चंबू.
गडी (पु.) मित्र, सोबती; किरकोळ नोकर; (खेळांत) भिडू; (स्त्री.) गड्डी, जुडी; गढी; मैत्री; मैत्रीण.
गडू (पु.) पाणी पिण्याचें विशेष आकाराचें लहान पात्र.
गंडेरी, गंडोरी (स्त्री.) उंसाचा करवा;
गड्डा (पु.) कंद; गोळा; सांठा.
गड्डी (स्त्री.) जुडी; कागदाचे दहा दस्ते.
गढणें (क्रि.) तल्लीन होणें.
गढी (हि. स्त्री.) लहान किल्ला; लहान तट;
गढूळ (वि.) गदळ, कलुषित, राड,
गण (सं. पु.) समुदाय; वर्ग; सेवक किंवा भक्त यांचा समूह; जन्मनक्षत्रावरून देवगण, राक्षसगण इ. पाडलेले वर्ग; कवितेंत अक्षरांच्या गुरु लघुत्वावरून पाडलेले मगण, भगण इ. वर्ग; गुण्यांक व गुणकांक एकच कल्पून जो गुणाकार होतो तो; वर्ग.
गणक (सं. पु.) ज्योतिषी.
गणंग (पु.) टचटचीत दाणा. [वाईक.
गणगोत (सं. न.) आप्त, सोयरे, नाते-

गणणें (सं. गण. क्रि.) मोजणें, मापणें; पर्वा करणें; महत्व देणें.
गणती (सं. गण. स्त्री.) मोजणी.
गणना (सं. स्त्री.) संख्या; हिशेब; अंतर्भाव.
गणपति (सं. पु.) गजानन.
गणिका (सं. स्त्री.) वेश्या.
गणित (सं. न.) अंकांची घडामोड करून त्यांपासून कांहीं फळ काढण्याची विद्या.
गणीक, गणीत (अ.) प्रत्येकीं.
गणेश (सं. पु.) गजानन, गणपति.
गण्य (सं. वि.) गणण्यास योग्य.
गत (सं. वि.) गेलेला; **गत होणें**—मरणें (सं. गति. स्त्री.) गति; दशा; अवस्था; (गायनांत) वाद्य वाजविण्याची रीत; (अ.) प्रमाणें.
गतप्राण (सं. वि.) मेलेला.
गतभर्तृका (सं. स्त्री.) विधवा.
गतानुगतिक (सं. वि.) पुढें गेलेल्यांच्या मागून डोळे मिटून जाणारा.
गति (सं. स्त्री.) गमन; धाव, वेग; चालण्याची ढब; क्रम. [सवड.
गत्यंतर (सं. न.) अन्य मार्ग, इलाज;
गदमदणें (क्रि.) उष्मा होणें.
गदर (पु.) गजर.
गदरणें (क्रि.) पिकण्याच्या स्थितीला येणें; घामानें डवडवणें.
गदळ (न.) केरकचरा, घाण; (वि.) घाणेरडा, मळकट.
गदा (सं. स्त्री.) एक आयुध.
गद्गद (सं. वि.) अंतःकरण उचंबळून आल्यामुळें तोंडांतून अडखळत निघणारा अथवा अस्पष्ट (ध्वनि.)
गद्धा (सं. गर्दभ. पु.) गाढव.
गद्य (सं न.) ज्यांत गण, मात्रा, अक्षरें वगैरे विषयीं कांहीं निर्बंध नसतो असें लेखन, गाथा. [चा टिळा
गंध (सं. पु.) वास; सुवास; चंदन वगैरे-
गंधक (सं. न.) एक ज्वालाग्राही खनिज पदार्थ.
गधडा (पु.) गाढव.
गंधर्व (सं. पु.) देवांचा गवई; उत्तम गाणारा.
गंधवार्ता (सं. स्त्री.) यत्किंचित् ज्ञान.
गंधी (सं. स्त्री.) दुर्गंध (पु.) सुगंधि सामान विकणारा. [ईश्वरी कृपा.
गनिमात (अर. स्त्री.) विपुलता; लूट;
गनीम (अर. पु.) शत्रु. [स्तब्ध.
गप, गप्प (हिं. स्त्री.) अफवा, वार्ता (वि.)
गप्कन् (अ.) एकदम.
गपचीप, गपचूप (हिं. अ.) मुकाट्यानें
गप्प (स्त्री.) गप पहा.
गप्पीदास (पु.) थाप्या, गप्पा मारणारा.
गफलत (हिं. स्त्री.) असावधानता, हलगर्जीपणा; चूक.
गबगबीत (वि.) मांसल, लठ्ठ.
गबदू, गबदूल (हिं. वि.) लठ्ठ, वाटोळ्या अंगाचा.
गबर, गब्बर (हिं. वि.) श्रीमंत.
गबाळ (वि.) निरुपयोगी, टाकाऊ.
गब्रू (हिं. पु.) सुंदर तरुण; (आढ्यतेनें) हुशार.
गभस्ति (सं. पु.) सूर्य.
गंभीर (सं. वि.) खोल; शांत; धैर्यवान.
गम (अर. पु. स्त्री.) स्तब्धता, शांतता; दुर्लक्ष; क्षमा; **गम खाणें**—धीर धरणें, क्षमा करणें.
गमजा (फा. पु. स्त्री.) ऐट, नखरा; गर्व; लटपट. **ग० करणें**—वेडे वेडे चाळे करणें.
गमणें (क्रि.) भासणें, वाटणें.
गंमत (स्त्री.) मौज, करमणूक, खेळ.
गमती (वि.) मौजा करणारा; विनोदी.
गमन (सं. न.) जाणें.
गमविणें (सं. गम् क्रि.) फुकट घालविणें.
गमावणें (क्रि.) मरणें; हरवणें.
गम्य (सं. वि.) जाण्यास योग्य; जाणण्यास योग्य; ज्ञान, परिचय.
गय—गई पहा.
गयावया (अ.) करुणास्पद रीतीनें.
गर (पु.) गीर, मगज (न.) विष.
गरगरा (अ.) चक्राकार.
गरगरीत (वि.) अगदीं वाटोळा.

गरगशा, गर्गशा (फा. पु.) गोंधळ.
गरज (अर. स्त्री.) जरुरी, अवश्यकता.
गरजणें (सं. गर्ज. क्रि.) गर्जना करणें.
गरजवंत (वि.) गरजू.
गरजू (वि.) ज्याला जरूरी किंवा वाण भासते असा.
गॅरंटी (इं. स्त्री.) हमी, जिम्मा.
गरती (सं. गृहवती. वि.) कुलीन, संभावित स्त्री.
गरद (वि.) गर्द, दाट.
गरदन (फा. स्त्री.) गर्दन, मान.
गरनाळ (हिं. स्त्री.) एक प्रकारची तोफ.
गरम (हिं. वि.) उष्ण.
गरमी (हिं. स्त्री.) उष्णता; उपदंश रोग.
गरल (सं. न.) विष.
गरवार (प्रा. वि.) गर्भार.
गरा (पु.) फणसांतला मगज.
गराडा (पु.) घेरा, वेढा.
गरादा (पोर्तु. प्रादि पु.) गज, कठडा.
गरीब (अर. वि.) दरिद्री; सात्विक वृत्तीचा.
गरीबी (स्त्री.) दारिद्र्य; सात्विक वृत्ति.
गरुड (सं. पु.) विष्णूचें वाहन; गरुडपक्षी.
गरोदर (सं. गुरु+उदर. वि.) गर्भार.
गर्जना (सं. स्त्री.) गडगडाट, मोठा शब्द.
गर्ता (सं. स्त्री.) खांच.
गर्द (वि.) दाट, निबिड.
गर्दन (फा. स्त्री.) मान.
गर्दभ (सं. पु.) गाढव.
गर्दी (फा. स्त्री.) दाटी; विपुलता; आरडाओरड; झटापट, गडबड.
गर्नाळा (हिं. स्त्री.) एक प्रकारची तोफ.
गर्भ (सं. पु.) गाभा, अंतर्भाग; पोट; पोटांतलें पोर; तात्पर्य.
गर्भगळित (सं. वि.) अतिशय भ्यालेला.
गर्भश्रीमंत (सं. वि.) श्रीमंतींत जन्मलेला.
गर्भसुती (सं. वि.) ज्याचें उभें सूत कापसाचें व आडवें रेशमाचें आहे असें.
गर्भाधान (सं. न.) ऋतुशान्ति.
गर्भार, गर्भारशी (सं. वि.) गरोदर.
गर्भाशय (सं. पु.) गर्भ राहण्याची जागा.
गर्भिणी (सं. स्त्री.) गरोदर स्त्री.
गर्भित (सं. वि.) ध्वनित, फलित.
गर्व (सं. पु.) अहंकार, अभिमान, मान, ताठा.
गर्हणीय (सं. वि.) निंद्य.
गर्ह्य (सं. वि.) निंद्य.
गलका, गलगा (पु.) गलबला, गडबड.
गलन (सं. न.) वितळणें; गळणें.
गलबत (न.) जहाज, तारूं.
गलबल (स्त्री.) **गलबला** (पु.) कल्ला, गलका, गडबड.
गलबलणें (क्रि.) घाबरणें.
गलबला (पु.) गलबल पहा.
गलबा (अर. पु.) गडबड, मोठा आवाज.
गलांड (न.) **गलांडा** (पु.) गळूं
गलिच्छ (अर. वि.) घाणेरडा, मळीण.
गलित (सं. वि.) गळालेलें.
गलेलठ्ठ (वि.) धष्टपुष्ट.
गल्ल (सं. पु.) गाल.
गल्ला (फा. पु.) धान्याचा सांठा.
गल्ली, गल्लीकुची (हिं. स्त्री.) बोळ.
गवई (सं. गै. पु.) गायक; गाणारा.
गवगवा (पु.) बोंभाट, गडबड.
गवंडी (पु.) घराचें बांधकाम करणारा.
गवत (न.) तृण.
गवताळ (वि.) जेथें पुष्कळ गवत उगवतें तें.
गवय्या (हिं. पु.) गवई.
गंवरी (स्त्री.) गोंवरी.
गवसणी (स्त्री.) आच्छादन, वेष्टन; व्याप्ति.
गवसणें (सं. गवेषण. क्रि.) सांपडणें; आच्छादणें.
गवळण (स्त्री.) गवळ्याची बायको.
गवळी (पु.) दुधाचा व्यापारधंदा करणारा
गवा (सं. गवय. पु.) रानरेडा, रानगाय.
गंवार (हिं. वि.) गांवढळ, अडाणी.
गवारी (स्त्री.) गोवारी (एक भाजी.)
गवाळें (न.) सोंवळ्याचें बासन; सामानसुमान. [झरोका.
गवाक्ष (सं. पु. न.) जाळी, खिडकी,
गवेषण (सं. न.) शोध, अभ्यास.
गव्य (सं. वि.) गाईचें; (न.) गोरस.

गव्हर (सं. पु.) गुहा; अंतर्याम, हृद्गत.
गव्हरनर (इं. पु.) इलाख्याचा अधिकारी
गंव्हार (वि.) गांवढळ, अडाणी
गस्त (फा. स्त्री.) रात्रीं लोकांच्या संरक्षणार्थ फिरणारे शिपाई; त्यांची फिरती, पहारा (न.) खण, सोपा.
गहजब—गजब पहा.
गहन (सं. वि.) कठीण, दुर्गम, दुर्ज्ञेय.
गहाण, गहाणवट (फा. न.) कर्जाऊ रकमेच्या मोबदल्यांत सावकाराजवळ जो जिन्नस, जमीन, घर इ० ठेवतात तें.
गहाळ (वि.) अव्यवस्थित; गैरविल्हेस लागलेला. [लेला.
गहिरा (हिं. वि.) खोल; सुरेख, खुल-
गहिंवर (सं. पु.) कंठ दाटून येणें.
गहिंवरणें (क्रि.) कंठ दाटून येणें.
गळ (पु.) मासे धरण्याची आंकडा लाविलेली काठी; लोखंडाचा आंकडा; फाशीं देण्याचा आंकडा; (स्त्री.) भीड;
गळ घालणें—आग्रह करणें.
गळका (वि.) पाझरता, फुटका.
गळचिपी, गळचेपी (स्त्री.) दाबून टाकण्याचा किंवा मारण्याचा यत्न.
गळजोट (प्रा. स्त्री.) गट्टी, मैत्री.
गळणी (स्त्री.) चाळण, गाळण; नरसाळें.
गळणें (सं. गल. क्रि.) पाझरणें, निघणें, वाहणें; क्षीण होणें; सुटणें.
गळती (स्त्री.) अभिषेकपात्र.
गळफटणें (क्रि.) गुरफाटणें, गुंतागुंत होणें.
गळफास (पु.) गळ्याला घातलेला फास.
गळसर, गळसरी (स्त्री.) स्त्रियांचें एक कंठभूषण.
गळा (सं. गल. पु.) कंठ; स्वर; आवाज;
गळा काढणें—मोठ्यानें रडणें; **गळा कापणें**—फसविणें; **गळा गुंतणें**—पेचांत सांपडणें; **गळा फुटणें**—आवाजांत चीर किंवा कर्कशता येणें; **गळीं उतरणें**—पटणें, समजणें; **गळीं पडणें**—फार फार भीड घालणें; **गळ्यांत बांधणें**—पतकरण्यास भाग पाडणें; **गळ्यांत घोंगडें येणें**—लचांड येणें; **गळ्यावर म्हणणें**—मधुर शास्त्रशुद्ध रीतीनें चालीवर गाणें; **गळ्याशीं येणें**—नुकसानीची बाब होणें. **गळ्यांतला ताईत**—अत्यंत प्रिय.
गळाठणें (क्रि.) थकणें, दमणें.
गळाठा (पु.) थकवा; दुर्दशा; अव्यवस्था; पाचोळा.
गळांड (न.), **गळांडा** (पु.) गळूं.
गळीत (सं. गलित. न.) ज्यापासून तेल निघतें असा पदार्थ.
गळूं (न.) बेंड, उठाणूं.
गळेकापू (वि.) दगलबाज.
गा (अ.) अगा, अरे.
गाई (सं. गो. स्त्री.) गाय. [ळणें.
गांगरणें (क्रि.) भीतीनें घाबरणें, गोंध-
गागावणें (क्रि.) रागानें ओरडणें.
गांजणूक (स्त्री.) छळ, त्रास.
गाजणें (सं. गर्ज्. क्रि.) नांवाजणें, जाहिर होणें.
गांजणें (क्रि.) छळणें, जाच करणें.
गाजर (का. गर्जार. न.) भाजीचा एक कंद.
गाजरपारखी (पु.) ज्याला खरी परीक्षा नाहीं असा; बेवकूफ.
गाजविणें (क्रि.) प्रसिद्धीस आणणें;
तलवार गा०—पराक्रम करणें.
गांजा (सं. गंजा. पु.) भांगेच्या रोपाच्या मंजिऱ्या.
गाजावाजा (पु.) प्रसिद्धी.
गाजी (अर. पु.) वीर, योद्धा.
गांजेकस (हिं. वि.) गांजा ओढणारा.
गांठ (सं. ग्रंथि. स्त्री.) भेट; काम; संबंध; ग्रंथि; तोंड न पडलेलें गळूं; गड्डा; लक्ष.
गांठणें (क्रि.) गांठ देऊन सांधणें; पकडणें; पोंचणें; वठणीवर आणणें.
गांठलें (न.) माळ, गळ्यांतला एक अलंकार.
गांठोडें (न.) बोजकें; गुप्त धन.
गाडगें (न.) मडकें.
गाडणें (सं. गर्त्. क्रि.) पुरणें. [शिपाई
गाडदी (पोर्तु. गारडा. पु.) पाहारेवाला

गाडा (पु.) ओझ्याची किंवा मोठी गाडी; चाकाचा घेर; डफाचें कडें; **चालत्या गाड्याला खीळ घालणें**—सुरळीतपणें चाललेल्या कामांत विघ्न करणें.
गाडी (हिं. स्त्री.) धमनी; वाहन.
गांडीव (सं. न.) अर्जुनाचें धनुष्य.
गाडीवान (पु.) गाडी हाकणारा.
गांडू (वि.) दुर्बळ, भित्रा; निरुपयोगी.
गांडूळ (न.) आळीसारखा एक क्षुद्र जीव.
गाढ (वि.) दाट, निबिड; खोल; मोठा.
गाढव (सं. गर्दभ. न.) गर्दभ; **गाढवाचा खरारा**—मूर्ख; **गाढवाचा नांगर फिरविणें**—जमीन दोस्त करणें.
गाढा (हिं. वि.) दाट; दृढ; पक्का; धीट,
गाणें (सं. गायन न.) गायन.
गाणें (क्रि.) गायन करणें; स्तुति करणें.
गात्र (सं. न.) देहाचा अवयव.
गाथा (सं. स्त्री.) प्राकृत भाषा; गद्य.
गादी (स्त्री.) मऊ आसन किंवा बिछाना; एकाद्या थोर माणसाचा अधिकार; मुठीच्या आंतला मऊ भाग.
गांध (स्त्री.) गांठ; गांधिल माशी.
गांधार (सं. पु.) सप्तस्वरांपैकीं तिसरा.
गांधी (सं. गंध पु.) औषधें विकणारा.
गांधीण, गांधील, गांधल (स्त्री.) गांधिलमाशी (जी चावली असतां दंशाचें जागीं गांध उठते.)
गान (सं. न.) गाणें.
गाफल, गाफील (अर. वि.) गैरसावध, निष्काळजी.
गाबाळ (पु.) गाळसाळ, केर (वि.) जीर्ण.
गाभण (वि.) गर्भार, सबर.
गाभा (सं. गर्भ पु.) गर्भ, मधला भाग, माजघर.
गाभारा (सं. गर्भ पु.) देवालयांत देवाच्या मूर्ति असतात तो मुख्य अंतर्भाग
गांभीर्य (सं. न.) गंभीरता; खोलपणा.
गाभुळणें (क्रि.) पक्क होत जाणें.
गाय (सं. स्त्री.) धेनु (वि.) गरीब, दीन, अनाथ
गायक (सं. पु.) गाणारा, गवय्या.
गायत्री (सं. स्त्री.) एक देवता; तिचा मंत्र; ब्रह्मदेवाची स्त्री..
गायन (सं. न.) गाणें.
गायरान (न) गुरांना चरण्यासाठीं राखून ठेविलेलें गवताचें कुरण.
गार (स्त्री.) गारगोटी; प्रकृतिसिद्ध बर्फ; (वि.) थंड.
गारगोटी (वि.) चकमकीचा धोंडा.
गारठणें (वि.) थंडीनें थिजणें; थंडीची बाधा होणें; कडक होणें.
गारठा (पु.) अतिशय थंडपणा.
गारत, गारद (अर. अ.) पुरलेलें, मेलेलें
गारदी (पोर्तु. गार्डा पु.) गाडदी, पाहारेवाला; गोंधळ, गडबड; बंड; नाश.
गारवा (पु.) थंडपणा, गारठा.
गारा (पु.) चिखल.
गारुड (सं. न.) इंद्रजाल.
गारुडी (सं. गारुड पु.) सापांचे व नजरबंदी, जादू इ० खेळ करणारा.
गाऱ्हाणें (सं. गर्हा न.) तक्रार, दुःखनिवेदन.
गाल (सं. गल्ल. पु.) कपोल, गालफड.
गालपट, गालफड (न.) गाल, थोबाड.
गालबोट (न.) दृष्ट लागूं नये म्हणून लहान मुलाच्या गालावर बोटानें काजळाचा ठिपका लावितात तो.
गालिचा (फा. पु.) चित्रविचित्र रंगांच्या नक्षीचें लोकरीचें मोठें आसन.
गाली (सं. स्त्री.) शिवी, अपशब्द.
गांव (सं. ग्राम न.) ग्राम. **गांवीं नसणें**—अत्यंत अभाव किंवा पूर्ण दुर्लक्ष असणें.
गांवकरी (पु.) गांवचे लोक, शेतकरी.
गांवकी (स्त्री.) गांवाच्या संबंधाचा अधिकार; गांवकऱ्यांची सभा.
गांवकूस-सू (न) गांवाच्या भोंवतालचा तट.
गांवगन्ना (अ.) हरएक गांवास.
गांव-गाडा (पु.) गांवासंबंधाची सर्व प्रकारचीं कामें.
गांवगुंड (पु.) अंगांत विद्या नसतां दुसऱ्यास छळण्यांत व नानाप्रकारचे

ढंग करण्यांत प्रवीण असा गांवांतला मनुष्य.
गांवठी (वि.) गांवांत झालेला; देशी.
गांवढें (न.) लहान गांव.
गावणें (क्रि.) सांपडणें, माहित होणें.
गांवराणी (वि.) गांवांत झालेला, ओबडधोबड.
गांववहीत (न.) गांवची लागवडी खालची जमीन.
गाशा (अर. पु.) घोड्याच्या खोगिरावर घालण्याची गादी; आसन. **गाशा गुंडाळणें**--बिऱ्हाड आटोपून पळून जाणें. [पहा.
गाहण, गाहणदार--गहाण, गहाणदार
गाहाळणें (क्रि.) हरवणें, सांडणें.
गाळ (सं. गल. पु.) चिखल; केरकचरा; घाण; उरलासुरलेला वाईट भाग; (सं. गालि. स्त्री.) शिवी, अपशब्द.
गाळण (सं. गल्. स्त्री.) गाळण्याची वस्तु; थकवा, ग्लानि; दुर्दशा, त्रेधा.
गाळणी (स्त्री.) चाळणी.
गाळणें (क्रि.) गाळणीनें चांगला भाग काढून घेणें; वगळणें.
गाळा (पु.) गाळ, केरकचरा.
गाळी (सं. गालि. स्त्री.) शिवी.
गाळींत (प्रा. न.) गाळण्याचें वस्त्र.
गाळींव (वि.) गाळून घेतलेलें, निवडक; अट्टल लुचा.
गिचमीड (वि.) घोटाळ्याचें, न वाचतां येणारें.
गिड्डा (वि.) ठेंगणा आणि लठ्ठ.
गिणगिणा (वि.) नाकांत बोलणारा.
गिधड, गिधाड (सं. न.) गृध्र, एक पक्षी.
गिनी (इं. स्त्री.) सोन्याचें एक नाणें.
गिरका (पु.) चक्कर, हेलपाटा.
गिरकांडी, गिरकी (स्त्री.) चक्कर, वर्तुळाकार गति.
गिरणी (स्त्री.) यंत्रांनीं चालणारा कारखाना.
गिरदी (फा. स्त्री.) लहान वाटोळी उशी.
गिरफ्तार (फा. वि.) अडकलेला.
गिरविणें (क्रि.) वळविणें, कित्त्यांतल्या अक्षराच्या वळणावरून लेखणी फिरविणें.
गिरा (पु.) दीड तसूंचें लांबीचें माप.
गिरि (सं. पुं.) पर्वत, डोंगर; गोसाव्यांतला एक पंथ.
गिरिकंदर (सं. पु.) डोंगरांतली गुहा.
गिरो (न.) गहाण.
गिर्द (फा. अ.) आसपास, भोंवतालीं (स्त्री.) परिघ.
गिऱ्हाईक (सं. ग्राहक पु.) ग्राहक, विकत घेणारें.
गिऱ्हें (सं. ग्रह पु.) ग्रह.
गिलका (स्त्री.) **गिलकें** (न.) घोसाळी,-ळें.
गिलावा (फा. पु.) लिंपण, लेप.
गिलीट (इं. गिल्ट न.) मुलामा, पाणी.
गिल्ला (फा. पु.) तक्रार, गाऱ्हाणें; बोंब.
गिळंकृत (सं. वि.) गिळलेलें.
गिळणें (सं. गिल्. क्रि.) तोंडांत घेऊन घशाखालीं उतरविणें; दुसऱ्याच्या वस्तूचा अपहार करणें; मुकाट्यानें सहन करणें.
गीत (सं. न.) गाणें, गायन.
गीता (सं. स्त्री.) भगवद्गुणानुवाद करणारा बोधपर ग्रंथ-मुख्यतः श्रीमत् भगवद्गीता.
गीति (सं. स्त्री.) गाणें; आर्या-छंदांतला एक भेद.
गीध (सं. गृध्र पु.) गिधाड.
गीर (पु.) गर, मगज, खोबरें.
गीर्वाण (सं. पु.) देवभाषा (संस्कृत).
गुखाडी (स्त्री.) लोकांची हगण्याची जागा
गुंग (फा. वि.) गर्क; धुंद; कैफ चढलेला
गुंगणें (क्रि.) तल्लीन होणें, धुंद होणें; अस्पष्ट गान करणें.
गुंगारा (पु.) दुसऱ्यास फसवून पळून जाणें.
गुंगी (स्त्री.) धुंदी, बेशुद्धी.
गुचकी (स्त्री.) उचकी.
गुंज (सं. गुंजा. स्त्री.) एक लहानसें फळ; एक लहान वजन, माशाचा एक अष्टमांश (पु.) गुंजारव.
गुज (सं. गुह्य न.) गुह्य, रहस्य.
गुजगोष्ट (सं. स्त्री.) गुह्य गोष्ट.
गुंजडी (स्त्री.) **गुंजडें** (न.) पेंडाळें.

गुजर (सं. पु.) गुजराथी मनुष्य.
गुजर (फा. पु.) निर्वाह.
गुजरणें (हिं. क्रि.) काढणें; गुदरणें; येऊन बेतणें; जाणें, मरणें; स्वाधीन करणें.
गुजराण (फा. स्त्री.) कष्टाचा निर्वाह.
गुजरी (स्त्री.) संध्याकाळचा बाजार.
गुंजाईस-ष (फा. स्त्री.) कमीपणा; चूक, दोष; नफा; कसर.
गुंजारव (सं. पु.) भ्रमराचा गुणगुण नाद
गुजारा (हिं. पु.) निर्वाह.
गुर्जी (स्त्री.) गोजी, वासरी, कालवड, पाडी. [कुळी.
गुटकळी (स्त्री.) गचका, बुचकळी, बुट-
गुटका (सं. गुटिका स्त्री.) गोळी; लहानसें पुस्तक.
गुटमळणें (क्रि.) आशंकणें, अडखळणें, गमणें.
गुठळी (स्त्री.) गोटी, गोळी; बी.
गुंठा (पु.) एकराचा एक चाळीसांश.
गुड (सं. पु.) गूळ.
गुंड (पु.) वस्ताद; बदमाष; पाणी भरण्याचें किंवा तापविण्याचें मोठें भांडें.
गुडगुडी (स्त्री.) लहान हुक्का.
गुडघा (पु.) जानु, पोटऱ्या व मांड्या यांच्या मधला सांधा.
गुडघी (हिं. स्त्री.) एका रोगाचें नांव.
गुडदी (स्त्री.) बुटणें, बूच, झांकण.
गुडदाणी, गुडधानी (स्त्री.) चिकी, गुळाच्या पाकांत पाकविलेले चुरमुरे वगैरे
गुंडळी (स्त्री.) गुंजडी.
गुंडा, गुंढा (प्रा. पु.) वाटोळा दगड (तुका० २१३८); आटोकाट शहाणा.
गुडाकु-खू (पु.) तंबाखूंत गूळ व सुगंधि द्रव्यें घालून केलेला पदार्थ; दुर्दशा.
गुंडाळणें (क्रि.) बळकटी करणें; लपेटणें; आटोपणें.
गुंडाळा (पु.) **गुंडाळी** (स्त्री.) **गुंडाळें** (न.) वळकटी; रोळ.
गुंडिका (सं. गुंड स्त्री.) पुनः पुनः उजळणी करणें.
गुंडी (हिं. स्त्री.) लहान गुंडा; बटण; पेंडी; गोळा.

गुढार (प्रा. पु.) अंबारी, हौदा, डोलारा.
गुढी (स्त्री.) आनंदप्रदर्शनार्थ उभारलेलें निशाण.
गुढीपाडवा (पु.) चैत्र शु० १.
गुण (सं. पु.) धर्म, लक्षण; सत्वरजतमादि; उपयोग, कार्य, परिणाम; धनुष्याची दोरी; (व्याक०) अ, ए, व ओ हे वर्ण. [संख्या.
गुणक (सं. पु.) जिनें गुणावयाचें ती
गुणकारक, गुणकारी (वि.) परिणामकारक.
गुणगुण (स्त्री.) कुणकुण, बातमी.
गुणगुणा (पु.) घोणा; नाकाचा भाग.
गुणणें (क्रि.) पट करणें; गुणाकार करणें.
गुणवान् (सं. वि.) गुणी; गुणसंपन्न.
गुणज्ञ (सं वि.) गुण जाणणारा.
गुणाकार (सं. पु.) गुणण्याची क्रिया; गुणून आलेली संख्या.
गुणानुवाद (सं. पु.) गुणांचें वर्णन, स्तुति
गुणावह (सं. वि.) गुणकारक.
गुणी (प्रा. पु.) मांत्रिक, गारुडी, पंचाक्षरी (भा० ७।२०८); गुणवान्; खोडकर.
गुणोत्तर (सं. न.) दोन पदार्थांत एक दुसऱ्याच्या कितीपट आहे हें दाखविणारी संख्या. [संख्या.
गुण्य (सं. न.) जिला गुणावयाचें ती
गुण्या (पु.) गवंड्याचें काटकोन बघण्याचें साधन.
गुण्यागोविंदानें (अ.) शांततेनें, मित्रत्वानें.
गुतकुली (प्रा. स्त्री.) गुदगुली.
गुंतणें (क्रि.) अडकणें, फसणें; घोटाळणें कामांत व्यापृत असणें.
गुतवळ, गुंतवळ (पु.) विंचरतांना गळून पडलेले केसाचे तुकडे.
गुंता (पु.) अडथळा, खोळंबा; सुतक.
गुतागुंत (स्त्री.) गुंताडा.
गुत्ता (पु.) दारूचें दुकान.
गुथणें (प्रा. क्रि.) गुंफणें.
गुदगुद, गुदगुली (स्त्री.) शरीरास स्पर्शानें उत्पन्न होणारा एक सौम्य व हास्योपादक विकार; आनंदाची उकळी.

गुदमरणें (क्रि.) कोंडमारा होणें, दम कोंडणें.
गुदमारा (पु.) कोंडमारा; श्वासावरोध.
गुदरणें--गुजरणें पहा.
गुदस्त (फा. वि.) गत, मागचें.
गुदस्तां (फा. अ.) गतवर्षी.
गुदाम (पोर्तु. गुदांव. पु.) वखार.
गुद्दा (पु.) ठोसा, बुक्की.
गुधडणें (क्रि.) तुडविणें, चोळामोळा करून टाकणें.
गुधडा (पु.) धुडगुस; चोळामोळा.
गुन्हा (फा. गुनाह. पु.) अपराध.
गुन्हेगार (फा. पु.) अपराधी.
गुप्, गुपचिप (सं. गुप्. अ.) मुकाट्यानें.
गुपित (सं. वि.) लपविलेलें (न.) गुह्य गोष्ट.
गुप्त (सं. वि.) छपून राहिलेलें; गूढ.
गुप्ती (स्त्री.) आंत तलवार असलेली काठी.
गुंफणें (क्रि,) ओंवणें, गुंतविणें.
गुंफा (सं स्त्री.) गुहा, गुफा, डोंगरांत राहण्यासारखी कोरलेली जागा.
गुबारा (पु.) फुगा; वातानें फुगणें.
गुमान (फा. पु.) पर्वा, खातर, फिकीर.
गुमास्ता (फा. पु.) मुखत्यार, मुनीम.
गुरकणी (स्त्री.) डरकावणी, धमकी; रागाचें बोलणें.
गुरकावणी--गुरकणी पहा.
गुरगुरणें (क्रि.) घुरकणें.
गुरफटणें (क्रि.) अडकणें, सांपडणें.
गुरफटा, गुरफाटा (पु.) गुंतागुंत.
गुरफाटणें (क्रि.) अडकविणें, गुंतविणें.
गुरमी (स्त्री.) गुर्मी पहा.
गुरव (पु.) शंकराचे पुजारी.
गुरवीण (स्त्री.) गुरवाची बायको.
गुरळा (प्रा. पु.) चूळ.
गुरळी (प्रा. स्त्री.) चूळ; गूळ किंवा साखर घातलेली पुरी
गुराखी (पु.) गुरें राखणारा.
गुरु (सं. पु.) विद्या शिकविणारा, शिक्षक, आचार्य; बृहस्पति (वि.) जड, वजनदार; मोठा; दोन मात्रात्मक.
गुरुकिल्ली (स्त्री.) गूढ उकलण्याची युक्ति
गुरुत्व (सं. न.) जडत्व, वजन.
गुरुत्वमध्य (सं. न.) गुरुत्वाकर्षणाचा केंद्र
गुरुत्वाकर्षण (सं. न.) विश्वांतील वस्तूंचे परस्पराकर्षण.
गुरुबंधु (सं. पु.) एकाच गुरूचे दोघे शिष्य ते परस्पर.
गुरुमंत्र (सं. पु.) शिकवण; मसलत.
गुरुवार (सं. पु.) बृहस्पतवार.
गुरूं (न.) गाय, म्हैस इ० जनावर.
गुरोळी--गुरळी दुसरा अर्थ पहा.
गुऱ्हाळ (न.) उंसाचा रस काढण्याचा व त्यापासून गूळ व साखर करण्याचा कारखाना.
गुलकंद (फा. पु.) गुलाबाच्या पाक ळ्यांचा मुरब्बा. [हुलकावणी
गुलकावणी (स्त्री.) ढोंग; फसवणूक
गुलगुलीत (वि.) फार मऊ.
गुलजार (फा. वि.) सुंदर, रमणीय.
गुलदस्त (पु.) गंजिफाच्या खेळांतली एक संज्ञा; **गु० त ठेवणें**--लपवून ठेवणें.
गुलहौशी (फा. वि.) चैनी; आंबटशौकी
गुलाब (फा. पु.) गुलाबाचें फूल.
गुलाबदाणी (फा. गुलाबदान. स्त्री.) गुलाबपाणी ठेवण्याचें उभें पात्र.
गुलाबी झोप--पहाटची थंड वेळची झोंप
गुलाबी थंडी--सौम्य प्रकारची सुखावह थंडी.
गुलाम (अर. पु.) दासीपुत्र; विक घेतलेला मनुष्य; लुच्चा, हरामखोर (लडिवाळपणानें मुलालाही 'हुशार क वाज' या अर्थानें हा शब्द लावितात
गुलामगिरी (अर. स्त्री.) दास्य.
गुलाल (पु.) आबाशाही रंगाची पू
गुल्म (पु.) एका रोगाचें नांव; वायगो
गुल्ली (प्रा. स्त्री.) गलबला; विटी.
गुवर (न.) गुवानें भरलेलें वस्त्र.
गुंसाई, गोसाई (सं. गोस्वामी पु.) स हरिदास. [कं
गुहा (सं. स्त्री.) डोंगराचा पोकळ भ
गुह्य (सं. न.) उपस्थ; गुप्त गोष्ट.

गुळखोबरें (न.) लालूच; **गु० देणें**— लालूच दाखविणें.
गुळ, गुळथापडी (स्त्री.) गोड गोड शब्द; गुळमुळीत भाषण.
गुळगुळीत (वि.) साफ, नितळ, सफाई-दार.
गुळचट (वि.) गोड, गोडसर.
गुळणा (पु.) **गुळणी** (स्त्री.) चूळ.
गुळंबा, गुळांबा (पु.) गूळ किंवा साखर यांच्या पाकांत कच्च्या आंब्याच्या फोडी किंवा कीस घालून केलेला पदार्थ.
गुळमट (वि) गोडसर.
गुळमुळीत (वि.) अस्पष्ट, अर्धवट.
गुळवणी (न.) गूळ घातलेलें पाणी.
गुळवेल (स्त्री.) दुसऱ्या झाडावर पोसणारी एक औषधोपयोगी लता.
गुळी (स्त्री.) नीळ; एक प्रकारची हलकी साखर.
गू (पु.) विष्ठा, मल.
गूज (सं. गुह्य न.) गुप्त गोष्ट.
गूढ (न.) समजण्यास कठीण गोष्ट (वि.) दुर्बोध, गुप्त.
गूल (फा. पु.) दिव्याची काजळी; आग-काडीच्या टोंकाला लाविलेला ज्वाला-ग्राही पदार्थाचा थेंब; खिळ्याचें जाड टोंक; तापविलेल्या वस्तूनें दिलेला डाग (स्त्री.) बोभाटा.
गूळ (सं. गुड पु.) गुड.
गूळखोबरें—लालूच.
गृध्र (सं. पु.) गिधाड पक्षी.
गृह (सं. न.) घर.
गृहस्थ (सं. पु.) प्रापंचिक.
गृहस्थाश्रम (सं. पु.) चार आश्रमांपैकीं दुसरा.
गृहिणी (सं. स्त्री.) पत्नी, घरधनीण.
गृहीत (सं. वि.) घेतलेलें; कबूल केलेलें.
गृह्य (सं. वि.) घरासंबंधाचें.
गेंगणें (क्रि.) नाकांतून उच्चारणें.
गेंगाणा (वि.) नाकांत बोलणारा.
गेट (न.) पोलीसचौकी.
गेंडा (पु.) नाकावर शिंग असलेला एक जंगली प्राणी.
गेंद (पु.) तुरा, गुच्छ; स्त्रियांच्या पायांच्या बोटांतलें एक भूषण.
गेरू (सं. गैरिक पु.) काव; एक प्रकारची तांबडी माती.
गेह (सं. न.) घर.
गेळ (न.) पशूच्या चिरलेल्या खुराच्या दोन भागांपैकीं प्रत्येक भाग.
गैर्दी (हिं. वि.) गबाळ्या, अव्यवस्थित.
गैब (अर. वि.) गहाळ झालेला.
गैबी (अर. वि.) गुप्त; निनांवी.
गैर (अर. वि.) अयोग्य, व्यर्थ.
गैरमर्जी (हिं. स्त्री.) नाराजी.
गैरवाका (वि.) वेडावाकडा.
गैरविल्हेस लागणें—भलतीकडे जाणें.
गैरशिस्त (फा. वि.) रीतीस सोडून असलेलें; असभ्य.
गैरसमजूत (वि.) उलट समजूत; चुकीची समज.
गैरसावध (वि.) बेसावध, गाफील.
गैरसोय (स्त्री.) अडचण.
गैरहर्जीर (हिं. वि.) हजर नसलेला, अविद्यमान.
गो (सं. स्त्री.) गाय; (अ.) अग.
गोकुळाष्टमी (सं. स्त्री.) श्रावणवद्य ८.
गोखरू (सं. गोक्षुर. पु.) एक औषधि.
गोगलगाय (स्त्री.) एक अतिशय हळू सरपटत जाणारा निरुपद्रवी प्राणी; अत्यंत गरीब स्वभावाचा मनुष्य.
गोंगाट (पु.) गलबला, कोलाहल.
गोग्रास (सं. पु.) गाईसाठीं राखून ठेविलेला अन्नाचा भाग.
गोचर (वि.) दृश्य; माहीत.
गोचीड (पु.) एक क्षुद्र जीव.
गोंजारणें (क्रि.) लाडीगोडीनें बोलणें.
गोजिरवाणें (वि.) नाजूक, सुरेख.
गोजिरें (वि.) सुंदर, देखणें.
गोजी (सं. गो. स्त्री.) कालवड, पाडी.
गोट (हिं. पु.) सैन्याचा तळ; बायकांच्या हातांतला एक दागिना; कांठ फाटूं नये म्हणून घातलेली शिवण.
गोटा (पु.) वाटोळा दगड; डाळींत सापडणारा सबंध दाणा; सुखा नारळ.

गोटी (स्त्री.) मुलांचा खेळण्याचा लहान वाटोळा दगड; कसरतीनें मजबूत बनविलेलें शरीर.
गोठ (फा. पु.) सैन्याचा तळ.
गोठणें (क्रि.) थिजणें, घट्ट होणें.
गोठा (सं. गोष्ट. पु.) गुरें बांधण्याची जागा.
गोठी (प्रा. स्त्री.) गोष्ट.
गोड (वि.) मधुर; स्वादिष्ट; सुंदर; नीटनेटकें. [असलेला.
गोडघाशा (वि.) गोड खाण्याची आवड
गोडधोड (न.) मिष्टान्न, पक्वान्न.
गोडबोल्या (वि.) मृदु व रुचकर भाषण करणारा.
गोंडवण (न) गोंड लोकांचा प्रांत.
गोडवा, गोडा (वि.) गोड (पु.) स्तुति, प्रशंसा.
गोंडस (वि.) मांसल.
गोंडा (पु.) गुच्छ; झुबका; **गोंडा घोळणें**–खुशामत करणें.
गोडी (स्त्री.) मधुरता; रुचि; आवड;
गोडीगुलाबी (स्त्री.) भलेपणा.
गोण (पु.) कोथळा, पोतें, सोठी पिशवी.
गोणताट, गोणपाट (न.) तागाचें केलेलें जाड कापड.
गोणी (स्त्री.) कंठाळ; ओझें; संकट.
गोत (सं. न.) गोत्रजांचा समुदाय; नातें.
गोता (अर. पु.) हिसका, आंचडा; पेंच, संकट; तोटा; व्यर्थ येरझार.
गोतावळ (स्त्री.) **गोतावळा** (पु.) **गोतावळें** (न.) नात्याची किंवा आप्तसंबंधाची मंडळी.
गोत्र (सं. न.) कुळ.
गोत्रज (सं. वि.) स्वतःच्या गोत्रांतला.
गोंद (हिं. पु.) डिंक.
गोंदणें (प्रा. क्रि.) गुंतविणें; सुईनें शरीरावर टोंचून नक्षी काढणें. [पात्र.
गोंददाणी (हिं. स्त्री.) डिंक ठेवण्याचें
गोदी (हिं. स्त्री.) बंदराचे ठिकाणीं जहाजें उतरण्यासाठीं केलेली सुरक्षित जागा.
गोधडी (स्त्री.) ठिगळांचें वस्त्र; वाकळ.
गोंधळ (पु.) गडबड, कोलाहल, अव्यवस्था; गोंधळ्याचें कीर्तन. [होणें.
गोंधळणें (क्रि.) गडबडणें; अव्यवस्था
गोंधळी (पु.) एका जातीचें नांव.
गोधूम (सं. पु.) गहूं.
गोप (पु.) गुराखी. [चित्र.
गोपद्म (सं. न.) गाईच्या पावलाचें
गोपन (सं. न.) गुप्त राखणें, संरक्षण.
गोपायिता (सं. गुप्. वि.) रक्षणकर्ता.
गोपाल, गोपाळ (सं. पु.) गुराखी; श्रीकृष्ण.
गोपी (स्त्री.) गुराख्याची बायको.
गोपीचंदन (सं. न.) एक प्रकारची पांढरी माती. [किंवा बेस.
गोपुर (सं. न.) देवळाचें मुख्य द्वार
गोफ (पु.) गळ्यांत घालण्याचा एक अलंकार; वीण घातलेला दोरा.
गोफण (स्त्री.) **गोफणें** (न.) दगड मारण्यासाठीं दोरीची केलेली विशेष प्रकारची आकृति.
गोम (स्त्री.) वैगुण्य, दोष; खुबी; पुष्कळ पायांचा एक प्राणी.
गोमटें (प्रा. वि.) सुस्वरूप, सुरेख.
गोमय (सं. न.) गाईचें शेण.
गोमाशी (स्त्री.) एक जातीची माशी.
गोमुख (सं. न.) जलाशयाला बसविलेली गाईच्या तोंडाची आकृति.
गोमुखी (सं. स्त्री.) जप करण्याची [या आकाराची पिशवी.
गोरगरीब—दरिद्री, गरजू लोक.
गोरजमुहूर्त (सं. पु.) सूर्यास्तापूर्वी ३० पळें व नंतर ३० पळें यांच्या मधला काळ.
गोरस (सं. पु.) गाईपासून उत्पन्न होणारे पदार्थ (दूध, ताक, दहीं, लोणी, तूप इ०)
गोरक्षण (सं. न.) कसायांपासून गाईचे जीव वांचविणें.
गोरा (सं. गौर. वि.) गौरवर्ण.
गोरामोरा (वि.) भीतीनें घाबरा झालेला.
गोऱ्हा (पु.) पाडा, खोंड.
गोल (वि.) वाटोळा (पु.) वाटोळी वस्तु.

गोलंदाज (फा. पु.) तोफ डागणारा.
गोलांटी (स्त्री.) खालीं डोकें वर पाय करून मारलेली उलटी उडी.
गोंवणें (क्रि.) गुंतविणें, गुंफणें.
गोंवर (सं. गोवर्ण पु.) एका रोगाचें नांव.
गोंवरी (सं. गोविट् स्त्री.) शेणाची थापलेली थापटी.
गोंवा (पु.) गुंता, घोटाळा.
गोवारी (पु.) गुराखी (स्त्री.) एक भाजी.
गोविंद (सं. पु.) श्रीकृष्णाचें एक नांव.
गोवी, गोंवी (प्रा. स्त्री.) गुंतागुंत; गोम; खूण.
गोशा, गोषा (फा. पु.) पडदपोशी.
गोशाळा (सं. स्त्री.) गाई ठेवण्याची जागा; गोठा.
गोषवारा (फा. गोश्वारा. पु.) सारांश; मुख्य गोष्ट.
गोष्ट (सं. स्त्री.) कथा, काम; घटना.
गोष्ठ (सं. पु.) गोठा.
गोसाई, गोसावी (सं. गोस्वामि. पु.) विरक्त; बैरागी; हरदास; धनी, मालक; एक सन्मानाची पदवी.
गोही (प्रा. पु. ~~स्त्री.~~) ग्वाही, साक्ष.
गोहो (प्रा. पु.) नवरा.
गोळक (सं. गोलक पु.) एका जातीचें नांव.
गोळा (सं. गोलक पु.) गोल; अन्न; बीं; समाज (अ.) एकत्र, जमा.
गोळाबेरीज (स्त्री.) एकंदर बेरीज.
गोळी (सं. गुलिका स्त्री.) लहान गोळा.
गौ (सं. स्त्री.) गाय.
गौडबंगाल (न.) जादू. (गौड आणि बंगाल हे दोन्ही प्रांत पूर्वीच्या काळीं जादूविद्येसाठीं प्रसिद्ध होते.)
गौण (वि.) अप्रधान, कमी महत्वाचें.
गौप्य (सं. न.) गुप्त गोष्ट.
गौर (सं. वि.) गोरा
गौरव (सं. न.) महत्व, मोठेपणा (पु.) मान, सन्मान.
गौरविणें (सं. क्रि.) आदर करणें.
गौरी (सं. स्त्री.) पार्वती.
गौरीहर (सं. पु.) लग्नाचे दिवशीं वधू शिवपार्वतीची पूजा करते ती पूजा किंवा मूर्ति.
ग्याझिट (इं. न.) वर्तमानपत्र.
ग्यान (सं. ज्ञान न.) ज्ञान.
ग्यानी (पु.) ज्ञानी.
ग्यालरी (इं. स्त्री.) सज्जा.
ग्यास (इं. पु.) धूर, वायु.
ग्रंथ (सं. पु.) पुस्तक, पोथी, ग्रंथ मोजण्याचें मान (बत्तीस अक्षरें) [कर्ता.
ग्रंथकार (सं. पु.) ग्रंथ रचणारा; ग्रंथ-
ग्रंथणें (सं. ग्रंथ् क्रि.) गुंफणें, जुळणें.
ग्रंथि (सं. स्त्री.) गांठ; संबंध; गुंतागुंत.
ग्रसणें (सं. क्रि.) गिळणें; आच्छादणें, व्यापणें. [व्यापलेला.
ग्रस्त (सं. वि.) ग्रासलेला, गिळलेला,
ग्रस्तास्त (सं. पु.) ग्रहण सुटण्यापूर्वीच सूर्याचा किंवा चंद्राचा झालेला अस्त.
ग्रस्तोदय (सं. पु.) ग्रहण लागलें आहे अशा स्थितींतच चंद्राचा किंवा सूर्याचा उदय.
ग्रह (सं. पु.) घेणें; स्वीकार, अंगिकार; पृथ्वी, बुध, गुरु इ० सूर्यमालेंतले मुख्य मुख्य गोल; ग्रहण; पिशाच्च; पीडा देणारा; समजूत.
ग्रहण (सं. न.) स्वीकार; चंद्र किंवा सूर्य यांच्या बिंबाचें दुसरे ग्रह आड आल्यामुळें होणारें आच्छादन.
ग्राम (सं. पु.) गांव, खेडें; समूह; गायनांत सप्त स्वरांतलें मुख्य तीन अवधि.
ग्रामकेसरी (सं. पु.) कुत्रा.
ग्रामण्य (सं. न.) एकाद्याच्या आचरणाविषयींचा विचार करण्यासाठीं भरलेली ग्रामस्थांची सभा; बहिष्कार.
ग्रामस्थ (सं. पु.) गांवकरी.
ग्राम्य (सं. वि.) गांवांसंबंधीं; खेडवळ; असभ्य; अश्लील; माणसाळलेला (पशु.)
ग्रास (सं. पु.) गिळणें; घास, अन्न; ग्रहण लागलेला भाग.
ग्रासणें (सं. क्रि.) खाणें; त्रासवून सोडणें, पीडणें; व्यापणें.
ग्राह (सं. पु.) सुसर; जलचर.

ग्राहक (सं. पु.) गिऱ्हाईक; स्वीकार करणारा; ज्ञाता.
ग्राह्य (सं. वि.) घेण्यास योग्य; स्वीकारास पात्र.
ग्रीवा (सं. स्त्री.) मान.
ग्रीष्म (सं. पु.) उन्हाळा.
ग्लानि (सं. स्त्री.) थकवा; उतरती कळा; दुर्बलता; विनवणी, काकळूत.
ग्वाही (फा. स्त्री.) साक्ष;

घ

घंगाळ (सं. गंगालय. न.) एक विशिष्ट आकाराचें भांडें; गंगाळ.
घट (सं. पु.) पात्र, भांडें; मडकें; शरीर; तूट; नवरात्रांत देवीच्या पूजेचा एक विशेष प्रकार; (स्त्री.) झीज, नुकसान.
घटक (सं. पु.) ज्योतिषी; अवयव.
घटका (सं. घटिका. स्त्री.) साठ पळांचा काळ; वेळ मोजण्याचें एक धातुपात्र.
घटणें (प्रा. क्रि.) कमी होणें; शांत होणें; संवय होणें; पक्कें होणें.
घटती (हिं. स्त्री.) नुकसान; कमती, ऱ्हास.
घटन (न.) **घटना** (स्त्री.) बनण्याची क्रिया; गोष्ट.
घटस्फोट (सं. पु.) नवराबायकोची फारकत; पतिताचा त्याच्या जिवंतपणींच प्रेतसंस्कारविधि.
घटि, घटिका, घटी—घटका पहा.
घटी (सं. स्त्री.) घडी, घड्याळ.
घट्ट (वि.) दाट; जड; आवळ. [खूण.
घट्टा (पु.) घर्षणाच्या योगानें पडणारी
घड (पु.) समुदाय, जुडगा, घोंस.
घडघड, घडघडां (अ.) अस्खलित

घडघडणें (क्रि.) गडगडणें, गर्जना करणें; लोळणें; कोसळून पडणें; मरणें.
घडघडाट (पु.) गर्जना.
घडण (सं. घटना. स्त्री.) रचना, आकार,
घडणावळ (स्त्री.) घडण्याबद्दल मजुरी.
घडणें (क्रि.) बनविणें; तयार करणें; रचना करणें; होणें.
घडवंची (स्त्री.) उंच बैठक, चौकी.
घडा (सं. घट. पु.) घागर; जम.
घडाई (स्त्री.) घडविण्याबद्दलची मजुरी
घडाडणें (क्रि.) कोसळणें.
घडामोड (स्त्री.) जुनें मोडणें आणि नवें करणें असा फेरफार; उलथापालथ.
घडी (स्त्री.) घटि, लहान घागर; घटका; घड्याळ; पडदा; दुमड; चूण; पट.
घडीबंद (वि.) घडी न उलगडलेलें.
घड्याळ (न.) वेळ समजण्याचें यंत्र.
घण (सं. घन पु.) मोठा हातोडा.
घणघणणें (क्रि.) फिकीर वाटणें.
घन (सं. वि.) दाट (पु.) मेघ; घण; अंकगणितांत—एखाद्या संख्येच्या वर्गाला तिनें गुणून येणारी संख्या; ज्या आकृतीची मर्यादा सहा चौरसांनीं दाखविली जाते अशी भरीव आकृति. [राचें.
घनघोर (वि.) भयंकर, हातघाईचें, निकराचें.
घनचक्कर (वि.) विपुल; दाट; गर्द;
घनफळ (सं. न.) लांबी, रुंदी व उंची यांचा गुणाकार करून येणारी संख्या.
घनवट (वि.) घट्ट विणीचें; सर्वव्यापी;
घनश्याम (वि.) मेघासारखा कृष्णवर्णाचा
घनाक्षरी (सं. स्त्री.) एक छंद.
घप्पाघोळ (पु.) गोंधळ.
घबाड (पु. न.) एका मुहूर्ताचें नांव; अल्प प्रयत्नानें एकदम पुष्कळ मिळालेलें द्रव्य; लाट (वि.) मोठें.
घमघमाट (पु.) सुवासाची अतिशयता.
घमंड, घमंडी (हिं. स्त्री.) वढाई गर्व, अहंता.
घमंडानंद (पु.) घमंडखोर.
घर (सं. गृह. न.) गृह; कुटुंबांतली माणसें; बिऱ्हाड; संसार, प्रपंच; घराणें, उत्पत्ति; स्थान; आगर; खण, कप्पा,

कोष्टकांतलें सदर किंवा कोठा; चौक; भोंक, बीळ; क्षत.

घरकुल (न.) मुलींच्या खेळांतलें लहानसें घर.

घरकोंबडा (पु.) घरांत बसून राहणारा

घरगुती (वि.) घरीं तयार केलेला; घरचा.

घरजावई (पु.) बायकोसह आपल्या सासऱ्याच्या घरीं येऊन राहिलेला.

घरटा (पु.) **घरटें** (न.) पक्ष्याचें घर.

घरठाण (न.) पडक्या घराची जागा;

घरंदाज (फा. वि.) कुलीन.

घरदार (न.) चीजवस्त; खटलें.

घरपट्टी (स्त्री.) घरावरचा कर.

घरफोडी (स्त्री.) घराची भिंत फोडून झालेली चोरी वगैरे. [करणारा.

घरबुडव्या (वि.) घरादाराचा नाश

घरबुडी (प्रा. स्त्री.) घर बुडणें; सर्व-

घरबैठा (वि.) घरीं बसून करतां येणारा.

घरभरणी (स्त्री.) नवीन बांधलेल्या घरांत राहण्यास येण्याचे वेळीं प्रथम करावा लागणारा धार्मिक विधि.

घरभेद्या (वि.) घरांतली पक्की माहिती दुसऱ्यास-विशेषतः शत्रूस-सांगणारा.

घराणें (फा. न.) कुल, वंश, कुळी,

घरोबा (पु.) घरच्या माणसाइतका मित्रत्वाचा निकट संबंध.

घर्म (सं. पु.) घाम.

घर्षण (सं. न.) घासणें, घसट.

घवघवीत (वि.) ठळक, मोठें, मजबूत.

घस (स्त्री.) झीज, नुकसान.

घसघस (प्रा. स्त्री.) रिकामावाद.

घसघसीत (वि.) पक्का, भरपूर.

घसट, घसटणी (स्त्री.) घरोबा, संघटन.

घसरडें (न.) निसरट जागा.

घसरणें (क्रि.) निसटून खालीं येणें; पडणें;

घसा (पु.) गळा, नरडें; आवाज.

घसाघस (अ.) मनसोक्तपणानें, उधळपट्टीनें.

घस्मर (वि.) जाडेंभरडें; खादाड.

घळ (स्त्री.) खोलगट जागा; भेग.

घळघळीत (वि.) विपुल; ढिला; मोकळेपणाचा.

घाई (स्त्री.) त्वरा; गर्दी; जलदी, उतावळी; गाण्याचा ताल; चर्मवाद्यांचा गजर; (प्रा.) घाव, जखम.

घाऊक (वि.) ठोक, ठोकळ.

घागर (स्त्री.) घडा, कळशी.

घागरगडच्या खुभा—पाणक्याचें काम.

घागरी (स्त्री.) घुंगरूं; पादभूषण एक.

घाट (सं. घट्ट. पु.) डौल, आकार, स्वरूप; डोंगरांतला रस्ता; नदीच्या काठीं पायऱ्या बांधून केलेलें काम; **घाट घालणें**—बेत करणें.

घांट (सं. घंटा. स्त्री.) घंटा.

घाटण (न.) डाळ शिजविल्यानंतर ठेंचून केलेलें दाट पाणी.

घाटणें (क्रि.) वांटणें, चेंदामेंदा करणें; चर्चा चालणें, ठरणें.

घाटी (वि.) घाटावरचा; देशावरचा.

घाण (स्त्री.) केरकचरा, दुर्गंधि.

घाणा (पु.) तेल काढण्याचें यंत्र; ऊंसाचा चरक; भाजण्यास, कुटण्यास, दळण्यास वगैरे एकावेळीं घेण्याचें परिमाण; लग्नादि कार्यांतला एक विधि.

घाणी (स्त्री.) चुना मळण्याची जागा.

घाणेरडा (वि.) दुर्गंधियुक्त, कळकट,

घात (सं. पु.) वध, नाश; समान संख्यांचा गुणाकार; (स्त्री.) हंगाम.

घातक, घातकी, घातुक (वि.) हानिकारक.

घातपात (सं. पु.) नाश; वध.

घाबरणें (क्रि.) बावरणें, भयभीत होणें.

घाबरा (हिं. वि.) उतावळा; भयभीत; घाबरलेला; गोंधळलेला.

घाम (सं. घर्म पु.) घर्म, उष्णतेमुळें अंगांतून निघणारें पाणी; दया.

घामट (वि.) घाणेरडा, मळीण, ओंगळ

घामाघूम (वि.) घामानें डवडबलेला.

घामोळी (स्त्री.) उष्णतेमुळें अंगावर उठणारें पुरळ.

घामोळें (न.) घामोळी; खोगीर, जोडा इ० चें कातडें घामानें खराब होऊं नये म्हणून त्याच्याखालीं घातलेलें दुसरें कातडें किंवा वस्त्र.

घाय (हिं. पु.) घाव, जखम; प्रहार.
घायकूत (स्त्री.) मोठी उतावीळ; अतिशय त्वरा; मनाची अशांतता.
घायाळ (स्त्री.) घायपात; (वि.) जखमी.
घार (सं. स्त्री.) एका पक्ष्याचें नांव.
घारा (वि.) मांजरासारख्या डोळ्याचा.
घारेला, घारोळा, घाऱ्या (वि.) घारा
घालणें (क्रि.) आंत ठेवणें, ओतणें, शिरकविणें, ढकलणें.
घालमेल (हिं. स्त्री.) इकडचें तिकडें किंवा तिकडचें इकडे करणें; गडबड, गर्दी.
घालविणें (क्रि.) बाहेर लावणें, हाकून देणें; जाऊं देणें.
घालवेडा (पु) वेड्याचें ढोंग करणारा. पण खरा अट्टल सोदा.
घाला (पु.) हल्ला, प्रहार, छापा.
घाव (हिं. पु.) जखम; शस्त्रप्रहार; धक्का;
घावणें (क्रि.) गावणें, सांपडणें, आढळणें.
घास (सं. ग्रास. पु.) तोंडांत घातलेला अन्नाचा गोळा.
घासणें (क्रि.) घर्षण करणें; साफ करणें.
घासाघीस (स्त्री) ओढाताण, जिकीर, वाद.
घिरट्या (स्त्री.) चक्की; फेरी; गरगर फिरणें
घिवर (पु.) एका पक्वान्नाचें नांव.
घिसाडी (पु.) लोखंडाचें काम करणारा.
घी (हिं. न.) तूप.
घुंगट, घुंगूट (हिं. न.) तोंडावरून घेतलेलें वस्त्र. [चिखल.
घुंघरट, घुंघरूट (न.) मच्छर, डांस,
घुंगरू-रूं (हिं. न.) अगदीं लहान घंटेच्या आकाराचा मणि.
घुगी (फा. स्त्री.) शिरस्त्राण.
घुघुबाळ (न.) अजाणतें लेकरूं.
घुटका (हिं. पु.) घोट, आवंढा, चूळ.
घुटमळणें (क्रि.) अडखळणें, घोटाळ्यांत पडणें.
घुटी (स्त्री.) लहान अर्भकाला आरोग्यावह असें औषधांचें मिश्रण देतात तें.
घुणघुणा (पु.) घोणा, नाकांतल्या पडद्याचा मांसल भाग.
घुबड (न.) दिवाभीत.
घुमट (पु.) देवळास कळसाखालीं असलेली डेऱ्याच्या आकाराची बंदिस्त.
घुमणें (हिं. क्रि.) प्रतिध्वनि निघणें; आंतल्या आंत घोटाळणें; टिकणें; पिशाच्याच्या संचारामुळें चाळे करणें.
घुमा, घुम्या (वि.) वरून स्त व पण आंतल्याआंत धुसफुसणारा.
घुरें (न.) अपस्मार; एका रोगाचें नांव.
घुलकावणी (स्त्री.) गुलकावणी पहा.
घुला (पु.) **घुलें** (न.) सुरवंट, कुसरूड.
घुसडणें (क्रि.) जोरानें घालणें.
घुसणें (हिं. क्रि.) प्रवेश करणें.
घुसळणें (क्रि.) मंथन करणें, जोराजोरानें हालविणें;काम देऊन घाम काढणें.
घुसा, घुस्सा (अर. पु.) राग.
घुळणा (पु.) नाकांतला पडदा, घोणा.
घृणा (सं. स्त्री.) दया; वीट; तिरस्कार;
घृत (सं. न.) तूप.
घृतकुल्यामधुकुल्या–तूप व मिष्ट पदार्थ यांची समृद्धि.
घेणें (क्रि.) ग्रहण करणें, स्वीकारणें; हिसकावणें; खरीद करणें. (न.) कर्ज.
घेणेकरी (पु.) सावकार; ऋणको; कांहीं काम न करतां हक्कानें मागणारा
घेर, घेरा (हिं. पु.) परीघ; वस्त्राचा पदर; वेढा; संजाब.
घेरणें (क्रि.) वेढा देणें; पछाडणें.
घेरी (हिं. स्त्री.) चक्कर, मूर्च्छा, भोंवळ.
घोकणी (सं. घुष्. स्त्री.) पुनः पुनः आवृत्ति, उजळणी, त्याच त्या गोष्टीचा उच्चार; निदिध्यास. [करणें.
घोकणें (क्रि.) पुनः पुनः म्हणून पाठ
घोकींव (वि.) पाठ केलेलें.
घोक्या (वि.) घोकणारा.
घोंगट (न.) तोंडावरचें पांघरूण; अभ्रें.
घोंगडी (स्त्री.) कांबळें.
घोंगडें (न.) कांबळ्याची एक पट्टी; ओझें; लचांड.
घोगरा (वि.) फुटलेला किंवा पिचका
घोंगावणें (क्रि.) (माशांविषयीं) जमून मोठा शब्द करणें.
घोट (हिं. पु.) चुळका, चूळ.

घोटक (सं. पुं.) घोडा.
घोटणें (क्रि.) घासणें; खलांत घालून बारीक करणें, मळणें; पाठ करणें.
घोटाळणें (क्रि.) गडबडणें.
घोटाळा (पु.) गोंधळ; वाकडा तिकडा प्रकार; अनिश्चितपणा;
घोडचूक (स्त्री.) मोठी चूक.
घोडदळ (न.) घोडेस्वारांची तुकडी.
घोडनवरा (पु.) **घोडनवरी** (स्त्री.) मोठ्या वयाचा नवरदेव किंवा नवरी-मुलगी.
घोडशाळा (स्त्री.) घोड्यांचा तबेला.
घोडा (पु.) अश्व; बुदबळांतलें एक मोहरें; बंदुकीचा आंकडा; पाळणा अडकविण्यासाठीं खालीं पाय बसविलेला आडवा दांडा; उंच घडवंची; घोडेस्वार या अर्थी समुच्चयवाचक शब्द.
घोडी (स्त्री.) सतारींत तबलीवर मध्यभागीं बसविलेला लांकडी अगर हस्तिदंती चौकोनी नक्षीदार तुकडा; घोड्याची मादी, तुरंगी.
घोडें (न.) सामान्यतः घोड्याच्या जातीचें जनावर; **आपलें घोडें पुढें ढकलणें**—आपलें काम लवकर काढणें, मतलब साधून घेणें. **घोडें मारणें**—नुकसान करणें.
घोण (स्त्री.) गोम.
घोणा (पु.) घुळणा, नाकांतला पडदा.
घोर (वि.) भयंकर; दाट; गाढ; काळजी; आकांत, (पु.) घोरण्याचा शब्द.
घोरणें (क्रि.) झोपेंत घर्घर शब्द होई असा श्वासोच्छ्वास करणें.
घोरपड (स्त्री.) सरड्याच्या आकाराचा एक प्राणी; संकट, लचांड; आरोप.
घोष (सं. पु.) मोठा आवाज, गर्जना.
घोषण (न.) **घोषणा** (स्त्री.) प्रसिद्धी, जाहीर करणें.
घोस, घोंस (सं. गुच्छ. पु.) झुबका, गुच्छ; जलप्रवास; (समुद्रांत) वाऱ्याची बाजू किंवा दिशा; उत्साह, आवेश; उत्कर्ष.
घोसदार (वि.) घोस लागलेलें.
घोसाळें (सं. घोषक न.) गिलकी.
घोळ (स्त्री.) एक वनस्पति (पु.) गोंधळ, घोटाळा; वस्त्राचा सोगा, ओचा; घेर.
घोळका (पु.) समुदाय; आरडाओरड.
घोळघोळून (प्रा. अ.) पुनः पुनः
घोळणें (क्रि.) हलविणें.
घ्न (सं. समासांत उत्तरपदीं वि.) ठार मारणारा; नाश करणारा.
घ्राण (सं. न.) नाक.

ङ

[ङ ज्याच्या आरंभीं आहे असे शब्दच मराठी भाषेंत नाहींत.]

च

च (अ.) निश्चय, खात्री, विशिष्टता इ० अर्थाचें दर्शक अव्यय.
चक (सं. चक्र. पु.) वचक, धाक; नियम, पद्धती; फी, हक्काची रकम; एकमत; (इं. चेक पु.) दर्शनी हुंडी (प्रा.) ठक.
चकचकणें (क्रि.) झळकणें, लकाकणें.
चकचकाट (पु.) लखलखाट; प्रकाश.
चकचकीत (वि.) स्वच्छ, प्रकाशमान.
चकणा (वि.) काणा, तिरवा.
चकणें (सं. चक्. क्रि.) फसणें, भूल पडणें; खेळांत गडी ठरणें.
चकती (स्त्री.) वाटोळा तुकडा; डाग.
चकदळ (पु.) खंवदा, चकती; वाटोळें भोंक.
चकपक (वि.) नीटनेटका; स्वच्छ.
चकमक (हिं. स्त्री.) घर्षणानें अग्नीची ठिणगी पाडणारी गार व पोलादाची पट्टी; बोलाचाल; भांडण.
चकला (हिं. पु.) शहराचा भाग; अड्डा.
चकवा (पु.) एक पक्षी.
चकविणें (क्रि.) चकित करून सोडणें, फसविणें.
चकाकणें (क्रि.) प्रकाशणें.

चकाकी (स्त्री.) चकचकीतपणा, तेज, प्रभा.
चकाट्या (स्त्री. ना.) गप्पासप्पा; वायफळ गोष्टी.
चकार शब्द–एकही शब्द. [गराडी.
चकारी (स्त्री.) चाकाची खूण, चाकोरें,
चकित (सं. वि.) थक्क, विस्मित.
चकोत्रा (हिं. पु.) एका फळाचें नांव.
चकोर (सं. पु.) चांदणें हेंच ज्याचें जीवन असा एक पक्षी.
चक्क (वि.) लख्ख, स्वच्छ.
चक्कर (सं. चक्र. न.) घेरी; भोंवरा; चाक; फेरी, भ्रमण.
चक्का (पु.) **चक्कादहीं** (न.) घट्ट दहीं.
चक्की (हिं. स्त्री.) जातें; चाकी.
चक्र (सं. न.) चाक: वर्तुळ; भोंवरा; एक शस्त्र; संकट; कोडें.
चक्रमण (सं. न.) सतत भ्रमण; नागमोडी गति; उडी.
चक्रवर्ती (सं. पु.) सार्वभौम, बादशहा.
चक्रवाक (सं. न.) एका पक्ष्याचें नांव.
चक्रवाढव्याज (सं. चक्रवर्धित. वि.) कांहीं नियमित मुदतीचें व्याज मुद्दलांत मिळवून ती रास पुढच्या मुदतीस मुद्दल मानून व्याजाची आकारणी करण्याची पद्धति.
चक्रवात (सं. पु.) वावटळ.
चक्रव्यूह (सं. पु.) एक प्रकारची सैन्याची वाटोळी रचना.
चक्री (सं. चक्र. स्त्री.) भिंगरी; लहान चाक; ब्राह्मणी पागोटें; परंपरा.
चखोट, चोखट (वि.) चांगलें स्वच्छ.
चंग (फा. पु.) पैज, प्रतिज्ञा.
चंगळ, (हिं.) समृद्धि, विपुलता.
चंगीभंगी (वि.) दुर्व्यसनी, भंगट.
चघळ (वि.) चावट.
चघळणें (क्रि.) तोंडांत घोळणें, चर्वण करणें.
चचणें (क्रि.) मरणें, आटोपणें.
चंचल (वि.) चपल, चलाख; अस्थिर.
चंची (स्त्री.) पानतंबाखूसाठीं पुडांची लहान पिशवी, बटवी.
चंचु (सं. स्त्री.) **चंचुपुट** (सं. न.) चोंच.
चंचुप्रवेश (सं. पु.) अल्प प्रवेश.
चट (स्त्री.) चटक; पातळ थर (पु.) श्राद्धांत ब्राह्मणाचे ऐवजीं दर्भाची आकृति बसवितात ती; (अ.) सर्वस्वीं; त्वरेनें.
चटई (हिं. चटई. स्त्री.) अंथरी, हतरी.
चटक (स्त्री.) खोड, चट; (वि.) छान.
चटकचांदणी (स्त्री.) सुंदर मोहक स्त्री.
चटकन् (अ.) झटपट, त्वरेनें.
चटका (पु.) अग्नि तिखट वगैरेच्या योगानें जिभेस किंवा शरीरास होणारी व्यथा; ध्यास, छंद, चुटपुट.
चटचट (अ.) लवकर.
चटचटीत (वि.) मऊ न झालेला.
चटणी (हिं. स्त्री.) तोंडीं लावण्याचा वाटून केलेला रोचक पदार्थ.
चटपट (अ.) सत्वर;
चटाचट (अ.) झटपट, त्वरेनें.
चटावणें (क्रि.) चट लागणें; संवय जडणें.
चटोर (वि.) चावट, हलकट, छचोर.
चट्टा (पु.) वण; नुकसान.
चट्टामट्टा (पु.) खाऊन निःशेष करणें.
चंड (वि.) अवाढव्य, मोठा; प्रखर.
चंडकिरण (प्रा. पु.) सूर्य.
चडफड (स्त्री.) चडफडाट; अशांति.
चडफडणें (क्रि.) कातावणें.
चडफडाट (पु.) संताप.
चंडाळ (सं. पु.) शूद्र व ब्राह्मणी यांच्यापासून झालेली संतति; निर्दय, पापी, दुष्ट मनुष्य.
चंडांशु (सं. पु.) सूर्य.
चंडाळी (स्त्री.) दुष्ट कृत्य; नीचपणा.
चंडिका, चंडी (सं. स्त्री.) दुर्गा.
चंडोल (हिं. पु.) एक पक्षी; अफूचा धूर नळीच्या द्वारें सेवन करण्याचें व्यसन.
चढ (पु.) उंच भाग; चढण; (वि.) श्रेष्ठ.
चढण (स्त्री.) चढती जागा.
चढणें (क्रि.) वर जाणें; ज्यास्त होणें; गर्वानें ताठणें.
चढता (वि.) उत्तरोत्तर उंच होत जाणारा.
चढती कमान–उत्तरोत्तर उत्कर्षाचे दिवस
चढती कळा–शुक्ल पक्षाचे दिवस; उत्कर्ष

चढविणें (क्रि.) वर करणें; वाढविणें; लावणें; कपटानें स्तुति करणें.
चढाई (स्त्री.) चाल, अंगावर जाणें, हल्ला; बढाई; वरचष्मा.
चढाव (पु.) चढ, चढण.
चढेल (वि.) गर्विष्ठ, उन्मत्त.
चण (स्त्री.) ठेवण, बांधा.
चणचण (स्त्री.) दुर्मिळता, अभाव.
चणा (सं. चणक. पु.) हरबरा.
चतकोर (पु.) पाव भाग; एक चतुर्थांश.
चतुर (सं. वि.) कुशल, धूर्त, हुषार.
चतुरंग सेना (सं. स्त्री.) हत्ती, घोडे, रथ व पायदळ हीं चार अंगें ज्यांत आहेत असें सैन्य.
चतुरस्त्र (सं. वि.) चौकोनी, चतुर, गुंडा.
चतुराई (स्त्री.) हुशारी, चातुर्य, कुशलता.
चतुर्थाश्रम (सं. पु.) संन्यास.
चतुर्थी (सं. स्त्री.) चवथी तिथि.
चतुर्भुज (सं वि.) चार हातांचा; कैदी; लग्न झालेला.
चतुर्मास (सं. पु.) आषाढ शु० ११ पासून कार्तिक शु० ११ पर्यंतचा काळ.
चतुष्टय (सं. न.) चौकडी.
चतुष्पाद (वि.) चार पायांचें. [हद्द.
चंदन (सं. चद् पु. न.) एक सुगंधी वृक्ष; त्याच्या गाभ्याचा तुकडा.
चंदी (हिं. स्त्री.) गुरांचा रोजचा दाणा.
चंद्र (सं. पु.) चंद्रमा, चांद, चांदोबा.
चंद्रकळा (स्त्री.) चंद्रबिंबाचा सोळावा अंश; निरखळ काळ्या किंवा तांबड्या रंगाचें लुगडें.
चंद्रजोत (सं. चंद्रज्योति. स्त्री.) चंद्रासारखा प्रकाश देणारें दारूकाम; हवाई.
चंद्रबळ (सं. न.) माणसाच्या राशीला चंद्राचें आनुकूल्य.
चंद्रमा (सं. पु.) चंद्र, चांद.
चंद्रमौळी (सं. पु.) शंकराचें नांव. मोडकें तोडकें घर; अतिशय दारिद्र्य.
चंद्रविकासी (सं. वि.) चंद्रोदयानंतर उमलणारें.
चंद्रशाला (सं. स्त्री.), गच्ची.
चंद्रहार (सं. पु.) स्त्रियांच्या गळ्यांतला एक अलंकार.
चंद्रिका (सं. स्त्री.) चांदणें.
चंद्री (सं. तंद्री. स्त्री.) टक, एकसारखी नजर, एकलय; अतिशय उत्कंठा.
चप (अ.) गप, गुपचीप, मुकाट्यानें.
चपटा (वि.) बसका, चापट, कमी जाड.
चपडाक (हिं. स्त्री.) चापट, थप्पड.
चपराक (स्त्री.) चापट, थप्पड.
चपराशी (हिं. पु.) पट्टेवाला.
चपल, चपळ (सं. वि.) चलाख; (स्त्री.) पायांतली वहाण.
चपला, चपळा (सं. स्त्री.) वीज; कुलटा.
चपळाई (स्त्री.) चलाखी, तरतरी.
चपाती (हिं. स्त्री.) पातळशी पोळी.
चपापणें (क्रि.) दचकणें, भिणें, घाबरणें.
चंपाषष्ठी (सं. स्त्री.) मार्गशीर्ष शु० ६
चंपू (सं. पु.) गद्यपद्ययुक्त रचना.
चपेट (सं. स्त्री.) **चपेटा** (पु.) थप्पड, तळहाताचा प्रहार; ओघ; झपाटा; वेग.
चप्प (वि.) स्तब्ध, शांत.
चप्पल (स्त्री.) पायांतली वहाण. [ठिकी.
चप्पी (स्त्री.) अंग रगडणें; वस्त्रांची ठाक-
चप्पू (वि.) हुशार, सावध, शहाणा.
चबढब (स्त्री.) ढवळाढवळ. [तें.
चबरचबर (अ.) चुरुचुरु; तोंडास येईल
चबिना (सं. चर्वण. पु.) चुरमुरे फुटाणे इ० चावून खाण्याचे पदार्थ.
चबुतरा, चबुत्रा (पु.) चौकोनी ओटा; कुटाळांचा अड्डा; कोतवाल कचेरी; जकातीचें नाकें.
चंबू (पु.) गर्भ मोठा व मान बारीक अशा प्रकारचें भांडें; सुराई.
चमक (स्त्री.) चकाकी, तकतकी; छटा; ढोंग; उसण, एकदम तीव्र वेदना उठणें.
चमकणें (क्रि.) प्रकाशणें, तकतकणें;
चमकावणें (क्रि.) मारणें; रागें भरणें.
चमचमीत (सं. चम्. वि.) मसालेदार.
चमडी (सं. चर्म स्त्री.) कातडें, चर्म.
चमत्कार (सं. पु.) आश्चर्यकारक गोष्ट.
चमत्कारिक (वि.) आश्चर्यकारक.
चमू (सं. स्त्री.) सेना.
चमेली (स्त्री.) एक वेल; तिचें फूल.

चय (सं. पु.) समूह, संग्रह, जमाव.
चर (सं. वि.) चल, जंगम; (पु.) हेर; खंदक; हाळ.
चरक (फा. पु.) उंसाचा रस काढण्याचें यंत्र; धातुपात्रें साफ करण्याचें फिरतें यंत्र; कोणतेंही सतत चालणारें काम.
चरकणें (क्रि.) घाबरणें.
चरका (पु.) चटका, चट्टा; लास.
चरखा (हिं. पु.) सूत काढण्याचा रहाट.
चरखी (फा. स्त्री.) चाकू, कात्र्या इ० ना धार लावण्याचें चाक.
चरचरीत (वि.) झोंबणारें.
चरण (सं. पु.) पाय; कवितेंत–वृत्ताचा एकेक भाग; पाद; नक्षत्राच्या मुदतीचा चतुर्थांश. (न.) गुरें चारण्याबद्दल सरकारास द्यावी लागणारी रकम; (स्त्री.) कुरण, गायरान.
चरणसंपुष्ट (सं. पु.) जोडे.
चरणें (क्रि.) गुरांचें गवत, पाला इ० खाणें; यथेच्छ खाणें; (क्षत) वाढत जाणें; चिडणें.
चरफडणें (क्रि.) चडफडणें पहा.
चरबट (क्रि.) ओबडधोबड, तीक्ष्ण.
चरबटणें (क्रि.) घासणें, खरखरीत होणें; चाटून जाणें.
चरबरीत (वि.) खरबरीत.
चरबी (फा. स्त्री.) मांसांतला स्निग्धांश.
चरम (सं. वि.) शेवटचा, अंत्य.
चरवी (स्त्री.) मोठें भांडें.
चरा (पु.) ओरखाडा, रेषा.
चरित (सं. न.) आचरण; चरित्र, कथा.
चरितार्थ (सं. पु.) उदरनिर्वाह.
चरित्र (सं. न.) वर्तन; इतिहास, कथा, चरित.
चरु (सं. पु.) शिजवलेला भात.
चर्चा (सं. स्त्री.) वादविवाद, विचार, उहापोह; उटणें, लेप.
चर्म (सं. न.) चामडें, कातडें.
चर्मचक्षु (सं. पु.) डोळे, नेत्र.
चर्मवाद्य (सं. न.) चामड्यानें मढविलेलें वाद्य (पखवाज, नगारा वगैरे)
चर्मी (वि.) कमावलेल्या कातड्याचा.
चर्या (सं. स्त्री.) चालचालणूक; मुद्रा.
चर्वण (सं. न.) खाणें, चावणें, रवंथ.
चर्वितचर्वण (सं. न.) काथ्याकूट, पुनरुक्ति.
चऱ्हाट (सं. वराट. न.) मोठी दोरी.
चल (सं. वि.) हलणारें; विनाशी.
चलचलाट (स्त्री.) भरभराट.
चलणें (क्रि.) निघणें, चालणें, वाटेला लागणें.
चलती (स्त्री.) भरभराट, अभ्युदय.
चलन (सं. न.) चालणें; चालू नाणें.
चलनवलन (सं. न.) हालचाल.
चलनी (वि.) बाजारांत चालणारें.
चलबिचल (हिं. स्त्री.) अस्थिरता.
चलाऊ (वि.) काम भागविण्यासारखा.
चलाख (फा. चालाख वि.) हुशार, चाणाक्ष, पाणीदार, धूर्त.
चलाखी (फा. चालाखी. स्त्री.) हुशारी, चाणाक्षपणा, धूर्तता.
चव (स्त्री.) रुचि, गोडी; स्वाद.
चवकशी (स्त्री.) चौकशी पहा.
चवचव (स्त्री.) गोंधळ, अव्यवस्था.
चवड (स्त्री.) चळत, रास, ढीग; चोयटी
चवडा (पु.) तळवा, पायाचा बोटाकडील अर्धा भाग; पंजा (वि.) रुंद.
चवणें (क्रि.) वेडे होणें.
चवताळणें (क्रि.) संतापणें, क्रुद्ध होणें.
चवदार (वि.) रुचकर, लज्जतदार.
चवरी (सं. चामर स्त्री.) चामर.
चवल, चव्वल (पु.) दोन आण्यांचें नाणें, चवली.
चवाठा (पु.) चार रस्ते मिळण्याची जागा.
चवाळें (न.) कांबळें, लहान घोंगडी.
चष्मा (पु.) उपनेत्र, घराचा खण.
चहा (स्त्री.) आवड; वासना; (पोर्तु० शा. पु.) एक पेय.
चहाटळ (वि.) चावट, चघळ.
चहाड (वि.) चुगलखोर; भिजत घातला असतां ज्याला कोंब फुटत नाहीं असा किंवा न शिजणारा (दाणा)
चहाडी (स्त्री.) चुगली, लावालावी.
चहाता (वि.) आवड बाळगणारा, भक्त

चहादाणी (फा. स्त्री.) उकळलेला चहा ठेवण्याचें भांडें.
चहूंकडे (अ.) सर्व बाजूंस.
चहुत्रा (पु.) शेंकडा ४ टक्के व्याजाचा दर; चवुत्रा.
चळ (सं. स्खल् पु.) स्खलन; भ्रंश; भ्रम
चळचळाट (पु.) विपुलता, समृद्धि.
चळणें (सं. स्खल् क्रि.) हलणें, ढळणें, वेड लागणें.
चळत, चळथ (स्त्री.) चवड, रास.
चळवळ (सं. स्त्री.) हालचाल; उद्योग.
चळवळ्या (वि.) चळवळणारा, अस्वस्थ; उलाढाल्या करणारा.
चळेल (वि.) चळ लागलेला, वेडा, भ्रमिष्ट
चक्ष, चक्षु (सं. पु.) नेत्र.
चक्षुरिंद्रिय (सं. न.) नेत्रेंद्रिय.
चक्षुःश्रवा (सं. पु.) सर्प.
चाई (स्त्री.) शरीरावरील केस ज्यानें झडतात असा एक रोग, उंदरी, कातरी.
चाऊल (स्त्री.) एखाद्याच्या सांनिध्या-विषयींची आवाज, वास इ० वरून मिळणारी सूचना.
चाक (सं. न.) चक्र (वि.) नीटनेटकें.
चॉक (इं. पु.) खडू.
चाकचोपी (स्त्री.) नीटनेटकेपणा.
चाकपट्टी (स्त्री.) मोटवणाची वरची पट्टी.
चाकर (हिं. पु.) नोकर, सेवक.
चाकवत (पु.) एका पालेभाजीचें नांव.
चाकारी (स्त्री.) चाकोरें, गराडी, गाडी-रस्त्यावर पडलेली चाकांची खूण.
चाकी (स्त्री.) धातूचा किंवा लाकडाचा वाटोळा तुकडा; चपटा भोपळा.
चाकू (हिं. पु.) लहान सुरी.
चाकोता (पु.) चाकवत.
चाखणें (हिं. क्रि.) चव घेणें, रुचि पाहणें.
चांगलें (वि.) बरें, योग्य, भलें, नीट.
चांगुलपणा (पु.) **चांगलेपणा** (न.) भलेपणा, भलाई.
चांच (वि.) हुशार, चपळ.
चांच (न.) चांचे लोकांची टोळी.
चांचड (न,) मोठी तांबडी मुंगी.
चाचणी (स्त्री.) साखरेचा पाक.
चांचणी (स्त्री.) परीक्षा.
चाचपडणें (क्रि.) धडपडणें, अडखळणें.
चाचपणें (क्रि.) अंधारांत शोधणें.
चाचरणें (प्रा. क्रि.) भुलणें; भटकणें; बोलतांना अडखळणें.
चांचल्य (सं. न.) चंचलता, क्षणिकत्व.
चांचा, चांचवा (पु.) समुद्रावरील लुटारू
चाचावणें (क्रि.) चरफडणें.
चाटण (न.) चाटण्याचें औषध.
चाटणें (क्रि.) जिभेनें ग्रहण करणें; ओझ-रता स्पर्श होणें.
चाड (स्त्री.) आवड, गोडी; इच्छा; गरज, शरम. [जूट.
चांडाळचौकडी (स्त्री.) दुष्ट लोकांची
चाडें, चाढें (न.) समईंत जेथें तेल घालतात तो भाग; टाळें, टवळें; बीं पेरण्याकरितां पाभरीवर जें लाकडाचें पात्र असतें तें. [हुषार.
चाणाक्ष (सं. वि.) धूर्त, बुद्धिमान्,
चात (स्त्री.) लोखंडी सळई, सामता; सूत काढण्याची फिरकी.
चातक (सं. पु.) एक पक्षी.
चाती (स्त्री.) सूत काढण्याची फिरकी.
चातुरी (सं. स्त्री.) चतुराई, हुशारी. धूर्तता. [येणारा हिंवताप.
चातुर्थिक (सं. न.) दर चवथे दिवशीं
चातुर्मास्य (सं. न.) आषाढ शु० ११ पासून कार्तिक शु० ११ पर्यंतचा काळ; पावसाळा.
चातुर्य (सं. न.) कुशलता, हुशारी.
चातुर्वर्ण्य (सं. न.) ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य व शूद्र असे समाजाचे चार वर्ग.
चांद (सं. चंद्र. पु.) चंद्र; बिल्ला, पदक.
चांदई (स्त्री.) दुपाखी घराची आढ्या-पर्यंतची उंच भिंत; कडेची रुंद भिंत.
चांदकी (सं. चंद्र स्त्री.) लहानशी भाकरी.
चांदणी (सं. चंद् स्त्री.) मोठें पाल; छत; चांदवा; तारका, नक्षत्र. [प्रकाश
चांदणें (सं. चद् न.) चंद्रप्रकाश, ताऱ्यांचा
चांदमारी (स्त्री.) निशाण मारण्याचा अभ्यास.

चादर (हिं. स्त्री.) पलंगपोस, वस्त्राचें आच्छादन.
चांदरात (हिं. स्त्री.) शु० १ ची रात्र; आनंदाचा काळ; सढळ हाताचा खर्च.
चांदला (पु.) स्त्रियांच्या कपाळावरची कुंकवावर लावण्याची चकचकीत टिकली
चांदवा (हिं. पु.) छत; टोपीचा वर्तुळाकार भाग.
चांदी (हिं. स्त्री.) शुद्ध रुपें; रुपें.
चांद्रमान (सं. न.) चंद्राच्या स्थितिगतीवरून केलेली गणना.
चाप (सं. न.) धनुष्य.
चाप (पु.) मळसूत्र वगैरेच्या योगानें दावण्याचें यंत्र; कानाची पाळ.
चापट (वि.) चपटा, सपाट; (सं. चपट स्त्री.) थप्पड.
चापटपोळी—तळहाताची थप्पड.
चापल्य (सं. न.) चपळता, चलाखी.
चापसणें (स्त्री.) चांचपणें.
चापा (पु.) कानाची पाळ.
चांपा, चंपक (सं. पु.) चंपक वृक्ष.
चाबूक (फा. पु.) असूड, कोरडा.
चांभार (सं. चर्मकार. पु.) जोडे शिवणारा
चाम (सं. चर्मन् न.) चामडें.
चामखीळ (सं. चर्मकील. पु. स्त्री.) चामफोड. [चर्म.
चामडी (स्त्री.) **चामडें** (न.) कातडें,
चामर (सं. न.) चवरी; एका वृत्ताचें नांव.
चार (वि.) अतिशय (हिरवें); (पु.) चेष्टा, चाळा, आचार; कोंवळें गवत.
चार (सं. पु.) हेर, गुप्त दूत; जासूद; (सं. चतुर. वि.) ४ ही संख्या.
चार खुंटांची जहागीर—भिक्षावृत्ति.
चारण (सं. पु.) भाट, स्तुतिपाठक.
चारणें (क्रि.) खाऊं घालणें; चरण्यास सोडणें.
चारा (हिं. पु.) गवत, पशुपक्ष्यांचें खाद्य
चारुगात्री (सं. वि.) सुंदर अवयवांची.
चारोळी (स्त्री.) एक प्रकारचें गोड बी.
चार्ज (इं. पु.) कामाचा भार; गुन्ह्याचा आरोप.

चार्वाक (सं. पु.) नास्तिक मताचा प्रवर्तक.
चाल (स्त्री.) रीत, रिवाज; वर्तणूक; हल्ला, चढाई; चालण्याची ढब.
चालक (वि.) चालविणारा, मुख्य,सूत्रधार.
चालढकल (स्त्री.) हयगय, आळसानें कालगतीवर टाकणें.
चालणें (क्रि.) जाण्यासाठीं पावलें टाकणें; फिरणें; (नाणें) उपयोगांत असणें; वागणें; सहन होणें इ०
चालन (सं. न.) गति, फेरबदल; सुधारणा.
चालविणें (क्रि.) परामर्ष घेणें; (व्याक०) शब्दाचीं सर्व रूपें सांगणें; चालण्यास लावणें; उपयोगांत आणणें.
चाव (पु. अने.) लहरीचीं कृत्यें, हुक्की.
चावट (वि.) चहाटळ, वात्रट.
चावडी (हिं. स्त्री.) कोतवाल–कचेरी; गांवांतल्या लोकांची सार्वजनिक जागा; सरकारला देण्याचा कर.
चावणें (क्रि.) दंश करणें, खाणें. **चावून चिकट**—फार वेळ चर्चा केल्यामुळें कंटाळवाणा झालेला.
चावळणें (क्रि.) वरळणें, भलभलतें बोलणें
चावा (पु.) दंश; दंशाचें चिन्ह, वण.
चावी (पो. चावे. स्त्री.) किल्ली.
चाष (सं. पु.) तास पक्षी.
चाहूर (पु. न.) १२० चौरस बिघे.
चाहूल (स्त्री.) चिन्ह, माणसाच्या येण्याची सूचना; चाळवण.
चाळ (स्त्री.) घुंगरांचा झुबका; पैंजण; बिऱ्हाडांसाठीं एका नमुन्याच्या घरांची पट्टी.
चाळण, चाळणी (स्त्री.) गाळण्याचें साधन.
चाळणें (सं. चालन क्रि.) फिरविणें; उलटापालट करणें.
चाळपुळी (स्त्री.) झाडांच्या सांध्यावर होणारा व्रण.
चाळवणें (क्रि.) आज उद्यां सांगणें; झुलविणें; ढळण्यास लावणें.
चाळा (पु.) खोड, संवय, नाद; चाळ-

णींत राहिलेला शेष भाग; सांधा; बिजागरी (तोंडाची).
चाळिशी (स्त्री.) वयाचें ४० वें वर्ष; दृष्टीची मंदता; उपनेत्र, चष्मा.
चिऊ (स्त्री.) लहान मुलांच्या भाषेंत–चिमणी.
चिकट (वि.) चिकटणारा, लगटणारा.
चिकण, चिकणा (वि.) गुळगुळीत; चिकट, दुर्भेद्य; स्निग्ध.
चिकण सुपारी—कोंवळी सुपारी तोडून दुधांत शिजवून वाळवितात ती.
चिकाचा पडदा—बारीक कांबट्यांचा पडदा.
चिकाटी (स्त्री.) दीर्घोद्योग.
चिकार (वि.) दाट, गच्च.
चिकाळ (वि.) फार चीक असलेला.
चिकित्सा (सं. स्त्री.) रोगाचें निदान; बारीक शोध.
चिकी (स्त्री.) पातळ गूळ, काकवी.
चिकीर्षा (सं. स्त्री.) करण्याची इच्छा.
चिकू, चिक्कू (वि.) कंजूष, कृपण; (न.) एक फळ.
चिखल (सं. चिकिल. पु.) गारा; रेंदा, कीचड.
चिखल्या (स्त्री. अने.) चिखलांत फिरण्यापासून पायांना होणारा एक विकार.
चिघळणें (क्रि.) द्रवणें, पाझरणें.
चिंच (सं. चिंचा. स्त्री.) चिंचेचें झाड, त्याचें फळ.
चिंचपेटी (स्त्री.) स्त्रियांचा एक दागिना.
चिंचपानी (वि.) चिंचेच्या पानाइतक्या अरुंद कांठाचें (धोतर.)
चिंचवणी (न.) चिंचेचें पाणी.
चिचुंदरी, चिचुंद्री (सं. छछुंदरी स्त्री.) उंदराची एक जात; दारूकामांतला एक प्रकार.
चिंचोका (पु) चिंचेची बी.
चिचोर (वि.) छिचोर, दुर्व्यसनी, हलकट.
चिंचोळा (वि.) क्रमानें निमूळता होत गेलेला.
चिच्छक्ति (सं. स्त्री.) परमात्मा, शुद्ध चैतन्य; बुद्धि; मन.
चिटकी (स्त्री.) चुटकी.
चिटकुला (वि.) लहान.
चिटकें (न.) शेराच्या एक-सोळांशा येवढें माप.
चिटनवीस, चिटनीस, चिटणीस (फा. पु.) पत्रव्यवहार वगैरे करणारा अधिकारी; शिरस्तेदार; सेक्रेटरी.
चिटपाखरूं (न.) कोणीहि, एकही प्राणी.
चिटोरा (पु.) **चिटोरें** (न.) कागदाचा तुकडा. [हुंडी.
चिटी, चिठ्ठी (हिं. स्त्री.) लहानसें पत्र,
चिठ्ठी परतविणें–मरतां मरतां वांचणें.
चिठ्ठा (पु.) जमाबंदीचें पत्रक; खजिन्यावर मागणी; इनामजमीनींचें पत्रक; पगारवांटणी.
चिडणें (क्रि.) रागावणें, खिजणें; (बिबा इ०) उभरणें, उतणें.
चिडविणें (क्रि.) चेतवणें, खिजवणें.
चिणका, चिणक्या (वि.) चिडखोर.
चिणणें (क्रि.) बांधणें, रचणें; (बीळ) बुजविणें; भिंतींत दाबून मारणें; वीण घालणें.
चित् (सं. न.) ज्ञान; बुद्धिशक्ति; चैतन्य.
चिंतणें (क्रि.) विचार करणें, इच्छिणें; देवाजवळ मागणें.
चिंतन (सं. न.) विचार, ध्यास.
चिंतनिका (सं. स्त्री.) मनन, विचार.
चितरणें (सं. क्रि.) चित्रें काढणें, वेड्यावाकड्या रेघोट्या ओढणें.
चिता (सं. स्त्री.) सरण, प्रेत जाळण्याकरितां केलेली काष्ठांची रचना.
चिंता (सं. स्त्री.) काळजी, फिकीर, धास्ती.
चिंताकुल, चिंताग्रस्त (वि.) फिकीरींत पडलेला.
चिताड (वि.) खरडून ठेविलेलें, खराब केलेलें; गिचमीड.
चिताभस्म (सं. न.) चितेंतली राख.
चिंतामणि (सं. पु.) इच्छिलेलें देणारा मणि; गणपति.
चितारी (सं. चित्रकार पु.) चित्रकार.
चिंतित (सं. वि.) चिंतलेलें, मनांत आणलेलें.

चित्कळा (सं. चित्कला स्त्री.) ज्ञान-शक्ति.
चित्त (सं. न.) लक्ष, मन, अंतःकरण.
चित्तनिवृत्ति (स्त्री.) चित्ताची शांति.
चित्पावन, चित्तपावन (सं. पु.) कोंकणस्थ ब्राह्मणांतला एक भेद.
चित्तवृत्ति (सं. स्त्री.)मन, लक्ष, अंतःकरण.
चित्ता (सं. चित्रक पु.) वाघाच्या जातीचें एक जनावर.
चिंत्य (सं. वि.) विचारणीय; शंकायुक्त.
चित्र (सं. न.) तसबीर (वि.) चमत्कारिक; विविध.
चित्रगुप्त (सं. पु.) प्राणिमात्राच्या पापपुण्याचा हिशेब ठेवणारा यमाचा लेखक; हुशार कारकून.
चित्रपट (सं. पु.) चित्र काढलेलें कापड; नकाशा.
चित्रविचित्र (सं. वि.) चमत्कारिक, आश्चर्यकारक; अनेक रंगांनीं युक्त.
चित्रा (सं. स्त्री.) तेरावें नक्षत्र.
चित्रान्न (सं. न.) खिचडी, साखरभात.
चित्रावती (सं. स्त्री.) ब्राह्मण भोजनारंभीं कांहीं घास ताटाचे बाहेर देवतांच्या नांवानें काढून ठेवतात ते.
चिथवणी, चिथावणी (स्त्री.) उत्तेजन, उठावणी.
चिथाविणें (क्रि.) चिडविणें, संताप.
चिंधी (फा. चिंदि. स्त्री.) कापडाचा तुकडा.
चिनई (वि.) चिनी, चीन देशचें.
चिन्ह (सं. न.) खूण, लक्षण; खोडी; खोडकर, अवलक्षणी मुलगा.
चिपकी (स्त्री.) चिमूट, चिमटी.
चिपटी (स्त्री.) चिपाड, दामटी; संकोच पावलेला भाग.
चिपटें (न.) पावशेराचें माप.
चिपड (न.) फोलासुद्धां असलेला दाणा; उंसाचा रस काढून घेतल्यावर उरलेला त्याचा भाग; चिपाड; डोळ्याला येणारा चिकट पदार्थ.
चिपळी (स्त्री.) सळई; भजनोपयोगी एक विशेष प्रकारचें लाकडी वाद्य.
चिपाट (न.) कडब्याचें ताट; ऊंस गाळल्यावर राहिलेला अवशिष्ट भाग.
चिपाड (न.) ऊंस पिळून रस काढल्यावर राहिलेला भाग.
चिप्प (हिं. वि.) गप, स्तब्ध; चिंब.
चिंब (वि.) थबथबीत भिजलेला.
चिंबचिंबीत (वि.) थबथबलेलें.
चिंबटणें (क्रि.) दावणें, आवळणें.
चिबड (न.) दलदल; ओलसर जमीन.
चिंबणें, चिंबळणें (क्रि.) दाबणें; चिरणें.
चिमकुरा, चिमकोरा (पु.) चिमटी, विचकुरा, ओरखडा.
चिमखडा (पु.) लहान खडा; चलाख मुलगा; रस्त्याच्या बाजूची दगडांची रास
चिमूट (स्त्री.) चिमटी, चिमूट; आंगठा आणि तर्जनी यांच्या संयोगानें होणारी आकृति. [होणें.
चिमटणें (क्रि.) दाबलें जाणें; संकुचित
चिमटा (पु.) सांडस; पकड; चिमकुरा.
चिमणा (पु.) चिमणीचा नर. (वि.) चिमुकला.
चिमणी (स्त्री.) एक लहान पक्षी; दिव्यावरची कांचेची नळी; उंच धुराडें.
चिमुकलें (वि.) लहानसें, चिमणेसें, छोटें.
चिर (सं. अ.) दीर्घ काळपर्यंत.
चिरकणें (क्रि.) फुटणें, चीर पडणें; थोडें थोडें हगणें.
चिरकांडी (स्त्री.) जोरानें उडणारी धार.
चिरकाळ (सं. अ.) दीर्घ काळपर्यंत.
चिरगूट (न.) वस्त्र, चिंधी.
चिरचिरीत (वि.) जीर्ण, जुनें झालेलें.
चिरंजीव (वि.) दीर्घायुषी; अमर; (पु.) पुत्र.
चिरंजीवी (स्त्री.) कन्या.
चिरटोळी (स्त्री.) चिंधी; लहान मुलांस पिण्याचें शिकविण्यासाठीं दुधांत भिजवून देतात ती चिंधी.
चिरड (स्त्री.) चीड.
चिरडखोर (वि.) चिडणारा.
चिरडणें (क्रि.) रगडणें, चुराडा करणें.
चिरडी (स्त्री.) साडी.
चिरणी (स्त्री.) खोबण; खोबण पाडण्याचें एक हत्यार; भिंतीच्या पुढें आलेली फळी; एकविटी भिंत.

चिरणें (क्रि.) फाडणें, कापणें; पसरणें.
चिरंतन (सं. वि.) जुना, प्राचीन.
चिरफळी (स्त्री.) चिरटी, तुकडा.
चिरमी (स्त्री.) सुरकुती.
चिरमुटणें (क्रि.) सुरकुत्या पडणें, चुरमुडणें.
चिरा (हिं. पु.) घडींव दगड; ज्वानी. (ग्रा.) पागोटें, मंदील; **चिरा घालणें**—बंद करणें.
चिराईत, चिरायत (सं. किरात. न.) काडेचिराईत, एक औषध.
चिराखी (फा. स्त्री.) भिक्षा, धर्म.
चिराग (फा. पु.) दिवा.
चिरागदान (फा. न.) वत्यांची रांग ठेवण्याची चौकट.
चिरायु (सं. वि.) दीर्घायुषी.
चिरिमिरी (स्त्री.) लहानशी लांच.
चिरी (स्त्री.) बारीक रेघ; भेग, चीर.
चिरूट (पोर्तु. शारूट. पु.) चुट्टा.
चिरेबंदी (स्त्री.) फरशी (वि.) फरसबंदी, मजबूत.
चिरोटा (पु.) एक पक्वान्न.
चिलखत (न.) लोखंडाचा पोषाख.
चिलट (न.) मच्छर.
चिलम, चिलीम (हिं. स्त्री.) तंबाखूचा धूर ओढण्याची नळी. [बच्चीं.
चिलींपिलीं (न. अने.) मुलेंलेकरें, बाल-
चिल्लर, चिल्लर (फा. वि.) किरकोळ, लहानसान; (स्त्री.) हलकी नाणीं, खुर्दा; कांटेरी झाड.
चिल्हार (स्त्री.) कांटेरी जाळी; (अलंकारिक अर्थानें) बाजारबुणगें.
चिवट (वि.) चामट, वातड; चिकण.
चिवटणें (क्रि.) चिमटणें, एक होणें.
चिवटा (न.) किंतान, क्यानव्हस.
चिवडा (पु.) पोहे चुरमुरे इ० चें रुचकर मिश्रण; चिचका.
चिन्ह (सं. न.) खूण; लक्षण; विलक्षण प्रकारचा मनुष्य किंवा कृति.
चिळकांडी, चिळकांडो (स्त्री.) जोरानें उडणारी धार.
चिळस (स्त्री.) वीट, शिसारी.
चीक (सं. चिक्कण. पु.) चिकट रस किंवा दूध; चिकट बलक. [डणें.
चीची (स्त्री.) छीः थूः, फजिती; ओर-
चीज (फा. स्त्री.) वस्तु, पदार्थ; गाणें, गीत; ध्रुपद इ. (न.) सार्थकता.
चीट (न.) रंगीत नक्षीचें कापड, छीट
चीण (फा. पु.) चुन्या.
चीत (वि.) उताणा पडलेला; पराभूत.
चीत्कार (सं. पु.) हत्तीचें ओरडणें.
चीन (फा. पु. न.) कंबरे जवळच्या चुन्या (पु.) चीन देश.
चीप (स्त्री.) पातळ दगड; ढलपी; तुरा (वि.) गप, स्तब्ध; पुरा भिजलेला.
चीर (हिं. स्त्री.) फट, भेग; कपाळीं कुंकू लावण्याची चांदीची काडी.
चीर (सं. न.) वस्त्र.
चुइटी (स्त्री.) चावून टाकिलेला उंसाच्या करव्याचा अवशिष्ट भाग.
चुई (स्त्री.) चोय, चोई.
चुकणें (क्रि.) करावयास पाहिजे तें न करणें किंवा नको तें करणें; अपराध करणें; विसरणें; करून मोकळें होणें; हुकणें.
चुकता करणें—निकालास लावणें.
चुकवा चुकव (स्त्री.) टाळाटाळ.
चुकाविणें (क्रि.) चूक करण्यास कारण होणें; टाळणें; फसविणें.
चुकांडी (स्त्री.) झुकांडी; लक्ष नाहीं असें पाहून पळून जाणें.
चुकामूक (स्त्री.) परस्परांची भेट व्हावी असा अजमास असतां तो चुकणें.
चुकार (वि) भटक्या मारणारें.
चुकारतट्टू (पु.) कामांची चुकवाचुकव करणारा.
चुकी (स्त्री.) चूक, अपराध (अ.) अन्यथा
चुगलखोर (हिं. वि.) चहाडखोर.
चुगली (हिं. स्त्री.) चहाडी, लावालावी.
चुचकारणें (क्रि.) लाडीगोडी लावणें, गोंजारणें.
चुटका (हिं. पु.) विनोदपर किंवा गमतीची लहानशी गोष्ट; चुटपुट.

चुटकी (स्त्री.) अंगठा व मधलें बोट यांच्या संयोगापासून होणारा आवाज.
चुटपुट (स्त्री.) पश्चात्तापाचा चटका.
चुटपुटता (वि.) बेताचा, अल्प.
चुटिया, चुटियाचुरमा (पु.) खुसखुशीत हरोळ्या चुरून त्यावर तूप साखर घालून केलेला लाडू.
चुटी, चुट्टी (स्त्री.) **चुट्टा** (पु.) विडी
चुडा (सं. चूडा. पु.) कांकण, बांगडी; स्त्रियांचें सौभाग्य.
चुडी (स्त्री.) कोलती, दिवटी; बांगडी.
चुडीपुनव—माघ शु० १५ (होळीचा प्रारंभ). [चा जीव वांचविणें.
चुडेदान (न.) एखाद्या स्त्रीच्या नवऱ्या-
चुणचुण (स्त्री.) थोडी आग; पश्चात्ताप.
चुणचुणीत (वि.) चलाख, हुशार, तरतरीत.
चुणणें (क्रि.) निऱ्या करणें; निवडणें.
चुणी (स्त्री.) निरी; घडी; हिरकणी; (सं. चूर्ण) आंवोण.
चुणूक (स्त्री.) थोडासा नमुना, मासला.
चुतिया, चुतियानंदन (हिं. वि.) मूर्ख
चुथडा (पु.) गोंधळ, फजीती. [खडा.
चुनकळी (स्त्री.) भाजलेल्या चुन्याचा
चुनखडी (स्त्री.) चुन्याचे दगड; असे दगड असलेली माती; चुणचुणीत मूल.
चुनडी (हिं. स्त्री.) बारीक ठिपक्यांचें स्त्रियांचें एक वस्त्र. [निवडणें.
चुनणें (क्रि.) निऱ्या करणें, घडी घालणें;
चुना (सं. चूर्ण. पु.) चुनकळ्यांचें चूर्ण.
चुनाळ, चुनाळें (न.) पानाला लावण्याचा चुना ठेवण्याचें लहानसें पात्र.
चुनेगच्ची (स्त्री.) चुन्यानें बांधलेली आगाशी; (वि.) चुन्यानें बांधलेलें काम.
चुप, चुपचाप (अ.) मुकाट्यानें.
चुंबक (सं. वि.) ओढणारा, मुका घेणारा; कद्रू, कृपण. (पु.) लोहचुंबक.
चुंबकणें (क्रि.) तुडविणें, मळणें; घुसणें.
चुंबणें (क्रि.) मुका घेणें, ओढणें.
चुंबकाकर्षण (सं. न.) लोहचुंबकाचे अंगीं लोखंडास आपलेकडे ओढण्याची असलेली शक्ति.
चुंबन (सं. न.) मुका.
चुंबळ (प्रा. स्त्री.) ओझ्याखालीं ठेविलेली डोक्यावरची चिरगुटाची गुंडाळी; मूळव्याधीचे तांबडे मोड.
चुयटी (स्त्री.) चुई.
चुरगळणें, चुरगाळणें (क्रि.) कुसकरणें, चुरा करणें, रगडणें.
चुरचुर (स्त्री.) थोडीशी आग, अल्प वेदना; काळजी, खेद, पश्चात्ताप.
चुरचुरीत (वि.) खुसखुशीत; पूर्ण वाळलेलें; चुरचुरणारें.
चुरचुरणें (क्रि.) चुणचुणणें, थोडी आग होणें.
चुरडणें (क्रि.) रगडणें; भुगा करणें.
चुरणें (सं. चूर्ण. क्रि.) चुरा किंवा भुगा करणें, मोडणें, हलक्या हातानें दाबणें.
चुरमुरा (पु.) मुरमुरा; तांदुळाची लाही.
चुरस (हिं. स्त्री.) ईर्षा; द्वेष, वैमनस्य.
चुरा (सं. चूर्ण. पु.) भुगा.
चुराडा (पु.) चुरा; नाश.
चुरी (स्त्री.) भरडलेल्या डाळीचा चुरा.
चुरुचुरु (अ.) उद्धटपणानें; मर्यादा सोडून.
चुलत (वि.) चुलत्याच्या संबंधानें असलेला
चुलता (पु.) काका, बापाचा भाऊ.
चुलवण, चुलाण (न.) उंसाचा रस शिजविण्याची भट्टी.
चुला, चुल्ला (पु.) **चुलाण** (न.) मोठी चूल.
चुळका (सं. पु.) ओंजळ; तळहातांत मावेल इतकें पाणी; चूळ.
चुळचुळ (स्त्री.) घाई, उतावळी; चळवळ.
चुळबुळ (स्त्री.) चळवळ, चलनवलन.
चुळबुळाट (पु.) फार उतावळेपणा.
चुळबुळीत (वि.) तेलानें माखलेला किंवा चोपडलेला.
चूक (स्त्री.) दोष; लहान खिळा.
चूकभूल (स्त्री.) चुकी, विस्मरणानें घडलेला दोष.
चूण (स्त्री.) टरफल, आंवोण; मुरड, चीण.
चूत (सं. स्त्री.) स्त्रीजननेंद्रिय, स्त्री योनि.
चूर (पु.) चूर्ण, पूड, भुगा.
चूर्ण (सं. न.) बुकणी, भुगा, पीठ; चुना.

चूल (सं. चुल्ली. स्त्री.) विस्तव पेटविण्याची जागा.
चूलखंड (सं. न.) चूल.
चूळ (स्त्री.) पाणी वगैरे घेण्यासाठीं केलेली तळहाताची खळगी.
चेक (इं. पु.) दपटशा, तंबी; चौकटीदार कापड; हुंडी.
चेकळणें, चेकाळणें (क्रि.) आवेशानें कामास लागणें; धुमाकूळ घालणें; पेट घेणें.
चेंगट (वि.) आळशी, सुस्त, मठ्ठ.
चेंगरणें (क्रि.) दावले जाणें, चेंदामेंदा होणें.
चेचणें (क्रि.) ठेंचणें, चिरडणें.
चेट (स्त्री.) **चेटक** (हिं. न.) जादूटोणा, करणी.
चेटकी (स्त्री.) जादुटोणा करणारी.
चेटूक (न.) चेट पहा.
चेंडू (पु.) खेळण्याचा चिंध्या, रबर इ० चा गोळा.
चेंडूफळी (स्त्री.) एक खेळ, क्रिकेट.
चेतणें (क्रि.) पेट घेणें, भडकणें, चिडणें.
चेतना (सं. स्त्री.) प्राणसंचार, जीवनशक्ति; पुरुषत्व; बुद्धि; मन.
चेतवणें (क्रि.) पेटवणें, आग लावणें.
चेंद (स्त्री.) गर्दी, ठेचलेली वस्तु.
चेंदणें (क्रि.) ठेंचणें, दाबणें.
चेंदा (पु.) ठेंचा.
चेपणें (क्रि.) दाबणें, दावून लहान करणें
चेला (सं. चेट. हिं. पु.) शिष्य.
चेली (हिं. स्त्री.) शिष्या.
चेव (सं. पु.) उत्कंठा; मस्ती; त्वेष.
चेवणें (क्रि.) मुकणें; चळणें, हलणें.
चेष्टणें (सं. क्रि.) वर्तणें.
चेष्टा (सं. स्त्री.) चलनवलनादि क्रिया; प्रयत्न; खोडी; चीड आणणारें कृत्य.
चेष्टेखोर (वि.) खोडकर, थट्टेबाज.
चेहरा, चेहेरा (फा. पु.) तोंड; मुद्रा, मुखचर्या.
चैतन्य (सं. न.) जीव, प्राण; परमात्मा.
चैत्य (प्रा. न.) चित्ताचा चंचलपणा; एखाद्या वृक्षाभोंवतीं बांधलेला पार; बौद्धमंदिर.
चैत्यद्रुम (सं. न.) अश्वत्थ, पिंपळ.
चैत्र (सं. पु.) वर्षाचा पहिला महिना.
चैत्री (सं. वि.) चैत्र महिन्यासंबंधी (स्त्री.) चैत्र शु० १५
चैन (हिं. स्त्री.) मजा, सुख, लाट.
चोख (हिं. वि.) खरा, चांगला.
चोखट (वि.) शुद्ध, उत्तम.
चोखणी (स्त्री.) उटी; मुलास चोखण्यासाठीं दिलेली वस्तु; चोखण्याची क्रिया.
चोखणें (क्रि.) चुंकणें, तोंडानें शोषणें.
चोखनळ (वि.) बारकाईनें खोड काढणारा; चिकित्सेखोर; मळमळ सुटलेला.
चोखा (हिं. वि.) चांगला, उत्तम, शुद्ध.
चोखामेळा (पु. ना.) महारांतला पूर्वी होऊन गेलेला एक साधु; कोणताही महार.
चोखाळणें (क्रि.) साफसूफ करणें; स्वच्छ करणें; बारकाईनें शोधणें; अभ्यंग करणें.
चोंच (स्त्री.) चंचु, पक्ष्याच्या तोंडाचा अग्रभाग.
चोचले (पु. अने.) कौतुक, कोड; नखरा, मान, डौल.
चोंचा (पु.) डाग, लोखंडाची वस्तु तापवून तिच्या अग्रानें कातडी जाळल्यानें पडणारी खूण.
चोज (सं. पु. न.) कौतुक, नवल; चोचला, आवड.
चोट (हिं. स्त्री.) चाट, जखम; नुकसान; (पु.) पुरुषाचें जननेंद्रिय.
चोड (न.) नारळावरचें जाड कवच.
चोथळणें (क्रि.) माखणें, चोपडणें.
चोथा (पु.) सत्व काढून घेतल्या नंतर राहिलेला त्याज्य भाग.
चोंदणें (क्रि.) ठासून भरणें.
चोप (पु.) मार, ठोक; चोपणी.
चोपडणें (क्रि.) माखणें, लावणें.
चोपडा (वि.) तेलकट; गुळगुळीत.
चोपडी (हिं. स्त्री.) वही, पुस्तक.
चोपडें (न.) लहानसें किंवा भिकार पुस्तक.
चोपणी (स्त्री.) गवंड्याचें एक हत्यार; भुई चोपण्याचें लांकूड.

चोपणें (क्रि.) मारणें, ठोकणें; (न.) जमीन ठोकण्याचें लाकूड.
चोपदार (हिं. चोबदार पु.) वेत्रधारी; चांदी सोन्याची काठी हातीं धरून राजाच्या पुढें चालणारा.
चोपाळा, चोफाळा (पु.) झोपा, झोपाळा, दोला.
चोंबडा (वि.) चहाडखोर, चुगलखोर; लांडया, लुडबुडया.
चोंबडेपणा (पु.) चुगलखोरपणा, चहाडखोरपणा.
चोबदार (फा. पु.) चोपदार पहा.
चोमडा (वि.) चोंबडा पहा.
चोर (सं. पु.) चोरणारा, भामट्या, लुटारू.
चोरटा (वि.) वरून न दिसणारा, गुप्त (पु.) चोर.
चोरणें (क्रि.) दुसऱ्याच्या वस्तूचा अपहार करणें; गुप्त राखणें.
चोरवाट (स्त्री. ना.) गुप्त वाट.
चोरी (सं. चौर्य. स्त्री.) चोरण्याची क्रिया, अपहार; लपवून ठेवणें; संयमनाची अवश्यकता.
चोरून मारून (अ.) गुप्तपणें.
चोव, चोवा (पु.) ओल्या खोबऱ्याचा कीस.
चोहींकडे, चोहोंकडे (अ.) सर्व बाजूंस.
चोळणा (हिं. पु.) आखुड विजार किंवा पायजमा.
चोळणें (क्रि.) घासणें, जिरविणें; माखणें.
चोळवटणें (क्रि.) गुधडलें जाणें; चुरगटणें; चुरडणें.
चोळामोळा (पु.) अयोग्य रीतीनें वापरल्यामुळें किंवा गुधडले गेल्यानें होणारी दुर्दशा.
चोळी (सं. चोली स्त्री.) कंचुकी, स्त्रियांचा उरोभाग झाकणारें व हाताच्या कोपरापर्यंतच्या बाह्यांचें शिवलेलें एक वस्त्र.
चोळीबांगडी (स्त्री.) सामान्यतः स्त्रियांच्या पोषाख व वेणीफणी इ० चें साहित्य.
चौ (वि.) चार.
चौथा आंकडा—आसनमांडी.
चौक (हिं. पु.) चवाठा, चार रस्ते मिळण्याची जागा; चतुष्कोण; चतुष्कोणाकृति; अंगण.
चौकट (हिं. स्त्री.) चार कडा असलेली वस्तु.
चौकडा (पु.) पुरुषाचें एक कर्णभूषण; चार समान मोत्यांचा समुदाय.
चौकडी (स्त्री.) चौघांची जूट; वस्त्रावर काढलेला लहान चौकोन.
चौकशी (हिं. स्त्री.) तपास, शोध.
चौकस (हिं. वि.) शोधक, जिज्ञासु.
चौका (हिं. पु.) स्वैंपाकाची झाडलीसारवलेली जागा; जरब, धाक.
चौकी (हिं. स्त्री.) चौरंग; घडवंची; नाकें; पोलिसचें ठाणें; पाहारा.
चौकीदार (हिं. पु.) पाहारेकरी.
चौकोन (सं. चतुष्कोन. पु.) चार बाजू असलेली सरलरेषाकृति.
चौकोनी (वि.) चार कोन असलेला; **चौ० चिरा**–हव्या त्या कामाला किंवा प्रसंगाला पुढें होणारा; हुशार मनुष्य.
चौखणी (वि.) चार खणांची; चार मजल्यांची.
चौगुला (पु.) बारा बलुत्यांतला एक.
चौघडा (पु.) देवालयांतून अगर राजप्रासादांतून नित्य चार घटकांनीं वाजविण्याकरितां ठेवलेल्या वाद्यांचा समुदाय.
चौघडी (स्त्री.) वस्त्राची चारपदरी घडी.
चौघे (वि.) चार जण.
चौचाल (वि.) नव्या नव्या चालीची आवड असणारा; स्वेच्छाचारी.
चौटकें (न.) शेराच्या सोळाव्या भागाचें माप.
चौढाल (वि.) हर एक कामांत ढवळाढवळ करणारा; पाचकळ.
चौढाळ (न.) जातिधर्मविरहित आचरण.
चौतर्फा (अ.) चोहों बाजूंस.
चौत्रा (फा. पु.) ओटा, वेदी.
चौथ (स्त्री.) चतुर्थी; चतुर्थांश.
चौथरा (पु.) घराखालचा चौकोनी उंच ओटा अथवा बांदिस्त.

चौथाई (स्त्री.) उत्पन्नाचा चौथा भाग.
चौदा नारू (पु. अने.) चौदा अलुतेदार.
चौदावें रत्न--खरपूस मार.
चौपट (वि.) चारपट (स्त्री.) सोंगट्यांचा खेळ; त्या खेळांतला घरें आंखलेला पट.
चौपदरी (वि.) चार पदरांची; (स्त्री.) झोळी.
चौपदरी गळा काढणें—मोठ्यानें रडणें.
चौफुला (पु.) फुलाच्या आकाराचा चार पुडांचा डबा.
चौफुली (स्त्री.) नक्षत्राच्या आकाराची फुली; एक अलंकार.
चौफेर, चौफेरीं (हिं. अ.) सर्व बाजूंनीं
चौरंग (पु.) मोठी चौकी.
चौरस (सं. चतुरस्र. पु.) समचतुष्कोन; (वि.) हरएक कामांत प्रवीण.
चौरी (सं. चामर. स्त्री.) चवरी. [णारा.
चौरीबर्दार (सं. फा. पु.) चवरी ढाळ-
चौऱ्यायशीचा फेरा—चौऱ्यायशीं लक्ष योनींतून भ्रमण.
चौल (सं. न.) शेंडी ठेवण्याचा विधि, चूडाकरण.
चौसोपी (वि.) चार सोपे असलेला.
च्याऊम्याऊ (स्त्री.) लहान मुलांचा एक खेळ.
च्युत (सं. वि.) भ्रष्ट; गळालेला.

छ

छ (अ.) छिः ! भलतेंच !; (पु.) हुंड्या, पत्रें इ० वर महिन्याची तारीख दर्शविण्यासाठीं 'चंद्र' याबद्दल लिहितात तें अक्षर.
छकडा (सं. शकट. पु.) सामान वाहण्याचा लहान गाडा; गाडी.
छकडी (सं. षट्क. स्त्री.) सहा वस्तूंचा गट; फाशांच्या खेळांतलें सहा संख्येचें दान; (हिं. स्त्री.) गाडी.
छकडें (न.) लहान लाडकें मूल.
छकल (सं. शकल. न.) तुकडा.
छकड (स्त्री.) नुकसान, तोटा; लबाडी, फसवणूक; तगादा; तमाशाचा एक प्रकार.
छक्का (पु.) सहा ठिपक्यांचें पत्त्याचें पान
छक्केपंजे (पु. अने.) लुच्चेगिरीच्या युक्त्या; डावपेंच.
छचोर (वि.) हलकट, चटोर, बदफैली.
छचोरी (स्त्री.) चटोरपणा, रंगेलपणा.
छट (सं. शठ. पु.) लुच्चा, सोदा; कृपण.
छटा (हिं. स्त्री.) छाया, झाक, प्रतिबिंब; मर्यादा, आटोका; शैली.
छटांक (सं. षट्+टंक. पु.) शेराचा सोळावा भाग.
छटेल (वि.) दुर्व्यसनी, छिचोर, बदफैली.
छडा (पु.) तपास, पत्ता, शोध; शेडा, घड्याळाची साखळी; गोफ.
छडी (स्त्री.) काठी, चमकी, यष्टि, दंड; चोपदाराची चांदी-सोन्याची काठी.
छणछणणें (क्रि.) रुपयांचा छणछण नाद होणें.
छणछणाट (पु.) छणछण नाद; दुर्भिक्षाविषयींची मोठी ओरड.
छत् (अ.) छिः ! फूः !
छत (सं. छत्र न.) चांदणी, चांदवा, आच्छादन.
छत्र (सं. न.) मोठी छत्री; आश्रय, आधार; अन्नसत्र.
छत्रचामर (सं. न.) राजभूषणें.
छत्रपति (सं. पु.) सार्वभौम राजा; श्रीशिवाजी महाराजांनीं पाडलेलें नाणें; दुदांडी पैसा.
छत्री (स्त्री.) उष्णता, पाऊस इ० पासून रक्षण करण्यासाठीं डोक्यावर धरतात ती; समाधिस्थान; अळंबें, कुत्र्याचें मूत.
छंद (सं. पु.) हट्ट, नाद.
छंदःशास्त्र (सं. न.) वृत्ताविषयींचें शास्त्र.
छदाम (हिं. पु.) सहा दाम; एक चतुर्थांश पैशाहूनहि कमी किमतीचें नाणें.

छंदीफंदी (वि.) दुर्व्यसनी; नादी, छांदिष्ट.
छंदोबद्ध (सं. पु.) वृत्तांत गोंवलेलें.
छंदोभंग (सं. पु.) वृत्तांच्या नियमांचें उल्लंघन.
छद्म (सं. न.) कपट, लबाडी; भाषणांतला गुप्त दंश.
छद्मी (वि.) कपटी; मर्मी लागण्यासारखें.
छपणें (हिं. क्रि.) लपणें, दडणें, गुप्त राहणें.
छपर (हिं. न.) घरावरचें आच्छादन.
छपरपलंग (पु.) ज्यावर वस्त्राचें आच्छादन करण्याची सोय आहे असा पलंग.
छपरबंद (पु.) छपर तयार करणारा; तें शाकारणारा.
छपरी (स्त्री.) खोपटी.
छप्पर—छपर शब्द पहा.
छब (सं. छबि. स्त्री.) घडण, ठेवण; आकृति; नीटनेटकेपणा, ठाकठिकी, सौंदर्य; मोहकपणा.
छबकडा, छबडा (वि.) लहान पण सुरेख, छानदार.
छबिना (फा. शबीना पु.) घोडेस्वारांचा रात्रीचा पाहारा; मिरवणूक.
छबी (स्त्री.) छब पहा; तसबीर, चित्र.
छर्रा (हिं. पु.) बंदुकीची बारीक गोळी.
छल (सं. पु. न.) वेष, सोंग; कृत्रिमपणा; छळणूक, त्रास; कपट.
छल्ला (हिं. पु.) करंगळींत घालण्याचें पैलूदार वेढें, सल्ला.
छळ (सं. छल. पु.) गांजणूक; कपट.
छळणें (क्रि.) गांजणें, त्रासविणें, जाचणें.
छाकटा (हिं. वि.) दारूबाज, छचोर.
छाग, छागल (सं. पु.) बोकड; कातड्याचा पोहरा.
छांछूं (न.) मंत्रतंत्राचा बहाणा; टाणाटोणा
छाट (हिं. पु.) कापून काढलेला किंवा कापायचा भाग; निवड; वर्गीकरण.
छाटणी (हिं. स्त्री.) कापणी, तोडण्याची क्रिया; निवड; वर्गवारी.
छाटाछाट (स्त्री.) कापाकापी.
छाटी (सं. शाटी. स्त्री.) संन्याशाचें वस्त्र.
छाताड (न.) मोठी रुंद छाती.
छाती (हिं. स्त्री.) ऊर; हिंमत, धैर्य, हिय्या

छातीचा, छातीदार (वि.) धैर्यवान्, धाडशी.
छातीठोक (वि.) सडेतोड, धैर्याचें.
छात्र (सं. पु.) शिष्य, विद्यार्थी.
छांदस, छांदिष्ट (सं. वि.) नादी, लहरी
छान (हिं. स्त्री.) चौकशी; डामडौल; उत्तमपणा (वि.) चांगलें; फक्कड.
छानछुकी (अर. स्त्री.) डामडौल, शोभा, दिमाख, नटवेपणा, चट्टीपट्टी.
छानणें (हिं. क्रि.) निवडणें, चाळणें.
छानदार (वि.) शोभिवंत, चांगला, फक्कड.
छाप (हिं. पु.) उमटलेलें चिन्ह, शिक्का; चिन्ह उमटविण्याचें यंत्र; वजन; तेज; घोड्याच्या जिनाखालीं घालायचा लोकरीचा कपडा.
छापखाना (हिं. पु.) छापण्याचा कारखाना
छापणें (क्रि.) ठसा उमटाविणें; एकसारख्या प्रती काढणें; लिंपणें.
छापा (पु.) ठसा; आकस्मिक हल्ला; गुप्त मारा.
छापी (वि.) छापलेलें (स्त्री.) चिलमीला गुंडाळण्याचें वस्त्र, शापी.
छापील (वि.) छापलेलें.
छाया (सं. स्त्री.) सावली; आश्रय; सूचक चिन्ह, लक्षण; किंचित् दर्शन; मुद्रा, चर्या; कांति; सूर्याची स्त्री.
छावणी (हिं. छावनी. स्त्री.) लष्करी लोकांची वस्ती; सैन्याचा तळ; छप्पर घालणें किंवा तें शाकारणें.
छावा (सं. शावक. पु.) हत्तीचें पिलूं.
छिः, छिः छिः (अ.) तिरस्कारार्थी उद्गार
छिटा (हिं. पु.) डाग.
छिडकाव (हिं. पु.) शिडकाव, सिंचन.
छिथू (स्त्री.) फजिती, धिक्कार.
छिदणें (सं. क्रि.) तोडणें.
छिद्र (सं. न.) भोंक, छेद; दोष, न्यून; मर्माची जागा; पळवाट; छद्म, कपट.
छिद्रदर्शी (वि.) दुसऱ्याचे दोष तेवढे पाहणारा.
छिद्रान्वेषण (सं. न.) दोष शोधणें.
छिनाल (हिं. वि.) रांडबाज, बदफैली.
छिनावणें (क्रि.) हिसकावून घेणें.

छिन्न (सं. वि.) तोडलेला, तुकडे झालेला
छिन्नभिन्न (वि.) तुटून फुटून तुकडे झालेला.
छिन्नी (स्त्री.) तोडण्याचें एक पोलादी [हत्यार.
छींट (हिं. न.) चीट, छापलेलें कापसाचें कापड, चित्रवस्त्र.
छुः (अ.) कुत्र्याला धाव म्हणण्याचा शब्द
छुरिका (सं. स्त्री.) सुरी.
छुरी (हिं. स्त्री.) सुरी.
छेडणें (क्रि.) रागें भरणें, खरड काढणें; वाद्य वाजविणें; सहज एखादी गोष्ट काढणें.
छेद (सं. पु.) तोडण्याची क्रिया; तुकडा; भेग, अंतर; छिद्र; (गणितांत) अपूर्णांकांतला भाजक.
छेदणें (सं. क्रि.) तोडणें, फाडणें, भोंक [पाडणें.
छेलछबिना (हिं. वि.) चैनी, आनंदी.
छेला (पु.) नखरेबाज माणूस.
छेळणें (प्रा. क्रि.) टोंचणें.
छोटा (सं. क्षुद्र. वि.) **छोटेखानी** (वि.) लहानसें.

ज

ज (सं. समासांत उत्तरपदीं वि.) उत्पन्न झालेला.
जई (स्त्री.) वळचण.
जकात (अर. स्त्री.) आयात–निर्यातीवरचा कर, महसूल, दस्तुरी.
जकातदार (पु.) जकात वसूल करणारा अधिकारी किंवा मक्तेदार.
जखडणें (क्रि.) आंवळून बांधणें.
जखम (फा. स्त्री.) घाव, घाय.
जखमी (फा. वि.) जखम झालेला.
जखाईजुखाई (स्त्री.) हलक्या प्रतीच्या देवता.
जखीण (सं. स्त्री.) डाकिनी, हडळ.
जख्ख, जख्खडम्हातारा (वि.) अतिशय म्हातारा, जुनापुराणा.
जग (सं. जगत्. न.) सृष्टि, विश्व; दुनिया, पृथ्वी.
जंग (फा. पु.) धातूवरचें कीट, मळ, गंज; मलिनता; युद्ध.
जंगजंग पछाडणें—खूप युद्ध करणें; अतिशय जोराचे प्रयत्न करणें.
जगगोळ (सं. जगत्+गोल. पु.) पृथ्वीचा गोल.
जगजेठी (सं. जगत्+ज्येष्ठ. पु.) परमेश्वर.
जगजीवन (सं. जगज्जीवन. पु.) जगाचा प्राण किंवा आधार, परमेश्वर.
जंगट (न.) झेंगट, कांशाचें एक वाद्य; (वि.) जंगलेलें.
जगडंबर (सं. न.) जगत्‌रूपी पसारा.
जगड्वाळ, जगड्व्याळ (वि.) प्रचंड, अवाढव्य.
जगणें (क्रि.) वांचणें, जिवंत राहणें.
जंगणें (क्रि.) कीट किंवा मळ चढणें.
जगत् (सं. न.) जग पहा.
जगती (सं. स्त्री.) पृथ्वी; एका छंदाचें नांव.
जगदंबा, जगदंबिका (सं. स्त्री.) देवी, लक्ष्मी, पार्वती.
जगद्गुरु (सं. स्त्री.) श्री शंकराचार्यांची [पदवी.
जगधाम (सं. वि.) सगळें जग व्यापून राहणारा, परमेश्वर.
जगन्नाथ (सं. पु.) जगाचा स्वामी, परमेश्वर
जगन्नाथी (स्त्री.) तलम सुती कापड.
जगन्निवास (सं. पु.) जगधाम पहा.
जंगम (सं. वि.) गतिमान्, हलणारें; (पु.) एक जाति.
जंगम विष (सं.) प्राणिज विष.
जंगल (पु.) कळंक, गंज; (न.) अरण्य, रान.
जंगली (वि.) जंगला संबंधी; जंगलांत राहणारा; रानवट.
जगविणें (क्रि.) वांचविणें.
जंगी (फा. वि.) युद्धासंबंधी; फार मोठा, विस्तीर्ण, भयंकर इ० (स्त्री.) गवाक्ष.

जघन (सं. पु.) ओटी, कमर, कटिप्रदेश.
जंघा (सं. स्त्री.) मांडी; पोटरी.
जंघाळ (सं. जंघाल. वि.) चपळ, वेगवान्.
जंघी (वि.) चपळ, वेगवान्.
जज्ज (इं. पु.) न्यायाधीश.
जंजाळ (सं. जंजाल पु. न.) ऐहिक गोष्टींची गुंतागुंत, भानगड, चिंता, त्रास.
जंजीरा (अर. पु.) बेट.
जंजिरा (फा. पु.) समुद्रांतला किल्ला.
जंजीर (फा. स्त्री.) साखळी, बेडी.
जजू (सं. यजुस् पु.) निंदार्थी—यजुर्वेदी.
जट, जटा (सं. स्त्री.) गुंतागुंत झालेले डोक्यावरले केस; गुंतागुंत; संघ, जूट; गट, समुदाय.
जटापाठी (सं. वि.) वेदांच्या जटा (पदाची कांहीं विशेष नियमाप्रमाणें आवृत्ति) पढलेला.
जटिल, जट्याळ (सं. वि.) जटाधारी.
जठर (सं. न.) उदर, पोट.
जठराग्नि (सं. पु.) पचनशक्ति.
जड (सं. वि.) अचेतन; वजनदार; स्थूळ, मंद बुद्धीचा, आटोक्या बाहेरचा (स्त्री.) मुळी, भांडवल.
जडकाम (न.) जोडण्याचें काम.
जडजवाहीर (फा. अर. जरजवाहर. न.) सोन्यामोत्याचे इ० सर्व दागिने.
जडजोखीम (स्त्री.) सर्व प्रकारचा अनर्थापात.
जडणें (क्रि.) जोडणें; कोंदणांत बसविणें; लागणें, चिकटणें.
जडत्व (सं. न.) वजन; सुस्ती.
जडवाद (सं. पु.) जगांत पंचभूतात्मक वस्तु येवढ्याच काय त्या आहेत, आत्मा नाहीं, अशा प्रकारचें मत.
जडाई (स्त्री.) जडण्याबद्दलचा खर्च.
जडाव (हिं. पु.) कोंदणांत बसविण्याचें वगैरे ज्यांत आहे असें काम
जडी (हिं. स्त्री.) मुळी.
जडीबुटी (हिं. स्त्री.) औषधोपयोगी मुळ्या, पाला इ०; संचित द्रव्य.
जड्या (पु.) रत्नें वगैरे जडीव काम करणारा.

जण (सं. जन. पु.) असामी, मनुष्य, लोक.
जणूं, जणो (सं. जाने. अ.) जसें काय, जणो, जणूं काय.
जंत (सं. जंतु. पु.) पोटांत होणारे कृमि
जतन (सं. यत्न. न.) काळजी पूर्वक रक्षण, संगोपन.
जंतरमंतर (सं. पु.) छांछूं, छूमंतर, थातुरमातुर.
चतावणी (स्त्री.) ताकीद, इशारा, सूचना.
जती (सं. पु.) यति, जैनधर्मी संन्यासी; जत्रा (तुका० ४१७)
जंतु (सं. पु.) क्षुद्र प्राणी; कृमि.
जंत्र (सं. यंत्र न.) तोफ, बंदूक इ० शस्त्र.
जत्रा (सं. यात्रा. स्त्री.) मेळा, यात्रा.
जंत्री (सं. स्त्री.) क्रमवार यादी; अनुक्रमणिका.
जथणें (सं. यूथ्. क्रि.) जमणें, सांचणें, गोळा करणें.
जधीं (अ.) जेव्हां.
जन (सं. पु.) लोक; जग.
जनक (सं. पु.) बाप; उत्पन्नकर्ता.
जनणें (सं. अ. क्रि.) प्रसवणें.
जनता (सं. स्त्री.) जनसमूह; एकंदर सगळे लोक.
जनन (सं. न.) जन्म; उत्पत्ती.
जननी (सं. स्त्री.) आई, माता.
जनलज्जा (सं. स्त्री.) लोक हंसतील अशी भीति.
जनस्थान (सं. न.) नासिक.
जनानखाना (फा. पु.) स्त्रियांच्या राहण्याचा घरांतला भाग; अंतःपुर.
जनानी (फा. वि.) स्त्रियांस योग्य किंवा शोभणारे; स्त्रियां संबंधाचें.
जनापवाद (सं. पु.) लोकांचा ठपका, निंदा
जनार्दन (सं. पु.) विष्णु; **जनीं ज०**— लोकमत हेंच देवाचें मत.
जनावर (फा. जानवर न.) पशु; सर्प.
जनिता (सं. पु.) निर्माणकर्ता; बाप.
जन्म (सं. पु. न.) उत्पत्ति, संभव, जनन; उत्पत्तीपासून मरणापर्यंतचा काळ; आयुष्य.

जन्मगांठ (सं. जन्मग्रंथि. स्त्री.) जन्मभर टिकणारा संबंध; वाढदिवस.
जन्मकुंडली (सं. स्त्री.) जन्माच्या वेळच्या ग्रहांच्या स्थितीचें कोष्टक.
जन्म जन्मांतरीं (अ.) या किंवा कोणत्याही अन्य जन्मांत.
जन्मणें (क्रि.) उत्पन्न होणें.
जन्मतः (अ.) जन्मापासून.
जन्मदरिद्री (वि.) जन्मापासून भिकारी असलेला.
जन्मभाषा (सं. स्त्री.) आपल्या जन्मभूमीची भाषा, मातृभाषा, मायभाषा.
जन्मरास (सं. जन्मराशि. स्त्री.) जन्माचे वेळीं सूर्य ज्या राशींत होता ती.
जन्मवर (अ.) आयुष्यभर.
जन्मसाफल्य, जन्मसार्थक्य (सं. न.) आयुष्यांतलें जें उद्दिष्ट त्याची सिद्धि.
जन्मसावित्री (सं. स्त्री.) आयुष्यभर सुवासिनी.
जन्मांतर (सं. न.) दुसरा जन्म; दैव.
जन्माष्टमी (सं. स्त्री.) श्रावण वद्य ८, गोकुळाष्टमी.
जन्मोजन्मीं (अ.) प्रत्येक जन्मांत.
जप (सं. पु.) देवाचें नांव, मंत्र इ० ची पुनः पुनः आवृत्ति; ध्यास; ध्यान.
जपजाप्य (न.) जप व त्या सारखीं धर्म कृत्यें.
जपणें (क्रि.) मंत्राची वगैरे आवृत्ति करणें; लक्ष ठेवणें, राखणें.
जंपती (सं. पु.) दांपत्यः नवरा बायको.
जपून (अ.) काळजीपूर्वक.
जपमाळ (सं. स्त्री.) स्मरणी; घोकणी.
जपी तपी (वि.) नेमानें जप व तपश्चर्या करणारा.
जप्त (अर. वि.) सरकारनें अडकवून ठेवलेलें.
जंब, जंभ (सं. दंभ. पु.) ढोंग.
जबडा (हिं. पु.) जाबडा, दाभाड, तोंड, दाढ.
जबर, जबरा (अर. वि.) मोठा, शक्तिमान्, ज्यास्त.
जबरदस्त (फा. वि.) जुलमी, श्रेष्ठ; खंबीर
जबरी (अर. स्त्री.) बळजोरी; जुलूम, जबरदस्ती.
जंबा (अर. पु.) जंबिया, एक प्रकारची कट्यार. [साक्ष.
जबानी (हिं. स्त्री.) तोंडी हकीकत;
जबाब (फा. पु.) उत्तर; उलटून बोलणें.
जबाबी (वि.) उत्तर देण्यांत तत्पर किंवा कुशल; **ज०कार्ड**—रिप्लाय कार्ड.
जबाबदार (हिं. वि.) जिम्मेदार; जोखीम घेणाराः भरंवशाचा.
जंबिया, जंब्या (अर. जंबा. पु.) एक प्रकारची कट्यार.
जंबीर (सं.) लिंबाची एक जात.
जबु (सं. न.) जांब फळ.
जंबुद्वीप (सं. न.) पृथ्वी.
जंबुरा (फा. पु.) लहान तोफ.
जंबूक (सं. पु.) कोल्हा.
जम (पु.) जमाव; जुळणी; एकी.
जमणें (क्रि.) एकत्र होणें; जुळणें; पटणें; भरभराटणें.
जमदग्नि (सं. पु.) एका ऋषीचें नांव; अतिशय रागीट मनुष्य.
जमवाजमव (स्त्री.) अनेक वस्तु एकत्र करण्याची क्रिया. [एकी करणें.
जमविणें (क्रि.) गोळा करणें; जुळविणें;
जमा (अर. स्त्री.) मिळकत, आय, प्राप्ति (वि.) गोळा झालेलें.
जमाखर्च (फा. जमाखरच पु.) देण्याघेण्याचा हिशोब; हिशेब.
जमात (अर. स्त्री.) समुदाय, जमाव.
जमादार (फा. पु.) टोळीवरचा एक अधिकारी; शिपायांवरला मुख्य.
जमानत (हिं. स्त्री.) जामीनकी.
जमाबंदी (हिं. स्त्री.) जमिनीची पाहणी करून सरकारचा महसूल ठरविणें; जमिनीचा वसूल; उत्पन्न.
जमालगोटा (पु.) एक अतिशय तीव्र रेचक औषध.
जमाव (हिं. पु.) समुदाय, जमात.
जमीन (फा. स्त्री.) भूमि; काळी; भुई; तळ; भूमिका; मूळ आधार. [वतनवाडी.
जमीनजुमला (फा. अर. पु.) शेतभात

जमीदार (हिं. पु.) जमीनीचा मालक; वतनदार.
जमीनदोस्त (फा. वि.) भुईला पाठ लागलेला; मातींत मिळालेला; नष्ट.
जमीनबाब (स्त्री.) जमिनीवरचा कर.
जय (सं. पु.) यश, सिद्धि; देवांच्या नांवाचा उच्चार करतांना किंवा त्याच्या कृपेची याचना करतांना त्याच्या नांवाला जोडून उच्चारण्याचा शब्द.
जयगोपाळ (सं. पु.) वंदनाचा गुजराथी लोकांचा शब्द; नमस्कार.
जयघोष (सं. पु.) जयाची किंवा दुसरी एखादी सुवार्ता ऐकून किंवा एखाद्या थोर पुरुषाच्या सन्मानार्थ पुष्कळांनीं मिळून केलेला मोठा हर्षध्वनि [घोष.
जयजय, जयजयकार (सं. पु.) जय-
जयंती (सं. स्त्री.) अवतारी पुरुषांच्या जन्म दिवसाचा समारंभ.
जयपत्र (सं. न.) वादांत हरलेल्या पक्षानें हरल्याबद्दल देण्याची लेखी कबुली.
जयविजय (सं. पु.) वैकुंठ लोकचे विष्णूचे दोघे द्वारपाळ.
जयस्तंभ (सं. पु.) जयाचें स्मारक म्हणून रोंविलेला खांब.
जयी (सं. वि.) जय मिळालेला; यशस्वी.
जर (सं. ज्वर. पु.) ताप; तापामुळें तोंडापाशीं उठणाऱ्या बारिक पुटकुळ्या.
जर (फा. पु.) कलाबतूनें विणलेलें वस्त्र.
जर (अ.) संकेतार्थी अव्यय.
जरकरतां (अ.) जर एखादे वेळीं, जर.
जरजर (प्रा. वि.) जीर्ण; (न.) जीर्ण वस्त्र (तुका० १९३८)
जरठ, जरंड (सं. जरठ. वि.) म्हातारा; निबर.
जरडी (स्त्री.) वयोवृद्ध सवाष्ण.
जरंडी (प्रा. स्त्री.) पानथरी.
जरतारी (वि.) कलाबतूचें.
जरत्कारु (सं. पु.) एका ऋषीचें नांव; कृश व अशक्त मनुष्य. [रंगाचा
जरद (अ.) जर्द पहा. (वि.) पिवळट
जरदा (फा. जरद. पु.) खाण्याची तंबाखू.
जरब (अर. स्त्री.) दरारा; धास्ती, दहशत; (वि.) ज्यास्त, भारी.
जरा (सं. स्त्री.) वार्धक्य; म्हातारपण (अ.) कांहींसें, अल्पांशानें; थोडा वेळ पर्यंत.
जराक (अ.) जरा; थोडेंसें.
जरासा (वि.) थोडासा.
जरी (फा. वि.) कलाबतूचें (स्त्री.) कलाबतू.
जरी (अ.) यद्यपि. [कांठाचें.
जरीकांठी (वि.) कलाबतूनें विणलेल्या
जरीपटका (हिं. पु.) पेशव्याचें निशाण; भरजरी कमरपट्टा.
जरीबुटी (स्त्री.) जुनें जरतारी वस्त्र जाळून निघालेली चांदी किंवा सोनें; गुप्त धन.
जरीमरी (स्त्री.) वाख्याची सांथ; तत्संबंधाची देवता.
जरूर (अर. अ.) अवश्य, **जरूरी** (स्त्री.) गरज, अवश्यकता.
जर्जर (सं. वि.) जीर्ण, वृद्ध, पीडित.
जर्द (फा. अ.) अतिशय गहरा.
जर्दा—जरदा पहा.
जर्मनसिल्व्हर (इं. न.) चांदीसारखी दिसणारी एक प्रकारची धातु.
जल (सं. न.) पाणी.
जलक्रिया (सं. स्त्री.) पितरांचें तर्पण.
जलचर (सं. पु.) पाण्यांत फिरणारा प्राणी.
जलज (सं. वि.) पाण्यापासून झालेला (पु.) मेघ; **ज० घोष**—मेघ गर्जना.
जलतरंग (सं. पु.) काचेच्या पेल्यांतून पाणी घालून त्यांच्यांतून सप्तस्वर काढणारें वाद्य.
जलताडन (सं. न.) निष्फळ प्रयत्न.
जलद (फा. वि.) चपळ (अ.) लवकर, त्वरेनें. (सं. पु.) मेघ.
जलदी (फा. स्त्री.) त्वरा, घाई.
जलधि (सं. पु.) समुद्र; अंकगणितांत—दहा शंकु अथवा एकावर १४ पूज्यें इतकी संख्या.
जलमंदिर (सं. न.) उष्णतेच्या काळांत

जाऊन राहण्यासाठीं तळ्यांत किंवा अन्य जलाशयांत बांधलेलें मंदिर.

जलयंत्र (सं. न.) रहाट; कारंजें.

जलयात्रा (सं. स्त्री.) जलप्रवास.

जलविहार (सं पु.) जलक्रीडा.

जलसमाधि (सं. स्त्री.) संसार तापापासून सुटका करून घेण्यासाठीं स्वतः-ला पाण्यांत बुडवून घेणें. ही फक्त संन्याशांना व ती ही प्रयागच्या गंगा यमुनांच्या संगमांत शास्त्रविहित आहे.

जलांजलि (सं. स्त्री.) मृतांना उदक देणें.

जलाभास (सं. पु.) मृगजळ.

जलाल (अर. वि.) उग्र, तापट, तीक्ष्ण

जलाशय (सं. पु.) पाण्याचा सांठा (तळें, डोह, विहीर इ०)

जलूका (सं. स्त्री.) जळू.

जलोदर (सं. न.) एका रोगाचें नांव.

जल्प (सं. पु.) शब्द, वाक्य; बडबड.

जल्पना (सं. स्त्री.) वटवट, बडबड, पोकळ बढाईच्या गोष्टी.

जल्पणें (सं. क्रि.) पोकळ बढाया मारणें, बडबडणें.

जव (सं. पु.) वेग; (सं. यव. पु.) एक धान्य; सातू; जवा इतकें वजन; अंगठ्याच्या मध्यावरील शुभदायक यवाकृति.

जंव (अ.) जोंपर्यंत, जेव्हां.

जवखार (सं. यवक्षार. पु.) एका क्षाराचें नांव.

जवशी, जवस (सं. अतसी. स्त्री.) एका धान्याचें नांव; अळशी.

जवळ (अ.) नजीक, समीप, पाशीं. (न. ना.) वादळ, वादळी ढग.

जवळजवळ (अ.) बहुतेक, बहुतांशीं; शेजारीं शेजारीं.

जवान (फा. वि.) तरुण बांड (पु.) तरणाताठा माणूस.

जवानमर्द (फा. वि.) तरुण आणि शूर.

जवानी (फा. स्त्री.) तारुण्याचा भर.

जवार (स्त्री.) ज्वारी. [घोडी.

जवारी (हिं. स्त्री.) ज्वारी, सतारीची

जवाहीर (अर. न.) मोलवान् रत्नें.

जवाहीरखाना (फा. पु.) रत्नशाला.

जवी (सं. वि.) वेगवान्, चपळ.

जसला, जसा (वि.) ज्या प्रकारचा.

जसातसा (अ.) मोठ्या कष्टानें.

जस्त (न. ना.) कथील व शिसें यांची मिश्र धातु.

जहर (फा. न.) विष.

जहागीर—जाहगीर पहा.

जहाज (फा. न.) तारूं, गलबत.

जहापन्हा (फा. पु.) जगाचा रक्षण-कर्ता; (राजाची एक पदवी.)

जहांबाज (स्त्री. वि.) पक्की, हुशार.

जहाल (हिं. वि.) उग्र, जलाल, तिखट.

जळ (स्त्री.) जळून गेलेला भाग; भांड्याच्या बुडाशीं लागलेली करप.

जळ (सं. जल. न.) पाणी, उदक.

जळकट, जळका (वि.) थोडेंसें जळालेलें

जळजळ (स्त्री.) दाह, आग.

जळजळाट (पु.) अत्यंत मोठा दाह; संताप.

जळण (न.) सर्पण, इंधन. [फडणें.

जळणें (क्रि.) दहन होणें, पेटणें; तर-

जळप (पु.) भयंकर उष्णता; त्वेष; भ्रम, स्वप्नांत दिसणाऱ्या गोष्टी; धातु वितळ-ण्यांत होणारें नुकसान, जळ; व्यर्थ बडबड, कल्पना.

जळफळणें (क्रि.) रागानें लाल होणें.

जळमट (न.) कोळिष्टकाचें सुतेरें; पिठांत फार दिवसांनीं कृमींच्या योगानें होणारे दोरे.

जळवेकरी (पु.) जळवा लावणारा.

जळाऊ (वि.) जाळण्यास योग्य.

जळू (स्त्री.) एका रक्तशोषक जंतूचें नांव.

जाई (सं. जाती. स्त्री.) एक लता; तिचें फूल; मालती.

जाऊ (स्त्री.) दिराची बायको.

जाकिट (इं. जॅकेट. न.) बिनबाह्याची बंडी.

जाखाईजुखाई (स्त्री.) क्षुद्र देवता.

जाखीण (सं. यक्षिणी. स्त्री.) जखीण पहा.

जाग (स्त्री.) जागृति.

जांग—जांघ पहा.
जांगड (स्त्री.) परत बोलीचा माल, पसंत पडलें तर ठेवावयाचा नाहीं तर परत करावयाचा अशा करारानें आणिलेला माल; जोडणी; संबंध.
जागणें (सं. जागृ. क्रि.) जागृत राहणें; सावध असणें; स्मरणें.
जागता (वि.) जागृत, सावध.
जागतीजोत (स्त्री.) तत्काळ फळ देणारी देवता किंवा मंत्र.
जागर (सं. पु.) जागणें; देवाच्या उद्देशानें निद्रा न घेतां जागत बसणें.
जागरण (सं. न.) जागर.
जागरूक (सं. वि.) जागा, सावध.
जागल (स्त्री.) जागरण; रात्रीचा पहारा; त्याबद्दल द्यावें लागणारें द्रव्य.
जागल्या (पु.) रात्रीं पाहरा करणारा.
जागविणें (क्रि.) जागे राहणें; जागृत ठेवणें; जागे राहून काळ काढणें.
जागसूद (वि.) सावध, जागा.
जांगली (पु.) गुराखी.
जागा (वि.) जागृत, सावध; (स्त्री.) स्थळ; ठिकाण; नोकरी; आधार; स्वतःच.
जागां, जागीं, जागें (अ.) बद्दल.
जागृत (सं. वि.) जागा, सावध.
जागृति (सं. स्त्री.) जागेपणा; चळवळ.
जांघ (सं. जंघा. स्त्री.) मांडी.
जाच (पु.) गांजणूक, त्रास, छळणूक.
जाचणी (स्त्री.) त्रास, छळ, जाच.
जाचणें (क्रि.) छळणें, त्रास देणें; नडणें.
जाजम (हिं. न.) बिछाईत; बिछाइती साठीं तांबडे खारव्यास अस्तर लावून केलेलें वस्त्र.
जा जा ये ये (स्त्री.) खेपा.
जाज्वल्य (सं. वि.) प्रखर, तेजस्वी, कडकडीत.
जाट (हिं. पु.) रजपुतांतल्या एका जातीचें नांव.
जाठर (सं. वि.) जठरा संबंधीं.
जाड (वि.) लठ्ठ, दांडगा, मोठा, स्थूल; घट्ट (प्रा. वि.) प्रौढ (प्रा. न.) बळ; पचंग, थोर.
जाडगेला (वि.) लठ्ठसा.
जाडा (वि.) लठ्ठ, स्थूल; गहन; महान् विद्वत्तापूर्ण. [रीत.
जाडाभरडा (वि.) जाड सुती, भरभ-
जाडी (स्त्री.) जाडपणा (वि.) जाड.
जाड्य (सं. न.) जडत्व, अजीर्ण; सुस्ती,
जाणणें (क्रि.) समजणें, ओळखणें, माहीत असणें. [करणारा.
जाणता (वि.) जाणणारा; शहाणा; परीक्षा
जाणविणें (क्रि.) समजण्यास लावणें; परिणाम करणें.
जाणीव (स्त्री.) जाणण्याची शक्ति.
जाणूनबुजून (अ.) मुद्दाम, जाणत.
जाणें (क्रि.) गमन करणें; नष्ट होणें; लोटणें (काळ); चुकणें. वजा होणें, विझणें इ०.
जात (सं. स्त्री.) ज्ञाति; समाज; समुदाय; प्रकार, तऱ्हा (वि.) जन्मलेला.
जातक (सं. न.) जन्मकाळाच्या ग्रहांच्या स्थितीवरून माणसाच्या आयुष्यांत घडणाऱ्या शुभाशुभ गोष्टींविषयींचें वर्णन करणारा ज्योतिषशास्त्राचा एक विषय.
जातगंगा (सं. स्त्री.) सगळी जात.
जातगोत (न.) जातीचे सगळे लोक.
जातपात (स्त्री.) जाति, कुळी इ०.
जातमुचलका (पु.) मी अमुक गोष्ट करीन किंवा करणार नाहीं असा मॅजिस्ट्रेटपुढें लिहून दिलेला करारनामा.
जातलग (वि.) उच्च जातीचा.
जातसरंजाम (पु.) लष्करी चाकरीबद्दल स्वतःचा पगार म्हणून झालेला ठराव.
जाति (सं. स्त्री.) वर्ण, प्रकार, वर्ग.
जातिभ्रष्ट (सं. वि.) जातीनें वाळीत टाकलेला.
जातिवंत (वि.) उच्च जातीचा; खानदानीचा; घरंदाज. [स्वभाव.
जातिस्वभाव (सं. पु. ना.) जन्म-
जातीनें (अ.) स्वतः, खुद्द.
जातीय (सं. वि.) जातीचा.
जातें (न.) घट्टी.
जात्या (अ.) स्वभावानें.

जादा (अर. वि.) अधिक, विशेष.
जादू (फा. स्त्री.) चेटूक, इंद्रजाल, जारणमारण.
जादूगर, जादूगार, जादूगोर (पु.) जादू करणारा.
जादूटोणा (पु.) मंत्रतंत्र, जादू इ०
जान (फा. पु.) जीव.
जानपछान (हिं. स्त्री.) ओळखदेख.
जानवसा (सं. जनवासि. पु.) परगांवाहून आलेल्या वधु किंवा वर पक्षाकडच्या मंडळीस उतरण्यासाठीं दिलेली जागा.
जानवें (न.) यज्ञोपवीत.
जानु (पु.) गुडघा.
जानेवारी (इं. पु. ना.) इंग्रजी वर्षाचा पहिला महिना.
जान्हवी (सं. स्त्री.) गंगानदी.
जाफा (अर. वि.) ज्यास्त, अधिक.
जांब (सं. जंबु. पु.) पेरू; (फा. जाम. पु.) पेला.
जाब (फा. पु.) जबाब, उत्तर.
जाबता (अर. पु.) कायदा; देखरेख, पाहारा; यादी.
जाबसाल (फा. जबाबसवाल) प्रश्नोत्तरें.
जांबुवंत (सं. जांबुवत्. पु.) रामचंद्राच्या सैन्यांतला एक वृद्ध अस्वल; वृद्ध कपि. [फळ.
जांबूळ (सं. जंबूल न.) एक प्रकारचें
जांभई, जांभळी (हिं. स्त्री.) तोंड वासणें.
जाभाड, जाभाडें (हिं. पु.) जभडा, तोंड.
जामदार (फा. पु.) खजीनदार, पोषाख संभाळणारा मनुष्य.
जामदारखाना (फा. पु.) जवाहीरखाना, खजिना; पोषाख ठेवण्याजी जागा.
जामा (फा. पु.) पायघोळ अंगरखा.
जामात, जामाता (सं. जामातृ पु.)जांवई
जामानिमा (फा. पु.) पोषाख.
जामीन (अर. पु.) हमी, ओळख देणारा.
जामीनकी, जामीनगत (स्त्री.) हमी.
जायपत्री (सं. स्त्री.) जायफळावरची साल.
जायफळ (सं. न.) एक प्रकारचें फळ.
जायबंदी (अर. फा. वि.) दुखावलेला.
जाया (सं. स्त्री.) पत्नी, बायको.
जायापती (सं. पु.) दांपत्य, नवराबायको. [यार.
जार (सं. पु.) परस्त्रीशीं संग करणारा,
जार (सं. जरायु. पु.) प्रसूतीनंतर निघणारी वार; खोळ; तान्ह्या मुलाच्या तोंडांतला दुधाचा फेस किंवा ओंठावरची अत्यंत कोमल त्वचा.
जारकर्म (सं. न.) बदफैली.
जारज (सं. वि.) जारापासून झालेला. अनौरस.
जारटणें (क्रि.) कडक होणें; आकुसणें.
जारणमारण (सं. न.) शत्रूला वेड लागावें किंवा मरण यावें वगैरेसाठीं केलेला मंत्रप्रयोग.
जारिणी, जारीण (सं. स्त्री.) व्यभिचारिणी स्त्री. [झपाट्यानें.
जारी (अर. वि.) चालू, सुरू (अ.)
जाल (सं. न.) जाळें; समुदाय.
जालीम (अर. वि.) जलाल, उग्र, प्रखर
जावई, जांवई (सं. जामातृ. पु.) जामात; मुलीचा नवरा.
जावक (हिं वि.) बाहेर जाणारें.
जावत्काळ (अ.) जोंपर्यंत.
जावर्दा, आवर्दा (अर. पु.) निर्गत आणि आयात माल.
जावळ (न.) लहान मुलाच्या डोक्यावरले मूळचे केस.
जावळा (सं. यमल. पु.) जुळा.
जावळें (न.) जुळें मूल.
जावाई (सं. जामाता. पु.) जांवई.
जासूद (अर. पु.) हलकारा; निरोप्या; पत्रें पोंचविणारा.
जास्त (अर. वि.) अधिक.
जास्वंद (न.) एक प्रकारचें फूल.
जाहगीर (फा. स्त्री.) सरकारांतून फौज खर्चासाठीं, इतमामासाठीं, किंवा इनाम धर्मदाय म्हणून दिला गेलेला मुलूख किंवा गांव.
जाहगीरदार (फा. पु.) ज्यास जहागीर मिळालेली आहे तो.

जाहंबाज (फा. जानबाज. वि.) पक्का, वस्ताद, हुशार.
जाहिरात (अर. स्त्री.) प्रसिद्धीपत्रक; जाहिरनामा.
जाहीर (वि.) सर्वश्रुत, प्रसिद्ध.
जाहीरनामा (फा. पु.) प्रसिद्धीपत्रक.
जाळ (सं. ज्वाला. पु.) ज्वाळा; ज्वर (सं. जाल न.) जाळें, समुदाय.
जाळण (न.) सर्पण, इंधन.
जाळणें (सं. ज्वल्. क्रि.) दहन करणें; त्रास देणें; तिरस्कार्य म्हणून फेकून देणें; नीच उपायांनीं (पोट) भरणें.
जाळपोळ (स्त्री) जाळणें वगैरे प्रकारांनीं केलेली नासाडी.
जाळाऊ (वि.) जाळण्यास योग्य.
जाळी (सं. जाल. स्त्री.) खिडकी, झरोका; छिद्रें ठेवलेलें वीणकाम; फुलांची विशेष प्रकारची रचना; झाडांची गर्दी.
जाळीदार (वि.) जाळी असलेलें.
जाळें (सं. जाल. न.) मासे वगैरे धरण्याची गुंफणी; पाश; जळमट; कोळ्यानें तंतूंचें बनविलेलें घर.
जिकडे (अ.) ज्या बाजूस; **जि० तिकडे**—सर्वत्र.
जिंकणें (क्रि.) दुसऱ्याचा पराजय करणें; वादाचा निकाल आपल्या सारखा करून घेणें.
जिंकणी, जिंकणूक (स्त्री.) जिंकणें.
जिकीर (अर. स्त्री.) कटकट, घासाघीस; मेटाकुटीची किंवा निरुपायाची स्थिति.
जिक्र (अर. जिक. वि.) कंटाळलेला.
जिगजिग (स्त्री.) कटकट; त्रास; परिश्रम; खटपट (वि.) जर्जर.
जिगीषा (सं. स्त्री.) जिंकण्याची इच्छा.
जिजी (स्त्री.) वडील बहीण.
जिणें (सं. जीवन. न.) जीवन; जन्म (क्रि.) वांचणें, जगणें; जिंकणें.
जित (सं. वि.) पराभव पावलेला; जिंकलेला. (प्रा. वि.) जिवंत.
जितणें, जिंतणें (क्रि.) जिंकणें.
जितपत (वि.) जेवढा.
जितका, जितुला (वि.) जितका.
जिता (वि.) जिवंत.
जिंद (फा. पु.) मेलेल्या मुसलमानाचें पिशाच; दुष्ट मनुष्य.
जिंदगी (फा. स्त्री.) माल मिळकत, इस्टेट.
जिनगर (फा. पु.) खोगीर तयार करणारा; चित्रें, बाहुल्या इ० करणारा.
जिनगाणी, जिनगानी, जिनगी (फा. जिंदगानी, जिंदगी. स्त्री.) जिणें, जीवन; निर्वाहाचें साधन.
जिना (फा. पु.) सोपान, पायऱ्यांचा मार्ग, दादर.
जिन्नस (अर. स्त्री.) वस्तु, पदार्थ.
जिभली, जिभळी (स्त्री.) लहान जीभ.
जिभाळी (स्त्री.) नखाखालची अतिशय नाजूक कातडी.
जिम्मा (अर. पु स्त्री.) पतकरलेली जबादारी.
जिम्मेदार (फा. वि.) हमी घेणारा.
जिरणें (क्रि.) पचणें; मुरणें; नाहींसें होणें
जिरवाजिरव (स्त्री.) आंतल्या आंत दाबून टाकणें, बाहेर फुटूं न देणें.
जिरविणें (क्रि.) आंत शोषिलें जाईल असें करणें; पचविणें.
जिराईत (अर. वि.) शेतीच्या कामाची; पावसाच्या पाण्यावर होणारें (पीक.)
जिरेटोप (फा. पु.) शिरस्त्राण.
जिलबी, जिलिबी (हिं. स्त्री.) एक पक्वान्न.
जिलीब (अर. स्त्री.) लवाजमा.
जिल्हई (अर. स्त्री.) तकाकी, पॉलिश.
जिल्हा (अर. पु.) परगणा; प्रांताचा एक भाग; करारनामा; गायनांतला एक मिश्र राग.
जिल्हेज (फा. पु.) मुसलमानी धर्माचा बारावा महिना.
जिवट (वि.) बळकट, दृढ, उत्पादक.
जिवंत (वि.) जीव असलेला.
जिवती, जिवंतिका (सं. स्त्री.) एक देवता; तिची प्रतिमा.
जिवलग (वि.) प्रिय, जिव्हाळ्याचा.
जिवविणें (क्रि.) जिवंत करणें.

जिवाणू, जिवाणें (न.) क्षुद्र जीव; सर्पाच्या जातीचा (प्राणी)
जिवापाड (अ.) जिवाला अतिशय कष्ट देऊन; शक्तीबाहेर.
जिवाभ्यासानें (अ.) अगदीं मनापासून
जिवाविशेष (अ.) शक्तीच्या पलीकड.
जिवाशांड (वि.) जिवाला धोका आणण्याइतकें.
जिव्हा (सं. स्त्री.) जीभ.
जिव्हार (प्रा. न.) मर्म, अंतःकरण, काळीज; जीवन.
जिव्हाळा (सं. जीवालय. पु.) अंतःकरण, मर्म; जिवंत झरा (तुका० २४४२); माया, ममता.
जिष्णु (सं. वि.) सदा विजयी; जिंकूं इच्छिणारा (पु. ना.) इंद्र, अर्जुन.
जिज्ञासा (सं. स्त्री.) जाणण्याची इच्छा.
जिज्ञासु (सं. वि.) जाणण्यास उत्सुक.
जीत (सं. जित. स्त्री.) जय, सरशी (वि.) जिवंत.
जीन (फा. न.) खोगीर, पलाण; (सं. जीर्ण. वि.) वृद्ध.
जीभ (सं. जिव्हा. स्त्री.) जिव्हा; **जीभ चावणें**—संकोच धरून बोलणें; **जीभ पाघळणें**–अनियंत्रितपणें बोलून जाणें; **जीभ लांब करून बोलणें**—उमटपणानें बोलणें; **जिभेला हाड नसणें**—अमर्यादपणानें बोलणें.
जीमूत (सं. पु.) मेघ, ढग.
जीर्ण (सं. वि.) जुनें पुराणें, फाटकें; जिरलेलें, पचलेलें.
जीर्णोद्धार (सं. पु.) जीर्ण झालेली मूर्ति किंवा देऊळ यांची दुरुस्ती. जुन्याची दुरुस्ती करणें.
जीव (सं. पु.) चैतन्य, प्राण; प्राणी, जंतु; ध्यान, मन; सत्व, सार, राम; अर्थ. **अर्धा जीव होणें**—कष्ट, काळजी इ० मुळें जर्जर होणें; **जिवाला खाणें**—झुरणें, पश्चात्ताप पावणें; **जीव अटविणें**--त्रासविणें; **जीव टांगणीला लागणें**—काळजी वाटणें; **जीव खालीं पडणें**—काळजी दूर होऊन जिवाला स्वस्थता वाटणें;–**जीव टाकणें**—अतिशय धडपड करणें; **जीव तोडून काम करणें**—अतिशय कष्ट करणें; **जीव थोडा थोडा होणें**—जिवाला अस्वस्थता वाटणें; **जीव देणें**–आत्महत्या करणें; **एखाद्यावर जीव बसणें**--तो त्याला फार आवडणें; **जीव मुठींत धरून**–मन घट्ट करून; **जिवांत जीव आहे तोंपर्यंत**—जन्मभर; **जिवाचा धडा करणें**--हिय्या करणें; मनाचा निश्चय करणें; **जिवावर उदार होणें**—जिवाची पर्वा न करणें; **जिवावर येणें**--संकट वाटणें.
जिवंतिका (सं. स्त्री.) जिवती, एक देवता.
जीवन (सं. न.) प्राणधारणा, तिचें साधन (पाणी, अन्न इ०)
जीवन्मुक्त (सं. वि.) जिवंत असतांच ज्ञानाच्या योगानें देहाभिमान सुटून मुक्त झालेला.
जीवाभावाचा—अत्यंत प्रिय.
जीवाभावानें, जिवें भावें—अगदीं मनापासून. [साधन.
जीविका (सं. स्त्री.) निर्वाह; निर्वाहाचें
जीवित (सं. न.) प्राणधारणा, जीवन, अस्तित्व.
जुई (सं. यूतिका. स्त्री.) एक पुष्पलता.
जुकड, जुखड (सं. युग. न.) जूं,
जुग (सं. युग. न.) युग; (सं. युग्म न.) जुळें, जोडी.
जुगणें (सं. युज्. क्रि.) जुळणें.
जुगत (सं. युक्ति. स्त्री.) युक्ति, शकल.
जुगदान (न.) कागद वगैरे ठेवण्याची पिशवी.
जुगाविणें (सं. युज्. क्रि.) जोडणें, जुळविणें; मिलाफ करणें.
जुगांत (प्रा. न.) घनघोर युद्ध.
जुगार (पोर्तु. जोगार. स्त्री.) जुव्वा, पैसे लावून खेळणें.
जुगारी (वि.) जुव्वेबाज, जुगार खेळणारी.
जुजबी (अर. वि.) किरकोळ, हलकें;

लहान (अ.) बेताबातानें, हळूं हळूं.
झुंज, झुंझ (सं. युद्ध. स्त्री.) झुंज, युद्ध.
झुंजार, झुंझार (वि.) लढवय्या.
जुटणें (सं. यूथ्. क्रि.) जुळणें.
जुटी (स्त्री.) जूट, एकी, ऐक्य.
जुडगा (पु.) **जुडगें** (न.) समुदाय.
जुडणी (स्त्री.) सांधणी, समुदाय, जोडणें.
जुडणें (क्रि.) जुळणें, जडणें, घडणें.
जुडी (स्त्री.) जुडगें, पेंढी.
जुंतणें (प्रा. क्रि.) जुंपणें.
जुत्पति (सं. युद्धपति. पु.) मोठा योद्धा.
जुदा (फा. वि.) निराळा, अलग.
जुना, जुनाट (सं. जीर्ण वि.) प्राचीन.
जुनापाना (वि.) जुना.
जुनेरें (न.) जुनें वस्त्र.
जुंपणें (क्रि.) जोडणें, रचणें.
जुंबाड (पु. न.) **जुंबाडें** (न.) जुडगा; टोळी, दाटी, समुदाय.
जुमला (अर. पु.) रकम, रोकड, एकंदर रकम; सवाशें घोडेस्वारांची पलटण.
जुमानणें (फा. क्रि.) मानणें, भिणें.
जुलमाचा रामराम–केवळ बलात्कारामुळें केलेलें काम.
जुलमी (अर. वि.) जुलूम करणारा, प्रजापीडक.
जुलाब (फा.) रेचक, ढाळक, ढाळ.
जुलूम (अर. पु.) जबरदस्ती, प्रजापीडन, बलात्कार; अतिशयपणा. [महिना.
जुलै (इं. पु.) इंग्रजी वर्षाचा सातवा
जुवा (सं. पु.) सांधा, कडी, फासा.
जुवा (हिं. पु.) जुगार.
जुवाड (न.) लहान जूं.
जुवार, जुंवार (प्रा. स्त्री.) जुगार.
जुवारी (प्रा. पु.) जुगार खेळणारा.
जुवेबाज (हिं. वि.) जुगार खेळणारा.
जुळणी (स्त्री.) मेळ; एकत्रपणा; रचना.
जुळणें (क्रि.) एकत्र करणें, मेळ बसणें.
जुळविणें (क्रि.) एकत्र करणें, मेळ घालणें.
जुळा (वि.) आवळाजावळा; जोडलेला.
जुळी (स्त्री.) गड्डी, जुडी, युग्म, जोड.
जुळें (सं. युगल. न.) युग्म, आवळीं जावळीं मुलें.

जूं (सं. युग न.) जोकड; भार; जोखीम; नदीच्या पात्रांतलें बेट (प्रा. न.) जुगार.
जूग (सं. योग. न.) एकोपा, संघ; दोन किंवा अधिक सोंगट्या पटाच्या एका घरांत एकदम येणें.
जूट (सं. यूथ. स्त्री.) एकोपा, एकमताची मंडळी, संघ, समुदाय.
जून (वि.) निबर, राठ, जुना.
जून (इं. पु.) इंग्रजी वर्षाचा सहावा महिना.
जूंभा (सं. स्त्री.) जांभई, जांभळी.
जे (अ.) कीं, कारण कीं.
जेठी (सं. ज्येष्ठ. पु.) मल्ल, पैलवान.
जेणें (प्रा. न.) जिणें; (अ.) ज्या योगें.
जेता (सं. वि.) जिंकणारा, विजयी.
जेथ, जेथें (अ.) ज्या ठिकाणीं.
जेथें तेथें (अ.) सर्व ठिकाणीं.
जेधवां (अ.) जेव्हां.
जेमतेम (अ.) मोठ्या मुष्कीलीनें.
जेरबंद (फा. पु.) घोड्याला वर तोंड करतां येऊं नये म्हणून बांधलेला बंद.
जेवडें (प्रा. न.) म्हसरें, टोणगें.
जेवढें (वि.) जितकें, ज्या आकाराचें.
जेवण (सं. जेमन. न.) भोजन.
जेवणावळ (स्त्री.) मेजवानी; जेवणाचा खर्च; खाणावळ.
जेवणें (क्रि.) भोजन करणें.
जेवीं (अ.) जसा, ज्याप्रमाणें.
जेवीं तेवीं (अ.) कसेंबसें, हरप्रकारें.
जेव्हां (अ.) ज्या काळीं.
जेव्हां तेव्हां (अ.) सदोदित.
जैं, जै (अ.) जर; ज्यापक्षीं; जेव्हां; जौं
जों (स्त्री.) जई, वळचण.
जैयत (हिं. वि.) तयार.
जैसा (अ.) ज्या प्रकारचा.
जों (अ.) जेथपर्यंत, जोंवर, जेव्हां.
जोकड, जोखड (न.) जूं.
जोख (स्त्री.) जळू.
जोखणें (क्रि.) वजन करणें, माप घेणें, अजमास करणें, परीक्षा पाहणें.
जोखम, जोखीम (हिं. स्त्री.) धोका, भय, संकट.
जोखींव (वि.) वजन केलेलें.

जोग (सं. योग. पु.) संसारत्याग; ध्यान.
जोगता (सं. वि.) योग्य, बेतास्वा.
जोगवण, जोगवणी, जोगवणूक (स्त्री.) जुळवून घेणें, निर्वाह.
जोगवा (सं. पु.) जोगेश्वरी देवीच्या नांवावर मागितलेली भिक्षा.
जोगी (सं. योगी. पु.) योगी, बैरागी.
जोजार (पु.) मोठा प्रपंच; व्याप.
जोट, जोठ (पु.) जाड खादीचें पांघरूण.
जोड (पु.) सांधा, युग्म, जोडी; संग्रह; मिळकत, फायदा; मैत्री; बरोबरी.
जोडणें (क्रि.) जुळविणें, सांधणें, मिलाफ करणें; जुंपणें, कामाला लावणें; मिळविणें.
जोडपें (न.) नवरा आणि बायको यांची जोडी; युग्म.
जोडा (पु.) पायपोस; जोडपें; समुदाय; उपमा; **जोडे फाडणें**—खेट्या घालणें; **कोणाचा जोडा कोणाच्या पायांत नसणें**—सगळा गोंधळ अथवा अव्यवस्था असणें.
जोडाक्षर (न.) संयुक्त वर्ण.
जोडी (स्त्री.) युग्म, जोड; एकावेळीं फिरविण्याचे दोन मुद्गल.
जोत (न.) जूं; दोन बैलांचा नांगर.
जोत (सं. ज्योति स्त्री.) ज्वाळा; तेज.
जोतें (न.) घराचा चौथरा.
जो तो (सर्व.) प्रत्येक.
जोंधळा (पु.) ज्वारी.
जोपा (स्त्री.) संरक्षण, संगोपन.
जोपासणी, जोपासना (स्त्री.) संगोपन.
जोम (पु.) दम, जोर, बळ, अवसान.
जोमदार (वि.) दमदार, अवसानयुक्त.
जोर (फा. पु.) दम, दृढता; जुलूम; व्यायामाचा एक प्रकार.
जोरकस (फा. वि.) बळवान्, सशक्त.
जोरदार (फा. वि.) ताकदवान्, दमदार, बळवान्.
जोरा (फा. पु.) अधिकार, सत्ता; जबरी.
जोरावणें (क्रि.) अधिक शक्तिमान् होणें; बळावणें.
जोवर (अ.) जोंपर्यंत.
जोशी (सं. ज्योतिषी. पु.) ज्योतिषी.
जोसकी (स्त्री.) **जोसपण** (न.) जोश्याचें वतन किंवा काम.
जोहार (प्रा. पु.) अग्निप्रळय. [रामराम
जोहार (पु.) अंत्यजांनीं म्हणावयाचा
जौंजार (प्रा. पु.) त्रास, कंटाळा.
ज्या (सं. स्त्री.) धनुष्याची दोरी; पृथ्वी.
ज्यामिती (सं. स्त्री.) भूमापनशास्त्र.
ज्यारी (वि.) चालू.
ज्यूरी (इं. स्त्री.) पंच.
ज्येष्ठ (सं वि.) वडील; उत्कृष्ट (पु.) हिंदुवर्षाचा तिसरा महिना.
ज्युबिली (इं. स्त्री.) आनंदोत्सव.
ज्येष्ठमध (सं. मधुयष्टिका पु.) एक औषधी मुळी.
ज्येष्ठा (सं. स्त्री.) २७ नक्षत्रांपैकीं १८ वें.
ज्योति (सं. स्त्री.) ज्योत, प्रभा, प्रकाश.
ज्योतिर्लिंग (सं. न.) शिवाच्या सुप्रसिद्ध बारा लिंगांपैकीं प्रत्येक (नांवांसाठीं 'बारा ज्योतिर्लिंगें' शब्द पहा.)
ज्योतिःशास्त्र (सं. न.) खगोलशास्त्र.
ज्योतिष (सं. न.) ताऱ्यांच्या स्थितिगतीवरून केलेलें गणित; सदर गणितावरून भविष्य कथन करण्याची विद्या.
ज्योतिषी (सं. पु.) जोशी, गणक, ज्योतिःशास्त्रज्ञ.
ज्वर (सं. पु.) ताप.
ज्वरांश (सं. पु.) बारीक ज्वर, तापाची कसर.
ज्वलन (सं. न.) अग्नि, जळणें.
ज्वानी (स्त्री.) तारुण्याचा भर.
ज्वार, ज्वारी (स्त्री.) जोंधळा.
ज्वाला (सं. स्त्री.) जाळ. [घेणारें.
ज्वालाग्राही (सं. वि.) जलद पेट
ज्वालामुखी (सं. पु.) ज्याच्या तोंडांतून ज्वाळा निघतात असा पर्वत.
ज्वाळामाळी (प्रा. पु.) अग्नि.

झ

झक (सं. झष स्त्री.) मासा; झक मारणें-(मासे मारण्यासारखें) निंद्य कर्म करणें; चूक करणें.
झक (वि.) भपकेदार, चकचकीत.
झकझक (वि.) लखलखीत, प्रकाशमान.
झकझकणें (क्रि.) चकाकणें.
झकझकाट (पु.) लख्ख प्रकाश, चकचकीतपणा.
झकझकीत (वि.) लखलखीत, झळझळीत, तेजस्वी.
झकटणें (प्रा. क्रि.) झगडणें, घासणें.
झकणें (क्रि.) दिपून जाणें, चकित होणें, चकणें, फसणें.
झकत (अ.) झक मारीत, आपल्या आपण; अवश्य.
झकमक (स्त्री.) चकमक, भांडण.
झकवणूक (स्त्री.) फसवणूक.
झकविणें (क्रि.) फसविणें.
झकाकी (स्त्री.) चकचकाट, तेजस्विता.
झंकार (पु.) छन् छन् नाद.
झक्क (वि.) चक्क; लख्ख.
झक्कड (वि.) हट्टी, दुराग्रही.
झक्कू (पु.) विटीदांडूच्या खेळांतली एक संज्ञा.
झगझगाट—झकझकाट पहा.
झगडणें (क्रि.) विलगणें, झोंबणें.
झगडणें (क्रि.) भांडणें, लढणें.
झगडा (पु.) भांडण, कज्जा, युद्ध.
झगमग (स्त्री.) झाक, झुळुक, चकचकीतपणा; (वि.) चकचकीत.
झगरें (न.) गोंवऱ्यांची रास घालून पेटविलेला अग्नि.
झगा (हिं. पु.) पायघोळ अंगरखा.
झंझावात (सं. पु.) वावटळ, पर्जन्यासह वारा. [प्रहार.
झट (न.) उपाधि, लचांड; आकस्मिक
झटकणें (क्रि.) झाडणें, झटकन् निघून जाणें.
झटकन् (अ.) पटकन्, त्वरेनें.
झटका, झटकारा (पु.) रागाचा फणका; झपाटा. [रणें.
झटकारणें (क्रि.) झिटकारणें, धिक्का-
झटपट (अ.) लवकर.
झटणें (क्रि.) नेटानें काम करणें, एक सारखा प्रयत्न करणें; झोंबणें.
झटपट (अ.) लवकर, त्वरेनें (स्त्री.) झटापट, चकमक; त्वरा.
झटाझट (अ.) चटपट, त्वरेनें.
झटापट (स्त्री.) भांडण, चकमक.
झटाळ, झट्याळ, झट्याळी (वि) मसलती, युक्तिबाज; कर्जबाजारीपणामुळें संकटांनीं घेरलेला.
झड (स्त्री.) एकसारखा पडणारा पाऊस, झिंबड; धाड; झडप; लगट, झुंज.
झडकणें (क्रि.) हालविणें, झाडणें.
झडकरी, झडकरून (अ.) लवकर, जलद.
झडणी, झडणूक (स्त्री.) गळणें, पडणें.
झडणें (क्रि.) गळून पडणें, नाहींसें होणें; जोरानें वाजविणें; भराभर पैसे देणें.
झडती (स्त्री.) बारकाईचा तपास; फेड; तपशीलवार हिशेब; (अ.) लवकर.
झडप (स्त्री.) उडी, उड्डाण; पकड; दाराची फळी.
झडपणें (न.) विस्तवाला वारा घालण्याचें साधन; (क्रि.) वारा घालणें; भुतानें पछाडणें; उडी घालणें.
झडपा (पु.) झांकण, दार.
झडाझड, झडाडां (अ.) त्वरेनें.
झडी (प्रा. स्त्री.) गळणें, गळती (भा० ३।१५५); एकसारखी वृष्टि; क्षयरोग; झडप. [वेदना.
झणका (पु.) झटका; फणकारा; तीव्र
झणकार, झणकारा (पु.) झणत्कार, नाद; झपाटा, वेग.
झणझणणें (क्रि.) झोंबणें, आग होणें.
झणझणीत (वि.) तिखट, झोंबणारें, आग करणारें.
झणाटा (पु.) टणत्कार; झणझणणारा दंश; उष्ण वाऱ्याचा झोत; उमाळा; विशालता.

झणाणणें (क्रि.) मोठा आवाज होणें.
झणीं, झणें (अ.) लवकर; कदाचित्; नको (ज्ञा० २११७); खरोखर.
झपझप, झपाझप, झपांझपां (अ.) जलद, सत्वर, झपाट्यानें.
झपाटणें (क्रि.) खाऊन टाकणें; त्वरेनें करून टाकणें; पछाडणें.
झपाटा (पु.) सपाटा, तडाखा; आवेश, त्वरा; भुतांचा संचार.
झपेट (स्त्री.) झाप, उडी.
झबलें (न.) लहान मुलाचें एक विशेष प्रकारचें अंगडें.
झरकन् (अ.) चटदिशीं, सत्वर.
झरझर, झराझरां (अ.) लवकर, त्वरेनें
झरझरीत (वि.) विरविरीत, पातळ.
झरणें (सं. क्षृ. क्रि.) पाझरणें; क्षीण होणें
झरवणी (न.) झऱ्याचें पाणी; झिरपणें.
झरा (पु.) झिरा; उगम; पाण्याची वाट.
झराझर (अ.) सत्वर, लवकर.
झरोका (हिं. झरोखा. पु.) लहान खिडकी; गवाक्ष. [तेज.
झलाळ, झल्लाळ (प्रा. स्त्री.) चमक,
झल्लरी (स्त्री.) झांज, टाळ.
झंवतरोड (वि.) रोडका, दुर्बळ.
झंवाडणें (क्रि.) शिव्या देणें, खरडपट्टी, काढणें.
झळ, झळई (सं. स्त्री.) उष्णता, ऊन वारा; वाफारा.
झळ (स्त्री.) धातु तापविण्यांत होणारें नुकसान; व्यापार-धंद्यांतलें नुकसान.
झळई (प्रा. स्त्री.) मृगजळ, उष्णता.
झळक (सं. झला. स्त्री.) चमक, चकाकी, उन्हाची झळ.
झळकणें (क्रि.) प्रकाशणें, चकाकणें.
झळझळीत (वि.) चकचकीत, स्पष्ट.
झळणें (क्रि.) सांधले जाणें; जोडले जाणें; तापणें.
झळफळाट (पु.) दाह, तडफडाट.
झळंबणें (क्रि.) स्पर्श करणें; पोळणें.
झळमणें (क्रि.) लोंबणें; लोंबकळणें; आंदोलणें; झपाटले जाणें. [पाणी.
झळवणी (न.) उन्हानें गरम झालेलें
झळाळ, झळाळी (स्त्री.) तरंग; प्रकाश, तेज.
झळाळणें (क्रि.) प्रकाशणें.
झळाळी (स्त्री.) चकाकी, उज्ज्वलता.
झाक, झांक (स्त्री.) चकाकी, तेजस्विता; मुलामा; पावसाची लहान पण जोराची सर; (पक्ष्यांचा) जमाव, टोळधाड; उष्ण वारा; झुळुक (वि.) चकाकित, तेजस्वी.
झांक (स्त्री.) झापड, चक्कर. भोंवंड; गुंगी; डोळे जड होणें; छाया.
झांकण (न.) आच्छादन; झापड.
झांकणी (स्त्री.) आच्छादन; पशूच्या डोक्यावर बांधलेला पडदा; झापड.
झांकणें (क्रि.) आच्छादणें, लपविणें, दाबून ठेवणें; (प्रा. क्रि.) बडबडणें.
झांकलें माणीक—बाहेर तादृश डौल न दिसूं देणारा पण गुणवान् मनुष्य.
झाकली मूठ सवा लाखाची—आपण होऊन आपली स्थिति उघडी करून दाखवूं नये यांत आपली अब्रू राहते.
झाकळणें, झाकाळणें (क्रि.) लपविणें, आच्छादित करणें, व्यापणें.
झाकापाक (स्त्री.) जेवण झाल्यानंतरचीं स्वैंपाक घरांतलीं उरलीं सुरलीं कामें.
झाकी (स्त्री.) शोभिवंत मांडणी; झापड.
झाकोळणें (प्रा. क्रि.) झाकले जाणें, व्यापणें, बंद होणें (ना० २५१); गुरफटले जाणें.
झांज (स्त्री.) धातूचें एक चपटें वाद्य; मूर्च्छा.
झांजड, झांजर (स्त्री.) माणसाला माणूस दिसतें न दिसतें इतकी पहाट.
झांजर (प्रा. वि.) जीर्ण, जर्जर.
झांजरता (वि.) ओझरता.
झाट (हिं. न.) शेट, शष्प.
झाड (न.) वृक्ष; पिशाच-संचार झालेलें माणूस; वृक्षाच्या आकृतीचें दारूकाम किंवा कांचेचें सामान; **कोणत्या झाडाचा पाला?**—क्षुद्र मनुष्य.
झाडझाडोरा (पु.) **झाडझुडूप** (न.) लहानमोठीं सर्व झाडें.
झाडझूड (स्त्री.) केरकचरा काढणें.

सारवणें इ० कामें.
झाडणी (स्त्री.) केरसुणी; खरडपट्टी; भूत काढणें; विष उतरविणें.
झाडणें (क्रि.) केर काढणें; झटकणें; खरडपट्टी काढणें.
झाडपाला (पु. ना.) वनस्पति वगैरे.
झाडपोत (न.) कर्जफेडीचा शेवटचा हप्ता
झाडबाकी (स्त्री.) पूर्ण फेड.
झाडलोट (स्त्री.) केरकचरा काढून टाकण्याची क्रिया.
झाडसारव, झाडसारवण (न.) झाडझुडीचें व सारविण्याचें काम.
झाडा (हिं. पु.) कसून तपासणी; झडती; निकाल; निरास; जुलाब; मल–विसर्जन.
झाडी (स्त्री.) झाडा, निकाल (भा० १०। २९) झाडांचा समुदाय. राई.
झाडू (हिं. पु.) केरसुणी; भंगी.
झाडून (अ.) यच्चयावत्, सर्व.
झांप (पु.) झाडाच्या तोडलेल्या फांद्या; छप्पर; पोहतांना पुढचें अंग वर उचलणें; झडप, हल्ला.
झापड (स्त्री.) डोळे जड होणें; गुंगी.
झांपा (पु.) गवत, कामट्या, सावळ्या इ० चा केलेला दरवाजा.
झांवडणें (क्रि.) लुटणें; सुस्तावणें.
झांवरा (वि.) विसराळू; चुक्या करणारा; अव्यवस्थित.
झारा (फा. पु.) स्वयंपाकांतलें सपाट तोंडाचें व सछिद्र असें एक उपकरण.
झारी (हिं. स्त्री.) तोटी असलेला गडू.
झारेकरी (पु.) सोनाराच्या दुकानांतली राख वगैरे गाळून सोन्याचे कण काढणारा
झाल (स्त्री.) वेळूची केलेली उथळ व पसरट मोठी टोपली. लग्नांत हिची पूजा करून ती वरपक्षाला देतात.
झालर (हिं. स्त्री.) मगजी; छताचे कांठास शोभिवंत रंगीत कापडाच्या चुण्या बांधतात त्या.
झावळमावळ (स्त्री.) प्रभात, पहाट.
झावळी (स्त्री.) नारळाच्या झाडाचें पान, सावली.
झाळणें (क्रि.) पात्रादिकास डांक लावून अग्निसंयोगानें घट्ट बसविणें.
झिगाझिग (स्त्री.) जिगजिग, रडगाणें, पिरपिर; पावसाची बुरबुर.
झिंगट (वि.) निशाखोर, अंमली.
झिंगणें (क्रि.) अमल करण्यानें बेशुद्ध होणें; कैफ चढणें.
झिंगी (स्त्री.) धुंदी, अंमल; मादक द्रव्य; झिंझोटी.
झिजणें (क्रि.) घर्षण वगैरे मुळें कमी होणें; रोड होणें; झरणें.
झिंजाटणें, झिंजाडणें (प्रा. क्रि.) केस धरून खालीं पाडणें; झुगारणें.
झिंजी, झिंजोटी(स्त्री.) झिपरी; (झिंझोटी) गायनांतल्या एका रागिणीचें नांव.
झिटकारणें, झिटकावणें (क्रि.) धिक्कारणें, तिरस्कारानें उडवून देणें. [णणें.
झिणझिणणें (क्रि.) झणाणणें, सणस-
झिपरी (स्त्री.) अव्यस्थित व तोंडावर लोंबणारी केसांची बट; हिडिस बायको.
झिंबड (स्त्री.) पावसाची झड; विपुलता; अतोनात गर्दी. [(पाऊस).
झिमझिम (वि.) बारीक पण टिकाऊ
झिम्मा (पु) लहान मुलींचा एक खेळ.
झिराझिरा, झिराझिरीत (वि.) जीर्ण झालेला; विरविरीत.
झिरपणें (क्रि.) पाझरणें, गळणें, झरणें.
झिरपा (पु.) ओघळ, गळती; ओहोळ.
झिरमिरी (स्त्री.) मूर्च्छा; (वि.) थोडा थोडा.
झिरमिळी (स्त्री.) लोंबणारे कलाबतूचे तंतूंचा झुबका.
झिरवणी (न.) झऱ्याचें पाणी.
झिरा (पु.) झरा; उगम, उत्पत्तिस्थान.
झिरुमिरु (वि.) कसा तरी जीव धरून राहिलेला; अतिशय अशक्त.
झिलई (हिं. झील. स्त्री.) तकाकी, चकाकी, झील.
झिलाण (न.) पाणथळ जागा; जमिनीची आर्द्रता; जमिनीच्या पोटांतले झरे.
झिली (प्रा. स्त्री.) मुरकुट.
झीज (स्त्री.) वस्तूस झिजल्यामुळें येणारा उणेंपणा; शारीरिक कष्ट, घस, नुकसान.

झीट (स्त्री.) घेरी, अंधेरी.
झील (स्त्री.) झिलई, तेज; पालुपद; कच्चे आंबे काढण्यासाठीं जाळी अडकवलेली आंकडी; जमीनीची आर्द्रता (वि.) हलकें (ज्ञा० १३।२१४); **झील ओढणें**—दुसऱ्याचा अनुवाद करणें.
झुई (स्त्री.) नदींतलें बेट.
झुकणें (क्रि.) वाकणें, कलणें, वळणें; दृष्टी चुकवून पळून जाणें; कृश होणें.
झुकाविणें (क्रि.) वाकविणें; फसविणें; झुकांडी देणें.
झुकांडा (पु.) **झुकांडी** (स्त्री.) झेप, झोकांडी, भिरकंडी.
झुगारणें (क्रि.) फेकून देणें, उडविणें.
झुगारपट्टी (स्त्री.) आज उद्यां असें सांगून किंवा कांहीं तरी पोकळ सबबी सांगून लांबणीवर टाकणें.
झुगारा (पु.) नजर चुकवून काढलेला पळ; झुकांडी.
झुंज (सं. युद्ध. न.) लढाई, टक्कर.
झुंजणें (सं. युध्. क्रि.) भांडणें, लढणें.
झुंजरूक मुंजरूक (न.) उजाडण्याची वेळ, प्रभात.
झुंजुमुंजु (न.) उजाडण्याची वेळ, पहाट. (वि.) अस्पष्ट, कष्टानें दिसण्यासारखें.
झुंजविणें (क्रि.) लढविणें.
झुंजाट (वि.) दांडगा, रणशूर.
झुंजाट (स्त्री.) जोराचा वारा, वावटळ.
झुंजाटा, झुझाटा (पु.) सोसाटयाचा वारा.
झुंजात (न.) तुफान (ना. पृ. ५६१)
झुंजार (वि.) लढाऊ, युद्धांत कुशळ, (स्त्री.) लढाई, झुंज.
झुंजारराव (पु.) योद्धा; लढवय्या.
झुटकणें (क्रि.) पळून जाणें, झुकांडी देणें.
झुंड (स्त्री.) टोळी, समुदाय, जमाव.
झुडप, झुडूप (न.) लहान किंवा खुरटें झाड.
झुंडाई (स्त्री.) झुंडपणा, दांडगाई.
झुणका (पु.) पिठलें, अळण, बेसन.
झुणूक (स्त्री.) किंचित् भास, चुणूक.
झुबका (हिं. पु.) गुच्छ, घोंस.
झुबकबाळी (स्त्री.) मोत्यांचा घोस खालीं लोंबकळत असलेलें एक कर्णभूषण.
झुंबड (स्त्री.) दाटी, गर्दी, झिंबड.
झुंबर (पु. न.) विलोरी कांचेचें शोभिवंत झाड (प्रा. स्त्री.) झोंबी.
झुबा (पु.) पायघोळ अंगरखा, झगा; झुबक बाळी.
झुमकणें (क्रि.) ठुमकत चालणें.
झुमका (हिं. पु.) झुबका, गुच्छ, गांठ.
झुमझुम (अ.) घुंगरांच्या आवाजासारखें
झुरकणें (क्रि.) धूर किंवा वायु जोरानें आंत ओढणें.
झुरकन (अ.) त्वरेनें. [घोट.
झुरका (पु.) वायूचा किंवा धुराचा घुटका,
झुरझुरणें (क्रि.) झिरपून जाणें, झुरणें, क्षय पावणें.
झुरझुरीत (वि.) झिरझिरीत, झिजून विरळ झालेले.
झुरट (वि.) क्षीण झालेला, कृश.
झुरण (स्त्री) तांदुळाचा चुरा. [क्षीणता
झुरणी (स्त्री.) शरीरास व मनास येणारी
झुरणें (क्रि.) दुःखानें क्षीण होणें.
झुरळ (न.) एक क्षुद्र जीव; बागुरडा.
झुरा, झुराबावरा (वि.) रंगेल, इष्कीबाज
झुलणें (क्रि.) डोलणें, डुलणें.
झुलविणें (क्रि.) नादीं लावणें; फसविणें.
झुला (हिं. पु.) झोपाळा, पाळणा, हिंदोळा; डोंगराच्या दोन कड्यांना दोरखंडानें जोडलेल्या दोरावरून सरकणाऱ्या टोपलींतून जाण्याची योजना.
झुल्फ (फा. न.) कानावर लोंबलेलें डोक्याचे केस.
झुळूक (स्त्री.) मंदमंद वायु; किंचित् भास; अल्प अनुभव.
झूज (स्त्री.) झुंज, लढाई.
झूट (हिं. वि.) खोटें, लबाड.
झूल (हिं. स्त्री.) जनावराच्या पाठीवर घालण्याचें वस्त्र.
झेंगट (न.) मोगरीनें ठोके वाजविण्याचें धातूचें घड्याळ; घोटाळ्याचा प्रश्न; अडचण.
झेंडा (पु.) निशाण, ध्वज.
झेंडू (पु.) एक फुलझाड.

झेप (स्त्री.) झोक, झोकांडें; झडप, हेलकावा, आंदोलन.
झेपणें (क्रि.) आटोक्यांत येणें; करणें.
झेपावणें (प्रा. क्रि.) उडी टाकणें.
झेंबणें (क्रि.) कोमेजणें, डुलकी घेणें.
झेलणें (क्रि.) वरून पडणारा पदार्थ वरचेवर हातांत घेणें; उत्सुकतेनें एखाद्याच्या शब्दास मान देणें.
झेला (पु.) झुबका, गुच्छ; आंबे उतरण्याची मोठी अरवी, झेलगें.
झोक, झोंक (पु.) कल; डौल; शरीराचा तोल; झटका; झपाटा.
झोकणें (क्रि.) घटाघट पिणें; झुगारणें, फेकणें; (गप्प) ठोकून देणें, सांगणें.
झोका (पु.) हेलकावा, तोटा, नुकसान; हेलपाटा.
झोकांडी (स्त्री.) झुकांडी पहा.
झोंट, झोंटी (स्त्री.) डोक्याचे केसाची मोकळी सुटलेली बट; केस, शेंडी.
झोटिंग (सं. जोटिंग=शंकर पु.) मुसलमानाचें पिशाच; सडेसोट मनुष्य; जुलमी माणूस.
झोटिंगपातशाही (फा. स्त्री.) बेबंदशाही, अंदाधुंदी.
झोड (स्त्री.) खरपूस मार, झोडपणें; जोराचा पाऊस; अतिशयपणा.
झोंड (पु.) अरेराव, निलाजरा, पुंड, दांडगा
झोडगा (वि.) झोडणारा, मारका; निर्लज्ज; हट्टी, हेकेखोर.
झोडणें (क्रि.) बडविणें; कोंबणें.
झोडपणें (क्रि.) ठोकणें, बडविणें; ताव मारणें, फडशा पाडणें; झोडणें, कणसें बडवून दाणे वगैरे वेगळे करणें. [प्रवाह.
झोत (पु.) अग्नीची मोठी ज्वाळा; मोठा
झोप, झोंप (स्त्री.) निद्रा, नीज.
झोपडी (स्त्री.) **झोंपडें** (न.) काठ्यामोळ्यांचें घर, पर्णकुटी.
झोंपमोड (स्त्री.) निद्राभंग.
झोपा, झोपा (पु.) चोफाळा; झोपडी; कुंपणाच्या दाराची झडप, फाटक.
झोपाळा (पु.) चोफाळा, झुला.
झोपाळू (वि.) फार झोंप घेणारा, निद्राळू.

झोंबणें (क्रि.) चरचरणें, झणाणणें; मर्मी लागणें; दंश करणें; तीव्र वेदना करणें; मस्ती करणें; पकडणें.
झोंबरें (वि.) झोंबणारें.
झोंबी (स्त्री.) कुस्ती, झुंज, लढाई.
झोऱ्या (पु.) सुताडा; अतिशय जाड सुताचें बिछायतीचें वस्त्र.
झोल (पु.) घोळ, लोंबता भाग; झटका, त्वरित गति.
झोला (पु.) झोपाळा; हिंदोळा; सोगा; टाळाटाळ; गप्प.
झोळकंबणें, झोळंबणें (क्रि.) लोंबकाळणें; झोल घेणें.
झोळकंबा (पु.) झोका, हेलकावा.
झोळणा (पु.) चारतोंडी पिशवी; बटवा.
झोळी (स्त्री.) लोंबती मोठी पिशवी.

ञ

[या अक्षरानें आरंभ झालेले शब्द मराठींत नाहींत.]

ट

टक (स्त्री.) एकाग्र दृष्टि; एकसारखी सतत क्रिया. (प्रा.) संकट; नवल.
टकटक (अ.) एकसारखें (पाहणें); (स्त्री.) टकळी, वटवट.
टकटकां (अ.) एकसारखें लक्ष लावून.
टकटकीत (वि.) टवटवीत.

टकणें (प्रा. क्रि.) सोडवणें (ज्ञा० १८।१३५); प्राप्त होणें (ज्ञा० ६।२३५); टाकणें (ज्ञा० १८।२२६); एकसारखें पाहणें. [चकितपणानें.

टकमक (स्त्री.) चाकितपणा; (अ.)

टकमकां (अ.) एकसारखें लक्ष लावून; चकितपणानें.

टकल (न.) डोक्याचा वरचा भाग.

टकल्या (वि.) डोक्यास टक्कल असलेला.

टंकशाला (सं. स्त्री.) टांकसाळ.

टकळा (प्रा. पु.) ध्यास, वेध, हौस, छंद

टका (हिं. पु.) पैका, पैसा; रुपया; जमीन मोजण्याचें एक माप; (प्रा.) निशाण; अग्रभाग; कोंब.

टंकार (सं. पु.) टणत्कार.

टकारी, टंकारी (पु.) टाकारी, दगड घडण्याचें काम करणारा.

टकेटोणपे (पु. अने.) आघात, प्रहार, ठेंचा इ०.

टक्कर (स्त्री.) मस्तकावर मस्तक आदळणें; सशृंग पशूंची झोंबी, सामना; बरोबरी.

टक्कल (सं. तालु न.) केस गळून पडल्यामुळें उघडा पडलेला मस्तकाचा भाग.

टंगळमंगळ (स्त्री.) चुकवाचुकव, मुद्दाम केलेला चेंगटपणा.

टग्या (पु.) शिसें भरलेली मोठी कवडी; (वि.) गबदूल, गलेलठ्ठ, धटिंगण.

टच (इं पु.) सोन्याचा कस.

टचकन्, टचदिशीं (अ.) टोंचण्यानें बाहेर पडावें तसें एकदम.

टचका (पु.) टोंचणी, टोंचा, नखानें आघात केल्यानें होणारा आवाज; तुणतुण्याच्या लावण्या म्हणण्यांतला झोंक, खटका.

टचटचीत (वि.) घट्ट, टणक, निबर.

टंचाई (स्त्री.) दुर्मिळता, तंगाई, महागाई

टणक (वि.) कठीण, कडक, निबर; धट्टाकट्टा. (प्रा.) मोठें.

टणटण-णां (अ.) भराभर (उड्या मारण्यासंबंधानें).

टणत्कार (सं. टंकार. पु.) धनुष्याच्या दोरीचा शब्द.

टणाटण (अ.) भराभर; टणटण पहा.

टप (पु.) मोठी गोटी; गाडीचें किंवा तंबूचें आच्छादन; त्याचा अर्ध भाग.

टपकणें (क्रि.) गळणें, झरणें.

टपकन् (अ.) टप् असा आवाज करून.

टपका (पु.) टपकत पडणारा पाण्याचा थेंब; ठपका, दोषारोप.

टपणी (स्त्री.) दक्षतेनें बसणें. [बसणें.

टपणें (क्रि.) जपत राहणें, वाट पहात

टपला (पु.) चापट, थप्पड.

टपली (स्त्री.) लाकडाची उडालेली ढपली, खपली; थकवा.

टपाल (हिं. न.) डाक, पत्रें वगैरे.

टपोरा (पु.) तडाखा, प्रहार (वि.) मोठा.

टप्पल (न.) खपली.

टप्पा (हिं. पु.) एक प्रकारचें गीत (याला दोन अवयव असतात); विश्रांतिस्थान; प्रवासांत घोडा बदलण्याची जागा; मर्यादा; आटोका; **टप्पा खाणें**—उसळणें; थांबणें.

ट फ करीत वांचणें—एकेक अक्षर लावून अडखळत वाचणें.

टमटमनगरी (स्त्री.) प्रसिद्धि; गप्पांचें आगर.

टमटमराज्य (न.) गोंधळ, अव्यवस्था.

टमटमीत (वि.) टुमटुमीत, धट्टाकट्टा, निरोगी.

टर (स्त्री.) उपहास, फजीती.

टरकणें (क्रि.) फाटणें.

टरकावणें (क्रि.) फाडणें; कानउघाडणी करणें.

टरघाणी (स्त्री.) मुलांचा एक खेळ

टरफल (न.) कवच, बाहेरची त्वचा.

टरबूज (न.) कलिंगड.

टरारणें (क्रि.) तरारणें, उत्तेजित होणें.

टरांव टरांव (पु.) बेडकांचा आवाज.

टर्पेंटाईन (इं. न.) टारपीण तेल.

टवका (पु.) पृष्ठभागावरचा लहानसा तुकडा.

टवकारणें (क्रि.) कान किंवा डोळे ताठ करणें.

टवटवी (स्त्री.) प्रफुल्लता, तेज.

टवटवीत (वि.) प्रफुल्लित.
टवळी (स्त्री.) ढलपी; नारळाची करवंटी; डोक्याची करटी; स्त्रीला उद्देशून दिलेली एक शिवी.
टवळें (न.) समईचें किंवा पळीचें तोंड
टवाळ, टवाळखोर (वि.) उनाड, टवळ्या करणारा.
टवाळकी, टवाळी, टवाळगिरी (स्त्री.) उनाडपणा, कुचेष्टा, चटोरपणा, निंदा.
टहाळा (हिं. पु.) **टहाळी** (स्त्री.) **टहाळें** (न.) पानासकट फांदी, डहाळी.
टळटळीत (वि.) स्पष्ट, भर.
टाइप (इं. पु.) अक्षराचा वगैरे ठसा, खिळा; नमुना.
टाइमपीस (इं. न.) घड्याळाचा एक प्रकार.
टांक (सं. टंक. पु.) ठसा, प्रतिमा; लेखणीचें अग्र; त्या अग्रांत मावणारी शाई; लेख; टाकी, छिनी; (प्रा. पु.) नाणें (ज्ञा० ७।२५); शहाणपण.
टाक (पु.) तोळा; नऊ मासे, चार मासे.
टाकणें (क्रि.) त्याग करणें, सोडणें, वर्जिणें; (प्रा.) मिळणें, पावणें; घडणें;
टाकून बोलणें—अमर्यादा करून बोलणें.
टाकमटिकला, टाकंटिला (पु.) डौल, नखरा, छानछुकी.
टांकसाळ (सं. टंकशाला. स्त्री.) नाणें पाडण्याचा कारखाना.
टाकळणें (क्रि.) थकणें, श्रमणें.
टाका, टांका (पु.) टांचा, शिवण; शरीराचा सांधा; पाठीचा मणका.
टाकाऊ (वि.) टाकण्याजोगा; निरुपयोगी
टाकाटाकी (प्रा. अ.) त्वरेनें.
टाकारी (पु.) दगडाच्या जात्यास टांकी देणारा.
टांकी (स्त्री.) हौद, पाण्याचा सांठा; दगडांस टोंचे पाडण्याचें एक औत; त्यानें पाडलेले टोंचे.
टांकें (न.) हौद.
टांकोटांक (अ.) एका मागून एक; तंतोतंत; अतिशय त्वरेनें.

टांग (हिं. स्त्री.) तंगडी; ढेंग; चालतांना दोन पावलांमधले ज्यास्तींत ज्यास्त अंतर.
टांगणें (क्रि.) लटकावणें, लोंबवणें.
टांगळ (वि.) लांबटांग्या.
टांगा (हिं. पु.) तांगा, गाडी.
टाच (स्त्री.) पाण्याची खोट; जप्ती, हुकुमनाम्याची बजावणी.
टांचण (न.) टिपण, यादी.
टांचर, टांचरूं (प्रा. न.) टांच.
टांचा (पु.) टांका, शिवण (प्रा. वि.) अपुरता, लहान.
टाटोळा (पु.) केळीच्या पानाचा दांडा; जोंधळ्याचें ताट.
टाणाटोणा (हिं. पु.) मंत्रतंत्र.
टाप (स्त्री.) घोड्याचा तळपाय; लाथ.
टापटोप (स्त्री.) नीटनेटकेपणा, सुव्यवस्था
टापर (स्त्री.) घोड्याची लाथ; डोक्याभोंवतीं गुंडाळलेलें वस्त्र.
टापरी (स्त्री.) डोक्याचें पागोटें इ० वरून उपरणें वगैरे वस्त्र गुंडाळतात तें; टापशी.
टापशी (स्त्री.) टापरी पहा.
टापसा (पु.) फुगीर भाग; फुगी.
टापास टोंप (पु.) बेतास बेत.
टापू, टापूं (हिं. पु.) बेट; समुद्रांतली हद्द; प्रांत; टप्पा.
टामट्रुम (हिं. स्त्री.) नगाऱ्याचा आवाज; डामडौल; तमाशा.
टारगट, टारगा (वि.) चटोर; फाजील;
टारगेपणा (पु.) वात्रटपणा, चटोरपणा,
टाराटुरी (स्त्री.) पोकळ धमकी; टुरटुर.
टालमटोला (पु.) टाळाटाळ.
टाहो (पु.) मोठा आक्रोश; सतत ओरड.
टाळ (सं. स्त्री.) झांजेसारखें एक वाद्य.
टाळकुट्या (वि.) तिरस्कारार्थी–भजनी, भक्तिमार्गी.
टाळकें (सं. ताल. न.) डोकें.
टाळणें (क्रि.) चुकविणें.
टाळा (पु.) टाळणें; टहाळा; फांदी; वरच्या जबड्याचा मध्यभाग (टाळू).
टाळाटाळ (स्त्री.) चुकवाचुकव.

टाळी (स्त्री.) दोन्ही तळहात एकमेकांवर आपटण्यानें होणारा आवाज; (प्रा.) समाधि; **टाळी वाजणें**—लग्न लागणें.
टाळू (सं. तालु. स्त्री.) तालु, कंवटी, मस्तकाचा अग्र भाग.
टाळें (न.) तालु; कुलूप.
टिकणें (क्रि.) टिकाव धरून राहणें.
टिकला (सं. पु.) टिळा, टिक्का, तिलक.
टिकली (स्त्री.) लहान टिळा; वाटोळा लहान तुकडा.
टिकाविणें (क्रि.) राखणें, (पैसे) देणें.
टिकशी (स्त्री.) अंकुर, कोमल अग्र.
टिका (पु.) टिळा.
टिकाईत (हिं. पु.) गादीचा हक्कदार.
टिकाऊ (वि.) टिकणारा, दमदार.
टिकाव (पु.) निभाव; कुदळ.
टिकी (स्त्री.) निर्वाहाचें साधन; नोकरी; रोपाचें अग्र, डिगशी; **टिकी लागणें**—नोकरी वगैरे मिळणें.
टिकोजी (पु.) बाजीराव.
टिकोरें (न.) लांब जाड लाकूड, दांडकें.
टिक्का (पु.) टिळा, तिलक.
टिचकी (स्त्री.) चुटकी, टचका. [देणें.
टिचणें (क्रि.) नेम मारणें; (पैसे) भरणें,
टिटवी (स्त्री.) एक पक्षी.
टिपण (न.) टांचण, यादी; जन्मपत्रिका.
टिपणी (सं. स्त्री.) टीप.
टिपणें (क्रि.) टांचणें, लिहून ठेवणें; एक एक दाणा वेंचणें; पुसणें; सारवणें.
टिपणीस (हिं. पु.) गांवांची, लष्कराची वगैरे मोजदाद ठेवणारा अधिकारी.
टिपरघाई (स्त्री.) अतिशय त्वरा.
टिपरी (प्रा. स्त्री.) चिमटा (मोरो० कृ० ४९। ४५) घट्ट पोषाख; खेळांतलें टिपरूं; एक माप.
टिपरूं (न.) दांडू; उंसाचा तुकडा.
टिपूस (पु.) थेंब, स्वल्पांश.
टिप्पण (न.) टिपण पहा.
टिप्पणी (स्त्री.) टीप, खुलासा.
टिंब (न.) पूज्य; अनुस्वार.
टिबकणें (क्रि.) थेंब थेंब गळणें.
टिबका, टिबुक (पु.) ठिपका; बिंदु.
टिमकी (स्त्री.) एक चर्मवाद्य.
टिरी (स्त्री.) ढुंगण.
टिलू (वि.) लहान, खुजा.
टिवल्या भावल्या (स्त्री. अने.) उनाडपणा, कुचेष्टा, रिकामटेकड्या गोष्टी.
टीक (स्त्री.) लहान, सुशोभित, नकशीची टिकली; हिरेमोत्यांची चौकडी; डोळ्यांतल्या भावलीवर येणारा पांढरा ठिपका.
टीका (सं. स्त्री.) व्याख्या; स्पष्टीकरण; गुणदोष-विवेचन; दोषदर्शन, निंदा.
टीकाकार (सं. पु.) टीका करणारा.
टीप (हिं. स्त्री.) मोजदाद; गणती; शब्दार्थ वगैरेचें स्पष्टीकरण; वस्त्रास दोरा घालणें; यादी; अश्रु.
टीर (स्त्री.) कुल्ला, ढुंगण, टिरी; **टीर बडविणें**—अत्यानंद होणें.
टुक (वि.) थोडा.
टुकटुक (अ.) लोभयुक्त दृष्टीनें; **टु० माकड करणें**—कांहीं खाण्याची वस्तु एकट्यानेंच घेऊन दुसऱ्यास चिडविण्यासारख्या खुणा करणें.
टुचकुली (स्त्री.) टोचणी.
टुमटाम (पु.) डामडौल, दिमाख.
टुमटुमीत (वि.) गुबगुबित, ताजातवाना.
टुमणी (स्त्री.) निकड, टोचणी, नेट.
टुमदार (वि.) शोभिवंत, लहान असून रम्य.
टुरटुर (स्त्री.) किरकिर; थोडा वेळपर्यंत चकित करून सोडण्यासारखें कृत्य.
टुलु (वि.) टेंगणा व गुबगुबीत.
टूक (स्त्री.) युक्ति, कुशलता, चापल्य; टक, सारखी नजर; अतिशय बेताबात.
टूम (स्त्री.) पद्धत, चाल, नवी तऱ्हा.
टेक (प्रा. न.) पेव, समूह, पुंज.
टेक, टेंक (स्त्री.) शिकस्त; धैर्य, दृढता. (पु. न.) उंचवटा; डोंगर; इच्छा; **टेक धरणें**—नेट धरणें; **टेकीस टेक उतरणें**—स्पर्धा लावणें.
टेकडी (हिं. स्त्री.) लहान डोंगर.

टेकण (न.) आधार.
टेकणें (क्रि.) आधार घेणें, अंग टाकणें, बेतांत असणें.
टेका (पु.) आधार, दुजोरा, पुष्टि.
टेकाड (न.) उंचवटा, उंच जागा.
टेकाडी (स्त्री.) लहान टेकडी.
टेकू (पु.) ज्याच्यावर तरफ टेकतात तो आधार, पाठबळ.
टेंगळ, टेंगूळ (न.) आघातामुळें डोक्याला येणारी गांठ; उटंगळ.
टेणपा (पु.) सोटा, जाड काठी, दांडकें.
टेणा (पु.) दिव्याची जाड वात; लठ्ठ, धष्टपुष्ट प्राणी.
टेणें (न.) ऊडी.
टेप (इं. स्त्री) लांबी रुंदी इ० मोजण्याची फीत किंवा नाडी.
टेपण, टेपर, टेपरें (न.) दोष, बोल, ठपका; निमित्त.
टेपरणें (क्रि.) ढकलणें, कोलणें.
टेपलणें (क्रि.) आदळणें, आपटणें.
टेबल (इं. न.) मेज.
टेंबा (पु.) मशाल; मोठा काकडा; डौल; ऐट; शिखर; आधार, आश्रय.
टेंबुरणी, टेंभुरणी (सं. तिंदुक. स्त्री.) एक वृक्ष.
टेंभा (पु.) मशाल; **टेंभा पाजळणें**—(निंदार्थी) प्रकाश पाडणें, पराक्रम करून दाखविणें; **टेंभा मिरविणें**—ऐट दाखविणें.
टेंभेकरी, टेंभ्या (पु.) टेंभा धरणारा.
टेव (पु.) युक्ति; खोड, हौस,
टेहलटिकोरी (स्त्री.) उगाच भटकणें.
टेहलणें (क्रि.) इकडे तिकडे फिरणें.
टेहळणी (स्त्री.) दुरून लक्ष ठेवणें; दुरून केलेली बारकाईची पाहणी.
टेहळणें (क्रि.) दुरून बारकाईनें पहाणें किंवा तपासणें; पाहरा करणें.
टेहळ्या (पु.) टेहळणी करणारा.
टोंक (न.) अग्र, चोंच.
टोक, टोंक (स्त्री.) चोंच; (न.) अग्र.
टोकण (न.) टोंक, अग्र.
टोकणें (हिं. क्रि.) रोखणें, पुढें न जाऊं देणें; आशेनें दृष्टि लावणें; निघूं पहाणें.
टोकर (पु.) बुधली, चामड्यानें मढविलेली डोणी; लांब व जाड बांबू.
टोकळा (पु.) नाद, घ्यास; रोजच्या स्वैपाकाचा शिधा; तोंडांत जिभेनें काढलेला चमत्कारिक आवाज.
टोंगळ (वि.) जाड, भक्कम.
टोच, टोंच (स्त्री.) चोंच; टोंचून केलेल छिद्र
टोंचणी (स्त्री.) सूक्ष्म अग्राचा तीव्र आघात; जाचणी, टुमणी; काडीचें तीक्ष्ण टोंक.
टोंचणें (क्रि.) तीक्ष्ण टोकानें आघात करणें; बोचणें, खोंचणें.
टोचा (पु.) टोंचल्याची खूण; छिद्र, टोचणी.
टोटरा (पु.) घशाची कोरड.
टोणगा (पु.) रेडा, हल्या.
टोणगी (स्त्री.) म्हैस; आडदांड प्रौढ मुलगी.
टोणपा (प्रा.) लाकडाचा ठोकळा; सोडगा; (वि.) मूर्ख, विद्याहीन.
टोणपेश्वर (पु.) जंगी सोटा; ठोंब्या.
टोणा-ण्या (पु.) लठ्ठ ढेकूण.
टोणी (स्त्री.) लाकडाची गांठ.
टोप (पु.) धातूचें उभट व रुंद तोंडाचें पात्र; बनावट केसांची वेणी; मुखवटा; मुकुट; शिरस्त्राण.
टोपकर (पु.) टोपी घालणारा, युरोपियन.
टोपडा (पु.) युरोपियनां संबंधाचा निंदाव्यंजक शब्द.
टोपडें (न.) लहान मुलाची टोपी.
टोपण (न.) झांकण; अंगुस्तान, (वि.) प्रचारांतलें, ऊर्फ.
टोपली (स्त्री.) **टोपलें** (न.) पाटी.
टोपशी (स्त्री.) सूज; डोक्याची कातडी.
टोपसणें (क्रि.) सुजणें.
टोपी (पोर्तु. तापीज. स्त्री.) विशेष प्रकारचें डोक्याचें एक आच्छादन; **एखाद्याला टोपी घालणें**—त्याला फसविणें, बुडविणें.
टोपीकर, टोपीवाला (पु.) युरोपियन.
टोमणा (पु.) विटीला बसणारा टोला, रट्टा, आघात; छद्मी भाषण.
टोलणें (क्रि.) धक्काबुक्की करणें

टोलर, टोल्हर (प्रा. वि.) पोकळ.
टोलवाटोलव (स्त्री.) ढकलाढकल; टंगळमंगळ. [तुकडा.
टोला (पु.) रट्टा, आघात, रोडा, विटेचा
टोली (स्त्री.) अर्धी दमडी.
टोलेजंग (वि.) भव्य, प्रचंड.
टोल्या (वि.) एखादें काम स्वतःच्या अंगावरून काढून दुसऱ्यावर घालणारा.
टोळ (पु.) पिकांचा नाश करणारा व पंख असलेला एक किडा.
टोळधाड (स्त्री.) टोळांची झुंड उतरणें.
टोळी (स्त्री.) समुदाय, घोळका, जमाव.
टौका—टवका पहा.
टौर (वि.) उडाणटप्पू, पाजी.
ट्याहां (न.) लहान मुलाचें रडणें.
ट्रंक (इं. पु. स्त्री.) लोखंडी पेटी.
ट्रॅम (इं. स्त्री.) सार्वजनिक रस्त्यांतून रुळावरून चालणारी गाडी.

ठ

ठक (पु.) फसव्या, धूर्त मनुष्य; (प्रा. वि.) तटस्थ; (प्रा. न.) तटस्थपणा; एकाग्रता (भा० १०।७०९); आश्चर्य.
ठकठक (स्त्री.) ठकठक आवाज, किटकिट.
ठकडा (प्रा. वि.) ठकबाज, लुचा, सोदा.
ठकणें (क्रि.) फसणें, बुडणें.
ठकबाज (वि.) लुचा, कपटी.
ठकवणी, ठकवणूक (स्त्री.) फसवणूक
ठकविद्या (स्त्री.) दुसऱ्याला फसविण्याची विद्या; ठकाचें चातुर्य.
ठकार (प्रा. वि.) मनोहर.
ठग (पु.) ठक, फसव्या.
ठगाई (हिं. स्त्री.) लुचेगिरी, फसवेगिरी.
ठणकणें (क्रि.) दुखणें, वेदना होणें.
ठणका (पु.) दुःख, वेदना.
ठणठणपाळ (पु.) मूर्ख, गयाळ; दरिद्री; कफल्लक.
ठणठणाट (पु.) बोंब; शुष्कता; दुर्मिळता.
ठणठणीत (वि.) अगदीं कोरडें.
ठप्का (हिं. पु.) टपका, दोष, बोल.
ठमकणें (क्रि.) नखऱ्यानें चालणें.
ठमका (पु.) ऐटबाज चाल; आवेग, उसळी.
ठरणें (क्रि.) निश्चय होणें; टिकणें.
ठरविणें (क्रि.) निश्चित करणें; नेमणें; करार करणें. [कायदा.
ठराव (हिं. पु.) निकाल, सिद्धांत; नियम,
ठरोती (स्त्री.) ठराव; निर्णय; करार.
ठसक (स्त्री.) ऐट; नाजूकपणा; उठाव, मनावर पडणारी छाप.
ठसकदार (वि.) नादयुक्त; ऐटदार.
ठसका, ठसकारा (पु.) खोकला; ढास; ठणकारा; तोरा.
ठसकेबाज (वि.) फांकडा, छानदार, डौलदार.
ठसठशीत (वि.) ठळक, घस्मरित.
ठसठस (स्त्री.) ठणका, तीव्र वेदना.
ठसठोंबस (प्रा. वि.) निर्भीड व अक्षरशत्रु (दा० २।३।३२).
ठसणें (क्रि.) बिंबणें.
ठसविणें (क्रि.) मनांत उतरेल असें करणें, बिंबविणें. [सांचा.
ठसा (हिं. पु.) छाप, प्रतिबिंब; मुद्रा;
ठळक (वि.) मोठें, ठळठळीत; स्पष्ट.
ठाउका (वि.) प्रसिद्ध.
ठाऊक (वि.) माहित, कळलेलें.
ठाकठिकी (स्त्री.) सुव्यवस्था, बेतवात.
ठाकठीक (वि.) व्यवस्थित, बरोबर.
ठाकठोक (प्रा. वि.) रोख, प्रत्यक्ष (अ.) तत्काळ.
ठाकणें (प्रा. क्रि.) उभे राहणें.
ठाकुर (पु.) देव; एका जातीचें नांव.
ठाकुरद्वार (न.) देवमंदिर.
ठाडें (हिं. वि.) उभें.
ठाण (सं. स्थान. न.) शरीराची ठेवण; ठिकाण, स्थळ; आसन, पवित्रा; धैर्य;
ठाण मांडणें—सज्ज होणें.

ठाणदिवी (प्रा. स्त्री.) टांगलेला दिवा; ठाणवई.
ठाणबंद (वि.) ठाण्यांतच नेहमीं बांधून ठेविलेला (घोडा)
ठाणवई, ठाणवी (प्रा. स्त्री.) दिवा ठेवण्याकरितां केलेली घडवंची; समई.
ठाणें (प्रा. क्रि.) राहणें.
ठाणें (हिं. न.) मुख्य ठिकाण, स्थिति, मुकाम, राहणें; स्वरूप, आकार.
ठाणेदार (पु.) ठाण्यावरचा मुख्य अधिकारी.
ठाम (हिं. वि.) दृढ, पक्का, कायम.
ठाय (सं. स्थान. पु.) स्थान, ठिकाण.
ठार (अ.) अगदीं, सर्वथा; मारलेला.
ठाव (प्रा. पु.) पात्र, ताट (तुका० १०४०); भाव (ना० ७५६).
ठाव (पु.) जलाशयाचें तळ; आश्रय; थांग, पत्ता, अंत; केळीचें पान; **ठाव पाहणें**—अजमास पाहणें; अंत पाहणें.
ठावका (वि.) ठाऊक, माहीत असलेला (पु.) पान, पत्रावळ.
ठावठिकाण (न.) पत्ता.
ठावा (वि.) ठाऊक, ज्ञात.
ठावें (प्रा. न.) ठिकाण; (वि.) ठाऊक.
ठासणें (क्रि.) खचून भरणें.
ठिकरी (स्त्री.) लहान तुकडा; खापरी; (वि.) भिन्न.
ठिकाण (न.) स्थान, घरदार, पत्ता, खूण; आश्रय; थांग, अंत.
ठिकाणा (हिं. पु.) ठिकाण.
ठिकी (स्त्री.) गोणपाटाची शिवलेली कणगीसारखी मोठी पिशवी; इमारती लाकडांची रास.
ठिकोळें (न.) लहान पत्रावळ.
ठिक्कर (वि.) अतिशय काळा.
ठिगळ (न.) जुन्या फाटक्या वस्त्राला लावलेली कप्पी; जोड.
ठिणगी (हिं. स्त्री.) अग्नीचा कण, स्फुलिंग.
ठिपका (पु.) थेंब, बिंदु, ठिकला.
ठिसूळ (वि.) ढिसूळ, लवकर मोडणारें
ठी (प्रा. स्त्री.) ठिकाण; युक्ति; मार्ग; दोष. निश्चय; **ठी ठेवणें**—नांवें ठेवणें (मोरो० कृष्ण० ३६।२३); **ठीस ठी मिळविणें**—मेळ बसविणें.
ठीक (अ.) बरोबर, योग्य, बेताचें (स्त्री.) मोत्यांचा झुबका.
ठीकठाक (वि.) व्यवस्थित, बरोबर.
ठुंबरी (स्त्री.) शृंगारिक कविता.
ठुमकणें (क्रि.) नखऱ्यानें चालणें.
ठुशी (स्त्री.) बायकांचा एक दागिना.
ठुसका (वि.) भरींव.
ठुसठुस (स्त्री.) ठणका.
ठेका (पु.) पखवाजाच्या आवाजांतलें कालमापन; (हिं. पु.) मक्ता, खोती.
ठेंगडा (पु.) गाढव.
ठेंगडी (स्त्री.) गाढवी.
ठेंगणा (वि.) खुजा, वामनमूर्ति; (प्रा. वि.) नीच, हलका, उणा.
ठेंगू (वि.) ठेंगणा, खुजा.
ठेंच (स्त्री.) ठोकर, अडळ.
ठेंचणें (क्रि.) चेंचणें, ठासून भरणें.
ठेचा (पु.) धणा; ठेचलेला पदार्थ, चटणी.
ठेंचाळणें (क्रि.) ठेंच लागणें.
ठेणें (प्रा. क्रि.) उभे राहणें; राहणें.
ठेप (स्त्री.) मर्यादा; कैद.
ठेपणें (क्रि.) टेकणें, भिडणें.
ठेपराई (स्त्री.) टापटीप, व्यवस्था.
ठेपलणें (क्रि.) कुरवाळणें, गोंजारणें; आशा लावून फसविणें.
ठेपसा (पु.) ढेपसा, मोठें ढेंकूळ.
ठेल (वि.) पुष्कळ, रगड (स्त्री.) विपुलता; दाटी, गर्दी.
ठेलणें (प्रा. क्रि.) ढकलणें. [झाला.
ठेला—राहिला, उभा राहिला, कुंठित
ठेलाठेली (प्रा. स्त्री.) धक्काबुक्की.
ठेव (स्त्री.) गुप्त द्रव्य; दुसऱ्यापाशीं सुरक्षित ठेवण्यासाठीं दिलेलें द्रव्य किंवा वस्तु; शरीराची ठेवण, ढब, पद्धति.
ठेवण (स्त्री.) शरीराचा बांधा.
ठेवणें (क्रि.) स्थापन करणें, राखणें;
ठेवा (प्रा. पु.) संचय; आकार.
ठेवासाटपा (पु.) सांठा, संग्रह.
ठो (पु.) लहान मुलें कपाळानें दुसऱ्याच्या कपाळावर हळूंच आघात करतात तो.

ठोक (वि.) ठळक, घाऊक, चोख; (पु.) प्रहार, मार.
ठोकणी (स्त्री.) बडविण्याचें हत्यार, चोपणी.
ठोकणें (क्रि.) आघात करणें, बडविणें;
ठोकताळा (पु.) प्रतीति, अनुभव, बरोबर अंदाज.
ठोकर (हिं. स्त्री.) ठेंच, अद्दल, नुकसान.
ठोकविक्री (स्त्री.) घाऊक विक्री.
ठोकळ (वि.) ठळक, मुख्य; सरासरी; घाऊक.
ठोकळा (पु.) ओंडका, लाकडाचा तुकडा.
ठोका (पु.) आघात, प्रहार, धक्का, मारा; अनुभव, प्रचीति.
ठोंगळ (पु.) लाकडाचा ओंडा; धष्टपुष्ट माणूस; ढीग, रास; बुंधा.
ठोंगाई (स्त्री.) आडदांडपणा.
ठोठावणें (क्रि.) ठो ठो आवाज करणें; धक्के देणें; खडबडविणें; जोरानें सांगणें.
ठोंब (पु.) खुंट; धटिंगण, ब्रह्मचारी किंवा निपुत्रिक; झुबका.
ठोंबरा (पु.) ठोसा; व्याजोक्तिपर किंवा उपहासात्मक टोला; वाईट साईट धान्य.
ठोंबस (प्रा. वि.) ठोंब्या, अक्षरशत्रु.
ठोंबा (पु.) सोटा; अक्षरशत्रु, लद्दनिरंजन.
ठोंब्या (वि.) जडमति; मंदबुद्धीचा, अक्कलशून्य, अक्षरशत्रु.
ठोमणा (पु.) आघात, गुद्दा.
ठोमणाठोसरा (पु.) आघात.
ठोल्या (पु.) सडेसोट; आडदांड, अक्षरशत्रु.
ठोसर (वि.) स्थूळ, जाड, दणगट; व्यवहारांत अनुभविक.
ठोसरा, ठोसा (पु.) गुद्दा.

ड

डकणें (क्रि.) चिकटणें.
डकली (स्त्री.) पळी.
डकवण (स्त्री.) गोंद वगैरे चिकट पदार्थ.
डकाविणें (क्रि.) चिकटविणें.
डंका (सं. ढक्का. पु.) मोठा नगारा, नौबद; प्रसिद्धि.
डकाईत (पु.) दरवडेखोर.
डकार (पु.) ढेंकर.
डंकील, डंखील (वि.) डांक लावलेलें.
डंख (सं. दंश. पु.) दंश; द्वेष; चुना, पोहे इ० कुटण्याची लाट.
डंखणें (क्रि.) दंश करणें, चावणें.
डंखीण (सं. डाकिनी स्त्री.) डाकीण, हडळ.
डंखील (वि.) किड्यांनीं खाल्लेलें.
डग (पु.) भय, कांठ; टांग; झडप.
डगणें (क्रि.) भिणें, कांपणें.
डगडगणें (क्रि.) डगडग हलणें.
डगमग (स्त्री.) डळमळीतपणा, अस्थिरता.
डगमगणें (क्रि.) डळमळणें; लटलटणें.
डगमगां (अ.) कांपत, हलत.
डगर (स्त्री.) ढाळ, उतरण; टेकडी, कडपा.
डगला (पु.) **डगलें** (न.) कोट.
डगळ (वि.) ढिला; स्थूल, सढळ.
डगळा (पु.) पानांसहित लहानशी फांदी; डहाळा.
डंगाळ (वि.) लांबटांग्या.
डंगी (स्त्री.) डोंगी; लहान पडाव; कावड.
डचक (स्त्री.) **डचका** (पु.) धसका, धास्ती, भीती.
डचकणें (क्रि.) दचकणें, भिणें.
डचकळी (स्त्री.) ढेकर. [मळमळणें.
डचडचणें (क्रि.) घशांत जळजळणें,
डचमचणें (क्रि.) हलून बाहेर पडणें.
डचमळणें (क्रि.) हलणें.
डझन (इं. न.) बारा.
डपकण (न.) डबकें.
डपकी (स्त्री.) **डपकें** (न.) बुधली; पाणी सांचलेली खळी.

डफ (फा. पु.) एक चर्मवाद्य.
डफघाई, डबघाई (स्त्री.) डफावर म्हटलें जात असलेलें गाणें संपत आलें म्हणजे म्हणणारा घाईनें डफ वाजवितो यावरून समाप्तीचा काळ असा अर्थ.
डफडी (स्त्री.) **डफडें** (न.) लहान डफ, टिमकी. [टोप.
डंब (स. दंभ. न.) ढोंग, रिकामा खटा-
डबका (पु.) **डबकी** (स्त्री.) **डबकें** (न.) लहानशी पाणी साठलेली खळी.
डबघाई (डफ+घाई स्त्री.) डफघाई पहा. शेवटाच्या जवळजवळची म्हणजे नष्टप्राय स्थिति. **ड० स येणें**—उतरती कळा लागणें, अंत होण्याचा समय जवळ येणें.
डबडी (स्त्री.) **डबडें** (न.) लहान डबा, बुधली. [दगड.
डबर (न.) घराच्या पायांत भरण्याचे
डंबर (सं. आडंबर न.) पटल.
डबरा (पु.) खळगा, डबकें; उकिरड्याची खाच.
डबल (इं. वि.) दुप्पट, दुहेरी.
डबा (पु.) करंडा, मोठी डबी, लहानशी धातूची पेटी; लहान मुलांच्या पोटांत होणाऱ्या एका रोगाचें नांव.
डंबरणें (क्रि.) फुगणें, ताठ होणें.
डबी (हिं. स्त्री.) लहान डबा.
डबीर (फा. पु.) महत्वाच्या कागद-पत्रावर सह्या करणारा राजाचा अधिकारी.
डबोलें (न.) खजिना, द्रव्यनिधि, आयतें मिळालेलें द्रव्य.
डंभारणें (क्रि.) फुगणें.
डमरु (सं. पु.) वाळूच्या घड्याळाच्या आकाराचें एक वाद्य.
डमरुयंत्र (न.) ऊर्ध्वपातनयंत्र; घन किंवा प्रवाही पदार्थांची वाफ करून पुनः त्याचा प्रवाही पदार्थ करण्याचें अथवा अर्क काढण्याचें यंत्र.
डर (हिं. पु.) भय.
डरकण, डरकणी (स्त्री.) गर्जना.
डरकणें (क्रि.) गर्जना करणें. [गर्जना.
डरकावणी (स्त्री.) भिवविण्यासारखी

डरकावणें (क्रि.) भिवविण्यासाठीं मोठ्यानें ओरडणें.
डरकाळी, डरकी (स्त्री.) डरकणी पहा.
डरणें (हिं. क्रि.) भिणें.
डरविणें (क्रि.) भिवविणें.
डरांवडरांव (पु.) बेडकांचा आवाज.
डरावणी (स्त्री.) भिवविण्यासाठीं मोठ्यानें ओरडणें.
डल्ला (हिं. पु.) गोळा; गुप्त द्रव्य, डबोलें; **डल्ला मारणें**—दुसऱ्याच्या द्रव्याचा अपहार करणें.
डंवचणें (क्रि.) टोंचणें, त्रास देणें.
डवडवणें (क्रि.) घामानें भिजणें
डवणा (पु.) नरोटीची केलेली पळी.
डवरणें (क्रि.) लोंबणें; ओझें उतरणें; भरून जाणें; माखणें, लिप्त करणें (ज्ञा० ११।१३२); (प्रा. क्रि.) शृंगारणें, मिरविणें.
डवरा (पु.) झिरा; डबकें; शेतकऱ्यांचा एक विधि; डमरु, डौर; (वि.) पूर्ण; तट्ट फुगलेला.
डवरी (पु.) गोंधळी, डौर वाजविणारा.
डवली (स्त्री.) करवंटीची पळी. [डाव.
डंश (सं. दंश. पु.) दंश, चावा, द्वेष,
डंशी (वि.) मनांत डाव धरणारा, खुनशी.
डसका (वि.) चावरा.
डसणें (क्रि.) चावणें, दंश करणें, चिकटणें.
डहुळणें (क्रि.) ढवळणें, घुसळणें.
डळमळ (स्त्री.) अस्थिरता; अनिश्चितपणा
डळमळणें (क्रि.) हलणें; झुलणें; चंचल होणें.
डळमळीत (वि.) अस्थिर.
डांक, डांख (हिं. पु.) धातूच्या भांड्याचें भोंक बंद करण्यासाठीं उपयोगांत आणितात तो धातूचा रस, कस्तर.
डांक, डांक (हिं. स्त्री.) टपाल.
डांकणें (क्रि.) सांधा जोडणें, कस्तर करणें.
डांकलग (वि.) डाक लावून जोडलेलें.
डाका (हिं. पु.) दरवडा.
डाकाईत (पु.) दरवडेखोर.
डाकिनी (सं. स्त्री.) स्त्रीपिशाच, हडळ.
डाकील, डाकींव (वि.) डांख लावलेलें

डाकोडाक (अ.) हातोहात, त्वरेनें.
डॅाक्टर (इं. पु.) शास्त्री, पंडित; वैद्य, चिकित्सक.
डाग (पु.) शाईचा वगैरे ठिपका; तापविलेल्या वस्तूचा चटका; कलंक; जिन्नस.
डांग (स्त्री.) केळीचें सबंध पान; काठी.
डागडुजी (फा. स्त्री.) दुरुस्ती.
डागडूग (स्त्री.) चंचलता, अस्थिरता.
डागणी (स्त्री.) डाग देण्याची लोखंडी कांब
डागणें (क्रि.) डाग देणें, भाजणें, चरका देणें, सरबत्ती देणें.
डांगर (न.) उडदाचे पिठांत मीठ तिखट घालून केलेला रुचकर पदार्थ; (स्त्री.) भोपळ्याचा वेल.
डागळणें (क्रि.) डाग लागणें; नासणें.
डांगळा (पु.) लहान फांदी, टहाळा.
डांगळी (स्त्री.) डहाळी; हातांत धरण्याची वाकड्या मुठीची काठी.
डागिणा, डागिना (पु.) अलंकार.
डागील (वि.) डागळलेला; नासलेला.
डांगोरा (पु.) दौंडी, प्रसिद्धि; (प्रा.) मायाशक्ति.
डांग्या खोकला (पु.) एक प्रकारचा जोराचा खोकला.
डाचणें (सं. दंश्. क्रि.) जळजळणें, खुपणें, सलणें.
डाजणें (प्रा. क्रि.) डाचणें, मनाला टोचणें.
डाफरणें (क्रि.) चवताळणें, चडफडणें.
डांबणें (क्रि.) घट्ट बांधणें, जखडणें.
डांबर (इं. डॅमर न.) लाकूड वगैरे कुजूं नये म्हणून त्याला लावण्याचा दगडी कोळशापासून निघणारा काळाकुट्ट व दुर्गंधयुक्त चिकट पदार्थ.
डांबरट (वि.) निगरगट्ट.
डांबरणें (क्रि.) वातानें पोट फुगणें; सुजून कठीण होणें; जड होणें.
डांबारा (पु.) सूज.
डांभणें (क्रि.) पशूला खुंटापाशीं बांधणें; खुंटी वगैरे ठोकणें.
डांभारणें (क्रि.) खुंट्याला बांधणें; ठिकरीची फोडणी करणें.
डांभारा (पु.) फुगी, सूज.

डाम (मा) डौल (पु.) सरंजाम; थाट; ऐट, झोक, नखरा.
डामर (इं. डॅमर. न.) डांबर पहा.
डाय (प्रा. पु.) द्वेष, डाव.
डायरी (इं. स्त्री.) रोजनिशी.
डायरेक्टर (इं. पु.) खात्यावरील वरिष्ठ अधिकारी; कंपनीच्या नियामक मंडळाचा सभासद; मार्गदर्शक; कर्णधार.
डाली (स्त्री.) गड्डा; चढाओढ; फळांची कावड; पसरट पाटी; फळफळावळ इ०ची भेट; वैरभाव.
डाव (पु.) खेळ, खेळाची पाळी; द्वेष; मनांतला डंख; युक्ति, बेत; लाग, वेळ, प्रसंग; कवड्यांच्या खेळांत जमीनीवर ओढलेल्या रेघा; मोठी पळी; **डाव साधणें**—वैर उगविणें; जिंकणें; **डाव पडणें**—घडणें, प्राप्त होणें (ज्ञा० १३। २८७); **गेला डाव (तरी)**—निदान.
डावखुरा, डावखोरा (वि.) डाव्या हातानें कामें करणारा.
डावपेंच (पु.) युक्ति, लटपट, छक्केपंजे.
डावरणें (क्रि.) लिप्त होणें, धमकावणें.
डावरा (वि.) डावखुरा; वाकड्या शिंगाचा
डावलणें (क्रि.) डावें घालणें, अनादर करणें; फेकून देणें (ज्ञा० ७।२८७); सोडणें; दुसऱ्यावर ढकलणें.
डावा (वि.) डावे बाजूचा; **डावा घालणें**—जातांना आपल्या डाव्या हाताच्या बाजूस घेणें; **डावी घालणें**—(देवास) प्रदाक्षिणा करणें; **डावी उजवी देणें**—प्रतिकूल किंवा अनुकूल उत्तर देणें.
डावें उजवें करणें—पक्षपात करणें.
डांस (सं. दंश. पु.) दंश; मुरकुट, मच्छर.
डाहळा (पु.) ओल्या हरबऱ्याचें रोपटें.
डाहळा (स्त्री.) खांदी, फांदी.
डाहारणें (प्रा. क्रि.) प्रसिद्ध होणें.
डाहूळ (न.) डबकें.
डाळ (सं. दालि स्त्री.) दाळ, दाळिंबी; रास, गंजी; **डाळ शिजणें**—काम होणें, दाद लागणें.
डाळ, डाळी (प्रा. स्त्री.) डाहाळी.

डाळिंब (सं. दालिम. न.) दाडिम, अनार. [चा अर्धा भाग.
डाळिंबी (स्त्री.) द्विदल धान्याच्या दाण्या-
डाळी (स्त्री.) डांगळी; टोपली.
डाळें (न.) फुटाणे फोडून वेगळ्या वेगळ्या केलेल्या डाळिंब्या.
डिंक (पु.) गोंद, चिकट पदार्थ.
डिंकदाणी (स्त्री.) गोंद ठेवण्याचें पात्र.
डिंकवडा (पु.) गोंद व इतर कांहीं औषधी पदार्थ घालून केलेलें खाद्य.
डिंकेमाली, डिंकेमाली (स्त्री.) एका औषधाचें नांव.
डिकवणें, डिंकवणें (क्रि.) चिकटवणें.
डिकशी (स्त्री.) वृक्षाचा किंवा पानाचा अग्रभाग; कोमल अंकुर.
डिक्री (इं. स्त्री.) हुकूमनामा.
डिखळ, डिखूळ (न.) **डिखळी** (स्त्री.) गोळा; ढेंकूळ.
डिगडिग (अ.) लहान मुलांना चालण्यास शिकवितांना म्हणण्याचा शब्द.
डिंगर, डिंगरू (प्रा. पु. न.) मूल, लेंकरूं (वि.) लाडका.
डिंगरी (स्त्री.) मुळ्याची शेंग; मोगरी.
डिंगरू (प्रा. न.) लेंकरूं (वि.) आवडतें.
डिग्री (इं. स्त्री.) अंश; युनिव्हर्सिटीनें दिलेली पदवी.
डिचकोली (स्त्री.) लहान पोट.
डिटेक्टिव्ह (इं. पु.) गुप्त पोलीस.
डिंडीमा (प्रा. पु.) नगारा, गलबल.
डिंडी (प्रा. स्त्री.) दिंडी; छबिना.
डिफळ (न.) ढेंकूळ.
डिंड (प्रा. पु.) लेंकरूं; अभ्यास; उपद्रव.
डिंभ (सं. न.) लेंकरूं (वि.) मूर्ख, अज्ञान.
डिरी (स्त्री.) अंकुर, मुळ्याची शेंग.
डींक, डींकदाणी–डिंक, डिंकदाणी पहा.
डुकर (पु.) शूकर, वराह.
डुकली, डुकळी (स्त्री.) बसल्याबसल्या लागलेली झोंप, पेंगण्याची अवस्था.
डुगडुगी (क्रि.) धुगधुगी; प्रबळ इच्छा.
डुंगी (स्त्री.) रास.
डुचका (वि.) डोळ्याचा अधू, गजनेत्री.
डुढळ (प्रा. न.) दिवाभीत, घुबड.

डुबक (स्त्री.) ओढाळ गुराच्या पुढल्या दोन पायांस बांधतात ती दोरी.
डुबकणें (क्रि.) डुंबणें, पाण्यांत खेळणें.
डुबकळी (स्त्री.) बुडी, डुबकी.
डुबकी (स्त्री.) बुडी. [पावणें.
डुंबणें (क्रि.) बुडी मारणें, बुडणें, नाश
डुबरा (वि.) ढेरपोट्या, खुजट.
डुरकणी (स्त्री.)डुरकावणी, बैलाचें ओरडणें
डुलकणें (क्रि.) डुलक्या घेणें.
डुलकी (स्त्री.) डुकली पहा.
डुलणें (क्रि.) डोलणें, हलणें, हेलकावणें
डूब (हिं. पु.) बुडी, बूड; तोटा; रंगीत वस्त्रावर पुनः तसलाच रंग देणें; डोब.
डूल (पु.) मुलांचें एक कर्णभूषण.
डेंख (न.) देंठ. [भांडें.
डेग (फा. स्त्री.) पाणी साठविण्याचें मोठें
डेग (स्त्री.) केळीचें सबंध पान, डांग; धिरा, आधार (वि.) जड, मंद बुद्धीचा.
डेगी (स्त्री.) धीरा, नेटावा, पुस्ती.
डेपो (इं. पु.) कोठार.
डेबरी, डेबिरी (प्रा. वि.) मारकट.
डेरका (पु.) **डेरकी** (स्त्री.) **डेरकें** (न.) लहान डेरा; मडकें, फुगीर पोट.
डेरा (हिं. पु.) रांजण, मोठें पोट, देवळाचा घुमट; मोठा तंबू. **डेरा देणें**— मुकाम करणें.
डोई (स्त्री.) डोकें; दर एक माणूस; पिढी; **डोईच्या वाटेनें**—मुकाट्यानें, कुरकुर न करतां.
डोईजड (वि.) शिरजोर, भारी.
डोईफोड (वि.) कंटाळवाणें (स्त्री.) कपाळकूट.
डोकसें (न.) डोकें.
डोकावणें (क्रि.) मान पुढें करून पाहणें.
डोकी (स्त्री.) **डोकें** (न.) मस्तक, शिर, डोई; बुद्धि; **डोकें उठणें**—मस्तक दुखूं लागणें; **वर डोकें काढणें**—उदयास येणें; **डोकें खाजविणें**–विचार करणें; **डोकें देऊन बसणें**—निर्लज्जपणानें एखाद्यावर भार घालून बसणें; **डोकें फिरणें**—वेड लागणें; **डोकें मारणें**— नुकसान करणें; **डो० वरचें खांद्या-**

वर येणें—ओझें किंवा जबाबदारी कमी होणें; **डोक्यावर चढणें**—शिर जोर होणें; **डोक्यावर बसविणें**—फाजील गौरव करणें; **डोक्यावरून हात फिरविणें**—फसविणें; **डोक्यावरून पाणी जाणें**—पराकाष्ठा होणें; **डोक्यावर खापर फोडणें**—एखाद्यावर दोष लादणें.

डोंगर (पु.) पहाड, घाट; भली जंगी रास.

डोंगरकुठडा (पु.) **डोंगरकठाड–डी** (स्त्री.) **डोंगरकांठ** (पु.) **डोंगरकिनारा**(पु.) डोंगरा भोंवतालचा प्रदेश.

डोंगरपठार (स्त्री.) डोंगराच्या माथ्यावरचा सपाट प्रदेश.

डोंगरवट, डोंगराळ (वि.) पहाडी.

डोंगरी (स्त्री.) लहान टेकडी, (वि.) डोंगरांत होणारा, डोंगरावरचा.

डोंगळा (पु.) मुंगळा.

डोंगा (प्रा. वि.) वाकडा (पु.) लहान नाव, डोणी.

डोचको (स्त्री.) **डोचकें** (न.) डोकें, मस्तक.

डोण, डोणी (स्त्री.) दगडाची कुंडी; झाडाचा बुंधा पोखरून केलेलें जलपात्र; कोठिंबा, लहान नाव, डोंगा.

डोणगें (न.) गुरांना पाणी पिण्यासाठीं केलेली लाकडाची कुंडी.

डोणी—डोण पहा.

डोब (पु.) रंगीत वस्त्रास पुनः त्याच प्रकारचा रंग देणें; बुडी.

डोंब (पु.) अतिशूद्रांतली एक जात; आगीचा लोळ; मोरीचें पाणी साचविण्याचें डबकें.

डोंबल, डोंबलें (न.) डोकें (तुच्छार्थी)

डोंबारी (पु.) कोल्हाटी.

डोंबाळा (पु.) आगीचा लोळ.

डोमल, डोमलें (न.) डोकें.

डोय (स्त्री.) डोई, डोकें.

डोर (प्रा. पु.) डमरु.

डोरो (प्रा. वि.) सुंदर.

डोल (अर. पु.) पोहोरा; विस्मय; झोक; गलबताचें शीड बांधण्याची काठी; उत्तर हिंदुस्थानांतला श्रीकृष्ण व राधा यांच्या संबंधाचा एक उत्सव, दोलोत्सव.

डोलकाठी (स्त्री.) गलबतावरील शिडाची काठी.

डोलणें (क्रि.) डुलणें, हलणें.

डोलविणें (क्रि.) हलविणें, हेलकावे देणें.

डोला (हिं. पु.) ताबूत, ताजिया.

डोली (सं. स्त्री.) पाळणा, हलका मेणा.

डोल्हारा (पु.) देवाचा लहानसा झोपाळा, देव्हारा.

डोसकी (स्त्री.) **डोसकें** (न.) डोकें.

डोह, डोहो (पु.) नदीच्या प्रवाहांतला खोल खळगा.

डोहळा, डोहाळा (सं. दोहद. पु.) गरोदर स्त्रीची इच्छा; इच्छा.

डोहळेजेवण (न.) प्रथमच गर्भवती झालेल्या स्त्रीच्या अभिनंदनार्थ देण्यांत येणारी मेजवानी.

डोळस (वि.) शाबूत दृष्टीचा; खबरदार; (प्रा. वि.) सुंदर डोळ्याचा.

डोळ (पु.) द्विदल धान्याचा भरडा; सालासकट असलेली डाळिंबी; फोल शंका.

डोळा (पु.) नेत्र, नयन; दृष्टि; छिद्र; नेत्रासारखें चिन्ह; नारळाच्या शेंडी खालचा लहान खळगा; उंसाच्या दोन पेऱ्यांच्या सांध्यावर चिकटलेला भाग; गुडघ्यावरची खळगी; माहितीचा उगम; माशावरचा खवला; **डोळा चुकविणें**—दृष्टीस न पडूं देणें. **डोळे उघडणें**—शुद्धीवर येणें, ताळ्यावर येणें; **डोळे झांकणें**—दुर्लक्ष करणें; मरणें; **डोळे थंड होणें**—समाधान वाटणें; **डोळे पांढरे करणें**—अतिशय घाबरून जाणें; मरणोन्मुख होणें; **डोळे फाटणें**—दृष्टिक्षेत्र विस्तृत होणें; आश्चर्यचकित होणें; **डोळे फिरणें**—चक्कर येणें; गर्वानें ताठणें; **डोळ्याचें पारणें फिटणें**—समाधान वाटणें; **डोळ्यांत तेल घालून पाहणें**—बारकाईनें पाहणें; **डोळ्यांत धूळ फेकणें**—फसविणें; **डोळ्यावर कातडें ओढणें**—उपेक्षा करणें; **डोळ्यांवर धूर येणें**—

उन्मत्त होणें; **डोळ्यांशी डोळा न लागणें**--झोप न येणें; **डोळे भरून पाहणें**--मनाचें समाधान होई पावेतों पाहणें; **डोळा ठेवणें**--एखाद्या वस्तूच्या प्राप्तीची इच्छा करणें; **डोळा घालणें**—डोळ्यानें खूण करणें.

डौर (पु.) डमरु, डमरूच्या आकाराचें एक चर्मवाद्य; तुमान; पायजमा; झगा.

डौरणें (प्रा. क्रि.) झाकणें, व्यापणें; माखलें जाणें; सजणें.

डौरो (पु.) डवरी, गोंधळी.

डौल (हिं. पु.) चांगला आकार किंवा घाट; पद्धति, रीत; आव, अवडंबर, रिकामा दिमाख, तोरा.

डौलदार (वि.) चांगल्या घाटाचा.

डौली (वि.) दिमाख दाखविण्याची हौस असलेला, थाटदार; बढाईखोर.

ड्रिल (इ. स्त्री.) कवाईत.

ढ

ढ (वि.) निरक्षर, मूर्ख.

ढई (स्त्री.) जोराचा यत्न; व्यासंग; फार वेळ चिकटून राहणें.

ढकल (स्त्री.) निष्काळजीपणानें केलेलें

ढकलगुजर, ढकलगुजराण (स्त्री.) **ढकलगुजारा** (पु.) अडचणींत कसा तरी चालविलेला निर्वाह.

ढकलचंद (वि.) मागचा पुढचा विचार न करतां काम करणारा.

ढकलणें (क्रि.) लोटणें; धक्का देणें, सरकविणें; कशीतरी कालक्रमणा करणें.

ढकलनंदन (पु.) आपलें काम दुसऱ्यावर ढकलणारा.

ढकलपंचविशी (स्त्री.) दुसऱ्यावर लोटणें.

ढकलपंच्यायशी (स्त्री.) उधळपट्टी.

ढकलपट्टी (स्त्री.) चालढकल, ढकलाढकली

ढकलाढकली (स्त्री.) एकानें दुसऱ्याच्या अंगावर लोटावें, दुसऱ्यानें तिसऱ्याच्या, याप्रमाणें चालणारा खेळ; निष्कारण कालातिक्रमण करणें.

ढकली (स्त्री.) उतरणीवरून चालतांना बैलाच्या अंगावर गाडीचीं चाकें जाऊं नयेत म्हणून त्यांच्यामध्यें घालतात ती आडवी काठी.

ढका (प्रा. पु.) धक्का, इजा.

ढंकाळ (वि.) लांबटांग्या. [स्त्री.

ढंकाळ पार्वती (स्त्री.) अतिशय उंच

ढक्का (प्रा. पु.) मोठी नौबत; डमरु.

ढक्कू (पु.) माळवा प्रांतीं–अंबट वरण.

ढग (पु.) अभ्र, मेघ, वादळ.

ढंग (हिं. पु.) चाळे; मूर्खपणाचे प्रकार, चेष्टा, खेळ, दुर्व्यसन. [वणूक.

ढंगधतुरा (पु.) सोंग ढोंग, चाळे, फस-

ढगळ (वि.) स्थूल, ढोबळ; उधळ्या; (पु.) निचरा, स्राव; पातळ जुलाब.

ढगळा (पु.) मोठी डाहळी.

ढगाड, ढगार (पु.) मोठा ढग.

ढगाळ (वि.) मेघांनीं व्याप्त.

ढंगी, ढंग्या (वि.) व्यसनी, छांदिष्ट; ढोंगधतुरे करणारा.

ढपला (पु.) **ढपली** (स्त्री.) धलपा,

ढपळ, ढप्पळ (स्त्री.) फार पातळ भाजी.

ढपळवणी (का. न.) धाणपाणी, गरगट.

ढपळशाई (स्त्री.) विपुलता; उधळपट्टी, अव्यवस्थितपणा.

ढब (हिं. स्त्री.) रीत, चाल, ऐट, डौल.

ढबदार (हिं. वि.) डौलदार.

ढबळ, ढब्बळ (वि.) विशाळ, प्रचंड, अस्ताव्यस्त.

ढबू, ढब्बू (तेलगु. पु.) अर्ध्या आण्याचा डबल पैसा (वि.) लठ्ठंभारती,

ढमकें (न.) टिमकी.

ढमाल, ढमाल्या (वि.) लठ्ठ, अगडबंब.

ढलपा (पु.) ढपला, तुकडा.

ढवळणें (क्रि.) हलविणें, खालीं वर करणें.

ढवळा (सं. धवल वि.) पांढरा (पु.) गोंधळ, गडबड, नाश.
ढवळाढवळ (स्त्री.) उलाढाल, गोंधळ.
ढवा (प्रा. पु.) हिजडा, नपुंसक (मोरो० विराट० १।१३३); साजिंदा.
ढसर (स्त्री.) चंगळ, विपुलता, उधळपट्टी.
ढसळ, ढसाळ (वि.) उदार, सढळ.
ढसळणें, ढसाळणें (क्रि.) ढासळणें, (प्रा. क्रि.) विसरणें.
ढसासणें (क्रि.) ढोसणें, कोंबणें; गट्ट करणें; सपाटून रडणें.
ढळढळा (अ.) अश्रु वाहतील अशा रीतीनें
ढळढळीत (वि.) स्पष्ट; प्रत्यक्ष, दृष्टी-देखत.
ढळणें (क्रि) हलणें, चलन पावणें; (चवरी इ.) उडणें.
ढळता कांटा—सढळपणा.
ढाकण (हिं. न.) झांकण.
ढांग (स्त्री.) टांग.
ढांगळ (वि.) फार उंच, लांबटांग्या.
ढांगळणें (क्रि.) थट्टेवारी उडविणें; तिर-स्कारानें झुगारून देणें.
ढांडुळा (प्रा. पु.) शोध, झाडा.
ढांडोरा (हिं. पु.) जाहिरनामा, डांगोरा.
ढांडुळणें (क्रि.) शोधणें.
ढाणक (पु.) महार, मांग वगैरे.
ढाण्या (वि.) ठिपकेदार; अतिशय अंबट
ढापण (न.) झांकण.
ढापणें (प्रा. क्रि.) झाकणें; हलणें.
ढाल (स्त्री.) शरीरसंरक्षणासाठीं आड धरण्याचें एक हत्यार; किल्ल्यावरचें निशाण; स्त्रीचें साहसकर्म.
ढालकाठी (स्त्री.) बाहुल्याची काठी.
ढालगज (वि.) मूळअर्थ—साहसकर्म करणारा; पुढें झालेला अर्थ-निष्कारण उटाठेवी करणारा व फाजील.
ढालाईत (हिं. पु. ना.) ढाल बांधलेला शिपाई; स्वारींतील निशाणवाला शिपाई
ढाल्या (वि.) ढालाईत; बाहुटेवाला; धाडसी.
ढास (स्त्री.) कोरडा खोकला; त्याचा उमाळा (वि.) रुक्ष; कृश; नापीक.
ढासणें (क्रि.) खोकणें, ढास लागणें.
ढासरा (पु.) धक्का, धास्ती. [होणें.
ढासळणें (क्रि.) कोसळणें; फसणें, व्यर्थ
ढाळ (पु. न.) मोत्याचें तेज; उतार; रेच; रेचक; अभिषेक; रसपुट (भा०५। ८४); प्रकार, चाल; उष्णतेच्या झळा; (अ.) सहजगत्या (दा० १९।८।९)
ढाळक (न.) रेचक.
ढाळणें (क्रि.) अभिषेक करणें, ओतणें, गाळणें, खालीं पडूं देणें; (चवरी, मोर-चल इ०) उडविणें; ढेकळें फोडून जमीन साफ करणें.
ढाळदार (वि) उतरती.
ढाळा (पु.) **ढाळी** (स्त्री.) डहाळी, फांदी
ढाळू (वि.) उतरती.
ढाळें प्रा. अ.) हळूंच (ज्ञा०६।२४७)
ढुंकणें (क्रि.) डोकावणें; डोकें खुपसून पाहणें.
ढुंकून (अ.) ढुंगण करून, वळून; **ढुंकून न विचारणें**—बिलकुल दुर्लक्ष करणें.
ढुंग (न.) ढुंगण, कुल्ला.
ढुंगण, ढुंगाण, ढुंगाड (न.) कुल्ला; **ढुंगणास हात पोहोंचणें**—वडील माणसांचा दाब झुगारून देऊन स्वच्छंद वर्तन करणें
ढुंडाळणें (क्रि.) शोधणें, धुंडाळणें.
ढुढ्ढाचार्य—दुढ्ढाचार्य पहा.
ढुमक (न.) **ढुमढुम** (स्त्री.) टिमकी.
ढुमणी (स्त्री.) धडक, थडक.
ढुशी, ढुश्शी, ढुसकी, ढुसणी (स्त्री.) डोक्यानें केलेला जोराचा आघात.
ढुस, ढुस्स (अ.) अतिशय (काळा).
ढुसकणें (क्रि.) भोसकणें, ढोसणें.
ढुसकी (स्त्री.) खुपस; आघात.
ढुसणी (स्त्री.) ढोसणें.
ढुसणें (क्रि.) खुपसणें, भोसकणें, मुसंडी देणें.
ढुसा, ढुस्सा (पु.) मुठीचा ठोसा, भतका, मुटका.
ढेंकणी (स्त्री) ढेंकूण धरण्यासाठीं अनेक छिद्रें पाडलेली लाकडाची फळी.
ढेकर (स्त्री.) पोटांतून वायु वर येऊन कंठांतून बाहेर पडतांना होणारा आवाज.

ढेकर देऊन बसणें—परद्रव्याचा अपहार करून तें द्रव्य जिरविणें.
ढेकळ—ढेकूळ पहा.
ढेकी (हिं. स्त्री.) पोहे किंवा चुना कुटण्याचें यंत्र.
ढेकूण (पु.) रात्रीं रक्तशोषण करणारा एक क्षुद्र जीव, मत्कुण, खटमल.
ढेकूळ (न.) मातीचें डिखळ.
ढेग (स्त्री.) तंगडी, पाय; फांदी.
ढेगमत (न.) पाखंड मत.
ढेगलणें (क्रि.) झपाट्यानें अंतर तोडीत [जाणें.
ढेगळ, ढेगाळ (वि.) लांबटांग्या.
ढेगा (पु.) कुल्ला, ढुंगण.
ढेगोजी (पु.) बढाईखोर, प्रतिष्ठितपणानें मिरवणारा क्षुद्र मनुष्य.
ढेंढळणें, ढेंढाळणें (क्रि.) जुलाब होणें.
ढेंढळपट्टी (स्त्री.) जोराचा जुलाब.
ढेण्या (पु.) लठ्ठ, पुष्ट ढेकूण.
ढेप (स्त्री.) भेली; पेंड; ढेकूळ.
ढेपणें (क्रि.) रास घालणें, खचून भरणें.
ढेपशी (स्त्री.) **ढेपसा** (पु.) गोवरीची राखुंडी. [सांचा.
ढेपाळें (न.) गुळाच्या ढेपा बनविण्याचा
ढेपुली (स्त्री.) ढेंकूळ. [पोटाचा.
ढेबरपोट्या, ढेबरा (वि.) मोठ्या
ढेम (प्रा. स्त्री.) टेकडी; धोंड.
ढेमा (पु.) नदीच्या पात्रांतली मधलीच एखादी कोरडी जागा; टेंगूळ, उंचवटा.
ढेर (पु.) **ढेरकें** (न.) मोठें पोट; (स्त्री.) रास, ढीग.
ढेरपोट्या (वि.) ढेबरपोट्या.
ढेरी (स्त्री.) लहान रास.
ढेलच-ज (फा. स्त्री.) कमानी दरवाजा, उंबरठा.
ढोंकळा (पु.) मोठा (डबल) पैसा.
ढोंग (न.) दांभिकपणा, सोंग, कांगावा.
ढोंगधत्तुरा (पु.) दांभिक माणसाच्या युक्त्या (मंत्रतंत्र इ.)
ढोंगी (वि.) दांभिक, लबाड, कांगावखोर.
ढोण (न.) **ढोणा** (पु.) लाकडाचा मोठा ओंडा.
ढोण्या (वि.) धष्टपुष्ट; टोणपेश्वर.
ढोपर (न.) गुडघा.
ढोपरखळी (स्त्री.) ढोपरानें हुंदडणें.
ढोबळ (वि.) मोठा, ठळक, ओबडधोबड
ढोबळा (पु.) मोठें भोंक, खिंडार.
ढोर (न.) गाय, म्हैस इ० पशु; (पु.) कातडें रंगविणारी एक ज्ञात.
ढोल (फा. पु.) भेरी, नगारा, पडघम.
ढोल, ढोली (स्त्री.) झाडाचा पोकळ, अंतर्भाग.
ढोलक (पु.) **ढोलकी** (स्त्री.) **ढोलकें** (न.) लहान ढोल, पडघम.
ढोलक्या (पु.) ढोलकें वाजविणारा.
ढोलगें (न.) ढोलगें पहा.
ढोलजी (पु.) ढोलक्या.
ढोलार (न.) झाडाच्या बुंध्यांतली पोकळी; पोकळ झालेलें झाड; ढेरपोट.
ढोली (स्त्री.) ढोल पहा.
ढोल्या (वि.) ढेरपोट्या.
ढोसकणी, ढोसणी (स्त्री.) खुपसणें, भोसकणें, मुसांडी.
ढोसणें (क्रि.) खुपसणें; घटाघट पिणें.
ढोसरा (पु.) ठोसा, आघात.
ढोसा (पु.) ठोसा, प्रहार.

ण

[ज्यांच्या आरंभीं ण हें अक्षर आहे असे शब्दच मराठी भाषेंत नाहींत.]

त

त (प्रा. अ.) तर.
तई (प्रा. अ.) तेव्हां.
तकट (न.) धातूचा पत्रा, तबकडी; वर्ख; पिंपळपान.
तकटणें (क्रि.) आवळणें; कोंबणें.
तकटबंदी (स्त्री.) वेढा, कोंडमारा.
तकतकणें (क्रि.) चकाकणें, चमकणें.
तकतकी (स्त्री.) चकाकी, तुळतुळीतपणा
तकतकीत (वि.) चकचकीत, उजळ, तुळतुळीत, मोहरेदार.
तकरार (अर. स्त्री.) हरकत; वाद, भांडण, फिर्याद.
तकरारखोर, तकरारी (वि.) हुजतखोर.
तकरीर (अर. पु.) आळ, खोटा दोषारोप
तकलादी (अर. तकलीद. वि.) वाईट रीतीनें घडविलेलें; तकलुबी, हलकें.
तकलुबी (अर. तकल्लुबी. वि.) बनावट, खोटा, दिखाऊ.
तकवा (प्रा. पु.) विश्रांति, धीर, बळ; (अर. पु.) दम, शक्ति, ताकद.
तकशीर, तकसीर (अर. स्त्री.) अपराध
तकसीम (अर. स्त्री.) विभाग, वांटणी; वर्ग, जात.
तकाकणें (क्रि.) चकाकणें.
तकाकी (स्त्री.) चकाकी, तुळतुळीतपणा.
तकिया—तक्या पहा. [मनाई.
तकुबी (अर. तोकुफी. स्त्री.) तात्पुरती
तकूब (अर. तोकूफ. अ.) तात्पुरतें बंद.
तक्त (फा. तख्त. न.) गादी, सिंहासन.
तक्तपोशी (फा. स्त्री.) कडीपाट, पटई.
तक्ता (फा. तख्ता. पु.) फळी, ताटवा, कागदाचें पान; कोष्टक, पत्रक, कागदाचा नमुना.
तक्ताधिकारी, तक्ताधिपति (पु.) गादीवर असलेला राजा.
तक्ती (स्त्री.) कागदाचा तुकडा.
तक्या (फा. तकिया. पु.) उशी, मऊ टेकण; फकीराची राहण्याची जागा.
तक्र (सं. न.) ताक.
तक्रार—तकरार पहा.
तक्रारखोर, तक्रारी (वि.) हुजतखोर, हुजत घालणारा.
तखलादी, तखलुबी—तकलादी, तकलुबी पहा.
तख्त (फा. पु.) सिंहासन.
तखतनशीन (वि.) गादीवर बसलेला.
तग (पु.) टिकाव.
तंग (फा. पु.) खोगीर आवळण्याची वादी (वि.) घट्ट, गच्च.
तंगचाई, तंगची (हिं. स्त्री.) टंचाई, कमीपणा. तूट.
तगटणें (क्रि.) झटणें.
तंगड (न.) **तंगडी** (हिं. स्त्री.) टांग.
तगणें (क्रि.) राहणें, टिकणें, टिकाव धरणें
तंगदार (वि.) घट्ट, आंवळ.
तगबग, तगमग (स्त्री.) तळमळ, अशांतता.
तगविणें (क्रि.) टिकविणें.
तगाई (अर. तकावी. स्त्री.) शेतकऱ्यांना मदती दाखल सरकारी खजिन्यांतून दिलेली कर्जाऊ रकम.
तगादा (अर. तगाजा. पु.) मागणीचा लकडा किंवा निकड.
तगाव (पु.) टिकाव.
तंगी (फा. स्त्री.) तेजी, ओढ.
तजकरा (अर. पु.) पैशाची अफरातफर.
तजवीज (अर. तदबीर. स्त्री.) व्यवस्था, उपायाची योजना, निकाल.
तजावजा (अर. वि.) पांगलेले, घाबरलेले
तजेलदार (वि.) ताजे दिसणारें, प्रफुल्लित
तजेला (अर. पु.) टवटवी, तेज, कांति, पाणी.
तट (सं. पु.) किनारा; तीर; भांडण, पक्ष, बाजू; शेवट; निकड; कोटाची भिंत
तटणें (क्रि.) थांबणें; अडून बसणें.
तटबंदी (सं. फा. स्त्री.) तटाचा बंदोबस्त
तटस्थ (सं. वि.) कोणत्याही पक्षास न मिळालेला; उदासीन.
तंटा (हिं. पु.) कज्जा, भांडण, वाद.

तटाक, तटाग (सं. पु.) किनारा, तीर; तळें.
तटाणी (स्त्री.) तट्टाची मादी.
तंटाबखेडा (हिं. पु.) वाद, भांडण.
तंटेखोर, तंटेबाज (वि.) भांडखोर.
तट्ट (अ.) फुटेल कीं काय इतकें फुगलेलें
तट्टू (हिं. पु. न.) घोड्याची एक जात.
तट्टया (पु. न.) वांबूची चटई.
तड (सं. तट स्त्री.) किनारा, बाजू; शेवट, अखेर निकड; (पु.) पक्ष, भांडण.
तडक (अ.) प्रतिबंध न होतां, एकदम; (पु. स्त्री.) जोराचा यत्न, मोठा आवाज.
तडकणें (कि.) भेगा पडणें, चीर जाणें; व्यथा पावणें.
तडकफडक (वि.) त्वरित.
तडका (पु.) कडाखा, उत्साह.
तडकाफडकीं (अ.) तात्काळ, फार त्वरेनें. [काटकसर.
तडजोड (स्त्री.) तोडजोड पहा;
तंडणें (कि.) व्यर्थ भांडणें, त्रासून बोलणें.
तडतडणें (कि.) फुटतांना करकरणें;
तडतडाट (पु.) चडफडाट.
तडफ (स्त्री.) चापल्य, कार्यशक्ति: उत्साह
तडफड (स्त्री.) **तडफडा** (पु.) धडपड, आदळ आपट, झोंबी, झटापट.
तडफडाट (पु.) चडफडाट, जोराची आदळआपट, मनाचा संताप.
तडस (स्त्री.) पोट फुगल्यामुळें लागणारी तिडीक.
तडा (पु.) चीर, भेग; अट.
तंडा (पु.) तांडा, समुदाय.
तडाका, तडाखा (पु.) कडाका; प्रहार; ठोसा; झपाटा, वेग.
तडाग (सं. न.) तळें, जलाशय.
तडित् (सं. स्त्री.) वीज.
तडीतापडी (पु.) तपस्वी, बैरागी, गरीब.
तंडुल (सं. पु.) कांडलेले तांदुळ.
तण (सं. तृण. न.) तृण, गवत.
तणतण करणें—रागानें चरफडणें.
तणवर (पु.) जमीन भाजण्यासाठीं प्रथम तिच्यावर व ळलेल्या काड्याकुड्या घालून त्यांच्यावर गवत घालतात तें.

तणवी (वि.) शाकारलेलें.
तणस (न.) तण, माजलेलें रान.
तणसडी (स्त्री.) गवताची काडी; अति क्षुद्र वस्तु.
तणार (सं. तृणागार पु.) **तणारा** (प्रा. स्त्री.) गवताची झोपडी. [शक्ति.
तणाव (प्रा. पु.) ताणदोर; आक्रमण-
तणावणें (कि.) पाय पसरून निजणें.
तणावा (अर. तणाब. पु.) तंबूची ताणलेली दोरी; ताठपणा. [दम.
तंत (सं. तंतु पु.) दोरा, तार; त्राण, जीव,
तंतरणें (कि.) फसविणें.
तति (सं. स्त्री.) रांग, समुदाय.
तंतु (सं. पु.) सूत, दोरा, धागा, संबंध; संतति.
तंतुवाद्य (सं. न.) तंतूंच्या तिर्यक् आंदोलनांनीं ज्यांतून सूर निघतात तें वाद्य.
तंतुवाय (सं. पु.) विणकरी, कोष्टी.
तंतातंत (वि.) तुल्य, समान, बरोबरीचें, पूर्ण
तत्काळ (अ.) लागलीच.
तत्पर (सं. वि.) तयार, तल्लीन, निमग्न.
तत्पुरुष (पु.) व्याकरणांतला एक समास (यांत दोन शब्दांमध्यें असणाऱ्या विभक्तिसंबंधाचा लोप होऊन ते शब्द जुळविले गेले असतात.)
तंत्र (सं. न.) सूत्र, धागा; अधीनता; धोरण; जमा; एकावेळीं अनेक कामें करणें; जारण मारण इ०; ग्रहांच्या स्थितिगती विषयींचें गणित; मंत्रावांचून नुसती हस्तक्रिया.
तत्रा , तत्रापि (अ.) तथापि.
तंत्री (स्त्री.) वीणा, सारंगी; तार.
तत्त्व (सं. न.) साररूप अंश; वास्तविक स्वरूप; सत्य; पदार्थ; तात्पर्य.
तत्वतः, तत्त्वतां (अ.) खरोखर, वस्तुतः
तत्त्ववाद (सं. पु) ईश्वराच्या अस्तित्वाविषयींचा वाद; सत्य कीं माया या विषयींचा वाद. [ज्ञान.
तत्त्वज्ञान (सं. न.) यथार्थ ज्ञान, ब्रह्म-
तत्त्वार्थ (सं. पु.) साररूप अंश; सत्य; प्रत्यक्ष वस्तु.

तत्सम (सं. वि.) संस्कृतांतून मराठींत जसेचे तसे आलेले (शब्द.) [क्षणांत.
तत्क्षणीं (अ.) लागलींच, लगेच; त्या
तथा (स्त्री.) शंका; (अ.) त्या प्रकारें.
तथापि (अ.) तत्रापि, तरी देखील.
तथास्तु (सं. अ.) तसें असो.
तथ्य (सं. न.) सत्य, तत्त्व.
तदंत (सं. अ.) पूर्णपणें; अगदीं.
तदनंतर (सं. अ.) त्यानंतर.
तंद्रा (सं. स्त्री.) गुंगी, तंद्री, आळस.
तंद्रालु (सं. वि.) आळशी.
तधीं (प्रा. अ.) तेव्हां. [देह.
तन (सं. तनु. न.) शरीर; (सं. तृण) तृण,
तनखा (फा. तनख्वाह. पु.) पगार; स्वामित्व; हक्क, संबंध.
तननं (न.) गायनाचे सप्तस्वर गुण-गुणणें; गायन.
तनमणि (सं. पु.) बायकांचा एक दागिना.
तनमनधन (सं. न.) सर्वस्व (शरीर, मन, व चीजवस्त.)
तनय (सं. पु.) पुत्र.
तनया (सं. स्त्री.) कन्या.
तनसडी (स्त्री.) गवताची काडी, कपर्दीक.
तनाना (प्रा. पु.) गाण्यांतला आलाप; चेष्टा (हरि० १५।६०)
तनावा (फा. पु.) ताणलेली दोरी.
तनु (सं. स्त्री.) शरीर (वि.) अल्प.
तनुज (सं. पु.) मुलगा.
तनुजा (सं. स्त्री.) मुलगी.
तन्मय (वि.) तद्रूप, तल्लीन.
तप (सं. न.) तपश्चर्या, चिंतन; ग्रीष्म-ऋतु; बारा वर्षांची मुदत; (समासांत उत्तरपदीं वि.) ताप देणारें.
तपकीर (स्त्री.) हुंगण्यासाठीं घोटून केलेलें तंबाखूचें चूर्ण.
तपणें (कि.) चकाकणें; तपश्चर्या करणें; संतापणें.
तपन (सं. पु.) सूर्य.
तपशील (अर. पु.) समुदायांतली एकेक निराळी बाब; कच्ची हकीगत.
तपशीलवार (वि.) सायंत, कच्ची, बारीक सारीक गोष्टींसुद्धां संपूर्ण.
तपश्चर्या (सं. स्त्री.) तपाचें आचरण, तप करणें; देह कष्टविणें, तपस्या.
तपस्या (सं. स्त्री.) तपश्चर्या पहा.
तपस्वी (सं. पु.) तप आचरणारा.
तपास (अर. पु.) शोध, चौकशी.
तपासणी (स्त्री.) झडती, शोध, परीक्षा.
तपासणें (कि.) परीक्षा करणें, शोधणें, झडती घेणें.
तपासनीस (पु.) तपास करण्याचे कामावर नेमिलेला मनुष्य.
तपी (सं. पु.) तपस्वी.
तपेली (स्त्री.) **तपेलें** (न.) एक प्रकारचें भांडें.
तपोनिधि (सं. पु.) मोठा तपस्वी.
तपोवन (सं. न.) तपस्व्यांची राहण्याची जागा.
तप्त (सं. वि.) तापलेलें.
तफावत (अर. स्त्री.) फरक, अंतर.
तबक (अर. न.) ताटासारखें पसरट नक्षीदार पात्र.
तबकडी (स्त्री.) लहान तबक, तकट.
तबलजी (पु.) तबला वाजविणारा.
तबला (अर. पु.) दोन पडघीं निरनिराळीं असें चर्मवाद्य.
तंबाकु-खु (अर. पु. स्त्री.) तंबाखू.
तबियत (अर. स्त्री.) तब्यत, प्रकृति, मर्जी
तबियती (वि.) लहरी, छांदिष्ट.
तंबी (अर. स्त्री.) शिक्षा, धमकावणी.
तंबुरा (बंगाली–तानपुरा पु.) **तंबुरी** (अर. स्त्री.) सुराचा पुरवठा करणारें तंतुवाद्य.
तंबू (हिं. पु.) कापडाचें एकखांबी घर.
तबेला (अर. पु.) घोडशाळा.
तंबोरा (पु.) तंबुरा पहा.
तब्बल (वि.) पुरापुरा.
तब्यत (फा. तबियत स्त्री.) प्रकृति.
तम (सं. पु. न.) अंधकार, सत्वरजादि तीन गुणांपैकीं शेवटचा; अज्ञान.
तमंचा (हिं. तबंचा पु.) पिस्तूल.
तमणें (प्रा. कि.) तळपणें.
तमस्वी (सं. वि.) तामसी, तापट; अज्ञान-
तमा (अर. स्त्री.) फिकीर, पर्वा.

तमाकू, तमाखू (पु. स्त्री.) तंबाखु, धूमपत्र.
तमाम (अर. वि.) पूर्ण, सर्व, एकंदर.
तमारि (सं. पु.) सूर्य; **त० सुत**–शनि.
तमालपत्र (सं. न.) मसाल्यांतला एक पदार्थ.
तमाशा (फा. पु.) खेळ, मौज; निर्लज्ज-पणाची चेष्टा. [प्रेक्षक.
तमासगीर (फा. पु.) तमाशा करणारा;
तमोगुणी (सं. वि.) तामसी, तापट.
तमोहर (सं. पु.) सूर्य.
तयार (फा. वि.) सज्ज; पूर्ण; धष्टपुष्ट.
तयारी (फा. स्त्री.) सिद्धता; सामुग्री, बेगमी
तर (सं. स्त्री.) होडी, नाव, उतरून जाण्या-जोगी लहान खाडी; (अ.) त्या अर्थी, म्हणून.
तरकट (न.) वेडावाकडा तर्क; दुसऱ्या-वर खोटा आरोप करण्यासाठीं केलेली बनावट गोष्ट.
तरकटी (वि.) तरकट रचणारा.
तरकणें (क्रि.) तर्क करणें; ताडणें; उमजणें
तरंग (सं. पु.) लाट, ऊर्मी, बुडबुडा; लहर; नव्या नव्या कल्पना.
तरंगणें (क्रि.) वर राहणें; पोहणें, तिरणें; वाहवणें; गोंधळणें; अपेक्षा धरून बसणें.
तरंगिणी (सं. स्त्री.) नदी.
तरजुमा (अर. तरजमा. पु.) भाषांतर, संक्षेप, सारांश.
तरट (न.) गोणपाट, तादूक, पोत्याचा तुकडा; असूड, चाबूक.
तरणा (सं. तरुण वि.) तरुण, जवान.
तरणाताठा (वि.) तरुण व बळकट.
तरणाबांड (पु.) जोमदार व धट्टाकट्टा तरुण पुरुष.
तरणि (सं. पु.) सूर्य (स्त्री.) नौका.
तरणी (सं. स्त्री.) नौका, नाव (वि.) तरुण (स्त्री.).
तरणें (सं. तॄ. क्रि.) पोहणें, तरंगणें; पार जाणें; मोक्षपद पावणें. [धडगत.
तरणोपाय (सं. पु.) सद्गति; बचाव,
तरतमभाव (सं. पु.) पात्रापात्रभाव; सरसनिरस यांमधील भेदाचें ज्ञान.

तरतरणें (क्रि.) फुगणें, ताठणें. [जोम.
तरतरी (स्त्री.) चलाखी, चपलता, नवा
तरतरीत (वि.) चलाख, हुशार.
तरता (वि.) तरंगणारा, बुडण्याची भीति नसलेला; फायदेशीर.
तरतूद (अर. स्त्री.) तयारी; तजवीज; बंदोबस्त; सोय. [णारें.
तरतें (वि.) वसूल होण्यासारखें, न बुड-
तरफ (अर. स्त्री.) दिशा, पक्ष, बाजू; परगण्याचा भाग; ताबा; उच्चालक, उत्तोलनदंड.
तरफड (स्त्री.) तडफड, धडपड.
तरफडणें (क्रि.) तडफडणें पहा.
तरफदारी (स्त्री.) वकीली, कैवार, पक्ष-पात, बाजू सावरून धरण्याचा यत्न.
तरबूज (फा. न.) टरबूज.
तरबेज–त–द (अर. तरबेत वि.) निपुण, निष्णात.
तरमबंदी (स्त्री.) जमीनीची वर्गवारी.
तरमळ—तळमळ पहा.
तरमुंडी (प्रा. स्त्री.) जोराचा धक्का, मुसांडी; **त० देणें**—तुटून पडणें.
तरल (सं. वि.) पातळ; क्षणिक; चंचळ.
तरवटा (पु.) टाकळा.
तरवणी (न.) पेज, कांजी.
तरवार (सं. तरवारि स्त्री.) तलवार, खड्ग, समशेर; **त० गाजविणें**—परा-क्रम करणें; **त०च्या धारेवर धरणें**–किंवा **वागविणें**—अतिशय कडक शिस्तीखालीं ठेवणें. [करणारा.
तरवारबहाद्दर (वि.) रणांत पराक्रम
तरस (सं. तरक्ष न.) एक वन्य पशु.
तरसणें (क्रि.) थकणें, शिणणें.
तरसाळें (न.) कटोरा.
तरळ (वि.)चपळ, बद्द (आवाज).
तराज, तराजू (फा. स्त्री.) तागडी
तराठणें (क्रि.) ताठणें. [वल्गना.
तराठा (पु.) मोठाल्या बढाईच्या गोष्टी,
तरांडा (पु.) झाडाची लांब व सरळ फांदी.
तरांडें (सं. तरंड न.) एक प्रकारचें मोठें तारूं, ताफा.

तराणा (फा. पु.) विशिष्ट प्रकारचें गीत.
तराफा (पु.) मोठा ताफा.
तरारणें (क्रि.) अतिशय फुगणें.
तराळ (पु.) ओझें वाहणारी एक हलकी जात; महार (वि.) सावध.
तरी (फा. स्त्री.) जलमार्ग; पाणी धरणारी जमीन; नौका, (अ.) तथापि, निदान.
तरु (सं. पु.) वृक्ष, झाड.
तरुण (सं. वि.) तरणा, जवान.
तरुणी (सं. स्त्री.) तरणी स्त्री.
तरुतल (सं. न.) झाडाचे तळापासची जागा.
तरोटा (पु.) टांकळा.
तर्क (सं. पु.) अनुमान, सिद्धांत, अक्कल, कल्पना; तर्कशास्त्र (सं. न.) न्यायशास्त्र; अनुमानविद्या.
तर्कगम्य (सं वि.) तर्कानें जाणण्यासारखें, तर्क्य.
तर्कट (न.) कांहींतरी भलताच केलेला तर्क, कुतर्क.
तर्कटी (वि.) कुतर्क करणारा.
तर्कविद्या (सं. स्त्री.) तर्कशास्त्र.
तर्कशास्त्र (सं. न.) प्रत्यक्ष, अनुमान इ० वरून एखाद्या गोष्टीचा निर्णय करण्याचें शास्त्र; शुद्ध बुद्ध अनुमानांचे किंवा युक्तिवादांचे तात्विक विचार करणारें शास्त्र; न्यायशास्त्र.
तर्की (सं. पु.) तर्कशास्त्रज्ञ.
तर्जणें (सं. अ. क्रि.) गर्जणें.
तर्जन (सं. न.) ठपका; निंदा; दूषण.
तर्जनी (सं. स्त्री.) अंगठ्या जवळचें हाताचें बोट.
तर्णक (सं. न.) वत्स, वासरूं.
तर्तीब (फा. स्त्री.) उपचार, व्यवस्था, तजवीज; युक्ति.
तर्तूद (फा. स्त्री.) उपाय, तजवीज.
तर्पण (सं. न.) तृप्ति; मृतांच्या नांवानें पाणी देणें.
तर्पिणें (क्रि.) खुप करणें; तृप्त करणें.
तर्मुंड (प्रा. न.) डोकें खुपसणें; (वि.) डोकें खुपसणारा.
तर्र (अ.) अगदीं पूर्ण; तट्ट फुगलेलें.
तऱ्हा (अर. स्त्री.) प्रकार, चाल, रीत.
तऱ्ही (प्रा. अ.) तरी.
तऱ्हेवाईक (वि.) विलक्षण, विचित्र.
तल (सं. न.) तळ, बूड; पृष्ठभाग.
तलख (फा. वि.) तिखट, चलाख, तामसी. [तलखपणा.
तलखी (फा. स्त्री.) आग, उष्णता,
तलफ–ब (अर. स्त्री.) तुंबलेला पगार; प्रबळ इच्छा.
तलब (अर. स्त्री.) पगार, मजुरी, बोलावणें; प्रबळ इच्छा; गंजिफाचे खेळांतील एक संज्ञा.
तलम (फा. वि.) फार बारीक व मऊ.
तलवार–तरवार पहा.
तलाठी (पु.) एक गांवकामगार.
तलातल (सं. न.) सप्त पातालांपैकीं सहावें.
तलाव (हिं. तालाब पु.) मोठें तळें.
तलावा (हिं. पु.) फेरफटका.
तलाश, तलास (फा. तलाश पु.) शोध, तपास.
तलाशी (स्त्री.) तपासणी.
तल्प (सं. न.) बिछाना.
तल्लख, तल्लाख (स्त्री.) धमकावणीचें पत्र (अनंतफं० पृ० ४४); शपथ.
तल्लीन (सं. वि.) निमग्न, दंग.
तव (सं. वि.) तुझें.
तंव (प्रा. अ.) तोंपर्यंत, तेव्हां, तर.
तवक, तवंक, तवका, तवकु (प्रा. पु.) त्वेष, आवेश (मोरो० भीष्म० ४१५७)
तवक्कल (अर. स्त्री. न.) ईश्वराविषयीं निष्ठा; साहसकर्म.
तवकीर, तवकील (सं. न.) वेळूचें किंवा गहूं, जव इ. चें सत्त्व [पापुद्रा.
तवंग (पु.) पाण्यावर येणारा तरंग,
तंवर (प्रा. अ.) तोंपर्यंत.
तवा (हिं. पु.) भाकरी पोळी इ. भाजण्यासाठीं केलेलें लोखंडी पसरट वाटोळें पात्र; शेला किंवा शालजोडी यांचा कांठ व पदर यांच्या मधला भाग.
तवाना (फा. अ.) ताजा; नव्यादमाचा
तवेशी (वि.) तापट; रागीट.

तशरीफ, तश्रीफ, तसरीफ (अर. पु.) मानाचा पोषाख किंवा वस्त्रें, मान.
तष्ट (न.) लचांड, संकट.
तसदी (अर. स्त्री.) त्रास, श्रम.
तसनस (अर. तहसनहस पु. स्त्री.) नाश, हानि, नासाडी.
तसबीर (फा. तसवीर स्त्री.) चित्र.
तसर, टसर (न.) एक प्रकारचें हलकें रेशमी वस्त्र.
तसराळें (न.) पसरट भांडें.
तसरीफ—तशरीफ पहा.
तसलमात (अर. वि.) मोघम काढलेली रक्कम; (स्त्री.) उपयोग; अधिकार.
तसला (वि.) तसा.
तसलिमात (अर. स्त्री.) वंदन, आदर.
तसलीम (अर. स्त्री.) आदर, सलाम,
तसवीर (अर. स्त्री.) तसबीर.
तसा (वि.) त्या प्रकारचा (अ.) त्याबरोबर.
तसू, तसूं (पु. ना.) दोन बोटांचें माप.
तस्कर (सं. पु.) चोर.
तस्करी (स्त्री.) चोरी.
तस्त (फा. न.) रुंद तोंडाचें मोठें पिकदाणीसारखें पसरट पात्र.
तस्मात (अ.) म्हणून.
तह (फा. पु.) शत्रुत्व संपून मैत्री होणें; संमति; उशीचा अभ्रा.
तहकीक (अर. वि.) निश्चित, खात्रीचा.
तहकुबी (अर. तोकूफी. स्त्री.) अनिश्चय, खळ, कांहीं काळापुरती बंदी.
तहकूब (अर. तवकूफ वि.) कांहीं काळापुरतें बंद, अनिश्चित.
तहद, तहद्द (फा. अ.) पर्यंत. [पत्र.
तहनामा (फा. पु.) तहाविषयींचें करार-
तहनाल (फा. न.) तलवारीचें म्यान
तहरीर (अर. स्त्री.) सुटका; लिखाण; वर्णन; देशपांडे, फडणीस इ० चे हक्क.
तहवेल (अर. तहवील स्त्री.) अठरा कारखान्यांचा समुदाय; रोकड, नगदी.
तहशील, तहसील (अर. स्त्री. न.) वसूली, जमाबंदी.
तहसीलदार (फा. पु.) मामलेदार.
तहा, तहां (फा. अ.) तेथें.
तहान (स्त्री.) तृष्णा.
तहानलाडू भूकलाडू—कांहीं वेळपर्यंत क्षुधा शांत करणारे फराळाचे पदार्थ; शिदोरी.
तहानेला (वि.) तृषित.
तहांहयात (फा. अ.) यावज्जीव, आयुष्यभर, मरेपर्यंत.
तळ (सं. तल पु.) बूड, खालचा भाग; जमीन, लष्कर उतरण्याची जागा, सैन्याचा मुक्काम; गाड्या उतरण्याची जागा; जोड्याचा खालचा भाग.
तळची आग मस्तकास जाणें—नखशिखांत रागानें भरणें.
तळकट (वि.) तळलेला.
तळका (पु.) लहानशी चटई; वळकुटी; फुगलेल्या पोळीचा पापुद्रा; जोड्याच्या तळाचें निघालेलें कातडें; अर्धा काप.
तळकोंकण (न.) सह्याद्रीच्या पायथ्यापासून समुद्रापर्यंतचा दक्षिणेकडचा प्रदेश; कोंकणपट्टीचा दक्षिण भाग.
तळखंड (न.) जात्याची खालची तळी.
तळखडा (पु.) खांब ज्यांत बसवितात तो घडींव दगड.
तळघर (न.) खालच्या मजल्याच्या खालीं जमीनीच्या पोटांत राहण्यासारखें केलेलें स्थळ; भुईघर.
तळझाडा (पु.) साफ नाहींसें करणें; पूर्ण चौकशी; सैन्याचा तळ उठल्यानंतर त्या जागीं कांहीं वस्तु राहिली आहे कीं काय याविषयींचा शोध.
तळण (न.) तळण्याचा पदार्थ; तळणें.
तळणें (क्रि.) तेलातुपांत अग्नीच्या उष्णतेनें पक्व करणें.
तळतळ (स्त्री.) संताप, तळतळाट.
तळतळणें (क्रि.) दुसऱ्यानें अपकार केल्याबद्दल जागचे जागीं संतापानें चरफडणें; अकस्मात् झालेल्या दुःखानें विव्हल होणें.
तळतळाट (पु.) शाप, संताप.
तळपट (न.) गुरांच्या किंवा माणसांच्या पायाखालीं तुडविले गेल्या कारणानें

होणारी शेताच्या पिकाची नासाडी; यावरून—सत्यानास; कुलक्षय, निर्वंश.
तळपणें (प्रा. क्रि.) विराजणें, शोभणें; झळकणें; चलनवलन करणें; उष्णतेनें जर्जर होणें.
तळपाय (पु.) पावलाचा खालचा भाग.
तळमळ (स्त्री.) अस्वस्थता, तडफड.
तळमळणें (क्रि.) दुःखानें व्यथित होणें.
तळवट (न.) डोंगराच्या पायथ्याजवळची सपाट जागा; कांठचा प्रदेश.
तळवटीं (अ.) खालीं.
तळवणी (न.) जमीनीवरचें नदीनाल्याचें पाणी.
तळवा (पु.) तळहात; तळपाय. **त० ची आग मस्तकास जाणें**—अतिशय संतापणें.
तळसणें (क्रि.) तोडून साफ करणें.
तळसरा (स्त्री.) खांबाचा तळखडा.
तळहात (पु.) हाताचा तळवा; **त० चा फोड**—अतिप्रिय व नाजूक वस्तु.
तळावणें (क्रि.) उष्णतेची बाधा होणें.
तळी (स्त्री.) जात्याच्या दोन दगडांपैकीं कोणताहि दगड; टांकें; लूट; आग लावणें इ० आकसाचें कृत्य; खंडोबावरून नारळ, भंडार (हळद) इ० ओंवाळून उतरतात तें; दंगा, फिसाद; **तळी उचलणें**—एखादें कार्य सर्वांनीं एका विचारानें पतकरून पार पाडणें; **तळी भरणें**—एखादें कार्य करण्याला पुष्कळांनीं हातभार लावणें.
तळीराम गार करणें—स्वतःची इच्छा तृप्त करून घेऊन स्वस्थ बसणें, ढेंकर देऊन बसणें.
तळींव (वि.) तळलेला.
तळें (सं. तल्ल. न.) तलाव; सूर्य—चंद्राभोंवतालीं दिसणारें खळें.
तक्षक (पु.) पाताळांतल्या एका मुख्य नागाचें नांव.
तक्षण (सं. न.) सुतारकाम
तक्षीम (अर. तक्सीम स्त्री.) वांटणी, फाळणी; वांटा, हिस्सा; वर्ग, जात; संघ.
तां (सर्व.) त्वां.

ताइताळें (न.) पुष्कळ ताइतांचा मिळून झालेला एक अलंकार, ताइतांची माळ.
ताई (स्त्री.) बहीण.
ताईत (अर. तावीज. पु.) मुलांच्या गळ्यांत घालण्याचा किंवा हातांत बांधण्याचा एक अलंकार.
ताक (सं. तक्र. न.) पाणी घालून घुसळलेलें दहीं; **ताकाला जाऊन भांडें लपविणें**—दुसऱ्याजवळ याचना करावयाची, पण ती सरळ रीतीनें न करतां पडद्या आड्न (अप्रत्यक्ष रीतीनें) आढेवेढे घेऊन करणें. **ताका पुरतें रामायण**—आपलें काम साधण्यापुरते आर्जव.
ताकत, ताकद (अर. स्त्री.) शक्ति, बळ.
ताकपिठ्या (वि.) तुटपुंज्या ज्ञानाचा (हरिदास, पुराणिक इ.)
ताकवणी (न.) फार पाणी घातलेलें ताक
ताका (पु.) ठाण, मागावरचें सबंध वस्त्र; दोरा; संबंध; थांग.
ताकीद (फा. स्त्री.) आज्ञा; सक्ती, जरब, बजावून सांगणें.
ताखडा (अर. ताक. वि.) धट्टाकट्टा; हुशार.
ताग (पु.) अंबाडीसारखें एक झाड; त्याचा वाख. [त्यांचें ओझें.
तांगड (स्त्री.) तेलाच्या रिकाम्या बुध-
तांगडणें (क्रि.) पाय घट्ट बांधणें; जखडणें; कामावर पाठविणें; अतिशय मेहनत करवून घेणें; हाल करणें.
तागडी (का. तक्कडि स्त्री.) तराजू.
तांगा (पु.) टांगा, घोड्याची गाडी.
तागाईत, तागायत (फा. अ.) पर्यंत, पावेतों (प्रा. वि.) तगण्याजोगा, टिकाऊ (न.) कागद चिवट करण्यासाठीं त्याला खळ लावण्याचें हत्यार.
ताजक (सं. न.) जातकाचा एक विशेष प्रकार.
ताजवा (पु.) तराजू, कांटा.
ताजा (अर. ताजिया पु.) मोहरमांतलें मुसलमानांचें शोकगीत; ताबूत; (वि.) नवा, टवटवीत; **ताज्या घोड्यावरच्या गोमाशा**—एखाद्याची भरभराट

असेपर्यंत हांजी हांजी करणारीं नीच माणसें.

ताजाकलम (फा. न.) पत्र पुरें झाल्यावर विस्मरणानें राहिलेला मजकूर शेवटीं लिहितात तो. [तेजस्वी घोडा.

ताजातवाना (वि.) प्रफुल्लित, टवटवीत;

ताजीम (अर. स्त्री.) मान, अभ्युत्थान.

ताट (न.) भोजनाचे पदार्थ ज्यांत वाढतात तें पसरट उथळ पात्र; फांशावांचून असलेली पुतळी; गोणपाट; जोंधळा, बोरू इ० चें कांड; कुंपण. **ताटाखालचें मांजर**—पूर्णपणें आज्ञांकित मनुष्य.

ताटकळणें (क्रि.) ताठले जाणें.

ताटकळा (पु.) **ताटकळ, ताटकळी** (स्त्री.) ताठपणा.

ताटली (स्त्री.) लहान ताट.

ताटवा (पु.) तक्ता, वाफा.

ताटस्थ्य (सं. न.) तटस्थपणा; उदासीन

ताटिका (सं. स्त्री.) त्राटिका, उग्र स्त्री.

ताटी (प्रा. स्त्री.) कामट्यांची चौकट

ताटूक (न.) जुन्या गोणपाटाचा तुकडा.

ताटोळा (पु.) केळीच्या पानांतला मधला दांडा; जोंधळ्याचें ताट. [णारा.

ताठ (वि.) घट्ट, ताठर, कडक, न वाक-

ताठरणें (क्रि.) ताठ होणें, न वाकणें.

ताठा (पु.) ताठपणा, गर्व, अहंपणा, उद्धटपणा.

ताड (सं. पु.) तालवृक्ष, ताडाचें झाड.

ताडकन-कर-दिशीं (अ.) एकाएकीं, चटकन्, आवाज करून.

ताडणें (सं. क्रि.) मारणें; प्रहार करणें; तुलना करणें; अनुमानानें जाणणें; अटकळ करणें.

ताडताड (अ.) आवेशानें, रागानें; उंच.

ताडन (सं. न.) मारणें; चोपणें.

ताडपत्री (स्त्री.) लुगड्याचा एक प्रकार; रोगण लावलेलें कापड.

तांडव (सं. न.) अभिनयपूर्वक नृत्य; शिवनृत्य; थयथयाट.

तांडा (पु.) समुदाय, टोळी.

ताडातोड (स्त्री.) वियोग, वाताहात, ताटातूट.

ताडी (स्त्री.) ताडाच्या झाडाचा रस.

तांडेल (तेलुगु. पु.) नाखवा, गलबतावरचा मुख्य; बैलाच्या तांड्याचा मुख्य लमाण

ताण (सं. तन् पु.) ताठपणा; ओढ; मोठा राग; फार परिश्रम; त्याचा परिणाम (थकवा, क्षीणता इ०.); आग्रह (स्त्री.) वरचढपणा; (पावसाचें) ओढून धरणें; **ताण देणें**—विलंब करणें; लंघन करणें.

ताणणें (सं. क्रि.) ओढणें, लांब करणें.

ताणा (पु.) उभें सूत; (गुरांचें) बिजवठ

ताणाताण (स्त्री.) ओढाओढ; चित्ताची व्यग्रता.

तात (सं. पु.) बाप. [तार.

तांत (सं. तंतु. स्त्री.) धागा; आंतड्याची

तांतड, तांतडी (स्त्री.) घाई, जलदी, निकड.

तांतू (सं. तंतु. पु.) दोरा, तार; मुळासकट उपटलेल्या दूर्वा.

तात्कालिक (सं. वि.) त्या काळचा, निकडीचा.

तात्काळ (सं. तत्काल अ.) लागलीच.

तात्पर्य (सं. न.) भावार्थ, सारांश, हेतु, मतलब. [पर्यंतचा.

तात्पुरता (अ.) हंगामी, कांहीं काळा-

तात्यापंतोजी (पु.) शाळामास्तर, गांवठी शिक्षक.

तांत्रिक (सं. पु.) तंत्र-शास्त्राच्या मतानें वागणारा; (न.) संक्षेपरूप कर्म; (वि.) संक्षिप्त.

तात्त्विक (सं. वि.) तत्त्वापुरतें; खरें.

तादात्म्य (सं. न.) एकरूपता.

तांदुळ (सं. तंडुल पु.) एक धान्य; त्या आकाराचा मणि.

तादृश (सं. वि.) विशेषसा, अल्पाहि.

तान (सं. स्त्री.) गायनांतील निरनिराळ्या सुरांनीं केलेला रागाचा विस्तार; आलाप; तहान, तृषा

तानमान (सं. न.) परिस्थितीची अनुकूलता, संधी. [कर्णभूषण.

तानवड, तानवडें (न.) स्त्रियांचें एक

तानुलें (वि.) तान्हें; (न.) तान्हें मूल.

तान्हा (वि.) अंगावर पिणारा.
तान्हावणें (क्रि) तहान लागणें.
तान्हुला (वि.) तान्हा.
तान्हेपारठें (वि.) अगदीं तान्हें व त्याच्याहून जरा अधिक वयाचीं (मुलें)
तान्हेला (वि.) तहान लागलेला.
ताप (सं. पु.) ज्वर; उष्णता; संताप; त्रास.
तापकरी (पु.) ज्वरानें पीडलेला.
तापट (वि.) कडक, तलख, तामसी, रागीट.
तापटणें (न.) नांगऱ्याच्या हातांतला लहान आसूड.
तापणें (क्रि.) गरम होणें, रागावणें.
तापता (फा. ताफ्ता. पु.) एक रेशमी वस्त्र.
तापविणें (क्रि.) आंच देणें, उष्ण करणें.
तापस, तापसी (सं. पु.) तपस्वी.
ताफा (अर. पु.) समुदाय, टोळी; भोपळे एकत्र बांधून नदी उतरून जाण्याचें केलेलें साधन.
तांब (सं. ताम्र. स्त्री.) तांबडेपणा; लोखंडावरचा गंज; पिकावरचा रोग; कणिकेंतला गव्हावरच्या टरफलाचा अंश. [करणारा.
तांबट, तांबटकर (पु.) तांब्याचें काम
तावडतोब (हि. अ.) लागलीच, सत्वर.
तांबडा (वि.) लाल.
तांबली (स्त्री.) **तांबलें** (न.) एक लहान भांडें.
ताबा (फा. पु.) कबजा, अम्मल.
ताबूत, ताबूद (अर. पु.) डोला; जिया.
तांबूल (सं. पु. विडा.
तांबूस (वि.) तांबडसर, कांहींसा तांबडा.
तांबें (सं. न) ताम्र; एक धातु.
ताबेगहाण (न.) ज्यांत गहाण ठेवलेली वस्तु सावकाराच्या ताब्यांत दिलेली असते तो गहाणाचा प्रकार.
ताबेदार (फा. वि.) अधीन, बंदा.
तांबेरा (पु.) पिकाचा एक रोग.
तांबोळी (सं. पु.) विड्याचीं पानें विकणारा.
तांब्या (पु.) कलश.
तामस, तामसी (सं. वि.) तापट, रागीट.
ताम्र (सं न.) तांबें.
ताम्रपट (सं. पु.) तांब्याचे पत्र्यावर कोरून दिलेला इनाम वगैरेबद्दलचा लेख.
ताम्रमुखी (वि.) लालतोंड्या.
ताम्हण, ताम्हन (न. ना.) संध्येचें वगैरे वेळीं पाणी सांडण्याचें पात्र.
तार (फा. स्त्री.) तंतु; कैफ, अंमल; चित्ताची एकाग्रता; तारेनें आलेली बातमी (प्रा. वि.) स्वच्छ, चकाकित.
तारक (सं. वि.) तारणारा.
तारकटणें (क्रि.) जड किंवा सुस्त होणें.
तारकस (फा. पु.) धातूची तार काढणार.
तारका (सं. स्त्री.) नक्षत्र; चांदणी.
तारंगण (न.) लहान मुलांचें ओरडणें, हातपाय आपटणें इ० क्रिया; रक्षण,
तारटणें, तारठणें (क्रि.) तारवटणें, जड होणें.
तारण (सं. न.) रक्षण, मुक्ति; गहाण. ठेविलेली वस्तु.
तारणें (सं. क्रि.) बचावणें; मुक्ति देणें; पार पाडणें.
तारतखाना (फा. पु.) शौचकूप.
तारतम्य(सं. न.) धोरण; सारासार विचार.
तारता (पु.) तारणारा.
तारंतार (अ.) बरोबर, तंतोतंत.
तारतीम (प्रा. न.) तारतम्य.
तारंबळ (सं. तारावल स्त्री.) त्रेधा, धांदल गडबड, खाण्यापिण्याची आबाळ.
तारल्य (सं. न.) तरलपणा, चंचलता.
तारा (सं. पु. स्त्री.) चांदणी, नक्षत्र; नदी किंवा खाडी यांतील उघडी जागा; (स्त्री) जन्म-नक्षत्रापासून कोणत्याही चंद्र-नक्षत्रापर्यंतच्या अंतरास ९ या संख्येनें भागून येणारी संख्या. **तारे तोडणें**—वेड्यासारखें भाषण करणें.
तारांगण (सं. न.) आकाश; वेधशाळा; उंच जागा, सज्जा.
ताराज (फा. पु.) लूट.
तारांबळ (सं. तारावल स्त्री.) त्रेधा, धांदल.
तारायंत्र (सं. न.) विजेच्या द्वारें बातमी पोंचविणारें यंत्र.
तारीख (अर. स्त्री.) महिन्यांतला दिवस.

तारीफ (अर. स्त्री.) प्रशंसा, स्तुति शिफारस.
तारुण्य (सं. न.) तरुणावस्था, ज्वानी.
तारुँ, तारूं (न.) नौका, गलबत, जहाज.
तारें (न.) पिसें, वेड; वादळ.
तारोतार (अ.) कांठोकांठ भरून; एका मागून एक.
तारोळा (पु.) अडथळा; दुर्दशा, दुर्मिळता; तोटा.
तार्किक (सं. वि.) तर्कशास्त्रविषयक; धूर्त; तर्कशास्त्रवेत्ता.
ताल (सं. पु.) टाळ; ताडाचा वृक्ष; घराचा मजला; गायनांतील स्वराचा काळ किंवा मेळ; (स्त्री.) पाण्याचा बंधारा, तलाव.
तालबद्ध (सं. वि.) तालांत असलेलें.
तालवर, तालवार (फा. वि.) श्रीमंत, भाग्यवान्, सन्मान्य.
तालव्य (सं. वि.) टाळूच्या साह्यानें निघणारा (ध्वनि.)
ताला (सं. तालक पु.) कुलूप, टाळा.
तालीम (अर. स्त्री.) शिक्षण, व्यायामशाळा.
तालीमखाना (फा. पु.) व्यायामशाळा.
तालु (सं. स्त्री.) टाळू
तालुका (अर. पु.) जिल्ह्याचा एक भाग.
तालेवार (फा. वि.) दैववान्, श्रीमंत.
ताव (सं. फा. पु.) अग्निसंस्कार, आंच, पीडा; कागदाचे चार बंद; **ता० मारणें**—होईल तेवढा लाभ करून घेणें;–**वर ताव देणें**—लुटणें, यथेच्छ खाणें.
तावडणें (क्रि.) मेहनत करावीणें; जबरदस्तीनें कामास लावणें.
तावणें (क्रि.) तापविणें, तापणें; **तावून सुलाखून निघालेला**—अतिशय तीव्र कसोटीला उतरलेला; भयंकर दिव्यांतून पार पडलेला.
तावत्पर्यंत (अ.) तोंपर्यंत.
तावदान (फा. न.) दाराची किंवा खिडकीची काच.
तावन्मात्र (स. अ.) तितकेंच.
ताशा (अर. पु.) एक चर्मवाद्य.

ताशेकरी (पु.) ताशा वाजविणारा.
ताशेरा (पु.) ताशावरची झोड; **ता० झाडणें**—खरडपट्टी काढणें.
तास (अर. पु.) अडीच घटकांचा किंवा साठ मिनिटांचा काळ; धातूचें मोगरीनें वाजविण्याचें घड्याळ; (सं. चाष पु) एक पक्षी; (स्त्री.) पाळ, नदीचें पात्र.
तासडपट्टी (स्त्री.) खरडपट्टी, हजामत.
तासणें (सं. तक्ष क्रि.) तोलणें, छिलणें.
ताळ (सं. ताल पु.) धरबंध, मर्यादा संबद्धता; ताड; मजला.
ताळतंत, ताळतंत्र (सं. ताल+तंतु न.) परस्परसंगति; धरबंध; नेम
ताळा (पु.) प्रत्यय, प्रचीति, मेळ; **ताळ्यावर येणें**–नीट मार्गाला लागणें.
ताळू (सं. तालु पु.) टाळू.
ताळेबंद (पु.) खतावणी रोजकीर्द इ. वरून कांहीं मुदतीच्या जमाखर्चाचा तयार केलेला खर्डा.
ति (वि.) तीन.
तिकडे (अ.) त्या बाजूकडे.
तिकोट (इं. टिकेट न.) पैसे भरल्याबद्दलची चकती; परवाना.
तिकोनी (सं. त्रिकोण वि.) तीन कोपरे [असलेलें.
तिक्त (सं. वि.) तिखट, कडू; तीव्र.
तिखट (सं. तिक्त न.) मिरच्यांची भुकटी (वि.) तीव्र, तीक्ष्ण, दाहक; **तिखट मीठ लावून सांगणें**—मनोरंजनासाठीं एखाद्या हकीकतींत पदरचा मजकूर घुसडून खुलवून सांगणें.
तिखार, तिखें (न.) पोलाद.
तिखारणें (क्रि.) तीक्ष्ण करणें.
तिगस्ता (फा. अ.) गेल्याच्या मार्गाल सालीं.
तिघई (वि.) तीन गस्ते असलेलें घर.
तिघे (वि.) तीन जण.
तिजवर (पु.) तिसऱ्यांदा लग्न करणारा.
तिजा (सं. तृतीय वि.) तिसरा.
तिजाई (स्त्री.) तिसरा हिस्सा.
तिजाइत (वि.) तीनदां व्यालेली (गाय म्हैस इ.) [हिंव.
तिजारें (न.) दर तिसऱ्या दिवशीं येणारें

तिजोरी (स्त्री.) खजिना ठेवण्याची भक्कम पेटी.
तिटकारणें (क्रि.) तिरस्कारणें.
तिटकारा (पु.) तिरस्कार, कंटाळा, वीट.
तिठा (पु.) तीन रस्ते मिळण्याची जागा.
तिडकणें (क्रि.) तडतडणें, तिडीक मारणें.
तिडका (वि.) वाकडा, वक्र; चिरडखोर.
तिडणें (क्रि.) छळणें, त्रास देणें, पीडणें.
तिडतिड (स्त्री.) रागानें चित्तास येणारी व्यग्रता; त्रास [चिडणें.
तिडतिडणें (क्रि.) तडकणें; त्रासणें,
तिडीक (स्त्री.) वेदना, कळ.
तितका (अ.) तेवढा.
तितपत (अ.) तितका, तेथपर्यंत.
तितर (सं. पु.) कवडा नांवाचा पक्षी.
तिताल (पु.) एका तालाचें नांव; **ति॰ उडणें**-दुसऱ्यांस तुच्छ लेखणें
तितिक्षा (सं. स्त्री.) शांति, क्षमा.
तितुका (वि.) तितका.
तित्तिर—तितर पहा.
तिथि (सं. स्त्री.) चांद्रमासचा तिसावा भाग, दिवस.
तिथिवृद्धि (सं. स्त्री.) तिथीचा प्रारंभ सूर्योदयापूर्वी किंवा सूर्योदयाबरोबर होऊन अंत दुसरे दिवशींच्या सूर्योदयानंतर होतो असा दिवस.
तिथिक्षय (सं. पु.) तिथीचा प्रारंभ व अंत सूर्योदयावांचून होतो तो दिवस.
तिंदा (अ.) तीनदां, तीन वेळां.
तिधारी (वि.) ज्याला तीन कडा आहेत असा.
तिनिसांज, तिनिसांजा (सं. स्त्री.) संध्याकाळ.
तिनीत्रिकाळ (अ.) सकाळीं, दुपारीं व संध्याकाळीं. [असलेला.
तिपदरी (वि.) तीन पदर किंवा धड्या
तिपाई, तिपायी (हिं. स्त्री.) तीन पायांची घडवंची.
तिप्पट (वि.) त्रिगुणित.
तिंबणें (क्रि.) मळणें; तुडविणें; खूप भिजवणें.
तिमिर (सं. न.) अंधकार; अंधत्व.

तिरकट (सं. तिर्यक् वि.) तिरवा.
तिरकटी, तिरकती (वि.) तीन डोलकाठ्या असलेलें.
तिरकस, तिरका (सं. तिर्यक् वि.) वांकडा; तिरवा.
तिरकू (सं. त्रिकूट न.) मसाल्याचे अनेक पदार्थ एकत्र कुटून केलेलें मिश्रण; तिघांचें कारस्थान; तिघांची जूट.
तिरडी (स्त्री.) प्रेत वाहून नेण्याची ताटी.
तिरणें (क्रि.) पोहणें.
तिरंदाज (फा. पु.) तीर मारणारा.
तिरपगडें (न.) फाशांच्या खेळांतलें एक दान.
तिरपणें (क्रि.) मुचकणें, ताठ होणें.
तिरपा (वि.) तिरकस, तिर्यक्, आडवा.
तिरपिट (स्त्री.) त्रेधा, गोंधळ.
तिरमिरी, तिरीमिरी, मिरमी (स्त्री.) मूर्च्छा, चक्कर, भोंड.
तिरवा (वि.) काणा, तिरळा, वाकडें पाहणारा.
तिरशिंगराव (पु.) दुसऱ्याशीं मिळून न राहणारा; तिरसट व चिरडखोर.
तिरसट (वि.) तुसडा, चिडका, तिडतिडा
तिरस्कार (सं. पु.) अनादर, तिटकारा
तिरस्थळींची यात्रा—काशी, प्रयाग व गया या तीन ठिकाणची यात्रा; दूरदूरच्या व गैर सोयींच्या ठिकाणीं पांगलेलें काम.
तिरळा (वि.) तिरवा.
तिरीप (स्त्री.) तिरपे येणारे सूर्याचे किरण.
तिरुका (पु.) पाव आणा.
तिरोधान (सं. न.) अदृश्यता, आच्छादन.
तिरोहित (सं. वि.) डोळ्याआड झालेला.
तिर्यक् (सं. वि.) वाकडा. [योनि.
तिर्यग्योनि (सं. स्त्री.) भूतपिशाचांची
तिऱ्हाईत (मल्याळी तिरायुत वि.) कोणत्याहि पक्षांत नसणारा, तटस्थ, परका.
तिल (सं. पु.) तीळ; अंगावरचा काळा ठिपका.
तिलक (सं. पु.) टिळा, श्रेष्ठ.
तिलांजलि (सं. पु.) तीळ घातलेलें पाणी; मृतमाणसाला अर्पण करावयाचें

तिलमिश्रित उदक; **ति० द्यावयास उठणें**—एखाद्याच्या नाशासाठीं टपून बसणें; **ति० देणें**—त्याग करणें.
तिवई (स्त्री.) तीन पायांची घडवंची, तिपाई.
तिवण (सं. त्रिपर्ण स्त्री.) तीन ठिकाणीं विभागलेलें पान.
तिवणा (वि.) तीन पानांचा. [संगम.
तिवंधा (पु.) अनेक गांवांच्या हद्दींचा
तिवारी (पु.) गौड ब्राह्मणांतला एक पोटभेद.
तिव्वा (पु.) पत्त्यांत—तीन ठिपके असलेलें पान.
तिशी (स्त्री.) तीस वर्षांची उमर.
तिष्ठणें (सं. क्रि.) राहणें, वाट पंहात राहणें.
तिस्मारखा—तिस्मारखां पहा.
तिसरा (वि.) क्रमानें दुसऱ्याच्या पुढचा, तीन नंबरचा; **ति० पाय**—अगदीं पूर्ण तयारी.
तिसरेंच (वि.) निराळें, विचित्र.
तिस्मारखां (पु.) अंगीं शूरत्व नसतां शूरत्वाचा नुसता आव आणणारा; बाजीराव.
तिहिरी, तिहेरी (वि.) तीन पदरी, तिघट.
तिहोत्रा (पु.) शेंकडा तीन रुपये व्याजाचा दर.
तिळ—तिल पहा; **तिळीं येणें**—स्वाधीन किंवा अनुकूल होणें (तुका० ४०७८)
तिळतिळ (अ.) थोडाथोडा.
तिळपापड होणें—अतिशय संताप होणें.
तिळप्राय (अ.) थोडासुद्धां.
तिळवण (स्त्री.) मकर संक्रांतीच्या दिवशींची नव्या नवरीच्या तिळगुळाची मिरवणूक.
तिळवा (पु.) तिळांचा लाडू.
तिळांजळी—तिलांजलि पहा.
तिळेल (न.) तिळाचें तेल.
तीख (सं. तीक्ष्ण वि.) तीक्ष्ण.
तीज (स्त्री.) तृतीया.
तीट (स्त्री.) दृष्ट लागूं नये म्हणून लहान मुलांच्या कपाळीं काजळाचा बारीक ठिपका लावतात तो.
तीड (स्त्री.) भेग; वाक, वक्रपणा, वाकण; गुत्ता, अडचण.
तीथ (सं. तिथि स्त्री.) तिथि.
तीथवार—सणाचा दिवस.
तीन (वि.) ३ ही संख्या.
तीनताळ (पु. अने.) स्वर्ग, मृत्यु व पाताल हे तीन लोक.
तीनवार (पु.) तीन आठवडे.
तीर (सं. पु.) बाण; चीर, भेग; (सं. न.) किनारा, कांठ.
तीरकमठा (पु.) धनुष्यबाण.
तीर्थ (सं. न.) पुण्यक्षेत्र; पादोदक.
तीर्थगंडा, तीर्थगिंडी (स्त्री.) तीर्थ ठेवण्याचें लहानसें भांडें.
तीर्थप्रसाद (सं. पु) देवाचें किंवा साधूचें पादोदक व प्रसाद म्हणून दिलेलें फूल, फळ, रक्षा इ०
तीर्थराज (सं. पु.) समुद्र; प्रयागक्षेत्र.
तीर्थरूप (सं. वि.) आई व बाप यांस पत्रांत लिहिण्याचा मायना; बाप.
तीर्थवटी (सं. स्त्री.) तीर्थोदक ठेवण्याचें भांडें.
तीर्थविधि (सं. पु.) तीर्थाचे ठिकाणीं क्षौर, श्राद्ध वगैरे करण्याचे विधि.
तीर्थस्वरूप (सं. पु.) आईबापांशिवाय इतर वडील माणसांना पत्रांत लिहिण्याचा मायना. [फिरणें.
तीर्थाटन (सं. न.) तीर्थयात्रा करीत
तीर्थोदक (सं. न.) पादोदक, तीर्थ.
तीर्थोपाध्याय (सं. पु.) तीर्थाचे ठिकाणीं यात्रेकरूंकडून यात्रेचे विधि यथासांग करविणारा ब्राह्मण.
तीव्र (सं वि.) प्रखर, जलाल, तीक्ष्ण.
तीसमारका (वि.) तिस्मारखां पहा.
तीळ (सं. पु.) तिल पहा.
तीळतीळ (अ.) थोडथोडें.
तीळगूळ (पु.) मकरसंक्रांतीच्या दिवशीं हिंदु लोक परस्परांना गूळ किंवा साखर यांत पाकविलेले तीळ देतात ते.
तीक्ष्ण (सं. वि.) प्रखर, तीव्र.

तुकडमोड्या (वि.) कांहीं उद्योग–धंदा न करतां दुसऱ्याच्या जिवावर निर्वाह करणारा.
तुकडा (पु.) छकल, तोडलेला भाग.
तुकडी (स्त्री.) टोळी, विभाग.
तुकतुकी (स्त्री.) तेज, टवटवी, तजेला, हुशारी.
तुकविणें (क्रि.) डोलविणें.
तुंग (सं. वि.) उंच; (पु.) टोळी, समुदाय; नदीचा बांध.
तुंगार (पु.) शिवोपासकांचा एक वर्ग.
तुच्छ (सं. वि.) नीच, तिरस्कार्य; अल्प.
तुटक (वि.)मधूनमधून तुटलेला; खंडित; वेगळा.
तुटणें (सं. क्रि.) खंड पडणें; कमी होणें; बंद पडणें; **तुटून पडणें**—हल्ला करणें; नेटानें कामास लागणें.
तुटपुंजें (वि.) अपूर्ण. [तूट.
तुटवडा, तुटारा (पु.) कमीपणा; उणीव.
तुटातुटी, तुटातूट (स्त्री.) वियोग: भंग.
तुटार, तुटारा (पु.) तुटवडा, कमीपणा.
तुंड (सं. न.) तोंड; शस्त्राची तीक्ष्ण धार.
तुडविणें (क्रि.) पायाखालीं चेंदामेंदा करणें.
तुडुंब (अ.) भरपूर, कांठोकांठ (न.) घोड्यावरली नौबत.
तुणणें (क्रि.) आंत सुतें भरणें; तुरपणें.
तुणतुणें (न.) एक तंतु–वाद्य.
तुतारी (स्त्री.) फुंकून वाजविण्याचें एक वाद्य.
तुती (अर. स्त्री.) एक झाड, त्याचें फळ.
तुंद (सं. वि.) लठ्ठ, गुबगुबीत; गुंग; गर्वित.
तुंदिल (सं. वि.) लठ्ठ, ढेरपोट्या.
तुपगट, तुपट (वि.) तुपाचा वास किंवा रुचि लागलेलें.
तुफान (अर. न.) समुद्राचा क्षोभ, वादळ; आरोप, बालंट; घोड्याचें उधळणें किंवा मस्ती; (वि.) मस्ती करणारा.
तुंब (न.) चाकाचा तुंबा, मांदळा.
तुंबडी (सं. स्त्री.) वाळलेल्या भोपळ्याचें केलेलें भिक्षापात्र; शरीरांतलें रक्त काढण्याचें साधन.
तुंबणें (क्रि.) सांचणें, जमून राहणें.
तुंबळ (सं. तुमुल वि.) जोराचें, भयंकर, घोर.
तुंबा (सं. पु.) कडू पांढरा भोपळा; त्याचें केलेलें पात्र; चाकाचा मध्यभागाचा अवयव.
तुंबाडा, तुंबारा (पु.) पाणी जमावें म्हणून मोरीच्या छिद्रांत घालावयाचा बोळा; बंधारा; सांचणें, तुंबणें. इ० क्रिया; फार सांचलेलें पाणी, रक्त इ०
तुमान (फा. स्त्री.) पोकळ विजार, चोळणा.
तुमुल (सं. वि.) तुंबळ, घनघोर.
तुरक (पु.) तुर्क, मुसलमान.
तुरकाठी (स्त्री.) तुरीचें पीक काढून घेतल्यावर राहिलेलें ताट.
तुरकीचाल (हिं. स्त्री.) जलदीनें पण जवळ जवळ पाय टाकीत चालण्याची पद्धत.
तुरग, तुरंग, तुरंगम (सं. पु.) घोडा.
तुरंगी (सं. स्त्री.) घोडी.
तुरट (सं. वि.) तुरटीच्या चवीचा.
तुरटी (स्त्री.) एक औषधि द्रव्य; (हिं. फटकडी.)
तुरतुर (अ.) लवकर; पाय जमीनीला विशेषसे न टेकतां; वरवर.
तुरपणें (क्रि.) वस्त्राचा कांठ दुमडून घेऊन शिवणें.
तुरंबी (स्त्री.) डिकशी.
तुरमा (पु.) कोंब, अंकुर.
तुरळ, तुरळक (वि.) दुर्मिळ, क्वचित् आढळणारें (अ.) कोठें कोठें.
तुरा (पु) गुच्छ; मंजिरी; एक शिरोभूषण; शृंगारिक लावणीचा एक प्रकार.
तुरुंग (पोर्तु. त्रोकुं. पु.) बंदीखाना.
तुरुत (सं. त्वरित अ.) त्वरित, या क्षणीं.
तुरे (सं. तूर्य. न.) एक वाद्य, तुतारी.
तुरेवाला (पु.) तुऱ्याची लावणी म्हणणारा
तुर्तातूर्त (अ.) तत्क्षणीं, आतांपुरतें.
तुलई (स्त्री.) गादी.
तुलक (सं. पु.) कापूस.
तुलना (सं. स्त्री.) बरोबरी; सादृश्य; वजन करणें, मेळ पाहणें.

तुलसी (सं. स्त्री.) तुळस;-**वर तुलसीपत्र ठेवणें**—वरचा हक्क सोडणें.
तुला (सं. स्त्री.) तागडी; कांटा, वजन, माप; उपमा; तूळरास.
तुळाधार (सं. पु.) तराजूची दांडी.
तुलापुरुष (सं. पु.) माणसाच्या भारंभार सोन्याची केलेली प्रतिमा.
तुल्य (सं. वि.) बरोबर, समान.
तुष (सं. पु.) कोंडा, भूस.
तुषार (सं. पु.) छिटा; पाण्याचे सूक्ष्म कण; दहिंवर.
तुष्ट (सं. वि.) तृप्त, खुष.
तुष्टणें (सं. क्रि.) संतोषणें, खुष होणें.
तुष्टि (सं. स्त्री.) संतोष, तृप्ति.
तुसडा (वि.) तिरसट, हेकट.
तुसार, तुसार धान्य (न.) खरीपाच्या किंचित् अगोदरचें पीक (उडीद, मूग इ.)
तुळई (स्त्री.) बहाल, खांड; तुला.
तुळणें (क्रि.) तोलणें, वजन करणें.
तुळतुळीत (वि.) तजेलदार, तुकतुकीत.
तुळवट (पु. न.) मोठी तुळई.
तुळशीपत्र (सं. तुलसीपत्र न.) तुळशीच्या झाडाचें पान.
तुळशी वृंदावन (न.) तुळशीचें रोप लावण्याकरितां उभारलेला बांधींव स्तंभ.
तुळस (सं. स्त्री.) तुलसी.
तूं (सर्व.) द्वितीय पुरुषवाचक सर्वनाम. (एकवचन)
तूट (स्त्री.) न्यूनता; खंड; वियोग, नुकसान, तोटा.
तूटपुंजी (स्त्री.) स्वल्प भांडवल.
तूटमिती (स्त्री.) व्याजाच्या हिशोबाचा एक प्रकार.
तूण, तूणीर (सं. पु.) बाण ठेवण्याचा भाता.
तूत (अर. स्त्री.) तुतीचें झाड; (न.) त्याचें फळ.
तूप (न.) घृत, कढविलेलें लोणी.
तूर (सं. तुवरी स्त्री.) एक धान्य; दोन टोंकांचा खिळा.
तूर्त, तूर्तातूर्त (सं. त्वरित अ.) सध्या, आतां.
तूर्य (सं. न.) तुतारी, वाद्य.
तूस (सं. तूष पु. न.) कोंडा, भूस.
तूळ (सं. तुला. स्त्री.) तागडी; एक रास; जमीनीची लांबी; (पु.) कापूस.
तृण (सं. न.) गवत.
तृणधान्यें (न. अने.) नाचणी, वरी, राजगिरा, राळा इ० धान्यें.
तृतीय (सं. वि.) तिसरा.
तृतीय नेत्र (सं. पु.) शंकराचा तिसरा डोळा; **तृ० उघडणें**—अतिशय संतापणें
तृतीया (सं. स्त्री.) पंधरवड्याची तिसरी तिथि; तिसरी विभक्ति.
तृप्त (सं. वि.) संतुष्ट.
तृप्ति (सं. स्त्री.) समाधान, संतोष.
तृषणें (क्रि.) तहान लागणें.
तृषा (सं. स्त्री.) तहान.
तृषाक्रांत (सं. वि.) तहानेला.
तृषार्त (सं. वि.) तृषेनें पीडलेला, तृषाक्रांत; तहानेला.
तृषित (सं. वि.) तहानेला.
तृष्णा (सं. स्त्री.) तहान.
तेज (सं. न.) कांति, लकाकी, प्रकाश; कर्तृत्व, तीव्रता; सूर्यकिरण (ज्ञा० १८।३०८)
तेजतत्त्व (सं. न.) ज्ञान, ज्ञानेंद्रिय.
तेजःपुंज (सं. वि.) तेजस्वी, लकाकित
तेजस, तेजाळ (वि.) तेजस्वी.
तेजस्वी (सं. वि.) तेजःपुंज; बाणेदार.
तेजाकार (सं. पु.) सूर्य.
तेजी (पु.) घोडा; (स्त्री.) भरभराट.
तेजीमंदी (स्त्री.) भावाचा चढउतार.
तेजोभंग (सं. पु.) अपमान.
तेजोमय (सं. वि.) प्रकाशमान, तेजस्वी
तेजोहानि (सं. स्त्री.) अपमान; तेजाचा ऱ्हास.
तेडा, तेढा (वि.) वाकडा, आडवा.
तेथवर (अ.) तोंपर्यंत.
तेथें (सं. तत्र. अ.) त्या जागीं.
तेधवां (प्रा. अ) तेव्हां.
तेरडा (पु.) एक वनस्पति.
तेरवां (अ.) दोन दिवस अगोदर किंवा परवाच्या पुढल्या दिवशीं.
तेरस (सं. त्रयोदशी स्त्री.) हिंदु महि-

न्याच्या कोणत्याहि पक्षांतील तेरावा दिवस.

तेराबारा (पु.) वाद, तंटा, भांडण.

तेरावा (पु.) **तेरावें** (न.) माणसाच्या मरणापासून तेराव्या दिवशीं करण्याची क्रिया.

तेरीख (स्त्री.) तारीख.

तेरीज (न.) बेरजांचें पत्रक; बोटखत, बोलाचाली. [अंश.

तेल (सं. तैल न.) पदार्थांतला स्निग्ध

तेलकट (वि.) ओशट, स्निग्ध.

तेलंग (सं. तैलंग पु.) तेलंगणांतला मनुष्य.

तेलंगण (सं. तैलंग न.) तेलंगी लोकांचा देश.

तेलंगभट (पु.) तेलंगी ब्राम्हण. हे आगंतुकी करतांना फार लोचटपणा करतात: त्यावरून लोचटपणानें मागणारा असा अर्थ.

तेलंगी (वि.) तेलंगणांतला.

तेलघाणा (पु.) तेल काढण्याचें यंत्र.

तेलफळ, तेलवण (न.) **तेलसाडी** (स्त्री.) लग्न लागण्यापूर्वी वराकडून वधूकडे जाणारी नारळ, तेल, साडी वगैरेची देणगी

तेलवात (स्त्री.) दिव्यांत तेल घालणें, वाती करणें, पुसणें इ. दिवे लावण्याच्या पूर्वीची तयारी.

तेली (सं. पु.) तेल काढून विकणारा.

तेलीण (स्त्री.) तेल्याची बायको.

तेलीतांबोळी (स्त्री.) हलक्या दर्जाचे अशिक्षित लोक.

तेल्या (वि.) तुळतुळीत रंगाचा.

तेवणें (क्रि.) जळत राहणें; पाझरणें.

तेव्हां (अ.) त्याकाळीं; त्याअर्थी.

तेहतीस, तेहेतीस (वि.) ३३.

तैं (प्रा. अ.) तेव्हां; तरी.

तैजस (सं. वि.) तेजस्वी.

तैनात (अर. स्त्री.) लवाजमा; लष्करी हुकमत; नेमणूक; सोंपविलेली व्यवस्था.

तैल (सं. न.) तेल.

तैलंगण (न.) तेलंगी लोकांचा देश.

तैलबुद्धि (सं. स्त्री.) एखादी गोष्ट चटकन समजण्यासारखी बुद्धि.

तैसा (प्रा. वि.) तसा, त्या प्रकारचा; (अ.) त्याप्रमाणें.

तोकडा (हिं. वि.) आखुड, कमी.

तोख (सं. तोष पु.) संतोष; (फा. पु.) गळफास.

तोंगल (पु.) लोलक; श्रीमंत मनुष्य.

तोटका (पु.) तोडगा.

तोटरा (पु.) तुरट, शुष्क इ० पदार्थ खाल्ल्यानें घशाला कोरड पडून गिळण्यास होणारा प्रतिबंध.

तोटा (पु.) हानि, खोट, नुकसान, तूट, उणीव; कागदाच्या नळींत दारू खचून भरून केलेलें दारूकाम.

तोटी (स्त्री.) नळी, नळ; चिरकांडी.

तोड (स्त्री.) उपाय, कल्पना, युक्ति; तोडणी; (सोंगट्यांच्या खेळांत) सोंगटी मारणें; एका बाजूनें साफ केलेला दगड; चौरस दगड; उलगडा; बरोबरी.

तोंड (सं. न.) मुख, चेहरा, वदन, समोरचा भाग; छिद्र; धैर्य.

तोंडओळख (स्त्री.) नुसतें एकमेकांनीं एकमेकांना पाहिलेलें असणें.

तोडक (प्रा. पु.) तट (तुका०४४।१६); (वि.) भांडखोर.

तोडगा (हि. पु.) टाणाटोणा, मंत्र; बागुल बोवा, बुजगावणें; देवी टोचणें.

तोंडघशीं (अ.) तोंड घासलें जाईल अशा प्रकारें; **तों० पाडणें**—ऐन प्रसंगीं फसविणें.

तोंडचाट्या (वि.) तोंड देखलें बोलणारा.

तोंडचुकार (वि.) तोंड लपविणारा.

तोंडचे हिशेब—कागदावर आंकडेमोड न करतां मनांतल्या मनांत करायचे हिशेब.

तोडजोड (स्त्री.) तडजोड पहा.

तोडणें (क्रि.) कापणें, तुकडे करणें, छाटणें, कमी करणें; अंगावर पाजण्याचें बंद करणें; (भांडण) मिटविणें.

तोंडदेखणें, तोंडदेखलें (वि.) मनांत निराळेंच असतां दुसऱ्यास आवडेल

अशा तऱ्हेचें मुद्दाम केलेलें (भाषण).
तोंडपाटिलकी (स्त्री.) स्वतः कांहीं न करतां इतरांना करण्यांविषयीं हुकूमवजा गोष्ट सांगणें; वाक्चापल्य.
तोंडपाठ (वि.) पुस्तकाकडे न पाहतां केवळ तोंडानें म्हणतां येण्यासारखें.
तोंडपिटी (स्त्री.) व्यर्थ वटवट.
तोंडमिळवणी (स्त्री.) मेळ.
तोडर (पु.) एक पादभूषण.
तोंडवळा (पु.) चर्या, मुद्रा.
तोडा (पु.) एक पादभूषण; प्रायः एक हजार रुपये भरलेली पिशवी; काकडा; दोरीचा तुकडा.
तोंडाळ (वि.) बडबड्या, दुसऱ्यावर तोंड टाकणारा.
तोंडीलावणें (न.) तोंडास रुचि आणण्यासारखा पदार्थ.
तोतया (पु.) आपणच तो असें केवळ सादृश्यावरून सांगणारा; ठक, भोंदू.
तोतरा (वि.) बोलतांना लागणारा, कांपरा, चोचरा.
तोफ (फा. तोप. स्त्री.) मोठी अवजड बंदुक; उल्हाटयंत्र.
तोफखाना (फा. तोपखाना. पु.) तोफा ठेवण्याचें ठिकाण; तोफांचा समुदाय.
तोबरा (हिं. पु.) घोड्यास दाणा चारण्याची पिशवी.
तोबा (पु.) अतिशय गर्दी; गर्दी कमी करण्याकरितां लोकांना मारण्यासाठीं वस्त्राला पीळ घालून केलेला जाड कोरडा.
तोबा तोबा (अर. अ.) हायहाय !
तोमर (सं. न.) घुसळण्याच्या रवीसारखें लोखंडाचें एक शस्त्र.
तोय (सं. न.) पाणी.
तोयद (सं. पु.) मेघ.
तोरडी (स्त्री.) स्त्रियांचें एक पादभूषण.
तोरण (सं. न.) द्वार; दारावर बांधण्याचें माला इ० मंगलचिन्ह.
तोरणवेस (स्त्री.) लग्न, मुंज इ० मंगलकार्यांचे प्रसंगीं घराच्या मुख्य दरवाजावर केळीचे खांब लावून कमान करतात ती.
तोरा (पु.) दिमाख, ऐट, डौल.
तोल (सं. पु.) तोलणें; वजन; माप, तुलना; कल.
तोलणें (क्रि.) वजन करणें; उचलून धरणें; करवणें; **तोलास तोल**—बरोबरी.
तोलदार (वि.) वजनदार.
तोलदारी (हिं. सं.) वजन; प्रतिष्ठा; ईर्षा; बरोबरी; स्पर्धा, चढाओढ.
तोलींव (वि.) वजन केलेलें; मोजकें.
तोंवर (अ.) तोंपर्यंत.
तोशाखाना (फा. तोशाखाना. पु.) सरकारी खजिना.
तोशीस (अर. स्त्री.) उपद्रव, घस, झीज.
तोष (सं. पु.) संतोष, समाधान.
तोषक (अर. स्त्री.) बैठक. (सं. वि.) आनंददायक.
तोषणें (क्रि.) संतुष्ट होणें.
तोसदान (फा. न.) बंदुकीच्या गोळ्या, दारू इ० ठेवण्याची पिशवी; पिशवी.
तोहमत (अर. स्त्री.) खोटा आरोप, बालंट; नुकसान, दुर्दैवाचा घाला.
तोळंबा (प्रा. पु.) खांब बसविण्याचें उथळें; धष्टपुष्ट शरीर, गवंड्याचा ओळंबा; लंबक; तुळई.
तोळा (सं. पु.) एक वजन (१२ मासे किंवा ९६ गुंजा).
तोळामासा (वि.) अतिशय नाजूक; चंचल, अति अल्प कारणानें बिघडणारी
तौर (हिं. पु.) तोरा, डौल.
त्यक्त (सं. वि.) सोडलेलें.
त्यजणें (सं. क्रि.) सोडणें.
त्याग (सं. पु.) सोडणें, वर्जणें; दान; गोंधळ्याची मजुरी.
त्यागणें (सं. क्रि.) सोडणें, टाकणें.
त्याज्य (सं. वि.) सोडण्यास योग्य.
त्रपा (सं. स्त्री.) लज्जा, लाज.
त्रय (सं. न.) त्रिकूट, त्रिवर्ग.
त्रयी (सं. स्त्री.) तिघांचा समुदाय.
त्रयी उद्धरणें—वडिलांवरून शिव्या देणें.
त्रयोदशी (सं. स्त्री.) पंधरवड्यांतला तेरावा दिवस.

त्रसरेणु (सं. पु.) उन्हाच्या कवडशांत दिसणारा अत्यंत सूक्ष्म रजःकण.
त्रस्त (सं. वि.) त्रासलेला, भयभीत.
त्रहाटणें (प्रा. क्रि.) वाजणें, वाजविणें.
त्रागा (पु.) संतापाच्या भरांत स्वतः-लाच दुखापत करून घेणें; डोक्यांत राख घालणें.
त्राण (सं. न.) रक्षण; अतिशय जोराचा प्रयत्न; दम, शक्ति.
त्राता (सं. पु.) रक्षणकर्ता, वाली.
त्राय (सं. त्राहि. न.) रक्षण, सत्ता; आधार, बळ; प्रतिष्ठा.
त्रास (सं. पु.) कंटाळा, उपद्रव; भय.
त्रासणें (क्रि.) कंटाळणें; भिणें.
त्रासिक (सं. त्रासक वि.) त्रासणारा; एकलकोंडा.
त्राहि त्राहि (सं. अ.) 'देवा रक्षण कर' अशा अर्थाचे भ्यालेल्याचे उद्गार.
त्रि (सं. वि.) तीन.
त्रिक् (अ.) तिप्पट.
त्रिकर्मी (सं. वि.) ब्राह्मणांच्या षट्-कर्मांपैकीं तीनच करण्याचा अधिकार असलेला.
त्रिकाळ (सं. पु.) सकाळ, दुपार व संध्याकाळ हे तीन काळ.
त्रिकाल (सं. पु.) भूत-वर्तमान-भविष्य; सकाळ-दुपार-संध्याकाळ.
त्रिकालदर्शी (सं. वि.) भूत-भविष्य-वर्तमान जाणणारा किंवा दाखविणारा.
त्रिकालज्ञ (सं. वि.) भूतवर्तमानभविष्य काळांत घडणाऱ्या गोष्टींचें ज्ञान असलेला.
त्रिकूट (सं. न.) तिघांचा समुदाय, एक मताचे तिघे; तीन शिखरें असलेला डोंगर.
त्रिकोण (सं. न.) तीन बाजू असलेली सरळ रेषाकृति. [गणित.
त्रिकोणमिति (सं. स्त्री.) त्रिकोणाचें
त्रिगुण (सं. पु.) सत्त्व, रज, तम हे तीन गुण.
त्रिघात (सं. पु.) गणितांत-एका रक-मेला तिनेंच दोनदां गुणून येणारी संख्या
त्रिज्या (सं. स्त्री.) वर्तुळाच्या मध्य बिंदू-पासून परिघापर्यंतचें अंतर दाखविणारी सरळ रेषा.
त्रिताप (सं. पु.) आधिदैविक, आधि-भौतिक व आध्यात्मिक अशी तीन प्रकारची पीडा.
त्रिदंडी (सं. वि.) संन्यासाचा एक प्रकार; तीन दंड धारण करणारा; शरीर, मन, व वाणी यांचें संयमन करणारा.
त्रिदोष (सं. पु) कफ, वात, व पित्त यांचा क्षोभ.
त्रिधा (सं. वि.) तीन प्रकारचा.
त्रिनयन (सं. पु.) शंकर, महादेव.
त्रिपुटी (सं. स्त्री.) ज्ञेय, ज्ञाता व ज्ञान हीं तीन, किंवा कर्ता, कर्म व क्रिया हीं तीन.
त्रिपुंड्र (सं. पु. न.) कपाळीं लावण्याचा तीन पट्ट्यांचा तिलक.
त्रिपुर (सं. न.) त्रिपुरासुराचीं तीन नगरें
त्रिपुरी पुनव (सं. त्रिपुरी पौर्णिमा स्त्री.) कार्तिक शु० १५.
त्रिफणी (सं. स्त्री.) तिफणी.
त्रिफळा (सं. पु. स्त्री.) हिरडा, बेहडा व आंवळकठी यांचें समभाग चूर्ण.
त्रिभुवन (सं. न.) स्वर्ग, मृत्यु व पाताळ हे तीन लोक.
त्रिमूर्ति (सं. पु.) ब्रम्हा, विष्णु व महेश हे तिघे.
त्रिपट (सं. पु.) गायनांतल्या एका तालाचें नांव.
त्रिवर्ग (सं. वि.) तिघे; पुरुषार्थांपैकीं धर्म, अर्थ व काम हे तीन. [शब्द.
त्रिवाचा (प्रा. स्त्री.) तीनदां उच्चारलेले
त्रिवार (अ.) तीनदां
त्रिविध (सं. वि.) तीन प्रकारचें.
त्रिविधताप (सं. पु.) आधिभौतिक, आधिदैविक व आध्यात्मिक अशी तीन प्रकारची पीडा.
त्रिवेणी (सं. स्त्री.) गंगा, यमुना व सर-स्वती यांचा संगम होऊन झालेला प्रवाह; तीन पेडांची वेणी.
त्रिशंकु (सं. वि.) तीन खिळे मार-

लेला; धड ना इकडे ना तिकडे; (पु.) एक सूर्यवंशी राजा.
त्रिशूळ (सं. पु.) तीन फाळांचें शस्त्र.
त्रिस्थळीयात्रा (सं. स्त्री.) काशी, प्रयाग व गया या तीर्थांची यात्रा; एका माणसाला एकाच कामासाठीं अनेक ठिकाणीं जाण्याचा प्रसंग.
त्रुटि (सं. स्त्री.) नाश, शंका, लेश; अठरा निमेषांस लागणारा काळ.
त्रुटित (सं. वि.) अपूर्ण.
त्रेता (सं. स्त्री.) चार युगांपैकीं दुसरें युग.
त्रेधा (सं. स्त्री.) अनेक कामें एकाच वेळीं करण्यामुळें उडणारी गडबड; दुर्दशा.
त्रैगुण्य (सं. न.) सत्त्व-रज-तम या तीन गुणांचा समुच्चय.
त्रैराशिक (सं. न.) आद्यांक (प्रमाण) मध्यांक (फल) अंत्यांक (इच्छांक) अशीं तीन पदें दिलीं असतां चौथें पद काढण्याची अंकगणितांतली रीत. या चौथ्या पदाला इच्छाफल म्हणतात.
त्रैलोक्य (सं. न.) स्वर्ग, मृत्यु व पाताल हे तीन लोक.
त्रैलोक्य चिंतामणी (सं. पु.) एका औषधाचें नांव.
त्रैवार्षिक (सं. वि.) तीन वर्षांनीं एकदां होणारें.
त्रोटक (सं. वि.) संक्षिप्त, लहान, (न) उपनाटक.
त्र्यंबक (सं. पु.) शिव, शंकर.
त्र्यंबकेश्वर (सं. पु.) शंकर; नाशिकाजवळचें एक सुप्रसिद्ध ज्योतिर्लिंग.
त्वक्, त्वचा (सं. स्त्री.) साल, कातडी
त्वदीय (सं. वि.) तुझें.
त्वंपुरा (सं. पु.) शंखध्वनि, बोंब.
त्वरा (सं. स्त्री.) जलदी, घाई.
त्वरित (सं. अ.) जलदीनें, लवकर.
त्वष्ट (न) त्रास, लचांड.
त्वष्टा (सं. पु.) विश्वकर्मा.
त्वेष (सं. पु.) संताप; आवेश, अवसान; स्फुरण.

थ

थकणें (क्रि.) दमणें; कुंठित होणें; वसूल न होतां राहणें.
थकित (प्रा. वि.) चकित झालेला.
थक्क (वि.) आश्चर्यकारक.
थट (पु. स्त्री.) दाटी, गर्दी, जमाव.
थटकारणें (क्रि.) थाटमाट करणें, सजविणें, शृंगारणें.
थटणें (क्रि.) सजणें; ऐट करणें; डौलानें बोलणेंचालणें.
थटा (स्त्री.) गोशाळा.
थट्टा (स्त्री.) मस्करी, विनोद, चेष्टा.
थट्टी (स्त्री.) गोशाळा.
थट्टेवाईक (वि.) चेष्टेखोर.
थड (सं. तट स्त्री.) नदीचें तीर, किनारा, शेवट.
थंड (हिं. वि.) गार, सुस्त; मंद.
थडक (स्त्री.) आघात, ठोकर.
थंडक (न.) शीतलता आणणारें औषध.
थडकणें (क्रि.) येऊन पोंचणें, आदळणें; लागणें.
थडका (पु.) आघात, टक्कर.
थंडगार (वि.) अतिशय थंड.
थडगें (न.) समाधि, शव पुरल्या जागेवर केलेलें बांधकाम.
थडथडणें (क्रि.) थंडीनें कांपणें.
थंडा (वि.) मंद, सुस्त.
थंडाई (हिं. स्त्री.) शीतलता; सौम्यपणा; सुस्ती; शांतता, शीतलता आणणारें पेय.
थंडा फराळ (पु.) केवळ थंड पाणी पिऊन राहणें.
थंडावणें (क्रि.) थंड होणें, निवणें, गारठणें; कमी करणें.
थंडावा (हिं पु.) गारवा, शीतलता.
थंडी (स्त्री.) शीत; कांपरें.
थडी (प्रा. स्त्री.) तीर, कुळ, मर्यादा.
थडें (न.) थडगें.

थंडोसा (पु.) थंडावा.
थंतरमंतर (सं. तंत्रमंत्र. न.) जादु, तात्पुरता बंदोबस्त.
थपडाक, थप्पड (स्त्री.) चापटी, चपराक.
थप्पडखाऊ, थप्पडवाईक (वि.) थपडा खाणारा, निलाजरा.
थपाटी (स्त्री.) थापड, चापटी.
थबकट, थबकडा (वि.) चापट, बसक्या घाटाचा.
थबकड (स्त्री.) थापट, चापटी.
थबकणें (क्रि.) मध्येंच थांबणें.
थबथबणें (क्रि.) अतिशय भिजणें, टपकणें, गळणें.
थबथबीत (वि.) अंगावरून पाणी टिपकत असलेला, ओला.
थयथयाट (पु.) नाचणें, मौजेनें ओरडणें इ० प्रकार; संतापाचें व्यक्त चिन्ह.
थयमान (न.) थैमान पहा.
थर (सं. पु.) स्तर, पडदा; ढीग, रास; पल्ला, मर्यादा; शेवट; वर्ग.
थरकणें (क्रि.) कंप पावणें.
थरकन (अ.) कांपरें भरून.
थरकांटा (पु) रोमांच.
थरकांप (पु.) भयामुळें होणारा कंप.
थरथर, थरथरां (अ.) अंगावर रोमांच येऊन व कांपतकांपत.
थरथरणें (क्रि.) कांपणें.
थरविथर (प्रा. वि.) बरें वाईट.
थरारणें (क्रि.) अतिशय कांपणें.
थरारी (स्त्री.) थरथरी, कंप.
थलथलीत (वि.) गिलगिलीत, विळविळीत
थवा (सं. स्तबक पु.) समाज, जमाव, टोळी.
थळ (सं. स्थल न.) उंसाचा मळा; शेत, स्थान; अर्धेली वरचा खोताचा हक.
थळझाडा (पु.) गांवच्या जमीनीचें नोंदणी पत्रक.
थळणें (क्रि.) कोरणें.
थळीव (वि.) पत्र्यावर कोरलेलें.
थाऊ (प्रा. वि.) स्पष्ट, प्रांजळ (पु.) ठाव, ठिकाण.
थाऊक (प्रा. न.) भांडेंकुंडें.
थाक (प्रा. स्त्री.) थांग, ठाव; थकवा.
थाकणें (क्रि.) थकणें; शोधून काढणें, थांग लावणें.
थाको (स्त्री.) पद्धति, भाषणाची खुबी.
थांग (पु.) ठाव, अंत.
थांगदोरा (पु.) मुद्दापत्ता; सुगावा.
थाट (हिं. ठाठ पु.) डामडौल, शोभा, मौज; छपराची चौकट; जमाव, टोळी; सात स्वरांची अशी एक विशिष्ट रचना कीं जींतून राग निर्माण होतात; (वि.) गच्च, घट्ट, भरलेला.
थाट, थाटी (प्रा. स्त्री.) समुदाय.
थाटणें (क्रि.) रचणें, मांडणें, तयार ठेवणें
थाटमाट (पु.) शोभिवंत रचना.
थाटी (प्रा. स्त्री.) गर्दी, जमाव; झाडी.
थाडकन् (न.) जोराच्या आघातापासून उत्पन्न होणाऱ्या आवाजासह.
थातुरमातुर—'थंतरमंतर' पहा.
थान (सं. स्तन. न.) स्त्रीचा स्तन; (हिं. ठाण. न.) सलंग कापडाचा गठ्ठा; (सं. स्थान. न.) जागा, पत्ता.
थाप (स्त्री.) चापटी, तळहाताचा प्रहार; लाटांचा आघात; बंधारा, थोप; बसणारी छाप; गप्प, बढाईची गोष्ट; गायन वादनांतला ठेका.
थापट (स्त्री.) चापटी, थप्पड.
थोपटणें (क्रि.) चापट मारणें, थोपटणें; (न.) कुंभाराचें मडकीं वगैरे थापडण्याचें लाकूड.
थापटी (स्त्री.) चापट; गोंवरी; पट्टी.
थापटींव (वि.) थापटून केलेलें.
थापडणें (क्रि.) थापटणें पहा.
थापडवाईक (वि.) थापट्या खाणारा; निर्लज्ज; मिंधा होऊन राहणारा.
थापणें (क्रि.) चोपून चोपून सपाट करणें, लिंपणें; गोंजारणें.
थापणें (सं. स्था. क्रि.) स्थापणें.
थापा (पु.) ढेकळें फोडण्याचें किंवा लाखेच्या बांगड्या करण्याचें दांडकें; डोंगरसपाटी; गोंवऱ्या.
थापाथापी (स्त्री.) खोट्यानाट्या गोष्टी.
थापी (स्त्री.) करणी, गवंड्याचें एक हत्यार

थांबणें (क्रि.) थबकणें, बंद होणें; वाट पाहणें.
थांबविणें (क्रि.) थांबण्यास लावणें.
थाय (प्रा. पु.) अहंकार. [डबकें.
थाया (प्रा. पु.) हट्ट, छंद; मोह; लहान
थार (पु.) आश्रय; मेळ; आधार, प्रमाण
थारणें (प्रा. क्रि.) स्थिरावणें.
थारळें (न.) दूध तापविण्यासाठीं जमीनींत केलेली खांच; कुंड; डबरा;थारोळें.
थारा (पु.) आश्रय. [बदलणें.
थारेपालट (स्त्री.) हवा खाण्यासाठीं जागा
थारोळें (न.) मोटेचें पाणी साठविण्याचा हौद; डबकें; खाच, थारळें.
थाली (सं. स्थाली. स्त्री.) परात; थाळा.
थालीपीठ (न.) भाजणीचा केलेला एक रुचकर पदार्थ.
थाव (प्रा. पु.) थांग, अंत; बळ.
थावो (प्रा. पु.) ठाव, थांग.
थाळा (सं. स्थाल. पु.) मोठें ताट.
थाळी (सं. स्थाली स्त्री.) ताट; थारळें; दौंडी.
थिऑसफी (इं. स्त्री.) ब्रह्मविद्या.
थिकुलें (प्रा. वि.) थोडें लहान.
थिगळ (न.) ठिगळ (वि.) सुस्त.
थिजणें (क्रि.) घट्ट होणें, गोठणें; चरकणें.
थिटा (प्रा वि.) आखुड, अरुंद, कमी, अल्प.
थित (सं. स्थित वि.) असलेलें.
थिता (प्रा. अ.) व्यर्थ.
थिबकणें (क्रि.) थिपकणें पहा.
थिबका (पु.) ठिपका, थेंब.
थिर (सं. स्थिर) स्थिर, निश्चल.
थिराई (स्त्री.) शांतपणा.
थिरावणें (क्रि.) स्थिर होणें, शांत होणें.
थिल्लर (वि.) चंचळ; उधळ्या, खिळाडू. (न.) डबकें; उथळ बुद्धि.
थींत (प्रा. वि.) निश्चित; व्यर्थ.
थीर (सं. स्थिर वि.) शांत, स्थिर, गंभीर.
थीरथावर (वि.) स्थिरस्थावर; निश्चित; शांत.
थीरथीर (प्रा. अ.) हळूं हळूं.
थुईथुई (स्त्री.) झिमझिम पाऊस.
थुकणें, थुंकणें (क्रि.) पिंक किंवा थुंकी बाहेर टाकणें.
थुंकी (स्त्री.) मुखरस, पिंकी; **थुंकी झेलणें**—निंद्य प्रकारें खुशामत करणें.
थुली (स्त्री.) गव्हाचा सांजा.
थुवर (स्त्री.) थोर नांवाची वनस्पति. हीं झाडें कुंपणाला उपयुक्त असतात.
थू (अ.) धिक्कारार्थी शब्द (स्त्री.) थुंकी.
थूक (स्त्री. न.) थुंकी.
थू थू (अ.) छिः थू.
थेकुटें, थेकुडें, थेकुलें (प्रा. वि.) लहान, आंखुड, अल्प.
थेट (हिं. वि.) अस्सल, शुद्ध, (अ.) नेमकें; तडक; सरळ.
थेंब (पु.) बिंदु, टिपका (प्रा. पु.) प्रलय काळचा मेघ, **थेंबें थेंबें तळें साचे**—थोडें थोडें सांचतां सांचतां पुष्कळ रकम होते.
थेंबुटा (प्रा. पु.) थेंब, बिंदु
थेर (पु.) चाळे, तऱ्हा; **थेरथेर करणें** तऱ्हातऱ्हा करणें.
थैक (अ.) गुराला हलतांना उच्चारण्याचा शब्द; **थैक म्हणता ब्रह्महत्या**—क्षुद्र गोष्टीचा भयंकर परिणाम.
थै थै (अ.) आनंदानें नाचतांना होणारा आवाज.
थैथयाट (पु.) वेश्यांचा नाच; गडबडा-लोळणें, ओरडणें इ०, संतापाचा व्यक्त परिणाम. [आपट
थैमान (पु.) आरडा ओरडा, आदळ-
थैला (हिं. पु.) पोतें, मोठी पिशवी.
थैली (स्त्री.) पिशवी; थोराकडून. थोरांकडे जाणारें येणारें पत्र.
थोक (वि) टोक; (पु.) कापसाच्या, रेशमाच्या किंवा लोकरीच्या धाग्याची गुंडाळी.
थोकडें (प्रा. वि.) लहान, अग्रें.
थोकणें (प्रा. क्रि.) थांबणें; गुप्त होणें; बंद होणें; लहान होणें; ठेपणें; थांबविणें. [अनुमान.
थोकताळा (पु.) कच्चा अंदाज, ठोकळ
थोकबंद (वि.) ठोकळ, घाऊक.

थोकलें (प्रा. वि.) लहान.
थोट, थोंट (न.) कुभांड; (पु.) ठक.
थोटा (प्रा. वि.) हात तुटलेला (मनुष्य) फांद्या व शेंडा नसलेला (वृक्ष); नीच (मोरो० कृष्णावि० ६८।३४)
थोटुक (न.) खुंट; बोंटूक.
थोडका, थोडा (सं. स्तोक वि.) अल्प.
थोडक्यांत (अ.) संक्षिप्तपणें; लवकरच.
थोडाथोडका (वि.) अल्प प्रमाणाचा.
थोडा थोडा (अ.) अल्प प्रमाणानें; **जीव थो० होणें**—काळजी वाटणें.
थोडाफार, थोडाबहुत (वि.) अल्प-स्वल्प.
थोतरी (स्त्री.) गाल.
थोतांड (न.) खोटी रचलेली गोष्ट; लबाडी; पाखंड; **थो० मत**—पाखंडमत.
थोतांडी, थोतांड्या (वि.) थोतांड करणारा.
थोप (स्त्री.) विराम, विरामस्थान; बंधारा; मर्यादा, शेवट; अब्रूची जतन.
थोपटणें (क्रि.) हळूहळू थापडणें.
थोपणें (क्रि.) थांबणें.
थोपविणें (क्रि.) थांबविणें.
थोपाथोपी, थोपवाथोपवी (स्त्री.) समजावणी करून शांतता स्थापित करणें.
थोबाड (न.) **थोबाडी** (स्त्री.) गाल; **थोबाड फोडणें**—थोतरींत देणें; चांगली अद्दल घडविणें.
थोर (सं. स्थविर वि.) मोठा, श्रेष्ठ, सन्मान्य; (प्रा. वि.) पुष्कळ (स्त्री.) थुवर पहा.
थोरला (वि.) मोठा, वडील. [श्रेष्ठता.
थोरवकी, थोरवी (स्त्री.) मोठेपणा,
थोराई (स्त्री.) मोठेंपण.
थोराड (वि.) दांडगा, बळकट, मोठा.
थोरावणें (क्रि.) मोठें होणें, वाढणें.
थोरी, थोरी, थोरीव (स्त्री.) मोठेंपण, महत्व, श्रेष्ठता.
थोराड (वि.) फार मोठें.
थोरावणें (क्रि.) वाढणें; महत्त्वास चढणें.

द

द (सं. समासांत उत्तरपदीं वि.)देणारा.
दऊत (अर. दवात स्त्री.) दौत, शाई ठेवण्याचें पात्र.
दखल (अर. वि.) येऊन पोचलेलें, ज्ञात, श्रुत; **दखल देणें**—बातमी देणें; हात घालणें.
दखलगिरी (अर. फा. स्त्री.) ढवळाढवळ, मध्यें पडणें.
दंग (हिं. वि.) गुंग, तल्लीन, निमग्न; आश्चर्य
दगड (पु.) पाषाण, धोंडा; निर्बुद्ध मनुष्य; कठोर अंतःकरणाचा मनुष्य; **दगडावरची रेघ**—पक्कें, कधीं न बदलणारें वाक्य; **द० पेक्षां वीट मऊ**—त्यांतल्या त्यांत हें बरें; **द० टाकून पाहणें**—ठाव घेणें; **दगडाची छाती**—धाडस, निष्ठुर अंतःकरण.
दगडी (वि.) दगडाची केलेली; खडकाळ (स्त्री.) दगडाचें पात्र.
दगदग (स्त्री.) मेहनत; श्रम; त्रास.
दंगल (हिं. पु.) दंगा करणारांचा जमाव; धांगडधिंगा; कुस्त्यांचा आखाडा.
दगलबाज (फा. वि.) फसव्या, कपटी, घातकी. [पणा.
दगलबाजी (फा. स्त्री.) विश्वासघातकी-
दगाबाजी (फा. स्त्री.) विश्वासघात, कपट.
दगा (पु.) विश्वासघात, कपट कृत्यांविषयींचा संशय घेण्यास जागा; धोक्याची गुप्त जागा.
दंगा (हिं. पु.) गडबड; गोंधळ; उत्पात; संतापानें केलेली आदळ आपट.
दंगाधोपा, दगाफटका (पु.) धामधूम, हुल्लड, गडबड.
दगावणें (क्रि.) धोक्यांत सांपडून नाश पावणें; धोका होऊन मरण पावणें.
दगेखोर (वि.) दगलबाज, लुच्चा, कपटी.

दगेबाज, दगेबाजी—दगलबाज, दगलबाजी पहा.
दग्ध (सं. वि.) जळालेला; भ्रष्ट.
दचक (स्त्री.) भीति, मनाला बसणारा धक्का. [भिणें.
दचकणें (क्रि.) चमकणें; बिचकणें, बुजणें,
दचकळी (स्त्री.) लहान ढेकर.
दचका (पु.) मनाचा धक्का; वचक, भीति.
दटावणी (स्त्री.) दरडावणी, भीति घालणें.
दटावणें (क्रि.) दरडावणें; भिवविणें,
दट्टा, दट्टया (पु.) मोठें बुटणें; बूच.
दंड (सं. पु.) काठी, सोटा; कोपरापासून वरचा हाताचा भाग; शासन.
दंडक (प्रा. न.) चाल, वागणूक, वहिवाट.
दडणें (क्रि.) लपणें.
दंडणें (क्रि.) शिक्षा करणें.
दडदडीत (वि.) जाड, दणगट.
दंडधारी (सं वि.) हातांत काठी असलेला.
दंडन (सं. न.) शिक्षा: दमन, शासन.
दंडनीति (सं. स्त्री.) नीतिशास्त्र; माण-
दंडनीय (सं. वि.) शिक्षेस पात्र.
दडपण (न.) भार, ओझें.
दडपणें (क्रि.) दाबणें; चेपणें; सपाटून खाणें; जुलूम करणें.
दडपशाही (स्त्री.) सत्तेचा गैरवाजवी फायदा घेऊन गरिबांच्या सुखावर गदा आणणारी व्यवस्था; जुलूम; अन्यायानें एखादी चळवळ दाबून टाकणें.
दडपश्रमे (अ.) खरी माहिती नसली तर आयत्यावेळीं सुचेल तें कांहीं तरी सांगून वेळ मारून नेणें.
दंडपाणि (सं. वि.) दंडधारी (पु.) शिव.
दडपादडपी (स्त्री.) दाबून टाकण्याची सर्वत्र चाललेली क्रिया.
दडप्या (वि.) दडपणारा.
दंडवत (न.) साष्टांग नमस्कार; शूद्रांनीं पत्रांत नमस्कार लिहिण्याची विशेष संज्ञा.
दडविणें (क्रि.) लपविणें. [घट्ट.
दडस (वि.) मजबूत; टिकाऊ; जाड व
दडा (पु.) चेंडू; दट्टया; लपून बसणें.
दंडायमान (वि.) मध्यें पडलेला; आडवा पडलेला; असलेला.
दंडित (सं. वि) शिक्षा केलेला.
दंडिता (पु.) शिक्षा करणारा.
दडी देणें—लपून बसणें.
दंडी (सं. पु.) संन्यासी; द्वारपाल.
दंडुका (पु.) सोटा, बडगा.
दंडुकेशाही (स्त्री.) मारहाण किंवा जुलूम करून अंमल गाजविण्याची पद्धति.
दंडुक्या (वि.) मार देणारा, दांडगा.
दंडेली (स्त्री.) दांडगाई; जबरदस्ती.
दणकट (वि.) मजबूत, कणखर.
दणका (पु.) ठोसा, घाव, गडबड; दंगा.
दणगट (वि.) मजबूत.
दणदणणें (क्रि.) मोठा आवाज करणें; हादरणें.
दणदणाट (पु.) दणदण असा मोठा व एकसारखा होणारा आवाज.
दणाणणें (क्रि.) भयभीत होणें, गडबडणें.
दंत (सं. पु.) दांत, सुळा; पर्वताचें शिखर.
दंतकथा (स्त्री.) तोंडातोंडीं चालत आलेली गोष्ट.
दंतधावन (सं. न.) दांत घासणें.
दंतवैद्य (सं. पु.) दांतासंबंधाचे रोग बरे करणारा किंवा नवे दांत बसविणारा वैद्य.
दंताळा (वि.) पुढें दांत असलेला.
दंताळें (न.) बी पेरल्यानंतर वर माती लोटण्यासाठीं लांब दांते असलेलें आऊत.
दंती (सं. पु.) हत्ती.
दंतुर (वि.) दंताळा पहा.
दत्त (सं. पु.) दिलेलें; दत्तक; (पु.) दत्तात्रेय; (न.) दैव; काम, धंदा.
दत्त म्हणून उभें—अकल्पित रीतीनें येऊन उपस्थित झालेलें.
दत्त अवधूत (वि.) उघडाबंब; (पु.) दत्तात्रेय.
दत्तक (सं. वि.) पुत्रत्वाच्या रूपानें एखाद्याच्या मांडीवर दिलेला.
दत्तजयंती (सं. स्त्री.) मार्गशीर्ष शु० १५.
दत्तपत्र (सं. न.) दत्तक दिल्यासंबंधाचा दस्तऐवज.

दत्तविधान (सं. न.) दत्तक घेण्याचा विधि.
दत्तात्रय (सं. दत्तात्रेय पु.) अत्रि ऋषीपासून अनुसूयेच्या पोटीं झालेला ब्रह्मा, विष्णु व शंकर या देवांचा अवतार.
दंत्य (सं. वि.) दांतांच्या साह्यानें निघणारा (वर्णोच्चार.)
ददात, दधात (स्त्री.) वाण; उणीव; तोटा.
दद्रु (सं. पु.) दाद नांवाचा त्वचारोग.
दधि (सं. न.) दहीं.
दनुज (सं. पु.) दानव, दैत्य, असुर.
दपटणें (क्रि.) कोंबणें; दामटणें; धमकी देणें; जबरी करणें; गिळंकृत करणें.
दपटागिरी (फा. स्त्री.) जबरदस्ती, जुलूम.
दपटशा, दपटशाही (पु.) तंबी, धमकावणी, धाक.
दंपती (सं. पु.) नवराबायको.
दप्तर (अर. दफ्तर न.) कागदपत्र वगैरे; मुलांची पाटी, पुस्तकें इ० ठेवण्याची पिशवी
दप्तरदार (फा. पु.) कचेरीच्या कागदपत्रांवरचा मुख्य अंमलदार.
दबकणें (क्रि.) थांबणें; भिणें, स्तब्ध राहणें; नम्र होणें.
दबकावणी (स्त्री.) धमकी, भीति घालणें.
दबकावणें (क्रि.) धमकी देणें; भीति दाखविणें.
दबडका, दबडगा, दबडघा (पु.) गर्दी; पाहुणे वगैरे मंडळींचें वारंवार येणें जाणें
दबडा (पु.) **दबडें** (न.) तेल तूप इ० पातळ पदार्थ ठेवण्याची बुधली.
दबणें (क्रि.) दाबले जाणें; भिणें; लपणें.
दबदबा (पु.) भय; दरारा; इभ्रत.
दबविणें (क्रि.) दाबणें; धमकावणें.
दबा (पु.) आड लपून बसणें
दबाव (हिं. पु.) धमकी; दडपादडपी;
दब्ब (अ.) फार भरल्यासारखें.
दंभ (सं. पु.) ढोंग, सोंग.
दंभी (सं. वि.) ढोंगी, दांभिक; पोकळ.
दम (सं. पु.) इंद्रिय—निग्रह; हिंमत, जोर; शक्ति; श्वास कोंडून धरण्याची शक्ति; झुरका; **द० खाणें**—विश्रांति घेणें; **दम धरणें**—थांबणें; **दम छाटणें**—श्वास कोंडून धरणें; **दम देणें** किंवा **भरणें**-धमकी देणें.
दमट (वि.) आंबट ओलें; ओलसर.
दमटणें (क्रि.) ओलसर होणें.
दमडी (सं. द्रम्म स्त्री.) पैशाचा चौथा भाग; **दीड द० चा**—क्षुद्र, हलका.
दमणें (क्रि.) थकणें; भागणें.
दमदार (वि.) उत्साही; धीराचा; निश्चयाचा; दीर्घोद्योगी; द्रव्याची ऊब असलेला; दणगट, मजबूत.
दमन (सं. न.) संयमन; दाबून टाकणें, खोड मोडणें, रग जिरविणें (वि.) जिंकणारा.
दमाविणें (क्रि.) जिंकणें; थकविणें.
दमा (पु.) श्वास–रोग.
दमादमानें (अ.) सावकाश, थांबून, शांतपणानें.
दमेकरी (पु.) श्वासरोगानें पीडलेला.
दया (सं. स्त्री.) कृपा, मेहरबानी.
दयामय, दयावंत, दयावान (वि.) कृपाळू, दयाशील.
दयार्द्र (सं. वि.) अंतःकरणाला दयेचा पाझर फुटलेला.
दयाहीन (सं. वि.) निर्दय, निष्ठुर.
दयित (सं. वि.) प्रिय.
दयिता (स्त्री.) प्रिय स्त्री.
दर (पु.) भाव; निरख, ठरीव प्रमाण; (स्त्री.) दरी; (सं. न.) भय; (फा. अ.) प्रत्येक; (सं. पु.) खांब
दरकदार, दरखदार (फा. पु.) वंशपरंपरागत मोठा सरकारी हुद्देदार.
दरखास्त (फा. दरख्वास्त स्त्री.) फिर्याद.
दरगा (फा. दर्गाह. पु.) मुसलमानांचें पवित्र स्थान.
दरज (फा. दर्ज. स्त्री.) भेग, चीर, फट.
दरड (स्त्री. न.) कड; नदीचें उंच तीर; डोंगराची तुटलेली बाजू.
दरडाई, दरडावणी (स्त्री.) धमकावणी.
दरडाविणें (क्रि.) धाक दाखविण्यासाठीं मोठ्यानें बोलणें.

दरद (फा. दर्द पु. स्त्री.) रोग; काळजी; मर्म.
दरदरणें (क्रि.) फसफसणें; सपाटून घाम सुटणें.
दरदी (फा. वि.) काळजी घेणारा; माहितगार; मर्मज्ञ.
दरबार (फा. पु.) राजसभा; सभाजन.
दरबारी (फा. पु.) राजसभेंतला मनुष्य; (वि.) विशेष शिष्टाचाराचें.
दरमहा (फा. दरमाहा. अ.) प्रत्येक महिन्यास (वि.) मासिक.
दरम्यान (अ.) मध्यंतरीं (पु.) मध्यस्थ, जामीन.
दरवडा (पु.) अनेक जणां मिळून केलेली धटाईची चोरी; डाका.
दरवडेकरी, दरवडेखोर (पु.) दरवडा घालणारा.
दरवळणें (क्रि.) वास पसरणें.
दरवाजा (फा. पु.) दार, द्वार.
दरवेशी (फा. दरवेश. पु.) फकीर, फिरता भिक्षेकरी; अस्वल इ० प्राण्यांच्या तमाशावर पोट भरणारा.
दरा (सं. पु. स्त्री.) पर्वतांमधलें खोरें, पोट.
दरारा (पु.) भीति, धास्ती, जरब.
दरिद्र (सं. दारिद्य न.) गरीबी.
दरिद्र नामसंवत्सरे (सं.) दरिद्रावस्था.
दरिद्री (सं. वि.) गरीब; क्षुद्र, कृपण.
दरी (स्त्री.) लहान दरा, खोरें.
दरोगा (फा. पु.) मजुरांवर देखरेख करणारा.
दरोडा (पु.) दरवडा पहा.
दरोडेखोर (पु) दरोडा घालणाऱ्या
दरोबस्त (फा. अ.) एकूण एक; झाडून
दर्ज (फा. स्त्री.) चीर, भेग; फरक (अ.) दाखल.
दर्जा (अर. पु.) अधिकार, योग्यता; पदवी
दर्द, दर्दी दर्बार—इ. शब्दांसाठीं दरद, दरदी, दरबार इ. शब्द पहा.
दर्दुर (सं. पु.) बेडूक; मेघ [दरारा.
दर्प (सं. पु.) गर्व; धाडस; उग्र वास;
दर्पण (सं. पु.) आरसा.
दर्भ (सं. पु.) एक प्रकारचें गवत.
दर्या, दर्याव (फा. दर्या. पु.) समुद्र, नदी; जलाशय; **द० में खसखस**—खिजगणतींत न येणारा.
दर्यावर्दी (फा. पु.) खलाशी; नावाडी.
दर्श (सं. पु. न.) अमावास्या; त्या दिवशींचें श्राद्ध.
दर्शक (सं. वि.) दाखविणारें; (न.) चिन्ह,
दर्शन (सं. न.) अवलोकन; तत्त्वज्ञान, पुढचा भाग.
दर्शनानुशासन शास्त्र (सं. न.) प्रकाशशास्त्र.
दर्शनी (सं. वि.) बाहेरचें; दिखाऊ; **द० हुंडी**—हुंडी पाहतांच तिची रक्कम दिली पाहिजे अशी हुंडी; **द० अंग**—शोभिवंत बाजू. [णीय.
दर्शनीय (सं. वि.) पाहण्यालायक, प्रेक्ष-
दर्शनेंद्रिय (सं. न.) नेत्र, डोळा.
दर्शयिता (सं. वि.) दाखविणारा.
दर्शविणें (क्रि.) दाखविणें; सूचित करणें.
दर्शी (सं. वि.) पाहणारा; दाखविणारा.
दल (सं. न.) पान; दळ; अर्धाभाग; सैन्य.
दलदल (हिं. स्त्री.) रुपण, रेवण, चिखलाची किंवा पाणथळ जमीन.
दलन (सं. न.) दळणें, चुराडा करणें.
दलाल (अ. पु.) मध्यस्थ, अडत्या
दलाली (अर. स्त्री.) दलालाचा धंदा; त्याची मजुरी.
दव (सं. पु.) वणवा, दावानल; अरण्य,वन.
दंव (न.) हिम, तुषार, दहिंवर.
दवड (स्त्री.) धांव, दौड.
दवडणें (क्रि.) धावणें; पळणें; सोडणें.
दवंडी (स्त्री.) दौंडी; डांगोरा, प्रसिद्धि.
दवा (अर. स्त्री.) औषध.
दवाखाना (फा. पु.) औषधालय.
दवाग्नि (सं. पु.) वणवा.
दंश (सं. पु. डंख.) चावा; नांगी मारणें.
दश (सं. वि.) दहा.
दशक (सं. न.) दहांचा समुदाय.
दशक (वि.) डसणारा.
दशकंठ, दशकंधर, दशग्रीव, दशमुख (सं. पु.) रावण.
दशग्रंथी (सं. वि.) पढलेला, पढीक.

पीठ भिजवून केलेली पोळी; (वि.) दहावी.
दशमुख (सं. पु) रावण.
दशा (सं. स्त्री.) स्थिति, अवस्था; वस्त्राच्या टोंकाचीं सुतें; मनुष्याला सुख-दुःखदायक जन्मकालीन ग्रहांची स्थिति.
दशानन (सं. पु.) रावण.
दशावतार (सं. पु.) विष्णूचे दहा अवतार.
दशांश (सं. पु.) दहावा हिस्सा.
दशाह (सं. पु.) सुतकाचे दहा दिवसांचा काळ.
दशाहारा (सं. पु.) ज्येष्ठ शु. १ पासून दहा दिवस होणारा गंगोत्सव. [समाप्ति.
दशी (सं. दशा. स्त्री.) वस्त्राचीं न विणलेलीं शेवटचीं सुतें; दशा; दहा दिवस सुतक धरावें असा संबंध.
दंशी (सं. वि.) मनांत द्वेष धरणारा.
दशेंद्रियें (सं. न. अने.) पांच ज्ञानेंद्रियें आणि पांच कर्मेंद्रियें.
दस (सं. दश वि.) दहा.
दसकत (हिं. दस्तखत न.) हस्ताक्षर, सही; निशाणी.
दसडी (स्त्री.) वस्त्राची दशी.
दसरा (पु.) आश्विन शु. १० (विजयादशमी.)
दसोडी (स्त्री.) वस्त्राची दशी.
दस्तऐवज (फा. दस्तआवेज पु.) लेख, हातचा कागद.
दस्तक (फा. न.) परवाना.
दस्तखत (फा. स्त्री.) सही, निशाणी.
दस्ता (फा. पु.) २४ कागदांची गड्डी; बंदुकीच्या मागचा भाग; बत्ता; सैन्याची तुकडी.
दस्तावेज—दस्तऐवज पहा.
दस्तुर (फा. पु.) पारशी लोकांतला मोठा धर्मशास्त्रज्ञ; वहिवाट, नियम.
दस्तूर (अर. पु. न.) लिहिणाराची निशाणी, सही; लेख; रीत; वहिवाट; नियम; कर.
दस्तूरखुद—स्वतःच्या हातचें लिहिलेलें.
दहन (सं. न.) अग्निसंस्कार; जाळणें.
दहनीय (सं. वि.) जाळण्यास योग्य.
दहं (सं. दश. पु.) संख्येच्या मांडणींत उजवीकडून डावीकडे दुसरें स्थान.
दहळू, दहल्या (पु.) पत्त्यांतलें दहा ठिपक्यांचें पान.
दहशत (फा. स्त्री.) धास्ती, भीति; धाक.
दहा (सं. दश. वि.) १०
दहिंवर (न.) दंव, हिम.
दहीं (सं. न.) विरजलेलें दूध, दधि; **दहीं खाऊं कीं मही खाऊं**—मनाची संदिग्धावस्था.
दहींकाला (पु.) उत्सवाचे अखेरचे दिवशीं मातीच्या हंडींत दहीं व जोंधळ्याच्या लाह्या घालून ती हंडी टांगतात व मग ती फोडून त्यांतला हातीं लागलेला भाग देवाचा प्रसाद म्हणून खातात तो.
दळ (सं. न.) अर्धा भाग; पान; सैन्य; ओंव्याची पूड; गीर, जाडी.
दळण (न.) दळण्यासाठीं घातलेलें धान्य दळण्याची क्रिया; रेंगाळत केलें जाणारें काम; (प्रा.) आचरण (तुका०१६०); परिचय; समागम.
दळणवळण (न.) व्यवहार, परिचय, जाणेंयेणें.
दळदार (वि.) जाड, सत्वांशयुक्त.
दळप (न.) दळण; दळणावळ.
दळभद्र्या (वि.) भित्रा; दुर्दैवी.
दळभार (सं. दलभार पु.) सैन्य; शक्ति.
दळवी, दळवै (प्रा. पु.) सेनापति.
दाळिद्र (न.) दारिद्र्य.
दळिया (पु.) गव्हाचा रवा, तूप, साखर इ० घालून केलेले लाडू.
दळुबाई (स्त्री.) रड्या; भित्रा.
दळ्या (वि.) रड्या; (पु.) दळिया.
दक्ष (सं. वि.) हुशार, सावध; योग्य.
दक्षिण (सं. वि.) उजवा; हुशार; उदार; अनुकूल; (स्त्री.) दक्षिण दिशा.
दक्षिणा (सं. स्त्री.) ब्राह्मणास दिलेलें द्रव्य
दक्षिणायन (सं. न.) कर्क संक्रांतीपासून मकर संक्रांतीपर्यंतचा काळ; विषुववरेषेपासून दक्षिणेकडे सूर्याचें जाणें.

दाई (हिं. दाई. फा. दाया स्त्री.) उपमाता; प्रसूति समयीं बाळंतिणीची सुटका करणारी कुशल स्त्री.
दाईज (सं. दायाद पु.) नात्यागोत्याचा मनुष्य; वारसाचा हक्क असलेला; अशुभ चिंतणारा; मत्सरी मनुष्य.
दाखल (अर. वि.) येऊन पोचलेला; (अ.) बद्दल, ऐवजीं सारखा.
दाखला (पु.) उदाहरण; प्रत्यक्ष अनुभव: पुरावा; सर्टिफिकीट.
दाखविणें (क्रि.) प्रत्ययास आणणें; समजावून देणें
दांग (न.) वन; अरण्य; डोंगराळ प्रदेश
दागडुजी (स्त्री.) डागडुजी पहा.
दागिना (पु.) डागिना पहा.
दाघ (प्रा. पु.) दाह.
दाट (वि.) घट्ट; घन (अ) बळेंच
दाटणी (प्रा. स्त्री.) गर्दी; दडपण.
दाटणें (क्रि) घट्ट होणें; गर्दी करणें; भरून येणें; रागें भरणें; दाबणें; अडकविणें.
दाटी (स्त्री.) गर्दी, भीड, खेंच.
दाटुगें (प्रा वि.) दांडगें; मोठें.
दाटून (अ.) मुद्दाम; बळेंच; आग्रहानें.
दांड (सं. पु.) लांब काठी: ताठरपणा; एकेक मोतीं; (वि.) दांडगा: माजोरी.
दांडका (पु.), **दांडकें** (न.) दांडू; सोडगा.
दांडगा (वि.) बळकट; उर्मट.
दांडगाई (स्त्री.) मस्ती: दांडगेपणाच्या चेष्टा.
दांडपट्टा (पु.) मर्दुमकीचा एक खेळ.
दांडा (पु.) यंत्र फिरविण्यासाठीं मूठ बसविलेली काठी; पाटीचा कणा.
दांडी (स्त्री.) काठी; समुद्रांत गेलेली जमिनीची अरुंद पट्टी; मोठी व लांबवर पसरलेली लाट.
दांडे पूर्णिमा (स्त्री.) होळीचा दांडा पुरतात तो दिवस, माघ शु. १५.
दांडोरा (पु.) दौंडी; डंका.
दाढ (सं. दाढा स्त्री.) दांताच्या कवळींतले शेवटचे मोठे दांत; भाजलेली जमीन;

दाढी (सं. स्त्री.) हनुवटीवरचे केस; **दाढी धरणें**—विनवणी करणें.
दाणा (पु.) धान्य; धान्याचा कण; त्यासारखी आकृति; एकेक मोतीं: उत्तम गुणवान् पुरुष.
दाणागोटा (पु.) धान्य वगैरे.
दाणादाण (स्त्री.) पांगापांग; वाताहात, पांगणी.
दाणेआळी (स्त्री.) धान्याच्या दुकानांची पट्टी.
दाणेदार (वि.) कणीदार.
दांत (सं. पु.) दंत; **दांत किटविणें**—अतिशय याचना करणें; **दांत काढणें, किंवा दाखविणें**—उपहास-बुद्धीनें हंसणें; **दांत कोरून पोट भरणें**—बारीक सारीक गोष्टींत देखील काटकसर करणें; **दांत खाणें**—द्वेषबुद्धि धरणें; **दांत ठेवणें, बाळगणें किंवा राखणें** द्वेष करणें; **दांत पडणें**—फजिती होणें; **दांत पाडणें**—रग जिरविणें, फजीती करणें; **दांताच्या कण्या करणें**—वारंवार बोलून बोलून थकणें: बोलण्याची शिकस्त करणें; **दांतांस दांत लावून बसणें**—उपास करणें, कांहीं न खाणें; **दांतीं तृण धरणें**—नम्र होऊन शरण जाणें; **खाण्याचे दांत वेगळे दाखवावयाचे दांत वेगळे**—दांभिकता, कपट.
दात (पु.) दंश: द्वेष.
दांतखिळी, दांतखीळ (स्त्री.) **बसणें**—तोंड उघडतां न येणें.
दातरखिड (स्त्री.) मधलेच कांहीं दांत पडल्यानें होणारी खिड.
दांतरा (सं. दंतुर. वि.) दांत पुढें असलेला.
दांतवण (न.) दंतमंजन.
दाता (सं. वि.) देणारा; उदार, दानशील.
दांता (पु.) दांताच्या आकाराचा यंत्राचा भाग.
दांताड (न.) दांताचा समुदाय.
दातार (वि.) दाता, धनी.
दांताविणें (क्रि.) दांतओठ चावणें; दांते बसविणें.

दांताळ (वि.) पुढें दांत आलेला.
दांताळपुरी (स्त्री.) दांत, दंतपंक्ति.
दांताळी (सं. दंतावलि स्त्री.) दंतपंक्ति.
दांताळें (न.) फणी सारखें दांते असलेलें शेतकीचें एक आऊत.
दातृत्व (सं. न.) उदारपणा; दानशूरता.
दांतारी (प्रा. स्त्री.) दांत.
दातोरें (प्रा. न.) दांताडें, दांत.
दाद (फा. स्त्री.) तक्रार, न्याय; (सं. दद्रु स्त्री.) एक त्वग्रोग.
दादर (पु.) लाकडी जिना.
दादला, दादुला (पु.) नवरा.
दादापुता—दादाबाबा-करणें—गोड बोलणें; आर्जव करणें
दान (सं. न.) देणें; धर्मार्थ देणें; खेळांत पडलेला डाव; हत्तीचा मद.
दानत (अर. स्त्री.) शील; सद्वर्तन.
दानधर्म (सं. पु.) धर्मकृत्य; परोपकारार्थ केलेला द्रव्य-व्यय.
दानपत्र (सं. न.) देणगीपत्र; देणगी.
दानव (सं. पु.) असुर; दैत्य.
दानवीर, दानशूर (सं. वि.) दानाचे कामीं उत्साही. [असलेला.
दानशील (सं. वि.) दान-धर्माकडे प्रवृत्ति
दापणं (प्रा. क्रि.) दटावणें.
दांपत्य (सं. न.) पतिपत्नीसंबंध; जोडपें
दाब (हिं. पु.) दडपण; वजन; दबकावणी; धाक; रुबाब: कमरपट्टा (मोरो० कृष्ण० ३।६).
दाबणें (क्रि.) दडपणें; धमकावणें; गुप्त ठेवणें; गिळंकृत करणें, गट्ट करणें.
दाबखीळ (स्त्री.) चाप, जी दाबली असतां दार वगैरे उघडतें किंवा लागतें अशी खुंटी.
दाबदुबी (स्त्री.) सामदामादि उपायांनीं दाबून टाकणें.
दाभण (पु. न.) मोठी सुई.
दाभाड (न.) जबडा.
दांभिक (सं. वि.) ढोंगी.
दाम (हिं. पु.) पैसा; किंमत; आण्याचा तिसावा हिस्सा; (सं. न.) दावें; पुष्पमाला.
दामचुबक, दामजोड, दामजोड्या (वि.) कृपणपणा करून पैशाशीं पैसा जोडणारा.
दामट (वि.) दमट, ओलसर; (स्त्री.) अंधारी, झापड.
दामटणें (क्रि.) वेगानें हाकलणें; वापरणें.
दामटी (स्त्री.) लहान पातळ भाकर, गोंवरी; चपटा पैसा; चापट वस्तु.
दामदुप्पट (स्त्री.) व्याजासहित झालेली मूळ भांडवलाच्या दुप्पट रकम.
दामाजीपंत (पु.) पैसा.
दामाशाई (हिं. स्त्री.) बुडत्या कुळाच्या सावकारांला त्यांच्या कर्जाच्या मानानें कमजास्त रकमेची वांटणी मिळते ती.
दामिनी (सं. स्त्री.) विद्युत्.
दामी (हिं. स्त्री.) कराची आकारणी.
दामोदर (प्रा. न.) रत्नखचित मंदिर (राम २०।१२); (वि.) गर्भश्रीमंत.
दामोदर (सं. पु.) श्रीकृष्ण.
दाय (सं. पु.) वारसांना वाटून द्यावयाची मिळकत.
दायक (सं. वि.) देणारा.
दायभाग (सं. पु.) मृत माणसाच्या जिंदगीची वारसांत वांटणी.
दायाद (सं. पु.) वारस, भाऊबंद, वांटेकरी
दायी (समासांत उत्तरपदीं वि.) देणारें.
दार (न.) द्वार; (वि.) ऐपतवाला; (पु.) भार्या.
दारग्रहण (न.) **दारपरिग्रह** (पु.) विवाह.
दारमदार (पु.) करार.
दारवंट (प्रा. पु.) वेस; उंबरठा.
दारशिणा (सं. दंतशाण पु.) दंतमंजन.
दारा (सं. स्त्री.) बायको, पत्नी.
दारिद्य (सं. न.) गरीबी.
दारुड्या (वि.) अतिशय दारू पिणारा.
दारु (सं. पु.) काष्ठ, लाकूड.
दारुण (सं. वि.) भयंकर, घोर.
दारू (फा. स्त्री.) मद्य, सुरा; औषध; बंदुकीची वगैरे बारुद.
दारूगोळा (पु.) युद्धांत उपयोगी

पडणारें दारू, तोफेचे गोळे इ. सामान.
दारूबाज (हिं. वि.) मद्यपी.
दार्ढ्य (सं. न.) दृढता; खंबीरपणा.
दालचिनी (स्त्री.) एक औषध.
दालन (फा. दालान न.) सोपा.
दाव (सं. पु.) वणवा लागलेलें रान.
दावण (सं. दामिनी स्त्री.) गुरें बांधण्याची लांब दोरी; रांग; ओळ.
दावणा (प्रा. वि.) दाखविणारा.
दावणें (क्रि.) दाखविणें.
दावा (अर. पु.) द्वेष; शत्रुत्व; फिर्याद; हक्क
[वणवा.
दावाग्नि, दावानल, दावानळ (सं. पु.)
दाविणें (क्रि.) दाखविणें; पहाणें.
दावें (सं. दामन न.) गुरांच्या गळ्यांत बांधण्याची दोरी.
दावेकरी, दावेखोर, दावेदार (पु.) शत्रु, हक्क सांगणारा.
दावेदारी (स्त्री.) शत्रुत्व; हक्क.
दाष्ट (वि.) खट्याळ; खाष्ट; दुष्ट.
दास (सं. पु.) सेवक; गुलाम; शूद्र.
दासानुदास (सं पु.) चाकराचा चाकर.
दासी (सं. स्त्री.) कुळंबीण, सेविका.
दासीपुत्र (पु.) अनौरस संतति.
दास्य (सं. न.) चाकरी, गुलामगिरी.
दाह (सं. पु.) आग, भडका.
दाहक (सं. वि.) जाळणारा.
दाहणें (सं. दह क्रि.) जाळणें.
दाहोतरा, दाहोत्रा (पु.) शें. १० टक्के व्याजाचा दर.
दाह्य (सं. वि.) पेट घेणारें.
दाळ (सं. दल स्त्री.) डाळ, द्विदल धान्य.
दाळरोटी (स्त्री.) साधें जेवण.
दाळिंब (सं. दाडिम न.) डाळिंब.
दाक्षिणात्य (सं. वि.) दक्षिणचा.
दाक्षिण्य (सं. न.) हुशारी; कुशलता.
दिक् (सं. स्त्री.) दिशा.
दिक्कत (अर. स्त्री.) संशय, शंका.
दिक्पाल (सं. पु.) एकेक दिशेची एकेक संरक्षक देवता.
दिखाऊ (वि.) बाहेरून सुरेख दिसणारें.
दिगंतर (सं. न.) अन्य दिशा; सर्व प्रदेश; दिगंतरीं जाणें—सर्व पृथ्वीवर पसरणें.
दिगंबर (सं. वि.) नग्न.
दिगर (फा. अ.) शिवाय, आणखी, नंतर.
दिग्गज (सं. पु.) प्रत्येक दिशेच्या अंतीं असलेला एकेक हत्ती.
दिग्दर्शन (सं. न.) दिशा किंवा सामान्य स्वरूप दाखविणें; सामान्य निरूपण;
दिग्विजय (सं. पु.) सैन्यबलानें किंवा विद्येनें चारी दिशांस जिंकणें.
दिङ्निर्णययंत्र (सं. न.) ज्याच्या द्वारें दिशा ओळखतां येतात असें यंत्र.
दिठावणें (प्रा. क्रि.) दृष्ट लागून नासणें.
दिठी (प्रा. स्त्री.) दृष्टि.
दिंड (न.) कापडाचा गठ्ठा; उकडलेलें एक पक्वान्न; खांब; खुंट.
दिडका (वि.) दीडपदरी.
दिडकी (स्त्री.) पैसा.
दिंडी (स्त्री.) दरवाज्याची खिडकी; एक वाद्य; एक छंद; छबिना.
दिढी (स्त्री.) दीडपट.
दिन (सं. पु.) दिवस.
दिनकर (सं. पु.) सूर्य.
दिनचर्या (सं. स्त्री.) नित्याची राहणी; नित्याचा खर्च.
दिनमणि (सं. पु.) सूर्य.
दिनमान (सं. न.) दिवसाची लांबी; परिस्थिति; काळवेळ.
दिनावधि (सं. पु.) विलंब, उशीर.
दिन्हणें (प्रा. क्रि.) देणें.
दिपणें (सं. क्रि.) चक्क होणें; अंधेरी येणें.
दिपत (स्त्री.) दीपवात, दिवाबत्ती.
दिपवाळी (सं. स्त्री.) दिवाळी.
दिपुष्ट (न.) दिवा विझविल्यानंतर त्यांत राहिलेलें तेल.
दिमाख (अर. दिमाघ पु.) तोरा, डौल
दिम्मत (अर. स्त्री.) हवाला, जिम्मा; निसबत.
दिरंग (फा. पु.) दिरंगाई (स्त्री.) उशीर, लांबण, विलंब.
दिल (फा. पु. न.) मन, अंतःकरण.

दिलखुशी (फा. स्त्री.) संतोष; चित्ताची प्रसन्नता.
दिलगीर (वि.) खिन्न.
दिलदार (वि.) मनमिळाऊ, उदार.
दिलदिलासा (फा. पु.) आश्वासन.
दिलेर (फा. पु.) धारिष्टवान्, धाडसी, धैर्यशील.
दिवटा (सं. दीप. पु.) पेटविलेला काकडा, मशाल: मशाल धरणारा; कुलाला कलंक लावणारा; (प्रा. पु.) भविष्य सांगणारा जोशी.
दिवटी (सं. दीपिका. स्त्री.) लहान मशाल
दिवठाण (सं. दीपस्थान. न.) घरांतली दिवा लावण्याची जागा.
दिवड (पु. न.) निर्विष सापाची एक जात
दिवली (स्त्री.) लहान दिवा, पणती;
दिवस (पु.) सूर्योदयापासून पुनः सूर्योदयापर्यंतचा चोवीस तासांचा काळ; मृताची उत्तर क्रिया; सूर्य.
दिवसगत (स्त्री.) विलंब; उशीर
दिवसाढवळ्या (अ.) भर दिवसा; ढळढळीत दिवस असतां.
दिवसेंदिवस (अ.) उत्तरोत्तर.
दिवा (पु.) दीप (अ.) दिवसा: **दिव्याखालीं अंधार**—चांगल्या गोष्टींतच पुष्कळ वेळां ठळक दोष असतात; **दिवे लावणें**—(उपरोधिक) महत्कृत्य करणें.
दिवाण, दिवाणजी (फा. पु.) मंत्री.
दिवाणखाना (फा. पु.) मोठें दालन.
दिवाणगिरी (स्त्री.) दिवाणाचें काम.
दिवाणवाडा (फा. पु.) राजमंदिर.
दिवाणा (फा. वि.) वेडा, मूर्ख.
दिवाणी (फा. वि.) देणें घेणें, हक्क इ० संबंधी.
दिवाभीत (न.) घुबड.
दिवाळखोर (वि.) उधळ्या.
दिवाळी (स्त्री.) दिपवाळी; आश्विन व० १२ पासून कार्तिक शु० २ पर्यंतचे सणाचे दिवस. [देणें.
दिवाळें (न.) नादारी; भागोरें; लोकांचें
दिवेलावणें (न.) पणथी, पसरट आकाराचा तेलवात केलेला उघडा दिवा.
दिव्य (सं. वि.) स्वर्गीय; लोकोत्तर(न.) कसोटी; परीक्षेची वेळ, कठीण प्रसंग.
दिव्याची आवस—आषाढ व० ३०; दिव्यांची पूजा करण्याचा दिवस.
दिशा (सं. स्त्री.) बाजू, दिक्; **चारी दिशा मोकळ्या होणें**—वाटेल तिकडे जाण्याला मोकळीक मिळणें; **दिशेस जाणें**—शौचास जाणें; **दिशा फाकणें**—प्रभात होणें.
दिशीं (अ.) दिवस असतांना, दिवसाउजेडीं.
दिस, दीस (प्रा. पु.) दिवस.
दिसंदिस (प्रा. अ.) दिवसेंदिवस.
दिहात, देहात, देहें (हिं. न.) गांव, गांवांचा समुदाय.
दीठ (प्रा. स्त्री.) दृष्टि, नजर.
दीड (वि.) एक आणि अर्धा मिळून; **दीडकानाचा**–बहिरा; **दीड डोळ्याचा**–आंधळा: **दीडशहाणा**—मूर्ख; **दीडदमडीचा**—क्षुद्र, हलकट.
दीन (सं. वि.) नम्र, गरीब; (अर. पु.) इस्लाम धर्म; युद्धांत लढणारांना आवेश आणणारा मुसलमानांचा जयध्वनि.
दीनवाणा (वि.) करुणा उत्पन्न करणारा, नम्र, करुणपर.
दीप (सं. पु.) दिवा.
दीपगृह (सं. न.) समुद्रांतल्या खडकाळ जागांची सूचना आगबोटीवरील तांडेलास देण्यासाठीं समुद्रांत बांधलेल्या उंच मनोऱ्यावर रात्रीं तेजस्वी दिवा लावतात तें गृह.
दीपन (सं. न.) उत्तेजित करणें, चेतविणें.
दीपमाळ (सं. स्त्री.) उत्सवप्रसंगीं दिवे लावण्यासाठीं मंदिरासमोर एक स्तंभ उभारलेला असतो तो.
दीपस्तंभ—दीपगृह पहा.
दीपावली (सं. स्त्री.) दिव्यांची रांग; दिवाळीचे सणाचे दिवस.
दीपिका (सं. स्त्री.) दिवटी.
दीप्ति (सं. स्त्री.) प्रकाश, तेज, कांति.
दीर (सं. देवर. पु.) नवऱ्याचा भाऊ.

दीर्घ (सं. वि.) लांब, मोठा.
दीर्घद्वेषी (सं. वि.) फार काळपर्यंत मनांत दंश ठेवून सूड उगविण्याची संधी पाहणारा.
दीर्घसूत्री (सं. वि.) विलंबी. [जगणारा.
दीर्घायु (सं. वि.) चिरायु, पुष्कळ दिवस
दीस (प्रा पु.) दिवस.
दीक्षा (सं. स्त्री.) एखाद्या व्रताचा उपदेश; शिक्षण; नियमांचा स्वीकार.
दीक्षित (सं. पु.) ज्यानें यज्ञ केला आहे तो व त्याची संतति; प्रवीण, हुशार.
दु (समासांत वि.) दोन.
दुआब, दोआब (फा. पु.) दोन नद्यांच्या चिमट्यांतला प्रदेश.
दुकलमी (वि.) दोन माणसांनीं लिहिलेलें: दोन कलमें असलेलें.
दुकान (फा. स्त्री. न.) विक्रीची जागा; कारखाना; प्रदर्शन. [णारा.
दुकानदार (फा. पु.) दुकान मांड-
दुकाळ (सं पु.) दुष्काळ.
दुकूल (सं. न.) रेशमी वस्त्र; उंची वस्त्र.
दुकल (स्त्री.) द्वय, जोडी.
दुःख (सं. न.) दुःसह अनुभव, वेदना.
दुखणाईत (वि.) आजारी, बिमार.
दुखणें (न.) आजार; (क्रि.) वेदना होणें.
दुखणेकरी (पु.) आजारी मनुष्य.
दुखणेंबाहणें (न.) आजार.
दुखरा (वि.) दुखणारा: नाजूक.
दुखवटा (पु.) अशौच, सुतक: मृताच्या पुत्रादिकांस देण्याचीं वस्त्रें वगैरे; शोकप्रदर्शन.
दुखवणें, दुखावणें (क्रि.) व्यथित होणें, इजा होणें. [जखम.
दुखापत (सं. दुःख+आपत् स्त्री.) इजा,
दुःखित (सं. वि.) दुःख पावलेला; खिन्न.
दुःखी (वि.) दुःख भोगणारा.
दुगाणी (स्त्री.) एक तांब्याचें नाणें; २ पै; पशूचे मागलि दोन पाय; दुगाण्या झाडणें--लाथा मारणें.
दुग्ध (सं. न.) दूध.
दुघरी (वि.) दोन गस्त्यांचें, दुसोपी.
दुचमळणें (क्रि.) हलविणें; हलणें.
दुचष्मी (फा वि.) दोन खणांचें.
दुजा (वि.) दुसरा, आणखी, भिन्न.
दुजें (प्रा. वि.) दुसरें; (न.) द्वैत.
दुजोरा (पु.) पाठबळ;
दुटप्पी (वि.) दोन अर्थ करतां येतील असें; अनिश्चित.
दुट्टा (वि.) दुंडा; दुमडलेला.
दुडकी (वि.) दुडदुड किंवा तुरुतुरु
दुंडा (पु.) मध्यें घडी घातलेला; डबल
दुड्डू, दुड्डू (फा. पु.) पैसा; जिंदगी.
दुड्ढाचार्य (पु.) (निंदेनें) शेकोजी, महा विद्वान्, पंडित; प्रतिष्ठित.
दुणणें (क्रि.) घडी घालणें: दुप्पट करणें.
दुणता (वि.) दुघडी, दोन घड्या घातलेला.
दुणा,-णी-णें (वि.) दुप्पट.
दुणावणें (क्रि.) दुप्पट होणें.
दुतर्फा (अ.) दोन्ही बाजूंस.
दुतर्फी (वि.) दोन्ही पक्षांचा.
दुतोंडें (न.) दोन तोंडांचा सरपटणारा एक जीव.
दुतोंड्या (वि.) एकदां एक व दुसऱ्यांदा निराळेंच बोलणारा.
दुथडी (वि.) दोन्ही तीरांस व्यापणारी; (प्रा स्त्री.) नदी.
दुंदुभि (सं. पु.) नगारा, नौबत.
दुधाळ, दुधाळू (वि) पुष्कळ दूध देणारी.
दुध्या (पु.) पांढरा किंवा मुग्या भोपळा.
दुनिया (फा. स्त्री.) जग, पृथ्वी.
दुपार (स्त्री.) दोन प्रहरची वेळ.
दुप्पट (वि.) दुगुणी, डबल.
दुपट्टा (फा. पु.) शेला, उपवस्त्र.
दुफळी (स्त्री.) दोन पक्ष; भांडण.
दुबका (पु.) ठोसा, बुदका.
दुबळा (सं. वि) दुर्बळ, अशक्त, रोड; दरिद्री.
दुबार (अ.) दोनदां.
दुबळकें (न.) शेंड्यास दोन फांटे असणारी काठी.
दुभणें (क्रि.) पान्हा सोडणें, दूध देणें.
दुभती (वि.) दूध देत असलेली.

दुभतें (न.) दूध, दहीं वगैरे; त्यांची व्यवस्था.
दुभागणें (क्रि.) दोन हिस्से करणें.
दुभाषी, दुभाष्या (पु.) दोन भाषा समजणारा; भाषांतर करून सांगणारा.
दुमची (फा. स्त्री.) लेंडी; घोड्याच्या शेपटींतून घ्यावयाची दोरी; लाथ; निकड.
दुमड (स्त्री.) घडी, सुरकुती, चुणी.
दुमडणें (क्रि.) घडी पाडणें.
दुमणी (स्त्री.) घोड्याची मागच्या पायाची
दुमता (वि.) दुमडलेला, घडी पाडलेला.
दुमदुमणें (क्रि.) घुमणें, गाजणें.
दुमाला (फा. पु.) दुजोरा; मागली बाजू (तुका० ७३); शब्दच्छल (जुना दा० ३।५९); (वि.) दोघांच्या मालकीचा. खंडासंबंधानें जे सरकारचे हक्क आहेत तितक्यापुरता कोणा माणसाच्या मालकीस दिलेला.
दुय्यम (फा. दूम वि.) दुसऱ्यां प्रतीचा, गौण; मध्यम.
दुरकी—दुडकी पहा.
दुरंगी (वि.) एका बाजूला एक रंग व दुसऱ्या बाजूला निराळा रंग असा.
दुरडी (स्त्री.) बुरुडी टोपली.
दुरंत (सं. वि.) अमर्याद: अपार.
दुरतिक्रम (सं. वि.) ओलांडून जाण्यास कठीण, दुस्तर, असाध्य.
दुरंदेशी (फा. दूरदेशा. वि.) दूर दृष्टीचा,
दुरधिगम्य (सं. वि.) दुर्गम्य, दुर्ज्ञेय, दुष्प्राप्य.
दुराकांक्षा (सं. स्त्री.) दुष्प्राप्य वस्तूचा अभिलाष.
दुराग्रह (सं. पु.) हट्ट.
दुराग्रही (सं. वि.) हट्टी.
दुराचरण (सं. न.) **दुराचार** (सं. पु.) वाईट वर्तन.
दुराचरणी, दुराचारी (सं. वि.) वाईट वर्तनाचा.
दुरात्मा (वि.) दुष्ट बुद्धीचा; खट.
दुरापास्त (सं. दूरापास्त वि.) कठीण, असंभवनीय.
दुरावणें (क्रि.) दूर जाणें.
दुरावा (पु.) दूरपणा, अंतर, दूर देशीं
दुरासद (सं. वि.) कष्टानें प्राप्त होण्यासारखें; दुःसह.
दुराही (फा. स्त्री.) द्वाही, शपथ.
दुरित (सं. न.) पाप.
दुरीं (प्रा. अ.) दूर.
दुरुक्ति (सं. स्त्री.) दुर्भाषण.
दुरुत्तर (सं. न.) अपमानकारक किंवा उर्मटपणाचें उत्तर.
दुरुस्त (फा. वि.) बरोबर, योग्य, नीट.
दुर्ग (सं. पु.) किल्ला.
दुर्गति (सं. स्त्री.) दुर्दशा, वाईट स्थिति.
दुर्गंध (पु.) **दुर्गंधि** (स्त्री.) घाण.
दुर्गम (वि.) जाण्यास कठीण; अगम्य.
दुर्गा (सं. स्त्री.) पार्वती.
दुर्गुण (सं. पु,) वाईट गुण.
दुर्गुणी (सं. वि.) वाईट गुणांचा.
दुर्घट (सं. वि.) कष्टानें घडून येणारें.
दुर्घटना (सं. स्त्री.) अशुभ गोष्ट घडणें, आकस्मिक प्राप्त झालेलें संकट.
दुर्जन (सं. पु.) वाईट मनुष्य.
दुर्दशा (सं. स्त्री.) वाईट स्थिति.
दुर्दिन (सं. न.) वाईट दिवस; अभ्राच्छादित दिवस; वृष्टि.
दुर्दैव (सं. न.) कमनशीब. [कठीण.
दुर्धर (सं. वि.) असह्य, धारण करण्यास
दुर्निवार (सं. वि.) निवारण्यास कठीण,
दुर्बल, दुर्बळ (सं. वि.) अशक्त.
दुर्बीण (फा. स्त्री.) दूरची वस्तु दाखविणारें यंत्र. [बुद्धीचा.
दुर्बुद्धि (सं. स्त्री.) दुष्ट बुद्धि (वि.) दुष्ट
दुर्बोध (सं. वि.) समजण्यास कठीण.
दुर्भाग्य (सं. न.) दुर्दैव, कमनशीब.
दुर्भिक्ष (सं. न.) दुष्काळ.
दुर्भेद्य (सं. वि.) फोडण्यास कठीण.
दुर्मति (सं. स्त्री.) दुर्बुद्धि.
दुर्मिळ (सं. वि.) दुर्लभ.
दुर्मुख, दुर्मुखला (वि.) खट्टू, कुरठा, तुसडा, आंबट तोंडाचा.

दुर्लभ (सं. वि.) दुष्प्राप्य, मोठ्या कष्टानें मिळण्यासारखें, विरळ.
दुर्लक्ष (सं. न.) हयगय, निष्काळजीपणा.
दुर्लक्षण (सं. न.) अशुभ चिन्ह; दोष, खोड.
दुर्लक्षणी (सं. वि.) दुर्वर्तनी, दुराचारी; वैगुण्ययुक्त.
दुर्लौकिक (सं. पु.) बेअब्रू, दुष्कीर्ति.
दुर्वच (सं. न.) निंदावाक्य.
दुर्वार (सं. वि.) टाळण्यास किंवा अडविण्यास कठीण.
दुर्वासना (सं. स्त्री.) वाईट इच्छा.
दुर्विदग्ध (सं. वि.) विद्येंत न मुरलेला तथापि ठासून सांगणारा.
दुर्विपाक (सं. पु.) वाईट परिणाम.
दुर्वृत्त (सं. वि.) दुर्वर्तनी, दुराचारी.
दुर्व्यसन (सं. न.) दुराचरणाची संवय.
दुर्व्यसनी (सं. वि.) वाईट संवयीचा.
दुर्ज्ञेय (सं. वि.) समजण्यास कठीण, गहन.
दुलई (स्त्री.) पातळ रजई किंवा लेप.
दुलदुलीत (वि.) लठ्ठ, पुष्ट.
दुवा (अर. दुआ. पु.) आशीर्वाद; सांखळीचा अवयव.
दुव्वा (पु.) पत्त्यांच्या खेळांतलें दोन ठिपक्यांचें पान.
दुशमन (फा. दुश्मन् पु.) शत्रु.
दुशमनकी, दुशमनगिरी, दुशमनी (स्त्री.) शत्रुत्व.
दुशाला (हिं पु.) शालजोडी.
दुश्चित (प्रा. वि.) खिन्न.
दुश्चित (न.) वाईट कृत्य.
दुश्चिन्ह (सं. न.) वाईट लक्षण; अपशकुन.
दुष्कर (सं. वि.) करण्यास कठीण.
दुष्कर्म (सं. न.) पापकृत्य; दुष्टपणाचें कृत्य.
दुष्कृत (न.) **दुष्कृति** (स्त्री.) पापकर्म.
दुष्ट (सं. वि.) वाईट, दुराचरणी.
दुष्प्राप्य (सं. वि.) मोठ्या कष्टानें मिळण्यासारखें, दुर्मिळ.
दुःसंग (सं. पु.) वाईट संगत.
दुसरा (वि.) क्रमानें पहिल्याच्या पुढचा, अन्य; भिन्न; (प्रा. पु.) दोन सरांचा, हार (ज्ञा० १५।४१९).
दुःसह (सं. वि.) सहन करण्यास कठीण-असह्य.
दुःसाध्य (सं. वि.) मोठ्या कष्टानें साधण्यासारखें.
दुस्तर (सं. वि.) पार जाण्यास अवघड.
दुहणें (सं. दुह् क्रि.) दूध काढणें, दूध देणें.
दुहिता (सं. स्त्री.) मुलगी.
दुहिरी (वि.) डबल, दुपदरी.
दुही (स्त्री) बेकी, द्वंद्व, भांडण.
दुहेरी (वि.) दुपदरी, दोन प्रकारचा.
दुहोतरा, दुहोत्रा (पु.) दरमहा दरशेंकडा २ टक्के व्याजाचा दर.
दूण (स्त्री.) दुप्पट; मुरड; घडी; दुसरी नांगरणी.
दूत (सं. पु.) निरोप्या, जासूद.
दूतिका, दूती (सं. स्त्री.) निरोपाची नेआण करणारी स्त्री.
दूध (सं. दुग्ध न.) दूध; रस; चीक; **दु० चे दांत**—बाळपणचे कोंवळे दांत.
दूधखुळा (वि.) भोळसर, मेषपात्र.
दूधदुभतें (न.) दूध, दहीं, ताक वगैरे.
दूर (अ.) लांब, पुष्कळ अंतरावर.
दूरतः (सं. अ.) दुरून.
दूरदर्शी, दूरदृष्टी (सं. वि.) दूरवर पाहणारा.
दूरवर (अ.) दूरपर्यंत, लांबवर.
दूरी (प्रा. अ.) दूर.
दूरीकरण (सं. न.) दूर करणें.
दूर्वा (सं. स्त्री.) हरळी.
दूषक (सं. वि.) दोष लावणारा, निंदक.
दूषण (सं. न.) दोष, ठपका.
दूषणीय (सं. वि.) निंद्य, दोषास पात्र.
दूषित (सं. वि.) बिघडलेलें; कलुषित.
दूष्य (प्रा. पु.) तंबू (विठ्ठल-रुक्मिणी० ७।५); (सं. वि.) दूषणीय.
दृक्-ग् (सं. स्त्री.) दृष्टि.
दृक्प्रत्यय (सं. पु.) प्रत्यक्ष पाहिल्याचा पुरावा.
दृग्गोचर (सं. वि.) दिसणारें, दृश्य.
दृक्पात (सं. पु.) दृष्टिक्षेप, नजर टाकणें, पाहणें.
दृढ (सं. वि.) पक्कें, घट्ट; (अ.) निश्चयपूर्वक.

दृढप्रतिज्ञ (सं. वि.) निश्चयी, कितीहि संकटें आलीं तरी केलेला संकल्प शिथिल न होऊं देणारा.
दृढभाजक (सं. पु.) खालीं बाकी उरूं न देतां एखाद्या संख्येला पूर्णपणें भागणारी दुसरी संख्या.
दृढावणें (क्रि.) पक्के होणें.
दृप्त (सं. वि.) गर्वानें ताठलेला.
दृश्य (सं. वि.) दिसण्या जोगें; बाहेरचें.
दृश्यकाव्य (सं. न.) नाटक.
दृश्यमान (वि.) दिसणारें.
दृष्ट (सं. वि.) पाहिलेलें; (स्त्री.) वाईट नजर; दृष्टि.
दृष्टमणि (सं. दृष्टि. पु.) लेंकराला दृष्ट न लागावी म्हणून त्याच्या गळ्यांत बांधावयाचा काळा मणि.
दृष्टांत (सं. पु.) दाखला, उदाहरण.
दृष्टादृष्ट (सं. स्त्री.) नजरानजर.
दृष्टावणें, दृष्टाळणें (क्रि.) नजर लागणें, नजर बाधणें.
दृष्टावा (पु.) स्वप्नांत होणारें देवतेचें दर्शन; अनुभव; अवलोकन.
दृष्टि (सं. स्त्री.) नजर; डोळा; चर्या; **दृष्टि आड सृष्टि**—आपल्या देखत जें घडत नाहीं त्याबद्दल आपण कांहीं करूं शकत नाहीं; **दृष्टि काढणें**—मंत्रतंत्रादि उपायांनीं दुसऱ्याच्या वाईट नजरेचा प्रभाव नाहींसा करणें; **दृ० घालणें**—डोळ्यांनीं खुणा करणें; पाहणें; **दृष्टीखालून घालणें**—पाहणें; **दृष्टीस (दृष्टीं) पडणें**—पाहिले जाणें; **दृ० फाकणें (फाटणें)**—माणसाच्या आकांक्षा वगैरेची मर्यादा विस्तृत होणें; **दृ० मरणें**—अतिपरिचयाचें होणें; **दृष्टीस पाडणें**—दाखविणें; **दृ० चा पापी**—मत्सरी, हेवेखोर.
दृष्टिगोचर (सं. वि.) पाहता येणारें, दृष्टीस पडलेलें.
दृष्टिपात (सं. पु.) अवलोकन.
दृष्टिभेट (स्त्री.) परस्परांनीं परस्परांना डोळ्यांनीं नुसतें पाहणें.
दृष्टोत्पत्ति (सं. स्त्री.) अनुभव; उघडकी.
देऊळ (सं. देवालय. न.) देवमंदिर.
देकार (पु.) दक्षिणा, धर्मादाय, देणगी.
देख (प्रा. स्त्री.) रीत, चाल; दृष्टि.
देखणा (वि.) सुरेख, सुस्वरूप (प्रा.) पाहणारा.
देखणें (क्रि.) पाहणें; (न.) दृष्टि (दासो० गीता० ५।३३३).
देखत (अ.) समक्ष, पाहत असतां.
देखतपत्र (अ.) पत्र पाहतांच.
देखतां (अ.) समक्ष, पाहत असतां.
देखरेख (स्त्री.) पाहणी, नजर, चौकशी.
देखावा (पु.) दृष्टी खालचा प्रदेश; प्रदर्शन; प्रेक्षणीय चित्र; तमाशा; भासवणूक; सोंग.
देखील, देखून (अ.) सुद्धां.
देखोदेखीं, देखोवेखीं (अ.) चढाओढीनें; पाहतां पाहतां.
देंठ (पु.) कोंब; कांड; ज्याला फूल किंवा फळ धरतें तो भाग: आधार, जोर, बळ.
देंठी (स्त्री.) कांहीं वनस्पतींच्या देंठापासून केलेलें खाद्य.
देणगी (स्त्री.) खुष होऊन दिलेली वस्तु.
देणावळ (स्त्री.) मजुरीचे पैसे.
देणी (स्त्री.) गंजिफाच्या खेळांत—राजा न येतां आलेला नुसता वर्जीर; त्यामुळें प्राप्त झालेलें राजावाल्या इसमाचें देणें.
देणें (क्रि.) दुसऱ्याच्या स्वाधीन करणें; (न) ऋण, कर्ज.
देणेकरी (पु.) कर्जदार.
देणेंघेणें (न.) पैशाचा व्यवहार.
देता (सं. दाता. पु.) देणारा, उदार.
देदीप्यमान (सं. वि.) तेजस्वी; चकाकणारा.
देय (सं. वि.) देण्यास योग्य.
देर (हिं. स्त्री.) विलंब, उशीर.
देव (सं. पु.) ईश्वर, देवता; राजा; **देव देव्हाऱ्यांत नसणें**—मन स्वस्थ नसणें; **देव पावला**—जें पाहिजे होतें तें मिळालें; **देवा पुढचा**—शंख.
देवक (सं. न.) लग्न, मुंज इ० कार्याचे सिद्धयर्थ स्थापिलेली देवता.
देव-गण (सं. पु.) जन्म-नक्षत्राच्या

अनुरोधानें देव, मनुष्य, आणि राक्षस असे माणसांचे तीन वर्ग ज्योतिःशास्त्रानें ठरविले आहेत, त्यांपैकीं पहिला.

देवघर (सं. देवगृह न.) घरांतल्या ज्या खोलींत देवाची मूर्ति पूजेसाठीं बसविली असते ती खोली.

देवघेव (स्त्री.) देण्या घेण्याचा व्यवहार.

देवजन (सं. पु.) देवमंदिरांतला सेवक, सेवेकरी. [माणूस

देवझाड (न.) देव अंगांत संचरलेलें

देवड (स्त्री.) एकामागून एक अशी सारखी परंपरा.

देवडी (सं. देहली स्त्री.) चौकी, पाहरेवाल्यांची जागा.

देवढी, देवढें (प्रा. वि.) अधिक वाकडी; मोठी; पुष्कळ.

देवता (स्त्री) देव.

देवतार्चन (सं. न.) देवपूजा.

देवताळा (वि.) देवाच्या पूजेचें वेड लागलेला.

देवताळें (न.) निंदार्थी—देवपूजेचें अवडंबर; देवांचा समूह.

देवदासी (सं. स्त्री.) देवापुढें नाचण्यासाठीं ठेविलेली नर्तिका.

देवदारु (सं. पु.) देवद्वार नांवाचें हलकें लाकूड.

देवदूत (सं. पु.) देवाचा दूत.

देवदेव (पु.) देवाचें पूजन, अनुष्ठान वगैरे.

देवदेवक—देवक पहा. [जात.

देवद्वार (सं. पु.) लाकडाची एक हलकी

देवधर्म (सं. पु.) देवपूजा, जप इ० देवा संबंधाचीं कृत्यें.

देवाधर्माचा—पिशाचाच्या प्रभावामुळें झालेला (रोग).

देवनळ (पु.) बोरू.

देवनागरी (सं. स्त्री.) बालबोध लिपि.

देवप्रतिष्ठा (सं. स्त्री.) देवाच्या मूर्तीची स्थापना.

देवब्राम्हण (सं. पु.) यात्रेहून परत आल्यानंतर करावयाचें मावंदें; ब्राम्हणभोजन.

देवभोळा (वि.) भाविक व सात्विक.

देवमाणूस (न.) साधा, गरीब, निरुपद्रवी मनुष्य.

देवयज्ञ (सं. पु.) पंच-महायज्ञांपैकीं एक; वैश्वदेव.

देवर (सं. पु) दीर.

देवरुषि (पु.) पंचाक्षरी, मांत्रिक, अंगारा धुपारा करणारा.

देवर्षि (सं. पु.) देवतुल्य किंवा देव असून ऋषि.

देवलोक (सं. पु.) स्वर्ग.

देववाणी (सं. स्त्री.) आकाशवाणी.

देवस्की (स्त्री.) देवाला नवस, अंगारा, धुपारा इ० कृत्यें; देवांला प्रश्न विचारणें.

देवस्थान (सं. न.) पवित्र स्थान; देव मंदिर; त्याच्या खर्चासाठीं दिलेलें उत्पन्न वगैरे.

देवळ (सं. देवालय. न.) देऊळ, देवमंदिर.

देवळी (स्त्री.) भिंतींतला कोनाडा.

देवांगण (स्त्री.) शपथ.

देवांगना (सं. स्त्री.) अप्सरा.

देवाणघेवाण (न.) द्यावें व त्याचा मोबदला घ्यावा असा व्यवहार; तडजोड.

देवाधिदेव (सं. पु.) महादेव.

देवाधीन होणें—मरणें.

देवाज्ञा (सं. स्त्री.) मरण.

देवी (स्त्री.) जगदंबा, देवता; एक सांसर्गिक रोग; **देवी काढणें**—देवीच्या रोगाची गोस्तनापासून काढलेली लस अंगांत टोंचणें; **देवी जागविणें**—रात्रीं देवीपाशीं जागरण करीत बसणें.

देव्हडा (प्रा. वि.) वाकडा, मोठा.

देव्हारा (हिं. पु.) देव ठेवण्यासाठीं केलेलें सुशोभित गृह; (स्त्री.) देव.

देव्हारे माजणें—प्रतिष्ठा प्राप्त होणें.

देव्हारें (न.) पूजेचें अवडंबर; ढोंग; प्रतिष्ठा, स्तोम.

देश (सं. पु.) मुलुख, पश्चिम घाटावरचा प्रांत.

देशक (सं. पु.) देसाई.

देशकालवर्तमान (सं. न.) देशाची

सांप्रतची स्थिति; परिस्थितीचें स्वरूप.
देशकालज्ञ (सं. वि.) परिस्थिति पूर्णपणें ओळखणारा.
देशधडी (स्त्री.) देशोदेशीं भीक मागत जाण्याची स्थिति; वाताहात (अ.) देशपार.
देशपांड्या (पु.) महालाच्या देशमुखाच्या हाताखालचा एक अधिकारी. [कारी.
देशमुख (पु.) महालाचा मुख्य अधि-
देशस्थ (सं. वि.) महाराष्ट्रीय ब्राह्मणांतला एक भेद.
देशाचार (सं. पु.) देशांतली रूढी.
देशाटन (सं. न.) देशोदेशचा प्रवास.
देशांतर (सं. न.) परका देश; दुसऱ्या देशीं जाणें.
देशिक (सं. पु.) गुरु, मार्गदर्शक, वाटसरू.
देशी (वि.) स्वदेशांत झालेलें.
देशोधडी—देशधडी पहा.
देसाई (पु.) परगण्याचा मुख्य अधिकारी, देशमुख.
देह (सं. पु.) शरीर; दिवस (तुका० २०९३); (फा. पु.) गांव.
देहत्याग (सं. पु.) मृत्यु.
देहंदगी (फा. स्त्री.) दातृत्व; देणगी.
देहदंड (सं. पु.) शरीराला कष्ट; शारीरिक शिक्षा. [सहज कर्म.
देहधर्म (सं. पु.) देहाचें आहारनिद्रादि
देहधारणा (स्त्री.) निर्वाह, जीवन.
देहभान (सं. पु.) शरीराविषयींची शुद्धि.
देहयात्रा (सं. स्त्री.) देहाचें पोषण.
देहली (सं. स्त्री.) उंबरठा.
देहांत (सं. पु.) मृत्यु, देहाचा नाश.
देहांत प्रायश्चित्त (सं. न.) मरणाची शिक्षा.
देहावसान (सं. न.) मरण.
देही (सं. पु.) शरीर धारण करणारा.
देहुडा (प्रा. वि.) वाकडा; पायावर पाय ठेवून म्ह० दीड पायावर उभा; (पु.) चवडा. [गची.
देहुडी (हिं. स्त्री.) देवडी; तिजवरची
दैत्य (सं. पु.) राक्षस.
दैत्यगुरु (सं. पु.) शुक्राचार्य.
दैदीप्यमान (सं. देदीप्यमान. वि.) प्रकाशणारा, चकचकीत.
दैन (सं. न.) दीनता.
दैनंदिन (वि.) रोजची.
दैनभाक्या (वि.) करुणा आणण्यासारखी प्रार्थना करणारा.
दैना (सं. स्त्री.) दैन्य; दुर्दशा, अपेष्टा.
दैनिक (सं. वि.) रोजचें (न.) रोजचें वर्तमानपत्र.
दैन्य (सं. न.) दीन स्थिति.
दैन्यदशा (सं. स्त्री.) दारिद्र्यावस्था.
दैर्घ्य (सं. न.) लांबी.
दैव (सं. न.) नशीब; **दैव काढणें**—उत्कर्ष पावणें; **दैवानें हात देणें**—दैव अनुकूल होणें; **दैवावर हवाला**—नशीब करील तें करील असें म्हणून सगळा भार अदृष्टावर टाकून बसणें.
दैवगति (सं. स्त्री.) नशीबाचे खेळ.
दैवघटना (सं. स्त्री.) अकल्पित घडणारी गोष्ट.
दैवणें (प्रा. क्रि.) दैववान् निघणें.
दैवत (सं. न.) देवता.
दैवयोग (सं. पु.) दैवाची घटना, यदृच्छा.
दैववशात् (अ.) प्रारब्धयोगें करून.
दैववान् (सं. वि.) भाग्यवान्, चांगल्या नशिबाचा.
दैवज्ञ (सं. पु.) जोशी; ग्रहांच्या स्थितीवरून भविष्य कथन करणारा.
दैविक (सं. वि.) देवानें केलेलें; (न.) नशीब, भाग्य.
दोकडा (न.) दुगाणी; कच्च्याचा १० वा हिस्सा; मोत्यांच्या वजनांत चवाचा शतांश.
दोग्धा (सं. पु.) दूध काढणारा.
दोडका (पु.) एक फळभाजी.
दोड, दोडा (प्रा. वि.) द्वाड; (पु.) कापसाचें बोंड; वेलदोडा.
दोणा (पु.) द्रोण.
दोणी (प्रा. स्त्री.) होडगें.
दोंद (न.) सुटलेलें पोट, मेद.

दोंदाळ, दोंदील, दोंदी (वि.) मोठ्या पोटाचा.
दोनप्रहर (पु.) दुपार; **दो० ची काळजी**—पोटापाण्याची चिंता.
दोन्ही सांज (अ.) सकाळीं व संध्याकाळीं
दोर (पु.) जाड दोरी.
दोरक (सं. पु.) दोरा; दोरखंड.
दोरकस (पु.) जाड दोर.
दोरखंड (पु.) खूप जाड दोर.
दोरणी (स्त्री.) दोरी.
दोरवा (पु.) एक प्रकारचें पट्ट्या पट्ट्याचें कापड; तडा, चीर, भेग.
दोरा (सं. दोरक पु.) धागा, दोरी; संबंध; चीर; झरा.
दोरी (स्त्री.) बारीक दोरा; **दोरी सैल सोडणें**—नियम ढिला करणें, स्वतंत्रता देणें.
दोर्दंड (सं. पु.) बाहु, भुजा.
दोला (सं. पु.) झोपाळा, झुला.
दोलायमान (सं. वि.) झोंके खाणारा,
दोष (सं. पु.) चूक, अपराध, कमीपणा
दोषदृष्टि, दोषैकदृष्टि (सं. स्त्री.) दोष छिद्रान्वेषणबुद्धि (वि.) दोष तेवढे पाहणारा.
दोषारोप (सं. पु.) ठपका.
दोषी (सं. वि.) अपराधी, गुन्हेगार.
दोस्त, दोस्तदार (फा. पु.) मित्र.
दोह (पु.) दूध काढणें.
दोहद (सं. पु.) डोहाळा.
दोहन (सं. न.) दूध काढणें. [छंद.
दोहरा (पु.) हिंदुस्थानी भाषेंतला एक
दोहींसांज—दोन्ही सांज पहा.
दौड (हिं. स्त्री.) धाव, पळ.
दौडणें (क्रि.) पळणें, धावणें.
दौंडी (स्त्री.) दवंडी, दांडोरा.
दौत (अर. दवात स्त्री.) शाईचें पात्र.
दौरा (हिं. पु.) फिरती.
दौर्जन्य (सं. न.) दुष्टपणा, दुर्जनता.
दौर्बल्य (सं. न.) दुबळेपणा, अशक्तपणा
दौर्भाग्य (सं. न.) दुर्दैवीपणा, दुर्दैव.
दौलत (अर. स्त्री.) संपत्ति; संस्थान, राज्य; **दौ० चा खांब**–राज्याचा मुख्य आधार.
दौलतदार, दौलतवान् (वि.) श्रीमंत
दौलतबंकी (फा. पु.) मुख्य दरवाजावरील रक्षक.
दौहित्र (सं. पु.) मुलीचा मुलगा; (न.) त्यानें करावयाचें मातामहश्राद्ध.
द्यावापृथिवी (सं. स्त्री.) स्वर्ग व पृथ्वी.
द्यु (सं. न.) आकाश, स्वर्ग; दिवस.
द्युति (सं. स्त्री.) प्रकाश.
द्युमणि (सं. पु.) सूर्य.
द्यूत (सं. न.) जुगार.
द्यूतकार (सं. पु.) जुगारी.
द्योतक (वि.) दाखविणारें; (न.) चिन्ह.
द्योतणें (क्रि.) प्रकाशणें.
द्रव (सं. पु.) रस; पाझर; आर्द्रता.
द्रवणें (क्रि.) वितळणें; पाझरणें, मृदु होणें.
द्रविड (सं. पु.) एक देश.
द्रवीभवन (सं. न.) वितळणें.
द्रव्य (सं. न.) धन, दौलत; पदार्थ; मूलतत्त्व.
द्रव्यवान् (सं. वि.) श्रीमंत, पैसेवाला.
द्रव्यशाली (सं. वि.) श्रीमंत.
द्रव्यहीन (सं. वि.) गरीब.
द्रष्टव्य (सं. वि.) पाहण्यास योग्य.
द्रष्टा (सं. वि.) पाहणारा.
द्राव (सं. पु.) विरघळणें.
द्रावक (सं. वि.) विरघळण्यास लावणारा
द्रावण (सं. न.) विरघळण्यास लावणार द्रव्य.
द्राविड (सं. पु.) द्रविड देशांतला मनुष्य.
द्राविडी प्राणायाम (पु.) एकादी गोष्ट करण्याचा मुद्दाम स्वीकारलेला वक्रमार्ग; लांबचा व कंटाळवाणा प्रवास.
द्राव्य (सं. वि.) विरघळणारें.
द्राष्ट (सं. दाष्ट वि.) खाष्ट, तुसडा.
द्राक्ष (सं. द्राक्षा. न.) अंगुर.
द्राक्षा (सं. स्त्री.) द्राक्षाचा वेल; द्राक्ष.
द्राक्षासव (सं. पु.) द्राक्षाचें मद्य.
द्रु (सं. पु.) वृक्ष, झाड.

द्रुत (सं. वि.) शीघ्र.
द्रुतविलंबित (सं. न.) एक वृत्त.
द्रुम (सं. पु.) वृक्ष, झाड.
द्रोण (पु.) वाटीसारखें पानाचें केलेलें पात्र, होडग्याच्या आकाराचें पात्र.
द्रोह (सं. पु.) द्वेष; विश्वासघात.
द्वंद्व (सं. न.) जोडी; जोडपें; भांडण; कुस्ती.
द्वंद्वयुद्ध (सं. न.) मल्लयुद्ध; कुस्ती; दाघांचें युद्ध.
द्वय (सं. न.) जोडी.
द्वाड (वि.) दुष्ट, व्रात्य, खोडकर.
द्वादश (वि.) बारा, बारावा.
द्वापर (सं. पु.) चार युगांपैकीं तिसरें.
द्वार (सं. न.) दार, दरवाजा, साधन.
द्वारपाल (सं. पु.) देवडीवरचा शिपाई.
द्वारा (सं. द्वार. अ.) मार्फत; कडून, मध्यस्थीनें.
द्वारावती (सं. स्त्री.) द्वारका.
द्वाही (हि. दुहाइ. स्त्री.) शपथ; दांडोरा; दौंडी; जाहीरनामा.
द्विगुण (सं. वि.) दुप्पट.
द्विघात (सं. पु) संख्यचा वर्ग. [दांत.
द्विज (सं. पु.) ब्राह्मण क्षत्रिय वैश्य; पक्षी;
द्विजिव्ह (सं. वि.) दोन जिभांचा (सर्प); दुटप्पी; लबाड; चहाडखोर.
द्वितीय (सं. वि.) दुसरा.
द्वित्त (वि.) अक्षर दोनदां येऊन होणारें संयुक्त (अक्षर).
द्विरुक्ति (सं. स्त्री.) पुनरुच्चार.
द्विरेफ (सं. पु.) भ्रमर.
द्विरेफक (प्रा. पु.) भ्रमर.
द्वीप (सं. न.) बेट.
द्वीपकल्प (सं. न.) तीन बाजूंनीं पाण्यानें वेष्टित व एका बाजूनें जमीनीशीं जोडलेला असा प्रदेश.
द्वेष (सं. पु.) शत्रुत्व, मत्सर, दावा.
द्वेष्टा (सं. पु.) द्वेष करणारा.
द्वैत (सं. न.) भेदभाव; जोडी.
द्व्यर्थी (सं. वि.) ज्याला दोन अर्थ आहेत असा; दुटप्पी.

ध

धक (स्त्री.) आंच, उष्णता.
धकविणें (क्रि.) निभावून नेणें.
धका, धक्का (पु.) ढका, हिसका, आघात; पाण्याचा आघात सहन करण्याजोगी बांधलेली भिंत.
धकाधक, धकाधकी (स्त्री.) धकाबुकी,
धकाबुकी (स्त्री.) कोणाला धक्के मिळतात व कोणाला मार मिळतो असा गोंधळ.
धकाविणें (क्रि.) धक्का देणें, ढकलणें.
धकी, धक्की (स्त्री.) गचांडी.
धक्का (पु.) धका पहा.
धक्काबुकी—धकाबुकी पहा.
धग (स्त्री.) आंच, दाह, उष्णता.
धगधगणें (क्रि.) प्रज्वलित होणें;तापणें.
धगधगीत (वि.) रसरशीत, झळझळीत, तेजःपुंज.
धजणें (क्रि.) धाडस करणें, धैर्य धरून पुढें होणें.
धजदार (वि.) ठळक, मोठा, भव्य.
धजावणें (क्रि.) धजणें पहा.
धट (वि.) दांडगा, धीट; (अ.) सरळपणानें.
धटकुला (वि.) धीट.
धटाई (स्त्री.) धैर्य, धाडस, धट्टपणा.
धटिंग, धटिंगण (वि.) धष्टपुष्ट, धीट.
धट्ट (वि.) धीट; दांडगा.
धट्टाकट्टा (वि.) निरोगी व बळकट.
धड (न.) मुंडक्याशिवाय शरीर; (वि.) चांगलें, सबंध; (अ.) उघड, पुरतेपणीं.
धडक (स्त्री.) धास्ती, भीति; ठोकर, जोराचा धक्का; टक्कर.
धडकणें (क्रि.) थडकणें, येऊन पोंचणें; भडकणें, फार तापणें; धडधडणें; (बंदूक) जोरानें उडणें.
धडका (वि.) धड, सबंध, पूर्ण; (पु.) धक्का; धास्ती, धडक.

धडकी (स्त्री.) धास्ती.
धडगत (स्त्री.) आशा वाटण्यासारखी स्थिति.
धडधडणें (क्रि.) छातीचें उडणें; पडणें.
धडधडाट (पु.) मोठी गर्जना.
धडधडीत (अ.) उघडउघड, स्पष्टपणें.
धडधाकड (वि.) धट्टाकट्टा.
धडपड (स्त्री.) खटाटोप, परिश्रम, खटपट
धडपडणें (क्रि.) तडफडणें, आदळआपट करणें; जोरानें खटपट करणें.
धडा (पु.) पाठ; उदाहरण; कांहीं शेराचें माप किंवा वजन; निश्चय; टोळी.
धडाका (पु.) सपाटा, तडाका, झपाटा.
धडाडणें (क्रि.) मोठा आवाज करून पडणें; (काळीज) जोरानें उडणें; चीर पडणें; भडकणें.
धडीपगडी (स्त्री.) कपडालत्ता, पोषाख.
धडूत (प्रा. वि.) शोभिवंत.
धडोती (धट+ओत स्त्री.) नेहमीं वापरण्याचा कपडा; नेहमींचा वापर; (वि.) मजबूत, टिकाऊ.
धणा (पु.) कोथिंबिरीचें बीज.
धणी (प्रा. स्त्री.) इच्छा; विपुलता.
धतुरा, धत्तुरा (सं. धत्तर. पु.) अंगठा; फसवणूक, धूर्तता.
धत्तुर (सं. पु.) धोत्रा.
धंदधंद (प्रा. पु.) ढंग.
धंद्रा, धंद्र्या (वि.) गडबड्या; धांदल्या
धंदा (हिं. पु.) उद्योग, रोजगार, काम, वृत्ति.
धंदेवाईक (वि.) रोजगार करणारा, धंद्यांत पडलेला.
धन (सं. न.) द्रव्य, संपत्ति; गणितांतलें + हें चिन्ह; (सं. धनुस् पु.) धनुष्य; (स्त्री.) धन, रास; **धन करणें**— आयतें मिळवून देणें.
धनकट, धणकट (वि.) मजबूत, दणगट.
धनको (पु.) सावकार, ऋण देणारा.
धनगर (पु.) मेंढ्या पाळणारा, एका जातीचें नांव.
धनगाडा, धनगाढा (प्रा. वि.) श्रीमंत.
धनंजय (सं. पु.) अर्जुन.
धनत्तर (सं. धनवत्तर. वि.) श्रीमंत.
धनत्रयोदशी (स्त्री.) आश्विन व० १३.
धनद (सं. पु.) कुबेर.
धनदौलत (सं. अर. स्त्री.) संपत्ति.
धनवान् (सं. वि.) श्रीमंत, धनशाली; (सं. वि.) श्रीमंत.
धना (सं. धान्न. पु.) धणा पहा.
धनाढ्य (सं. वि.) श्रीमंत.
धनांध (वि.) पैशाचा धूर डोळ्यावर आलेला.
धनिक (सं. वि.) धनाढ्य, संपत्तिमान्.
धनिष्ठा (सं. स्त्री.) तेविसावें नक्षत्र.
धनी (सं. पु.) मालक; धनवान् मनुष्य.
धनीण (सं. धनिनी स्त्री.) मालकीण, यजमानीण.
धनु (सं. न.) धनुष्य; धनरास.
धनुकणें (क्रि.) पिंजणें.
धनुकली (हिं. स्त्री.) कापूस पिंजण्याचा लहानसा कमठा.
धनुर्धर, धनुर्धारी (सं. वि.) हातीं धनुष्य धारण करणारा.
धनुर्मास (सं. पु.) धन–राशींत सूर्य असतो तो काल.
धनुर्वात (सं. पु) ज्याच्या योगानें माणसाचें शरीर धनुष्यासारखें वांकडें होतें असा एक रोग.
धनुर्विद्या (सं. स्त्री.) तिरंदाजी.
धनुष्य (सं. न.) धनु, कमठा.
धन्नाशेट (पु.) व्याजोक्तीनें–मोठा श्रीमंत मनुष्य.
धन्य (सं. वि.) पुण्यवान्, कृतकृत्य झालेला. (स्त्री.) कृतकृत्यता; जन्माचें सार्थक.
धन्यवाद (सं. पु.) स्तुति; आभार.
धन्वंतरी (सं. पु.) देवांचा वैद्य, उत्तम वैद्य.
धपका (पु.) धप्पा, पोकळ थापटी.
धपकाविणें (क्रि.) धप्पा मारणें.
धपला (पु.) **धपली** (स्त्री.) साल, ढलपा, तुकडा.
धपाटा (पु.) पोकळ चापट, धपका;
धप्पाधप्पी (स्त्री.) धकाबुकी.
धबधबा (पु.) उंच जागेवरून खालीं

जोरानें पडणारा पाण्याचा प्रवाह.

धबाधबी (स्त्री.) एकमेकांनीं एकमेकाला चेंडू फेकून मारावयाचा असा मुलांचा एक खेळ.

धमक (हिं. स्त्री.) हिंमत, शक्ति; धगधग; उग्र वास; उसण.

धमकट (प्रा. वि.) दांडगा, बळकट.

धमकावणी (स्त्री.) भीति, धमकी, धास्ती.

धमकी (हिं. स्त्री.) दबकावणी; दहशत.

धमनी (सं. स्त्री.) फुंकणी; रक्तवाहिनी, शीर.

धमाल (प्रा. वि.) मोठा, अगडबंब.

धर (सं. धृ. पु.) पकड; आधार; संयमन शक्ति; पूर्वापारसंगति; (समासांत उत्तरपदीं वि.) धरणारा, धारण करणारा.

धरण (सं. न.) बांध, बंधारा.

धरणी (सं स्त्री.) पृथ्वी; सरणी, पद्धति;

धरणीकंप (सं. पु.) भूकंप.

धरणीतल (सं. न.) भूपृष्ठ.

धरणीधर (सं. पु) पर्वत.

धरणें (क्रि.) पकडणें, स्मरणांत ठेवणें (न.) पैसे हातीं पडेपर्यंत माणसाच्या दारांत बसून राहणें.

धरपकड (स्त्री.) याला धर, त्याला पकड. अशी धामधूम.

धरबंद (पु.) नियम, कायदा; मर्यादा.

धरमधक्का (पु.) व्यर्थ खटाटोप, निष्फळ परिश्रम; विनाकारण नुकसान.

धरसोड (स्त्री.) कांहीं बाबतींत आग्रह धरणें व कांहीं बाबतींत मुद्दा सोडणें असा अनिश्चित प्रकार; डळमळीतपणा.

धरा, धरित्री (सं. स्त्री.) पृथ्वी.

धरातल (सं. न.) भूपृष्ठ.

धराधर (सं. पु.) पर्वत.

धराधर, धराधरी (स्त्री.) धरपकड, पकडण्याचा सपाटा.

धरित्री (सं. स्त्री.) पृथ्वी.

धर्म (सं. पु.) शास्त्रविहित कर्म; दान; गुण; कर्तव्य; न्याय; **धर्म करतां कर्म उभें राहणें**—एखाद्याचें बरें करीत असतां स्वतःवरच संकट येणें; **धर्मावर सोमवार**—कांहीं न वेंचतां फुकट पुण्य किंवा मोठेपणा मिळविणें. **धर्मास येणें**—मर्जीस वाटणें.

धर्मकार्य, धर्मकृत्य (सं. न.) पुण्य जोडणारें किंवा परोपकाराचें काम.

धर्मतः (सं. अ.) न्यायानें.

धर्मपत्नी (सं. स्त्री.) विवाहित स्त्री.

धर्मपर (सं. वि.) धर्मनिष्ठ, सदाचारसंपन्न; धर्मविषयक.

धर्मयुद्ध (सं. न.) न्यायानें किंवा यथाशास्त्र चालणारें युद्ध.

धर्मराज (सं. पु.) यम, युधिष्ठिर.

धर्मराज्य (सं. न.) न्यायाचें राज्य.

धर्मलंड (स्त्री.) धर्माची हेळसांड करणारा; धर्माविषयीं अनादर दाखविणारा, नास्तिक.

धर्मशास्त्र (सं. न.) धर्मासंबंधाचे प्रमाणभूत ग्रंथ.

धर्मशाळा (सं. धर्मशाला स्त्री.) पांथस्थांस उतरण्यासाठीं धर्मार्थ बांधलेली इमारत.

धर्मशील, धर्मशीळ (सं. वि.) धर्मनिष्ठ वर्तन ठेवणारा.

धर्मांतर (सं.पु.) अन्य धर्माचा स्वीकार.

धर्मात्मा (पु.) उदार पुरुष.

धर्मादाय, धर्मादाव (पु.) धर्मार्थ दान, दानधर्म.

धर्माधर्मी (अ.) धर्मादाय म्हणून दिलेल्या रकमेवर; फुकटंफाकटी.

धर्माधिकारी (सं. पु.) धर्मविषयक तंटे मोडणारा अधिकारी.

धर्मार्थ (अ.) दान म्हणून (दिलेलें).

धर्मासन (सं न.) न्यायदेवतेचें अधिष्ठान.

धर्मिष्ठ (सं. वि.) पुण्यशीळ, न्यायी, धर्मात्मा, कडकडीत धर्माचरण ठेवणारा.

धर्मी (सं. वि.) पुण्यशीळ, न्यायी; गुणधर्मविशिष्ट; उदार.

धर्षण (सं. न.) दांडगाई.

धलपट (न.), **धलपा** (पु.), **धलपी** (स्त्री.) ढलपी पहा.

धव (सं. पु.) पति, नवरा.

धवताल—[illegible]

धवल (सं. वि.) पांढरा; ढवळा.
धवलार, धवळार (सं. धवलागार न.) चुनेगच्ची वाडा, हवेली (तुका०२०४७).
धंवशा—धोंशा पहा.
धश्चोट (वि.) दांडगा, अडाणी, पशुतुल्य.
धष्टपुष्ट (वि.) लठ्ठ आणि मजबूत.
धस (पु.) खिळा, खुंटी, बारीक अग्र.
धसकनंदन (पु.) आडदांड मनुष्य.
धसका (पु.) भीतीचा धक्का.
धसमुसळा (वि.) धश्चोट.
धसाडा (पु.) खुंट, सुळा, शल्य, बुंधा.
धाक (पु.) भय, दरारा, जरब.
धाकटा (वि.) वयानें लहान; ठेंगणा.
धाकड, धाकडधोकड (वि.) जाड, ओबडधोबड, स्थूल; भित्रा.
धाकधूक, धाकधुकी (स्त्री.) थोडीशी भीति; शंका.
धाकला (वि.) धाकटा. [प्रतीचा.
धाकुटा (वि.) धाकटा, ठेंगणा, कमी
धाकुला (प्रा. वि.) धाकटा.
धांगड (स्त्री.) दांडगी व स्वच्छंदी स्त्री; (वि.) जाडें भरडें, ओबडधोबड, धष्टपुष्ट.
धांगडधिंगा (हिं. पु.) ज्यास ताळतंत्र नाहीं असा दांडगाईचा नाच; धुमाकूळ.
धागधूग, धागधुगी—धाकधूक पहा.
धागा (हिं. पु.) दोरा.
धागादोरा (पु.) संबंध.
धाटणी (स्त्री.) पद्धति, शैली, ढब.
धाटा (पु.) पंचा, डोक्यास गुंडाळण्याचें वस्त्र (तुका० ३१७३)
धाटी (स्त्री.) धाटणी, रीत, पद्धति; फांस.
धाटें (प्रा. वि.) धट्टेंकट्टें.
धाड, धाडी (हिं. स्त्री.) **धाडा** (पु.) अकस्मात् केलेला हल्ला; परचक्र; आकस्मिक संकट; टोळी.
धाडकन्, धाडदिशीं (अ.) धाड असा आवाज करून, जोरानें.
धाडणें (क्रि.) पाठविणें.
धाडशी (वि.) साहसी, छातीचा.
धाडस (न.) साहस, छाती, धारिष्ट.
धाडी (स्त्री.) हल्ला; तट्टी.
धांडुळणें, धांडोळणें (क्रि.) बारकाईनें शोधणें, धुंडाळणें.
धांडोडा, धांडोरा (सं. डिंडिम पु.) **धांडोरें** (न.) दवंडी, जाहिरनामा.
धाणें (क्रि.) तृप्त होणें.
धात (सं. धातु. स्त्री.) वीर्य.
धाता (सं. पु.) ब्रह्मदेव, निर्माता.
धाती (प्रा. स्त्री.) प्रकार, मत.
धातु (सं. स्त्री.) वीर्य, रेत; (पु.) क्रियापदाचें मूळ रूप; सोनें रुपें इ० खनिज पदार्थ; मूलभूत द्रव्य; शरीरांतल्या सप्त धातूंचीं नांवें:—रस, रक्त, मांस, मेद, अस्थि, मज्जा व शुक्र.
धातुवर्धक (सं. वि.) वीर्य वाढविणारें.
धातुवाद (पु.) किमया.
धातुसाधित (सं. वि.) व्याकरणांत— धातूपासून बनलेलें.
धातुस्तंभक (सं. वि.) स्त्रीसंगाचे वेळीं रेताचा प्रवाह थांबविणारें.
धात्री (सं. स्त्री.) पृथ्वी; दाई; आंवळकठी.
धादरणें (क्रि.) भिणें, गोंधळणें; घाबरणें.
धांदल, धांदलपट्टी (हिं. स्त्री.) लगबग, व्यग्रता, गोंधळ.
धांदल्या (वि.) गडबड्या.
धांदा (प्रा. पु.) दोरा; धंदा; चुरा.
धादांत (वि.) धडधडीत (पु.) स्वतःचा अनुभव, त्यावरून ठरविलेला सिद्धांत.
धादावणें (क्रि.) एखाद्या वस्तूच्या प्राप्तीविषयीं अतिशय उत्सुक होणें.
धांदी, धांदोटी (स्त्री.) चिंधी.
धाधावणें (क्रि.) खावा सुटणें, लोभ सुटणें.
धान्य (सं. न.) ज्वारी, तांदूळ, गहूं, मूग, हरबरा इ०
धान्यफराळ (पु.) उपासाच्या दिवशीं भाजलेल्या धान्याच्या पदार्थावर केलेला निर्वाह.
धाप (हिं. स्त्री.) श्वासोच्छ्वासाची त्वरित गति; श्वासरोग; दमा; धग, उष्णता.
धापटी (स्त्री.) दामटी.

धापेकरी (पु.) दमेकरी.
धाबळ, धाबळी (स्त्री.) लोंकरीचें जाडें-भरडें वस्त्र.
धाबें (न.) घरावरचें मातीच्या पेंडाचें आच्छादन; **धा० दणाणणें**—घाबरणें; भिणें; **धा० वर बसविणें**--न जुमानणें, उल्लंघणें, दुसऱ्यांचें लुबाडून घेणें.
धाबेघर (न.) छपराच्या ऐवजीं धाबें असलेलें घर.
धाम (सं. न.) घर; शरीर;
धामण (स्त्री.) एक सरपटणारा घातुक प्राणी.
धामधूम (स्त्री.) आरडाओरड, गडबड.
धाय (स्त्री.) हंबरडा; मोठ्यानें रडणें; धास्ती; समाधान; दाई.
धार (सं. स्त्री.) बारीक प्रवाह; हत्याराची कापण्याची बाजू; तिची तीक्ष्णता; दोहन; **धार काढणें**—गायी म्हशीचें दूध काढणें; **धारेवर धरणें**—अतिशय धाकांत ठेवणें, शिक्षेची जबरदस्त भीति दाखविणें; फार कडक शिस्तीनें वागविणें; **धार फुटणें**--दूध देऊं लागणें.
धारकरी (पु.) तरवारबहाद्दर, योद्धा.
धारजिणा (वि.) मंगलकारक; अनुकूल.
धारण (स्त्री.) धान्याचे दर, निरख, (सं. न.) स्वीकार; अंगावर घेणें;
धारणा (सं. स्त्री.) बुद्धीची ग्रहणशक्ति; स्मरणशक्ति; स्थिरता, निश्चितपणा, धैर्य; पद्धति, चाल.
धारयिता (सं. वि.) धारणकर्ता.
धारवणी (न.) दूध कढत असतां त्यांत घातलेलें पाणी; पाण्याचा प्रवाह.
धारवाडी कांटा—बिनचूक तोल; चोख व्यवहार; तंतोतंत न्याय.
धारा (पु.) जमीनीचा सारा; ठराविक पद्धति, रूढी; रिवाज; शस्त्राची धार; नदीचा प्रवाह; दर, भाव; संतति (वि.) लहान.
धारातीर्थ (सं. न.) रणांगण, समरभूमि.
धारिणी (सं. वि.) धारण करणारी.
धारिष्ट (सं. न.) धाडस, धीटपणा, धैर्य.
धारिष्टवान् (सं. वि.) धाडसी, धैर्यवान्.
धारी (स्त्री.) किनार, कोर; (सं. वि.) धारण करणारा.
धारीदार (वि.) कांठ असलेलें, कांठाचें.
धारें (न.) धूर जाण्यासाठीं किंवा उजेड येण्यासाठीं छपरांत ठेविलेलें छिद्र; गवाक्ष.
धारेकरी (पु.) धाऱ्यानें जमीन घेणारा; इजारदार; कूळ.
धारेबंदी (वि.) ठराविक धाऱ्यानें घेतलेली (जमीन); (स्त्री.) धारा ठरविणें.
धारोष्ण (न.) धार काढल्याबरोबर घेण्याचें ताजें दूध. [धर्मात्मा.
धार्मिक (सं. वि.) धर्मनिष्ठ, पुण्यवान्,
धार्ष्ट्य (सं. न.) धीटपणा, उद्धटपणा.
धाला (वि.) तृप्त, संतुष्ट.
धालाधाकटा (वि.) लहान पण चांगला, सुखवस्तु.
धालेपणा (प्रा. पु.) तृप्ति.
धाव, धांव (स्त्री.) पळणें; गाडीच्या चाकाभोंवतीं बसविलेली लोखंडाची पट्टी.
धावड (स्त्री.) धावण, धांव.
धावडणें, धावंडणें (प्रा. क्रि.) धावविणें
धावणें (क्रि.) पळणें.
धावता धोटा (पु.) मागावर आडवीं सुतें घालीत डावी उजवीकडे त्वरेनें फिरत जाणारा धोटा. [लेली दृष्टि.
धावती नजर (स्त्री.) घाईघाईनें फिरवि-
धावदवड (स्त्री.) धावपळ.
धावन (सं. न.) पळणें; धुणें.
धावरा (वि.) चपळ, त्वरित गतीचा.
धावा, धांवा (पु.) संकटसमयीं मदतीस येण्याविषयीं केलेली प्रार्थना.
धावाधाव (स्त्री.) धावपळ, गडबड.
धाविन्नणें (प्रा. क्रि.) धांवणें.
धास्त, धास्ती (अर. धास्त. स्त्री.) भय, दहशत.
धिक् (अ.) थूः, छिः.
धिक्कार (सं. पु.) तिरस्कार, निषेध.
धिंगडणें (क्रि.) उड्या वगैरे मारणें; धिंगामस्ती करणें.
धिंगा, धिंगाडा, धिंगाणा (हिं. पु.) दांडगाई, मस्ती, नाचणें, उड्या मारणें इ.

धिंगामस्ती (हिं. स्त्री.) दांडगाई.
धिटाई (हिं. स्त्री.) धीटपणा, उद्धटपणा.
धिट्ट (वि.) धीट, उद्धट.
धिंड (स्त्री.) अप्रतिष्ठेची मिरवणूक.
धिंडका (स्त्री.) त्रासदायक मनुष्य.
धिंडवडा (हिं. धिंडोडा. पु.) कुकर्माचा बोभाट, अप्रतिष्ठा.
धिपाड, धिप्पाड (वि.) फार उंच आणि भव्य.
धिंबडी (स्त्री.) गर्दी, दाटी.
धिंबडी (स्त्री.) चंगळ, विपुलता.
धिमा, धिम्मा (सं. स्तिमित, हिं. धिमा. वि.) मंद, शांत, सुस्त.
धिरडें (न.) एक प्रकारचें सच्छिद्र खाद्य.
धिरणें (क्रि.) धीर धरणें; थांबणें.
धिरा (पु.) आधार, टेका उत्तेजन.
धिरासा (पु.) धिरा, टेकू; धैर्य, आश्वासन.
धिरेधिरे (अ.) हळूंहळूं.
धिवसा (प्रा. पु.) भीति; प्रबळ इच्छा.
धी (सं. स्त्री.) बुद्धि, मन.
धीट (वि.) धैर्यवान्, धिटुकला, उर्मट.
धीमान् (सं. वि.) बुद्धिमान्.
धीर (सं. पु.) धैर्य; दृढता, सोशिकपणा, दम; आधार, आश्रय; (वि.) सोशीक, सहनशील, शांत.
धीरोदात्त (सं. वि.) आत्मश्लाघाशून्य, हर्षशोकादिकांनीं अविकृत, विनयी, व प्रतिज्ञापालन करणारा (नायक).
धीरोद्धत (सं. वि.) मायावी, उद्धत, चंचल, गर्विष्ठ, व आत्मश्लाघा करणारा (नायक).
धीवर (सं. पु.) मासे धरणारा कोळी.
धीशक्ति (सं. स्त्री.) बुद्धिमत्ता, बुद्धिप्रभाव.
धुई (स्त्री.), **धुकट** (न.) धुकें.
धुकटी (स्त्री.) धुरी. धुरी देणें.
धुकटें, धुकें (न.) धुई, धुन्हें.
धुगधुगी (स्त्री.) किंचित् प्राणांश.
धुडका (पु.) **धुडकी** (स्त्री.) चिंधी.
धुडकावणी (स्त्री.) अवज्ञापूर्वक त्याग; तिरस्कारयुक्त त्याग.
धुडकावणें (क्रि.) तिरस्कारानें वागविणें, टर उडविणें.

धुडगूस (पु.) धुमाकूळ, दांडगाई.
धुंडणें (क्रि.) शोधणें.
धुंडावणें (प्रा. क्रि.) हुसकून लावणें.
धुंडाळणें (क्रि.) धुंडणें, शोधणें.
धुणावळ (स्त्री.) धुण्यावद्दलची मजुरी.
धुणी (स्त्री.) चिरगुटें धुण्याची जागा; गोसावी, बैरागी वगैरे लोकांची आगटी.
धुणें (क्रि.) पाण्यानें स्वच्छ करणें; (न.) धुवायचे कपडे वगैरे. [डणें.
धुतकारणें (क्रि.) झिडकारणें, नाक मुर-
धुतीपुती (स्त्री.) स्वतःचीं आंतडीं धुण्याची क्रिया.
धुत्कार (सं. धूत्कार पु.) फुस्फुस् आवाज; उपहास; टर.
धुंद (हिं. धुंध. वि.) मंद दृष्टीचा; बेशुद्ध; गुंग; उन्मत्त.
धुंदाट (वि.) सरळ; उग्र.
धुंदी (हिं. स्त्री.) निशा, अंमल, उन्माद.
धुंदुर्मास—धनुर्मास पहा.
धुंदूक, धुंदूकधुंदूक (अ.) अस्पष्ट; (स्त्री.) प्रभात.
धुधाटा (पु.) वाऱ्याचा झोत.
धुंधुरु (प्रा पु.) काजवा (ज्ञा० ९।९).
धुन (सं. ध्वनि स्त्री.) नाद, आवाज.
धुनक, धुनूक (स्त्री.) छटा, लकेर, छाया.
धुनकणें (क्रि.) पिंजणें; प्रभात होणें; बातमी पसरणें.
धुनी (हिं. स्त्री.) गोवऱ्याची आगटी.
धुपट (वि.) धुऊन कोरेपणा गेलेलें.
धुपटणें, धुपाटणें (न.) धूपपात्र.
धुपणी (स्त्री) एक स्त्री-रोग.
धुपणें (क्रि.) धुतलें जाणें; क्षीण होणें.
धुपविणें (क्रि.) धूप देणें.
धुपांगार (पु.) निखारा.
धुपाटणें—धुपटणें पहा. [ओंवाळणें
धुपारता (स्त्री.) धूपपात्रानें देवाला
धुमधाम (हिं. स्त्री.) गडबड, चळवळ, आरडाओरड.
धुमश्चक्री (हिं. स्त्री.) झिंबड, दांडगाई.
धुमसणें (क्रि.) गुधडणें, खुंदळणें; आंतल्या आंत पेटणें.

धुमाकूळ (पु. स्त्री.) धुडगूस, धुमकूस.
धुमाड, धुमाड्ड (प्रा. पु.) धुमाकूळ; गजर, नाद.
धुमाधार (वि.) मुसळधार (पाऊस).
धुमी—धुनी पहा.
धुमें (न.) धुकें, अस्पष्टपणा.
धुरकट (वि.) धुराच्या रंगाचें.
धुरकटणें (क्रि.) धुरानें खराब होणें.
धुरंधर (सं. वि.) कार्याचा मुख्य भार घेणारा; मोहरक्या; कुशल.
धुरवडा, धुरवळा (पु.) धुळीचा लोट.
धुरळा (पु.) धूळ, माती, केरकचरा.
धुरा (सं. धुरा. स्त्री.) अग्रभाग.
धुराडें (न.) धूर जाण्यासाठीं ठेविलेली वाट.
धुराळा (पु.) धूळ. [धुकटी.
धुरी (प्रा. स्त्री.) भार, अग्रभाग; धूर,
धुरी (स्त्री.) बैल इ० च्या मानेवरचें जूं; धुपावणें.
धुरीण (सं. पु.) पुढारी, नाईक, नेता; (वि.) अग्रगण्य.
धुरेकरी (पु.) हाकणारा. [धूळ.
धुरोडा, धुरोळा (पु.) हवेंत उडणारी
धुरोळें (न.) धुराडें, धूर वर जाण्यासाठीं ठेविलेलें गवाक्ष.
धुलाई (हिं. स्त्री.) धुणावळ.
धुवट (वि.) धुतलेला.
धुवण (स्त्री.) तांदूळ धुतलेलें पाणी.
धुवा, धुंवा (सं. धूम पु.) दाणादाण; फडशा, धूळधाण (वि.) स्वच्छ.
धुसफुस, धुसमुस (क्रि.) मनांतल्या मनांत चरफडणें.
धुसमुसणें (क्रि.) कुरकुरणें, चरफडणें.
धुळकट (वि.) धुळीनें भरलेलें, मातकट.
धुळवड (स्त्री.) फाल्गुन व० १. या दिवशीं मुलें रस्त्यांत एकमेकाच्या अंगावर धूळ, चिखल वगैरे टाकतात.
धुळाक्षर (न.) लाकडाच्या फळीवर धूळ पसरून त्यावर कांबटीच्या लेखणीनें काढलेलीं धुळाक्षरें; यावरून मूळाक्षरें हा अर्थ.
धूं (प्रा. पु.) धूर.
धूड (न.) अवजड शरीर, धेंड.
धूत (सं. वि.) धुतलेलें, स्वच्छ.
धूतवस्त्र (सं. न.) धुतलेलें नेसावयाचें किंवा पांघरावयाचें वस्त्र.
धूत्कार (पु.) फुस् असा शब्द.
धूप (सं. पु.) सुगंधि धूर सोडणारा पदार्थ; **धूप दाखविणें**—प्रत्यक्ष कांहीं न देतां नुसतें आशेला लावणें.
धूपकाडी (स्त्री.) उदबत्ती.
धूपारती—धुपारती पहा.
धूम (स्त्री.) धूर; पळ; शर्यत; रेलचेल; तोफांची गर्जना; (अ.) अतिशय, जोरानें.
धूमकेतु (सं. पु.) शेंडेनक्षत्र.
धूमधडक अ.) धिटाईनें, सपाट्यानें, सपाट्यासरशीं.
धूमधडाका (पु.) रगडा, सपाटा.
धूम्र (सं. पु.) धूर; (वि.) धुरकट.
धूम्रपत्र (सं. न.) तंबाखूचें पान.
धूम्रपान (सं. न.) धूर पोटांत घेणें; विडी, हुक्का, सिगारेट, चिलीम इ० ओढणें.
धूर (पु.) धूम्र; (सं. धुर स्त्री.) गाडीचा अग्रभाग; धुंदी.
धूरकरी (पु.) गाडी हाकणारा, गाडीवान.
धूर्जटि (सं. पु.) शंकर.
धूर्त (सं. वि.) हुशार, चतुर.
धूर्तता (सं. स्त्री.) लबाडी, कावेबाजपणा.
धूर्ताई (स्त्री.), **धूर्तावा** (पु.) धूर्तपणा, कावेबाजपणा, कावा.
धूलि (सं. स्त्री.) धूळ.
धूसर (सं. वि.) भुरा, धुराच्या रंगाचा.
धूळ (सं. स्त्री.) बारीक माती, धूलि; **धूळ चारणें**—मातींत लोळविणें, चीत करणें.
धूळधाण (स्त्री.) दुर्दशा, गोंधळ, नाश.
धूळभेट (स्त्री.) उभ्या उभ्या जाऊन येणें.
धृत (सं. वि.) धरलेलें.
धृतराष्ट्र (सं. पु.) जन्मांध.
धृतव्रत (सं. वि.) व्रतधारी.
धृतात्मा (सं. वि.) धीर चित्ताचा, आत्मतत्त्वज्ञ.
धृति (सं. स्त्री.) धैर्य, दृढता.

धृपद (न.) एक प्रकारचें गीत.
धृव (सं. ध्रुव वि.) स्थिर, निश्चित, नित्य.
धेड (पु.) अतिशूद्रांतली एक जात.
धेंड (न.) विशाळ, राक्षसी आकाराचा पुरुष; मोठा, कीर्तिमान्, विद्वान् मनुष्य.
धेडगुजरी (स्त्री.) कांहीं शब्द एका भाषेंतले व कांहीं भिन्न भाषेंतले असे घालून केलेली रचना.
धेडसें (न.) एक लहान फळ.
धेनु (सं. स्त्री.) गाय. [शांति, दृढता.
धैर्य (सं न.) धीटपणा, सहनशीलता,
धैर्यवान् (सं. वि.) धीट, निश्चयी.
धैर्यशाली (सं. वि.) धैर्यवान्.
धैवत (सं. पु.) गायनांतल्या स्वर सप्तकांतला सहावा स्वर (ध).
धोक (वि.) मोठा, मजबूत.
धोकटी (स्त्री.) न्हाव्याची वस्तरे, वाटी वगैरे सामान ठेवण्याची पिशवी; पिशवी (प्रा.) शरीर.
धोकड (प्रा. वि.) बळवान्.
धोकडा (हिं. पु.) लठ्ठंभारती.
धोका (हिं. धोखा. पु.) अनिष्ट प्राप्त होण्याची भीतिकारक संभावना; धाक; नुकसान.
धोकुटें (प्रा. न.) पोर.
धोगटी—धोकटी पहा.
धोंगडें (न.) जाडेंभरडें वस्त्र.
धोटा (पु.) धोटें (स्त्री.) विरकांडें.
धोंड (स्त्री.) मोठा धोंडा; (व्यापारांत) तोटा; मोठी आपत्ति; मोठी काळजी.
धोडधोपट (स्त्री.) मारहाण.
धोंडफोड्या (पु.) पाथरवट.
धोंडमास (पु.) अधिकमास.
धोंडा (पु.) दगड; अधिक मास; आंत पुरण घालून केलेलें एक विशेष प्रकारचें खाद्य.
धोण (न.) लाकडाची मोठी गांठ, ढोण.
धोण्या (वि.) आडदांड, अक्षरशत्रु
धोत (पु.) ओघ, प्रवाह; लोट; ओंजळ.
धोतर (सं. धोत्र. न.) पुरुषांचें नेसण्याचें वस्त्र.
धोतरजोडा (पु.) दोन धोतरांचें एक सणंग.
धोतरबडव्या (पु.) धोतरें धुणारा.
धोतरा (सं. धत्तूर पु.) एक फुलझाड; (वि.) वेडा.
धोताल (वि.) उधळ्या; अनियंत्रित.
धोधाटा, धोधाणा (पु.) पाण्याचा धो धो वाहणारा प्रवाह.
धोपट (वि.) सरळ, उघड.
धोपटणें (क्रि.) सडकून काढणें.
धोपटमार्ग (पु.) सरळ रस्ता; लोकांच्या रहदारीचा मार्ग.
धोपटमार्गी (वि.) सरळ, साधा, सरळ व्यवहाराचा.
धोबी (पु.) परीट.
धोबीण (स्त्री.) परटीण.
धोरडा (पु.) चिंधोटी.
धोरण (सं. न.) तर्क, अटकळ; लक्ष; कल; पद्धत, चाल, वागणूक; संधान; (प्रा. न.) हमरस्ता, राजमार्ग.
धोरणी (वि.) धूर्त; हुषार, दूरदृष्टि, तर्कानें चटकन् जाणणारा, संधानी.
धोरें (न.) धुराडें, धारें.
धोवट (प्रा. क्रि.) बळवान्, निर्दोष.
धोशा, धौशा (हिं. धोंस, धोसा. पु.) मोठी नौबत; मोठा आवाज, प्रसिद्धि; नेटाचा प्रयत्न; ध्यास, भीति.
धोसरा (पु.) धक्का; **धो० बसणें**—कंबर खचणें.
धौत (वि.) धुतलेला.
ध्याणें (क्रि.) चिंतणें.
ध्याता (सं. पु.) ध्यान करणारा.
ध्यान (सं. न.) एकाग्र चिंतन; मन; लक्ष; स्मरण; शुद्धि; पसंती; आकृति, स्वरूप; वेडसर स्वरूप; **ध्यानीं मनीं नसणें**—अगदींच कल्पनासुद्धां नसणें.
ध्यानधारणा (सं. स्त्री.) चिंतन.
ध्यानस्थ (सं. वि.) चिंतनांत निमग्न.
ध्यास (सं. पु.) एकसारखें सतत चिंतन, अतिशय उत्कट इच्छा; चाळा.
ध्येय (सं. न.) ध्यानाचा विषय; चिंतनीय वस्तु; अंतिम हेतु.

ध्रुपद (सं. न.) धृपद पहा.
ध्रुपद्या (पु.) हरिदासाच्या मागें कीर्तनाचे वेळीं उभा राहणारा व गाऊन साथ करणारा मदतनीस.
ध्रुव (सं. पु.) पृथ्वीचा उत्तरेचा अचल तारा; (वि.) अचल, निश्चल.
ध्रुवपद (सं. न.) अढळ पद.
ध्वज (पु.) **ध्वजा** (सं. स्त्री.) निशाण, पताका; **ध्वज लावणें**—पराक्रम किंवा शतकृत्य करणें.
ध्वजारोपण (सं. न.) गुढी उभारणें.
ध्वनि (सं. पु.) नाद; व्यंग्यार्थ.
ध्वनिकाव्य (सं. न.) ज्यांत ध्वनि म्हणजे व्यंग्यार्थ प्रधान असतो असें अर्थात् उत्कृष्ट काव्य.
ध्वनित (सं. वि.) सूचित;
ध्वनिशास्त्र (सं. न.) ध्वनीविषयीं आणि स्थितिस्थापक पदार्थांच्या कंपनाविषयींचें शास्त्र.
ध्वंस (सं. पु.) नाश.
ध्वांत (सं. पु.) काळोख, निबिड अंधकार.

न

न (अ.) नकारार्थी.
नकटा (इ. वि.) अपुऱ्या किंवा चपट्या नाकाचा.
नकल, नक्कल (अर. स्त्री.) प्रत; अनुकरण; गमतीची गोष्ट.
नकली (वि.) दिखाऊ, बनावट, खोटा.
नकल्या (वि.) नकल करणारा; विदूषक; मौजेच्या गोष्टी सांगणारा.
नकशी (अर. स्त्री.) नकसगिरी; वेलबुटी इ०, बारीक काम.
नकशीदार (फा. वि.) नक्षीदार; जाळ्या, चित्रें, वेलबुटी वगैरे खोदलेलें (काम.)
नकसगिरी (स्त्री.) नक्षीकाम, नक्षी काढण्याचें कौशल्य.
नकसणें (क्रि.) खोदणें, कोरणें.
नकार (पु.) नाहीं म्हणणें.
नकारणें (क्रि.) नाकारणें.
नकाल (फा. वि.) नाटकी, ढोंगी,
नकाशा (अर. नकशा पु.) चित्र, स्थळाचें चित्र.
नकासकाम (अर. न.) खोदींव किंवा कोरींव शोभिवंत काम.
नकासणें (क्रि.) कोरणें, खोदणें.
नकासगार (पु.) धातूवर नक्षीकाम करणारा.
नकिंचन (सं. वि.) दरिद्री.
नकी, नक्की (अर. नकी वि) निश्चित, बरोबर.
नकुल (सं. न.) मुंगूस.
नको (अ.) जरूर नाहीं.
नक्कल (न.) प्रत; अनुकरण; निर्वंश.
नक्का (पु.) नाक, नक्षा, तोरा, ऐट.
नक्की—नकी पहा.
नक्त (सं. न.) रात्र; दिवसभर उपोषण व रात्रीस भोजन करण्याचें व्रत.
नक्त (अर. नकद न.) नगद, रोकड नाणें
नक्तेल (न.) टारपीण तेल.
नक्र (सं. पु.) मगर, सुसर.
नख (सं. न.) बोटाच्या अग्र–भागावरचें हाड.
नखरा (फा. पु.) चित्ताकर्षणासाठीं केलेला खोटा हावभाव; विभ्रग; ऐट, मिजाज; गमजा.
नखरेबाज (वि.) नखरा करणारा.
नखरूड (न.) नखाजवळची सूज.
नखला (पु.) गव्हल्यासारखा पण नख टोंचून केलेला खिरींत घालण्याचा पदार्थ
नखशिखांत (अ.) सर्व शरीरभर.
नखी (स्त्री.) तारेचें वाद्य वाजवितांना बोटाला घालण्याचें टोपण; गुरांचें नख,

खुरकी; टांकी; आश्रय. आधार; निश्चय (वि.) नखें असलेला प्राणी.
नखुरडें (न.) नखांत होणारा एक रोग.
नखुली (स्त्री.) मुलींचा एक खेळ.
नखोडा (पु.) नकासगाराचें हत्यार.
नखोरा (पु.) नखानें काढलेला ओरखडा.
नग (सं. पु.) दागिना; वस्तु, रकम; पर्वत.
नगद (अर. नकद. न.) रोकड नाणें; (वि.) निवडक, छानदार; **न० विक्री**—रोखीनें विकणें; **न० माल**—तयार माल; **न० आंबे**—निवडक आंबे.
नगदी (अर. स्त्री.) रोकड (वि.) पैशासंबंधी.
नगनगोटा (पु.) **नगनगोटें** (न.) जवाहीर, दागिने वगैरे.
नगर (सं. न.) शहर.
नगरपाल (सं. पु.) पोलीस; कोतवाल.
नगर-प्रदक्षिणा (सं. स्त्री.) देवाच्या मूर्तीची शहराभोंवताली काढलेली मिरवणूक.
नगर-भवानी (सं. स्त्री.) गांवभर भटक्या मारणारी बायको.
नगरी (सं. स्त्री.) लहान शहर; (वि.) अहमदनगरचा.
नंगा (सं. नग्न वि.) नग्न, उघडा; दरिद्री
नगाधिप, नगाधिराज (सं. पु.) हिमालय पर्वत.
नंगा नाच—अनियंत्रित, अश्लाघ्य वर्तन.
नगारखाना (फा. पु.) नगारे वगैरे ठेवण्याचें ठिकाण.
नगारची, नगारजी (हिं. पु.) नगारा वाजविणारा.
नगारा (अर. पु.) डंका, नौबत.
नगिना (फा. पु.) रत्न; उत्कृष्ट वस्तु.
नग्न (सं. वि.) वस्त्रहीन, नागवा.
नग्निका (सं. स्त्री.) वयांत न आलेली मुलगी.
नजन (सं. नयन पु.) डोळा, नेत्र.
नजर (अर. स्त्री.) दृष्टि; भेट, बक्षीस.
नजरगहाण (न.) गहाण ठेवलेली वस्तु सावकाराचे ताब्यांत नसून कर्ज घेणाराचे पार्शीच असते असा गहाणाचा प्रकार.
नजरगुजारा (फा. पु.) दृष्टादृष्ट, भेट.
नजरनजराणा (अर. फा. पु.) वरिष्ठांना सादर अर्पण केलेल्या वस्तु.
नजरबंदी (फा. स्त्री.) हातचलाखी; पाहऱ्या खालीं ठेवणें.
नजरबाग (अर. फा. पु. स्त्री.) घराच्या समोरची बाग.
नजराणा (फा. पु.) वरिष्ठांस भेट म्हणून दिलेली वस्तु.
नजरानजर (स्त्री.) परस्पर दृष्टिव्यवहार.
नजीक (फा. अ.) जवळ, समीप.
नट (सं. वि.) लबाड, उनाड (पु.) सोंग घेणारा, वेषधर; हावभाव; नाचणारा; गायनांतला एक राग.
नटणें (क्रि.) शृंगारणें; वेष घेणें; नाकबूल जाणें.
नटनागर (वि.) नटून सजून गांवभर हिंडणारा (प्रभा० पृ. १४१)
नटनाटकी (सं. पु.) नानाप्रकारचे चमत्कारिक खेळ करून दाखविणारा, परमेश्वर.
नटवर (सं. पु.) नटांत श्रेष्ठ, परमेश्वर.
नटवा (वि.) नटणारा, मुरडणारा; सोंगाड्या; नाच्या.
नटविणें (क्रि.) शोभविणें.
नटी (सं. स्त्री.) सूत्रधाराची बायको; नाचणारी स्त्री.
नट्टनथट्टन (अ.) दिमाखानें, डौलानें.
नटेश, नटेश्वर (सं. पु.) परमेश्वर.
नठारा (वि.) निरुपयोगी, वाईट.
नठ्याळ (वि.) नष्ट, द्वाड.
नड (स्त्री.) अडचण, त्रास.
नडणें (क्रि.) प्रतिबंध होणें; कुंठित होणें.
नडविणें (क्रि.) अडथळा करणें; दुखापत करणें.
नणद, नणंद (सं. ननांदृ स्त्री.) नवऱ्याची बहीण.
नत (सं. वि.) नम्र, वांकलेला; (सं. पु.) ज्योतिःशास्त्रांत खमध्यापासून ग्रहापर्यंतचें अंतर.

नतद्रक्ष, नतद्रष्ट (वि.) अति कृपण, खाष्ट.
नंतर (सं. अनंतरम् अ.) मग.
नति (सं. स्त्री.) नमन; नम्रता.
नतिजा (फा. पु.) फळ, परिणाम.
नथ (कानडी–नत्तु स्त्री.) स्त्रियांच्या नाकांतला एक दागिना.
नथडा (पु.) मोठी नथ.
नथणी (स्त्री.) नथ; वेसण; कुलपासारखें अडकविलेलें लोखंडाचें वेटोळें.
नथ्या (सं. नस्तितः पु.) नाक टोंचलेला मुलगा.
नद (सं. पु.) मोठी नदी.
नंद (पु.) दलाल.
नंदन (सं. पु.) मुलगा; (न.) इंद्राचें नंदनवन; आनंदविणें.
नदर (स्त्री.) नजर.
नंदा (सं. स्त्री.) शुक्ल पक्षांतली प्रतिपदा, षष्ठी व एकादशी; नणंद.
नंदादीप (पु.) देवापुढें अहोरात्र जळत राहणारा दिवा.
नंदिकेश्वर (सं. पु.) शिवाचें वाहन—नंदी.
नंदिनी (सं. स्त्री.) मुलगी. [नदी.
नदी (सं. स्त्री.) पाण्याचा मोठा प्रवाह,
नंदी (सं. पु.) शंकराचें वाहन; बैल; मूर्ख, टोणपा.
नंदीबैल (पु.) संकेताप्रमाणें हालचाल करण्यास शिकविलेला बैल; मूर्ख, टोणपा
नंद्या (पु.) नंद पहा; (वि.) मूर्ख.
नन्नाचा पाढा वाचणें–प्रत्येक गोष्टीला नकाराचें उत्तर देणें.
नपुंसक (सं. पु.) गांडू, षंढ, हिजडा, पराक्रमहीन; (व्याकरणांत) तृतीय लिंग
नफा (अर. पु.) फायदा, प्राप्ति.
नफेबाजी (फा. स्त्री.) मिळेल तेवढा ज्यास्त नफा मिळविण्याची लागलेली खोड.
नंबर (इं. पु.) अनुक्रमसंख्या; संख्या.
नबाडा (अर. पु.) अलंकार.
नबळा (वि.) नेभळा, दुर्बळ.
नभ (सं. न.) आकाश; मेघ.
नभस्तल (सं. न.) आकाश.
नभोमंडल (सं. न.) आकाश.
न भूतो न भविष्यति—पूर्वीं कधीं झाली नाहीं व पुढें होणार नाहीं अशी अलौकिक गोष्ट.
नमणें (सं. क्रि.) वांकणें; वंदन करणें.
नमता (वि.) वांकलेला, कमी झालेला.
नमदा (फा. पु.) गादी. [गीत.
नमन (सं. न.) वांकणें; वंदन; वंदनाचें
नमविणें (क्रि.) वांकविणें; वठणीस आणणें
नमस्कार (सं. पु.) हात जोडणें, वंदन.
नमो (अ.) नमन करतों.
नमोनमः (अ.) नमस्कार.
नमाज (फा. स्त्री.) मुसलमानांतली देवाची प्रार्थना; भार, संकट.
नमुना (फा. पु.) मासला; नक्कल.
नमूजी (फा. पु.) ज्योतिषी.
नमूद (फा. नमुदा. वि.) दाखल, रुजु.
नम्र (सं. वि.) वांकलेला; गरीब.
नम्रता (सं. स्त्री.) विनय.
नय (सं. पु.) नीति, न्याय.
नयन (सं. पु.) डोळा; (न.) नेणें.
नर (सं. पु.) पुरुष; घोडा; अर्जुन.
नरक (सं. पु.) विष्ठा; यमलोकींची यातनाप्रद जागा.
नरकपाल (सं. न.) माणसाच्या डोक्याची कवटी.
नरकेसरी (सं. पु.) नरसिंह.
नरटी (स्त्री.) करटी, करवंटी.
नरडी (स्त्री.) **नरडें** (न.) गळा; **न० चा घोट घेणें**—मारून रक्त पिणें.
नरणी, नराणी (स्त्री.) न्हाव्याचें नख काढण्याचें हत्यार.
नरद (स्त्री.) सोंगटी.
नरपति (सं. पु.) राजा.
नरपशु (सं. पु.) पशुतुल्य आचरण करणारा मनुष्य; नराधम.
नरम (फा. वि.) मऊ, सौम्य.
नरमणें (क्रि.) कमी होणें, सौम्य होणें.
नरमाई (हिं. स्त्री.) सौम्यपणा, मऊपणा.
नरमादी (फा. स्त्री.) पुरुष व स्त्री; मोठें व लहान; श्रेष्ठ व कनिष्ठ.
नरमिना (फा. पु.) रेशमी वस्त्रें.

नरमेध (सं. पु.) नरमांसाचें हवन करण्याचा यज्ञ.
नरवटी (स्त्री.) माणसांच्या डोक्याची करटी; नरोटी.
नरसाळें (न.) नाळचें, गळणी, नसराळें.
नरसिंह (सं. पु.) विष्णूच्या दहा अवतारांपैकीं चौथा; उग्र व पराक्रमी मनुष्य;
नरसोबा (पु.) नरसिंह.
नरहर देवाची पालखी—ज्या कामासाठीं विशेष माणसांची योजना झालेली नसते, हवें त्यानें येऊन हातभार लावावा अशी गोष्ट असते, तें अर्थात् अव्यस्थित काम.
नरहरी (सं. पु.) नरसिंह.
नराणी (स्त्री.) न्हाव्याचें नखें काढण्याचें हत्यार.
नरी (हिं. स्त्री.) बकऱ्याचें कमावलेलें कातडें.
नरेंद्र (सं. पु.) राजा.
नरोटी (स्त्री.) कवटी; आंतलें खोबरें काढून घेतल्यावर नारळाचें जें कवच राहतें तें.
नरोत्तम (सं. पु.) पुरुषोत्तम, नारायण.
नरो वा कुंजरो वा– विचारलेल्या गोष्टीविषयींचें पूर्ण अज्ञान दर्शविणारें किंवा संदिग्ध उत्तर.
नर्तक (सं. वि.) नाचणारा.
नर्तकी (सं. स्त्री. वि.) नाचणारी.
नर्स (इं. स्त्री.) मुलांना संभाळण्यासाठीं ठेविलेली बाई, दाई. रुग्णपरिचारिका.
नलिका (सं. स्त्री.) नळी.
नलिन (सं. पु. न.) कमळ.
नलिनी (सं. स्त्री.) कमळांचा समूह; कमलपूर्ण तळें.
नव (सं. वि.) नऊ; नवीन.
नवकोट नारायण—अतिशय श्रीमंत मनुष्य.
नवखा (वि.) नवा; अनभ्यस्त.
नवगजी (पु.) दिवाणखाना.
नवग्रह (सं. पु.) सूर्य, चंद्र, मंगळ, बुध, बृहस्पति, शुक्र, शनि, राहु, व केतु.
नवज्वर (सं. पु.) एक दूषित ज्वर.
नवतर, नवेतर (वि.) अलीकडील
नवती (स्त्री.) तरुणी; तारुण्याचा भर; नवी पालवी.
नवनिधि (सं. पु.) कुबेराचे नऊ खजिने.
नवनीत (सं. न.) लोणी.
नवम (वि.) नववें.
नवमी (स्त्री.) पंधरवड्यांतला नववा दिवस.
नवरदेव (पु.) नवरा मुलगा, वर.
नवरस (सं. पु. अने.) वीर, हास्य, करुण, रौद्र, भयानक, बीभत्स, अद्भुत आणि शांत.
नवरा (सं. नववरक पु.) पति; मर्दगडी
नवरात्र (सं. न.) नऊ अहोरात्र; त्या दिवसांत करण्याचा देवाचा उत्सव.
नवरी (स्त्री.) विवाहयोग्य मुलगी; वधू.
नवल (सं. नव न.) आश्चर्य, चमत्कार; नवी गोष्ट.
नवलाई (स्त्री.) अलौकिक गोष्ट.
नवलाखा, नवलाख्या (वि.) अतिशय श्रीमंत.
नवलार (न) नवल.
नवलाव, नवलावो (पु.) नवल, आश्चर्य
नवविधा भक्ति—श्रवण, कीर्तन, स्मरण, पादसेवन, अर्चन, वंदन, दास्य, सख्य आणि आत्मनिवेदन या नऊ रूपांनीं केलेली भक्ति.
नवशिका, नवशीक (वि.) नुकताच शिकूं लागलेला.
नवस (सं. नमंसित पु.) कार्यसिद्धीसाठीं देवाची प्रार्थना व तें सिद्ध झाल्यावर कांहीं वस्तु अर्पण करण्याची प्रतिज्ञा.
नवसणें (क्रि.) कार्यसिद्धि झाल्यावर देवाला अमुक देईन अशी प्रतिज्ञा करणें.
नवा (वि.) नवीन; **नव्याचे नऊ दिवस** —जोंपर्यंत वस्तु नवी असते तोंपर्यंत तिची मौज.
नवाजणी, नवाजणूक (फा. स्त्री.) स्तुति
नवाजणें (फा. क्रि.) स्तुति करणें.
नवाजी (हिं. स्त्री.) स्तुति.
नवाट (प्रा. वि.) कोरा करकरीत.
नवाब (अर. पु.) बडा सरदार.

नवार (हिं. स्त्री.) पलंग विणण्याची सुती पट्टी.

नवाळी, नव्हाळी (प्रा. स्त्री.) अपूर्वता, नवल तारुण्याचा भर, प्राप्ति इच्छा गोडी हंगामांतला फळांचा पहिला बहर.

नवीन (सं. वि.) नवा.

नवी नवती—तारुण्याचा भर, ऐनज्वानी

नवी नवाळी, नवी नवलाई (स्त्री.) नवान्न, नवें धान्य; नवीन चांगली वस्तु.

नवें (सं. नव वि.) नवीन, ताजें.

नवेतर (अ.) नव्यानें, अलीकडे; (वि.) अलीकडचें.

नवोढा (सं. स्त्री.) नव वधू.

नव्यानें (अ.) प्रथमच.

नव्याण्णव हिश्शांनीं—बहुतेक.

नशा (अर. स्त्री.) धुंदी, गुंगी, कैफ.

नशाखोर (फा. वि.) अंमली पदार्थांचें सेवन करणारा.

नशिहत, नश्यत (अर. नसिहत. स्त्री.) सल्ला; तंबी; शिक्षा.

नशीब (अर. न.) दैव; **न० चे ताले**–दैवाचे खेळ. [बाचा.

नशीबवान् (वि.) भाग्यवंत, थोर नशि-

नश्वर (सं. वि.) नाशवंत.

नष्ट (सं. वि.) नाश पावलेला; दुष्ट-स्वभावाचा.

नष्टचर्य (सं. न.) दुर्दैव.

नस (अर. स्त्री.) शीर; स्नायु; (सं. नस्य) तपकीर.

नसनखवडा (वि.) माणूसघाणा; मत्सरी.

नसीब, नशीब (अर. न.) दैव.

नसेत (अर. नसिहत स्त्री.) शिक्षा.

नस्तर (फा. न.) शस्त्रक्रियेचा चाकू.

नस्य (सं. वि.) नाकांत घालण्याचें किंवा नाकानें ओढण्याचें (औषध इ.); (न.) तपकीर.

नहर (अर. पु.) पाण्याचा नळ, कालवा; हौद; मोरी.

नहला, नहल्या (पु.) गिलावा करण्याची गवंड्याची लहान करणी.

नहला, नहिल्या (पु.) पत्त्याच्या खेळां-तलें नऊ ठिपक्यांचें पान.

नहाण (सं. स्नान न.) रजोदर्शन, ऋतु-प्राप्ति; स्नान.

नहाणी (स्त्री.) स्नानगृह.

नहाणें (क्रि.) स्नान करणें.

नळ (सं. नल पु.) मोठी नळी, पन्हळी; पोटांतलें मोठें आंतडें; देंठ; निषध देशाचा एक राजा; एक वानरसेनापति

नळकंडें, नळकांडें (न.) नळी.

नळपट (न.) लहान नळी.

नळपट्या (वि.) बेंबीच्या खालीं धोतर नेसलेला.

नळवडी (स्त्री.) मोरी, नळांडी.

नळवाट (स्त्री) **नळवात** (पु.), **नळवायु** (पु.) पोटांतलीं आंतडीं हलकीं होऊन त्यांत गुवारा धरतो असा एक शरीरविकार.

नळा (पु.) गोल कौल; मृत्तिकापात्रांत दारू भरून केलेला आतषबाजीचा एक प्रकार; तेल ठेवण्यासाठीं केलेलें वेळूचें पात्र; **गाड्याबरोबर न० ची यात्रा**–मुख्य गोष्टीबरोबर आनुषंगिक गोष्टीलाहि तशीच स्थिति प्राप्त होणें.

नळांडी (स्त्री.) मोरी; चाकोरी; अरुंद खिंड. [बंदूक.

नळी (स्त्री.) बारीक नळा; नळकांडें;

नक्ष (अर. नक्श पु.) छाप, वर्चस्व.

नक्षत्र (सं. न.) क्रांति-वृत्ताच्या २७ विभागांपैकीं प्रत्येक; म्हणजे १३ अंश व २० कला इतकें अंतर चालण्यास चंद्रास लागणारा काळ; तारा; चांदणी; **हातावर न० पडणें**—चोरी करण्याची संवय लागणें; **पायांवर न० पडणें**–भटकत फिरणें; **तोंडावर न० पडणें**–सारखी वटवट करणें.

नक्षत्रमाळा (स्त्री.) सत्तावीस मोत्यांचा हार; लग्न वगैरे समारंभाच्या मिरवणुकींत एका उंच काठीला कागद, पितळपान इ० च्या फुल्या कातरून केलेल्या माळा लावून ती सर्वांच्या पुढें मिरवीत नेतात ती.

नक्षा (फा. पु.) कीर्ति; ताण, वरचढ.

नक्षी (स्त्री.) वेलबुटी, चित्रविचित्र काम.

नक्षीदार (वि.) नक्षीचें काम केलेलें.
ना (स्त्री.) नकार; मनाई; असंमति (प्रा.) किंवा, अथवा; कीं; परंतु.
नाइलाज (पु.) निरुपाय; (वि.) लाचार.
नाईक (सं. नायक. पु.) मुख्य, नायक, ब्राह्मण; सराफ.
नाक (सं. नासिका न.) घ्राणेंद्रिय; अग्रभाग; अंकुर फुटण्याचें ठिकाण; अब्रू; नायक; (पु.) स्वर्ग लोक; **नाक कापणें**—गर्व उतरणें; **नाक खालीं होणें**—गर्व नाहींसा होणें; **नाक घासणें**—नम्र होणें; **नाक मुरडणें**—नापसंती दर्शविणें; **नाक ठेंचणें**—शिक्षा करणें; **नाक धरून बसणें**—जप करणें; **नाक वर करून**—तोऱ्यानें; **नाकांत काड्या घालणें**—कुरापत काढणें; **आपलें नाक कापून दुसऱ्याला अपशकुन करणें**—दुसऱ्याचें वाईट व्हावें यासाठीं अगोदर स्वतःचेंच वाईट करून घेणें; **नाकचा (नाकाचा) बाल**—अत्यंत प्रीतींतला; **नाकावर वाट करणें**—विरोधास न जुमानतां काम करणें; **नाकावर राग असणें**—लवकर चिडणें.
नाकतोडा (पु.) टोळाच्या जातीचा एक प्राणी.
नाकदुरई (स्त्री.) पश्चात्ताप-प्रदर्शनार्थ नाक घासणें; अतिशय नम्रपणाची विनवणी.
नाकपुडी (सं. नासापुट. स्त्री.) नाकाची एकेक नळी.
नाकबूल (फा. वि.) असंमत.
नाकशिंकणी (स्त्री.) जिचा वास घेतला असतां शिंकावर शिंका येतात अशी एक वनस्पति.
नाका (हिं. पु.) रस्त्याचा शेवट; अनेक रस्ते एकत्र होण्याचें ठिकाण; जकातीचें ठाणें.
नाकाड (न.) मोठें नाक.
नाकार (पु.) **नाकारणी** (स्त्री.) अस्वीकार, नाकबूली.

नाकारणें (क्रि.) नको म्हणणें; अस्वीकार करणें.
नाकुवत (हिं. वि.) अशक्त, दुबळा.
नाकुस्ती (स्त्री.) नाक मुरडणें.
नाकें (न.) नाका पहा; टोंक, अखेरचा भाग; वळण.
नाकेदार (पु.) नाक्यावर जकात वसूल करणारा.
नाकेबंदी (हिं. स्त्री.) येण्याजाण्याच्या वाटांचा बंदोबस्त.
नाकेल, नाकेला (वि.) लांब नाकाचा.
नाखवा, नाखोदा (फा. पु.) तांडेल; जहाजावरचा मुख्य नावाडी.
नाखळ (वि.) दुष्ट, खोडकर, त्रासदायक.
नाखुष (फा. वि.) नाराज, असंतुष्ट.
नाग (सं. पु.) विषारी सर्प; हत्ती; वचनाग; (ज्योति०)—दहावें करण.
नागडा (सं. नग्न वि.) नग्न, उघडा.
नांगडा (पु.) **नांगडी** (स्त्री.) विंचवाची नांगी.
नागपाश (सं. पु.) वरुणाचा पाश; वर्तुळाकार बंधन.
नागफणी (सं. स्त्री.) एक कांटेरी वनस्पति.
नागबंद (पु.) कटिभूषण.
नागमोडी (वि.) सर्पाच्या गतीप्रमाणें वळणें घेऊन गेलेला.
नागर, नागरु (प्रा. वि.) सुंदर; शहाणा, चांगला; गुजराथी ब्राह्मणांतला एक भेद.
नांगर (सं. लांगल. पु.) शेतीची जमीन उकरण्याचें एक औत; गलबत स्थिर करण्यासाठीं पाण्यांत टाकण्याचा आंकडा
नागरचुडा (प्रा. पु.) बांगडी.
नांगरट (वि.) नांगरलेली.
नांगरणी (स्त्री.) जमीन नांगरणें; नांगर टाकून गलबत थांबविणें.
नागरमोथा (सं. नागर मुस्तक पु.) एक सुवासिक वनस्पति.
नांगरवट, नांगरठी (स्त्री) नांगरलेली जमीन
नागरिक (सं. पु.) नगरवासी.
नांगऱ्या (पु.) नांगरास लावलेला (बैल इ०); अडाणी मनुष्य.

नागला (वि.) एक धान्य.
नागवण (स्त्री.) दरोडा (विवे० पृ० ११२८); द्रव्यापहारामुळें होणारी दुर्दशा
नागवणूक (स्त्री.) द्रव्यापहार; लुटलें जाणें.
नागवणें (न.) लूट.
नागवा (वि.) नग्न, नागडा; **नागवा पाऊस**—सूर्यप्रकाश असतांना पडणारा पाऊस; **ना० कोल्हें भेटणें**—अकल्पित लाभ होणें; **नागवें नाचणें**—स्वैरपणें वागणें.
नागवेल (सं. नागवल्ली स्त्री.) विड्याच्या पानांची वेल.
नागसर, नागसरी (स्त्री.) नागास मोहित करणारी पुंगी. [नग्न.
नागा (फा. पु.) खं॰, खाडा; (वि.)
नांगाडा (पु.) मोठी नांगी.
नांगी (स्त्री.) विंचवाचा दंश करण्याचा कांटा; **नांगी टाकणें**–हातपाय गाळणें, हतवीर्य होणें.
नागीण (सं नागिनी. स्त्री.) स्त्रीजातीय नाग.
नागेशवळ (स्त्री.) कलगीची लावणी म्हणणारा शाहिरांचा वर्ग.
नांगोडा (पु.) नांगी.
नागोबा (पु.) नाग; **आयत्या पीठावर ना०**—दुसऱ्याला बाजूस सारून त्यानें केलेल्या श्रमाचे फळाचा आयता उपभोग घेणारा.
नाच (सं. नृत्य पु.) नाचणें, नर्तन.
नाचकंड (न.) नखें काढण्याच्या हत्यारांचा झुबका.
नाचकं (न.) लहानसें छिद्र.
नाचक्की (स्त्री.) अप्रतिष्ठा, मानहानि, पच्ची.
नाचण (स्त्री.) नखरेबाज स्त्री.
नाचणा, नाचणू (पु.) नर्तक.
नाचणा (पु) **नाचणी** (स्त्री.) एक हलकें धान्य.
नाचणें (सं. नृत् क्रि.) नृत्य करणें; **नाचतां येईना अंगण वाकडें**—स्वतःस एखादें काम चांगलें करतां आलें नाहीं म्हणजे आपला उणेपणा झांकण्यासाठीं दुसऱ्या वस्तूंत कांहीं तरी खोड काढणें.
नाचरा (वि.) (वाईट अर्थानें) नाचणारा; चाळे करणारा.
नाचा (पु.) स्त्रीवेष घेऊन नाचणारा पोरगा.
नाचविणें (क्रि.) नाचण्यास लावणें; वारंवार स्थलांतर करणें.
नाचापोऱ्या (पु.) स्त्रीवेषधारी नर्तक मुलगा.
नाचार (वि.) लाचार, निरुपाय. [पणा.
नाजकाई (स्त्री.) नाजूकपणा; विचक्षण-
नाजूक (फा. वि.) कोमल, सुकुमार; गुप्त; कुशलतेचें.
नाझर (अर. नाजिर. पु.) दिवाणी कोर्टाचा एक अधिकारी.
नाट जाणें—नाकबूल होणें.
नाटक (सं. न.) दृश्यकाव्य; सोंग घेऊन करण्याचा खेळ; (पु.) नाटकी.
नाटकशाळा, नाटकसाळ (सं. नाटकशाला स्त्री.) नाटकगृह; नर्तकी, वेश्या.
नाटकी (पु.) नट; ढोंगी; बहुरूपी (वि.) दिखाऊ, खोटा.
नाटपेड (इं. नॉटपेड वि.) अगोदर हंशील न भरलेलें (पत्र इ०)
नाटबाट (पु.) दोष, कलंक.
नाटिकर (पु.) वसुली खात्याचा शिपाई
नाटिका (सं. स्त्री.) क्षुद्र नाटक; नर्तकी.
नाट्य (सं. न.) नृत्य; नृत्य; गीत; वाद्यकला; हावभाव; नटवेष.
नाट्यमंदिर (सं. न.) **नाट्यशाला** (स्त्री.) नाटकगृह.
नाठाळ (वि.) खोडसाळ, दुष्ट, खट्याळ.
नाठी (वि.) निरुपयोगी, वाईट.
नाड (सं. स्त्री.) शीर, नाडी; अडचण, फसवणूक. (ज्योति०) नाडी (घटका)
नाडक (प्रा. वि.) नाडणारा.
नाडकरणी, नाडकर्णी (पु.) जिल्ह्याचा पिढीजाद हिशेबी कामगार.
नाडगौडा (फा. पु.) देशमुखासारखा एक अधिकारी.
नाडणूक (स्त्री.) लूट; फसवणूक; दुर्दशा.

नाडणें (क्रि.) नागवणें; फसविणें.
नाडवंद (वि.) ब्रह्मचर्यानें राहणारा.
नाडर (प्रा. पु.) थिल्लर.
नाडा (पु.) जाड दोरखंड, चऱ्हाट; मंतरलेला दोरा; प्रसादाचा गंडा.
नाडापुडी (स्त्री.) देवाला वाहण्याचा रंगीत दोरा व त्याला बांधलेली अबीर, गुलाल इ० ची पुडी.
नाडी (सं. स्त्री.) शीर; फीत; २४ मिनिटांचा काळ, घटका.
नाडीपरीक्षा (सं. स्त्री.) हाताची नाडी पाहून रोग ओळखणें.
नाडीबंद (प्रा. वि.) ब्रह्मचर्यानें राहणारा.
नाडीमंडल (सं. न.) ज्योतिःशास्त्रांत–विषुववृत्त, भूमध्यरेषा.
नाणक (सं. न.) नाणें.
नाणवठा (पु.) नाणें विक्रीची जागा.
नाणें (न.) पैसा म्हणून चालणारे धातूचे तुकडे.
नाणवटी(पु.) सराफ, सराफाचा धंदा.
नात (स्त्री.) मुलाची अथवा मुलीची मुलगी.
नातक (प्रा. पु.) नाडीमार्ग.
नातलग (पु.) आप्त, सोयरा, नात्याचा माणूस.
नातवंड (सं. नप्तृ न.) मुलाचें अथवा मुलीचें मूल.
नातवान (अर. वि.) दुर्बल, अशक्त.
नातवानी (अर. स्त्री.) दुबळता; गरीबी.
नातसून (स्त्री.) नातवाची बायको.
नाताळ (पोर्तु. पु.) येशु ख्रिस्ताचा जन्मदिनोत्सव.
नातू (सं. नप्तृ पु.) मुलाचा किंवा मुलीचा मुलगा. [सोयरीक.
नातें, नातेंगोतें, नातेंपोतें (न.) संबंध,
नातेदार, नातेवाईक (पु.) आप्त, सोयरा, नातलग.
नाथ (सं. पु.) स्वामी, पति; गोसाव्यांचा एक पंथ; (स्त्री.) बैलाच्या नाकांतली वेसण.
नाथणें (प्रा. क्रि.) वेसण घालणें.
नाथि (प्रा. क्रि.) नाहीं.

नाद (सं. पु.) ध्वनि; छंद; (प्रा.) श्रवणसुख.
नांद (स्त्री.) घाण्याजवळ रस पडण्यासाठीं जमिनींत पुरलेलें मांदाण.
नांदणूक (सं. नंद् स्त्री.) राहणें; टिकाव.
नांदणें (क्रि.) राहणें, सुखानें वसति करणें, दीर्घकाळ टि..णें; पटणें, जुळणें.
नादार (फा. वि.) कर्ज फेडण्यास असमर्थ; गरीब.
नादारी (फा. स्त्री.) दिवाळें, दारफळणी, कंगालपणा.
नादावणें (क्रि.) नादीं लागणें;
नादाळ (वि.) नादी, छांदिष्ट.
नादाळी (स्त्री.) प्रचंड नाद, गर्जना.
नादिष्ट, नादी (वि.) छांदिष्ट.
नांदी (सं. स्त्री.) नाटकाच्या आरंभींचें मंगलाचरण; समृद्धि.
नांदीमुख, नांदीश्राद्ध (सं. न.) मंगलकार्याच्या आरंभीं करावयाचें श्राद्ध.
नांद्या (पु.) नंदीबैल, मूर्ख.
नाना (सं. वि.) अनेक; (प्रा. अ.) नातरी.
नानावटी (पु.) नाणेवटी, सराफ.
नानावाडें (प्रा. अ.) पुष्कळदां.
नानाविध (वि.) अनेक प्रकारचें.
नानू (स्त्री. न.) टंगळमंगळ, कांकूं.
नापत (स्त्री.) बाजारांत पत किंवा साख नसणें; (वि.) साख नसलेला.
नापसंत (फा. नापसंद. वि.) पसंत नसलेला.
नापाक (फा. वि.) अपवित्र, तिरस्करणीय
नापिक, नापित (पु.) न्हावी.
नाबद (फार. स्त्री.) साखर, खडीसाखर; (वि.) नालायक.
नाबालिक (फा. नाबालिग वि.) वयांत न आलेला; (न.) मूल.
नाबूद (फा. वि.) नष्ट झालेला.
नाभ, नाभा (सं. नाभि पु.) गाडीच्या चाकाचा तुंबा.
नाभि (सं. स्त्री.) बेंबी.
नाम (सं. न.) नांव; (व्याक०) वस्तुमात्राचें नांव; (पु.) गंधाचा टिळा; त्याचा ठसा.

नामकरण (सं. न.) मुलांचें नांव ठेवण्याचा विधि.

नामजात, नामजाद (फा. वि.) लौकिकवान्.

नामजादी (फा. स्त्री.) शौर्याचें कृत्य; नांवलौकिक.

नामता (सं. स्त्री.) कीर्ति. (वामन०

नामदार (फा. वि.) सुप्रसिद्ध; कौंसिल ऑफ स्टेटच्या सभासदाचा हुद्दा.

नामदेव (पु.) शिंपी.

नामधारक (सं. वि.) नांवाचा.

नामधारी (सं. वि.) केवळ नांवाचा.

नामधेय (सं. न.) नांव (वि.) नांवाचा

नामनिर्देश (सं. पु.) नांवाचा उल्लेख.

नामर्द (फा. वि.) अशक्त; भित्रा.

नामर्दी (फा. स्त्री.) भ्याडपणा, भित्रेपणा.

नामशेष (सं. वि.) ज्याचें नुसतें नांव उरलें आहे असा; मृत.

नामस्मरण (सं न.) देवाच्या नांवाचा उच्चार किंवा स्मरण.

नामा (वि) नांवाचा.

नामांकित (सं. वि.) प्रख्यात, प्रसिद्ध.

नामाभिधान (सं. न.) नांव.

नामावलि, नामावळ, नामावळी (सं. नामावलि स्त्री.) नांवांची यादी.

नामी (वि.) उत्कृष्ट, चांगला; प्रसिद्ध, नामजाद.

नामुष्की (फा. स्त्री.) कमीपणा; बेइज्जत.

नामोश (अर. पु.) **नामोशी** (स्त्री.) अपकीर्ति, नाचक्की.

नामोहरम (हिं. वि.) नष्ट; पराभूत.

नायक (सं. पु.) मुख्य, पुढारी; सूत्रधार; नाटकांतलें मुख्य पुरुषपात्र; ग्रंथांतला प्रधान वर्णनीय पुरुष.

नायकी (प्रा. स्त्री.) मालकी, स्वामित्व; नाइकाची जागा.

नायकीण (सं. स्त्री.) नाइकाची बायको; कलावंतीण

नायटा (पु.) त्वचेचा एक रोग.

नायनाट (पु.) संपूर्ण नाश.

नायब (अर. पु.) दुय्यम; गुमास्ता.

नायिका (सं. स्त्री.) पुढारपण घेणारी स्त्री. नाटकांतलें मुख्य स्त्री पात्र; ग्रंथांतली प्रधान वर्णनीय स्त्री.

नार, नारी (स्त्री.) स्त्री.

नारसिंह—नरसिंह पहा.

नारळ (सं. नारिकेल पु.) माड; त्याचें फळ; **नारळ हातीं देणें**—निरोप देणें.

नारळाची आई—करवंटी; भिक्षापात्र.

नारळी पौर्णिमा—श्रावण शु० १५.

नाराच, नाराज (सं. नाराच पु.) बाण.

नाराज (फा. वि.) नाखुष.

नाराणूक (प्रा. स्त्री.) असमाधान

नारायण (सं. पु.) विष्णु; कोणी मनुष्य

नारायण तेल (न.) एक वातहारक औषधी तेल.

नारिकेल (सं. पु.) नारळ.

नारिकेलपाक (सं. पु.) नारळांतलें खोबरें किसून तें साखरेच्या पाकांत घालून केलेलें एक मिष्ट खाद्य; साहित्यशास्त्रांत–ज्यांतला गूढ अर्थ उकलण्यास बराच परिश्रम पडतो अशा प्रकारचा लेख किंवा रचना.

नारिंग (सं. न.) संत्रें.

नारी (सं. स्त्री.) स्त्री.

नारू (हिं. पु.) माणसाच्या त्वचेंत शिरणारा एक जंतु; अलुतेदार.

नारूकारू (पु. अने.) अलुते बलुते.

नाऱ्या (पु.) कोणी मनुष्य.

नाल (अर. पु.) घोड्याच्या किंवा जोड्याच्या टांचेला बसविलेला अर्धचंद्राकार लोखंडाचा तुकडा. (सं. न.) कमळाचा देंठ; नाळ; विटीदांडूच्या खेळांतली एक संज्ञा.

नालकी (हिं. स्त्री.) एक प्रकारची पालखी

नालबंद (फा. पु.) नाल मारणारा.

नालबंदी (अ. स्त्री.) घोड्यास नाल मारणें; घोडेस्वारांना मोहिमेवर पाठवितांना त्यांच्या पगारापैकीं आगाऊ दिलेली रकम.

नालमेख (अर. स्त्री.) नालबंदी वगैरे घोड्यांच्या संबंधाचा खर्च.

नालसाहेब (पु.) पंजा; मोहरमांत एका उंच काठीला वर पंजा बांधून व त्याला पुष्पमाळा वगैरे घालून गांवांतून मिरवीत नेतात ते.
नालस्ती (फा. नालिश स्त्री.) निंदा;
नाला (पु.) ओढा; मोरी.
नालिका, नाली (सं. स्त्री.) नळकांडी, मोरी; शीर; घटका.
नालिश (फा. स्त्री.) तक्रार, फिर्याद.
नाव (सं. स्त्री.) नौका; झोऱ्या, सुताड.
नांव (सं. नाम न.) नाम; कीर्ति; **नांवें ठेवणें**--दोष लावून नाक मुरडणें. **ज्याचें नांव तें**-अगदीं नाहीं;-**च्या नांवानें पूज्य**--चा पूर्ण अभाव.
नावकरी (पु.) नावाडी.
नावड (स्त्री.) अरुचि, अप्रीति.
नावडता (वि.) अप्रिय.
नांवनिशाण (फा. न.) कांहीं एक चिन्ह
नांवनिशी (फा. नामनवीसी स्त्री.) नांवांची यादी.
नांवरूप (सं. न.) कीर्ति, लौकिक; ख्याति; व्यक्तिपण; **ना०स येणें**-कीर्ति मिळविणें.
नांवलौकिक (पु.) प्रसिद्धि.
नांवसकी (स्त्री.) कीर्ति; लौकिक.
नांवाजणी (स्त्री.) प्रशंसा.
नांवाजी (प्रा. स्त्री.) प्रसिद्धि.
नावाडी, नावाड्या (पु.) नाव चालविणारा.
नावाथणें (प्रा. क्रि.) नांवाजला जाणें.
नांवानिराळा (वि.) अलिप्त, अलग.
नाविक (सं. पु.) नावाडी.
नांवें (अ.) नांवानें; जमाखर्चाच्या वहीतलें खर्चाचें सदर.
नावेक (प्रा. अ.) क्षणभर; थोडेसें.
नाश (सं. पु.) विध्वंस, नास.
नाशक (सं. वि.) नाश करणारें.
नाशणें (प्रा. क्रि.) विध्वंस करणें; बिघडविणें.
नाशवंत (सं. वि.) नाश पावणारें.
नाशाह (फा. पु.) बुद्धिबळांत राजाला शहांतून काढणें.
नाशिनी (सं. वि.) नाश करणारी.
नाशिवंत (वि.) नाश पावणारें.
नाशी (समासांत उत्तरपदीं वि.) नाश करणारा.
नास (सं. नाश पु.) नासाडी, खराबी, नुकसान; (सं. नस्य स्त्री.) तपकीर.
नासका (वि.) नासणारा, नासलेला.
नासडा (पु.) पूर्ण नाश.
नासणें (क्रि.) बिघडणें; नाश करणें.
नासधूस (स्त्री.) नासाडी, खराबी.
नासरा (वि.) नासाडी करणारा.
नासरी (प्रा. स्त्री.) अर्धी दमडी.
नासाड, नासाडी (सं. नाश स्त्री.) खराबी, नासधूस. [पुडी.
नासापुट, नासारंध्र (सं. न.) नाक-
नासिक (सं. नासिका न.) नाक.
नासिका (सं. स्त्री.) नाक.
नासिकाचूर्ण (न.) तपकीर.
नासूर (अर. पु.) नाकाचा व डोळ्याचा एक रोग. [मानणारा.
नास्तिक (सं. पु.) ईश्वर व परलोक न
नास्तिकता, नास्तिक्य (सं. न.) नास्तिकपण; नास्तिक मत.
नाह (प्रा. पु.) नाथ. [यानें.
नाहक (फा. अ.) विनाकारण; अन्या-
नाहणणें (क्रि.) न्हाऊं घालणें.
नाहाणवली, नाहणुली (सं. स्नान+बाला स्त्री.) नहाण आलेली मुलगी.
नाहणी (स्त्री.) स्नानाचें सांडपाणी साठविण्यासाठीं केलेली खांच; मोरी.
नाहणें (क्रि.) स्नान करणें.
नाहतीधुती (वि.) नहाण येऊन प्रौढ झालेली.
नाहो (सं. नाथ पु.) नाथ.
नाळ (सं. पु.) गलबताचा पुढचा भाग; तोफ; कमळाचा देंठ; जरायुज प्राणी जन्मतो तेव्हां त्याच्या नाभीस जोडलेला असलेला चर्मतंतू.
नाक्षत्रमास (सं. न.) एका ताऱ्याजवळ एकदां चंद्र दिसल्यापासून पुनः तेथें तो येई पर्यंत सरासरीनें जो काळ लागतो तो.

नि (प्रा. अ.) आणि.
निउटंकें (न.) शेराच्या बत्तिसाव्या अंशा येवढें माप.
निकट (स्त्री.) निकड, लकडा, जरूरी.
निकट (सं. अ.) जवळ.
निकटवर्ति (सं. वि.) जवळचा.
निकड (स्त्री.) लकडा, जरूरी.
निकरी (वि.) हट्टी, संतापी.
निकर्ष (सं. पु.) अतिशयपणा; मनस्वी हट्ट; निकर; ग्लानि.
निकष (सं. पु.) कसोटी.
निका (प्रा. वि.) खरा, योग्य.
निका (अर. पु.) मुसलमानांतलें हलक्या प्रतीचें लग्न.
निकाढा (सं. निष्कर्ष पु.) काढ्यांतल्या चोथ्याचा पुनः केलेला काढा.
निकाम (प्रा. अ.) अत्यंत.
निकामी (वि.) निरुपयोगी.
निकाल (हिं. पु.) उलगडा, निर्णय; शेवट, परिणाम.
निकास (सं. निष्कासन पु.) बाहेर पाठविणें, बहिर्गमनणें.
निःकाळजी (वि.) काळजी न बाळगणारा, निश्चिंत; अव्यवस्थित.
निकृंतणें (क्रि.) कापणें, तोडणें, खुडणें, ठार मारणें.
निकृंतन (सं. न.) कापणें; कापण्याचें हत्यार; कत्तल.
निकृष्ट (सं. वि.) हलकें, हलक्या प्रतीचें.
निकें (प्रा. वि.) नेटकें, चांगलें; बरें
निकेतन (सं. न.) निवासस्थान.
निकोप (वि.) निर्दोष, रोगमुक्त, धट्टाकट्टा
निखंदणें (प्रा. क्रि.) निषेध किंवा तिरस्कार करणें (स्वा०दि० १।१।२१); निंदणें (वामन–कात्यायनी० ८१)
निखरड (वि.) नापीक.
निखरणीचे दिवस—निरभ्र दिवस
निखरणें (क्रि.) खरडणें; स्वच्छ होणें.
निखर्व (सं. न.) शंभर अब्ज संख्या.
निखळ (प्रा. वि.) शुद्ध, निःशेष, सर्व;
निखळण (क्रि.) सुटणें, उखळणें.
निखार (स्त्री.) अतिशय ओहटी.
निखारा (पु.) विस्तव, इंगळ, अंगार; निरभ्रता.
निखालस (हिं. वि.) निर्भेळ, शुद्ध.
निखिल (सं. वि.) सर्व.
निखूखळ (वि.) शुद्ध, निर्भेळ.
निगडित (सं. वि.) बद्ध, जखडलेलें.
निगदणें (प्रा. क्रि.) बोलणें (अमृ० ५।२१)
निगम (सं पु.) वेद; ईश्वर; परिणाम; सुटका (नाम० १९०)
निगरगट (वि.) निर्ढावलेला, बेशरम.
निगरण (सं. न.) गिळणें.
निगर्वी (सं. वि.) गर्वरहित.
निगा (फा. निगाह स्त्री.) जतन, काळजी.
निगुता, निगुती (प्रा. वि.) निभ्रांत.
निगूढ (सं. वि.) अतिशय खोल.
निगृहीत (सं. वि.) निर्बंध घातलेलें.
निग्रह (सं. पु.) अटकाव, ताब्यांत ठेवणें; नियम; निश्चय.
निग्रही (वि.) दृढनिश्चयी.
निघणें (सं. निर्गम क्रि.) जाण्यास तयार होणें; सुटणें; उत्पन्न होणें; निपजणें; बनणें.
निघळणें (क्रि.) जात्यांतून पीठ होऊन बाहेर पडणें.
निघोर, निघोरी (वि.) निःशंक.
निच्चरणें (क्रि.) झरणें, पाझरणें, द्रवणें.
निचरा (पु.) पाझर, निर्यास, स्वेद.
निचव (वि.) रुचिहीन, बेचव.
निचाड (प्रा. वि.) निष्काम.
निचाडणें (प्रा. क्रि.) बेपरवाईनें वागणें (भा० १२।१७५)
निचिंत (सं. निश्चिंत वि.) बेफिकीर, निष्काळजी.
निचूळ (सं. निचुल पु.) फणस.
निचेत (वि.) निश्चेष्ट, चलनवलनरहित.
निश्चेष्ट, निचेष्टित (सं. निश्चेष्ट वि.) बेशुद्ध, हालचालरहित.
निज (सं. वि.) आपलें, स्वतःचें; (प्रा.) अत्यंत.
निजणें (सं. निद्रा क्रि.) झोपणें; संभोग.
निजधाम (सं. न.) स्वतःचें वसतिस्थान; **नि० स जाणें**—स्वर्गास जाणें.

निजध्यास (सं. निदिध्यास पु.) सतत चिंतन; एकाग्रता.
निजावणें (क्रि.) निजावयास लावणें, अडवे ठेवणें.
निजसुरा (वि.) अर्धवट झोपेंत असलेला.
निजानीज (स्त्री.) मंडळाचें निजणें.
निजाळू (सं. निद्राळु वि.) झोपाळू.
नि झ रणें (क्रि.) पाझरणें.
निटस (वि.) नीट नेटका.
निटिल (सं. न.) कपाळ.
निठवें (न.) अर्ध्या शेराचें माप.
निढळ (सं. निटिल न.) कपाळ; (वि.) दुर्दैवी; निराधार; डळमळीत (भा० ३।२४३); **निढळाच्या घामाचा**— स्वतः अंगमेहनतीनें मिळविलेला.
नितकोर (वि.) भाकरी, पोळी इ० चा एक अष्टमांश भाग.
नितंब (सं. पु.) स्त्रीचा कुल्ला, ढुंगण.
नितंबिनी (सं. स्त्री.) प्रशस्त नितंबाची स्त्री.
नितराम् (अ.) अगदीं, पूर्णपणें.
नितळ (वि.) स्वच्छ; गुळगुळीत.
नितांत (सं. वि.) अतिशय.
नित्य (सं. वि.) शाश्वत; (अ.) प्रतिदिवशीं, नेहमीं.
नित्यशः (अ.) रोज, नेहमीं, सतत.
निथळणें (क्रि.) गळणें, टिबकणें; थेंबा-थेंबानें जलांश काढून टाकणें.
निथळा (पु.) निथळून जमलेला जलांश.
निद (सं. निद्रा स्त्री.) झोप.
निंदक (सं. वि.) निंदा करणारा.
निंदण (प्रा. न.) शेतांतलें अडगवत.
निंदणी (स्त्री.) बेणणी, कोळपणें.
निंदणें (क्रि.) निंदा करणें; पेरलेल्या शेतांतलें तृणादिक काढून टाकणें.
निदणें (प्रा. क्रि.) निजणें.
निंदनीय (सं. वि.) निंदेस पात्र; निंद्य.
निदर्शन (सं. न.) पाहणें; दाखविणें; नजर, अनुभव.
निदसुरा (प्रा. वि.) निद्रिस्त; निसुर.
निदळ (प्रा. वि.) बिनगिलाव्याची.
निंदा (सं. स्त्री) दोषवर्णन; निर्भर्त्सना, कुटाळी.
निदाघ (सं. पु.) उष्णता; घाम.
निदान (सं. न.) मूळ कारण; शेवट; निकृष्ट संख्या किंवा परिमाण; रोग-परीक्षा; (अ.) किमान पक्षीं.
निदानपक्ष, निदानपक्षीं (अ.) कमींत-कमी; अखेरची गोष्ट म्हणून.
निदारुण (सं. वि.) घनघोर, भयंकर.
निदिध्यास (सं. न) निजध्यास पहा.
निंदेजणें (प्रा. क्रि.) निंदा करणें (चांग० पास० ६५)
निदेलें, निदैलें (प्रा. वि.) निजलेलें.
निदेश (सं. पु.) आज्ञा; दाखविणें.
निदैव (प्रा. वि.) दुर्दैवी.
निंद्य (सं. वि.) निंदेस पात्र.
निद्रा (सं. स्त्री.) झोप.
निद्रालु (सं- वि.) झोपांळू.
निद्रित, निद्रिस्त, निद्रिस्थ (सं. निद्रत वि.) झोपलेला.
निधडा (वि.) निःशंक; पराक्रमी.
निधन (सं. न.) मृत्यु.
निधान (सं. न.) खजिना, निधि, ठेवा.
निधि (सं. पु.) खजीना, ठेवा; खाण.
निनांवी (वि.) विननांवाचें.
निपचिप, निपचेत (सं. निश्चेतन वि.) निचेत, निचेष्ट.
निपज (स्त्री) उत्पन्न, प्राप्ति.
निपजणें (क्रि.) जन्मणें, उत्पन्न होणें.
निपट (वि.) अगदीं, सर्वस्वीं.
निपटणें (क्रि.) खरवडून काढणें; (प्रा.) नाहींसा करणें (अ.) केवळ, मात्र.
निपटारा (वि.) अप्रयोजक; निर्लज्ज, हीन, निकृष्ट.
निपटीशिपटी (स्त्री.) उरलें सुरलें अन्न.
निपटें (न.) अदपावाचें माप.
निपणजा (पु.) आजाचा आजा.
निपणतू (पु.) नातवाचा नातू.
निपात (न.) व्याकरणांतलें 'च' सारखें अव्यय; नियमानें सिद्ध न झालेला शब्द.
निःपात (सं. पु.) नायनाट, संपूर्ण नाश.
निपातणें (क्रि.) मरणें.
निपाळ (वि.) रुक्ष, शुष्क.

निपुण (सं. वि.) निष्णात, कुशल.
निपुत्रिक (सं. वि.) पुत्रहीन.
निफजणें (प्रा. क्रि.) निपजणें, उत्पन्न होणें; तयार होणें; सांग होणें.
निंब (सं. पु.) लिंबाचें झाड.
निबंध (सं. पु.) नियमबद्ध रचना; लेखी विषयविवेचन.
निबर (सं. निर्भर वि.) जून, कडक; (प्रा.) वृद्ध.
निबरट (वि.) जून व टणक.
निबरढोण (वि.) अतिशय टणक.
निबरु (प्रा. वि.) निरर्थक.
निंबलोण (न.) दृष्ट काढण्यासाठीं कडू निंबाचीं पानें, मीठ इ. पदार्थ ओवाळून टाकणें. [मऊ.
निबळ (सं. निर्बल वि.) दुबळा, सौम्य,
निबिड (सं. वि.) घनदाट, गर्द.
निंबू (न.) लिंबू.
निंबूर (पु.) बाजरीचें कणीस.
निंबोटी (स्त्री.) अर्धें लिंबू, साखर वगैरे खदखदून तयार केलेलें औषध. [फळ.
निंबोणी (स्त्री.) कडू निंबाचें झाड; त्याचें
निब्बर—निबर पहा.
निभणें (सं. निर्वह् क्रि.) संकटांतून पार पडणें, बचावणें, जगणें.
निभाव (पु.) निर्वाह; निभावणी, टिकाव.
निभावणी, निभावणूक (स्त्री.) निर्वाह; बचाव, संकटांतून पार पडणें.
निभ्रांत (वि.) निःशंक (अ.) निःसंशय.
निमक (प्रा. न.) मीठ.
निमकहराम (फा. वि.) कृतघ्न.
निमकहलाल (फा. वि.) कृतज्ञ.
निमग्न (सं. वि.) गर्क, तल्लीन, बुडालेला.
निमज्जन (सं. न.) बुडी मारणें.
निमणें (प्रा. क्रि.) बंद होणें, संपणें; कमी होणें; शांत होणें.
निमणें (प्रा. क्रि.) लय पावणें, मरणें.
निमताना (फा. पु.) पिकाची तपासणी करून तें किती येईल याचा अंदाज करणें.
निमंत्रण (सं. न.) आमंत्रण, बोलावणें.
निमंत्रणें (क्रि.) बोलावणें.
निमपट (स्त्री.) अर्धा भाग.
निमशाई (स्त्री.) अर्धाभाग; अर्धेल.
निमा (फा. पु.) एक प्रकारचा पायघोळ अंगरखा. (वि.) अर्धा.
निमाज—नमाज पहा.
निमित्त (सं. न.) कारण, उद्देश, हेतु; सबब; सोंग; (अ.) साठीं, मुळें; **नि० चा धनी**—कांहीं अपराध न करतां निष्कारण यश किंवा अपयश घेणारा.
निमित्तखोर (वि.) सबबी सांगणारा; खोड काढण्याची संधी पाहणारा.
निमिष (सं. न.) पापणी लवण्यास लागणारा काळ.
निमुळता (वि.) क्रमानें उतरता, चिंचोळा.
निमें (वि.) अर्धें.
निमेशिमे (अ.) सुमारें अर्धें.
निमेष (सं. न.) क्षण.
निम्न (सं. वि. खोल.
निम्नगा (सं. स्त्री.) नदी.
नियत (सं. क्रि.) निश्चित; (अ.) निरंतर; (अर. स्त्री.) दानत, शीळ; बुद्धि.
नियंता (सं. वि.) नियमन करणारा.
नियतात्मा (सं. वि.) संयतचित्त.
नियति (सं. स्त्री.) नियम, अदृष्ट, दैव; मृत्यु.
नियंत्रणा (सं. स्त्री.) संयमन; नियमन.
नियंत्रित (सं. वि.) संयत, नियमित.
नियम (सं. पु.) कायदा; वहिवाट, चाल; ठराविक पद्धति; करार, ठराव.
नियमणें (क्रि.) निग्रह करणें.
नियमन (सं. न.) शासन, निग्रह.
नियमित (सं. वि.) ठराविक.
नियमी (वि.) नियमशील, नेम पाळणारा.
नियामक (सं. पु.) नियंता.
नियुक्त (सं. वि.) नेमलेला, योजलेला.
नियोग (सं. पु.) आज्ञा; नेमून दिलेलें काम; वंश खुंटूं नये म्हणून दुसऱ्याकडून करविलेली प्रजोत्पत्ति.
नियोजन (सं. न.) नेमणूक.

निरंकुश (सं. वि.) बेताल, स्वच्छंदी.
निरख (फा. पु.) बाजारभाव.
निरखणें (क्रि.) बारकाईनें पहाणें.
निरत (सं. वि.) अनुरक्त; तत्पर.
निरंतर (सं. अ.) सतत, अव्याहत.
निरतिशय (सं. वि.) अद्वितीय; अतोनात.
निरपणें (क्रि.) निपटणें, काढून टाकणें;
निरपत्रप (सं. वि.) निर्लज्ज.
निरपराध (सं. वि.) निर्दोष.
निरपेक्ष (सं. वि.) निरिच्छ, निःस्वार्थी.
निरपेक्षता (सं. स्त्री.) निरिच्छपणा, निःस्वार्थता; पक्षपातशून्यता.
निरभ्र (सं. वि.) स्वच्छ.
निरय (सं. पु.) नरक.
निरर्गल (सं. वि.) बेताल; स्वैर.
निरर्थक (सं. वि.) व्यर्थ, निष्फळ.
निरलस (सं. वि.) आलस्यहीन, उद्योगी
निरवधि (सं. वि.) अमर्याद, सतत.
निरवानिरव (स्त्री.) प्रवासाला निघतांना किंवा मरतांना करतात ती सर्व गोष्टींची नीट व्यवस्था.
निरशन (सं. न.) उपवास.
निरशी, निरसी (वि.) पाणी किंवा कच्चें (न तापविलेलें) दूध न घातलेली (स्त्री.) बेचवपणा.
निरस (सं. नीरस वि.) बेचव.
निरसन (सं. न.) परिहार; दूर करणें.
निरसें (वि.) पाणी घातलें नाहीं किंवा तापाविलें नाहीं असें (दूध).
निरक्षर (वि.) अशिक्षित, अविद्वान.
निरा, निरां (प्रा अ.) अगदीं, केवळ.
निराकरण (सं. न.) खंडण; निवारण.
निराकार (सं. वि.) आकारहीन
निराकांक्ष (सं. वि.) निरिच्छ.
निरांजन (सं. निरंजन न.) आरती ओंवाळण्याचें पात्र.
निराट (वि.) उघडें, छायाशून्य.
निराधार (सं. वि.) आश्रयरहित; अप्रमाण
निरानिपटा (पु.) निपटून चिपटून साफ करणें, सफाई.
निरामय (सं. वि.) निरोगी.
निरामिष (सं. वि.) मांसविरहित.
निराश (सं. वि.) आशारहित.
निराशा (सं. स्त्री.) आशाभंग.
निराश्रित (सं. वि.) आश्रयहीन.
निरास (सं. पु.) निरसन.
निराहार (सं. पु.) उपवास, फराळ.
निराळ (सं. निरालय पु. न.) आकाश;
निराळें (वि.) भिन्न, वेगळें.
निरिखणें (सं. निरीक्ष क्रि.) पाहणें.
निरिच्छ (सं. वि.) इच्छाहीन.
निरिंद्रिय (सं. वि.) हस्तपादादि इंद्रियरहित.
निरी (स्त्री.) वस्त्राची चुणी.
निरीश्वरवादी (सं. वि.) ईश्वराचें अस्तित्व न मानणारा.
निरीक्षण (सं. न.) बारकाईनें पाहणें; न्याहाळणें; परीक्षा, विचार.
निरुतें (प्रा. वि.) खरें, शुद्ध.
निरुत्तर (सं. वि.) उत्तर देण्यास असमर्थ; स्तब्ध.
निरुत्साह (सं. वि.) उत्साहशून्य.
निरुंद (वि.) अरुंद.
निरुद्योगी (सं. वि.) रिकामा, व्यवसायहीन.
निरुपम (सं. वि.) ज्याला कशाचीही उपमा देतां येत नाहीं असें.
निरुपद्रवी (सं. वि.) गरीब, त्रास न देणारा.
निरुपाधि (सं. वि.) त्रासरहित.
निरू (प्रा. वि.) शुद्ध, निर्मळ.
निरूपण (सं. न.) विवेचन, व्याख्यान.
निरुपिणें (सं. क्रि.) सांगणें.
निर्ऋती (सं. स्त्री.) नाश; विपत्ति.
निरें (प्रा. वि.) शुद्ध.
निरोगी (सं. नीरोग. वि.) रोगरहित, धट्टाकट्टा.
निरोप (पु.) संदेश; मजकूर; जाण्याविषयीं आज्ञा.
निरोपानिरोपी (अ.) नुसत्या तोंडी निरोपावरून.
निर्गत (सं. निर्गति स्त्री.) यश; आनंददायक निकाल; बाहेर गेलेला माल.
निर्गम (सं. पु.) निकाल, निर्णय.

निर्गांठ (सं. निर्ग्रंथि स्त्री.) गच्च बसलेली न सुटणारी गांठ.
निर्गुण (सं. वि.) गुणहीन, गुणातीत.
निर्घृण (सं. वि.) निष्ठुर, निर्दय.
निर्घोर (वि.) निष्काळजी, बेफिकीर.
निर्घोष (सं. पु.) ध्वनि.
निर्जन (सं. वि.) ओसाड.
निर्जर (सं. वि.) जराहीन; (पु.) देव.
निर्जीव (सं. वि.) अचेतन; प्राणविरहित, निःसत्त्व.
निर्झर (सं. पु.) झरा.
निर्ढावणें (क्रि.) सहन करण्याची संवय होणें; (मडकें) पाझरावयाचें थांबणें; वहिवाटीमुळें अधिक उपयुक्त होणें.
निर्णय (सं. पु.) निकाल; निश्चय, सिद्धांत.
निर्णायक (सं. वि.) सिद्धांत ठरविणारें.
निर्णो (सं. निर्णय पु.) निर्णय.
निर्दय (सं. वि.) कठोर, निष्ठुर, दयाहीन
निर्दलन, निर्दळण, निर्दाळण (सं. न.) नायनाट, संपूर्ण नाश.
निर्दिष्ट (सं. वि.) सांगितलेलें, दाखविलेलें.
निर्देश (सं. पु.) दाखविणें; आज्ञा; वर्णन; उल्लेख.
निर्दोष (सं. वि.) अव्यंग, दोषरहित.
निर्दोषी (सं. वि.) निरपराधी.
निर्धन (सं. वि.) दरिद्री.
निर्धार (सं. पु.) निश्चय, नियम.
निर्धारणें (सं. अ. क्रि.) निश्चित करणें.
निर्धास्त (सं. निर+अर. धास्त. वि.) बिनधोक, निर्भय, स्वस्थ.
निर्धोक (वि.) भयरहित.
निर्पुस (प्रा. वि.) खरपूस.
निर्बंध (सं. पु.) मर्यादा; आग्रह.
निर्बळ (सं. वि.) शक्तिहीन.
निर्बुज (प्रा. वि.) मंद; लठ्ठ; ध्यानभ्रष्ट
निर्भय (सं. वि.) भयरहित, धीट, सुरक्षित.
निर्भर (सं. वि.) पूर्ण, गाढ, अतिशय.
निर्भर्त्सणें (क्रि.) निंदणें, तिरस्कार करणें.
निर्भर्त्सना (सं. स्त्री.) उपहास, निंदा,
निर्भीक (सं. वि.) भयशून्य, साहसी.
निर्भीड (वि.) बेमुरवत, निस्पृह.
निर्भेद्य (सं. वि.) ज्याचा भेद होऊं शकत नाहीं असें.
निर्भेळ (वि.) बिनमिसळीचें; शुद्ध.
निर्भ्रांत (सं. वि.) खात्रीचें, निःशंक.
निर्मळ (सं. वि.) स्वच्छ.
निर्माण (सं. वि.) उत्पन्न केलेलें.
निर्माल्य (सं. पु.) देवाला वाहिलेलीं फुलें इ.; तेजोहीन मनुष्य किंवा वस्तु.
निर्मिणें (सं. क्रि.) उत्पन्न करणें.
निर्मित (सं. वि.) उत्पन्न केलेलें.
निर्मूल, निर्मूळ (सं. वि.) मुळें पाळें यांसह नष्ट झालेला; आधारहीन.
निर्मूलन (सं. न.) समूळ उच्छेद.
निर्यास (सं. पु.) डिंक, चीक; सार,
निर्लज्ज (सं. वि.) बेशरम.
निर्लेप (सं. वि.) खरकट्याचा स्पर्श नसलेला; अलिप्त, शुद्ध, शुचिर्भूत.
निर्वंश (सं. पु.) कुलक्षय, निसंतान.
निर्वाण (पु.) अनर्थ; मृत्यु; मोक्ष; निरुपाय; स्थिति; प्रतिज्ञा.
निर्वात (सं. वि.) वायुरहित, निवाऱ्याचें
निर्वासन (सं. न.) हद्दपारी.
निर्वाह (सं. पु.) उपजीविका, गुजारा; संरक्षण; कार्यसिद्धि; खरें करून दाखविणें; वर्तणूक; व्यवस्था; रीत; स्थिति.
निर्वाळा (प्रा. पु.) खातरजमा; निवाडा,
निर्विकल्प (सं. वि.) भेदरहित; विशेषण-विशेष्य किंवा ज्ञाता, ज्ञेय, ज्ञान इ॰ मधील भेद न जाणणारा; एकाग्र.
निर्विकार (सं.वि.) विकारशून्य; उदासीन
निर्विघ्नपणें (अ.) कांहीं संकट न येतां.
निर्विवाद (सं. वि.) बिनतकार, निःसंशय.
निर्विष (सं. वि.) विषहीन.
निर्वेध (सं. वि.) निश्चित, बेफिकीर.
निर्व्यसनी (सं. वि.) कोणतेंहि व्यसन नसलेला.
निर्व्याज (सं. वि.) निष्कपट, सरळ.
निलंघणें (प्रा. क्रि.) थकणें; कंटाळणें.

निलाजरा (वि.) निर्लज्ज, बेशरम.
निलाम् (हिं. पु.) लिलांव.
निवटणें (प्रा. क्रि.) वध करणें; मरणें; निघणें; सुधारणें; स्वच्छ करणें; शोधणें; निवडणें (मुक्ते० रामा० ६।३८६)
निवड (स्त्री.) पसंती; अप्रीति, नावड.
निवडक (वि.) शेलकी; पसंत केलेला; वेंचक.
निवडणें (प्रा. क्रि.) पसंत करणें; वेगळें करणें; निश्चय करणें (ज्ञा० १५।३८४)
निवडणूक (स्त्री.) पसंत करण्याची क्रिया; पसंती.
निवडला (प्रा. वि.) कसलेला (रं० यो० २६३)
निवडुंग (पु. न.) एक कांटेरी वनस्पति.
निवणें (सं. क्रि.) थंड होणें, शांत होणें.
निवर्तणें (सं. निवृत् क्रि.) मरणें; परतणें.
निवविणें (प्रा. क्रि.) शांत करणें; थंड करणें.
निवळ (स्त्री.) पातळ पदार्थांतला जडांश खालीं बसून वर राहिलेला द्रवांश; (अ.) केवळ; निःसंशय; (वि.) स्पष्ट, शुद्ध.
निवळणें (प्रा. क्रि.) स्पष्ट होणें; शुद्ध होणें.
निवळी (स्त्री.) **निवळ** (स्त्री.) पहा.
निवाड, निवाडु (प्रा. पु.) रूप; हौस; निर्णय; (अ.) अखेर; खरोखर.
निवाडा (पु.) निर्णय, निकाल, फैसला.
निवांत (सं. निर्वात वि.) उपद्रवरहित, शांत.
निवारक (सं. वि.) दूर करणारा.
निवारण (सं. न. ना.) दूर करणें.
निवारशी (वि.) बिनवारशी.
निवारस माल (पु.) बिनवारशी माल.
निवारा (पु.) निर्वात स्थळ; आश्रय.
निवार्य (सं. वि.) निवारण्याजोगा.
निवास (सं. पु.) राहणें, स्थान, गृह.
निवासी (सं. वि.) रहिवासी.
निविष्ट (सं. वि.) प्रविष्ट, प्राप्त, निपुण; स्थिर.
निवृत्ति (सं. स्त्री.) माघार घेणें; निरास; वैराग्य, मोक्ष.
निवेदणें (क्रि.) सांगणें, अर्पिणें.
निवेदन (सं. न.) कथन; वाहणें.
निवेश (सं. पु.) प्रवेश; निपुणता; युद्ध.
निःशंक (सं. वि.) शंकाहीन, बिनधोक.
निःशंकपणें (अ.) निर्धास्तपणानें.
निशा (सं. स्त्री.) रात्र; (अर. स्त्री.) खात्री; कैफ.
निशाकर (सं. पु.) चंद्र.
निशाचर (सं. पु.) रात्रीं फिरणारा; राक्षस; चोर इ.
निशाण (फा. न.) झेंडा; नेम; चिन्ह.
निशाणा (सं. पु.) धार लावण्याचें चाक.
निशाणी (फा. स्त्री.) चिन्ह; खूण.
निशांत (सं. पु.) रात्रीचा अखेरचा प्रहर.
निशापति (सं. पु.) चंद्र.
निशापाणी (न.) मादक पदार्थांचें सेवन
निशापाती (स्त्री.) खातरजमा.
निशिगंध (पु.) गुलछबू.
निशित (सं. वि.) तीक्ष्ण.
निशिदिनि (अ.) अहोरात्र.
निशीं (अ.) सह, बरोबर.
निशीण (सं. निःश्रेणी स्त्री.) शिडी.
निशीथ (सं. पु.) मध्यरात्र.
निःशेष (सं. वि.) संपूर्ण.
निश्चय (सं. वि.) ठराव, नेम, ठाम मत, सिद्धांत.
निश्चल, निश्चळ (सं. वि.) चलनरहित, स्थिर.
निश्चेष्ट (सं. वि.) निर्व्यापार, स्तब्ध.
निश्वास (सं. पु.) उच्छ्वास; वेद.
निषाद (सं. पु.) सप्तसुरांतला एक सूर; एक जात.
निषिद्ध (सं. वि.) वर्ज्य, अविहित.
निषेध (सं. पु.) मनाई, बंदी; नकार.
निष्क (सं. पु.) सोन्याचें नाणें, मोहोर, चार मासे वजन.
निष्कंटक (सं. वि.) कांटे नसलेला; निर्धास्त.
निष्कर्ष (सं. पु.) सिद्धांत; सार, तात्पर्य.
निष्कलंक (सं. वि.) निर्मळ, कलंकरहित.
निष्काम (सं. वि.) फलेच्छाविरहित.

निष्कारण (सं. अ.) कारणावांचून, व्यर्थ
निष्कृति (सं. स्त्री.) प्रायश्चित्त; फेड.
निष्क्रमण (सं. न.) बहिर्गमन.
निष्टंक (प्रा. पु.) ग्रंथ; सिद्धांत (वि.) निष्णात; स्पष्ट.
निष्ठा (सं. स्त्री.) दृढभक्ति, श्रद्धा. विश्वास; निश्चय; सिद्धांत.
निष्ठुर (सं. वि.) कठोर, कडक.
निष्णा (सं. शाण स्त्री.) धार लावण्याचा दगड, निसणा.
निष्णात (सं. वि.) प्रवीण, निपुण.
निष्पन्न (सं. वि.) उत्पन्न; ज्ञाता, निपुण, पक्व.
निष्पत्ति (सं. स्त्री.) उत्पत्ति; परिपाक, पूर्णता.
निःपक्षपात, निष्पक्षपात (सं. पु.) भीडभाड न धरतां किंवा एका पक्षाचा कैवार न घेतां समबुद्धि ठेवणें.
निष्पाप (सं. वि.) पापशून्य, पापहीन.
निष्प्रभ (सं. वि.) तेजोहीन.
निष्प्रयोजन (सं. वि.) निष्कारण.
निष्फ (वि.) अर्धे.
निष्फल, निष्फळ (वि.) विफल, निर-
निःसंग (सं. वि.) विरक्त; लोकरीति सोडलेला.
निसटणें (क्रि.) अडचणींतून हळूंच बाहेर पडणें; घसरणें; डोळा चुकवून पळणें.
निसण (प्रा. स्त्री.) शिडी.
निसणा (पु.) धार लावण्याचें चाक.
निसणें (क्रि.) निवडणें; (सं. निस्तुष.) सोलणें; साफ करणें.
निसंतान (सं. न.) कुलक्षय.
निःसत्व (सं. वि.) बलहीन, तेजोहीन.
निसपटणें (क्रि.) निसटणें, ढळणें.
निसबत (अर. स्त्री.) हवाला, मार्फत.
निसरगांठ (स्त्री.) लवकर सुटणारी गांठ, सुरगांठ.
निसरड, निसरंड, निसरडा (वि.) बुळबुळीत.
निसरडें (न.) बुळबुळीत जागा.
निसरणें (क्रि.) घसरणें.
निसराड (स्त्री.) निसरड, बुळबुळीत जागा.
निसर्ग (सं. पु.) सृष्टि; स्वभाव, प्रकृति.
निसवणें (क्रि.) कणीस बाहेर टाकणें; दुष्कर्माविषयीं निर्लज्ज होणें.
निसळ (प्रा. वि.) निर्दोष.
निसुग (प्रा. वि.) आळशी; निर्लज्ज;
निसुगाई (प्रा. स्त्री.) निरुद्योगीपणा;
निसुर, निसूर (प्रा. वि.) निःसंशय, बेफिकीर, निर्दय, निर्लज्ज, गाढ.
निस्तरण (सं. न.) पार पडणें; उपाय;
निस्तरणें (क्रि.) पार पडणें; चुक्या सुधारणें; दुष्कर्माची फळें भोगणें.
निस्तार (सं. पु.) **निस्तारण** (न.) सुटका, फेड.
निस्तारणें (क्रि.) चूक सुधारणें, पुनः काळजीपूर्वक करणें इत्यादि उपायांनीं कामाला पूर्णता आणणें.
निस्तूक (अ.) केवळ, अगदीं, बिलकुल.
निस्तेज (सं. वि.) तेजोहीन, फिका; दुर्बळ. [पडणें.
निस्तेजणें (क्रि.) निस्तेज होणें, फिके
निस्तेजस्क (सं. वि.) निस्तेज, तेजोहीन.
निस्पंद (सं. वि.) निश्चल.
निस्यंद (सं. पु.) रस, प्रवाह.
निस्साण (प्रा. न.) रणवाद्य.
निस्सीम (वि.) अमर्याद.
निःस्पृह (सं. वि.) निरिच्छ, निर्भीड.
निहाय (अर. निहाया अ.) प्रत्येकीं.
निहाळणें (क्रि.) बारकाईनें पाहणें.
निहित (सं. वि.) ठेविलेलें. [येणें.
निळगणें (क्रि.) गळून जाणें, ग्लानि
निळा (सं. नील वि.) अस्मानी.
निक्षी (स्त्री.) कडकपणा; सख्तपणा.
निक्षून, निक्षूत (अ.) बजावून, हडसून खडसून, स्पष्टपणें.
निक्षेप (सं. पु.) पुरून ठेविलेलें द्रव्य.
निक्षेपणें (क्रि.) फेकणें; ठेवणें.
नी (अ.) आणि.
नीच (सं. वि.) हलकें, कमी; अधम; खालीं; (अ.) नित्य.
नीचगा (सं. स्त्री.) नदी.

नीचग्रह (सं. पु.) ग्रहाच्या उच्च स्थानापासून सातवी रास; नीच राशींत असलेला ग्रह.
नीज (सं. निद्रा स्त्री.) निद्रा, झोंप.
नीट (वि.) सरळ, थेट, बरोबर.
नीटनेटका (वि.) यथायोग्य; शोभण्यासारखा.
नीत (प्रा. वि.) योग्य (स्त्री.) नीति.
नीति (सं. स्त्री.) न्याय; शिष्टाचार; वर्तन; व्यवस्था.
नीतिभेद (सं. पु.) सांप्रदायिक अर्थ—अर्थशास्त्र; वैशेषिक दर्शन (ज्ञा० ११११)
नीतिमान् (सं. वि.) सदाचरणी, न्यायी
नीद (सं. निद्रा. स्त्री.) निद्रा, झोंप.
नीध (सं. निधि पु.) भाण्डार.
नीर (सं. न.) पाणी; (पु.) जाळें; परिणाम, निकाल.
नीरज (सं. न.) कमळ.
नीरद (सं. पु.) मेघ.
नीरव (सं. वि.) निःशब्द.
नीरस (सं. वि.) बेचव, शुष्क. [पात्र.
नीरांजन (सं. न.) ओवळण्याचें दीप-
नील (ळ) (सं. पु.) शनि नांवाचें रत्न; एक रंग; तो रंग जिच्यापासून काढतां येतो ती वनस्पति; रामायणप्रसिद्ध एक वानर; **नीळ, नासणें**—खोटी बातमी उठविणें.
नीलकंठ (सं. पु.) शिव, महादेव.
नीलगाय (स्त्री.) हरणाची एक जात.
नीलिमा (सं. पु.) निळा रंग.
नीळ (स्त्री.) नील पहा.
नुकला, नुक्ता (वि.) आतांच घडलेला, (अ.) आतांच.
नुकसान (अर. न.) **नुकसानी** (स्त्री.) तोटा, हानि.
नुपेक्षणें (कि.) उपेक्षा न करणें.
नुमगणें (कि.) न कळणें, न उलगडणें.
नुरणें (क्रि.) न उरणें.
नुसता, नुस्ता (वि.) शुद्ध, केवळ, फक्त.
नूतन (वि.) नवीन.
नूपुर (सं. पु. न.) वाळा, तोरड्या, पैंजण.
नूर (अर. पु.) तेज, रूप.
नृत्य (सं. न.) नाच.
नृप, नृपति, नृपाळ (सं. पु.) राजा.
नृशंस (सं. वि.) दुष्ट, घातुक; निंद्य.
नृसिंह—नरसिंह पहा.
नेक (फा. वि.) प्रामाणिक, सरळ, चांगला.
नेकजात (फा. वि.) प्रतिज्ञा पाळणारा.
नेक नामदार (फा. वि.) खरा नांव राखणारा; प्रामाणिक आणि कीर्तिमान्; गवर्नर साहेबांचा आणि कौंसिलरांचा किताब.
नेकी (फा. स्त्री.) सरळपणा, प्रामाणिकता.
नेघणें (प्रा. कि.) न घेणें.
नेचा (फा. पु.) हुक्क्याची नळी.
नेट (पु.) बळ, दम; भार, वजन; तगादा, निकड.
नेटका (वि.) सुंदर, प्रमाणशीर, बरोबर.
नेटणें (कि.) जोरानें ढकलणें; जवळ येऊन ठेपणें.
नेटपाटें (प्रा. अ.) हातोहातीं.
नेटावा (पु.) आधार, ठेका, जोर.
नेटिव (इं. वि.) देशी, देशचा.
नेटेंपाटें (प्रा. अ.) बळजबरीनें.
नेणणें (कि.) न जाणणें.
नेणतपण (प्रा. न.) अज्ञानावस्था.
नेणता (वि.) अज्ञान.
नेणीव (प्रा. स्त्री.) अज्ञान.
नेता (सं. पु.) पुढारी.
नेतृत्व (सं. न.) पुढारीपणा.
नेत्र (सं. पु. न.) डोळा.
नेत्रपल्लवी (स्त्री.) डोळयाच्या खुणांनी सांकेतिक भाषा.
नेदण (प्रा. कि.) न देणें.
नेपच्यून (इं. पु.) वरुण.
नेपथ्य (सं. न.) नाटकांतला पडदा; वेष.
नेपाळा (प्रा. पु.) चूल.
नेपुर (प्रा. न.) नूपुर, पैंजण.
नेभळभट, नेभळा (सं. निर्बल वि.) सैल, ढिला.
नेम (सं. नियम पु.) नियम, व्रत, शिस्त; खूण, लक्ष्य; खांब पुरण्यासाठीं केलेला खळगा.

नेमका (वि.) बरोबर, तोच; (अ.) बरोबर, सरळ.
नेमणूक (स्त्री.) कामावर योजना; ठराविक वेतन; असामी.
नेमणें (क्रि.) योजना करणें, ठरवून देणें नियमन करणें.
नेमधर्म (पु.) धार्मिक कृत्यें व अकृत्यें यांविषयींचे नियम.
नेमस्त (वि.) नेमका, बरोबर (मुक्ते० वन० २१८१); बेताचा, मर्यादेतला, मध्यम; मवाळ, स्वतःस प्रागतिक म्हणविणारा (अ.) निश्चित.
नेमानेम (पु.) ईश्वरी योजना, ब्रह्मलिखित
नेसणें (क्रि.) कमरेपासून खालीं विशिष्ट प्रकारें वस्त्र गुंडाळणें; (न.) नेसलेलें वस्त्र.
नेस्तनाबूद (फा. वि.) नष्ट.
नेहटणें (प्रा. क्रि.) नेटणें, घुसडणें, आदळणें, लक्ष लावून पाहणें.
नेहमीं (अ.) सदा, सर्वदा.
नैतिक (सं. वि.) नीतिविषयक.
नैपुण्य (सं. न.) पटुत्व, निष्णातपणा, हातखंडा.
नैमित्तिक (सं. न.) कांहीं विशेष कारण घडल्यामुळें करावें लागणारें कृत्य.
नैय्यायिक (सं. वि.) न्यायशास्त्र जाणणारा.
नैराश्य (सं. न.) आशाहीनता.
नैवेद्य (सं. पु.) देवास अर्पावयाचें द्रव्य.
नैष्ठिक ब्रह्मचारी—आजन्म गुरुगृहीं राहून ब्रह्मचाऱ्याचा धर्म कडकडीतपणें पाळणारा. [सिद्ध.
नैसर्गिक (सं. वि.) स्वाभाविक, प्रकृति-
नो (प्रा. अ.) न.
नोक (फा. स्त्री.) अग्र, अणी; ऐट; खुबी.
नोकझोक (हिं. स्त्री.) व्यंगोक्ति; ऐट.
नोकणें (प्रा. क्रि.) टोंचणें; दुःख देणें,
नोकरशाही (हिं. स्त्री.) शिरजोर अधिकारी वर्ग; त्यांचें प्राबल्य असणारी राज्यव्यवस्था.
नोट (इं. स्त्री.) चिठ्ठी; कागदी नाणें.
नोटपेपर (इं. पु.) पत्र लिहिण्याचा कागद
नोटिस (इं. स्त्री.) सूचना; जाहिरात; लक्ष.
नोडगा (वि.) आडदांड.
नोंद (स्त्री.) टांचण, वहींत लिहून ठेवणें.
नोंदणें (क्रि.) वहींत लिहून ठेवणें.
नोबत, नोबद (स्त्री.) नौबत पहा.
नोहे (प्रा. क्रि.) न आहे.
नोर (पु.) गलबताचें भाडें.
नोवरा (पु.) नवरा.
नोवरी (स्त्री.) नवरी.
नोव्हेंबर (इं. पु.) इंग्रजी वर्षाचा अकरावा महिना.
नौ, नौका (सं. स्त्री.) नांव.
नौका खातें (न.) आरमार खातें.
नौकानयनशास्त्र (सं. न.) नावाड्याची विद्या, नाविक विद्या.
नौगजी (फा. पु.) राजमंडप.
नौती (सं. नव स्त्री.) तारुण्य.
नौबत, नौबद (अर. नोबत स्त्री.) डंका, मोठा नगारा.
न्यसणें (सं. न्यास क्रि.) ठेवणें.
न्यात, न्याती (सं. ज्ञाति स्त्री.) जात.
न्याय (सं. पु.) इनसाफ; तर्कशास्त्र; पद्धत; दृष्टांत, म्हण.
न्यायमंदिर, न्यायसभा, न्यायासन (सं. न.) कोर्ट. [अधिकारी.
न्यायाधीश (सं. पु.) न्याय देणारा
न्याय्य (सं. वि.) न्यायसंगत, न्यायाचें.
न्यारा (प्रा. वि.) निराळा.
न्यास (सं. पु.) ठेव, गहाण; छाप; त्याग; मंत्रांनीं देवाच्या मूर्तीच्या अवयवांवर देवत्वाची स्थापना करणें; सोंपविणें.
न्याहारणें (प्रा. क्रि.) न्याहाळणें.
न्याहारी (फा. निहारी स्त्री.) सकाळचा फराळ.
न्याहाळणें (क्रि.) निरखणें.
न्यून (सं. वि.) उणें. कमी; (न.) उणीव.
न्यूनता (सं. स्त्री.) उणीव, कमीपणा.
न्युमोनिया (इं. पु.) फुप्फुसज्वर.
न्हाणी (स्त्री.) स्नानगृह.
न्हाणें (क्रि.) स्नान करणें.
न्हावी (पु.) हजाम, नापित.

खंड दुसरा.

(प—ष)

प.

प (समासांत उत्तरपदीं वि.) पाळणारा; पिणारा.
पंक (सं. पु.) चिखल.
पंकज (सं. न.) कमळ.
पकडणें (क्रि.०) धरणें.
पक्का (सं. पक्व वि.) पिकलेला; भाजलेला; दृढ; पुरा; टिकाऊ.
पंक्ति (सं. स्त्री.) ओळ, रेघ; संगति.
पंक्तिपठाण, पंक्तिबारगीर (सं. हिं. पु.) भोजनभाऊ.
पंक्तिप्रपंच (सं. पु.) पंक्तींत वाढतांना केलेला पक्षपात; पंक्तिभेद.
पक्व (सं. वि.) पिकलेला; प्रौढ; परिणत.
पक्वान्न (सं. न.) मिष्टान्न; उंची अन्न.
पक्वाशय (सं. पु.) कोठा, पोट, अन्न पचण्याची जागा.
पंख (सं. पक्ष. पु.) पक्ष, पीस; वर्ग.
पखरणें (क्रि.) अस्ताव्यस्त रीतीनें पसरणें, उधळणें.
पखवाज (हिं. पु.) मृदंग, तबला.
पंखा (सं. पक्ष. पु.) विंझणा, वारा घेण्याचें साधन.
पखाल (सं. पयस, खल्ल; स्त्री.) पाणी आणण्याची चामड्याची मोठी गोणी.
पग (सं. पद न.) पाऊल; पावलाची खूण; मूलतत्व; बुद्धिबळाच्या पटांतलें घर.
पगडबंद (हिं. पु.) पागोटें बांधणारा.
पगडा (पु.) फाशावरचें चिन्ह; वर्चस्व.
पगडी (हिं. स्त्री.) लहान किंवा शिवलेलें पागोटें.
पंगत (सं. पंक्ति स्त्री.) रांग, ओळ,भोजन.
पगार (पोर्तु. पागार पु.) मुशाहिरा; वेतन;
पंगु (सं. वि.) पांगळा; लंगडा, असमर्थ; निराधार.
पघळ (वि.) विस्तृत, पाल्हाळिक.
पघळणें (क्रि.) वितळणें, पसरणें.
पंच (सं, वि.) पांच (पु.) लवाद; तंटा तोडण्यासाठीं उभय पक्षांनीं मान्य केलेले लोक.
पंचक (सं. न.) **पंचकडी** (स्त्री.) पांचांचा समुदाय.
पंचक्रोशी (सं. स्त्री.) क्षेत्राच्या भोंवतालची पांच कोस जमीन; पांच कोसांच्या आंतील भोंवतालचीं गांवें.
पंचगव्य (सं. न.) गाईचें दूध, दहीं, तूप, मूत्र व शेण यांचें मिश्रण.
पचणें (सं. क्रि.) जिरणें; उघडकीस न येणें.
पचन (सं. न.) जिरणें, परिपाक.
पचपचीत (वि.) बेचव, निरस.
पंचपात्र (सं. न.) **पंचपात्री** (स्त्री.) पाण्याचें भांडें.
पंचपाळें (न.) देवपूजेचें किंवा मसाल्याचें साहित्य ठेवण्याचें पांच खणांचें पात्र.
पंचप्राण(सं.पु.)-प्राण,अपान,उदान,व्यान, आणि समान, असे पांच प्राण; अतिशय प्रियकर वस्तु.
पंचबाण (सं. पु.) मदन.
पंचभेळ (स्त्री.) अनेक पदार्थांचें मिश्रण.
पंचम (सं. पु.) गाण्यांतला पांचवा स्वर; (वि.) पांचवा.
पंचमी (सं. स्त्री.) पांचवी तीथ; (व्या.) पांचवी विभक्ति.
पंचराशिक (सं. न.) बहुराशिक.
पचविणें (क्रि.) शिजविणें; पचन करणें
पंचविशी (स्त्री.) पंचवीस वर्षांचें वय.
पंचहत्यारी (पु.) ढाल, तलवार, तीरकमान, बंदूक व भाला हीं पांचहत्यारें धारण करणारा.
पंचा (पु.) लहान अप्रें धोतर.
पंचाईत (हिं पंचायत स्त्री.)पंच; पंचामार्फत चौकशी; अडचण; उठाठेव.
पचांग (न.) कास मारणें.
पंचांग (सं. न.) तिथि, वार, नक्षत्र, योग व करण यांचें पत्रक.
पंचानन (सं. पु.) सिंह; वाघ.
पंचामृत (सं.) दूध, दहीं, तूप, मध व साखर यांचें मिश्रण; अनेक रुचकर पदार्थांच्या मिश्रणानें तयार केलेलें तोंडीं लावणें.

पंचायत (स्त्री.) पंच; पंचांमार्फत चौकशी.
पंचायतन (सं. न.) पांच देवतांचा समुदाय; एकचित्त असे पांचजण.
पंचारती (सं. स्त्री.) पांच दिवे तबकांत ठेवून ओंवाळणें.
पंचाक्षरी (सं. पु.) मांत्रिक; भूतबाधा नाहींशी करणारा.
पच्ची (स्त्री.) पाणउतारा; फजीती.
पछाडणें (क्रि.) कुस्तींत पाडणें; जिंकणें; पकडणें; गांठणें; पिच्छा पुरविणें.
पंजर (सं. न.) पिंजरा; सांगाडा.
पंजा (फा. पु.) पांच ठिपक्यांचें पत्त्याचें पान; पसरलेला हात; वाघ वगैरे प्राण्यांचीं नखें.
पट (सं. पु.) वस्त्र; सोंगट्या, बुद्धिबळें इ. ज्यावर मांडतात तें विशिष्ट प्रकारचें वस्त्र; यादी; तक्ता; पडदा; (स्त्री.) गुण (उदा. पांचपट = पांचगुणी.)
पटई (हिं. स्त्री.) कडीपाट; तक्तपोशी.
पटकणें (हिं. क्रि.) पाडणें.
पटकन (अ.) त्वरेनें. [ध्वज.
पटका (सं. पट्ट, पु.) फेटा; निशाण;
पटकावणें (क्रि.) पटकन् मिळविणें.
पटकी (स्त्री.) महामारी; वाखा.
पटकुरें, पटकूर, पटकुळ (सं. पट, न.) वस्त्राचा तुकडा.
पटकोडगा (वि.) निगरगट्ट; निलाजरा.
पटकोडगें (न.) निजविलें असता चटकन् उठून बसणारें बाहुलें.
पटणें (क्रि.) जुळणें; पसंत होणें; स्वीकार होणें.
पटपट (अ.) लवकर.
पटल, पटळ (सं. न.) पडदा; आच्छादन; समूह.
पटविणें (क्रि.) घट्ट ओंवणें; (हुंडी) स्वीकारणें
पटवेकरी (पु.) गांठण्याचें काम करणारा.
पटाईत (सं. पट्टायत. पु.) पट्टा खेळणारा; वाघाची एक जात; (वि.) तरबेज, निष्णात.
पटांगण (सं न.) मैदान.
पटापट, पटापटा (अ.) त्वरेनें; चटकन्.
पटु (सं. वि.) कुशल; निष्णात.
पट्टराणी (सं. पट्टराज्ञी स्त्री.) मुख्य किंवा अभिषिक्त राणी.
पट्टशिष्य (सं. पु.) मुख्य शिष्य.
पट्टा (सं. पट. पु.) एक प्रकारची लांब दुधारी तलवार; जाड रेघ; कमरबंद; कौलनामा.
पट्टी (सं. पट्ट. स्त्री.) अरुंद व लांबट तुकडा; कर; वर्गणी; दुमड; चुणी; विडा, किनार; रांग.
पठण, पठन (सं. न.) वाचणें; पाठ म्हणणें.
पठार, पठारा (सं. पृष्ठ पु.) पर्वतावरचा सपाट देश; नावेचा तळ; बैलाचा तंग; तयारी.
पडकें (वि.) पडायास झालेलें.
पडकेस (पु.) पापणीच्या खालीं अंतर्भागीं उगवणारे केस.
पडकोट (पु.) किल्ल्याचा बाहेरील तट.
पडगा, पडघा (पु.) काष्ठपात्र; एक वाद्य.
पडघम (न.) चर्मवाद्य.
पडघा (पु.) लांकडाचा वाडगा. [बिंब.
पडछाया (सं. प्रतिच्छाया स्त्री.) प्रति-
पडजीभ (स्त्री.) जिव्हामूलावर लोंबणारा एक मांसपिंड.
पडझड (स्त्री.) मोडतोड.
पडणें (क्रि.) आधार तुटून खालीं येणें; निजणें; थांबणें; असणें; किंमत द्यावी लागणें.
पडती (स्त्री.) अपकर्ष; उतरती कळा.
पडदपोशी (फा. स्त्री.) पडदा, गोप्य.
पडताळणें (क्रि.) मेळ पाहणें.
पडताळा (पु.) मेळ; जप; प्रयोग.
पडदणी (स्त्री.) स्नानाचे वेळीं नेसायचें बायकांचें लहानसें वस्त्र.
पडदा (फा. पु.) आड केलेलें वस्त्र; दृष्टीवर येणारा पापुद्रा; आळा, मर्यादा, निर्बंध; सतारींत स्वरांच्या जागा सुकर करण्यासाठीं तारांनीं बांधलेल्या धातूच्या वांकविलेल्या सळया.

पडदी (स्त्री.) लहान भिंत, कूड, चांदई.
पडभिंत (स्त्री.) बाहेरची आणखी एक भिंत.
पडम (न.) गोणपाट.
पडवळ (सं. न.) एक फळभाजी.
पडवी (स्त्री.) ओसरी.
पडशाळा (स्त्री.) उतारूंसाठीं देवालयालगत बांधलेली धर्मशाळा.
पडशी (स्त्री.) कंठाळ.
पडसर (वि.) पडकें झालेलें; ओसाड.
पडसाद (सं. प्रतिशब्द पु.) प्रतिध्वनि.
पडसें (न.) सर्दीमुळें नाकांतून पाणी गळणें.
पडळ (सं. पटल न.) पडदा.
पडाव (पु.) सैन्याचा तळ; होडी, नाव.
पाडिकर (प्रा. वि.) डोळस; सुंदर.
पंडित (सं. पु.) विद्वान.
पंडितंमन्य (वि.) स्वतःस मोठा विद्वान समजणारा.
पंडितराव (पु.) शिवाजीमहाराजांच्या अष्टप्रधानांपैकीं एक.
पडिपाड (प्रा. पु.) बरोबरी, तुलना; युक्ति; थोरवी; व्याप्ति.
पडिपाडें (प्रा. अ.) सारखें (अमृ. ७।२८८; (वि.) सारखें.
पडीक, पडीत (वि.) रिकामी पडलेली जागा.
पडोशी (पु.) शेजारी.
पडोसा (हिं. धु.) शेजार, पडताळा.
पड्याल (अ.) पलीकडे.
पंड्यारोग (पु.) पंडुरोग.
पढणें (सं. पठ. क्रि.) शिकणें.
पढतमूर्ख (वि.) शिकलेला असून व्यवहारज्ञानशून्य.
पंढरी (स्त्री.) पंढरपूर.
पढियंता (प्रा. वि.) लाडका, प्रिय.
पढीक (वि.) पढलेला, शिकलेला.
पण (सं. पु.) पैज, प्रतिज्ञा; पैजेची रकम; ज्ञानी; (अ.) परंतु.
पणजा (सं. प्रार्य्यक पु.) आजाचा बाप.
पणतवंड (न.) नातवाचें किंवा नातीचें मूल.
पणती (स्त्री) मातीची दिवली; नातवाची किंवा नातीची मुलगी.
पणतू (पु.) नातवाचा किंवा नातीचा मुलगा.
पणवानक (सं.पणव+आनक पु.) मृदंग.
पणस (न.) फणस.
पण्य (सं. वि.) विकावयाचें.
पण्यांगना (सं. स्त्री.) वेश्या.
पत (स्त्री.) सचोटीविषयींचा दुसऱ्याचा विश्वास; वजन; अब्रू.
पतकर (पु.) अंगीकार, स्वीकार.
पतकरणें (क्रि.) स्वीकारणें, अंगावर घेणें; परवडणें.
पतकी (पु.) पथकावरचा मुख्य अधिकारी.
पतंग (सं. पु.) दिव्यावर झडप घालणारा एक क्षुद्र जीव; वावडी; पक्षी; सूर्य.
पतन (सं.) पडणें; नाश.
पतपेढी (स्त्री.) लोकांनीं आपापसांत संयुक्त भांडवलावर काढलेलें सावकारी दुकान.
पंतप्रधान (सं. पु.) पेशवा.
पतवंड (न.) नातवाचें किंवा नातीचें मूल.
पताक, पताका (सं. स्त्री.) निशाण, लहान ध्वज.
पति (सं. पु.) धनी, स्वामी; नवरा.
पतित (सं. वि.) भ्रष्ट; दुराचरणी.
पतितपावन (सं.पु.) पतितांचा उद्धारकर्ता (परमेश्वर.)
पतिव्रता (सं. स्त्री.) सती, साध्वी.
पतेमारी (स्त्री.) जलद चालीचें गलबत.
पंतोजी (पु.) शिक्षक.
पत्तन (सं. न.) नगर; शहर.
पत्ता (हिं. पता. पु.) ठाव, ठिकाण; पान.
पत्थर (सं. प्रस्तर. पु.) धोंडा, दगड.
पत्नी (सं. स्त्री.) लग्नाची स्त्री, भार्या, बायको.
पत्र (सं. न.) पान; चिठ्ठी.
पत्रक (सं. न.) टांचण, तक्ता.
पत्रा (पु.) धातूचा पातळ सपाट तुकडा.
पत्राज, पत्रास (स्त्री.) मिजास, डौल, दिमाख.

पत्रावळी (सं. पत्रावलि. स्त्री.) झाडाचीं पानें चोयीनें टांचून केलेलें पात्र.
पत्रिका (सं. स्त्री.) लहान पत्र; जन्मपत्रिका.
पत्री (सं. स्त्री.) निरनिराळ्या झाडांच्या पानांचा समूह; जायपत्री.
पंथ (सं. पथ. पु.) मार्ग; संप्रदाय.
पथ (सं. पु.) मार्ग.
पथक (सं. पतक. न.) शंभर घोडेस्वारांची टोळी.
पथारी (हिं. स्त्री.) अंथरूण, बैठक.
पथिक (सं. पु.) वाटसरू.
पथ्य (सं. वि.) हितकारक; (न.) दुखणेकऱ्यांस हितकारक असें नियमित खाद्य; **पथ्यावर पडणें**–फायदेशीर होणें.
पथ्यकर (सं. वि.) हितकारक.
पद (सं. न.) पाऊल, अधिकार; शब्द; कवितेचा एक प्रकार; वर्गमूळ, घनमूळ.
पदक (सं. न.) एक कंठभूषण, बिल्ला; साखरेच्या गांठीचा प्रत्येक भाग.
पदच्युत (सं. वि.) अधिकारपदापासन भ्रष्ट झालेला.
पदर (सं. पल्लव. पु.) वस्त्राचा शेवट; आश्रय; स्वतःचा संग्रह; रजोदर्शन; अंतर; **प. पसरणें**–फार काकळूत करणें; **प. मोड करणें**–पूर्वी मिळवून ठेविल्यापैकीं खर्च करणें; **प. ला खार लागणें**–नुकसान सोसावें लागणें; **पदरीं पडणें**–मिळणें.
पदवी (सं. स्त्री.) पद, अधिकार, मरातब; नांवापुढचें उपपद.
पदाति (सं. पु.) पायदळांतला शिपाई.
पदार्थ (सं. पु.) वस्तु, जिन्नस; पदाचा अर्थ.
पदोपदीं (अ.) क्षणोक्षणीं, वारंवार.
पद्धत, पद्धति (सं. स्त्री.) रीत, मार्ग.
पद्धतवार (अ.) योग्य पद्धतीनें.
पद्धति (सं. स्त्री.) रीत, मार्ग, पद्धत.
पद्म (सं. न.) कमळ; नागाच्या फणीवरचा दहांचा आंकडा.
पद्मनाभ (सं. पु.) विष्णु.
पद्मयोनी (सं. न.) ब्रह्मदेव.
पद्मराग (सं. न.) माणिक, लाल.
पद्मा (सं. स्त्री.) लक्ष्मी.
पद्माकर (सं. व.) ज्यांत कमळें उत्पन्न होतात असें मोठें सरोवर; कमळांचा समुदाय.
पद्मिनी (सं. स्त्री.) कमळीण, कमळयुक्त तळें; स्त्रियांच्या चार जातींपैकीं एक.
पद्य (सं. न.) ज्याला पाद किंवा चरण आहेत अशी छंदोबद्ध रचना; पद.
पंधरवडा (पु.) दोन आठवडे.
पनस (सं. पु.) फणस.
पनीर, पनेर, पनेरी (फा. पनीर. स्त्री.) विरजलेल्या दुधांतलें पाणी काढून टाकून व मीठ वगैरे घालून केलेलें एक घट्ट खाद्य.
पन्नग (सं. पु.) सर्प.
पन्ना (पु.) एक रत्न.
पन्हळ (सं. प्रणालि पु.) पाणी जाण्यासाठीं काढून दिलेला मार्ग, नळ.
पन्हा (फा. पु.) रुंदी.
पन्हें (सं. पानक. न.) कैरीच्या आंबट पाण्यांत गूळ किंवा साखर घालून केलेलें पेय.
पपनस (अमेरि. पॅंपेलमूस. न.) लिंबाच्या जातीचें एक फळ.
पपई (हिं. पपैया. स्त्री.) एक फळ.
पय (न.) पाणी; दूध.
पयस्विनी (सं. स्त्री.) दुभती गाय किंवा म्हैस; नदी.
पयोधर (सं. पु.) स्त्रीचा स्तन; मेघ.
पयोधि (सं. पु.) समुद्र.
पर (सं. वि.) श्रेष्ठ; इतर; परका; नंतरचा; (समासांत उत्तरपदीं असतां) एखाद्या गोष्टीस वाहिलेला; अधीन; (पु.) शत्रु (फा. न.) पीस; **पराचा कावळा करणें**-अतिशय फुगवून सांगणें.
परकर (सं. परिकर पु.) मुलीचा घागरा.
परका, परकी (सं. परकीय वि.) अन्य; दुसरा.

परकी (वि.) दुसरा; परदेशचा; अनोळखी.
परकीय (सं. वि.) दुसऱ्याचें; दुसऱ्या देशचें.
परगणा (फा. पु.) देशाचा एक मोठा भाग; भानगड.
परचक्र (सं. न.) शत्रूची स्वारी; परकीय अंमल.
परजणें (क्रि.) (हत्यार) फिरविणें.
परटीण (स्त्री.) धोब्याची बायको.
परड (इं. परेड स्त्री.) फौजेची कवाईत किंवा पाहणी.
परडी (स्त्री.) टोपली; करंडी.
परत (अ.) उलट; फिरून, पुनः.
परतणें (क्रि.) परत येणें; उलटणें; फिरणें; तव्यावर इकडचें तिकडे करणें.
परतंत्र (सं. वि.) दुसऱ्याचे अधीन.
परता (वि.) पलीकडचा; (अ.) पलीकडे; पेक्षां; शिवाय.
परंतु (अ.) पण.
परते (प्रा. अ.) पलीकडे; परत.
परत्वें (अ.) अनुरोधानें; मुळें. [पुरभय्या.
परदेशी (वि.) दुसऱ्या देशचा (पु.)
परंपरा (सं. स्त्री.) ओळ; क्रम; मालिका.
परभारा, परभारें (सं. पर + बहिः अ.) बाहेरच्या बाहेर; अन्य द्वारें; परस्पर.
परभू (सं. प्रभु. पु.) क्षत्रियांपैकीं एका जातीचें नांव.
परम (सं. वि.) उत्कृष्ट; अत्युच्च; (अ.) अतिशय.
परमा (सं. प्रमेह पु.) एक रोग.
परमाणु (सं. पु.) अति सूक्ष्म अंश.
परमात्मा (सं. पु.) परब्रह्म.
परमार्थ (सं. पु.) मोक्ष; सद्गति.
परमेश्वर (सं. पु.) सर्वशक्तिमान् ईश्वर.
परवचा (सं. परवाचा पु.) तोंडानें म्हटलेली उजळणी. [होणें.
परवडणें (क्रि.) पुरवणें, फायदेशीर
परवर (न.) एक फळ; (फा. पु.) पोशिंदा, पालनकर्ता.
परवरीस, परवरशी (फा. परवर्श. स्त्री.) पोषण.
परवा, पर्वा (फा. स्त्री) काळजी; धाक.
परवां (सं. पर + वासर अ.) माग किंवा पुढें एक दिवस आड जाऊन.
परवाना (फा. पु.) हुकूम; पास.
परवानगी (फा. स्त्री.) मोकळीक.
परशु (सं. पु.) कुऱ्हाड.
परस, परसूं (न.) घराच्या मागची आवार घातलेली खुली जागा.
परसाकडेस लागणें—शौचास लागणें.
परस्पर (सं. वि.) एकमेक; (अ.) परभारां.
परळ (न.) मातीचें उथळ पात्र.
पराकाष्ठा (सं. स्त्री.) शेवटची हद्द; अतिशयपणा.
पराक्रम (सं. पु.) बहादुरी; शौर्य; सामर्थ्य.
पराग (सं. पु.) पुष्पांतले रजःकण.
पराङ्मुख (सं. वि.) तोंड फिरविलेला; विन्मुख.
परांची (स्त्री.) माळा; माचोळी; पालख.
पराजय (सं. पु.) अपजय; पराभव.
पराजित (सं. वि.) पराभव पावलेला.
पराणी (स्त्री.) टोंचणी; नेट.
परात (स्त्री.) धातूचें मोठें वर्तुळाकार उथळ पात्र.
परात्पर (सं. वि.) सर्वश्रेष्ठ.
पराधीन (सं. वि.) परतंत्र.
परान्न (सं. न.) दुसऱ्याच्या घरचें अन्न.
पराभव (सं. पु.) पराजय; मोड.
परामर्श, परामर्ष (सं. पु.) विचारपूस; समाचार.
परायण (सं. वि.) तत्पर; तल्लीन.
परार्ध (सं. न.) उत्तरार्ध; एकाच्या आंकड्यावर १७ शून्यें इतकी संख्या.
परावर्तन (सं. न.) मागें फिरणें.
परावा (वि.) परका. [रलेला.
परावृत्त (सं. वि.) पराङ्मुख; मागें फि-
परि (प्रा. अ.) परंतु; आणि.
परिकर (प्रा. वि.) चांगलें; सुंदर.
परिक्रमण (सं. न.) प्रदक्षिणा.
परिगणना (सं. स्त्री.) मोजदाद.
परिग्रह (सं. पु.) दान; इनाम.
परिघ (सं. पु.) वर्तुळाची मर्यादा दाखविणारी वक्ररेषा; घेर; कुंपण.

परिचय (सं. पु.) ओळख.
परिचर्या (सं. स्त्री.) सेवा.
परिचारक (सं. पु.) सेवक; **परिचारिका** (स्त्री.) दासी.
परिचित (सं. वि.) ओळखीचा.
परिच्छिन्न (सं. वि.) तोडलेला; मापलेला; (अ.) निक्षून; अगदीं.
परिच्छेद (सं. पु.) भाग; सीमा.
परिजन (सं. पु.) चाकर.
परिणत (सं. वि.) पक्व; प्रौढ.
परिणय (सं. पु.) विवाह.
परिणाम (सं. पु.) शेवट; फलप्राप्ति; गत्यंतर; रूपांतर.
परितोष (सं. पु.) आनंद; संतोष.
परित्याग (सं. पु.) सर्वथा त्याग.
परित्राण (सं. न.) रक्षण.
परिधान (सं. न.) वस्त्र; पांघरणें.
परिपक्व (सं. वि.) पूर्णपणें पक्व; प्रौढ.
परिपाक (सं. पु.) परिणाम; विकास.
परिपाटी (सं. स्त्री.) रीत; अनुक्रम.
परिपाठ (सं. पु.) चाल, वहिवाट.
परिपूर्ण (सं. वि.) भरलेलें; तृप्त.
परिभाषा (सं. स्त्री.) शास्त्रीय ग्रंथांतल्या विशेष अर्थाच्या शब्दांची सूचि.
परिभ्रमण (सं. न.) भटकणें.
परिमळ (सं. परिमल. पु.) सुगंध.
परिमाण (सं. न.) माप; संख्या.
परिमार्जन (सं. न.) प्रक्षालन; निरसन.
परिमित (सं. वि.) मोजकें.
परिवर्तन (सं. न.) चक्राकार फिरणें; फेड; मोबदला.
परिवार (सं. पु.) आश्रितजन; लवाजमा.
परिशीलन (सं. न.) अभ्यास.
परिश्रम (सं. पु.) कष्ट, मेहनत.
परिषद (सं. स्त्री.) सभा, मंडळी.
परिस (सं. स्पर्श पु.) स्पर्शमणि, लोखंडाचें सोनें करणारा दगड.
परिसणें (क्रि.) ऐकणें.
परिस्थिति (सं. स्त्री.) भोंवतालची स्थिति, वातावरण.
परिस्फोट (सं. पु. उघडकी, स्पष्टता.
परिहार (सं. पु.) दूरीकरण, निरसन.
परी (स्त्री.) प्रकार, रीत (अ०) प्रमाणें; परंतु.
परी (फा. स्त्री.) पंख असलेली काल्पनिक स्त्री.
परीघ (पु.) परिघ पहा; स्तंभ.
परीट (पु.) धोबी.
परीस–परिस पहा.
परीक्षक (सं. पु.) तपासणी करणारा. [पारखी.
परीक्षण (सं. न.) तपासणी, पर्यालोचन.
परीक्षा (सं. स्त्री.) पारख, तपासणी.
परुष (सं. वि.) कठोर, निर्दय.
परूस (न.) परसूं पहा.
परोपकार (सं. पु.) दुसऱ्यावर केलेला [उपकार.
परोक्ष (सं. अ.) डोळ्याआड.
परोपरीनें (अ.) नानाप्रकारें.
पर्जन्य (सं. पु.) पाऊस.
पर्णकुटी (सं. स्त्री.) गवत, पानें इ०ची केलेली झोपडी.
पर्यंक (सं. पु.) पलंग.
पर्यटण (सं. न.) फिरणें, प्रवास.
पर्यंत (अ.) पावेतों.
पर्यवसान (सं. न.) अंत, अखेर, शेवट, परिणाम.
पर्याय (सं. पु.) प्रतिशब्द, एका अर्थाचे शब्द; प्रकार; चाल.
पर्व (सं. न.) पर्वणी, पुण्यकाळ; पेरें, कांड.
पर्वकाळ (सं. पु.) पुण्यकाळ; (प्रा.) विपुलता, बहार, उत्कर्षाचा काळ.
पर्वणी (सं. स्त्री.) पर्वकाळ, सुसंधि.
पर्वत (सं. पु.) मोठी डोंगराची रांग.
पलंग (सं. पर्यक पु.) मंचक, माचा.
पलंगपोस (फा. पलंगपोश. पु.) चादर
पलट (स्त्री.) उलथ, कलथी.
पलटण (इं. बटालियन न.) तीनशेंपासून हजारपर्यंत पायदळाची तुकडी; रांग.
पलांडु (सं. पु.) कांदा.
पलाण (सं. पल्ययन न.) खोगीर.
पलायन (सं. न.) पळ.
पलायमान (वि) पळणारा.
पलाश (सं. पु.) पळस.
पलित (सं. वि.) वृद्ध.

पलिता (फा.पु.) हिलाल, दिवटी; तोफ डागण्याचा तोडा; फेर; सरबत्ती.
पलीकडे (अ.) दुसऱ्या बाजूस.
पल्याड (प्रा. अ.) त्या पार.
पल्याण (सं. न.) खोगीर, जीन.
पल्लव (सं. पु.) पालवी, पदर.
पल्ला (पु.) तीस पायल्यांचें माप; (फा. पु.)लांबी, विस्तार; मुदत, अंतर, आटोका.
पल्ली (सं. स्त्री.) खेडेगांव.
पल्लेदार (फा. वि.) लांब पल्ल्याची;छानदार पदर असलेलें.
पवन (सं. पु.) वायु.
पवबारा (हिं. पव १ + बारा.)फांशाच्या खेळांतलें एक दान; पलायन.
पवाडा (प्रा. पु.) विस्तार; महत्त्व; इच्छा; पराक्रम; पराक्रमांचें वर्णन. **पवाडे गाणें**—स्तुति करणें.
पवित्र (सं. वि.) शुद्ध, निर्मळ.
पवित्रक (स. न.) दर्भाची किंवा सोन्याची अंगठी.
पवित्रा (पु.) कुस्तींत तयारीनें उभें राहण्याचा प्रकार; दस्ती.
पशु (सं. पु.) जनावर.
पशुपति (सं. पु.) शिव.
पश्चात् (सं. अ.) नंतर; पाठीमागें.
पश्चात्ताप (सं. पु.) पस्तावा, अनुताप
पश्चिम (सं. स्त्री.) मावळत.
पसंत (फा. पसंद वि.) मान्य, कबूल.
पसर (सं. प्रसर. पु.) पसारा, विस्तार. (प्रा.) इच्छा.
पसरट (वि.) पसरलेलें, उथळ.
पसरणें (क्रि.) विस्तारणें; निजणें.
पसवणें (क्रि.) प्रसूत होणें; बाहेर टाकणें.
पसा (सं. प्रसृति. पु.) अर्धी ओंजळ.
पसाय (सं. प्रसाद पु.) प्रसाद.
पसारा (सं. प्रसार पु.) पसरलेल्या वस्तु; गोंधळ; वाणसवदा.
पसारी (पु.) वाणी, भुसारी, किराण्या जिनसांचा दुकानदार. [उपकार
पसाव, पसावो (प्रा. पु.) प्रसाद;
पस्तावणें (क्रि.) पश्चात्ताप पावणें.
पस्ताव (सं. पश्चात्ताप पु.) **पस्तावणी** (स्त्री.) **पस्तावा** (पु.) पश्चात्ताप.
पहाट (सं. प्रातः+तट. स्त्री) प्रभात.
पहाड (पु.) डोंगर.
पहार (सं. प्रहार स्त्री.) लोखंडाची भली जाड कांब.
पहारा (सं. प्रहर पु.) चौकी, रखवाली.
पहारेकरी (पु.) पाहाऱ्यावरचे शिपाई.
पहिलवान (हिं. पु.) मल्ल.
पहिला (वि.) प्रथम.
पहीपाहुणा (पु.) आला गेला मनुष्य.
पहुंची (हिं. स्त्री.) पुरुषांच्या मनगटांतला एक दागिना, पोची.
पहुडणें (कानडी क्रि.) आरोहण करणें, निजणें.
पळ (सं. पल न.) क्षण, घटिकेचा साठावा अंश; (पु.) पळणें.
पळणें (क्रि.) धांवणें.
पळपुटा (वि.) पळून जाणारा.
पळविणें (क्रि.) पळण्यास लावणें;एखादी वस्तु घेऊन पळून जाणें.
पळस (सं. पलाश पु.)एक वृक्ष; **प० ला पानें तीनच**—कोठेंही गेलें तरी मनुष्यस्वभाव सारखाच.
पळसुला (पु.) मुंजीच्या वेळीं करण्याचा एक विधि.
पळहाटी, पळाटी (स्त्री.) **पळहें** (न.) कापसाचें झाड.
पळा (पु.) मोठी पळी.
पळी (स्त्री.) दर्वी.
पळें (न.) पळीचें तोंड.
पक्ष (सं. पु.) पंधरवडा; महालयश्राद्ध; पंख; तट; बाजू.
पक्षकार (पु.) न्यायाच्या कचेरींत भांडणारे(वादी व प्रतिवादी.)
पक्षघात (सं. पु.) अंगाचा कांहीं भाग चेतनाशून्य होणें; एक रोग.
पक्षपात (सं. पु.) एका पक्षाकडे मनाचा ओढा; कैवार.
पक्षी (सं. पु.) पांखरूं.
पक्षीं (अ.) विकल्पेंकरून; पेक्षां.

पाइक, पाइकु, पाईक (सं. पादिक. पु.) चाकर; पायदळाचा शिपाई.
पाइकी (प्रा. स्त्री.) सेवा.
पाइतन, पायतन (सं. पादत्राण. न.) जोडा.
पाउटी (प्रा. स्त्री.) पायरी.
पाउणेआठ (वि.) नपुंसक.
पाऊण (वि.) तीन चतुर्थांश.
पाऊल (न.) पायाच्या घोट्याखालचा भाग; दोन पावलांतलें अंतर; पायाची उमटलेली खूण; चालण्याचा वेग; **पुढें पा०**—सर्वांच्या अगोदर तयारी; **वांकडें पा० पडणें**—अनीतीचें कृत्य हातून घडणें; **पावलें ओळखणें**—स्वभाव जाणणें; **पा० वर पाऊल ठेवून चालणें**—अनुकरण करणें.
पाऊस (सं. प्रावृष. पु.) पर्जन्य.
पाक (सं. पु.) पक्वता; पचन; चाचणी; रांधा; शिजविलेलें अन्न; (फा. वि.) पवित्र.
पाकनिष्पत्ति (सं. स्त्री.) स्वयंपाक.
पाकशाळा (सं. स्त्री.) स्वयंपाकघर.
पाकळी (स्त्री.) पुष्पाचें दळ; लसूण, संत्रें वगैरेसारख्या वस्तूंचा एकेक अलग भाग.
पाकोळी (स्त्री.) एक लहानसा पक्षी; वाघूळ.
पाखंड (सं. न.) नास्तिकता; धर्मविरुद्ध मत.
पाखडणें (क्रि.) सुपानें धान्याचे दाणे वेगळे करणें.
पाखंडी (वि.) नास्तिकमताचा, धर्मलंड.
पाखर (स्त्री.) छाया; आच्छादन; कृपा; स्तन; घोड्याची किंवा हत्तीची झूल; (प्रा. वि.) कृपाळू. [स्त्री.
पांखरूं (न.) लहान पक्षी; लक्षणेनें-सुंदर
पाखांड (सं. पाषंड. पु.) वितंडवाद.
पाखाळणें (सं. प्रक्षालन. क्रि.) धुणें.
पाखें (सं. पक्ष. न.) छपराची एक बाजू.
पांग (पु.) उत्कट इच्छा; गरज; काळजी; पंगूपणा; हीनत्व; पराधीनता; ओशाळगत; **पांग फेडणें**—चिंता दूर करणें; मनोरथ सफल करणें.
पांगणें (क्रि.) विस्कळित होणें; पसरणें; वश होणें (भा. १९।५६).
पागनीस (फा. पु.) पागेवरचा अधिकारी.
पांगळा (सं. पंगु. वि.) लुला, लंगडा.
पागा (हिं. स्त्री.) घोडशाळा; घोडेस्वारांची टोळी.
पांगापांग (स्त्री.) फुटाफूट, दाणादाण.
पांगिला (वि.) अंकित; ओशाळा
पांगुळणें (प्रा. क्रि.) थोटावणें (नाम. गा. ९); लीन होणें.
पांगूळ (सं. पंगु वि.) पांगळा (पु.) नंदीबैल फिरवून भिक्षा मागणारा.
पांगूळगाडा (पु.) पांगळ्या मुलास चालण्यास शिकविण्यासाठीं केलेला एक विशेष प्रकारचा तीनचाकी गाडा.
पागोटें (न.) पुरुषांचें डोकीस बांधावयाचें वस्त्र, पगडी; **पा. गमावणें** अपमान करून घेणें; ठोकर खाणें; **पा. घेणें**—फसविणें; **पा. ची लाज धरणें**—लौकिकास जपणें; **पा. संभाळणें**—स्वतःच्या सुरक्षितपणाची खबरदारी घेणें; **पा. चा धनी**—पतीचा माणूस.
पाग्या (पु.) पागेवरचा अधिकारी.
पांघरणें (क्रि.) आच्छादणें, अंगावर घेणें.
पांघरूण (न.) प्रावरण, वस्त्र. **पां. घालणें**—झाकणें.
पाघळ (पु.) द्रव.
पाघळणें (सं. प्रगलन क्रि.) द्रव सुटणें; गळणें; **जीभ पा.**—न बोलावयाच्या गोष्टी बोलण्याच्या ओघांत बोलून जाणें.
पाच (न.) एक रत्न.
पांच (सं. पंच) ५; **पां. वर धारण बसणें** अत्यंत भयभीत होणें; **पां. मुखीं परमेश्वर**—चार शिष्ट लोक म्हणतील तें खरें.
पाचक (सं. वि.) पचविणारें.
पाचकळ (वि.) चावट, वात्रट.
पांचजन्य (सं. पु.) विष्णूचें शंखवाद्य; **पां. करणें**—बोंब मारणें.
पाचन (सं. न.) पचविणें. जठराग्नि.
पाचपेंच (पु.) डावपेंच, छक्केपंजे.

पाचर (स्त्री. न.) खुंटा वगैरे घट्ट बसविण्याकरितां किंवा लांकूड चिरण्याकरितां मारलेली ढलपी किंवा खुंटी; **पा. मारणें**—विघ्न आणणें.

पांचवी (सं. पंचमी स्त्री.) प्रसूतीच्या पांचव्या दिवशीं कांहीं विशिष्ट देवतेची पूजा करतात ती; सदर देवता.

पाचारण (न.) आमंत्रण.

पाचारणें (क्रि.) बोलावणें.

पाचुंदा (पु.) पंचकडी, पांच पेंढ्यांचा एकेक गट.

पाचू (स्त्री.) एक रत्न.

पाचोळा (पु.) पानांचा समुदाय,पातेरा

पाच्छाई (स्त्री.) पादशाही पहा.

पाजण, पांजण (स्त्री. न.) कोऱ्या कापडाला लावतात ती खळ.

पाजणें (क्रि.) पिण्यास लावणें; धार तीक्ष्ण करणें; ठकविणें.

पांजरपोळ (पु.) म्हाताऱ्या किंवा लंगड्या लुळ्या गुरांना पाळण्याचें स्थान

पाजळणें (सं. प्रज्वलन क्रि.) प्रदीप्त करणें; तीक्ष्ण करणें.

पाजी (हिं. वि.) हलकट, असभ्य, भ्याड; निलाजरा.

पाझर (पु.) झरा, द्रव; दयार्द्रता.

पाझरणें (क्रि.) झिरपणें.

पाट (सं. पट्ट पु.) मुख्य मान (भाग० २।६।४५); पाण्याचा फांटा, लहान कालवा; दुसरा नवरा करणें; हजामतीचे वेळीं डोक्याच्या केसांचा काढलेला पट्टा; बसण्याची फळी.

पाटण (सं, पट्टण न.) शहर.

पाटणी (प्रा. स्त्री.) तक्तपोशी.

पाटल (सं. वि.) तांबूस, गुलाबी.

पाटली (स्त्री.) स्त्रियांचें एक हस्तभूषण.

पाटलूण, पाटलोण (इं पँटलून स्त्री.) एक प्रकारची विजार.

पाटव (सं. न.) पटुत्व, कौशल्य.

पाटवडी (स्त्री.) पातवडी.

पाटस्थळ (न.) पाटाच्या पाण्यानें भिजणारी जमीन.

पाटा (सं. पट्ट. पु.) चटणी वगैरे वांटण्याची शिळा; होडीचा नांगर.

पाटाव (सं. पट्ट. न.) उंची वस्त्र.

पाटिलकी (स्त्री.) पाटलाचें काम किंवा हक्क.

पाटी (स्त्री.) टोपली; लिहिण्याची फळी, स्लेट; आट्यापाट्यांच्या खेळांत खेळण्याच्या जागीं पाडलेल्या रेघांपैकीं प्रत्येक.

पाटील (हिं. पटेल. पु.) गांवचा मुख्य अधिकारी.

पाठ (सं. पु.) धडा, वहिवाट; नियम; आवृत्ति, पुनः पुनः म्हणणें. (स्त्री.) पार्श्वभाग, कंबरेपासून मानेपर्यंतचा शरीराचा मागचा भाग; (अ.) मुखोद्गत; **पाठची बहीण किंवा भाऊ**—एकाद्याच्या पाठीवर (मागाहून) झालेलें भावंड; **पाठ थोपटणें**—शाबासकी देणें; **पाठ भुईला लागणें**—चीत होणें; **पाठ देणें**—शत्रूला भिऊन पळ काढणें; मुकाट्यानें सहन करणें; **पाठ दाखविणें**—समोरून पळून जाणें; **पाठ राखणें**—मदत करणें; **पा. चें साल जाणें**—अतिशय नुकसान सोसावें लागणें; **पा. ला असणें**—रक्षण करण्यास सिद्ध असणें; **पा. स लागणें**—पिच्छा पुरविणें; **पा. शीं घालणें**—आश्रय देणें.

पाठक (सं. पु.) अध्यापक, पुराणिक.

पाठकुळी (अ.) पाठीवर.

पाठकोरा (वि.) एका बाजूनें लिहिलेला.

पाठपुरावा (पु.) मदत; साह्य.

पाठबळ (न.) मदत; साह्य.

पाठमोरा (अ.) पाठीकडून.

पाठराखण (स्त्री.) लग्न झाल्याबरोबर मुलीचे बरोबर सोबत म्हणून तिच्या सासरीं जाणारें माणूस; साह्यकर्त्री.

पाठरिघावा (पु.) पाठबळ; साह्य.

पाठलाग (पु.) पाठोपाठ जाणें; तगास.

पाठवणी, पाठवणूक (स्त्री.) बोळवण; निरोप देणें.

पाठविणें (क्रि.) धाडणें.

पाठशक्ति (सं. स्त्री.) स्मरणशक्ति.

पाठशाळा (सं. स्त्री.) विद्यालय; शिकण्याची जागा; शाळा.
पाठसरीं (अ.) मागच्या बाजूस.
पाठाड (न.) लांबरुंद पाठ.
पाठांतर (सं. न.) दुसऱ्या पोथींत असलेले निराळे शब्द; पाठ केलेला ग्रंथाचा भाग.
पाठिंगा, पाठिंबा (पु.) पाठबळ;साह्यकर्ता.
पाठीं (अ.) मागून, नंतर.
पाठुंगळीं (अ.) पाठीवर.
पाठोपाठ (अ.) मागोमाग; लागलीच.
पाड (पु.)वृक्षावरच पिकूं लागलेलें फळ.
पाड (प्रा. पु.) थोरवी.
पांड (पु.) विध्याचा विसावा अंश.
पाडणें (क्रि.) खालीं येईल असें करणें.
पांडवकृत्य (सं. न.) लेणें; डोंगरांत खडकावर कोरलेल्या मूर्ती वगैरे.
पाडवा (सं. प्रतिपदा. पु.) प्रतिपदा; वर्षप्रतिपदा.
पाडस (न.) हरणाचें बच्चें; वासरूं; लहान मूल.
पाडा (प्रा. पु.) खोंड; गोऱ्हा.
पाडाव (पु.) पराभव.
पांडित्य (सं. न.) विद्वत्ता; नैपुण्य; भाषणचातुर्य.
पाडी (स्त्री.) गोजी; कालवड.
पांडु, पांडुर (सं. वि.) पांढरें; फिकें.
पांडुरोग (सं. पु.) एक रोग.
पांढरपेशा (पु.) अंगमेहनतीचीं कामें न करणाऱ्या लोकांचा वर्ग; लेखकवर्ग.
पांढरा (सं. पांडुर. वि.) सफेत; शुभ्र; **पां०वर काळें करणें**-लिहिणें; **पां० पायाची**—अपशकुनी.
पाढा (सं. पाठ. पु.) धडा; उजळणींतलें दशक.
पांढुरका (वि.) कांहींसा पांढरा.
पाणउतार (पु.) नदींतून जातां येतें अशी जागा; पाणी ओसरणें.
पाणउतारा (पु.) मानखंडना.
पाणक्या (पु.) पाणी भरणारा.
पाणचट (वि.) वेचव; शुष्क; बाष्कळ.
पाणथरी (स्त्री.) पोटांतली चीप (एक रोग).
पाणथळ (स्त्री.) पुष्कळ ओलावा असलेली जमीन; पाटाचें पाणी मिळण्याची सोय असलेली जमीन.
पाणपोई (स्त्री.) पांथस्थांना पाणी पाजण्यासाठीं केलेली सोय.
पाणबुडा (प्रा. पु.) पाण्यांत बुडी मारून तळाशीं गेलेल्या वस्तु वर काढणारा; मोत्यें काढणारा.
पाणवठा, पाणवडा, पाणवथा (पु.) पाण्याची जागा.
पाणि (सं. पु.) हस्त; हात.
पाणिग्रहण (सं. न.) विवाहधर्मानें स्त्रीचा स्वीकार करणें.
पाणी (सं. पानीयम्. न.) जल; उदक; पाऊस; शस्त्राची धार, धमक; वीर्य; तेज; चकाकी; टवटवी; मुलामा; अब्रू; **अंगाचें (किंवा रक्ताचें) पाणी करणें**—अति श्रम करणें; **खोल पा० त शिरणें**-फार मन घालणें; बारकाईनें पाहणें; आवाक्याबाहेर जाणें;—**वर पाणी सोडणें**—दान करणें; आशा सोडणें; **पाणी देणें**—मृताला तिलांजलि देणें;-**वर पाणी पडणें**-फुकट जाणें;**पाणी पाजणें**-शेरास सवा शेर भेटणें; **पाणी पाणी करणें**—दमणें; दमविणें; **पाणी मुरणें**—दोषाला जागा असणें; **पा०त पाहणें**-द्वेष करणें.
पाणीदार (वि.) तेजस्वी; सतेज.
पाणोटा, पाणोठा, पाणोथा (पु.) पाण्याची जागा.
पात (सं. पु.) पतन; पडणें; नाश; (सं. पत्र न.) पान; पापणीचे केस.
पातक (सं. न.) पाप; अधर्म; दोष.
पातकी (सं. पु.) पापी, अपराधी.
पातडें (न.) पंचांग; चोपडें.
पातणें (प्रा. क्रि.) येऊन पोंचणें.
पातळ (वि.) द्रवयुक्त; जाडीला कमी; किडकिडीत; विरळ.
पातळी (स्त्री.) भूमितिशास्त्रांत-ज्याला

लांबी व रुंदी मात्र आहेत तें पृष्ठ किंवा क्षेत्र. [खालचा लोक.

पाताल, पाताळ (सं. न.) पृथ्वीच्या

पाताळयंत्री (सं. वि.) कारस्थानी, खोल मसलत करणारा.

पातिव्रत्य (सं. न.) पतिव्रताधर्म.

पाती (स्त्री.) अंश, हिस्सा; डांकाचा पत्रा; पान, पात.

पातीदार (पु.) हिस्सेदार, भागीदार.

पातें (न.) पापणी.

पातेली (स्त्री.) बोघणी.

पातेलें (न.) बोघणें.

पात्र (सं. न.) भांडें; पान; नदीची रुंदी; योग्य स्थळ; नाटकांतलें सोंग; वेश्या.

पांथ (सं. पु.) वाटसरू.

पाथरवट (पु.) दगडाचें काम करणारा.

पांथस्थ (सं. पंथस्थ. पु.) वाटसरू.

पाथेय (सं. न.) शिदोरी; प्रवाससामुग्री.

पाद (सं. पु.) चरण; एकेक भाग; चतुर्थांश; वर्तुळाचा चतुर्थांश.

पादचारी (सं. वि.) पायीं चालणारा.

पादडणें (क्रि.) सपाटून काम घेणें.

पादणें (सं. पर्दन. क्रि.) अपानवायु सोडणें.

पादप (सं. पु.) वृक्ष.

पादपूजा (सं. स्त्री.) मोठ्या यज्ञांत श्रेष्ठ मानल्या जाणाऱ्या व्यक्तींचा केलेला सन्मानविधि; आचार्यादि श्रेष्ठ व्यक्तींचा पूजाविधि; खरडपट्टी.

पादपूरण (सं. न.) वाक्याची किंवा श्लोकाच्या चरणाची भरती.

पादरा (वि.) पादणारा; दुर्बल; (पु.) पिंगूळ.

पादशाहा (फा. पु.) बादशहा; मुसलमान राजा.

पादाक्रांत (सं. वि.) पराक्रमानें हस्तगत केलेला. [प्रतिमा.

पादुका (सं. स्त्री.) खडावा; पायांची

पाद्य (सं. न.) पाय धुण्याचें पाणी; देवास स्नानाचे वेळीं गंध, अक्षता, फुलें पाणी वगैरे अर्पण करतात तें. [प्रचारक.

पाद्री (पोर्तु. पाद्रि पु.) ख्रिस्तीधर्म-

पान (सं. पर्ण. न.) पत्र; पत्रा; धोतरजोड्यांतलें एक धोतर; पत्ता; प्राशन; **पान पुजणें**—पानावर थोडेसें वाढणें; **पान न हलणें**—यत्किंचित्‌ही कार्य न होणें; **पानावर पान टाकणें**—खरी गोष्ट दाबून ठेवणें; **तोंडाला पानें पुसणें**—फसविणें.

पानगा (पु.) **पानगी** (स्त्री.) पानाला पीठ लावून निखाऱ्यावर भाजलेली भाकरी.

पानडी (स्त्री.) पदक.

पानदान (न.) विड्याचीं पानें वगैरे ठेवण्याचा डबा.

पानसुपारी (स्त्री.) विड्याचें साहित्य; बोलावून सन्मान करण्याचा समारंभ; लांच म्हणून दिलेलें द्रव्य.

पान्हा (सं. प्रस्नव. पु.) प्रेमातिशयानें मातेच्या स्तनांतून जोरानें दूध बाहेर पडतें तें; दयेनें अंतःकरणास येणारा कळवळा.

पाप (सं. न.) पातक; कुडाभाव.

पापड (सं. पर्पट. पु.) उडीद वगैरेंच्या पिठाची पातळ चकती.

पापणी (स्त्री.) डोळ्याचे केस; डोळ्यावरचें कातडें.

पापा (पु.) लहान मुलाचा मुका.

पापिष्ठ (सं. वि.) पापी; दुष्ट.

पापी (सं. वि.)पातकी; पापयुक्त.

पापुदरा, पापुद्रा (पु. न.) पातळ त्वचा; पापडी.

पाप्याचा पितर (न.) अतिशय दुर्बल व क्षीण मनुष्य.

पाभर(स्त्री.)शेतांत बीं पेरण्याचें आऊत.

पाय (सं. पाद पु.) चरण; खूर; भाग; **पाय धरणें**—आश्रय करणें, विनवणी करणें; **पाय काढणें**—बाहेर निघणें; **पोटावर पाय देणें**—उत्पन्न बुडविणें; **पाय मोडणें**—उत्साहभंग होणें; **पाय मोकळे करणें**—फेरफटका करणें; **पाय फुटणें**—पाय भेगाळणें; वस्तु चोरीस जाणें; **पाय वाहणें**—मनाचा कल होणें; **पायां पडणें**—याचना

करणें; नमस्कार घालणें; **पायास भोंवरा असणें**—सदोदित भटकत राहणें.

पायउतार (पु.) नदींतून पायांनीं चालत जाण्यासारखी वाट.

पायगत (स्त्री.) बिछान्याची पायाकडची बाजू.

पायगुण (पु.) एकाद्याचें येणें व त्यानंतर लगेच कांहीं बऱ्यावाईट गोष्टी घडणें यांच्यामध्यें जोडण्यांत येणारा काल्पनिक कार्यकारणसंबंध.

पायघड्या (स्त्री. अने. व.) लग्नासारख्या प्रसंगीं वरपक्षाकडील बायकांच्या मिरवणुकींत त्यांच्या रस्त्यावर आंथरलेलीं वस्त्रें.

पायघोळ (वि.) पायापर्यंत पोंचेसा.

पायजमा (फा. पायजामा पु.) विजार, चोळणा.

पायताण, पायतान (सं. पादत्राण न.) जोडा, वहाण.

पायदळ (न.) प्यादा, पायांनीं चालणारी फौज.

पायधरणी (स्त्री) पायां पडणें; अतिशय नम्रतेची विनवणी.

पायपिटी (स्त्री.) चालण्याचे श्रम.

पायपोस (फा. पापोस पु.) जोडा.

पायबंद (फा. पु.) घोड्याचे मागील पाय बांधावयाची दोरी.

पायमल्ली (स्त्री.) नासाडी; अवहेलणा.

पायरी (स्त्री.) पायंडा; योग्यता, दर्जा; कलमी आंब्याची एक जात.

पायली (स्त्री.) चार शेरांचें माप.

पायस (सं. न.) खीर; दूध.

पाया (पु.) घर वगैरे बांधण्यापूर्वी जमीन खणून तींत दगड वगैरे घालून केलेली बंदिस्त; प्रारंभ.

पायाळू (वि.) पायाकडून जन्मलेला.

पार (सं. पु.) अंत; पलीकडचें तीर; वृक्षाच्या बुंध्यासभोंवारचा कट्टा; नदीचा पायउतार (अ.) पलीकडे.

पारका (प्रा. पु.) शत्रु.

पारख (सं. परीक्षा स्त्री.) परीक्षा; ज्ञान.

पारखणें (सं. परीक्ष् क्रि.) परीक्षा करणें, तपासणें. [विचित्र.

पारखा (वि.) परका, अपरिचित;

पारखी (प्रा. पु.) परीक्षक, मर्मज्ञ.

पारंगत (वि.) निष्णात.

पारठा (प्रा. वि.) पोक्त, पक्व.

पारडी (स्त्री) रेडी.

पारडूं (न.) म्हशीचें रेडकूं.

पारडें (न.) तराजूची एक बाजू.

पारणा, पारणी (प्रा. स्त्री) **पारणें** (न.) उपास सोडणें; समाधान.

पारतंत्र्य (सं. न.) परवशता, परावलंबन.

पारद (सं. पु.) पारा.

पारध (स्त्री). शिकार.

पारधी (प्रा. पु.) शिकारी.

पारपत्य (न.) शिक्षा; दंड.

पारंबी (स्त्री.) वडासारख्या झाडांचीं खालीं लोंबणारीं मुळें.

पारमार्थिक (सं. वि.) अध्यात्मविषयक.

पारलौकिक (सं. वि.) परलोकाविषयींचें.

पारवा (सं. पारावत पु.) कबुतराची एक जात; (वि.) त्याच्या रंगाचा.

पारसनीस (फा. फारसीनवीस. पु.) फारशी पत्रव्यवहार करणारा चिटणीस.

पारा (सं. पारद. पु.) एक पातळ खनिज पदार्थ.

पारायण (सं. न.) साद्यंत वाचन.

पारावार (सं. पु.) मर्यादा; अंत;समुद्र.

पारिजात, पारिजातक (सं.पु.) प्राजक्त.

पारितोषिक (सं. न.) बक्षीस; देणगी.

पारिपन्थ्य (सं. न.) दंड; शिक्षा.

पारोसा (सं. पर्युषित. वि.) स्नान न केलेला; शिळा.

पार्ट (इं. पु.) नाटकांतली भूमिका.

पार्टी (इं. पु.) नाटकांत भूमिका घेणारा.

पार्थक्य (सं. न.) भिन्नपणा.

पार्थिव (सं. न.) पूजेसाठीं केलेलें मृत्तिकेचें लिंग; (पु.) राजा; (वि.)पृथ्वीवरील.

पार्श्व (वि.) बाजूचा; (न.) बाजू.

पार्सल (इं. न.) गट्ठा.

पाल (न.) वस्त्राची छाया; पालनकर्ता; (सं. पल्ली. स्त्री.) एक क्षुद्र जंतु.
पालक (सं. पु.) पालनकर्ता.
पालखी (फा. स्त्री.) शिबिका; डोलीसारखें एक यान.
पालट (पु.) बदला; (अ.) बद्दल.
पालटणें (क्रि.) बदलणें.
पाल-बाणी (न.) खाण्यापिण्यांत बदल.
पालथा (वि.) खालीं तोंड केलेला.
पालन (सं. न.) रक्षण.
पालव (सं. पल्लव. पु.) पदर.
पालवा (सं. पल्लव. स्त्री.) अंकुर; पान.
पाला (सं. पल्लव. पु.) पानें; पाचोळा.
पालुपद (न.) ध्रुपद, वारंवार म्हणण्याचा पदांतला भाग.
पाल्हाळ (सं. पल्लव पु.) विस्तार.
पाव (प्रा. पु.) पाय; चतुर्थांश (पोर्तु- पाव.पु.); रोटी.
पावक (सं. पु.) अग्नि.
पावका (पु.) शिडीच्या पायरीचीं लाकडें; घडवंची वगैरेचा पाय; झाडावर चढण्यास अगर विहिरींत उतरण्याकरितां पाडलेल्या खांचा.
पावणें (सं. प्राप्. क्रि.) पोंचणें, मिळणें; समर्थ होणें, शक्य असणें.
पावणे आठ (वि.) नपुंसक.
पावता (वि.) पोंचता.
पावती (स्त्री.) पोंच, मिळाल्याबद्दलचा लेख.
पावन (सं. वि.) शुद्ध, निर्दोष.
पावला (पु.) **पावली** (स्त्री.) चार आण्यांचें नाणें.
पावसाळा (पु.) पर्जन्यकाळ.
पांवा (पु.) वेणू; अलगुजा.
पावेतों (अ.) पर्यंत.
पावो (पु.) पाय, चरण.
पावोन (प्रा. अ.) पासून.
पाश (सं. पु.) फास, फासा.
पाशीं (सं. पार्श्व अ.) जवळ, समीप.
पाषाण (सं. पु.) दगड, धोंडा; **पा० हृदयी** (वि.) निष्ठुर मनाचा.
पास (सं. अ. अ;) जवळ; (न.) कुळवाचें पातें; कुळव; (इं. वि.) उत्तीर्ण; (इं. पु.) परवाना, तिकीट
पासंग (प्रा. पु.) तराजूच्या तोलांतला विषमपणा; तो विषमपणा काढून टाकण्यासाठीं एका पारड्यांत घातलेलें वजन; **पा० स न पुरणें**–अगदीं थोडा किंवा कमी योग्यतेचा असणें.
पासरी (स्त्री.) पांच शेरांचें वजन.
पासाव (प्रा. अ.) पासून; पेक्षां. [पुढें.
पासून (अ.) जवळून, कडून; नंतर,
पासोडा (पु.) मोठी पासोडी, सुताडा.
पासोडी (स्त्री.) दुहेरी जाड वस्त्र.
पासौनी (प्रा. अ.) पेक्षां.
पास्तपुस्त (हिं. पाछपुछ स्त्री.) विचारपूस, चौकशी.
पाहणी (स्त्री.) परीक्षा, देखरेख.
पाहणें (क्रि.) बघणें, अवलोकणें.
पाहुणचार (पु.) आदरातिथ्य.
पाहुणा (सं. प्राघुर्ण. पु.) गांवाहून आपल्या घरीं आलेला मनुष्य; अतिथि.
पाळ (सं. पालि. स्त्री.) कांठचा प्रदेश, पाळें; बंधारा; जात्याचें टवळें; टोंक; कानाची कड; मूळ; (पु.) समूह
पाळणा (पु.) लहान मुलाचा झोपाळा; एक प्रकारचें निद्रागीत.
पाळणें (सं. पालन. क्रि.) राखणें, बाळगणें, आचरणें.
पाळत, पाळती, पाळथ (स्त्री.)पाहरा, गुप्त शोध;टेहळणी, चोरबातमी; रक्षण; जतन.
पाळी (प्रा. स्त्री.) नांगराचा अथवा कुळवाचा फेरा (तुका. ११४७); फेरी; क्रम; समूह (राम. ११।५६).
पाळींव (वि.) पाळलेला, माणसाळलेला.
पाळूं (न.) जात्याच्या तोंडाची उंच कड.
पाळें (प्रा. न.) समुदाय, काष्ठपात्र.
पाळेगार (पु.) बंडखोर.
पाक्षिक (सं. वि.) पंधरवड्याचें.
पिंक (स्त्री.) थुंकी; चूळ.
पिक (सं. पु.) कोकिळ पक्षी.
पिकणें (सं. पच क्रि.) पक्व होणें; उत्पन्न होणें; चंगळ होणें.

पिकदाणी, पिकदानी (हिं. पीकदान. स्त्री.) थुंकण्याचें पात्र.
पिकलें पान (न.) अतिशय वृद्ध मनुष्य.
पिकाविणें (क्रि.) पिकेलसें करणें, पिकण्यास लावणें; उत्पन्न करणें; (कंडी) पसरविणें.
पिकाऊ (वि.) सुपीक; पिकण्यास झालेला.
पिंकी (स्त्री.) थुंकी.
पिकुटणें (क्रि.) फिकें होणें, पिंवळसर रंग येणें.
पिंगट (सं. पिंग वि.) पिंवळसर.
पिंगला (सं. स्त्री.) एक नाडी.
पिघळणें (क्रि.) पघळणें, वितळणें.
पिचकट, पिचका (वि.) चीर पडलेला; ज्याच्या डोळ्याच्या काचेला चीर पडली आहे असा; मिचमिचा.
पिचकारी, पिचनळी (स्त्री.) मागच्या दाबानें आंतलें पाणी उडतें अशी नळी.
पिचणें (क्रि.) चीर जाणें, फुटणें.
पिचपिचीत (वि.) बारीक डोळ्याचा.
पिच्छ (सं. न.) पक्ष्याचें पीस.
पिच्छा (सं. पिच्छ पु.) पाठीकडचा भाग; पाठ; **पि० घेणें, पि. पुरविणें**–सारखें मागें लागणें. [बाजू.
पिछवाडा (हिं. पु.) घराची मागची
पिछाडी (स्त्री.) मागील पाय; पायबंद; मागील बाजू; सैन्याच्या मागील विभाग
पिंजणें (सं. पिंज् क्रि.) फाडणें; विंचरणें, मोकळें करणें.
पिंजर (स्त्री.) कोरडें कुंकूं ; (सं. न.) पिंजरा, सापळा.
पिंजरा (सं.पंजर. पु.) पांजरा; सापळा
पिंजारणें (क्रि.) पसरणें, फुलविणें.
पिंजारी (पु.) कापूस किंवा लोंकर पिंजणारा.
पिटकुलें, पिटकें (न.) लहान पिलूं
पिटणें (सं. पीड्. क्रि.) चेंचणें, झोडपणें; पळण्यास लावणें; वाजविणें.
पिटाळणें (क्रि.) पळावयास लावणें.
पिठलें (न.) बेसन, झुणका.
पिठा (पु.) दारूचा गुत्ता; भरडा.
पिठी (स्त्री.) तांदुळाचें बारीक पीठ.
पिंड (सं. पु.) गोळा; श्राद्धांत पितरांस देण्यांत येणारा भाताचा गोळा; देह. [पिंड देणें.
पिंडदान (सं. नं.) श्राद्धांत पितरांस
पिंडी (प्रा. स्त्री.) पुरचुंडी, गोळा; बाण, शिवलिंग.
पिढी (सं. पीठिका. स्त्री.) कुळी; वंशपरंपरेंतली एकेक पायरी.
पिढीजाद (फा. वि.) कुलीन; (अ.) वंशपरंपरेनें.
पिणें (सं. पात क्रि.) प्राशन करणें; शोषून घेणें; गिळणें, जिरविणें.
पितर (सं. पितृ. पु.) पूर्वज.
पितळ (सं. पित्तल. न.) एक पिंवळी मिश्र धातु; **पि. पान**–पितळेचा अतिशय पातळ पत्रा.
पिता (सं. पु.) बाप.
पितामह (सं. पु.) बापाचा बाप, आजा, ब्रह्मदेव. [आजी.
पितामही (सं. स्त्री.) बापाची आई,
पितृपक्ष (सं. पु.) भाद्रपदांतला कृष्ण पक्ष.
पितृयज्ञ (सं. पु.) पंचमहायज्ञांपैकीं एक; पितृश्राद्ध, तर्पण.
पितृव्य (सं. पु.) चुलता.
पित्त (सं. न.) यकृताच्या योगानें रक्तांतून निघणारा आणि अन्नपचनास साह्य करणारा एक पिंवळा रस; एक शरीरदोष; **पित्त खवळणें**–संतापणें.
पित्तशामक (सं. क्रि.) पित्त शमविणारें.
पित्ताशय (सं. न.) शरीरांतली पित्ताची पिशवी.
पित्या (पु.) खेळांतला पोढगडी.
पिधान (सं. न.) आच्छादन.
पिनस (पु.) नाकाचा एक रोग.
पिनाक (सं. न.) शिवधनुष्य; **पि० पाणी** (पु.) श्रीशंकर.
पिंपळ (सं. पिप्पल. पु.) अश्वत्थ; वृक्ष.
पिपीलिका (सं. स्त्री.) मुंगी.
पिंपळपान, पिंपळवन (न.) मुलाच्या कपाळावर बांधावयाचें पदक.

पिपासा (स. स्त्री.) तृष्णा, तहान.
पिरगळणें, पिरगाळणें (क्रि.) सुरगाळणें, मुरडणें, पीळ भरणें.
पिरपिर (स्त्री.) कटकट.
पिलूं, पिल्लूं (न.) बच्चा, बालक.
पिवडी (स्त्री.) पिंवळी माती.
पिंवळट, पिंवळसर (वि.) कांहींसा पिंवळा.
पिंवळा (सं. पीत वि.) पीतवर्ण.
पिशवी (स्त्री.) थैली, कोथळी.
पिशाच्च (सं. पु. न.) भूत, समंध इ०;अघोरी, साहसी, मनुष्य; **पि०च्या हातीं कोलीत**-अगोदरच खोड्या करण्याचा स्वभाव आणि त्यांत उत्तेजनाची भर.
पिशाचबाधा (सं. स्त्री.) भुतानें झपाटणें.
पिशुन (स. वि.) चहाडखोर, दुष्ट.
पिष्टपेषण (सं. न.) चर्वितचर्वण.
पिसणें (सं. पिष् क्रि.) दळणें; वांटणें.
पिसाळणें (क्रि.) वेडें होणें, खवळणें.
पिसा (वि.) वेड लागलेला.
पिसाट (प्रा. न.) पिशाच; वेडा मनुष्य, वेड.
पिसाटीक (वि.) वेड लागलेला; खोडकर; पिशाचासारखा.
पिसारा (पु.) पिसांचा समुदाय.
पिसुवा, पिसू (स्त्री.) दंश करणारा एक क्षुद्र जीव.
पिसें (न.) वेड.
पिस्ता (फा. पु.) एक फळ.
पिस्तूल (इं. पिस्टोल न.) खिशांत ठेवण्यासारखी लहान बंदूक.
पिहा (सं. प्लीहा स्त्री.) पानथरी.
पिळणें (सं. पीड् क्रि.) मुरडणें, पीळ घालणें; दूध काढणें.
पिळपिळीत (वि.) निःसत्व, वेचव.
पिळवटणें (क्रि.) पीळ पडणें; व्यथित होणें.
पी (समासांत अंत्यपदीं पु.) पिणारा.
पीक (न.) उत्पन्न झालेलें धान्य इ०; थुंकी.
पीकदाणी (फा.पीकदान स्त्री.)थुंकी टाकण्याचें पात्र.
पीछेहाट (हिं.स्त्री.) माघार; मागें हटणें.
पीठ (सं. पिष्ट. न.) दळलेलें धान्य; चुरा, चूर्ण.
पीठ (सं. न.) आसन; मुख्य स्थान.
पीठिका (सं. स्त्री.) कुळपरंपरा; पाया.
पीडणें (सं. पीड् क्रि.) त्रासणें; त्रासविणें; दुःख देणें.
पीडा (सं. स्त्री.) दुःख, त्रास.
पीडित (सं. वि.) त्रासलेला, गांजलेला.
पीत (सं. वि.) पिंवळें; प्यालेलें.
पीतांबर (सं. पु.) नेसावयाचें उंची रेशमी वस्त्र.
पीन (सं. वि.) पुष्ट, मांसल.
पीप (पोर्तु. पिपा. न.) पाणी भरण्याचें मोठें लांकडाचें किंवा धातूचें पात्र.
पीयूष (सं. न.) अमृत; गाईचें दूध.
पीर (फा. पु.)मुसलमान साधु; वस्ताद.
पीलखाना (फा. पु.) गजशाला.
पीस (सं. पिच्छ. न.)लहान मऊ पंख.
पीळ (पु.) मुरड; ताठा, मगरुरी.
पीळदार (वि.) चांगलें पिळलेलें, कसलेलें; मजबूत.
पुकार, पुकारा (पु.)हाकाटी; प्रसिद्धी.
पुकारणें (क्रि.) हाक मारणें.
पुंख (सं. न.) पिसें लावलेलें बाणाचें अग्र; पुच्छ, पिसारा.
पुखा, पुख्खा (पु.) यथेच्छ जेवण.
पुंगी (स्त्री.) वाजणारी नळी; गारुड्याचें वाद्य.
पुच्छ (सं. न.) शेपूट, शेपटी.
पुचाट (वि.) पोचट, दुर्बळ, हलका.
पुंज (सं. पु.) झुबका; ढीग, समुदाय.
पुंजका (सं. पुंज. पु.) झुबका, रास.
पुजारी (पु.) पूजा करणारा ठराविक मनुष्य.
पुंजी (सं. पुंज. स्त्री.) भांडवल.
पुट (सं. न.) घडी, द्रोण; आच्छादन; लेप; पातळ थर.
पुटकुळी (सं.स्फोटकलिका स्त्री.)लहानसा फोड.

पुटपुटणें (क्रि.) तोंडांतले तोंडांत अस्पष्ट बोलणें.
पुठा (सं. पृष्ठ पु.) नितंबभाग, कुल्ला; जाड आच्छादन, मलपृष्ठ; मंडळी.
पुंड (वि.) बंडखोर, दांडगा, गांवगुंड; (प्रा.) अप्रामाणिक; उलाढाल्या.
पुडका (सं. पुट. पु.) **पुडकें** (न.) पुडा, लहान गड्डा. [दिग्गज.
पुंडरीक (सं. न.) श्वेत कमळ; एक
पुडा (सं. पुट पु.) पुडकें.
पुंडाई (स्त्री.) **पुंडावा** (पु.) बंडखोरपणा, उपद्रव, लुटारूपणा.
पुडी (स्त्री.) लहान पुडा; संन्याशाचें जेवण; जेवण.
पुंड्र (सं. पु.) कपाळीं लावलेला चंदनाचा टिळा.
पुढा (पु.) पुढचा भाग.
पुढां (प्रा. अ.) पुढें.
पुढाकार (पु.) पुढारीपणा, अग्रेसरत्व.
पुढारणें (प्रा. क्रि.) पुढें होणें, पुढें करणें (ज्ञा. १८।३०३); बोलणें; कबूल करणें (ज्ञा. १८।२।९);
पुढाईत, पुढाकारी, पुढारी (पु.) नायक, नेता.
पुढारा (प्रा. अ.) पुढें.
पुढिल (प्रा. वि.) नंतरचें; पुढचें.
पुढून (अ.) पुढील बाजूनें.
पुढें (अ.) अग्रभागीं; समोर; नंतर; पुढें पुढें **करणें**–खुशामत करणें.
पुढ्यांत (अ.) समोर, पुढें.
पुणरी (वि.) पुण्याचें.
पुण्य (सं. वि.) पवित्र; पुण्यवान; सुंदर. (न.) उत्तम आचरणाचें फळ.
पुण्यतिथि (सं. स्त्री.) सत्पुरुषाची प्रतिवार्षिक मृत्युतिथि.
पुण्यवान (सं. वि.) पुण्याचरण केलेला.
पुण्यश्लोक (सं. पु.) सुकीर्तिमान्.
पुण्याई (सं. पुण्य स्त्री.) पुण्याचा संचय.
पुण्याहवाचन (सं. न.) विवाहादि मंगलकार्यातलें प्रारंभींचें कर्म.
पुतणी (स्त्री.) पुरुषाच्या भावाची मुलगी; स्त्रीच्या दिराची मुलगी.

पुतण्या (पु.) पुरुषाच्या भावाचा मुलगा; स्त्रीच्या दिराचा मुलगा.
पुतळा (सं. पुतल पु.) प्रतिमा, बाहुलें.
पुतळी (सं. पुत्तली स्त्री.) स्त्रीचें बाहुलें; पूर्वीचें सोन्याचें एक नाणें.
पुती (समासांत वि.) संतान असलेली.
पुत्र (सं. पु.) मुलगा.
पुत्रवती, पुत्रवंती (सं. स्त्री. वि.) मुलें असलेली.
पुत्रिका, पुत्री (स्त्री.) मुलगी; बाहुली.
पुदडणें (क्रि.) गुधडणें, खराब करणें.
पुदिना (फा. पु.) एक गंधयुक्त वनस्पति.
पुनः (सं. अ.) फिरून, दुसऱ्यांदा.
पुनः पुनः (सं. अ.) वारंवार, वरचेवर
पुनरपि (सं. अ,) पुनःहि.
पुनरावृत्ति (सं. स्त्री.) उजळणी; पुनः तसेंच घडणें, बोलणें, छापणें इ.
पुनरुक्ति (सं. स्त्री) पुनः उच्चार.
पुनर्जन्म (सं.पु. न.) दुसरा जन्म; मृत्यूसारख्या महत्संकटांतून झालेला बचाव.
पुनर्वसु (सं. पु.) सातवें नक्षत्र.
पुनव (स्त्री.) पौर्णिमा.
पुनश्च (सं. अ.) पुनः
पुनीत (सं. वि.) शुद्ध झालेला.
पुन्हा (सं. पुनः. अ.) फिरून, आणखी एकदां.
पुर (सं. न.) नगर, शहर, किल्ला, घर, अंतर्भाग.
पुरकी (स्त्री.) मिटलेल्या ओंटांतून पुरपुर असा निघणारा आवाज.
पुरचुंडी (स्त्री.) अगदीं लहान गांठोडी.
पुरजा (फा. पु.) **पुरजें** (न.) कागदाचा कपटा.
पुरण (सं. परण. न.) पोळ्या, मोदक इ० पदार्थांच्या आंत सारण भरलें असतें तें; सोन्याच्या पाटल्या वगैरे पोकळ दागिन्यांत तांब्यासारखी हलकी धातु भरतात ती; भर.
पुरणें (प्रा. क्रि.) पूर्ण होणें; बेताचा होणें; बंद होणें; संपणें; गाडणें.
पुरता (प्रा. वि.) पुरेसा; पूर्ण; निष्णात.

पुरंदर (सं. पु.) इंद्र.
पुरवठा (पु.) समृद्धि; पुरेसा संचय; पाठवळ; भर; बायकांच्या गाण्यांचा भंडी लावण्यासारखा एक प्रकार.
पुरवणी (स्त्री.) जोड; भर.
पुरवणें (क्रि.) मान्य होणें; पतकरणें; व्यापणें; पुरेल अशा बेतानें खर्च करणें.
पुरविणें (क्रि.) पुरवठा करणें; पुरेसें होणें; पूर्ण करणें.
पुरश्चरण (सं. न.) ठराविक मंत्रजप.
पुरस्कर्ता (सं. पु.) उत्तेजन देणारा.
पुरस्कार (सं. पु.) पुढाकार; सन्मान; साह्य; बक्षीस.
पुरःसर (सं. वि.) मुख्य पुढारी; (समासांत अ.) पूर्वक. [समुदाय.
पुरळ (न.) बारीक बारीक पुटकुळ्यांचा
पुरा (सं. पूर. वि.) पूर्ण; निष्णात; पक्का; (अ.) पूर्णपणें; (सं. पुर. पु.) शहराची पेठ; भाग.
पुराण (सं. वि.) जुनें; (न.) प्राचीन इतिहासपर व चरित्रपर कथासंग्रह.
पुराणा (वि.) जुना.
पुराणीक (सं. पौराणिक. पु.) पुराण वाचून अर्थ सांगणारा.
पुराणोक्त (सं. वि.) ज्यांना वेदमंत्राचा अधिकार नाहीं अशांसाठीं पुराणांतल्या वचनांच्या आधारें केलेलें.
पुरातन (सं. वि.) जुना; प्राचीन.
पुराव, पुरावा (पोर्तु. प्रोव्हा. पु.) पुरवठा (मोरो. द्रोण. १२-१३); पुरवणी; प्रमाण; आधार.
पुरी (सं. स्त्री.) नगरी; लहान शहर; तळलेलें एक पक्वान्न; (पु.) गोसाव्यांचा एक संप्रदाय.
पुरीष (सं. न.) विष्ठा
पुरुष (सं. पु.) नर; बाप्या; साडेतीन हात उंचीचें प्रमाण.
पुरुषत्व (सं. न.) वीर्य; सामर्थ्य; शक्ति.
पुरुषार्थ (सं. पु.) धर्म, अर्थ, काम व मोक्ष या चार साध्य वस्तु; प्रयत्न; पराक्रम.
पुरुषोत्तम (सं. पु.) पुरुषांत श्रेष्ठ; विष्णु; **पु. मास**—अधिकाचा महिना.
पुरूळ (न.) पुरळ.
पुरे (अ.) बस्स. **पुरे पुरे करणें**—त्रासवून सोडणें.
पुरोडाश (सं. पु.) हविर्द्रव्य.
पुरोहित (सं. पु.) उपाध्याय.
पुलकित (सं. वि.) रोमांच उभे राहिलेलें (अंग).
पुष्करिणी (सं स्त्री.) तळें.
पुष्ट (सं. वि.) पोसलेला; लठ्ठ.
पुष्टि (सं. स्त्री.) पुष्टता; लठ्ठपणा; दुजोरा.
पुष्टिपत्र (सं. न.) पुठ्ठा; लिहितांना कागदाखालीं घेतलेला आधार.
पुष्टीकरण (सं. न.) दृढ करणें; दुजोरा.
पुष्पक (सं. न.) कुबेराचें विमान.
पुष्पवाटिका, पुष्पवाटी (स्त्री.) फुलबाग.
पुष्पांजलि (सं. स्त्री.) पूजेच्या शेवटीं दोन्ही हातांच्या ओंजळींत फुलें घेऊन देवास वाहतात तीं.
पुस, पुंस (सं. पुच्छ. न.) पुच्छ; शेंपूट (तुका. १२३६). (पु.) पुरुष.
पुसकटणें (क्रि.) अस्पष्ट होणें.
पुसकट, पुसका (वि.) अस्पष्ट.
पुसणें (क्रि.) विचारणें; समाचार घेणें; कोरडें करणें; मळ काढणें; (न.) पुसण्याचें वस्त्र.
पुस्तक (सं. न.) चोपडी; लहान ग्रंथ.
पुस्ती (सं. पृष्ट. स्त्री.) ठिगळ; पुरवणी; पाठबळ; हस्ताक्षरांचा नमुना.
पुळका (पु.) उमाळा.
पुळपुळीत (वि.) बेचव; निःसत्व.
पुळा (हिं. पु.) मोठी पेंढी.
पुळी (सं. पुलिका. स्त्री.) पुटकुळी.
पू (सं. पूय. पु.) दूषित रक्त; डोळ्याचा गू.
पूगीफल (सं. न.) सुपारी.
पूज (न.) शून्य; अनुस्वार.
पूजक (सं. वि.) पूजा करणारा.
पूजन (सं. न.) पूजा; अर्चा.
पूजा (सं. स्त्री.) अर्चा; पूजेची सामग्री; खरडपट्टी.
पूज्य (सं. वि.) पूजा करण्यास योग्य; वंदनीय (न.) शून्य.

पूड (स्त्री.) चूर्ण; भुकटी.
पूत (सं. पु. पुत्र. पु.) मुलगा; (सं. वि.) शुद्ध.
पूर (सं. पुर. पु.) लोंढा; वृद्धि; शहर; (वि.) पूर्ण.
पूरक (सं. वि.) पूर्ण करणारें.
पूरणिका, पूरणी (सं. स्त्री.) भरती.
पूर्ण (सं. वि.) भरलेलें; शेवटास गेलेलें.
पूर्णाहुति (सं. स्त्री.) यज्ञाच्या शेवटीं सगळ्या देवतांना देतात ती आहुति; भयंकर कत्तल.
पूर्णिमा (सं. स्त्री.) पौर्णिमा.
पूर्ति (सं. स्त्री.) पूर्णता; तृप्ति.
पूर्व (वि.) पहिला; प्राचीन; (स्त्री.) सूर्य उगवण्याची दिशा; उगवत; **पू० चा सूर्य पश्चिमेस उगवणें**—अशक्य गोष्ट घडून येणें.
पूर्वज (सं. पु.) वाडवडील.
पूर्वपक्ष (सं. पु.) वादांत एका पक्षानें केलेल्या आपल्या मताची मांडणी.
पूर्ववत् (अ.) पूर्वींच्या प्रमाणें.
पूर्वापार (सं. पूर्वापर. अ.) पूर्वीपासून.
पूर्वार्ध (सं. पु.) पहिला अर्धा भाग.
पूर्वाह्ण (सं. पु.) दुपारच्या अगोदरच्या सहा घटका.
पूर्वीं (अ.) मागें; आरंभीं.
पूल (फा. पु.) जलाशय उल्लंघून जाण्याचा मार्ग.
पूंस (सं. पुच्छ. न.) पुच्छ.
पृच्छा (सं. स्त्री.) प्रश्न; विचारपूस.
पृथक (सं. वि.) निराळा (अ.) निरनिराळें.
पृथक्करण (सं. न.) निरनिराळें काढणें.
पृथिवी, पृथ्वी (सं. स्त्री.) भूलोक.
पृथुक (सं. पु.) पोहे.
पृथ्वी (सं. स्त्री.) भूमि; जग; एका वृत्ताचें नांव.
पृष्ठ (सं. न.) पाठ; मागची बाजू; वरची बाजू; पुस्तकाचें पान.
पृष्ठफळ (सं. न.) भरींव पदार्थाच्या वरील भागाचें क्षेत्रफळ.
पेकट, पेंकट पेकाड(न.)कमरेचा सांधा.
पेंगणें (क्रि.) डुकल्या घेणें; अशक्त होणें.
पेगंबर, पैगंबर (फा. पु.) स्वर्गाहून निरोप आणणारा.
पेच, पेंच (फा. पु.) पागोट्याचे पीळ; मल्लयुद्धांतील डाव; अडचण; संकट; स्क्रू.
पेचपाच (पु.) छक्केपंजे; युक्त्या.
पेज (सं. पेय. स्त्री.) भातावरचें काढून घेतलेलें पाणी; कण्हेरी; कांजी.
पेटका (पु.) झटका; आंचका; स्नायूंत उठणारा गोळा. [कणें.
पेटणें (क्रि.) आग लागणें; चेतणें; भड-
पेटवण (स्त्री.) अग्नि प्रज्वलित करण्यास लागणारें गवत, झिलप्या वगैरे.
पेटवणी (प्रा. स्त्री.) चेतवणी.
पेटविणें (क्रि.) चेतविणें.
पेटा (सं. पेट. पु.) पोटभाग; सिंहाचा बचा; ओझें. [करंडा.
पेटारा (सं. पेट. पु.) पेटीसारखा मोठा
पेटी (सं. स्त्री.) संदूक; लहान पेटारा; फटाक्यांची गुंफलेली रांग किंवा माळ; स्त्रियांचा एक दागिना.
पेटीवाला (पु.) हार्मोनियमची पेटी वाजविणारा.
पेठ, पेंठ (स्त्री.) बाजार; दुकानांची ओळ; शहराचा भाग.
पेठा (पु.) कोहळेपाक; सांगड.
पेड (हिं. न.)वृक्ष; वृक्षाचें खोड; वृक्षाचा घेर. (पु.) दोरी, वेणी इ. चा पदर.
पेंड (सं. पिण्याक. स्त्री.) तेल काढल्यानंतर राहिलेला चोथा; खळ; मातीचा थर; ढेप.
पेंडें (न.) मोत्यांच्या सरांची माळ.
पेढा (पु.) खव्यांत साखर घालून केलेल्या मोठ्या चापट गोळ्या.
पेंढा (पु.) भाताच्या काड्या; जोंधळ्यापासून काढलेली दारू.
पेंढार (न.) **पेंढारी** (पु.) लुटारूंचा समुदाय.
पेंढी (स्त्री.) पुळा, जुडी.
पेढी (स्त्री.) सराफाचें दुकान.
पेंदी, पेंधी (स्त्री.) प्याल्याची बैठक.
पेन (इं. स्त्री. न.) लेखणी.

पेन्शन् (इं. न.) ठराविक मुदती-पर्यंत चाकरी केल्यानंतर मिळणारा बैठा पगार.
पेनसिल (इं. स्त्री.) दगडी पाटीवर लिहावयाची दगडी कांडी; शिसपेनसिल
पेपर (इं. पु.) कागद; प्रश्नपत्रक; वर्तमानपत्र.
पेपरापिंट (इं. न.) पुदीन्याचा अर्क; तो घालून केलेली मिठाई.
पेय (सं. न.) पिण्याचा पदार्थ. (वि.) पिण्यास योग्य.
पेर, पेरकें (सं. पर्व. न)) कांडें.
पेरणी (स्त्री.) **पेरा** (पु.) बीजारोपण.
पेरणें (सं. प्रकिरण. क्रि.) जमीनींत टाकणें; लावणें; अधिक प्राप्तीच्या इच्छेनें अनेकांना देणें.
पेरू (पु.) एक फळ, जांब.
पेरें (सं. पर्व न.) कांड; बोटाला हो-णारा एक रोग.
पेलणें (प्रा. क्रि.) पोहणें; तोलणें.
पेला (फा. प्याला. पु.) प्याला.
पेव, पेंव (न.) धान्य साठविण्याचें तळघर; **पेव फुटणें**— भराभर बाहेर पडणें, गोळा होणें.
पेशजी (फा. पेश अ.) पूर्वीं, मागें.
पेशवा (फा. पु.) मुख्य प्रधान; साता-रच्या छत्रपतीचे मुख्य प्रधान, पंत-प्रधान.
पेशवाई (हिं. स्त्री.) स्वागत; पेशव्यांचा अंमल, पदवी किंवा कारकीर्द.
पेशा (फा. पु.) धंदा; बाणा; खातें.
पेषण (सं. न.) दळणें.
पेस्तर (फा. वि.) पुढील.
पेहरण, पेहरणें (फा. न.) सद्रा, कुडतें.
पेहराव (हिं. पु.) पोषाख; पोशाखाची तऱ्हा.
पै (स्त्री.) आण्याचा बारावा अंश; अर्धी
पै (प्रा. अ.) पादपूरणार्थ अव्यय.
पैका (पु.) रुक्याचा चवथा अंश;द्रव्य.
पैकीं (अ.) आंतलें; मधून.
पैगाम (अर. पेगम पु.) निरोप.
पैज (स्त्री.) प्रतिज्ञा, करार.
पैंजण (न.) नूपुर.
पैजार (फा. स्त्री.) जोडा.
पैठणी (स्त्री.) रेशमी लुगडें (हें पैठण येथें उत्तम काढीत असत).
पैठणी आदर—बाह्यात्कारी किंवा वर-वरचा आदर.
पैदा (फा. वि.) संपादित, मिळविलेलें.
पैदास्त (फा. स्त्री,) मिळकत, फायदा; उत्पत्ति, उपज.
पैमाष (फा. स्त्री.) जमीनीची मोजणी.
पैरव, पैरवी (फा. स्त्री.) जाणेंयेणें, दळणवळण, संबंध; वाटाघाट, चर्चा.
पैल (प्रा. अ.) पलीकडे (वि.) पली-कडचा.
पैलथडी (स्त्री.) पलीकडचें तीर.
पैलवान (पु.) पहिलवान, मल्ल.
पैलू (फा. पहलू पु.) बाजू, कोन; रत्ना-वरच्या आकृति.
पैशुन्य (सं. न.) चहाडी, ठकबाजी.
पैस (सं. प्रसार स्त्री.) मोकळी जागा; प्रसार, मार्ग; पाऊल (वि.) प्रशस्त.
पैसा (पु.) एक तांब्याचें नाणें; पैका.
पैसेकरी (वि.) श्रीमंत, पैसेवाला.
पोई (स्त्री.) पोय पहा.
पोंक (न.) पोंग, कुबड.
पोकळ (वि.) रिकामा, शून्य; सैल, ढिला; व्यर्थ, फोल.
पोकळसूत्री (वि.) अव्यवस्थित.
पोकळी (स्त्री.) पोकळ जागा, अवकाश ढिलेपणा.
पोक्त (फा. पु. खुत वि.) प्रौढ; निष्णात.
पोंग (न.) कुबड, पोंक.
पोंच (पु.) दूरदृष्टि; शहाणपण; पोंच-ल्याबद्दलचा लेख.
पोचट (वि.) खळगा पडलेला; पोकळ; निःसत्व.
पोंचा (पु.) भांड्याचा खळगा.
पोंची (फा. पहुंची स्त्री.) मणगट; पुरु-षाच्या मनगटाचा एक अलंकार.
पोट (सं. न.) उदर, कोठा;गर्भ, पोकळी, अंतरंग; **पोटचा गोळा**—मूल; **पो-टांत घालणें**-क्षमा करणें;**पोटावारीं**

—फक्त जेवण घेऊन; **पोटांत ठेवणें**—गुप्त ठेवणें; **पोटांत शिरणें**—विश्वास संपादन करणें.
पोटकुळी (स्त्री.) कनवटी; कडोसी.
पोटगी (स्त्री.) **पोटगें** (न.) पोटखर्ची; निर्वाहाचें साधन.
पोटचा (वि.) औरस; स्वतःचा.
पोटदुखी (स्त्री.) पोटशुळाची व्यथा; मत्सर, हेवा.
पोटपुजा (स्त्री.) खाणेंपिणें; लांच.
पोटभरू (पु.) पोटार्थी; पोट भरण्यासाठीं उद्योग करणारा; नुसता पोट भरणारा.
पोटरी (स्त्री.) पायाच्या नळीच्या मागचा मांसल भाग.
पोटळा (पु.) पोटांतलीं आंतडीं.
पोटळी (स्त्री.) मोटळी; गांठोडी.
पोटार्थी (पु.) केवळ पोट भरण्यासाठीं उद्योग किंवा नोकरी करणारा; पगार न घेतां नुसत्या जेवणावारी राहणारा नोकर.
पोटाळणें (प्रा. क्रि.) पोसणें; मिठी मारणें; गाभण होणें.
पोटाळा (प्रा. पु.) पोटांतलीं आंतडीं धाव लागून बाहेर येणें; (वि.) वाटोळा.
पोटीं (अ.) अंतर्भूत.
पोत (सं. पुत्र. पु.) बालक; (फा. पु.) पेटविलेला काकडा; मशाल; हत्याराचें अग्र; (हिं. न.) विणकर; विणकामाची सफाई; (स्त्री.) कांचेच्या बारीक बारीक मण्यांचा समुदाय; (सं. पु.) नौका.
पोतडी (स्त्री.) पिशवी; बटवा.
पोतदार (फा. पु.) द्रव्यपरीक्षक; नाणीं पारखणारा.
पोतनीस (फा. पु.) खजीनदार.
पोतवड जमीन (स्त्री.) नुकतीच लागवडीस येत चाललेली जमीन.
पोतें (फा. पोता. न.) थैली; सरकारी खजिना.
पोतेरें (न.) सारवण; सारवण घालण्याचा फडका.
पोथी (स्त्री.) पुस्तक; वही.
पोंद (न.) बूड; तळ.
पोपट (पु.) राघू; शुक; कीर.
पोपटपंची, पोपटी विद्या (स्त्री.) अर्थज्ञानावांचून केवळ शब्दोच्चार; केवळ शब्दज्ञान.
पोपटी (वि.) पोपटाच्या रंगाचा.
पोपडा (पु.) उखिरवळी; सुटलेला पांपुद्रा.
पोफळ (प्रा. न.) ओली सुपारी.
पोफळी (वि.) मोठया चौकड्यांचें
पोबारा (पु.) सोंगट्यांच्या खेळांत—दोन फाशांवर सहा सहा ठिपके व एकावर एक मिळून तेरा ठिपके येणें; **पोबारा करणें**—पळून जाणें.
पोम (न.) ढोंग; दंभ; स्तोम.
पोर (न.) मूल; बच्चा.
पोरकट (वि.) पोराला शोभणारें.
पोरका (वि.) आईबापावांचून असलेला.
पोरकिडा (पु.) धान्याला लागणारी एक कीड.
पोरखेळ (पु.) मुलांचा खेळ; सहज करतां येणारी गोष्ट.
पोरगा (पु.) मुलगा.
पोरगी (स्त्री.) मुलगी.
पोरगें (न.) मूल.
पोरचेष्टा (स्त्री.) पोरखेळ.
पोरटा-टी-टें (पु. स्त्री. न.) पोरगा--पोरगी--पोरगें (तुका. १७४२); कारटा.
पोरबुद्धि (स्त्री.) अपक्व बुद्धि.
पोरवडा, पोरवाड (पु.) घरांत प्रौढ मनुष्य नसल्यामुळें होणारी अव्यवस्था; पोरांचा सुळसुळाट; मुलांचा पुष्कळ भरणा असलेलें कुटुंब.
पोरसोदा (वि.) पोरवय; मुलासारखा.
पोरासोरीं (अ.) पोरांमध्यें; पोरांकडून.
पोरंसोरें (न. अने. व.) मुलें लेकरें.
पोलाद (फा. न.) कार्बन घालून कठीण व लवचीक केलेलें लोखंड; तिखें.
पोलिटिकल (इं. पि.) राजकारणी; धूर्त.
पोलीस (इं. पु.) स्थानिक बंदोबस्ताकरितां ठेविलेला शिपाई; बंदोबस्ताचें खातें.

पोवळा (वि.) पोवळ्याच्या रंगाचा
पोवळें (सं. प्रवाल स.) प्रवाल.
पोवाडा (पु.) पवाडा पहा.
पोशाक, पोशाख, पोषाख (फा. पोशाक. पु.) पेहराव.
पोशिंदा (फा. पु.) पालनकर्ता.
पोषक (सं. वि.) पुष्टी देणारें.
पोषण (सं. न.) संभाळणें, पोसणें; वढती; भक्ष्य.
पोषणें (क्रि.) पोसणें, खाऊंपिऊं घालणें; संभाळ करणें.
पोषाख (पु.) पोशाक पहा.
पोष्ट (इं.पोस्ट. न.) टपाल आफिस; टपाल
पोष्य (सं. वि.) ज्याचें पोषण करावयास पाहिजे असे (पुत्र, कन्या इ.)
पोसणें (क्रि.) पोषणें पहा.
पोस्त (सं. पुष्टि न.) नोकरांचाकरांस सणावारीं देण्याचें इनाम.
पोहचणें (हिं. क्रि.) पोंचणें; प्राप्त होणें.
पोहची (हिं. स्त्री.) पुरुषाच्या मनगटास बांधण्याचा एक अलंकार.
पोहणें (क्रि.) तरणें, पेंवणें, तिरणें.
पोहरा (पु.) विहिरींतून पाणी काढण्याचें विशेष प्रकारचें भांडें.
पोहो (पु.) विष्टेची रास.
पोळ (पु.) पितरांच्या नांवानें सोडलेला खोंड, वसु; वृथापुष्ट मनुष्य.
पोळणें (क्रि.) भाजणें, चटका लागणें; नुकसान सोसावें लागणें; दुःखानें व्यथित होणें.
पोळपाट (पु.) पोळी लाटण्याची फळी.
पोळा (पु.) श्रावण व. ३० किंवा भाद्रपद व. ३० च्या दिवशीं बैलास शृंगारतात, पूजाअर्चा करतात, व थाटानें मिरवितात तो उत्सव.
पोळी (स्त्री.) गव्हाच्या कणिकेची लाटून केलेली भाकरी.
पोळें (न.) मधमाशांचें मध साठविण्याचें घर; मधुकोश.
पोंची (स्त्री.) पोहची पहा.
पौत्र (सं. पु.) मुलाचा मुलगा, नातू.
पौत्री (सं. स्त्री) मुलाची मुलगी, नात.
पौरस्त्य (सं. वि.) पूर्वेकडील, प्राच्य.
पौरुष (सं. न.) पराक्रम.
पौर्णिमासी, पौर्णिमा (सं. स्त्री.) शुद्ध पक्षांतला शेवटचा दिवस, पुनव.
पौर्वापर्य (सं. न.) मागच्या पुढच्यांतला परस्पर संबंध.
पौष (सं. पु.) हिंदु वर्षाचा दहावा महिना.
पौष्टिक (सं. वि,) पुष्टि देणारें.
प्याजी (हिं. वि.) किंचित् गुलाबी रंगाचें.
प्यादा (फा. पु.) पायदळांतला शिपाई.
प्यादें (फा. न.) मोहरीं खेरीज करून इतर कोणतेंही बुदबळ.
प्यार, प्यारा (हिं. वि.) प्रिय.
प्यारा, प्यारिग्राफ (इं. पु.) लेखपरिच्छेद, लेखांतला तोडलेला भाग.
प्याला (फा. पु.) पेला.
प्रकट (स. वि.) उघड, स्पष्ट.
प्रकटणें (क्रि.) गुप्त स्थिति टाकून बाहेर येणें.
प्रकंपन (सं. न.) वायु.
प्रकर (सं. पु.) समुदाय.
प्रकरण (सं. न.) अध्याय, भाग; परिच्छेद; बाब, विषय, गोष्ट; कागदपत्र; प्रस्थ, धेंड.
प्रकर्ष (सं.पु.)) उत्कर्ष,श्रेष्ठता, आधिक्य.
प्रकांड (सं. वि.) उत्कृष्ट; विशाल.
प्रकार (सं. पु.) तऱ्हा; भेद; रीत; वर्तणूक.
प्रकाश (सं. पु.) उजेड; (प्रा.) ज्ञान.
प्रकाशक (सं. पु.) प्रसिद्धिकर्ता.
प्रकाशणें (क्रि.) उजेड देणें, प्रसिद्धीस किंवा उघडकीस आणणें.
प्रकाशमान (सं. वि.) चकचकीत.
प्रकीर्ण (सं. वि.) विखुरलेलें, विविध.
प्रकृत (सं. वि.) चालू, प्रस्तुत; (सं. प्रकृति स्त्री.) तब्यत, स्वभाव.
प्रकृति (सं. स्त्री.) मूळ धर्म, मूळ स्वभाव; माया; : शब्दाचें मूळरूप; मूळ कारण; तब्यत; प्रजा; प्रधानमंडळ.
प्रकोप (सं. पु.) क्षोभ; दंगा.
प्रखर (स. वि.) आत उष्ण; तीक्ष्ण.

प्रख्यात (सं. वि.) प्रसिद्ध.
प्रख्याति (सं. स्त्री.) प्रसिद्धि, कीर्ति.
प्रगट, प्रगटणें—याबद्दल प्रकट, प्रकटणें पहा.
प्रगणा (पु.) परगणा पहा.
प्रगल्भ (सं. वि.) प्रौढ; धीट; शहाणा.
प्रघात (सं. पु.) वहिवाट, चाल.
प्रचंड (सं. वि.) विशाळ, फार मोठा.
प्रचार (सं. पु.) प्रघात, चाल.
प्रचारक (सं. पु.) प्रचार करणारा; माहिती सांगत फिरणारा.
प्रचीत, प्रचीति (सं. प्रतीति. स्त्री.) विश्वास; खात्री; अनुभव.
प्रचुर (सं. वि.) पुष्कळ; विपुल.
प्रच्छन्न (सं. वि.) अप्रकट; गूढ; गुप्त.
प्रच्छादन (सं. न.) झांकणें; आवरण.
प्रजा (सं. स्त्री.) संतति; रयत; लोक.
प्रजापति (सं. पु.) ब्रह्मदेव; राजा.
प्रज्वलन (सं. न.) पेटणें; पेटविणें.
प्रज्वलित (सं. वि.) प्रदीप्त.
प्रणत (सं. वि.) नम्र.
प्रणति (सं. स्त्री.) नमस्कार; नम्रता.
प्रणय (सं. न.) प्रेम.
प्रणयकोप (सं. पु.) नवराबायकोमधला लटका राग.
प्रणव (सं. पु.) ओंकार.
प्रणाम (सं. पु.) नमस्कार; वंदन.
प्रणालिका, प्रणाली (सं. स्त्री.) परंपरा; नळ; पन्हळ.
प्रणिपात (सं. पु.) नमस्कार; वंदन.
प्रणीत (सं. वि.) रचिलेलें.
प्रत (स्त्री.) नक्कल, प्रतिलेख; अनुकरण; मासला; वर्ग; (अ.)--स--ला--तें.
प्रताप (सं. पु.) पराक्रम; सामर्थ्य; गुण; अर्धा होन किमतीचें नाणें.
प्रतारणा (सं. स्त्री.) फसवणूक, लबाडी.
प्रति (सं. स्त्री.) प्रत; (अ.) प्रत्येकीं.
प्रतिकार (सं. पु.) उपाय; इलाज;विरोध.
प्रतिकूल (सं. वि.) विरुद्ध; उलट.
प्रतिकृति (सं. स्त्री.) नक्कल; प्रतिबिंब; सूड. [इलाज, उपचार.
प्रतिक्रिया (सं. स्त्री.) निवारण; फेड;
प्रतिग्रह (सं. पु.) देणगीचा स्वीकार.
प्रतिदिनीं (अ.) रोजचे रोज.
प्रतिध्वनि (सं. पु.) पडसाद.
प्रतिनिधि (सं. पु.) मुखत्यार.
प्रतिपदा (सं. स्त्री.) पंधरवड्यांतली पहिली तिथि.
प्रतिपक्ष (सं. पु.) विरुद्ध पक्ष; शत्रु.
प्रतिपादणें (सं. प्रतिपद् क्रि.) प्रमाणानें सिद्ध करणें; बोलणें; सांगणें.
प्रतिपादन (सं. न.) दोषाचें निरसन करून स्वमताची स्थापना करणें.
प्रतिपाळ (सं. पु.) संरक्षण; आचरण.
प्रतिबंध (सं. पु.) विरोध; अडथळा.
प्रतिबिंब (सं. न.) पडछाया.
प्रतिमा (सं. स्त्री.) सादृश्य; मूर्ति;नक्कल.
प्रतिवाद (सं. पु.) आक्षेपास उत्तर.
प्रतिवादी (सं. पु.)प्रतिपक्षी; आरोपी.
प्रतिष्ठा (सं. स्त्री.) मान; डौल; स्थापना; स्थिति. [भावित.
प्रतिष्ठित (सं. वि.) स्थिर; निश्चित; सं-
प्रतिस्पर्धी (सं. पु.) चढाओढ करणारा; सामनेवाला. [सिद्धांत.
प्रतिज्ञा (सं. स्त्री.) पण; वचन; निश्चय;
प्रतीची (सं. स्त्री.) पश्चिम.
प्रतीति (सं. स्त्री.) अनुभव; विश्वास; खात्री; प्रचीति.
प्रतीक्षा (सं. स्त्री.) वाट पाहणें.
प्रतोद (सं. पु.) चाबूक; कोरडा.
प्रत्यंचा (सं. स्त्री.) धनुष्याची दोरी.
प्रत्यंतर (सं. न.) अनुभव; उदाहरण.
प्रत्यय (सं. पु.) प्रचीति; अनुभव; व्याकरणांत—नाम व धातु यांना जोडून येणारें अक्षर.
प्रत्यवाय (सं. पु.) हरकत; दोष; नुकसान. [समक्ष.
प्रत्यक्ष (सं. वि.) दिसणारें; साक्षात्;
प्रत्युत्तर(सं.न.) जाबास जाब;उलट उत्तर.
प्रत्युपकार (सं. पु.) उपकाराची फेड.
प्रत्येक (सं. वि.) दरएक; एकेक.
प्रथम (सं. वि.) पहिला; पूर्वीचा; (अ.) आरंभीं.
प्रथमतः (सं. वि.) पहिल्यानें; आरंभीं.

प्रथमा (सं. स्त्री.) व्याकरणांत–पहिली विभक्ति.
प्रथा (सं. स्त्री.) चाल; रूढी; प्रख्याति.
प्रथित (सं. वि.) प्रसिद्ध; कीर्तिमान.
प्रद (सं. समासांत वि.) देणारें. [रोग.
प्रदर (सं. पु.) धुपणी, स्त्रियांचा एक
प्रदर्शक (सं. वि.) दाखविणारा.
प्रदर्शन (सं. न.) देखावा; तमाशा.
प्रदक्षिणा (सं. स्त्री.) एकाद्या मूर्तीला आपल्या उजव्या हाताकडे करून त्याच्या भोंवतालीं घातलेली फेरी.
प्रदान (सं. न.) देणें; देणगी.
प्रदीप (सं. पु.) दिवा.
प्रदीप्त (सं. वि.) उज्ज्वल.
प्रदोष (सं. पु.) सूर्यास्तानंतरच्या दोन घटिका; एक व्रत.
प्रदेश (सं. पु.) जागा; प्रांत.
प्रधान (सं. पु.) मंत्री; (वि.) श्रेष्ठ.
प्रपंच (सं. पु.) विस्तार; पाल्हाळ;माया; भ्रम; अविद्या; जग; संसार; खटला.
प्रपितामह (सं. पु.) बापाच्या बापाचा बाप (पणजा).
प्रफुल्ल, प्रफुल्लित (सं. वि.) उमललेलें, विकसित; आनंदित.
प्रबंध (सं. पु.) अखंडपणा; नाटक, काव्य इ०ची रचना; कल्पित गोष्ट.
प्रबळ (सं. वि.) फार शक्तिमान; बलिष्ठ.
प्रबुद्ध (सं. वि.) प्रौढ; हुशार; विद्वान्.
प्रबोध (सं. पु.) जागृति; यथार्थज्ञान.
प्रभंजन (सं. पु.) सोसाट्याचा वारा.
प्रभव (सं. पु.) उत्पत्ति; मूळकारण; पराक्रम. (प्रा.) सुखदुःख. [छाया.
प्रभा (सं. स्त्री.) तेज; कीर्ति; प्रकाश;
प्रभाकर (सं. पु.) सूर्य.
प्रभात (सं. स्त्री.) पहाट.
प्रभाव (सं. पु.) तेज; सामर्थ्य; पराक्रम; ऐश्वर्य.
प्रभावळ (सं. स्त्री.) मूर्तीच्या पाठीचें टेंकण; मोठ्यांच्या सभोंवार नेहमीं असणारे लोक.
प्रभु (सं. पु.) धनी; स्वामी; राजा; एक जात (परभू).
प्रभृति (अ.) इत्यादि; पासून.
प्रमत्त (सं. वि-) गाफील; धुंद.
प्रमदा (सं. स्त्री.) तरुण सुंदर स्त्री.
प्रमाण (सं. न.) माप; परिमाण; मर्यादा; निश्चय; साक्ष; पुरावा; प्रत्यंतर.
प्रमाणें (अ.) सारखें.
प्रमाद (सं. पु.) चूक; अपराध.
प्रमुख (सं. वि.) मुख्य; श्रेष्ठ.
प्रमेय (सं. न.) सिद्ध करण्याची गोष्ट.
प्रमेह (सं. पु.) परमा.
प्रमोद (सं. पु.) आनंद.
प्रयत्न (सं. पु.) दीर्घोद्योग; श्रम.
प्रयाग (सं. पु.) संगम; अलाहाबाद.
प्रयाण (सं. न.) गमन; जाणें.
प्रयास (सं. पु.) कष्ट; श्रम.
प्रयोग (सं. पु.) प्रत्यक्ष क्रिया;नाटकाचा खेळ रंगभूमीवर करून दाखविणें.
प्रयोजन (सं. न.) कारण; निमित्त;साधन; जरूरी; जेवणावळ.
प्रलय, प्रळय (सं. पु.) संहार; नाश.
प्रलाप (सं. पु.) बडबड; व्यर्थ भाषण.
प्रलोभन (सं. न.) फूस; आमिष.
प्रवचन (सं. न.) विवरण; व्याख्यान.
प्रवण (सं. वि.) उतरता; सखल; आसक्त.
प्रवर (सं. वि.) उत्कृष्ट; श्रेष्ठ; (पु.) गोत्रांतले मुख्य पूर्वज.
प्रवर्तक (सं. वि.) उत्तेजन देणारा (पु.) उत्पादक.
प्रवर्तणें (सं. प्रवृत्. क्रि.) आरंभणें; उद्युक्त होणें; चाल पडणें; जाणें.
प्रवाद (सं. पु.) लोकवार्ता; वदंता.
प्रवाल, प्रवाळ (सं. पु.) पोंवळें.
प्रवास (सं. पु.) देशाटन; परदेशसंचार.
प्रवासी (सं. पु.) मुशाफर; पांथस्थ.
प्रवाह (सं. पु.) ओघ.
प्रविष्ट (सं. वि.) शिरलेला; निमग्न.
प्रवीण (सं. वि.) निष्णात; पारंगत.
प्रवृत्त (सं. वि.) तयार; उद्युक्त.
प्रवृत्ति (सं. स्त्री.) कल; ओढा; प्रघात.
प्रवेश (सं. पु.)शिरकाव; रिघाव; दार; नाटकाचा एक पोटभाग.

प्रवेशणें (सं. प्रविश्. क्रि.) शिरणें; घुसणें.
प्रशम (सं. पु.) शांति; विश्राम; सांत्वन.
प्रशमन (सं. न.) सांत्वन.
प्रशंसनीय (सं. वि.) स्तुत्य.
प्रशंसा (सं. स्त्री.) स्तुति; तारीफ;वाहवा.
प्रशस्त (सं. वि.) ऐसपैस; विस्तीर्ण.
प्रशांत (सं. वि.) शांत; थंड; बंद पडलेलें; मृत.
प्रश्न (सं. पु.) पृच्छा; विचारपूस; सवाल; शकुन.
प्रसंग (सं. पु.) संबंध; गांठ; चर्चेचा विषय; काळ; संकट; आपत्ति.
प्रसंगवशात् (अ.) कदाचित्.
प्रसंगावधान (सं. पु.) योग्य वेळीं युक्ति सुचणें.
प्रसंगोपात (सं. प्रसंगोपात्त. अ.) योग्य वेळीं; प्रसंगाच्या ओघांत.
प्रसन्न (सं. वि.) संतुष्ट; आनंदी; प्रफुल्लित; संतोष देणारें.
प्रसर (सं. पु.) विस्तार; फैलाव; प्रसार.
प्रसरण (सं. न.) विस्तार; पसरणें.
प्रसव (सं. पु.) प्रसूति; जन्म.
प्रसवणें (सं. प्रसू. क्रि.) जन्म देणें; उत्पन्न होणें.
प्रसवती (प्रा. स्त्री.) माता; (वि.) उत्पन्न होणारी (ज्ञा. ८।२६).
प्रसाद (सं. पु.) कृपा; अनुग्रह; देव गुरु साधु इ० नीं संतुष्ट होऊन दिलेला पदार्थ; देवाला अर्पिलेल्या अन्नाचा शेष; स्पष्टार्थता; सुबोधता.
प्रसार (सं. पु.) विस्तार, पसारा.
प्रसिद्ध (सं. वि.) विख्यात; जाहिर.
प्रसिद्धि (सं. स्त्री.) ख्याति, कीर्ति.
प्रसूत (सं. वि.) बाळंत, प्रसवणारी.
प्रसूति (सं. स्त्री.) प्रसवणें; जन्म.
प्रसूतिका (सं. स्त्री.) बाळंतीण.
प्रसृत (सं. वि.) पसरलेलें.
प्रस्ताव (सं. पु.) आरंभ, प्रस्तावना.
प्रस्तावना (सं. स्त्री.) उपोद्घात.
प्रस्तुत (सं. वि.)घडलेलें,चालू;वर्णिलेलें.
प्रस्थ (सं. न.) धेंड, प्रकरण; शेराचें माप; ढोंग, स्तोम; **प्रस्थ माजविणें**– नसतें महत्त्व देणें.
प्रस्थान (सं. न.) प्रवासास निघणें.
प्रस्थापना (सं. स्त्री.) स्थापना.
प्रस्थापित (सं. वि.) स्थापिलेलें.
प्रस्रव (सं. पु.) पाझर, प्रवाह, धार.
प्रस्राव (सं. पु.) पाझर; मूत्र.
प्रहर (सं. पु.) तीन तास.
प्रहसन (सं. न.) मोठा हंशा; फार्स; हास्यप्रधान रूपक.
प्रहार (सं.पु.) ताडन, आघात,तडाखा.
प्रळय (सं. प्रलय पु.) संहार, नाश.
प्रक्षालन (सं. न.) धुणें.
प्रक्षाळणें (सं. प्रक्षालन क्रि.) धुणें.
प्रक्षिप्त (सं. वि.) घुसडलेलें.
प्रज्ञा (सं. स्त्री.) बुद्धि, विचारशक्ति.
प्राकार (सं. पु.) कुंपण; तट.
प्राकृत (सं. वि.) स्वभावसिद्ध; बालभाषेंतलें; जुनी मराठी; अडाणी; हलकें.
प्राक्तन (सं. न.) दैव; नशीब.
प्राची (सं. स्त्री.) पूर्वदिशा.
प्राचीन (वि.) जुनें, पुरातन काळचें.
प्राचुर्य (सं. न.) बाहुल्य, विपुलता.
प्राच्य (सं. वि.) पूर्वेकडील.
प्रांजल (सं. वि.) प्रामाणिक, सरळ.
प्राण (सं. पु.) जीव; हृदयस्थ वायु; अत्यंत प्रिय वस्तु.
प्राणदान (सं. न.) एकाद्याला जिवावरल्या संकटांतून सोडविणें.
प्राणधारण (सं. न.) जिवंत राहणें.
प्राणनाथ, प्राणपति (सं. पु.) पति.
प्राणप्रतिष्ठा (सं. स्त्री.) मंत्रादिकांनीं मूर्तींत प्राणाची स्थापना करण्याचा विधि.
प्राणायाम (सं. पु.) श्वासाच्या गतीचा निरोध.
प्राणी (सं. पु.) जीव, जंतु.
प्राणोत्क्रमण (सं. पु.) प्राण निघून जाणें.
प्रांत (सं. पु.) प्रदेश; परिणाम; समूह; कड, सीमा.
प्रातः (सं. अ.) पहाटेस.
प्रातःकाळ (सं. पु.) पहाट, सकाळ.
प्रातर्विधि (सं. पु.) शौच, मुखमार्जन, स्नान इ. सकाळीं आटोपण्याच्या गोष्टी.

प्रातःस्मरण (सं. न.) पहाटेस देवाचें नांव घेणें.
प्राथमिक (सं. वि.) आरंभीचें.
प्रादुर्भाव (सं. पु.) दृग्गोचर होणें; उत्पत्ति; आरंभ.
प्रादुर्भूत (सं. वि.) दृग्गोचर झालेला.
प्राधान्य (सं. न.) महत्व, वर्चस्व.
प्राप्त (सं. वि.) मिळालेलें; अवश्य; (स्त्री.) मिळकत.
प्राप्ति (सं. स्त्री.) मिळकत; लाभ.
प्राबल्य (सं. न.) प्रबळता; वर्चस्व.
प्रामाणिक (सं. वि.) सच्चा, विश्वसनीय.
प्रामाण्य (सं. न.) सत्यता, सप्रमाणता; आधार; विश्वसनीयता.
प्राय (सं. समासाच्या उत्तरपदांत वि.) सारखा, बहुतेक.
प्रायः (सं. अ.)बहुतकरून, बहुतांशीं.
प्रायश्चित्त (सं. न.) पापक्षालनार्थ करावयाचें विधियुक्त कर्म; दंड; परिमार्जन.
प्रारब्ध (सं. न.) नशीब; दैव.
प्रारंभ (सं. पु.) आरंभ; सुरुवात.
प्रारंभणें (सं. प्रारभ्. क्रि.) सुरू करणें.
प्रार्थणें (सं. प्रार्थ्. क्रि.) विनवणें.
प्रार्थना (सं. स्त्री.) विनंति; याचना.
प्रालब्ध (सं. प्रारब्ध. न.) नशीब.
प्रावरण (सं. न.) पांघरूण.
प्रावीण्य (सं. न.) नैपुण्य; दक्षता.
प्राशणें (सं. प्राश्. क्रि.) पिणें.
प्राशन (सं. न.) पिणें.
प्रास (सं. पु.) एक शब्दालंकार (यांत त्याच त्या अक्षरांची पुनरावृत्ति होते).
प्रासंगिक (सं. वि.) समयोचित.
प्रासाद (सं. पु.) देवालय; मंदिर, राजवाडा.
प्रासादिक (सं. वि.) थोरांच्या कृपेनें मिळालेलें; प्रेमळ.
प्रास्ताविक (सं. वि.) प्रस्तावनारूप.
प्राज्ञ (सं. वि.)शहाणा; हुशार; विद्वान्.
प्राज्ञा (सं. स्त्री.) मगदूर; सामर्थ्य.
प्रिय, प्रियकर (सं. वि.) आवडतें; सुखकर; (पु.) पति; कांत.
प्रिया (सं. वि.) आवडती; (स्त्री.) स्त्री.
प्रीत (सं. वि.) संतुष्ट; (सं.प्रीति स्त्री.) प्रेम; आवड.
प्रीति (सं. स्त्री.) प्रेम; आवड; मर्जी.
प्रीत्यर्थ (अ.) साठीं, करितां; मुळें.
प्रेत (न.) शव; मुडदा.
प्रेम (सं. न.) प्रीति; स्नेह.
प्रेमळ (सं. वि.) प्रेमयुक्त.
प्रेमा (सं. पु.) प्रेम; प्रेमाचा विषय.
प्रेरक (सं. वि.) प्रेरणा करणारा.
प्रेरणा (सं. स्त्री.) उत्तेजन; स्फूर्ति.
प्रेरित (सं. वि.) उत्तेजित.
प्रेक्षक (सं. पु.) पाहणारा.
प्रेक्षणें (क्रि.) पाहणें.
प्रोत्साहन (सं. न.) उत्तेजन; प्रवर्तन.
प्रोक्षण (सं. न.) शिंपडणें.
प्रौढ (सं. वि.) पोक्त; वयोवृद्ध; धीट.
प्रौढी (सं. ना.) थोरवी, महिमा.
प्लुति (सं. स्त्री.) उडी.
प्लेग (इं. पु.) रोगाची सांथ; ग्रंथिज्वर.

फ.

फकडी (स्त्री.) फुलवरा; पाकळ्यांची रांग.
फकत, फकस्त (अर. फकत्. अ.) फक्त; केवळ.
फका, फक्का (पु.) मोठी फक्की.
फक्कड (सं. फक्क. वि.) छान; चैनी.
फकी, फक्की (स्त्री.) चूर्णाचा घास;चूर्ण.
फकीर (फा. पु.) विरक्त; सोटभैरव.
फकीरी (स्त्री.) भिक्षा; नाडा.
फक्त (अर. फकत्. अ.) केवळ.
फजिता (पु.) फजिती.
फजिती (अर. फजीत. स्त्री.) पच्ची;
फजीतखोर (वि.) वारंवार फजिती करून घेणारा.
फज्जा (पु.) फजिती. [पचका.
फट (स्त्री.) भेग; चीर.
फटकडी (स्त्री.) चुणचुणीत, नखरेबाज स्त्री; लहान फटाका; तोफ.
फटकळ (वि.) स्पष्टवक्ता.

फटका (पु.) प्रहार; तडाखा.
फटकारणें (क्रि.) झटकन् करून टाकणें.
फटकारा (पु.) फटका.
फटकून (अ.) वेगळेपणानें दूर राहून.
फटफजिती (स्त्री.) पुरा फजिती, बोऱ्या.
फटफटणें (क्रि.) उजाडणें.
फटफटीत (वि.) निस्तेज; पांढरें चक्क.
फटरांड, फटलंडी (स्त्री.) हलकट वेश्या.
फटाकडा, फटाका (पु.) दारू भरलेली नळी; (वि.) फक्कड, छानदार.
फटिंग (पु.) झोटिंग; सोटभैरव.
फड (हिं. पु.) कचेरीची जागा; ताफा.
फंड (इं. पु.) द्रव्यनिधि.
फडकणें (क्रि.) झोकांत येणें; फडफडणें.
फडका (पु.) वस्त्राचा तुकडा.
फडकें (न.) लहान फडका; चिंधी.
फडताळ (न.) भिंतींत बसविलेलें कपाट.
फडणवीस, फडणीस (हिं. पु.) सरकारी दप्तराचा मुख्य अधिकारी; हिशोबी खात्यावरचा अंमलदार.
फडशा (हिं. पु.) निकाल; नाश.
फडा, फडी (सं. फटा. स्त्री.) सर्पाची फणा; नागफणीचें पान.
फणका, फणकारा (पु.) रागाचा झटका; संताप; आग; नांगीचा प्रहार.
फणफणणें (क्रि.)संतप्त होणें; प्रखर होणें.
फणस (सं. पनस. पु.) एक मोठें फळ.
फणा (सं. फण. स्त्री.) फडा; केळ्यांचा समुदाय.
फणी (सं. पु.) सर्प; (स्त्री.) विंचरी.
फणेरें (न.) वेणीफणी करण्याचें साहित्य ठेवण्याचा झोळणा.
फताडा (वि.) फार रुंद; पसरट.
फते, फत्ते (अर. स्त्री.) विजय; यशस्विता.
फत्तर (हिं. पत्थर. पु.) धोंडा; दगड.
फंद (हिं. पु.) कारस्थान; छंद; व्यसन; नाद. [लबाजी वगैरे.
फंदफितूर (पु.) बंड; कारस्थान; दग-
फंदी (वि.) नादी, छांदिष्ट, व्यसनी.
फन्ना (अर. फन्नीआ. पु.) सत्यानास, फडशा.
फरक (अर. पु.) अंतर, फेर.
फरकटणें (क्रि.) ढुंगण घाशीत जाणें.
फरकटा, फरगडा (पु.) फाटा.
फरडा (वि.) पटाईत, निष्णात.
फरताळ (न) फडताळ पहा.
फरद (अर. पु.) एकेरी वस्त्र, शाल.
फरपटणें (क्रि.) घसडत चालणें.
फरपटा (पु.) रेघ, खूण.
फरमाना (फा. पु.) राजाज्ञा.
फरमावणें (क्रि.) आज्ञा करणें.
फरश, फरस (सं. परशु पु.) कुऱ्हाडीसारखें शस्त्र.
फरशी (अर. फरश स्त्री.) दगडी चीप; दगडी चिपांनीं केलेली फरसबंदी; (सं. परशु स्त्री.) कुऱ्हाड.
फरसबंदी (फा. स्त्री.) चिरेबंदी.
फरा (सं. फलक पु.) खवाटा; तंगडी; धान्याचें एक माप.
फरारी (अर. फरार. वि.) परागंदा, पळून गेलेला.
फरास (अर. फराश. पु.) बिछाईत घालणारा.
फरासखाना (फा. पु.) राहुट्या डेरे वगैरे ठेवण्याचें स्थळ.
फराळ (सं. फलाहार. पु.) अल्पाहार, अल्पाशन.
फरोक्त (फा. फरोक्त वि.) विकलेलें.
फर्जी (फा. पु.) बुद्धिबळांच्या खेळांतला वजीर.
फल (सं. न.) फळ; शेवट; परिणाम; नांगराचा फाळ; शस्त्राचें अग्र.
फलंग, फलांग (हिं. स्त्री.) टांग;ढांग.
फलज्योतिष (सं. न.) ग्रहांच्या परिस्थितीचा मनुष्याच्या स्थितीवर अमुक परिणाम व्हावयाचा असे सिद्धांत ज्यांत असतात तें शास्त्र.
फलद, फलद्रूप, फलप्रद (सं. वि.) सफळ; परिणामकारक.
फलाणा (फा. सर्व.) अमका.
फलाहार (सं. पु.) फराळ.

फलितार्थ (सं. पु.) गर्भितार्थ; ध्वनि.
फल्गु (सं. वि.) निःसत्व; क्षुद्र; तुच्छ.
फवारा (अर. पु.) हजारी कारंजें; त्यांतून उडणारें पाणी.
फैशन (इं. स्त्री.) नवा ढंग; नवी चाल.
फसगत (स्त्री.) फशीं पडलेल्याची स्थिति; फ़जिती.
फसणें (क्रि.) अडकणें; रुतणें; फसविलें जाणें.
फसफसणें (क्रि.) फसफस आवाज होणें; अंबून फुगणें; फेंस येणें.
फसवणूक (स्त्री.) ठकबाजी.
फस्त (फा. वि.) ओसाड; नष्ट.
फळ (सं. न.) फल पहा.
फळणें (क्रि.) फळास येणें; फायदेशीर होणें; गाभण होणें.
फळफळणें (क्रि.) फार मुतणें; जोरानें बाहेर येणें; उदयास येणें.
फळफळावळ (स्त्री.) पुष्कळ जातींचीं फळें.
फळा (पु.) नांगराचा फाळ; मोठा तक्ता.
फळी (स्त्री.) लहान तक्ता; पक्ष; पंक्ति; रांग; खेळ; युद्ध.
फाक, फांक (स्त्री.) फोड.
फाकडा (वि.) हुशार; ऐटबाज.
फाका (पु.) फका; उपवास.
फाग (पु.) फाल्गुन. बीभत्स गाणीं.
फाजील (अर. फाजल. वि.) बाजवीहून अधिक; अतिप्रसंग करणारा.
फाटक (हिं. न.)कवाड; झापा.
फाटका (वि.) फाटलेला; क्षीण; **फा० अंगाचा**—सडपातळ.
फाटणें (क्रि.) चिरणें; भिन्न होणें.
फाटा, फांटा (पु.) फांदी; शाखा; रजा देणें; सोडणें; आडरान; सर्पण.
फाटाफूट (स्त्री.) वाताहत; ताटातूट.
फाटी (स्त्री.) लांकडें; सर्पण.
फाड (स्त्री.) भेग; चीर.
फाडकन् (अ.) ताडकन्.
फाडणें (क्रि.) चिरणें; (डोळे) वटारणें.
फाडा (पु.) पाढा.
फाणस (फा. फाणुस. पु.) कंदील.
फांदी (स्त्री.) शाखा; खांदी.
फां फूं (न.) मंत्रतंत्र.
फायदा (अर. पु.) किफायत; नफा.
फार (वि.) पुष्कळ.
फारकत, फारखत (अर. फारग खत स्त्री.) सोडचिठ्ठी.
फारशी (सं. पारसिक. पु.) इराण देशचा रहिवासी; (स्त्री.) त्याची भाषा.
फॉरेस्ट (इं. न.) अरण्य; जंगल.
फार्स (इं. पु.) प्रहसन; चुटका.
फालतू (हिं. वि.) ज्यास्त; शिलक.
फालस (इं. फॉल्स. न.) खोटें मोतीं.
फाल्गुन (सं. पु.) हिंदुवर्षाचा बारावा महिना; अर्जुन; **फा०वाद्य**—बोंब.
फावडें (न.) खोरें.
फावणें (क्रि.) सवड सांपडणें.
फाशी (सं. पाश. स्त्री.) फासावर चढण्याची शिक्षा.
फास, फांस (सं. पाश. पु.) पाश.
फासणें (क्रि.) चोळणें; लावणें; वासणें.
फासळी (स्त्री.) बरगडीचीं हाडें.
फासा (सं. पाशक. पु.) पाश; पकड; आंकडा अडकविण्यासाठीं ठेवलेलें छिद्र; खेळांत दान टाकण्याचे तीन हस्तिदंती तुकडे.
फासेपारधी (पु.) पशु व पक्षी यांना जाळ्यांत अडकवून धरणारा.
फाळ (पु.) नांगराच्या शेवटास लावावयाचें लोखंडी पातें.
फाळका (पु.) पानाचा मोठा तुकडा.
फाळणें (क्रि.) वांटणी करणें; फाडणें.
फाळा (पु.) चिंधी; तुकडा; वर्गणी.
फिकट (वि.) पिकुटलेला; बेचव.
फिकर, फिकीर (अर. फिक्र. स्त्री.) काळजी; अर्ज; विनवणी.
फिका, फिक्का(हिं. फिका वि.) मंद; हलका; बेचव; निस्तेज; दुर्बळ. [शेषता.
फिटंफाट (स्त्री.) देणेंघेणें बरोबर; निः-
फितणें (क्रि.) दगलबाजीनें किंवा फसून विरुद्ध बाजूला मिळणें.

फितविणें (क्रि.) अनुकूल करून घेणें.
फितवा (फा. पु.) भेद; फंदफितूर.
फितुरी (स्त्री.) **फितूर** (अर. पु.) दगलबाजी.
फिदा (अर. वि.) आशक; अनुरक्त.
फिंदारणें (क्रि.) विस्तारणें; पिंजारणें.
फिनाईल (इं. न.) एक दुर्गंधिनाशक द्रव्य.
फिरक (पु.) गाण्यांतला कंप.
फिरकणें (क्रि.) संचार करणें; फिरणें.
फिरकंडा (पु.) **फिरकंडी** (स्त्री.) चक्कर; भोंवरा; घोटाळा.
फिरकी (स्त्री.) फिरक (गाण्यांत घेतलेला कंप); गरका; मळसूत्र; चक्री.
फिरंग (प्रा. स्त्री.) तरवार.
फिरंगाण (न.) फिरंगी लोकांचा मुलूख.
फिरंगी (फा. पु.) सामान्यतः युरोपियन; विशेषतः पोर्तुगीज; (स्त्री.) तलवार (तुका. २९१५).
फिरणें (क्रि.) मंडलाकार गतीनें चालणें; चालणें; दिशा बदलणें; हिंडणें.
फिरती (स्त्री.) पर्यटण; दौरा.
फिरवान (वि.) उलटलेलें (अनंतफंदी पृ. ६९).
फिरवाफिरव (स्त्री.) इकडचें तिकडे वगैरे फेरफार. [करणें.
फिराविणें (क्रि.) हिंडविणें; फेरफार
फिरस्ता, फिरिस्ता (फा. पु.) प्रवासी; यात्रेकरू.
फिरून (अ.) पुनः.
फिर्याद (फा. स्त्री.) तक्रार.
फिल्टर (इं. न.) गाळणी. [मोडणें.
फिसकटणें (क्रि.) विथरणें; विसकटणें;
फिसकणें (क्रि.) फसणें.
फिसकाविणें (क्रि.) मोडणें; विसकटणें.
फिसाद (अर. स्त्री.) बंड; दंगाधोपा.
फी (इं. स्त्री.) दस्तुरी; मेहनताना; मोबदला; हक्क; पारितोषिक; कामाबद्दलची ठराविक रकम; शिकण्याबद्दल लागणारी रकम.
फीट (स्त्री.) फेड.
फीत (पोर्तु. फिता. स्त्री.) मगजं लेस.
फीलखाना (फा. पिलखाना. पु.) गजशाला.
फुई (हिं. स्त्री.) आत; आत्या; (प्रा. पु.) तुषार; शिंतोडा.
फुकट (अ.) मोबदला किंवा किंमत यावांचून; व्यर्थ; मुफत; **फु० शाई**—(वि.) फुकट जाणारें; मोफत.
फुकटंफाकट (अ.) उगाच; निष्कारण; कांहीं द्यावें न लागतां.
फुकट्या (वि.) मोफत घेणारा.
फुंकणी (स्त्री.) विस्तव फुलविण्याकरितां फुंकण्याची नळी.
फुंकणें (क्रि.) तोंडानें वारा घालणें; वारा भरणें; वाजविणें; विकणें.
फुंकर, फुंकारा (पु.) फुंक; तोंडानें घातलेला वारा.
फुका, फुकां (अ.) फुकट; व्यर्थ.
फुगडी (स्त्री.) मुलींचा एक खेळ.
फुगणें (क्रि.) स्थूल होणें; वाढणें; रुसणें.
फुगवटा (पु.) **फुगवटी** (स्त्री.) सूज; उंच झालेला भाग. [सेसें करणें.
फुगविणें (क्रि.) स्थूल करणें; जास्त दि-
फुगीर (वि.) फुगलेला; सुजलेला.
फुगोटी, फुगोशी (स्त्री.) फुगीर भाग.
फुटकर, फुटकळ (वि.) किरकोळ.
फुटका (वि.) फुटलेला.
फुटक्या तिनिसांजा (अ.) ऐन संध्याकाळच्या वेळीं.
फुटणें (सं. स्फुट्. क्रि.) तुकडे होणें; बाहेर येणें; विसकाळित होणें; चीर पडणें; (डोळे) अंध होणें; (कान) बहिरे होणें; तरफडणें; दूर होणें.
फुटाणा (पु.) भाजलेला हरभरा; चपळ; तरतरीत हुशार मुलगा.
फुटाफूट (स्त्री.) तुटातूट; भेद.
फुणगी (स्त्री.) ठिणगी.
फुंदणें (प्रा. क्रि.) उसासे टाकणें. [धूळ.
फुपाटा (पु.) धगधगीत राख किंवा
फुप्फुस (सं. न.) शरीरांतलें श्वासयंत्र.
फुफु करणें—थट्टेनें उडवून देणें.
फुरका (पु.) **फुरकी** (स्त्री.) ओरपतांना होणारा आवाज.

फुरफुरणें (क्रि.) स्फुरण पावणें.
फुरसत (अर. स्त्री.) रिकामपण; सवड.
फुरसें (न.) एक विषारी सर्प.
फुलणें (सं. फुल्ल. क्रि.) विकासणें; उमलणें; फुलें येणें.
फुलपात्र (न.) पाणी पिण्याचें एक प्रकारचें लहान भांडें; रामपात्र.
फुलबाजी (स्त्री.) कागदाच्या नळींत दारू भरून ती पेटविली असतां फुलें गळतात असें दारूकाम.
फुली (स्त्री.) लहान फुलासारखी आकृति.
फुलोरा, फुलौरा (प्रा. पु.) पुष्पगुच्छ.
फुशारकी, फुशारी (हिं. स्त्री.) बढाई, प्रौढी.
फुशारणें (क्रि.) शेफारणें; बढाया मारणें.
फुसकट (न.) कोंडा; भूस.
फुसका (वि.) निःसत्त्व, पोकळ.
फुसकारा (पु.) फूत्कार.
फुसकी, फुसकुली (स्त्री.) हळूच सोडलेला अपानवायु; अडून केलेलें कुत्सित भाषण.
फुसलावणी (स्त्री.) लालूच दाखवून स्ववश करून घेणें.
फूं-फूं (स्त्री.) फूत्कार; रागाचा सुस्कारा.
फूट (स्त्री.) चीर; भेग; भेद; बेबनाव; बारा इंचांचें एक माप.
फूटतूट (स्त्री.) मोडतोड.
फूत्कार (सं. पु.) रागाचा आवेशयुक्त सुसकारा.
फूल (सं. फुल्ल. न.) पुष्प; पुष्पाकृति.
फूलपाखरूं (न.) पतंग.
फूस (स्त्री.) आंतून मदत; उत्तेजन; संधी; सवड.
फेकणें (क्रि.) झुगारणें; दुरुन टाकणें.
फेंगडा (वि.) पाय फाकून चालणारा.
फेटा, फेंटा (हिं. पु.) पटका.
फेटाळणें(क्रि.)धुडकावणें, हाणून पाडणें.
फेड (स्त्री.) देऊन टाकणें.
फेडणें (क्रि.) सोडणें; देणें.
फेण (सं. फेन पु.) फेंस.
फेणणें (क्रि.) फेंस आणणें.

फेपरें (न.) अपस्मार रोग.
फेंफें (स्त्री.) त्रेधा, तिरपीट.
फेर (पु.) अंतर, फरक; घेर; बांक.
फेरफटका (पु.) चक्कर; फिरणें.
फेरफार (पु.) फेरबदल, दुरुस्ती.
फेरा, फेरी (पु.) चक्कर, प्रदक्षिणा.
फेरीवाला (पु.) विक्रीचा माल घेऊन दारोदार हिंडणारा.
फैलाव, फैलावा (हिं. पु.) प्रसार.
फैलावणें (क्रि.) पसरणें.
फैसल (स्त्री.) **फैसला** (अर. पु.) निकाल, निवाडा.
फोक (पु.) सरळ ओली खांदी; कोंब; ढाळ, जुलाब.
फोटो, फोटोग्राफ (इं. पु.) सूर्यप्रकाशाच्या साधनानें क्यामेरा नांवाच्या यंत्रानें काढलेलें चित्र.
फोड (सं. स्फोट पु.) गळूं, उठाणूं, बेंड. (स्त्री.) फाक, चीर; परिस्फोट.
फोडणी (स्त्री.) अन्नास स्वाद लागण्यासाठीं त्याला केलेला एक संस्कार.
फोडणें (क्रि.) मोडणें, चिरणें, तुकडे करणें; परिस्फोट करणें, स्पष्ट करणें.
फोनोग्राफ (इं. पु.) बोलणाराच्या ध्वनीसारखा हुबेहुब ध्वनि काढणारें यंत्र.
फोपशा, फोपसा (वि.) स्थूल; पोकळ
फोपाटा (पु.) गरम राख.
फोफावणें (क्रि.) जोरानें वाढणें; रागावणें.
फोल (वि.) कोरडा, शुष्क; व्यर्थ.
फोलकट (प्रा. वि.) व्यर्थ.
फौज (अर. स्त्री.) सेना, सैन्य.
फौजदार (पु.) एक पोलीस अधिकारी.
फौजदारी (वि.) गुन्ह्यासंबंधीं.
फौजफांटा (पु.) फौज, तोफखाना,इ०

ब.

बक (सं. पु.) बगळा.
बँक (इं. स्त्री.) पेढी.
बकणें (क्रि.) तोंडास येईल तें बोलणें.
बकध्यान (सं. न.) ढोंग.
बकबक (स्त्री) वटवट, बडबड.

बकबका (अ.) अधाशीपणानें.
बकरा (सं. बर्कर पु.) बोकड.
बकरी (स्त्री.) शेळी.
बकरूं, बकरें (न.) बकरीचें पिलूं.
बकवा (हिं. पु. स्त्री.) बडबड.
बकाणा (पु.) बोकणा, मोठा घास.
बकांदा (पु.) **बकांदी** (स्त्री) गुद्दा, मुष्टिमोदक.
बकाल (अर. पु.) किराणा जिनसांचा व्यापारी; उदमी, दुकानदार.
बकाली (वि.) दुकानदारीसंबंधीं;गचाळ, अव्यवस्थित (स्त्री.) दुकानदारी.
बकासुर (सं. पु.) एक राक्षस; अतिशय खादाड मनुष्य.
बकुळ-ळी (सं. पु.स्त्री.) एक फुलझाड.
बखतर (फा. बक्तर न.) लहान लोखंडी कड्यांचें चिलखत.
बखर (स्त्री.) गद्य-इतिहास; चरित्र.
बखळ (स्त्री.) पडक्या घराची मोकळी जागा; रिकामी उघडी जागा.
बखेडा (हिं. पु.) वाद, भांडण, कटकट.
बखोटा (पु.) खांद्याचा सांधा.
बगड (स्त्री.) करड, असडीक तांदूळ.
बगर (फा. अ.) खेरीज, शिवाय,वांचून
बगल (फा. स्त्री.) कांख, अंगरख्याला कांखेंत लावण्याचा कापडाचा तुकडा.
बगलबच्चा (पु.) सर्वस्वीं दुसऱ्याच्या तंत्रानें चालणारा; दुसऱ्याचा हस्तक.
बंगला (हिं. पु.) टुमदार व चारी बाजूंनीं मोकळें असलेलें घर.
बगल्या (पु.) बगलबच्चा.
बगळा (सं. बक पु.) एक पक्षी.
बगाड (प्रा. पु.) नवसाचा गळ.
बगी (प्रा.स्त्री.) आकृति,चारचाकी गाडी.
बंगी (हिं. बहंगी स्त्री.) पुडकें.
बगीचा (फा. पु.) बाग.
बगुणें (न.) मोठ्या तोंडाचें भांडें.
बघणें (क्रि.) पाहणें.
बचक, बचकण, (स्त्री.) **बचका** (पु.) रांशीतून धान्य, लाह्या वगैरे पदार्थ घेण्यासाठीं केलेला पालथा कमलाकार हात.
बचकणी (स्त्री.) लहान मुलाचा धोतरजोडा, मद्याचा शिसा.
बचडा (फा. बच्चा पु.) **बचडी** (स्त्री.) **बचडें** (न.) मूल, पिल्लूं.
बचनाग (पु.) एक विषारी कंद.
बचबच, बचबचपुरी (स्त्री.) गोंधळ, अव्यवस्था.
बचाव (हिं. पु.) संरक्षण.
बचावणें (क्रि.) वांचणें; सुरक्षित राहणें.
बचेरी (स्त्री.) पची; मानखंडना.
बच्चा (फा. पु.) मूल; पिल्लूं.
बच्चाजी, बच्चाराम (पु.) रागाच्या किंवा धमकावणी देण्याच्या भाषेंत—राजश्री. [पिल्लूं; वासरूं.
बछडा-डी-डें (पु. स्त्री. न.) मूल,
बजवय्या (हिं. पु.) वाद्य वाजविणारा.
बजावणी (हिं. स्त्री.) अंमलांत आणणें; ताकीद.
बजाविणें (क्रि.) हुकुमाप्रमाणें करणें; हडसून खडसून सांगणें.
बजेट (इं. न.) पुढें होणाऱ्या जमाखर्चाचें अंदाजपत्रक.
बट (पु. न.) ठेंगणा घोडा; तट्टू (स्त्री.) अनेक केस किंवा तंतू यांचा समुदाय; जटा.
बटई (स्त्री.) शेतीच्या संबंधाची पाती.
बटलर, बुटलेर (इं. बटलर पु.) साहेब लोकांच्या खाण्यापिण्याची व्यवस्था ठेवणारा नोकर.
बटण (इं. बटन न.) कांचेची, लांकडाची, शिंपाची वगैरे गुंडी.
बटवडा (हिं. पु.) वांटणी.
बटवा (हिं. पु.) **बटवी** (स्त्री.) पुडांची पिशवी.
बटाई (हिं. स्त्री.) बटाव; बटणावळ.
बटाटा (स्पॅ० अमे० पु.) एक कंद.
बटाव (हिं. पु.) हुंडणावळ; बट्टा;(वि.) स्वैर; दुराचारी; बटाऊ.
बटीक (स्त्री.) कुणबीण; दासी; व्यभिचारिणी.
बटुक, बटु (सं. पु.) लहान मुलगा; ब्रह्मचारी.

बट्टा (हिं. पु.) बटाव; वर्तावळा; कलंक.
बट्टी (हिं. स्त्री.) वडी.
बठ्ठ (वि.) मंद, मठ्ठ, सुस्त.
बंड (फा. न.) दंगा; बैदा; खूळ; तोतया; ढोंग; (वि) धाडदांड.
बंडखोर (वि.) दंगेखोर.
बडगा (पु.) टोणपा; सोटा. [पहा.
बडतर्फ, बडतर्फी—बरतरफ बरतरफी
बडबड (स्त्री.) वटवट, फोल बोलणें.
बडबडणें (क्रि.) व्यर्थ भाषण करणें.
बडवणें (क्रि.) चोपणें; ठोकणें.
बडवा (पु.) पंढरपूरच्या विठोबाचा ब्राह्मण पुजारी.
बंडाई, बंडाळी (स्त्री.) पुंडाई.
बडिवार (प्रा. पु.) प्रतिष्ठा; कीर्ति.
बंडी (हिं. स्त्री.) अंगांत घालण्याचा एक बंददार कपडा; मोठी लांब गाडी.
बडेजाव (हिं. पु.) प्रतिष्ठा; मान; चोपदाराची ललकारी.
बढई (हिं. पु.) सुतार.
बढती (हिं. स्त्री.) अभिवृद्धि; चढती कळा, वाढ.
बढाई (हिं. स्त्री.) प्रौढी; फुशारकी.
बढाईखोर (वि.) स्वतःची नसती प्रौढी सांगणारा.
बणगी (का॰ स्त्री.) लहान गंजी.
बताडा (वि.) विशाळ; फार मोठा.
बतावणी (स्त्री.) सोंगाच्या अनुरूप वर्तन; ढोंग; थाप; बजावून सांगितलेली गोष्ट.
बत्ता (पु.) दस्ता; कुटण्याचें साधन.
बत्तासा (पु.) साखरेचा फुगा.
बत्तिशी (स्त्री.) दांतांची कवळी.
बत्ती (हिं. स्त्री.) वात; दिवा; अरुंद पागोटें; **बत्ती देणें**—पेटविणें.
बत्तीसगुणी, बत्तीसलक्षणी (वि.) सर्वगुणसंपन्न.
बंद (वि.) मना; निषिद्ध; लावून घेतलेलें (दार, खिडकी इ॰); अडविलेला; (पु.) बांधण्यासाठीं दोरीचा तुकडा; कसा; नियम; कागदाचा ताव.
बद (न.) गर्मीमुळें होणारें उठाणूं;(वि.) वाईट.
बदक (अर. पु. न.) पाणकोंबडा, कलहंस.
बदकर्म (न.) व्यभिचार; दुष्कर्म.
बदख्याली (वि.) जारकर्मी;दुराचरणी.
बदनक्षा (फा. पु.) मानखंडना.
बदनामी (हिं. स्त्री.) दुर्लौकिक.
बदफैली (फा. स्त्री.) दुर्वर्तन, दुर्व्यसन; (वि.) दुर्वर्तनी.
बदबदां (अ.) धपाधप; पटापट.
बदर (न.) बोर.
बंदर (फा. न.) वानर; जहाजें लावण्याचें समुद्रकांठचें ठिकाण.
बदरी (सं. स्त्री.) बोरीचें झाड.
बदल (अर. पु.) फेर, फरक, अंतर.
बदलणें (क्रि.) फिरविणें;फेरफार करणें.
बदला (अर. बदल पु.) एकाच्या ऐवजीं दुसरें घेणें; फेड, उट्टें (अ.) बद्दल, जागीं.
बदली (हिं. स्त्री.) मोबदला; दुसऱ्या ठिकाणीं नेमणूक; एकाबद्दल दुसरा दिलेला मनुष्य.
बदलौकिक (पु.) दुष्कीर्ति.
बदसुरत (फा. वि.) कुरूप.
बदसूर (वि.) बेसूर.
बंदा (फा. पु.) गुलाम, उपकारबद्ध.
बदाडणें (क्रि.) चोपणें, मारणें.
बदाबदी (स्त्री.) चेंडूचा एक खेळ.
बदाम (फा. बादाम पु.) एक फळ.
बंदिखाना, बंदिशाळा (स्त्री.) तुरुंग.
बंदिवान (पु.) कैदी.
बंदिस्त (फा. वि.) बांधलेलें; नियमित, ब्रह्मचारी; (स्त्री.) इमारत; बांधकाम.
बंदी (फा. स्त्री.) बंधन; मनाई, निषेध. (सं. पु.) स्तुतिपाठक.
बंदोबस्त (फा. पु.) व्यवस्था, तजवीज.
बद्द (वि.) न वाजणारा.
बद्दल (अ.) ऐवजीं.
बद्धक, बद्धकोष्ठ (सं. न.) मलावरोध; शौचास साफ न होणें.
बद्धमूल (सं. वि.) मुळें खोल गेलेला.
बंध (सं. पु.) नियम, कायदा, बंधन.

बधणें (क्रि.) वश होणें; जुमानणें.
बंधन (सं. न.) बांधणें; निर्बंध, बंधारण.
बंधारण (न.) नियम, मर्यादा.
बंधारा (पु.) बांध, धरण.
बधिर (सं. वि.) बहिरा, संवेदनशून्य.
बंधु (सं. पु.) भाऊ, बांधव, आप्त.
बंधुजन, बंधुवर्ग (सं. पु.) नात्याचीं माणसें.
बन (सं. वन. न.) वन, झाडी, जंगल.
बनणें (क्रि.) होणें, अनुकूलता असणें, फुरसत मिळणें; (भांडण वगैरे) जुंपणें, पेटणें; धष्टपुष्ट होणें; सिद्ध होणें.
बनविणें (क्रि.) तयार करणें.
बनात (हिं. स्त्री.) एक प्रकारचें गरम वस्त्र.
बनाव (पु.) सुघटितपणा, ऐक्य.
बनावट (हिं. स्त्री.) रचना; घटना; (वि.) कृत्रिम.
बंब (पोर्तु. पाँपा पु.) पाणी उंच चढविण्याचें यंत्र; (वि.) लठ्ठ; (अ.) कांठोकांठ.
बंबाळ (वि.) प्रचंड; व्याप्त.
बंब्या (वि.) धष्टपुष्ट पण अशिक्षित.
बंभर (सं. पु.) भ्रमर.
बभ्रा (पु.) बोभाट, प्रसिद्धि, स्फोट.
बयाणा (अर. पु.) विसार.
बरकत (अर. स्त्री.) लाभ; प्राप्ति.
बरकंदाज (फा. पु.) बंदुकीनें उत्तम नेम मारणारा.
बरका (वि.) मऊ फणस.
बरखास्त (फा. बरखवास्त वि.) विसर्जित; सभेंतून उठलेली मंडळी.
बरगडी (स्त्री.) फासळी.
बरगळ (वि.) विरळ विणीचें.
बरची (हिं. बरछी स्त्री.) भाल्यासारखें एक शस्त्र.
बरड, बरडी (स्त्री.) माळजमीन.
बरडा (पु.) जून पोफळाची शिजवून वाळविलेली सुपारी.
बरणी (स्त्री.) चिनी मातीचें उभट भांडें.
बरतरफ (फा. वि.) कामावरून काढलेला.
बरदास्त (फा. स्त्री.) पाहुणचार; सत्कार.
बरफी (स्त्री.) एक प्रकारची मिठाई.
बरबटणें (क्रि.) चिखल इ० नें भरणें.
बरबाद (फा. वि.) नाश पावलेला, नष्ट.
बरव (प्रा. स्त्री.) शोभा (भा. १४।२५७).
बरवंट, बरवंटा, बरवटा (वि.) सुंदर; गोजिरवाणा.
बरवा (प्रा. वि.) सुंदर; छानदार.
बरसात (हिं. स्त्री.) पावसाळा, पाऊस.
बरहुकुम (फा. अ.) हुकुमाप्रमाणें.
बरळ (प्रा. स्त्री.) असंबद्ध भाषण; (वि.) बरळणारा; (न.) भरडलेलें धान्य.
बरळणें (क्रि.) असंबद्ध भाषण करणें.
बरा (सं. वरम् वि.) चांगला, योग्य; पुष्कळ.
बराक (इं. बॅरॅक स्त्री.) चाळ; खोल्यांची रांग.
बराबर (फा. वि.) समान; तंतोतंत, सह; बरोबर.
बराबरी (फा. स्त्री.) तुलना; बरोबरी.
बरीक (अ.) मात्र, तेवढा.
बरू (पु.) बोरू.
बरें (सं. वरम् न.) कल्याण, हित; (अ.) चांगलें, योग्य; होय.
बर्फ, बर्फी, बर्सात—बरफ, बरफी, बरसात पहा.
बल (सं. न.) शक्ति, बळ; सैन्य.
बलक (पु.) मगज, गीर.
बलबल, बलबलपुरी (स्त्री.) अव्यवस्था, गोंधळ; अंधेरनगरी.
बलवत्तर (सं. वि.) फार बलाढ्य.
बलवा (हिं. पु.) ओरड, गोंधळ.
बलवान् (सं. वि.) बलाढ्य, बळकट.
बलाई (स्त्री.) इडापिडा.
बलाढ्य (सं. पु.) शक्तिमान्, सामर्थ्यवान्.
बलात्कार (सं. पु.) बळजबरी; जुलूम.
बलि (सं. पु.) बळी.
बलिष्ठ (सं. वि.) अतिशय बळवान्.
बलिहरण (सं. न.) भूतयज्ञ, बळीहरण.
बली, बळी (सं. वि.) बलाढ्य, पराक्रमी.
बलीवर्द (सं. पु.) बैल.
बलुतें (न.) गांवच्या वतनदारांना शे-

तावर त्यांच्या हक्काबद्दल धान्य वगैरे द्यावयाचें तें.

बलुतेदार, बलुता, बलुत्या (पु.) गांवचे वतनदार. हे बारा असत; त्यांचीं नांवें:–सुतार, लोहार, महार, मांग, कुंभार, चांभार, परीट, न्हावी, भट, मुलाणा, गुरव आणि कोळी.

बल्लम (हिं. पु.) आंखूड भाल्यासारखें एक शस्त्र.

बल्लव (सं. पु.) गोपाळ, गवळी (वामननामसुधा. १–१६); आचारी.

बशर्त (फा. अ.) पराकाष्ठेचा प्रयत्न करून.

बशी (पोर्तु. बासिय. स्त्री.) लहान ताटलीसारखें पसरट भांडें.

बस (फा. अ.) पुरे; (पु.) जम; दृढता.

बसक (स्त्री.) बैठक; अडणी; बूड.

बसका (वि.) बैठा; आडव्या घाटाचा.

बसकण (स्त्री.) बैठक; बूड; बसणें.

बसकर (न.) बैठक.

बसका (वि.) बसकट (स्त्री.) बैठक.

बसणें (सं. वस्. क्रि.) बैठक मारणें; ऱ्हास किंवा अपकर्ष होणें; आरंभ करणें; प्रमाण ठरणें इ० (न.) बैठक, बसण्यासाठीं अंथरलेलें वस्त्र, चटई इ०.

बसंती (वि.) केशरी रंगाच्या शिडकावाचें.

बसुला (पु.) **बसुली** (स्त्री.) सुताराचें एक हत्यार.

बस्त (प्रा. पु.) बकरा; बोकड.

बस्तन, बस्तान (फा. बस्तन पु.) ठाण; दिंड; (न.) बंदोबस्त, बस, जम.

बस्ता (फा. पु.) गद्दा; मोटाळें, गांठोडें.

बहकणें (क्रि.) बरळणें; वाहवणें, भलत्याच मार्गाला लागणें; मनस्वी चढणें; फांकणें.

बहकाविणें (क्रि.) भलतीकडे नेणें.

बहर (फा. पु.) हंगाम, विपुलता; भर; पराकाष्ठेची मौज अथवा रंग.

बहचस (वि.) स्वच्छंदी, स्वैर.

बहल (सं. बहुल. वि.) विपुल;विस्तीर्ण.

बहाणा (फा. पु.) मिष; ढोंग.

बहाणें (प्रा. क्रि.) बोलावणें.

बहादर, बहाद्दर, बहाद्दुर (फा. बहादर वि.) धैर्यवान, शूर, हुशार.

बहादरी (फा. स्त्री.) पराक्रम, शौर्य.

बहार (फा. स्त्री.) मौज; रंग; एका रागाचें नांव.

बहाल (न.) तुळई (फा. वि.) खुष; पुनः कामास लाविलेला, क्षमा केलेला.

बहिरंग (सं. न.) बाह्य स्वरूप.

बहिरट (सं. बधिरक वि.) कांहींसा बहिरा.

बहिरवसा (पु.) भूतपिशाचाची बाधा.

बहिरा (सं. बधिर वि.)ज्याला कानानें मुळींच ऐकूं येत नाहीं किंवा कमी येतें असा.

बहिर्दिशेस जाणें—शौचास जाणें.

बहिर्मुख (सं. वि.) इहलोकच्या विषयांत गुंतलेला; विषयावर दृष्टि राखणारा.

बहिर्लापिका (सं. स्त्री.) ज्याच्या अर्थपूरणासाठीं बाहेरचें पद वगैरे घ्यावें लागतें अशी कूटकविता.

बहिर्व्यसन (सं. न.) रंडीबाजी.

बहिष्कार (सं. पु.) वाळीत टाकणें.

बहिष्कृत (सं. वि.) वाळीत टाकलेला.

बहीण (सं. भगिनी स्त्री.) भगिनी.

बहु (सं. वि.) पुष्कळ.

बहुचक (सं. बहुवाचक वि.) वाचाळ; चावट.

बहुडणें (क्रि.) मागें फिरणें; उडणें.

बहुत (सं. बहु. वि.) पुष्कळ; अनेक.

बहुतेक (वि.) पुष्कळसें; (अ.) बहुतकरून, पुष्कळ अंशीं.

बहुधा (अ.) अनेक प्रकारें; बहुतेक, बहुतांशीं.

बहुभाष, बहुभाषी (सं. वि.) बोलका.

बहुमत (सं. न.) अधिक लोकांचें मत.

बहुमूल्य, बहुमोली (वि.) किंमतवान.

बहुराशिक (न.) संयुक्त गुणोत्तर व साधें गुणोत्तर यांचें समीकरण.

बहुरूपी (सं. पु.) नानाप्रकारचीं सोंगें आणून उपजीविका करणारा.

बहुल (सं. पु.) वद्यपक्ष; कृष्णपक्ष.

बहुलें (न.) बोहलें, लग्न मुंजीच्या वेळेस घालतात ती वेदी. [वचन.
बहुवचन (सं. न.) व्याकरणांत अनेक
बहुवसपण (न.) सर्वज्ञत्व.
बहुविध (सं. वि.) पुष्कळ प्रकारचा.
बहुव्रीहि (सं. पु.) समासाचें नांव.
बहुशः (सं. अ.) बहुतकरून.
बहुश्रुत (सं. वि.) पुष्कळ गोष्टींची थोडथोडी माहिती असलेला.
बळ (सं. बल न.) बल पहा; बळि; देवाला अर्पिलेली वस्तु.
बळकट (वि.) मजबूत, जोरदार.
बळकावणें (क्रि.) बलात्कारानें घेणें, (वस्तु) उपटणें; दाबून ठेवणें.
बळजबरी, बळजोरी (स्त्री.) बलात्कार, जुलूम.
बळत, बळद (न.) भिंतींत ठेविलेली पोकळ जागा; जमीनींतली पोकळ जागा; अडगळ ठेवण्याची जागा.
बळवंत, बळवान् (सं. वि.) शक्तिमान्, समर्थ.
बलवत्तर (सं. वि.) मजबूत, बळवान्.
बळाढ्य, बळात्कार, बळिष्ठ—बलाढ्य, बलात्कार, बलिष्ठ पहा.
बळावणें (क्रि.) ज्यास्त जोरदार होणें.
बळाहक (सं. बलाहक पु.) मेघ, ढग.
बळिभद्र (सं. पु.) कपाळकरंटा,रांड्या.
बळी (सं. पु.) आहुति; देवास अर्पण केलेला पशु, वगैरे; बळवान् पुरुष.
बळीहरण (सं. बलिहरण. न.) भूतयज्ञ; **ब० घालणें**—चिताड करून ठेवणें.
बळेंच (क्रि.) मुद्दाम, दाटून, जबरदस्तीनें.
बक्षिशी, बक्षिसी (स्त्री.) इनाम, बक्षीस.
बक्षी (फा. बख्शी पु.) सेनापति, सेनाध्यक्ष.
बक्षीस (फा. बख्शिस.न.) इनाम,देणगी.
बा (पु.) बाप, पिता; (अ.) अरे.
बाइल्या (वि.) रांड्याराघोजी,बाइल्या.
बाई (स्त्री.) प्रौढ स्त्री, सामान्यतः स्त्रियांच्या नांवापुढें आदरार्थ लावण्याचा शब्द; वडील जावेस उद्देशून योजण्याचा शब्द.
बाईल (स्त्री.) लग्नाची बायको.
बाईलबुद्धि (स्त्री.) बायकांची समजूत किंवा शहाणपण, बायकांचे विचार; कोते, अपक्क विचार.
बाईलबुद्ध्या (वि.) बायकोच्या विचाराप्रमाणें मुकाट्यानें चालणारा.
बाऊ (पु.) भय वाटण्यासारखी वस्तु, भय, **बाऊ करणें**—क्षुद्र गोष्टींचें नसतें महत्त्व सांगून भय दाखविणें.
बांक (पोर्तु. बँको पु.) बसण्याची लांब व ठेंगणी चौकी.
बाक (सं. वक्र पु.) वक्रता, मनांतली तेढ; चूक.
बांकडा (वि.) धाडसी.
बाकदार (वि.) वाकलेला.
बांका, बाका (हिं. वि.) धाडशी,शूर.
बाका (पु.) कर्णा नांवाचें वाद्य.
बाकी (अर. स्त्री.) शिल्लक, शेष **बा० ठेवणें**—मर्यादेंत असणें; **बाकी थकणें** लोकांकडचें येणें तुंबणें; **बा० पूज्य करणें**—सर्व रक्कम फेडणें.
बाग (फा. पु. स्त्री.) बगीचा, उपवन (न.) लवण, वक्रता; मार्ग (स्त्री.) लगामाची दोरी.
बागडणें (क्रि.) आनंदानें नाचणें, उड्या मारणें.
बांगडी (स्त्री.) चुडा; बायकांनीं हातांत घालण्याचें सोन्याचें किंवा कांचेचें कडें; **बांगड्या भरणें**—नामर्दपणा दाखविणें; **बां. वाढवणें**—बांगडी फुटणें.
बागवान (फा. पु.) माळी; बागेचें काम करणारा.
बागाईत (फा. स्त्री.) पाटस्थळ; पाण्यावर केलेला भाजीपाला, फळें वगैरे.
बागुरडा (पुं.) झुरळ.
बागुल, बागुलबोवा (पु.) मुलांना भय दाखविण्यासाठीं उभा केलेला पुतळा, किंवा आणिलेलें सोंग.
बागेसरी (सं. व्याघ्रेश्वरी स्त्री.) गायनांतला एक राग; सोनाराची शेगडी.

बाचाबाची (स्त्री.) भांडण, उत्तर-प्रत्युत्तर.
बाज (स्त्री.) खाट, खाटलें; (पु.) भय, वचक, फळाफुलांचा बहार.
बाजरा (हिं. पु.) **बाजरी** (स्त्री.) एक धान्य.
बाजलें (न.) बाज; खाट.
बाजा (सं. वाद्य.पु.) वाद्य; **बाजा करणें**—रडणें.
बाजार (फा. पु.) हाट; संबई; अव्यवस्था; गोंधळ; **गेला बा० तरी**—किमान पक्षीं; निदान; **बा० च्या भाकरी भाजणें**—नसत्या उठाठेवी करणें.
बाजारगप्प (स्त्री.) निराधार बातमी.
बाजारबसवी (स्त्री.) कसबीण; वेश्या.
बाजारबुणगें (फा. न.) फौजेबरोबर असणारीं अवांतर माणसें.
बाजी (फा. स्त्री.) खेळाची समाप्ति; डाव; बाजू; संकट.
बाजीराई, बाजीरावी (स्त्री.) दुसऱ्या बाजीराव पेशव्याप्रमाणें थाटमाट आणि विलास.
बाजू (फा. स्त्री.) कड; पक्ष, **बाजू राखणें**—अब्रू किंवा नांव राखणें.
बाजूबंद (फा. पु.) दंडांतील दागिना, बाहुमणि.
बाटणें (क्रि.) धर्मभ्रष्ट होणें.
बाटली (इं. बॉटल. स्त्री.) शिसा.
बाटविणें (क्रि.) धर्मभ्रष्ट करणें; अमंगलता आणणें.
बाटूक (न.) जोंधळ्याचें ओलें ताट.
बाट्या (वि.) धर्मभ्रष्ट झालेला.
बांठ (स्त्री.) रांजण.
बाठ, बाठा, बांठा (स्त्री. पु. स्त्री.)आंब्याची कोय.
बाड (न.) टांचणांची वही; तंबूभोंवतालची कनाथ; पडदा; (स्त्री.) शस्त्राची धार; गप्प; (वि.) धूर्त, लबाड.
बांड (पु.) तरुण; सूतकांठी हलकें लुगडें; कणसावांचून जोंधळ्याचें ताट; वाटोळे जळाऊ लांकडाचे तुकडे.
बाडगा (वि.) उर्मट; अत्याचारी; शिरजोर; भ्रष्ट.
बांडगूळ (न.) बांदें; एका झाडावर वाढलेलें दुसरें लहान झुडूप.
बाण (सं. पु.) तीर, नर्मदेंतला गोटा; अग्निनलिका; गलवताची वरची कड.
बाणणें (क्रि.) ठसणें; प्रवेशणें; घालणें; बाणा वाळगणें; शोभणें (भा०१।३४५)
बाणा (पु.) प्रतिज्ञा; अभिमान; एक (वीणकामांत) आडवें सूत.
बाणेदार (वि.) अभिमान राखणारा.
बात (हिं. स्त्री.) गोष्ट, गप्प.
बातमी (स्त्री.) खबर, वार्ता.
बातमीदार (पु.) बातमी देणारा.
बातेरी (इं. ब्याटरी स्त्री.) तोफखाना; वीज उत्पन्न करण्याचा पात्रसंचय.
बाद (अर. अ.) काढून टाकिलेला. (पु.) वायु; (अ.) नंतर. [घालणें.
बांदबंदस्ती (स्त्री.) बांध, कुंपण वगैरे
बादशाहा (फा. पु.) राजाधिराज.
बांध (पु.) बंधारा; उंच केलेली शेताची मर्यादा. [बंध.
बाध (सं. पु.) हरकत, प्रत्यवाय, प्रति-
बाधक (सं. वि.) जाचणारें, प्रतिकूल.
बांधणावळ (स्त्री.) बांधण्याबद्दलची मजुरी; बांधणी.
बांधणी (स्त्री.) बांधण्याची तऱ्हा; बांधण्याची क्रिया.
बाधणें (क्रि.) अपकार होणें; न पचणें.
बांधव (सं. पु.) भाऊबंद, सोयरे.
बांधा (पु.) आकार; ठेवण; ढेप.
बाधा (सं. स्त्री.) विकार, पीडा; दुःख, (प्रा. स्त्री.) निरास.
बांधाबांध (स्त्री.) आवराआवर; प्रवासाची तयारी.
बांधीव (वि.) मुद्दाम बांधलेला; पक्का.
बांधेसूद (वि.) यथाशास्त्र बांध्याचा; रेखीव बांध्याचा.
बाप (सं. वप्तृ पु.) पिता, वडील; **बा० स बाप न म्हणणारा**—भीड, मुरवत न धरणारा; खडखडीत स्वभावाचा, **बापजन्मीं**—सबंध आयुष्यांत.

बापजादे (पु.) वाडवडील.
बापडा (वि.) बिचारा; गरीब.
बापशेटीची पेंड—हवी त्यानें हवी तितकी न्यावी अशी वस्तु.
बापु (प्रा. वि.) मोठा.
बाप्तिस्मा (इं. पु.) ख्रिस्ती धर्माची दीक्षा.
बाप्या (पु.) बाप होण्याच्या वयाचा; प्रौढ मनुष्य. [कर.
बाब (अर. स्त्री.) रकम; कलम; काम;
बांब (इं. पु.) भयंकर स्फोटक द्रव्य घातलेला गोळा.
बाबत (फा. स्त्री.) बाब; कलम; खर्चाचा कच्चा हिशेब; (अ.) मुळें; साठीं.
बाबा (पु.) बाप, वडील भाऊ इ० विषयींची सन्मानप्रदर्शक संज्ञा.
बाबी (स्त्री.) लाडक्या मुलीची संज्ञा.
बाबू (पु.) मुलाचें एक टोपण नांव; कोणी बंगाली गृहस्थ; भावला.
बांबू (पु.) वेळू.
बांबोट (पोर्तु. बँबोट. स्त्री.) उथळ पाण्यांत चालणारी नौका.
बाब्या (पु.) लाडका मुलगा.
बाभळ, बाभूळ (सं. बब्बुल. स्त्री.) एक कांटेरी वृक्ष.
बायकी (वि.) बायकांसंबंधाचें; बायकांस शोभणारें.
बायको (स्त्री.) स्वतःची स्त्री अथवा पत्नी.
बायक्या (वि.) बायकांत बसणारा, बायल्या, नामर्द.
बायल्या (वि.) बायकोच्या हुकुमांत असलेला; बाईलबुद्धि; बायक्या.
बायसिकल (इं. स्त्री.) पायानें चालविण्याची दुचाकी गाडी.
बार (पु.) बंदुकीची दारू; मोठा आवाज; बहर; नोंद.
बार उडविणें—अकल्पित रीतीनें काम फत्ते करणें; **बार भरणें**—पढवून ठेवणें.
बारका (वि.) बारीक.
बारकाई (फा. स्त्री.) सूक्ष्म दृष्टि; बारीकपणा.
बारकावणें (क्रि.) कृश होणें.
बारगळ (वि.) स्वच्छंदी, उनाड,अनियंत्रित.
बारगळणें (क्रि.) स्वच्छंदीपणानें वागणें; भ्रष्ट होणें; निकामी होणें.
बारगीर (फा. पु.) घोडेस्वार.
बारदान (फा. न.) माल ज्यांत भरतात तें (पेटी, पोतें, बुधला इ०); मालाच्या गठ्ठयावरील वस्त्र; माल;ओझें.
बारनिशी (फा. स्त्री.) नोंद; टिपण.
बारबार (हिं. अ.) वारंवार, पुनःपुनः.
बारभाई (स्त्री.) अनेकांच्या हातीं असलेली सत्ता; अव्यवस्था; **बा० ची खेती**—गोंधळ.
बारमहा (अ.) वर्षभर, सतत.
बारमाशी (वि.)वर्षाच्या सगळ्या महिन्यांत उत्पन्न होणारें.
बारव (स्त्री.) पायविहीर.
बारसें (न.) मुलाच्या जन्मापासून बाराव्या दिवशीं होणारा त्याचा नामकरणविधि; **बा० स जेवलेला**—जबरदस्त; सरस.
बाराखडी (स्त्री.) व्यंजनापासून बारा स्वरांच्या मिलाफानें तयार होणाऱ्या अक्षरांची मालिका.
बारा पंधरा करणें—धरसोडीचें बोलणें बोलणें.
बारा पिंपळावरचा मुंजा—भटक्या.
बारा बंदरचें पाणी प्यालेला—अनुभविक किंवा चवचाल माणूस.
बारावा बृहस्पति—वैर.
बारा महिने तेरा काळ-सदोदित,नेहमीं.
बारा वाजविणें—समाप्त होणें.
बारावा (पु.) माणसाच्या मृत्यूच्या बाराव्या दिवसाचें श्राद्ध.
बारी (स्त्री.) डोंगर, झाडी यांच्या आश्रयामुळें जेथें चोर, व्याघ्र वगैरे असण्याचा संभव ती जागा. (हिं. स्त्री.) खिडकी, जाळी.
बारीक (वि.) सूक्ष्म; पातळ; गूढ.
बारीकनिरीक, बारीकसारीक (वि.) किरकोळ.

बाल (सं. न.) अर्भक, अज्ञान मूल.
बाल (हिं. पु.) केस.
बालक (सं. पु. न.) मूल, मुलगा.
बालंट (न.) खोटा आरोप, आळ.
बालदी (स्त्री.) पोहरा.
बालंबाल खात्री– पूर्ण खात्री.
बालबोध (सं. स्त्री.) देवनागरी लिपि, (वि.) फार सोपें, मुलांना समजण्यासारखें.
बालभाषा (सं. स्त्री.) संस्कृताचे अपभ्रंश होऊन झालेली भाषा.
बालमित्र (सं. पु.) लहानपणापासूनचा मित्र.
बाला (सं. स्त्री.) पांचव्या वर्षापासून सोळा वर्षांच्या आंतल्या वयाची मुलगी.
बालाग्र (अ.) यत्किंचित्‌हि.
बालार्क (सं. पु.) नुकता उगवलेला सूर्य; त्याचें कोंवळें ऊन.
बालिका (सं. स्त्री.) मुलगी.
बालिश (सं. वि.) पोरकट, मूर्ख.
बालेकिल्ला (फा. बालाई किला. पु.) पहाडी किल्ल्याचा सर्वांत वरचा भाग.
बाल्य (सं. न.) बालपण.
बाव (स्त्री.) मोठ्या तोंडाची विहीर.
बावचळणें (क्रि.) घाबरणें, वेडें होणें.
बावटा (पु.) ध्वज; बाहुटा, झेंडा.
बावडी (स्त्री.) मोठी विहीर.
बावनकशी (वि.) अतिशय शुद्ध व उत्तम (सोनें.)
बावनचंदन (प्रा. न.) मैलागरू चंदन.
बावरणें (क्रि.) घाबरणें, गोंधळणें.
बावरा (वि.) घाबरलेला; गोंधळलेला.
बावलें (न.) बाहुलें.
बावळा (वि.) दिसण्यांत वेडसर.
बावा (पु.) बोवा, जोगी, तपस्वी.
बाशिंग (सं. भालशृंग न.) विवाहाचे वेळीं कित्येक जातींत वधू आणि वर यांचे कपाळावर एक भूषण बांधतात तें; **उतावळा नवरा आणि गुडघ्यास बा०**–विलक्षण उतावळेपणा.
बाशिंगबळ (न.) एकाद्याचा विवाह होण्यास लागणारी दैवाची अनुकूलता.

बाष्कळ (वि.) चावट, ताळतंत्र नसलेला; (प्रा. वि.) खोटा.
बाष्प (सं. पु.) अश्रु; वाफ.
बांस (पु.) कळक.
बासन (न.) गांठोडें बांधण्याचा रुमाल, गांठोडें; भांडें.
बांसरी, बासुरी (हिं. स्त्री.) मुरली, पावा, अल्गुजा.
बासा, बासी(वि.) शिळा.
बासुंदी (स्त्री.) दूध आटवून व त्यांत साखर व मसाला घालून केलेलें खाद्य.
बाही (सं. बाहु. स्त्री.) सबंध हात; अंगरख्याचा हात; अस्तनी; दाराच्या चौकटीचे दोन बाजूचे दोन उभे खांब.
बाहु (सं. पु.) भुज, दंड.
बाहुटा (हिं. पु.) बाहुमूलापासून कोपरापर्यंतचा हाताचा भाग; स्त्रियांचें एक बाहुभूषण; (हिं. पु.) झेंडा, निशाण.
बाहुयुद्ध (सं. न.) मल्लयुद्ध, कुस्ती.
बाहुला (पु.) **बाहुली** (स्त्री.) **बाहुलें** (न.) पुतळा, भावलें.
बाहुल्य (सं. न.) विपुलता, समृद्धि.
बाहेर (अ.) अंतःप्रदेशाहून इतर स्थळीं, शिवाय, वेगळा. [व्याज.
बाहेरख्याली (वि.) छिनाल, रंडी-
बाहेरबाधा (स्त्री.) पिशाचबाधा.
बाहेरला, बाहेरील (वि.) पृष्ठभागावरला, बाहेरचा, बाह्य.
बाहेरचा (पु.) भंगी. (वि.)बाहेरील.
बाहो (पु.) बाहु, हात.
बाह्य (सं. वि.) बाहेरील.
बाह्या (प्रा. पु.) बाहू.
बाह्यात्कारीं (सं. अ.) बाहेरून दिसायला.
बाह्योपचार (सं. पु.) पोटांत न घेतां शरीराला चोळण्याचें वगैरे औषध.
बाळ, बाळक (सं. न.) मूल.
बाळकडू (न.) लहान मुलास देण्याचें एक औषध.
बाळगणें (क्रि.) राखणें, ठेवणें, संभाळणें. [मुलें.
बाळगोपाळ (पु. बहुव.)लहान मोठीं

बाळंत (वि.) नुकती प्रसूत झालेली.
बाळंतपण (न.) प्रसूति; बाळबाळंतिणीची चाकरी; एखादें कार्य होऊन गेल्यावर करावयाची व्यवस्था.
बाळंतीण (स्त्री.) बाळंत झालेली स्त्री.
बाळंतें, बाळचतें (न.) बाळंतिणीच्या मुलाचीं व तिचीं वस्त्रें वगैरे.
बाळवाटी (स्त्री.) मुलांचा सकाळचा फराळ.
बाळसंतोष (पु.) जुनीं वस्त्रें मागणारी भिकाऱ्यांची एक जात.
बाळसें (न.) मूल साधारणतः एक वर्षाचें होईपर्यंत त्याच्या अंगावर जी पुष्टता दिसते ती.
बाळहिरडा (पु.) एक औषधी फळ.
बाळसेदार (वि.) गुटगुटीत, पुष्ट; गोंडस.
बाळी (स्त्री.) एक कर्णभूषण.
बिकट (सं. विकट. वि.) कठीण,अवघड.
बिंग (सं. व्यंग. न.) व्यंग, न्यून; गुह्य, गुप्त गोष्ट.
बिगर (फा. बगर. अ.) शिवाय, वांचून.
बिगर-इयत्ता (स्त्री.) उजळणी शिकणाऱ्या मुलांचा वर्ग.
बिगार (हिं. स्त्री.) वेठ, मोल न घेतां करावें लागणारें सरकारचें काम; जुलमानें किंवा अनास्थेनें केलेलें काम.
बिगारी (पु.) वेठीस धरलेला माणूस.
बिघडणें (क्रि.) नासणें, खराब होणें; बेबनाव होणें.
बिघा (सं. विग्रह . पु.) जमीन मोजण्याचें एक माप (२० पांड किंवा ४०० चौरस काठ्या.)
बिघाड (सं. विग्रह. पु.) खराबा,नाश; वितुष्ट, बेबनाव.
बिचकणें (क्रि.) दचकणें, घाबरणें.
बिचका (वि.) बिचकणारा.
बिचकावणें (क्रि.) भिवविणें, घाबरविणें.
बिचवा (हिं. पु.) विंचवाच्या आकाराची वाकडी कट्यार.
बिचारा (फा. वि.) बापडा, गरीब.
बिछाईत, बिछायत (अर. स्त्री.) बसण्यासाठीं जमिनीवर अंथरलेलें वस्त्र वगैरे; बैठक; अडतीवर माल आणून विकणारा.
बिछाना (हिं. पु.) शय्या, अंथरूण.
बिजन (सं. विजन स्त्री.) कत्तल, नाश.
बिजली (हिं. स्त्री.) वीज, विद्युत्.
बिजवर (बिजा वर पु.) दुसऱ्यांदा लग्न करणारा पुरुष.
बिजवरा (पु.) मुलांच्या कपाळावर घालावयाचा एक अलंकार.
बिजागरी (स्त्री.) **बिजागरें** (न.) सांधेपट्टी; पेटीचें झांकण उघडतां व लावतां यावें म्हणून केलेली सोय.
बिंडा (हिं. पु.) बिंडें, वेटोळें, भेंडोळें.
बिडार (न.) बिऱ्हाड.
बिडाळक (सं. बिडालक न.) मांजर.
बिडी (स्त्री.) शृंखळा, पाश; तंबाखूनें भरलेली पानाची केलेली नळी.
बिंडोळें (न.) बिंडा, गुंडाळी.
बितणें (क्रि.) येऊन पोंचणें, गुदरणें.
बित्तं, बित्तीम (अर. वि.) खरी, बिनचूक, खात्रीलायक.
बिथरणें (क्रि.) प्रतिकूल होणें, उलटणें, विघडणें.
बिंदली (स्त्री.) **बिंदलें** (न.) लहान मुलाच्या हातांतली पाटली.
बिदाई, बिदागी (अर. स्त्री.) पाठवणी; पाठवणी करतांना दिलेली देणगी.
बिंदी (स्त्री.) स्त्रियांच्या कपाळावरचा अलंकार.
बिंदु (सं. पु.) थेंब; ठिपका,ज्याचे भाग करतां येत नाहींत व स्थिति असून लांबी रुंदी नाहीं तो.
बिन (अर. पु.) पुत्र; (अ.) विना, शिवाय.
बिनतोड (स्त्री.) सोंगट्यांच्या खेळांतील हार. (वि.) बरोबर लागू पडणारें, बिनचूक.
बिनधोक (अ.) निर्धास्तपणें.
बिनभाड्याचें घर–तुरुंग.
बिनमोजबी (वि.) ज्याबद्दल हिशोब द्यावा लागत नाहीं असें; बेजबाबदार.

बिनसणें (सं. विनश्. क्रि.) बिघडणें.
बिनीवाला (फा. पु.) सैन्याच्या आघाडीवरील अंमलदार.
बिंब (सं. न.) सूर्यचंद्रादिकाचें मंडल; मंडल; प्रतिबिंब; पिकलेलें तोंडलें.
बिंबणें (क्रि.) ठसणें, उतरणें.
बिंबफळ (सं. न.) पिकलेलें तोंडलें.
बिबा, बिब्बा, बिबवा (सं. भल्लातक. पु.) भिलावा; **बि॰ घालणें**–अडचणी उपस्थित करणें, बिघडविणें.
बिबी (स्त्री.) कुलीन मुसलमान स्त्री.
बियाणें (न.) बीज, बीं.
बिरडी (स्त्री.) सोलींव पावटा किंवा वाल.
बिरडें (न.) गुंडी घालण्यासाठीं केलेलें भोंक; गांठ; कोडें.
बिऱ्हाड (न.) भाड्यानें राहणें; थोड्या दिवसांसाठीं दिलेलें ठाणें; भाड्यानें दुसऱ्याच्या घरांत राहणारें कुटुंब; त्याचें सामानसुमान.
बिऱ्हाडकरी, बिऱ्हाडकरू (पु.) भाड्यानें राहणारा.
बिल (इं. न.) विकलेल्या जिनगीची किंवा केलेल्या कामाबद्दलची यादी व त्याबद्दलच्या पैशाची मागणी; कायद्याचा मसुदा.
बिलकुल (अर. अ.) अगदीं, मुळींच.
बिलगणें (हिं. क्रि.) चिकटणें.
बिलंद, बिलंदर (फा. वि.) पक्का, अट्टल; ठकबाज.
बिलबिलीत (वि.) मऊ, बिळबिळीत.
बिलवर (फा. बिलोर. पु.) एका उच्च प्रतीच्या कांचेची बांगडी.
बिलोर (फा. न.) उंची काच, स्फटिक.
बिलोरी (वि.) कांचेचें.
बिल्ला (पु.) पदक; चपरास.
बिल्व (सं. पु.) बेलाचें झाड. **बिल्वपत्र**–बेलाचें तीनपानी दल.
बिवलकरी वळण––अक्षराचें साधें गोंडस वळण; या वरून साध्या वर्तनाचें बाळबोध वळण असा अर्थ झाला.
बिशात, बिशाद (हिं. स्त्री.) मालमत्ता; महत्व; प्राज्ञा; किंमत.

बिसतंतु (सं. पु.) कमळाच्या देंठांतले धागे.
बिसिनी (सं. स्त्री.) कमलिनी.
बिस्कूट (इं. न.) गव्हाच्या कणकीचें केलेलें एक खाद्य.
बिहांवा (पु.) **बिहांवी** (स्त्री. मिठांत मुरलेला आंबा.
बी, बीं (सं. बीज. स्त्री. न.) बीज.
बीज (सं. न.) मूलभूत कारण; संतति; गूढ तत्व; (स्त्री.) द्वितीया.
बीजक (सं. न.) मालाची किंमतीसह यादी, टांचण.
बीजगणित (सं. न.) वर्णांच्या साह्यानें करावयाचें गणित; अव्यक्त गणित.
बीजाक्षर (सं. न.) मूळाक्षर; मंत्राक्षर.
बीड (न.) ओतींव लोखंड; ओझ्याच्या गाडीची दोरी; नमुना.
बीन (सं. वीणा पु.) एक तंतुवाद्य.
बीं वियाणें, बीं बेणें (न.) रोपें लावण्यासाठीं राखून ठेवलेलें बीं, मूळ इ॰.
बीभत्स (सं. पु.) नवरसांपैकीं एक रस; (वि.) किळस आणणारें; अभद्र.
बीर (सं. वीर. पु.) पिशाचांचा एक प्रकार.
बीरमंत्र (सं. पु.) बीर वश करून घेण्याचा मंत्र.
बीळ (सं. विल. न.) उंदीर वगैरेचें राहण्याचें ठिकाण, भोंक.
बुक (इं. न.) पुस्तक.
बुकटी (स्त्री.) पूड, चूर्ण.
बुकणा (पु.) तोंडभर घास.
बुकणी (स्त्री.) पूड, चूर्ण.
बुकलणें (क्रि.) बुक्यांनीं मारणें.
बुकसेलर (इं. पु.) पुस्तकें विकण्याचा धंदा करणारा. [गुद्दा, टोसा.
बुका, बुक्का (पु.) एक सुवासिक पूड,
बुकी, बुक्की (स्त्री.) गुद्दा, हाताची मूठ.
बुकी (स्त्री.) पूड.
बुगडी (स्त्री.) स्त्रियांचें एक कर्णभूषण.
बुचकरणें (क्रि.) नखांनीं ओरबाडणें.
बुचकळणें (क्रि.) बुडवून बाहेर काढणें; भ्रमांत पडणें; (प्रा.) निमग्न होणें.

बुचकळा (पु.) गोंधळ; भ्रम, संशय.
बुचकळी, बुचकुळी (क्रि.) बुडी.
बुचका (पु.) **बुचकुली** (स्त्री.) मूठ, लहान पसा (वि.) चहाड.
बुचडा (पु.) खोपा.
बुचबुचणें (क्रि.) डोक्यांत उवा वगैरे फार होऊन त्यांनीं चलनवलन करणें.
बुचबुचाट (पु.) गर्दी.
बुचाडणें (क्रि.) लुबाडणें.
बुजगावणें (न.) पशुपक्ष्यांना भिवविण्यासाठीं उभें केलेलें बाहुलें;पोकळ भीति दाखविणारी वस्तु; (क्रि.) भीति दाखविणें.
बुजट, बुजरा (वि.) सहज घाबरणारा.
बुजणें (क्रि.) घाबरणें; छिद्र बंद होणें.
बुजविणें (क्रि.) भरून काढणें, बंद करणें.
बुटकणा, बुटका (वि.) ठेंगू; आंखूड.
बुटकुली (स्त्री.) लहान तपेली.
बुटकुळी (स्त्री.) बुडी, डुबकी.
बुटणें (न.) बूच, झांकण.
बुटवेंगण (वि.) ठेंगू.
बुटी (स्त्री.) औषधि, वनस्पति; गुप्त औषधि; फडक्यावर फुलें, वेली वगैरे काढतात ती नक्षी;टोपली;भांगेचा घोंटा.
बुटीदार, बुटेदार (वि.) वेलबुटी वगैरे चित्रें काढलेला.
बुट्टा (वि.) ठेंगणा (पु.) ठिपका.
बुडकणें (क्रि.) पाण्यांत बुड्या मारणें.
बुडकली (स्त्री.) बुडी.
बुडकुली (स्त्री.) **बुडकुलें** (न.) लहान तपेली, तामलें.
बुडखा (पु.) झाडाच्या खालचें अंग; मुळाकडचा भाग.
बुडणूक (स्त्री.) बुडणें; नुकसानी.
बुडणें (क्रि.) जाणें; व्याप्त होणें; तोटा येणें.
बुडता काळ (पु.) ऱ्हासकाळ.
बुडता पाया (पु.) ऱ्हासाचा आरंभ.
बुडबुडा (सं. बुद्बुद. पु.) पाण्याचा फुगा.
बुडविणें (क्रि.) बुडण्यास लावणें; आंत घालणें; नाश करणें; घालविणें.
बुडी (स्त्री.) बुद्धिपुरःसर पाण्यांत शिरणें; बुटकुळी; कांहीं काळ देशांतरीं जाऊन राहणें.
बुडीत (वि.) नुकसानीचें.
बुडूख (न.) बुंधा; मुळखंड, बुडखा.
बुणगें (न.) सैन्याबरोबरचे अधांतर लोक.
बुतका (पु.) गुद्दा, ठोसा.
बुंद (न.) बूड, तळ; (हिं. पु.) कॉफीच्या झाडाचें फळ; (सं. बिंदु. पु.) थेंब; (वि.) सुरेख; अतिशय.
बुदका (पु.) बुतका, गुद्दा, ठोसा.
बुंदका (पु.) थेंब; ठिपका; (वि.)लहान.
बुदबळ (सं.बुद्धिबल.न.) एक खेळ;त्यांतलें मोहरें.
बुदबुद (सं. पु.) बुडबुडा; (स्त्री.) बुडबुडे येण्यासारखी स्थिति.
बुदला (पु.) **बुदली** (स्त्री.) **बुदलें** (न.) बुधला, बुधली, बुधलें पहा.
बुंदी (स्त्री.) एक पक्वान्न.
बुद्ध (सं. वि.) ज्ञाता, जागृत झालेला; (अ.) संख्या, नग.
बुद्धि (सं. स्त्री.) ज्ञानशक्ति, मति; धारणाशक्ति; जाणीव; निश्चयरूप अंतःकरणवृत्ति.
बुद्धिगम्य (सं. वि.) बुद्धीनें जाणतां येण्याजोगें.
बुद्धिग्राह्य (सं. वि.) बुद्धीला ग्रहण करतां येण्यासारखा.
बुद्धिचापल्य (सं. न.) बुद्धीचा तरतरीतपणा.
बुद्धिपुरःसर, बुद्धिपूर्वक (अ.) मुद्दाम; जाणूनबुजून.
बुद्धिबळ (सं. न.) बुद्धीची शक्ति;बुदबळ पहा.
बुद्धिभेद (सं. पु.) विचारांत बदल.
बुद्धिभ्रंश (सं. पु.) भ्रम.
बुद्धिमांद्य (सं. न.) बुद्धीचा जडपणा.
बुद्धिमान् (सं. वि.) तीव्र बुद्धीचा, हुशार, तरतरीत.
बुद्धिवाद (सं. पु.) उपदेश, सल्ला.
बुद्धीचा खंदक-पुरा मूर्ख.

बुद्धया (अ.) मुद्दाम, जाणूनबुजून.
बुध (सं. पु.) एक ग्रह (वि.) शहाणा, पंडित.
बुंध, बुंधा (पु.) बुड्ख, पायथा.
बुधला (पु.) **बुधली**, (स्त्री.) **बुधलें** (न.) चर्मपात्र, कुपी.
बुधवार (पु.) सौम्यवासर.
बुंधा–बुंध पहा.
बुबळ, बुबुळ (न.) नेत्रांतल्या मांसगोलकावरचा काळा भाग.
बुभुक्षित (सं. वि.) भुकेला, हपापलेला, गरजू.
बुरका, बुरखा (अर. पु.) तोंडावरचा पडदा किंवा पदर, आच्छादन.
बुरखुंड (न.) दाणे काढून घेतलेलें मक्याचें कणीस.
बुरंगट, बुरंगुट, बुरंगळ, बुरंगें (न.) बारीक पाऊस, बुरबुर.
बुरगुंडा (तेलुगू पु.) **बुरगुंडी** (स्त्री.) **बुरगुंडें** (न.) मुलगा, मुलगी,मुलगें.
बुरजी (फा. बुर्द. स्त्री.) बुद्धिबळाच्या खेळांत एका पक्षानें दुसऱ्या पक्षाचीं सगळीं मोहरीं मारणें.
बुरटा चोर (पु.) उचल्या, भुरटेचोर.
बुरडी (वि.) बुरुडानें केलेली (स्त्री.) टोपली.
बुरणूस (न.) न विणतां केवळ दाबून केलेलें लोकरीचें वस्त्र.
बुरबुर (न.) पावसाची थुईथुई; कुरकुर.
बुरशी (स्त्री.) बुरा; केनशी, घाण.
बुरसणें (क्रि.) बुरा येणें.
बुरसा (पु.) बुरशी, केनशी, केनी,भुरी; घाण, (वि.) घाणेरडा.
बुरा (पु.) बुरसा पहा.
बुराख (फा. पु.) मोत्याचें छिद्र; लहान छिद्र; फजीति.
बुरुज (फा. पु.) कोटाच्या तटबंदींत जागजागीं केलेली वर्तुळाकार बंदिस्त.
बुरुड (पु.) कळकाच्या कामट्या वगैरे काढून त्याच्या सूप, टोपल्या वगैरे जिनसा करणारा.
बुरूस (पु.) डोळ्यांचा गू.

बुर (हिं. वि.) वाईट. **बुरेपण** (हिं. न.) वाईटपणा, जबरदस्ती.
बुलबुल (फा. पु.) एक अतिशय बोलका पक्षी.
बुलाख (हिं. पु.) नाकाच्या मधल्या पड्याला भोंक पाडून घालण्याचा एकाच मोत्याचा नथेसारखा अलंकार.
बुवा (पु.) बावा, बोवा, सन्मानार्थक नांव.
बुळकट (वि.) वेडसर, दुर्बळ.
बुळकंडी, बुळकांडी (स्त्री.) हगवण.
बुळबुळ (स्त्री.) स्निग्धता, ओशटपणा.
बुळा (वि.) नामर्द, षंढ.
बू (पु.) लहान मुलांच्या भाषेंत—बुवाजी, राक्षस, भयंकर प्राणी; दूध; पोकळ दिमाख.
बूच (पु. न.) गुडदी, बुटणें.
बूट (पु.) भांगेचा तुरा; नक्षी, वेलबुटी; जरीचे बुंद; टूम; नवी कल्पना, पायांत घालण्याचा इंग्रजी तऱ्हेचा चढाऊ जोडा.
बूड (स्त्री.) तोटा, (न.) तळ.
बृहत् (सं. वि.) मोठा.
बृहती (स्त्री.) गांड.
बृहस्पतवार (पु.) गुरुवार.
बृहस्पति (सं. पु.) एक प्रमुख ग्रह; उत्तम वक्ता, देवांचा गुरु.
बे (हिं. वि.) दोन (अ.) नकार;वांचून.
बेअदबी (फा. स्त्री.) अपमान.
बेअब्रु (फा. स्त्री.) दुर्लौकिक.
बेइमान (फा. वि.) कृतघ्न, अप्रामाणिक
बेइलाज (फा. वि.) निरुपाय.
बेकस (वि.) निःसत्व, कमजोर, बेचव.
बेकायदा (फा. वि.) नियमाला सोडून असलेलें.
बेकार (फा. वि.) निरुद्योगी, रिकामा.
बेकी (स्त्री.) एकी–बेकीच्या खेळांत–२ ही संख्या, दुही; तंटा.
बेकूब (फा. बेवकुफ वि.) मूर्ख, वेडगळ.
बेखर्ची (फा. वि.) फुकटफाकट; कृपण.
बेगड (पु.) टिनचा अतिशय पातळ रंगविलेला पत्रा.
बेगडी (वि.) बेगड लाविलेलें; दिखाऊ.

बेगम (न. स्त्री.) अविवाहित स्त्री; सन्मान्य स्त्री.
बेगमी (हिं. स्त्री.) पुरवठा, संग्रह; निश्चितपणा.
बेगार (हिं. स्त्री.) सरकारी अधिकाऱ्यांनीं मजुरांना पकडून नेऊन मजुरी न देतां त्यांच्याकडून काम करवून घेणें.
बेगारी (पु.) बेगारीसाठीं धरलेला मजूर.
बेंच (इं. न.) बसण्याचें बाक; न्यायाधिशाचें मंडळ, न्यायासन.
बेचक, बेचकी, बेचकळी (स्त्री.) बेळकी, दोन बोटांमधलें अंतर.
बेचणें, बेचन (हि.न.) विक्री;बे.पत्र–विक्रीखत.
बेचव (वि.) रुचिहीन.
बेचिराख (फा. बेचिराघ. वि.) उजाड, वस्तीरहित.
बेजबाबदार (वि.) बिनमोसबी; स्वतःवरची जोखीम न ओळखणारा.
बेजार (फा. वि.) हैराण, दुखणाईत.
बेट (न.) चोहोंकडून पाण्यानें वेष्टिलेला प्रदेश; केळ, वेळू इ. च्या झाडांचा समुदाय; जूट.
बेटकुळी (स्त्री.) बेडकी; दंड व मांड्या यांच्यांतल्या स्नायूंमध्यें उठणारा गोळा.
बेटा (हिं. पु.) मुलगा (वि.) बाळ.
बेटाड (न.) **बेट** (तुच्छार्थी न.) मुळ्यांचें जुंबाड; एकांत उंचवट्याची जागा; टोळी, संघ, जमाव.
बेटी (स्त्री.) मुलगी.
बेटीव्यवहार (पु.) सोयरीक.
बेड (न.) उठाणूं; मोठी बेंबी; गुप्त गोष्ट.
बेडका (पु.) खाकरा.
बेडकी (स्त्री.) बेटकुळी पहा.
बेडर (वि.) न भिणारा (न.) ड्रेडनॉट नांवाचें जंगी लढाऊ जहाज.
बेडी (हि. स्त्री,) शृंखळा; बंधन.
बेडूक (पु.) मंडूक, बेडका.
बेडें (न.) गाईंचा गोठा; बेळें.
बेडौल (हिं. वि.) बेढब.
बेढंग (हिं. वि.) [illegible], [illegible].
बेढब (हिं. वि.) बेडौल, ढबळशाई.
बेणणी (स्त्री.) शेतांतलें गवत काढण्याचें काम.
बेणें (न.) बियाणें.
बेत (हिं. पु.) हेतु; योजना; मसलत. वेत.
बेतणें (हिं. क्रि.) कपड्यासाठीं अंगाचें माप घेणें; (प्रसंग) येऊन पोंचणें.
बेतबात (पु.) व्यवस्था.
बेतवार (अ.) पद्धतशीरपणें, नेमस्तपणानें.
बेताल (वि.) गायनांत–तालाला सोडून असलेलें; अमर्याद; अनियंत्रित, स्वैर.
बेदम (हिं. अ.) दम कोंडला जाईपर्यंत.
बेदाणा (फा. पु.) किसमिस, सुकें द्राक्ष.
बेदिक्कत (फा. अ.) बेलाशक, बिनहरकत.
बेपरवा (फा. वि.) निष्काळजी.
बेपारी (हिं. पु.) व्यापारी, दुकानदार.
बेफंदी (वि.) व्यसनी, दुराचरणी, स्वच्छंदी.
बेफाम (फा. वि.) बेसावध; तुफान.
बेफिकीर (फा. बेफिकीर. वि.) निष्काळजी.
बेंबट (न.) मोठी बेंबी.
बेबंदशाही (फा. स्त्री.) मोगलाई, अव्यवस्था.
बेंबी (स्त्री.) नाभि.
बेभरंवसा, बेभरोसा (पु.) अविश्वास.
बेमान (फा. बेइमान. वि.) कृतघ्न.
बेमार (फा. वि.) आजारी; मान्याचें जेथें चालत नाहीं असा; मजबूत; विपुल.
बेमालूम (अर. वि.) माहीत न होण्याजोगें.
बेमुरवत (फा. वि.) निर्भीड.
बेरकट (न.) ओशट पदार्थातला मळ.
बेरंग (फा. पु.) खराबी, मौजेचा भंग.
बेरड (पु.) रामोशी; (स्त्री.) गोंधळ. मिश्रण, गोलंकार.
बेरी (स्त्री.) ओशट पदार्थांतला मळ, [illegible] [illegible] मळी.

बेरीज (स्त्री.) अंकगणितांत—दोन किंवा अधिक सजातीय संख्या एकत्र करून आलेली संख्या.
बेरोजगारी (वि.) कामधंदा नसलेला.
बेल (सं. बिल्व. पु.) बिल्ववृक्ष; त्याचीं दळें; त्याचें फळ. [एकीकडे.
बेलगामी (फा. वि.) अनियंत्रित; (अ.)
बेलदार (फा. पु.) पाथरवट.
बेलपत्र (सं. बिल्वपत्र.न.) बेलाचें पान.
बेलभंडार (पु.) शपथ, आणभाक.
बेलवात (स्त्री.) तीन सुतांना पीळ घालून केलेली वात.
बेला (पु.) नारळ किंवा बेलफळ आंतून कोरून तयार केलेलें पात्र.
बेलाशक (अर० अ.) बेधडक; निःशंकपणें.
बेलिफ (इं. पु.) नाझराच्या हाताखालचा एक कामगार; समन्स लावणारा व बजावणारा शिपाई किंवा कारकून.
बेलिया (हिं. पु.) एक सुगंधि पुष्प, त्याचें अत्तर.
बेवडा (पु.) एक मादक द्रव्य.
बेवारशी (फा. वि.) ज्यावर कोणाचा वारसा किंवा हक्क नाहीं तो.
बेवीस (वि.) बावीस.
बेश (फा. वि.) चांगलें, योग्य.
बेशक (अ.) बेलाशक; निःसंशय.
बेशरम (फा.वि.) निर्लज्ज.
बेशिस्त (फा. वि.) गैरशिस्त; अव्यवस्थित.
बेशुद्ध (वि.) धुंद, अचेतन, शुद्ध-बुद्धरहित, जड.
बेसन (न.) हरभऱ्याचें पीठ; पिठलें; एक पक्वान्न.
बेसावध (वि.) गैरसावध, बेशुद्ध.
बेसुमार (फा. बेशुमार. वि.) अमर्याद.
बेसूर (वि.) बदसूर.
बेहडा (सं. बिभीतक. पु.) एक औषधी फळ व त्याचें झाड.
बेहद (फा. वि.) अमर्याद, अतिशय.
बेहड (न.) दरी; पाण्याच्या प्रवाहानें पडलेली खळगी.
बेहेडा (पु.) बेहडा पहा.
बेहेत्तर (फा. बेहतर. वि.) ज्यास्त चांगलें.
बेहोश, बेहोष (फा. वि.) बेशुद्ध.
बेळकें. बेळें (न.) झाडाच्या फांद्यांचा चिमटा, बेफांटा.
बैंगणी (हिं. वि.) वांग्यासारख्या रंगाचें.
बैठक (हिं. स्त्री.) बिछाईत; बसून गाणें; उठबशी; सभा; एकत्र बसणें.
बैठा (प्रा. वि.) बसलेला, बसकट.
बैठा पगार (वि.) चाकरीशिवाय मिळणारा पगार; पेनशन.
बैठा रोजगार—ज्यासाठीं घर: किंवा गांव सोडावें लागत नाहीं असा रोजगार.
बैदा (हिं. पु.) दंगा, फंदफितूर, मानगड, तंटा.
बैदुल (पु.) खेळण्याची गोटी.
बैरागी (पु.) विरक्त पुरुष, गोसावी.
बैल (पु.) खोंड, वृषभ, वसू.
बोकड (पु.) बकरा.
बोकणा (पु.) **बोकणी** (स्त्री.) मोठा तोंडभर घास, बकाणा.
बोकलणें, बोकळणें (क्रि.) इकडे तिकडे भटकणें; धिंगाणा घालणें; माजणें; प्रस्थ वाढणें; सपाटून खाणें.
बोका (पु.) मांजरांतला नर.
बोकांडी (स्त्री.) **बोकांडें** (न.) मानगुटी.
बोकाळणें (क्रि.) माजणें, नाचणें,बागडणें.
बोकेसंन्यासी (पु.) दांभिक संन्यासी.
बोगदा (पोर्तु० आबोगदा. फा.बगाद पु.) भिंतींतलें खिंडार; तळघर; भोंक; डोंगरांतून आरपार गेलेला रस्ता.
बोंगा (पु.) निऱ्यांचा उंचवटा; पोटाचें डेरकें; **अंगापेक्षां बोंगा मोठा**—वस्तुस्थितीपेक्षां अवडंबरच मोठें.
बोंगा, बोंगाडा (वि.) धष्टपुष्ट, मोठा; स्थूळ; मैंद, मंदबुद्धि, वेडसर.
बोगोणी, बोगणी, बोघणी, बोघोणी (स्त्री.) **बोंघणें, बोघोणें,बोंघोणें** (न.) एक प्रकारचें भांडें.

बोचक (सं. बहुवाचक. वि.) वडवड्या.
बोचकारणें (क्रि.) ओरखडणें.
बोचकडा, बोचकुरा, बोचकाडा, बोचकारा (पु.) ओरखडा.
बोचकणें (क्रि.) टोचणें, बोचणें.
बोचका (पु.) **बोचकें** (न.) गांठोडें.
बोंचाखिंड (स्त्री.) दांतांतली खिंड.
बोचणी (स्त्री.) टोचणी.
बोचणें (क्रि.) टोचणें; क्षत करणें.
बोचरडा, बोचरा, बोथरा (वि.)दांत पडलेला.
बोज (हिं. पु.) वजन, महत्त्व, प्रतिष्ठा.
बोजड (वि.) अवजड, बेताबाहेरचें.
बोजवारा (पु.) वजन नाहींसें होणें; दुर्दशा, गोंधळ.
बोजा (हिं. पु.) ओझें; भय.
बोट (न.) अंगुळ; आगबोट.
बोटखत (न.) हिशेबांत-निरनिराळ्या खात्यांचें केलेलें एक पत्रक.
बोटवा (पु.) गव्हला.
बोटवात (स्त्री.) एक प्रकारची देवापुढें जाळण्याची वात.
बोटूक (न.) आंखुड चिंच, एक चिंचोका असलेल्या प्रमाणाचा चिंचेचा तुकडा.
बोंड (न.) बीजकोश, अग्रभाग; भजें.
बोडका (वि.) उघड्या डोक्याचा.
बोडकी (स्त्री.) केशवपन केलेली विधवा.
बोडकें (न.) डोकें.
बोडण (न.) दूध, दहीं, वडे, भात, मध इ० पदार्थांचें मिश्रण चार सवाष्णी व एक कुमारिका यांनीं एकत्र बसून करावयाचें असें एक नैमित्तिक कृत्य; मोटण.
बोडणें (क्रि.) मुंडणें; वपन करणें; ठकवून लुटणें; वाक्ताडन करणें.
बोडंती (स्त्री.) हजामत, खरडपट्टी.
बोंडलें (न.) लहान मुलास दूध पाजण्याचें विशिष्ट आकाराचें लहान पात्र.
बोंडी, बोंडशी (स्त्री.) अग्रभाग.
बोथट (वि.) धार बसलेलें.
बोथरा (वि.) दांत पडलेला, बोचरा.
बोथाटी (स्त्री.) काठीच्या दोन्ही टोंकांस चिंध्यांचे गोळे बांधून ती काठी फिरविण्याचा खेळ.
बोंदरा (वि.) निष्काळजी, गचाळ.
बोंदरी (स्त्री.) तरटाची मोठी पिशवी.
बोध (सं. पु.) उपदेश; ज्ञान; (प्रा.) ब्रह्म; मार्ग.
बोधक (सं. वि.) समजावून सांगणारा; जागृति करणारा.
बोधणें (क्रि.) जाणणें; समजावणें; उपदेश करणें.
बोधन (सं. न.) उपदेश करणें, जागृति.
बोधपर (सं. वि.) उपदेश करणारें.
बोंब (स्त्री.) तोंड व हात यांनीं करण्याचा शंखध्वनि; हाकाटी.
बोबडकांदा (वि.) बोबडा.
बोबडा (वि.) अस्पष्ट उच्चार करणारा.
बोबडी (स्त्री.) अस्पष्ट वाणी; **बो० वळणें**—भयानें जीभ आखडल्यामुळें तोंडांतून स्पष्टोच्चार न निघणें.
बोंबलणें (क्रि.) बोंब मारणें: कार्य फसणें.
बोंबाबोंब (स्त्री.) भयंकर हाकाटी, आरडाओरड.
बोंबील (पोर्तु. बॉमेल, पु.) वाळविलेला [मासा.
बोभाट, बोभाटा (पु.) कागाळी, गवगवा; (प्रा.) व्याख्यान.
बोम (पु.) पोत्यांतला धान्याचा मासला काढण्याचा टोंकदार लांबट चमचा.
बोयरा (इं. बोई. पु.) समुद्रांत खडकाची किंवा धोक्याची जागा दाखविण्यासाठीं ठेवलेलें तरतें.
बोर (सं. बदरी. न.) एक फळ.
बोरकूट (न.) बोराच्या वाळलेल्या फळाची भुकटी. [चटई.
बोरी (स्त्री.) लांब पिशवी; बोराचें झाड;
बोरू (पु.) बरू.
बोर्डिंग (इं. न.) भोजनवसतिगृह.
बोऱ्या (पु.) शिंदीच्या पानांची अंथरी; कणगी; **बोऱ्या उडणें**—फजिती होणें.
बोल (पु.) शब्द, वाणी; तोंडच्या गप्पा, दोषारोप; सतारीच्या तारेवर प्रहार

केल्यानें निघणारा नाद; **बोल ठेवणें**—दोष लावणें; **बोलांत बोल नसणें**—बोलण्यांत मेळ नसणें.
बोलका, बोलगाडा, बोलघेवडा (वि.) वाचाळ, वटवट करणारा.
बोलणें (क्रि.) शब्द उच्चारणें; रागें भरणें.
बोलणें चालणें (न.) संभाषण, व्यवहार, दळणवळण.
बोलबाला (हि. पु. स्त्री.) उत्कर्ष, भरभराट; विजय.
बोलभांड (वि.) आवेशानें बोलण्याच्या व भांडण्याच्या कामांत पटाईत.
बोलविणें, बोलावणें (क्रि.) हाक मारणें, (न.) निमंत्रण.
बोलवा (पु.) वदंता.
बोलाचाल, बोलाचाली (स्त्री.) भाषण; वाद; भांडण. **बोलाफुलास गांठ पडणें**—खरोखर कार्यकारण संबंध नसतां केवळ यदृच्छेनें तसा संबंध दाखविणाऱ्या दोन गोष्टी एकाच वेळीं घडणें.
बोली (स्त्री.) भाषा; करार; वचन.
बोलून चालून (अ.) उघड उघड.
बोवा (पु.) बावा, बुवा.
बोहचक (सं. बहुवाचक. वि.) वाचाळ.
बोहणी, बोहनी (सं. भवानी. स्त्री.) पहिली रोखीची विक्री.
बोहरा, बोहरी (पु.) स्टेशनरी सामान, लोखंडी सामान इ० विकणारी मुसलमानांची एक जात.
बोहलें (न.) बहुलें पहा.
बोळ (प्रा. पु.) एक अलंकार (रं०यो० ८।१६८)एक औषध; अरुंद गल्ली;(वि.) तांबडा(मोरो० कृष्ण०३२।८).
बोळकें (न.) मातीचें लहान पात्र; **तोंडाचें बोळकें होणें**—सगळे दांत पडणें.
बोळणें (क्रि.) दाट होणें; स्मरण नाहींसें होणें; बोथटणें, (भोंक) मोठें होणें.
बोळवण, बोळवणी (स्त्री.) पाठवणी, बिदागी.
बोळविणें (क्रि.) पोहोंचविण्यास जाणें, पाठविणें; नाहींसें करणें.
बोळा (पु.) चिरगुटाची गुंडाळी; **बो० फिरविणें**—पुसून काढणें.
बौद्ध (वि.) बुद्धधर्मी (पु.) विष्णूचा नवया अवतार.
ब्याद (सं. व्याधि स्त्री.) पीडा; त्रासदायक गोष्ट; त्रात्य माणूस.
ब्यारिस्टर (इं. पु.) अव्वल प्रतीचा सनदी वकील.
ब्याहाडा (पु.) एक औषधी फळ.
ब्युरॉक्रसी (इं. स्त्री.) शिरजोर अधिकारी वर्ग; नोकरशाही.
ब्र (पु.) चकारशब्द, अवाक्षर.
ब्रह्म (सं. न.) ईश्वर, परमात्मा.
ब्रह्मकटाह (सं. पु.) ब्रह्मांड.
ब्रह्मकर्म (सं. न.) ब्राह्मणांचीं धार्मिक कर्तव्यें.
ब्रह्मगांठ (सं. ब्रह्मग्रंथि. स्त्री.) अतिशय घोटाळ्याची गांठ; नेमानेम; जानव्याची गांठ.
ब्रह्मगोळ (सं. पु.) ब्रह्मांड.
ब्रह्मग्रह (सं. पु.) ब्रह्मराक्षस.
ब्रह्मचर्य (सं. न.) चार आश्रमांपैकीं पहिला; स्त्रीसंग न करण्याचें व्रत.
ब्रह्मचारी (सं. पु.) अविवाहित मनुष्य; विवाहित असून इंद्रियदमन करून राहणारा; सोडमुंज न झालेला ब्राह्मण.
ब्रह्मटाळी (स्त्री.) योगाचा एक प्रकार; रेंगाळलेलें काम.
ब्रह्मतेज (सं. न.) ब्राह्मणाच्या अंगची तेजस्विता.
ब्रह्मदेव (सं. पु.) ब्रह्मा; त्रिमूर्तींपैकीं पहिला.
ब्रह्मद्रोह (सं. पु.) ब्राह्मणांचा द्वेष.
ब्रह्मनंदिनी (सं. स्त्री.) सरस्वती.
ब्रह्मपद (सं. न.) अतिशय उच्च पद किंवा स्थान.
ब्रह्मबंधु (सं. पु.) भ्रष्ट ब्राह्मण.
ब्रह्मयज्ञ (सं. पु.) वेदाध्ययन; ऋषि-यज्ञ.
ब्रह्मरंध्र (सं. न.) तालुस्थानचें छिद्र.
ब्रह्मराक्षस (सं. पु.) पिशाच झालेला विद्वान् ब्राह्मण.
ब्रह्मरेखा, ब्रह्मरेषा (स्त्री.) **ब्रह्मलिखित** (न.) **ब्रह्मलेख** (पु.) दैवीं लिहिलेली कधीं न टळणारी गोष्ट.

ब्रह्मर्षि (सं. पु.) ब्राह्मण असून ऋषि.
ब्रह्मलोक (सं. पु.) सत्यलोक.
ब्रह्मवीणा (सं. पु.) एक प्रकारचें वीणावाद्य. [ब्राह्मणांची सभा.
ब्रह्मवृंद (सं. पु.) ब्राह्मणांचा समुदाय,
ब्रह्मसमंध (पु.) ब्राह्मणाचें पिशाच.
ब्रह्मसाक्षात्कार (सं. पु.) ब्रह्मदर्शन, ब्रह्मप्राप्ति.
ब्रह्मसूत्र (सं. न.) यज्ञोपवीत. [कर्ज.
ब्रह्मस्व (सं. न.) ब्राह्मणाची मालमत्ता;
ब्रह्महत्या (सं. स्त्री.) ब्राह्मणाचा वध.
ब्रह्मज्ञान (सं. न.) ब्रह्मविषयक ज्ञान; शहाणपणाच्या गोष्टी.
ब्रह्मा (सं. पु.) ब्रह्मदेव.
ब्रह्मांड (सं. न.) विश्व.
ब्रह्मानंद (सं. पु.) ब्रह्मप्राप्तीपासून होणारा आनंद; अतिशय आनंद; **ब्रह्मानंदीं टाळी लागणें**—सच्चिदानंदस्वरूपांत तल्लीन होणें.
ब्रह्मी (सं. स्त्री.) एक औषधी वनस्पति.
ब्राह्म (सं. पु.) ब्रह्मसमाज नांवाच्या पंथांतला मनुष्य.
ब्राह्मण (सं. पु.) ब्राह्मण. द्विज, विप्र; **ब्रा॰घालणें** –ब्राह्मणांस भोजन देणें.
ब्राह्मणजन (सं. पु.) पाणक्या किंवा धोतरवडव्या ब्राह्मण.
ब्राह्मणभोजन, ब्राह्मणसंतर्पण (सं. न.) ब्राह्मणांस केलेलें अन्नदान.
ब्राह्मणाऊ (वि.) ब्राह्मणांच्या तऱ्हेचा.
ब्राह्मणी (स्त्री.) ब्राह्मणस्त्री (वि.) ब्राह्मणांची. [ब्राह्मणपणा.
ब्राह्मण्य (सं. न.) ब्राह्मणांचा समुदाय;
ब्राह्ममुहूर्त (सं. पु.) पहांटच्या चार घटका रात्रीपासून दोन घटका रात्रीपर्यंतचा काळ.
ब्राह्मविवाह (सं.पु.) विद्वान् वरास सालंकृत कन्यादान करण्याची विवाहपद्धति.
ब्रीद (सं. न.) प्रतिज्ञा; शील; बाणा; विवक्षित गोष्टीच्या बाण्याचें दर्शक चिन्ह; बिल्ला, पदक, कडें वगैरे.
ब्रूस (इं. ब्रश. पु.) कुंचा; कुंचली.

भ.

भ (सं. न.) नक्षत्र; राशि.
भक (सं. भक्ष. पु. न.) पिशाचाला अर्पण केलेलें अन्न; बळि.
भकणें (क्रि.) बहकणें.
भकभक (स्त्री.) भूक; आग; वखवख.
भकाविणें (क्रि.) भलतीकडेस नेणें; गोंधळविणें.
भकास (वि.) उजाड, उदास.
भक्कम (वि.) मजबूत; पुष्कळ.
भक्त (सं. पु.) निष्ठावंत उपासक; भात.
भक्तवत्सल (सं. वि.) भक्तावर अति प्रेम करणारा.
भक्ति (सं. स्त्री.) निष्ठा; श्रद्धा; आवड.
भक्तिमान् (सं. पु.) श्रद्धायुक्त.
भक्तिमार्ग (सं.वि.) देवाच्या भक्तीच्या द्वारें मोक्षसाधन घडतें असें मत; त्या मताचा संप्रदाय.
भक्तियोग (सं. पु.) उपासना.
भक्तीण (सं. स्त्री.) भक्ति करणारी स्त्री.
भग (सं. न.) क्षत, छिद्र; ऐश्वर्य; स्त्रियांचें उपस्थ.
भंग (सं. पु.) तरंग; लाट; नाश; मोड; अपाय; (स्त्री.) भांग.
भंगट, भंगड (वि.) भांग पिणारा.
भगण (सं. पु.) नक्षत्रसमुदाय. [ावणें.
भंगणें (क्रि.) मोडणें; छिन्न होणें, नाश
भगंदर (सं. पु.) एक रोग.
भगत (सं. भक्त. पु.) आराधी, उपासक.
भगदड, भगदळ, भगदाड (न.) मोठें भोंक; खिंड.
भगभग (स्त्री.) आग, दाह; पीडा.
भगभगाट (पु.) फार व सतत चाललेली भगभग किंवा आग.
भगर (स्त्री.) वऱ्याचे तांदूळ.
भगरा, भगराळा (पु.) कोरडा चुरा.
भगवंत (सं. भगवत्. पु.) ईश्वर; अलौकिक सामर्थ्यवान् पुरुष. [रच्याची पूड.
भगवती (सं. स्त्री.) देवी; तांबऱ्या मि-
भगवा (वि.) कावेच्या रंगाचा; **भ॰ झेंडा**–पेशव्यांचें निशाण.

भगवान् (सं. पु.) ईश्वर; (वि.) षड्गुणैश्वर्यसंपन्न.
भगळ, भगळी, भगाड (स्त्री.) भेग, चीर, खिंडार.
भगास (वि.) उजाड, उध्वस्त.
भगिनी (सं. स्त्री.) बहीण.
भंगी (सं. स्त्री.) रीति, प्रकार (पु.) मेहेतर, झाडूवाला; (वि.) भंगट.
भगीरथ प्रयत्न—यत्नाची पराकाष्ठा.
भंगुर (सं. वि.) नाश पावणारें.
भगेंद्र (सं. भगंदर. न.) भगंदर रोगाचें पडणारें क्षत.
भग्न (सं. वि.) मोडलेलें; नष्ट; पराभूत.
भचक्र (सं. न.)नक्षत्रमंडल, राशिमंडल.
भजक (सं. पु.) भक्त, उपासक, सेवक.
भंजक (सं. पु.) नाशकर्ता.
भजणें (क्रि.) पूजा किंवा भक्ति करणें; घेणें.
भजन (सं. न.)सेवा, पूजा; नामस्मरण.
भंजन (सं. न.) विध्वंस; पराजय; तीव्रता नाहींशी करणारी वस्तु.
भजनी (वि.) भजन करणारा, भाविक.
भजें (न.) बोंड, तळलेलें हरभऱ्याच्या पिठाचें रुचकर खाद्य.
भट (सं. पु.) योद्धा; **तुझ्या कामांत भट पडो**-हिंदुस्थानी भाषेंत–भटम्हभट्टी; अर्थात् जाळून नाश करणारी; यावरून भट पडो = नाश होवो असा अर्थ.
भटकणें (क्रि.) रिकामें हिंडणें, फिरणें.
भटजी (पु.) भिक्षुक ब्राह्मणाविषयीं सन्मानार्थ शब्द.
भटारखाना (हिं.भटियारखाना पु.) खाणावळ, होटेल.
भटारी (पु.) भटारखाना ठेवणारा.
भटूर (न.) एक धातु.
भट्ट (सं. पु.) विद्वान् भिक्षुक ब्राह्मण.
भट्टी (हिं. भट्ठा. स्त्री.) अग्निसंस्कार करण्याची जागा; दारूचा कारखाना; रचना, पद्धति; काम. [तेजस्वी.
भडक (हिं. स्त्री.) आग, चमक; (वि.)
भडकणें (क्रि.) मोठ्या जोरानें पेट घेणें; एकानें उघड खाणें; भटकणें; उधळणें.
भडकदार (वि.) तेजस्वी, चकचकित, डोळ्यांत भरण्यासारखें.
भडका (पु.) मोठी आग; दाह.
भडकावणें (क्रि.) तोंडांत मारणें.
भडंग (हिं. वि.) उदार; उधळ्या.
भडंगभिकारी (पु.) भिकाऱ्यांचा वर्ग किंवा समुदाय.
भडभडणें (क्रि.) प्रवाह सुटणें.
भडभडां (अ.) विपुलतेनें; त्वरेनें.
भडभडाट (पु.) अग्नीचा डोंबाळा; गर्जना; गोंधळ.
भडभड्या (वि.) मनास येईल तें विचार न करतां बोलून टाकणारा.
भडभुंज्या (हिं. भडभुंजा पु.) चुरमुरे इ. भाजके पदार्थ विकणारा. [साजिंदा.
भडवा (हिं. पु.) कसबीण, वेश्या इ. चा
भडाग्नि (सं. पु.) प्रेतास दिलेला मंत्रविरहित अग्नि.
भंडार (सं.भांडार. न.) खजिना; (पु.) हळदीची पूड.
भंडारखाना (फा. पु.) कोशागार, खजिना.
भंडारा—सर्वांनीं एकत्र देवाचा प्रसाद घेण्याचा समारंभ.
भंडारी (पु.) ताडी, माडी, वगैरे काढून विकणारा; लहान फडताळ; भंडार ठेवण्याची पिशवी.
भंडावणें (क्रि.) सळो का पळो करून सोडणें; अतिशय त्रास देणें.
भडिमार (पु.) एकसारखा मारा, हल्ला.
भंडी (स्त्री.) अंत्याक्षरी कविता म्हणण्याचा खेळ.
भणका (पु.) माशांचा घोळका; त्यांचा घुमणारा नाद; गोंधळयुक्त नाद.
भणक्या (स्त्री. अने.) भणभण, सारखें फिरत राहणें; रिकामें भटकणें.
भणग, भणंग (हिं. भडंग पु.) दरिद्री, ओसाड जागा.
भणभणणें (क्रि.) भणभण असा आवाज होणें; कपाळ उठणें; उजाडणें.
भणभणाट (पु.) मोठा भणभण असा घुमणारा आवाज;उजाडपणा,उध्वस्तता.

भणभणीत (वि.) ओकें, शून्यवत्; प्रकाशित.
भत्ता (हिं. भता. पु.) पगाराशिवाय मिळणारी रोजी, खेरीज मुषाहिरा.
भदभद (स्त्री.) फुटक्या भांड्याचा आवाज.
भदें (न.) आंत अग्नि असलेलें खापर, फुटकें भांडें; बद्द आवाजाचें वाद्य; दुर्दशाग्रस्त माणसाची अवस्था; **तोंडाचें भदें करणें**—शिवीगाळ करणें.
भद्र (सं. न.) कल्याण, देवळाचा सभामंडप; सिंहासन (वि.) मंगलकारक.
भद्रकाळी (सं. स्त्री.) दुर्गा.
भद्रा (सं. स्त्री.) ज्योतिषांत अकरा करणांपैकीं सातवें; शुक्ल पक्षाची द्वितीया, सप्तमी व द्वादशी. [गासन.
भद्रासन (सं. न.) सिंहासन; एक यो-
भम्या (वि.) दुर्दैवी; करंटा.
भपका, भबका (पु.) थाटमाट; वासाचा लोट, अग्नीच्या ज्वाळा; तिखटाचे वगैरे कण उडून हवेंत मिसळणें; अत्तर काढण्याचें यंत्र.
भबकणें (क्रि.) झपाट्यानें वाहून पसरणें; जोरानें येणें; गर्जना करणें.
भबकी (स्त्री.) फुंकारा, सुस्कारा; बढाई; फूस; किंमतींत एकदम केलेली वाढ; सुमका; वदंता.
भंबेरी (स्त्री.) बचेरी, फजीती.
भंबोनाथ (पु.) टोणपा, मूर्ख.
भय (सं. न.) भीति, धास्ती.
भयंकर (सं. वि.) भीतिप्रद.
भयभीत (सं. वि.) भ्यालेला, भीतीनें बावरलेला. [सारखें, घोर.
भयाण (वि.) उजाडीमुळें भय वाटण्या-
भयानक (सं. वि.) भयंकर (पु.) नवरसांपैकीं एक.
भयावह (सं. वि.) धोक्याचें, भयप्रद.
भर (सं. पु.) बहर; उत्तेजन; उणीव भरून काढणारी गोष्ट, भरती; जोर. **भर करणें**-देऊन टाकणें; **भरीं भरणें**—नादीं लागणें; **भरीस पडणें**-अभिमानास पेटणें.
भरकटणें (क्रि.) सरकणें.
भरकन् (अ.) चटादिशीं, पटकन्.
भरकाड, भरकांड (न.) गवत, छिलप्या वगैरे भुरकन् जळणारें जळण.
भरगच्ची (वि.) कलाबतूचें (वस्त्र); विपुल; गच्च भरलेलें.
भरजरी (वि.) सर्वस्वीं जरीचें; भरगची.
भरज्वानी (फा. भरजवानी. स्त्री.) ऐन तारुण्य.
भरड (स्त्री.) भरडलेली डाळ; साळी भरडून केलेले तांदूळ (वि.) जाड.
भरडणें (क्रि.) जाड दळणें.
भरडा(पु.) कळणा, जाड दळण.
भरण (सं. न.) पोषण; भरती; भर.
भरणा (पु.) जमाव, संग्रह; पूर्णता; खजिन्यांत नेऊन देणें.
भरणी (स्त्री.) भर; दुसरें नक्षत्र; श्राद्धाचा एक प्रकार; वस्ती.
भरतखंड (सं. न.) भारतवर्ष.
भरताड (स्त्री.) मालानें भरुन आलेल्या गाड्यांची खेप; भरून येणें.
भरती (स्त्री.) समुद्राच्या पाण्याची वाढ; भरभराट; वृद्धि; पूर्णता.
भरतें (न.) पूर्णता, पूर्तता; उमाळा.
भरदार (वि.) गच्च भरलेलें.
भरधाव (अ.) पूर्ण वेगानें.
भरपाई (स्त्री.) भरणा; पोंच, पावती.
भरपूर (हिं. वि.) पुष्कळ, रगड,विपुल.
भरभर, भरभरां (अ.) त्वरेनें.
भरभराट (स्त्री.) उत्कर्ष; चलती.
भरवणें (क्रि.) तोंडांत घास देणें; जेवू घालणें.
भरवसा, भरवंसा (हिं. भरोसा. पु.) विश्वास; **भ०चें कूळ**—खात्रीचा मनुष्य; दृढभाव; **भ० म्हशीस टोणगा**—जो काम करील अशी पूर्ण खात्री त्याच्याचकडून निराशा होणें.
भराडा, भराडी (पु.) डौर वाजवून कीर्तन करणारा, पुजारी.
भराभर, भरभरा (अ.) झपाट्यानें.
भरारणें (क्रि.) भरभरणें.
भरारी (स्त्री.) उड्डाण, अति त्वरेनें उंच किंवा दूर जाणें.

भराव (पु.) खांच बुजविण्यासाठीं आंत टाकलेली भर.
भरीत (न.) गाडी इ० भरण्याइतकें ओझें; एक प्रकारचें रायतें.
भरीव (वि.) भरलेलें, घट्ट.
भरोभरी (स्त्री.) भरती, पूर्णता.
भरोसा (हिं. पु.) भरंवसा, विश्वास.
भर्ता (सं. पु.) पति; भ्रतार.
भर्त्सन (सं. भर्त्सन न.) **भर्त्सना**(स्त्री.) निंदा, धिक्कार; धमकी.
भलता (वि.) कोणीहि, अविवक्षित; संबंध नसलेला. [अयोग्य.
भलता सलता (वि.) कोणता तरी.
भला (सं. भद्र वि.) चांगला, बरा; सुस्वभावी.
भलाइकी, भलाई (स्त्री.) चांगुलपणा.
भलाई बुराई (हिं. स्त्री.) बरेवाईटपणा.
भलावण (गुज. भलामण स्त्री.) शिफारस–पत्र, वरात–चिठ्ठी; चेक.
भलें (अ.) चांगलें ! वाहवा ! खूप !
भल्ल (सं. पु.) भाल्याचें किंवा बाणाचें अग्र.
भल्लातक (सं. पु.) बिब्बा.
भल्लुक, भल्लूक (सं. पु.) अस्वल.
भव (सं. पु.) संसार, जन्म, उत्पत्ति; अस्तित्व; महादेव.
भवंडणें (प्रा. क्रि.) गरगर फिरविणें.
भवंड, भवंडी (स्त्री.) भोंवंड, चक्कर, मूर्च्छा.
भंवतां, भंवताला, भंवतालीं (अ.) सभोंवतीं.
भवति न भवति (सं. स्त्री.) चर्चा,वाद.
भवतीं, भंवतें (अ.) सभोंवतीं.
भवन (सं. न.) गृह; होणें.
भवमोचन (सं. वि.) संसारांतून सोडविणारा (न.) मुक्ति.
भंवरा (सं. भ्रमर पु.) भ्रमर; गरगर फिरणारा मुलांचा अणीदार लाकडी चेंडू.
भंवरी (स्त्री.) भ्रमण; भ्रमरी.
भवानी (सं. स्त्री.) देवी, पार्वती;वोहनी
भवितव्य (सं. न.) होणारें; नशीब.
भविष्य (सं. न.) पुढें होणारी गोष्ट; तिच्या विषयीं अगोदर करून ठेवलेलें भाकीत; (पु.) पुढें येणारा काळ.
भविष्यवादी (सं. पु.) पुढें काय होईल तें सांगणारा; अति दूरदृष्टि पुरुष.
भविष्योत्तर (सं. न.) पुढें होणाऱ्या गोष्टीचें अगोदर कथन.
भव्य (सं. वि.) प्रशस्त, टोलेजंग; भविष्य; (न.) कल्याण.
भसभशीत (वि.) कोरडें,शुष्क,भरभरीत.
भसाडा (वि.) जाडा, स्थूळ.
भस्म (सं. न.) राख, रक्षा, विभूति.
भस्मरोग (पु.) जेवढें खावें तेवढें भस्म व्हावें, पण अंगीं लागूं नये, असा रोग.
भस्मासुर (सं. पु.) सर्वांस जाळून टाकण्याची शक्ति असलेला एक दैत्य; विध्वंस करणारा; अतिशय खादाड.
भक्षक (सं. वि.) खाणारा.
भक्षण (सं. न.) खाण्याची क्रिया; अन्न.
भक्षणें (क्रि.) खाणें. [अन्न, खाद्य.
भक्ष्य (सं. वि.) खाण्यास योग्य (न.)
भा (सं. स्त्री.) शोभा; तेज, प्रभा.
भाई (हिं. पु.) भाऊ; **भाईचारा**(पु.) सख्यभाव; **भाईबंद** (पु.) भाऊबंद.
भाऊ (सं. भ्रातृ. पु.) बंधू.
भाऊबंद (पु.) नातेवाईक.
भाऊबंदकी (स्त्री.) भाऊपणा; भावांभावांतलें वितुष्ट.
भाऊबीज (सं. भ्रातृद्वितीया. स्त्री.)कार्तिक शु० २ (या दिवशीं बहीण भावाला मेजवानी देते व ओवाळते.)
भाओजी (पु.) दीर.
भाक (सं. भाषा. स्त्री.) भाषण; वचन, खात्री, आश्वासन; करार; नवस फेडीन अशी खात्री करण्यासाठीं देवापाशीं ठेवलेली वस्तु.
भाकड (वि.) दूध देईनाशी झालेली (गाय, म्हैस इ०); निरर्थक.
भाकडकथा (स्त्री.) रिकामी, पोकळ, असंबद्ध गोष्ट.
भाकणें (सं. भाष्. स्त्री.) भविष्य सांगणें; अभिवचन देणें (प्रा.) उच्चारणें.

भाकर (स्त्री.) भाकरी, रोटी.
भाकीत (न.) भविष्य.
भाग (सं. पु.) अंश, हिस्सा, वांटा; दैव; भागाकाराचें फळ (प्रा. पु.) थकवा.
भांग (सं. भंग. स्त्री.) एक कैफी पदार्थ; घोटा; (पु.) केस दोन बाजूंस विभागल्यावर त्यांच्यामध्यें पडणारी रेषा, ओहोटी; **भांगेंत तुळस**–वाईट आईबापांच्या पोटीं चांगली संतति.
भागणें (क्रि.) एका संख्येचे दुसऱ्या संख्येयेवढे भाग पाडणें; थकणें, दमणें; निर्वाह होणें; चालणें.
भागवत (सं. वि.) भगवंतविषयक; भगवद्भक्त, (पु.) विष्णुभक्त; (न.) अठरा पुराणांपैकीं एक.
भागविणें (क्रि.) दमविणें; चालविणें; निर्वाह करणें.
भांगसळ (स्त्री.) भांग पाडण्यासाठीं केलेली चांदीची सळई किंवा काडी.
भागाकार (सं. पु.) अंकगणितांत— संख्येचे कांहीं नियमित प्रमाणानें भाग पाडण्याची क्रिया; तिचें फळ.
भागानगर (न.) दक्षिण हैद्राबाद.
भागिनेय (सं. पु.) भाचा; **भागिनेयी** (स्त्री.) भाची.
भागी (सं. स्त्री.) सरकत; (पु.) वांटेकरी.
भागीदार, भागीन (पु.) वांटेकरी.
भागीरथी (सं. स्त्री.) गंगा.
भागूबाई (स्त्री.) भित्रा पुरुष.
भाग्यवंत, भाग्यशाली, भाग्यवान् (सं. वि.) दैववान्.
भाग्यहीन (सं. वि.) दुर्दैवी.
भांग्या (वि.) भांगट.
भाग्योदय (सं. पु.) उत्कर्षाचा काल.
भाचा (पु.) बहिणीचा मुलगा; **भाची**– बहिणीची मुलगी; एखाद्या स्त्रीच्या भावाचा मुलगा.
भाचेजावई (पु.) भाचीचा नवरा.
भाचेसून (स्त्री.) भाच्याची बायको.
भाज, भाजा (सं.भार्या. स्त्री.) स्त्री; पत्नी.
भाजक (सं. पु.) भागणारी संख्या.
भाजकट (वि.) किंचित् भाजलेलें; भाजक्या वासाचें.
भाजका (वि.) भाजलेला.
भांजगड—भानगड पहा.
भाजणी (स्त्री.) पांचचार धान्यें एकत्र भाजून केलेलें पीठ; भाजण्याची क्रिया; जमीन भाजणें.
भांजणी (सं. भंजन. स्त्री.) अंकगणितांत–परिमाणाच्या संख्येस दुसऱ्या सजातीय परिमाणाच्या संख्येचें रूप देण्याची कृति.
भाजणें (क्रि.) पक्व करणें, शेकणें, पोळणें; (न.) धान्य भाजण्याचें खापर.
भाजन (सं. न.) पात्र;भांडें.
भाजा (सं. भार्या. स्त्री.) पत्नी.
भाजी (स्त्री.) शाक; चोळामोळा.
भाजीपाला (पु.) सामान्यतः भाजी.
भाजीभाकर—साधें जेवण.
भाज्य (सं. न.) अंकगणितांत—जिला भागावयाचें ती संख्या.
भाट (पु.) स्तुतिपाठक; (स्त्री.) ओहोटीच्या वेळीं उघडी पडणारी समुद्रांतली जागा; उंसाच्या लागवडीची जमीन; उखर जमीन (ज्ञा० १३।४५)
भाटिव (स्त्री.) स्तुति.
भाटी (स्त्री.) मांजरी; नदीच्या पात्रांत उघडी पडलेली जागा./ नदीच्या किंवा खाडीच्या कांठची सुपीक जमीन.
भाट्या (पु.) गुजराथ्यांतली एक जात.
भाड (सं. भाटक. स्त्री.) दलाली; कुंटणपणानें मिळालेलें द्रव्य. [करणारा.
भांड (सं. पु.) नाटक, तमाशा वगैरे
भांडकुदळ (वि.) भांडखोर.
भाडखाऊ (पु.) घरच्या स्त्रियांच्या वेश्यापणावर निर्वाह करणारा. [णारा.
भांडखोर, भांडगा (वि.) कलह कर-
भांडण (न.) कलह, तंटा.
भांडणें (स्त्री.) तंटा करणें.
भाडभीड (स्त्री.) मुरवत.
भांडवल (न.) पुंजी; व्यापारांत घातलेला पैसा.
भांडागार (सं. न.) **भांडार** (न.) **भांडारखाना** (हिं. पु.) **भां**-

डारगृह (सं. न.) खजिना, द्रव्य-संग्रहस्थान.
भांडारी (सं. पु.) खजीनदार.
भांडावणें (प्रा. क्रि.) बंद होणें.
भांडें (सं. भांड न.) पात्र, वासन; प्रसूतीच्या वेळीं निघणारी वार; तोफ. (दा. ३।७।७२) नागपुराकडे-दागिना.
भाडें (सं. भाटक न.) दुसऱ्याच्या पदार्थाच्या उपभोगाबद्दल त्यास द्यावयाचें द्रव्य.
भाडेकरी (पु.) भाड्यानें घेणारा.
भाडोत्री (पु.) पैसे घेऊन काम करणारा.
भात (न.) टरफलासह तांदूळ, साळी; (पु.) शिजवलेले तांदूळ; (स्त्री.) पत, नांव; प्रकार; तऱ्हा.
भातकुली (स्त्री.) मुलींचा स्वैंपाकाचा खेळ.
भातकुलें, भातकूल, भातुकें (न.) भातुकलीचा (अर्थात् थोडा) पदार्थ.
भाता (सं. भस्रा पु.) वारा भरण्याची कातड्याची पिशवी; बाण ठेवण्याची पिशवी, शरासन.
भातुक, भातुकें (प्रा. न.) खाद्य,खाऊ.
भातुकली, भातुकलें-भातकुली, भातकुलें पहा.
भादरणें (सं. भद्राकरण.क्रि.) केस काढणें.
भादरपट्टी (स्त्री.) हजामत; तासडपट्टी, खरड.
भादवा, भाद्रपद (सं. भाद्रपद. पु.) हिंदु वर्षाचा साहवा महिना.
भान (सं. न.) चैतन्य, शुद्धि; अंतःकरणाची जागृत स्थिति, स्मृति.
भानगड (स्त्री.) गोंधळ, घोटाळा, तंट्यास कारण.
भानामती (स्त्री.) जादू, हातचलाखी.
भानु (सं. पु.) सूर्य. **भानुनंदन** (सं. पु.) सूर्यपुत्र, कर्ण; **भानुवासर** (सं. पु.) रविवार.
भाबडा (वि.) भोळा, साधासिधा.
भांबावणें (क्रि.) घाबरणें, भ्रम पावणें.
भामटा (पु.) उचल्या, भुरटेचोर.
भामिनी (सं. स्त्री.) रागीट स्त्री.
भार (सं. पु.) ओझें, वजन, समुदाय.
भारणें (क्रि.) मंत्र घालणें; मंत्रानें मोहित करणें; वश करून ठेवणें.
भारणें (प्रा.क्रि.) जड होणें (ज्ञा.१४।९१).
भारत (सं. पु.) हिंदुस्थान (न.) महाभारत; मोठी गोष्ट. [गोसावी.
भारती (सं. स्त्री.) सरस्वती; वाणी;
भारतीय (सं. वि.) हिंदुस्थानचा; **भा० वीर**-महाभारतांत वर्णिलेल्या सारखा शूर योद्धा.
भारदस्त, भारदार (सं. फा. वि.) जड, वजनदार, महत्वाचें.
भारदारी (वि.) ओझ्याचा.
भारद्वाज (सं. पु.) एक पक्षी (कुकुटकुंभा); एक ऋषि.
भारंभार (वि.) सारख्या वजनाचें.
भारवाहक (सं. वि.) ओझें वाहणारा; हमाल.
भारशिंग (न.) सांबराचें शिंग.
भारा (पु.) ओझें, पेंढी.
भारावणें (क्रि.) जड होणें.
भारी (वि.) अधिक जड; पुष्कळ;बहुमोल.
भारूड (न.) लांबच लांब व गुंतागुंतीची कथा.
भार्गव (सं. पु.) परशुराम.
भार्या (सं. स्त्री.) पत्नी.
भाल (सं. भल्ल. स्त्री.) भाल्याचें अग्र किंवा फळ; (न.) कपाळ.
भालदार (पु.) वेत्रधारी; राजाजवळचा छडीदार सेवक.
भाला (सं. भल्ल. पु.) एक शस्त्र; भाल्याच्या लांबी इतकें अंतर;**भाला घालणें**-दूध काढतांना दोरीनें गाईचे पाय बांधणें.
भालू, भालूक (सं.भल्लुक. स्त्री.) अस्वल.
भालू (स्त्री.) कोल्ही. [शिपाई.
भालेकरी (पु.) भाला धारण करणारे
भालेराई (स्त्री.) पुंडाई.
भाव (सं. पु.) मन, अंतःकरण, अभिप्राय, अंतःकरणाची स्थिति; मनोवृत्ति; निष्ठा, भक्ति, अर्थ, आशय, हेतु; धर्म, गुण; चेष्टा, हावभाव; जन्म; अस्तित्व; दर; भाऊ; माया, कपट. (वि.) मिथ्या.

भावजई, भावजय (सं. भ्रातृजाया. स्त्री.) भावाची बायको.
भावंडें (न.) एक्या आईबापाचीं मुलें.
भावणें (सं. भाव. क्रि.) मानणें; विचार करणें; कल्पणें; वाटणें; मानवणें; आवडणें; इच्छिणें.
भावना (सं. स्त्री.) कल्पना; निष्ठा; चिंतन; रोगाचा उद्भव; स्वभाव, प्रकृति.
भावली (स्त्री.) **भावलें** (न.) बाहुली.
भाववाचक नाम (सं. न.) व्याकरणांत-प्राणी अथवा पदार्थ यांच्या धर्मांचा म्हणजे गुणाचा बोध करून देणारें नाम.
भावार्थ (सं. पु.) तात्पर्य, सारांश.
भाविक (सं. वि.) श्रद्धायुक्त, निष्ठावंत.
भावी (सं. वि.) होणारें.
भावीण (स्त्री.) देवीच्या सेवेला स्वतःला अर्पण करणारी स्त्री; देवदासी.
भाव्य (न.) भविष्य, दैव.
भाषण (सं. न.) बोलणें, व्याख्यान.
भाषा (सं. स्त्री.) मनांतल्या कल्पना शब्दांच्या द्वारें बाहेर प्रकटण्याचें साधन; बोली; व्याख्या.
भाषांतर (सं. न.) तर्जुमा, छाया.
भाष्य (सं. न.) व्याख्या, टीका, विवरण.
भाष्यकार (सं. पु.) व्याख्या-कर्ता, (विशेषतः श्री शंकराचार्य.)
भास (सं. पु.) अनिश्चित ज्ञान; भ्रांति, शंका; बाह्य सादृश्य; रीत.
भासणें (क्रि.) वाटणें, शंका येणें; समजणें.
भासमान (सं. वि.) भासणारें.
भास्कर (सं. पु.) सूर्य, रवि.
भास्वत् (पु.) सूर्य.
भास्वर (सं. वि.) तेजस्वी.
भाळ (सं. भाल. न.) कपाळ. [फिदा होणें.
भाळणें (क्रि.) भुलणें, मोहित किंवा वश होणें;
भाळाभोळा (वि.) भाबडा.
भिकट (वि.) भेकड, भित्रा.
भिकबाळी (स्त्री.) पुरुषांनीं कानांत घालण्याचा मोत्यांचा दागिना.
भिकार (न.) भिकाऱ्यांची गर्दी किंवा समुदाय (वि.) भिकारडी; तुच्छ.
भिकारखोड (स्त्री.) **भिकारचाळा** (पु.) **भिकारचेष्टा** (स्त्री.) भिकारपणाचे ढंग.
भिकारचोट (वि.) दरिद्री, तुच्छ, कंजूष.
भिकारडा (पु.) तुच्छार्थी-भिकारी.
भिकारलाड (पु.) मुलाला विघडविण्यासारखे लाड.
भिकारी (पु.) भीक मागून पोट भरणारा; (वि.) तुच्छ, क्षुद्र.
भिंग (न.) सपाट कांच; आरसा; (प्रा. न.) अभ्रक.
भिंगरी (स्त्री.) गरगर फिरणारें लहान मुलांचें एक खेळणें; वाटोळा लहान तुकडा.
भिंगारणें (क्रि.) झुगारणें.
भिंगुळ, भिंगुळवाणें (प्रा. वि.) भयंकर, उदास.
भिंगुलें (न.) आरसा, काच.
भिंगोरी (स्त्री.) भिंगरी, भोंवरा.
भिजकट, भिजका, भिजट (वि.) कांहींसा भिजलेला.
भिजण (स्त्री.) भिजत घातलेली डाळ.
भिजणें (क्रि.) ओलें होणें; **भिजत कांबळें (घोंगडें)**—निकालास न लागतां लांबणीवर पडलेलें काम.
भिजपाऊस (पु.) जमीनींत चांगला मुरेल असा पाऊस.
भिजविणें (क्रि.) ओलें करणें. **हात भिजविणें**-लांच देणें; **हात भिजणें**-जेवण्याचा प्रसंग येणें.
भिडणें (क्रि.) येऊन पोंचणें; स्पर्शणें; झगडणें; भेटणें; खुपसणें.
भिडतू, भिडू (पु.) खेळांतील जोडीदार.
भिडस्त (वि.) संकोच धरणारा, लाजाळू.
भिंडीपाळ, भिंडीमाळ (पु.) गोफणीचा दगड (मुक्त० रामा० ४।५१).
भिणें (सं. भी. क्रि.) भीति वाटणें.
भिंत (सं. भित्ति स्त्री.) दिवाल.
भितरा, भिता, भित्रा (वि.) भ्याड,
भितरीं (अ.) आंत.
भितळें (प्रा. न.) कोलीत (हरि० १४।१३२).

भिंताड (स्त्री.) पडकी, आच्छादनविरहित किंवा लहान भिंत. [वज्र.
भिडुर (सं. वि.) मोडणारें; ठिसूळ(न.)
भिनणें, भिंदणें (सं. भिद् क्रि.) आंत शिरून व्यापणें; ठसणें.
भिन्न (सं.वि.) निराळा,फुटका, तोडलेला.
भिमथडी (स्त्री.) भीमा नदीच्या कांठचा प्रदेश.
भिरकंडा (पु.) **भिरकंडी, भिरकांडी** (स्त्री.) चक्कर, फिरकी, झोकांडी.
भिरकावणें (क्रि.) झुगारणें.
भिरकुंड, भिरकुडें, भिरकूट (न.) बोरूंतला गीर. [झीट, चक्कर.
भिरकें (न.) रागाचा झपाटा; भूतबाधा;
भिरड, भिरंड (न.) रागाचा झटका.
भिराभिरणें (क्रि.) फिरणें, तिरमिरी येणें.
भिरभिरें (न.) वाऱ्यानें फिरणारें कागदाचें चक्र.
भिररेवडी (स्त्री.) फजिती, हुर्यो.
भिलावा (सं. भल्लातक. पु.) बिब्बा.
भिल्ल (सं. पु.) एक रानटी जात.
भिल्लटी, भिल्लणी (स्त्री.) भिल्लीण.
भिल्लाण (पु.) भिल्लांचा देश.
भिल्लिणी (स्त्री.) भिल्लीण.
भिवई (सं. भ्रूवर्तिका. स्त्री.) भोंवई,भुंवई.
भिवविणें (क्रि.) भिण्यास लावणें, भय दाखविणें.
भिशी (गुज. स्त्री.) खाणावळ.
भिसळ (सं.मिश्रण. स्त्री.) मिसळ,मिश्रण.
भिसें (सं. बिस. न.) कमळाचा देंठ.
भिस्त (स्त्री.) विश्वासस्थान, आधार, आश्रय. [पाणक्या.
भिस्ती (फा. पु.) मुसलमान जातीचा
भिस्मिल्ला (अर.बिस्मिल्ला पु.) मूळ अर्थ–ईश्वराच्या प्रार्थनेचा आरंभ; रूढ अर्थ–एकंकार, गोंधळ.
भिक्षणें (सं. भिक्ष् क्रि.) भिक्षा मागणें.
भिक्षा (सं. स्त्री.) भीक, याचना; दान.
भिक्षाळ, भिक्षावळ (स्त्री.) मुंजींत ब्रह्मचाऱ्यानें मागितलेली भिक्षा.
भिक्षु (सं. पु.) भिक्षा मागून राहणारा; ब्रह्मचारी, संन्यासी.
भिक्षुक (सं. पु.) याज्ञिकीवर निर्वाह करणारा ब्राह्मण. [वृत्ति.
भिक्षुकी (स्त्री.) भिक्षुकाची वृत्ति; य.चक-
भिक्षेकरी (पु.) भिकारी.
भिक्षेश्वरी (सं. स्त्री.) भीक.
भीक (सं. भिक्षा. स्त्री.) भिक्षा (निंदार्थी); **भीक लागणें**— दरिद्रावस्थ येणें; **भिकेचे डोहाळे**–पुढें येणाऱ्या दुःस्थित्यनुरूप होणाऱ्या दुर्वासना;**भीक घालणें**–दाद देणें, मोजणें.
भीकबाळी (स्त्री.) पुरुषांच्या कानांतला मोत्यांचा एक दागिना.
भीज (स्त्री.) भिजणें.
भीड (स्त्री.) संकोच; दुसऱ्याचा मनोभंग न करण्याविषयीं जपणूक; आग्रह, वशिला; दाटी, गर्दी; लोकलज्जा; **भीड न तुटणें**–मनांत नसतांहि दुसऱ्याच्या आग्रहाला बळी पडणें; **भीड भिकेची बहीण**–दुसऱ्यांचा मनोभंग न व्हावा म्हणून मनुष्य त्यांची विनंति मान्य करूं लागला म्हणजे तो लवकरच भिकेला लागावयाचा. **भीड चेपणें**–परिचयाच्या योगानें मनांतली भीति नाहींशी होणें.
भीडकर, भीडस्त, भीडसारू, भीडसाळू (वि.) भिडस्त, दुसऱ्याची भीड ठेवणारा.
भीडका (प्रा. पु.) अस्त्रविशेष.
भीडभाड, भीडमर्यादा, भीडमुर्वत (स्त्री.) संकोच, मुर्वत, पर्वा, भीड.
भीडस्त, भीडसाळू–भीडकर पहा.
भीत (सं. वि.) भ्यालेला.
भीतरीं (प्रा. अ.) आंत.
भीति (सं. स्त्री.) भय, धास्ती.
भीम (सं. वि.) भयंकर; (पु.) पांच पांडवांपैकीं दुसरा; अतिशय बळवान् मनुष्य.
भीरु (सं. वि.) भित्रा.
भीरू (सं.स्त्री.) स्त्री.
भीषण (सं. वि.) भयंकर.
भीष्मप्रतिज्ञा (सं. स्त्री.) कधीं भंग न पावणारें वचन.

भीष्माष्टमी (सं. स्त्री.) माघ शु० ८ (भीष्माचार्यांच्या पुण्यतिथीचा दिवस).
भुई (सं. भू. स्त्री.) भूमि, जमीन; बांधा.
भुईकोट (पु.) जमिनीवरचा किल्ला.
भुईघर (न.) तळघर.
भुईनळा (पु.) दारूनें भरलेलें मातीचें बोळकें. (हें भुईवर ठेवून त्यास वत्ती दिली म्हणजे दारूच्या ठिणग्या कारंज्यासारख्या जोरानें वर उडतात.)
भुईभाडें (न.) इमारत बांधलेल्या जमीनीबद्दलचें भाडें.
भुईमूग (पु.) जमीनीच्या पोटांत ज्याला शेंगा लागतात असें एक पीक.
भुईशेंग (स्त्री.) भुईमुगाची शेंग.
भुईसर (अ.) जमीनीच्या पृष्ठभागाला लागून.
भुईसरपट (अ.) जमीनीसरसा.
भुईसांड (अ.) जमीनीपासून थोडें वर.
भुक् (सं. समासांत उत्तरपदीं वि.)खाणारा; भोगणारा.
भुकटा (पु.) **भुकटी, भुकणी,भुकी** (स्त्री.) पूड. [रुग्णोगी.
भुकड, भुक्कड (वि.) बुभुक्षित; नि-
भुकणी (स्त्री.) पूड.
भुंकणें (सं. बुक्कन. क्रि.) कुत्र्याचें ओरडणें.
भुकाळू (वि.) ज्याला वारंवार भूक लागते तो, भुकेला.
भुकी (वि.) थोडीशी भूक राखून जेवणारा.
भुकेला (वि.) क्षुधित; प्राप्तीविषयीं अतिशय उत्सुक.
भुकेबंगाल (हिं. भुकेकंगाल. वि.)दरिद्री.
भुक्कड–भुकड पहा.
भुक्त (सं. वि.) खाल्लेला; गेलेला.
भुक्ति (सं. स्त्री.) जेवण; भोगवटा.
भुगराळा, भुगा (पु.) **भुगी** (स्त्री.) चुरा, चूर्ण, पीठ.
भुंगा (सं. भृंग पु.) भ्रमर; झेंगट; भ्रमण.
भुगा (पु.) **भुगी** (स्त्री.) पूड.
भुगाळ (वि.) भुगा झालेला.
भुगी (स्त्री.) पड.

भुज (सं. पु.) दंड, बाहु, हात; भूमितींत—काटकोन त्रिकोणांत कर्ण व कोटि यांच्याशिवाय राहिलेली तिसरी बाजू.
भुजंग, भुजंगम (सं. पु.) सर्प; जार.
भुजंगप्रयात (सं. न.) एक वृत्त—याच्या चरणांत १२ अक्षरें असून य, य, य, य असे चार गण असतात.
भुजवट (न.) **भुजवटा** (पु.) खांद्याचा सांधा.
भुजा (सं. स्त्री.) सबंध हात, बाहू.
भुजांतर (सं. न.) वक्षःस्थळ, छाती.
भुजारी, भुंजारी (पु.) भडभुंजा.
भुटा, भुट्टा (हिं. पु.) कणीस, मक्याचें कणीस.
भुट्टेचोर (पु.) भामटा, उचल्या.
भुंडा (वि.) शिंगें किंवा शेंडी किंवा अग्र नसलेला.
भुतणें (प्रा. क्रि.) भुलणें (ज्ञा० १७। २९६); होणें; अनुभवणें (ज्ञा०५।४७).
भुता, भुत्या (पु.) देवीचा उपासक.
भुताटकी (स्त्री.) भुतांचा व्यवहार, चेष्टा इ.
भुताटणें (क्रि.) भूत अंगांत संचारल्याप्रमाणें चाळे करणें.
भुतावळ, भुताळ (सं. भूतावलि न.) पिशाचांचा समुदाय; हलकट लोकांची टोळी; फटाके वगैरे दारूकाम एकदम पुष्कळ सोडणें.
भुत्या (पु.) देवीचा उपासक.
भुपकार (पु.) वानरांचा ' भुप ' असा शब्द.
भुपाळी (सं. स्त्री.) गायनांतली एक रागिणी; या रागिणींत रचलेलें पद्य.
भुभुःकार (पु.) वानरांचा शब्द.
भुभुक्षा (सं. स्त्री.) भूक, क्षुधा.
भुमक , भुमकी (स्त्री.) गप्प, बातमी.
भुम्या (पु.) जागेचा माहितगार, जुना रहिवासी.
भुयार (हिं. भुयार. न.) भुईघर; विवर.
भुयेर (प्रा. न.) भुयार, तळघर.
भुरकट, भुरका, भुरा (वि.) पांढरका.

भुरकणें (क्रि.) तोंडानें शोषून घेणें.
भुरका (पु.) **भुरकी** (स्त्री.) भुरकण्याची क्रिया; पूड; रुपया (वि.) भस्मी किंवा धुरकट रंगाचा.
भुरकाड (वि.) शुष्क.
भुरकाडी–ळी (स्त्री.) वाळून शुष्क झालेली काडी.
भुरकूट (न.)भुरर जळून जाणारें लांकूड.
भुरदंड (पु.) आपल्या हातून घडलेल्या नुकसानीची भरपाई करावी लागणें.
भुरभुरणें (क्रि.) पूड वगैरे हलक्या हातानें थोडथोडी पसरून टाकणें.
भुरभुरा (प्रा. स्त्री.) भेसळ.
भुररें (प्रा. न.) कौटाळ, चेटुक, भुरळ (दा. २।३।३१); वारें (विवे० पू० २।७३)
भुरळ (स्त्री.) मोहिनी, मोह, भ्रम.
भुरळणें (क्रि.) भोंक, अक्षर इ. मोठें करणें; मोहित होणें; फसलें जाणें.
भुरळें (न.) भुरळ.
भुरा (पु.) कोहळा (वि.) भुरक्या रंगाचा.
भुरी (स्त्री.) राख, भस्म; उटी.
भुलणें (क्रि.) बेशुद्ध होणें; विसरणें; लुब्ध होणें.
भुलथाप (स्त्री.) भरंवसा वाटण्याकरितां मारलेली गप्प.
भुलवण (स्त्री.) भूल; थाप; भुरळ.
भुलविणें (क्रि.) चुकविणें; वेड लावणें.
भुलोबा (पु.) शेतांत पांखरांसाठीं उभें केलेलें बुजगावणें.
भुंवई (सं. भ्रूवर्तिका स्त्री.) भिंवई,भंवई.
भुवन (सं. न.) लोक, जग; गृह;
भुवर्लोक (सं. पु.) पृथ्वीच्या वर व सूर्याच्या खालीं असा सिद्ध व ऋषि यांचा राहण्याचा लोक.
भुसकट, भुसकूट (व.) भुस, भुसा, काष्ठचूर्ण; भु० पाडणें–बेजार करणें.
भुसभुशीत (वि.) ठिसूळ, चिकटपणा नसलेली.
भुसा (सं. बुस पु.) भूस, तूस.
भुसार (न.) धान्य वगैरे.
भुसारी (पु.) धान्याचा दुकानदार, दाणेवाला.
भू (सं. स्त्री.) पृथ्वी.
भूक (सं. बुभुक्षा स्त्री.) खाण्याची इच्छा
भूकंप (सं. पु.) धरणीकंप.
भूकलाडू (पु.) फराळाचें, शिदोरी.
भूगोल (सं. पु.) पृथ्वीरूप गोल; पृथ्वीवरील देशांची माहिती, भूवर्णन.
भूचर (सं. वि.) जमीनीवर फिरणारें.
भूत (सं. न.) प्राणी, पिशाच; गतकाल; आदितत्व. (वि.) झालेलें, मागचें.
भूतात्मा (सं. पु.) प्राणिमात्रांचा आत्मा (परमेश्वर)
भुतेंखेतें (न.अने.) भुतें, पिशाचें, हडळी, समंध इ. [चमत्कार.
भूतचेष्टा (स्त्री.) पिशाचाचा खेळ,
भूतदया (सं. स्त्री.)प्राण्यांविषयीं दया.
भूतपूर्व (सं. वि.) कधीं मागच्या कालांत झालेला.
भूतबाधा (सं. स्त्री.) भुताची पीडा.
भूतयज्ञ (सं. न.) पंचमहायज्ञांपैकीं तिसरा म्हणजे ब्रह्मयज्ञ.
भूतसंचार (सं. पु.) भूतबाधा.
भूतात्मा (सं. पु.) देह, शरीर.
भूदेव (सं. पु.) ब्राह्मण.
भूधर (सं. पु.) पर्वत; शेष नामक सर्प.
भूप (सं. पु.) राजा; भूपकल्याण राग.
भूपकल्याण(सं.पु.)गायनांतला एक राग.
भूपति, भूपाल, भूपाळ (सं. पु.) राजा.
भूपाळी (स्त्री.) भूपरागिणींत सकाळीं म्हणावयाचें पद्य.
भूम (न.) मुंग्यांचें वारूळ.
भूमि (सं. स्त्री.) पृथ्वी, जमीन; पाया.
भूमिका (सं. स्त्री.) सोंग, नटाचा वेष; रंगभूमि; जागा.
भूमिति (सं. स्त्री.) जमीनीची मापणी.
भूमिधर (सं. पु.) पर्वत.
भूय (सं. भू. स्त्री.) जमीन, भुई.
भूयसी (सं. स्त्री.) धार्मिक समारंभाच्या अखेरीस ब्राह्मणांना वाटावयाची दक्षिणा.
भूर (स्त्री.) डोळ्यांत बुबुळावर येणारा पातळ पांढरा पडदा.

भूरुह (सं. पु.) वृक्ष.
भूर्जपत्र (सं. न.) भूर्ज नांवाच्या वृक्षाची अंतर्साल; अगदीं झिरझिरीत झालेलें वस्त्र.
भूल (हिं. स्त्री.) चूक, विस्मरण, भ्रम.
भूलथाप (स्त्री.) फसवणूक.
भूलोक (सं. पु.) इहलोक, पृथ्वी.
भूशलाका, भूशिर (सं. स्त्री.) जमीनिचें समुद्रांत गेलेलें टोंक. [शोभा.
भूषण (सं. न.) दागिना, अलंकार,
भूषविणें (क्रि.) शोभा आणणें.
भूषा (सं. स्त्री.) भूषण.
भूषित (सं. वि.) अलंकृत, शोभविलेलें.
भूस (सं. बुस. न.) भुसकट, तूस; धान्याविषयीं सामान्य संज्ञा.
भृकुटी (स्त्री.) भिंवई; **भृ० भंग**–रागाची दृष्टि; भिंवया चढवून पाहणें.
भृंग (सं. पु.) भ्रमर, भुंगा.
भृंगी (सं. पु.) एक शिवगण.
भृगुवार (सं. भृगुवासर. पु.) शुक्रवार.
भृत्य (सं. पु.) चाकर.
भें (सं. भय. न.) भय, भीती.
भेक (सं. पु.) बेडूक.
भेकट, भेकड, भेकूड (वि.) भित्रा.
भेंकाड (न.) भोंकाड, वासलेलें तोंड.
भेगळी (स्त्री.) चीर, फट.
भेट (स्त्री.) गांठ; आलिंगन; मोठ्यास नजर केलेली किंवा अर्पिलेली वस्तु; देणगी. [आलिंगणें.
भेटणें (क्रि.) गांठ घेणें, मुलाखत करणें.
भेटाविणें (क्रि.) भेट करून देणें.
भेटी (प्रा. स्त्री.) मुलाखत, गांठ.
भेड (पु. न.) भुरकुंड.
भेडतू, भेडती, भेडू (पु.) खेळांतल्या एका पक्षाचा नायक; भिडू.
भेडसावणें (क्रि.) भिवाविणें (न.) बुजगावणें.
भेंडी (स्त्री.) एक फळभाजी.
भेंडोळा (पु.) **भेंडोळें** (न.) गुंडाळी
भेण (प्रा. न.) भय.
भेणें (क्रि.) भिणें.
भेतल, भेतळा, भेताळा (पु.) फोडलेलें सर्पण.
भेद (सं. पु) गट्टी फोडणें, फितूर, भिन्नता, दुजाभाव; अलग होणें; प्रकार; गुप्त बातमी.
भेदक (सं. वि.) भेद करणारें.
भेदड (वि.) भितरा.
भेदणें (क्रि.) छेदणें; फोडणें.
भेदरणें (क्रि.) भीतीनें घाबरणें.
भेदी, भेद्या (वि.) गुह्य जाणणारा.
भेद्य (सं. वि.) फोडण्यासारखा.
भेर, भेरी (सं. भेरी. स्त्री.) मोठा नगारा, नौबत; चीर, भेग, फट.
भेरी (सं. स्त्री.) नौबत.
भेल (स्त्री.) मिसळ; मिश्रण; गुळाची भेली.
भेलकंड (न.) **भेलकंडा** (पु.) **भेलकंडी** (स्त्री.) झोकांडी, झेप.
भेलण (न.) मिश्रण; भेळ.
भेला (पु.) ढेप, रास, गोळा.
भेली (स्त्री.) गुळाची ढेप.
भेंव, भेव (प्रा. स्त्री.) भीति.
भेश–ष–स (सं. वेष. पु.) पोषाख, सोंग.
भेषज (सं. न.) औषध.
भेसळ (स्त्री.) मिश्रण, भेळ.
भेसूर (वि.) भयंकर.
भेळ (स्त्री.) भेसळ, मिसळ.
भैरव (सं. पु.) शिवाचा एक अवतार; स्त्रियांचें एक कर्णभूषण; गायनांतला एक राग (वि.) भयंकर.
भैरवी (स्त्री.) एक रागिणी; दुर्गा.
भैरोबा (पु.) भैरव; बहिरोबा, बहिरा मनुष्य.
भोई (पु.) पालखी, मेणा वगैरे वाहणारा, ढोलकर; कोळी.
भोंक, भोक (सं. भूक. न.) छिद्र, पोकळपणा; मोठ्यानें ओरडणें.
भोंकणें (न.) कुत्र्याचें ओरडणें.
भोकर (न.) चिकट रसानें युक्त एक फळ; स्त्रियांचें एक कर्णभूषण.
भोकरडोळ्या (वि.) वटवटीत डोळ्याचा. [भोंक.
भोकसा (पु.) **भोकसें** (न.) मोठें

भोकाड, भोंकाड, भोकार, भोंकार (न.) वासलेलें तोंड.
भोक्तव्य (सं. न.) सुखदुःखादि भोग.
भोक्ता (सं. वि.) उपभोग घेणारा, पुष्कळ जेवणारा; गुणज्ञ, मार्मिक.
भोक्तृत्व (सं. न.) भोग; नशीब.
भोग (सं. पु.) विषय, सुखदुःखादिकांचा अनुभव; त्या अनुभवाचें फळ; मैथुनसुख; आकाशांतील रेखांश.
भोगणें (क्रि.) सुखदुःखाचा अनुभव घेणें; सोसणें; उपयोग करणें.
भोगवटा (पु.) उपभोग, वापर, वहिवाट; कबजा.
भोगवती (सं. स्त्री.) पाताळगंगा.
भोंगळ (स्त्री.) **भोंगळा** (पु.) तुतारी, पिपाणी; (वि.) ढिला, पोकळ.
भोंगळसुती, भोंगळसूत्री (वि.) अव्यवस्थित, ढिलाईचा.
भोंगळी (स्त्री.) वळी.
भोगी (सं. वि.) भोक्ता, हौशी; (पु.) सर्प. (स्त्री.) मकर संक्रांतीच्या अगोदरचा दिवस.
भोग्य (सं. वि.) भोगण्यास योग्य.
भोज (सं. न.) भोजन, जेवण (तुका. ३०९०); आवड (ज्ञा. ९।२०६); संतोष; प्रीति; (ना. २११६); राज्य (ज्ञा. १०।२०); मोल, मोठेपण (भाग० १।२६); गर्व (भा. १।२७)
भोजन (सं. न.) जेवण, खाणें; **भो० भाऊ**–कांहीं काम न करतां केवळ जेवणासाठीं गोळा झालेले.
भोजपत्र (सं. भूर्जपत्र न.) भूर्जपत्र.
भोजी (सं. समासांत उत्तरपदीं वि.) खाणारा.
भोज्य (सं. न.) खाण्याजोगी वस्तु; (वि.) खाण्याजोगें.
भोंड (स्त्री.) भोवंड, चक्कर.
भोंडला (पु.) आश्विनाच्या महिन्यांत मुली भिंतीवर चित्रें काढून त्यांच्या पुढें गाणीं म्हणतात तें.
भोत (पु.) धान्य भरण्याचा मोठा थैला; मशाल.

भोंदणें (क्रि.) भुलथापीनें किंवा कपटानें वश करणें.
भोंदू (वि.) दांभिक, ढोंगी.
भोपळदेवता (स्त्री.) भटक्या मारणारी स्त्री.
भोपळसुती (वि.) ओबड धोबड.
भोपळा (पु.) एक फळ; तुंबा, कमंडलू; विण्याचा खालचा फुगीरभाग ज्याचा केला असतो तो; **भ्रमाचा भोपळा फुटणें**–एखाद्या गोष्टींत कांहीं राम असेल अशी मनाची समजूत कांहीं कारणानें त्या वस्तूंचें खरें स्वरूप उघडकीस येऊन दूर होणें; **भोपळ्यायेवढें शून्य**–अत्यंत अभाव.
भोपळी (स्त्री.) भोपळ्याचा वेल.
भोपळ्या रोग—मेदोवृद्धि, फोपसेपणा.
भोपी, भोप्या (पु.) देवीचा पुजारी.
भोभो (अ.)कुत्र्याच्या भुंकण्याचा आवाज.
भोमवार (सं. पु.) मंगळवार.
भोयार (न.) भुयार, तळघर; विवर.
भोरपी (पु.) बहुरूपी; डोंबारी.
भोरा (वि.) पांढुरका. (पु.) भोंवरा.
भोंवई (स्त्री.) भिंवई.
भोवंड, भोंवंडी (स्त्री.) चक्कर, भोंवळ.
भोंवणी, भोवनी (स्त्री.) भ्रमण.
भोंवणें (सं. भ्रमण क्रि.) चक्कर येणें, फिरणें; ग्रासणें, छळणें, त्रास देणें.
भोंवता, भोंवतीं, भोंवताला, भोंवतें (सं. भ्रमत् अ.) सभोंवार, आसमंतात्.
भोवनी (सं. भवानी स्त्री.) आरंभ, चिन्ह; शकुन; भ्रमण, फेरा.
भोंवरा (सं. भ्रमर पु.) भुंगा; भुंग्याच्या आकाराचा स्त्रियांचा एक अलंकार.
भोंवरा (सं. भ्रमर; पु.) वाटोळें फिरणारा; मुलांचें गरगर फिरणारें एक खेळणें; आवर्त, पाण्याचें मंडलाकार भ्रमण; केसांची मंडलाकार रचना, शेंडीचा घेरा; धुळीची खळी; **भोंवऱ्यांत सांपडणें**–कचाट्यांत गुरफटलें जाणें. **पायाला (किंवा पायावर) भों० असणें**–सारखें फिरत राहणें.
भोंवळ (स्त्री.) भोंवंड, चक्कर.

भोसकट (न.) मोठें भोंक, खिंड.
भोसकणें (क्रि.) खुपसणें; शिरकविणें.
भोसका (पु.) भगदाड, मोठें भोंक.
भोसडणें (क्रि.) खरडपट्टी काढणें.
भोसडपट्टी (स्त्री.) खरडपट्टी.
भोळ (स्त्री.) भोंवळ, भोवंड, चक्कर.
भोळवट, भोळसर (वि.) साधाभोळा.
भोळा, भोळाभाळा (वि.) निष्कपट, दुसऱ्यावर विश्वास ठेवणारा.
भौतिक (सं. वि.) पंचभूतविषयक; पिशाचसंबंधीं.
भौम (न.) लबाडीनें दागिन्यांतलें सोनें काढून घेऊन त्या जागीं भरलेला दुसरा जड पदार्थ; (वि.) भूमिसंबंधीं; (पु.) मंगळ.
भौमवार (सं. पु.) मंगळवार.
भ्याट, भ्याड (वि.) भित्रा, भेकड.
भ्यासूर (प्रा. वि.) भेसुर, भयप्रद.
भ्रतार (सं. पु.) पति, नवरा.
भ्रम (सं. पु.) विपरीत ज्ञान, भ्रांति; शंका; पाण्याचा भोंवरा; मंडलाकार गति. **भ्र० चा भोपळा फुटणें**—एखादी गोष्ट महत्त्वाची वाटत असतां तिचें खरें स्वरूप प्रकट होऊन तो भ्रम दूर होणें.
भ्रमण (सं. न.) फिरणें, चक्राकार चलन; भ्रांति पावणें.
भ्रमणें (क्रि.) चक्राकार फिरणें, भटकणें; भलत्याच मार्गानें जाणें, चुकणें.
भ्रमर (सं. पु.) भोंवरा, भुंगा; केसांची मंडलाकृति.
भ्रमिष्ट (वि.) वेडा, भ्रम झालेला, खुळा.
भ्रंश (सं. पु.) पडणें, गळणें; चळ, वेड, खूळ.
भ्रष्ट (सं. वि.) भाजलेला; पडलेला, सुटलेला, अपवित्र झालेला.
भ्रष्टाकार (सं. पु.) अपवित्रता; अस्वच्छता, अमंगलपणा.
भ्रष्टाचार (सं. पु.) अनाचार.
भ्रांत (सं. वि.) चुकलेला; भ्रमिष्ट;(स्त्री.) भ्रांति, शंका.
भ्राता (सं. पु.) भाऊ.
भ्रांति (सं. स्त्री.) भ्रमण; मिथ्या ज्ञान; चूक, भूल; गोंधळ; संशय.
भ्रांतिष्ट (सं. त्रि.) भ्रमिष्ट, ज्या त्या गोष्टीविषयीं शंका घेणारा.
भ्रातृत्व (सं. न.) बंधुता.
भ्रामक (सं. वि.) भ्रमोत्पादक, घोटाळ्यांत पाडणारें (प्रा. पु.) लोहचुंबक.
भ्रुकुटी (सं. स्त्री.) भिंवई; **भ्रु०भंग** (पु.) रागानें भिवया चढविणें.
भ्रू (सं. स्त्री.) भिंवई.
भ्रूण (सं. पु.) गर्भ, गर्भावस्थेंतलें बालक.
भ्रूणहत्या (सं. स्त्री.) गर्भपात, गर्भस्थ प्राण्याची हिंसा.
भ्रूलता (सं. स्त्री.) भिंवई.

म.

मऊ (सं. मृदु. वि.) नरम, सौम्य.
मकडी (सं. मर्कटी. स्त्री.) वानरी; **लकडीवांचून म० वळत नाहीं**—मूर्ख मनुष्य मारावांचून वठणीवर येत नाहीं.
मकर (सं. पु.) नक्र, सुसर; दहावी रास; (अर. न.) कपट, ढोंग; युक्ति.
मकरकुंडल (सं. न.) एक कर्णभूषण.
मकरंद (सं. पु.) पुष्परस.
मकरध्वज (सं. पु.) महादेव; मदन.
मकरवृत्त (सं. न.) पृथ्वीचा दक्षिण ध्रुव सूर्याकडे पूर्णपणें वळला म्हणजे २३॥ दक्षिण अंशांपर्यंत सूर्यकिरण लंबरूप पडतात. या अंशांवरून जाणारें जें अक्षवृत्त तें.
मकरसंक्रमण (सं. न.) **मकरसंक्रांत** (स्त्री.)सूर्याचें मकरराशीस जाणें.
मकाण, मकान (अर. न.) घर, वस्तीची जागा; पल्ला, व्याप.
मक्ता (अर. पु.) ठेका, उक्तें काम.
मक्तेकरी, मक्तेदार (पु.) ठेकेदार, कंत्राटदार.
मख (सं. पु.) यज्ञ.

मखमल, मखमाल (अर. मखमल. स्त्री.) अतिशय मृदु असें एक प्रकारचें वस्त्र.
मखर (न.) जाळ्यांच्या सुशोभित ताट्या लावून केलेली जागा. (प्रा.) रमणीय स्थान.
मखलासी (फा. मखलसी. स्त्री.) मंजुरी; मान्यतेचा शेरा; वादाचा निर्णय; टीका, भाष्य.
मखी (सं. मक्षिका. स्त्री.) खुबी, मर्म.
मग (अ.) नंतर; पुढें, लवकरच; त्या अर्थी.
मगज (फा. पु.) गीर; सार; अस्थींतला मृदु अंश; मेंदू; महत्त्व (दास० ११।१०।२३).
मगजी (फा. स्त्री.) कोर, कंगोरा, कांठ.
मगदूर (अर. मकदूर. पु.) ताकद, सामर्थ्य.
मगन (सं. मग्न. वि.) चूर, दंग, मग्न.
मगर (सं. मकर. पु.) नक्र, सुसर.
मगरमस्त (वि.) झिंगलेला; उन्मत्त.
मगरमिठी (स्त्री.) अतिशय घट्ट, न सुटणारी मिठी.
मगरूर (अर. वि.) गर्विष्ठ.
मगरुरी (फा. स्त्री.) गर्विष्ठपणा.
मंगल (सं. वि.) शुभ (न.) सुदैव; कल्याण; शुभ कार्यारंभीं म्हणावयाचा ईश्वरस्तुतिपर श्लोक, नामस्मरण (पु.) मंगळ नांवाचा ग्रह.
मंगलकार्य (सं. न.) लग्न, मुंज इ० आनंदोत्सवाचें कार्य.
मंगलस्नान (सं. न.) अभ्यंगस्नान.
मंगलागौरी (सं. स्त्री.) पार्वती.
मंगलाचरण (सं. पु.) कार्यारंभींची ईश्वरस्तुति; **मं०करणें**-आरंभ करणें.
मंगलाष्टक (सं. न.) लग्न, मुंज इ० लावते समयीं म्हणण्याचीं पद्यें.
मंगळ-मंगल पहा.
मंगळमूर्ति (सं. पु.) गणपति.
मंगळवार (पु.) सोमवारच्या पुढचा दिवस; भौमवार.
मंगळागौर (सं.मंगलागौरी.स्त्री.) पार्वती.
मग्न (सं. वि.) तल्लीन, दंग, चूर.
मघमघीत (प्रा. वि.) घमघमीत, खमंग.
मघा (सं. स्त्री.) एक नक्षत्र.
मघां, मघांशीं (अ.) थोड्या वेळापूर्वी.
मंचक (सं. पु.) पलंग, माचा, झोपाळा.
मचणें (क्रि.) माजणें; जमणें.
मचमच (स्त्री.) खातांना होणारा तोंडाचा आवाज.
मचमचीत (वि.) बेचव, निःसत्व.
मचवा (पु.) होडी.
मचाविणें (क्रि.) करणें; उपस्थित करणें.
मचूळ (वि.) बेचव, निःसत्व.
मच्छ (सं. मत्स्य. पु.) मासा.
मच्छर (सं. मत्सरा. न.) डांस, चिलट इ०.
मच्छरदानी (हिं. मच्छरदान.स्त्री.) डांस, ढेकूण इ० च्या निवारणार्थ निजण्यासाठीं केलेली कापडाची खोली.
मजकूर (अर. वि.) पूर्वी सांगितलेला, सध्याचा, वर्तमान (पु.) हकीकत; पत्रांतलें वर्तमान.
मंजन (सं. न.) दांतांचें औषध; स्वच्छ करण्याची पूड.
मजबुती (फा. स्त्री.) बळकटी, दृढता.
मजबूत (अ. वि.) बळकट, दृढ, घट्ट.
मजमू (अ. स्त्री.) **मजमूदारी** (फा. स्त्री.) वसुलीचें काम.
मजमूदार (फा. पु.) सर्व दस्तऐवजांवर व हिशेबावर मोतब करणारा अधिकारी; वसुली कामदार.
मजमून (अर. पु. न.) पत्रांतला मजकूर.
मंजरी (सं. स्त्री.) मोहोर, मंजिरी, तुरा, केसर, डिकशी.
मजल (अर. स्त्री.) एका दिवसांत साधारणपणें आक्रमिला जाणारा रस्ता; एका खेपेस पूर्ण केलेला प्रवासाचा भाग; प्रवासाचा शेवटचा भाग; पायरी, पल्ला, पोंच.
मजलदरमजल (अ.) मजल करीत करीत.
मजलस (अर.मजलिस स्त्री.) राजसभा; मजालस पहा.

मजला (हिं. पु.) माळ, माडी; थर.
मजा (फा. स्त्री.) गंमत, मौज.
मजाल (अर. स्त्री.) ताकद, सामर्थ्य.
मजालस (अर. मजलस स्त्री.) राजसभा, सभा; गाण्याबजावण्यासाठीं जमलेली मंडळी; जलसा.
मांजिरा—मंजरी पहा.
मॅजिस्ट्रेट (इं. पु.) फौजदारी खटले चालविणारा एक अधिकारी.
मजीत-द (हिं. वि.) मंद, फिकट.
मंजु (सं. वि.) मंजूळ, कोमळ.
मजुरा (प्रा. पु.) मुजरा, प्रणाम.
मजुरी (फा. स्त्री.) रोजमुरा; काबाडकाम.
मंजुल, मंजुळ (सं. वि.) कानास गोड लागणारा.
मजूर (फा. पु.) काबाडकष्ट करणारा.
मंजूर (अर. वि.) कबूल, पसंत.
मजूरदार (फा. पु.) मजूर.
मजूरा (अर. अ.) वजा.
मजेदार (फा. वि.) गमतीचा.
मज्जन (सं. न.) स्नान; बुडणें; बुडविणें.
मज्जा (सं. स्त्री.) मेंदू, मगज, गीर; सत्व.
मज्जाव (हिं. पु.) मनाई, प्रतिबिंब.
मंज्या (पु.) खेळण्याची गोटी.
मटकणें, मटकावणें (क्रि.) पकडून खाऊन टाकणें.
मटकन, मटकर, मटदिशीं (अ.) पटदिशीं, मुकाट्यानें.
मटकी (स्त्री.) एक कडधान्य.
मटमटां (अ.) खातांना तोंडानें मटमट आवाज करीत.
मट्ट (वि.) स्तब्ध.
मट्ट्यास येणें—थकणें.
मठार (पु.) मठार पहा.
मठ (सं. पु.) संन्यासी, बैरागी ० चें राहण्याचें स्थान; आश्रम.
मठ (सं. मकुष्टक. पु.) एक कडधान्य.
मठा (सं. मंथ्. पु.) लोणी न काढलेलें दाट ताक.
मठार (पु.) पांढरा वाटाणा.
मठिका, मठी (सं. स्त्री.) लहान .

मठ्ठ (सं. मृष्ठ. वि.) मंद, सुस्त.
मठ्ठा (सं. मंथ् पु.) मठा पहा.
मंड (सं. पु.) पेज; मद्य; सार.
मंडई (हिं. मंडी. स्त्री.) भाजीपाल्याच्या ठोक विक्रीचा बाजार.
मडकें (सं. मणिक. न.) मातीचें भांडें, गाडगें.
मडगा (पु.) मडगें (न.) नरडें.
मंडण, मंडन (न.) भूषण, अलंकार; समर्थन.
मंडप (सं. पु.) मांडव.
मंडपी (स्त्री.) लहान मांडव.
मंडल, मंडळ (सं. न.) वर्तुळ, चक्र, चक्राकार प्रदेश; समुदाय; बिंब; भोंवतालचा प्रांत; भोंवतालचे राजे.
मंडली, मंडळी (स्त्री.) लोकांचा जमाव, कंपनी.
मंडावळ (स्त्री.) मुंडावळ पहा.
मंडित (सं. वि.) अलंकृत, सुशोभित.
मंडूक (सं. पु.) बेडूक; मं० प्लुति—बेडकाची उडी; मधला कांहीं भाग गाळून एकदम पुढच्या भागावर जाणें.
मंडूर (पु.) लोखंडाचा जंग, त्यापासून केलेलें औषध.
मडें, मढें (न.) प्रेत, शव.
मंडोळी (स्त्री.) मुंडावळ पहा.
मड्डुक (प्रा. न.) मडकें (वामन–हरिविलास ५९).
मढणें, मढविणें (क्रि.) आच्छादणें,थर देणें; अस्तर घालणें.
मढें (सं. मृत. न.) प्रेत, शव; मढ्याच्या टाळूवरचें लोणी खाणारा—अतिशय नीच व लोभी मनुष्य.
मण (सं. मान. पु.) एक वजन किंवा माप (हें निरनिराळ्या प्रांतांत निरनिराळें आहे.)
मणका (सं. मणि. पु.) मणाचें माप किंवा वजन; मोठा मणि.
मणगट (सं. माणि न.) मणिबंध, पंज्याचा सांधा.
मणगटी (स्त्री.) लहान मुलांच्या मणगटांत घालण्याचा एक अलंकार.

मणि (सं. पु.) रत्न; खडा; माळेंत ओंवण्यासारखा गोलक.
मणिकर्णिका (सं. स्त्री.) श्रीक्षेत्र काशी येथील एक पुण्यतीर्थ; एका विशिष्ट आकाराचें जलपात्र.
मणिबंध (सं. पु.) मणगट; एक वृत्त (याच्या चरणांत ९ अक्षरें व भ, म, हे गण असतात)
मणियार (पु.) लोखंडाचा व्यापारी.
मणी–मणि पहा.
मणेर, मणेरी, मण्यार (सं. मणिकार. पु.) बांगड्या, मणि वगैरे करणारा अथवा विकणारा; सर्पाची एक जात.
मत् (सं. समासांत वि.) माझें.
मत (सं. न.) अभिप्राय, मनांतला निश्चित भाव; वादांतला पक्ष, पंथ; सल्ला.
मतंग, मतंगज (सं. पु.) हत्ती.
मंत (सं. मत् समासांत उत्तरपदीं वि.) युक्त.
मंतरणें (सं. मंत्र क्रि.) मंत्रानें भारणें; वश करून घेणें.
मतलब (अर. पु.) आशय, हेतु; तात्पर्य.
मतलबी (हिं. वि.) स्वार्थसाधु.
मति (सं. स्त्री.) बुद्धि; मन; अंतःकरण; विचार; हेतु.
मतिमंद (सं. वि.) जड बुद्धीचा.
मतिमान् (सं. वि.) बुद्धिमान्, धूर्त.
मत्कुण (सं. पु.) ढेकूण.
मत्त (सं. वि.) धुंद, माजलेला; (सं. मत न.) मत, अभिप्राय.
मत्तमयूरी (सं. स्त्री.)एका वृत्ताचें नांव. यांत प्रत्येक चरणांत तेरा अक्षरें व म, त, य, स, ग हे गण असतात.
मत्ता (अर. मताआ स्त्री.) द्रव्य, संपत्ति.
मंत्र (सं. पु.) वेद विभाग, ऋषि—प्रणीत गूढशक्तियुक्त वाक्य; जप करण्याचीं अक्षरें; विचार, मसलत; गुप्त गोष्ट.
मंत्रजागर (पु.) अनेक ब्राह्मणांनीं एकत्र जमून चढाओढीनें वेद-मंत्र म्हणणें.
मंत्रतंत्र (सं. पु.) जादूटोणा, जपजाप्य, छों छूं.
मंत्रपुष्पांजळी (सं. स्त्री.) देवाच्या आरतीनंतर समंत्रक पुष्पांची ओंजळी देवाला वाहणें.
मंत्रप्रयोग (सं. पु.) जादूटोणा; मंत्राचा अनुभव पाहणें.
मंत्रसाधन (सं. न.) मंत्रशास्त्रांतले सर्व विधि व नियम पाळून मंत्राचा उपयोग करण्याची शक्ति.
मंत्राग्नि (सं. पु.) मंत्रपूर्वक प्रेताचें दहन.
मंत्राक्षता (सं. स्त्री.)मंत्रानें पवित्र केलेले किंवा मंतरलेले तांदूळ.
मंत्री (सं. पु.) सचिव, प्रधान; मांत्रिक
मत्सर (सं; पु.) द्वेष, हेवा.
मत्स्य (सं. पु.) मासा; विष्णूचा पहिला अवतार; दोन वर्तुळांच्या परस्पर छेदण्यानें होणारी दीर्घ वर्तुळाकृति.
मत्स्यावतार (सं. पु.) विष्णूच्या दहा अवतारांपैकीं पहिला.
मत्स्याहारी (सं. वि.) मासे खाणारा.
मंथणी–नी (सं. स्त्री.) सोनाराचें मणि करण्याचें हत्यार; रवी, घुसळणी.
मथणें, मंथणें (सं. मंथन. क्रि.) घुसळणें; चर्चा करणें; अनुकूल करून घेणें (मा.) ठार मारणें.
मथन, मंथन (सं. न.) घुसळणें; चर्चा, वध; जखमी करणें.
मथळा, मथाळा (पु.) डोकें; लेखाचें नांव.
मथितार्थ (सं. पु.) वादाचा निष्कर्ष, तात्पर्य.
मंद (सं. पु.) शनि; (वि.) जड, आळशी, सुस्त; अंधुक, स्वल्प.
मद (सं. पु.) उन्मत्तपणा; माजलेल्या हत्तीच्या गंडस्थळांतून निघणारा स्राव; पुष्परस; मद्य; चेष्टा.
मंदर, मदड (वि.) मंद, सुस्त.
मदत (अर. स्त्री.) साह्य, एक प्रकारचा कैफी पदार्थ.
मदतगार, मदतनीस (अर. पु.) सहायक; असिस्टंट.
मदन (सं. पु.) काम; स्त्री-संभोगाविषयींची इच्छा.

मंदभाग्य (सं. वि.) दुर्दैवी.
मंदबुद्धि (सं. वि.)) जडबुद्धीचा.
मंदर, मंदराचल (सं. पु.) एक पर्वत.
मदलस (फा. मजलिस स्त्री.) बैठक, सभा (राम. ३६।५६)
मलसा (प्रा. स्त्री.) पुतळी.
मंदवार, मंदवासर (सं. पु.) शनिवार
मंदाई (स्त्री.) सुस्तपणा; स्वस्ताई.
मंदाकिनी (सं. स्त्री.) भागीरथी.
मंदाक्रांता (सं. स्त्री.) एका वृत्ताचें नांव. याच्या चरणांत १७ अक्षरें व म, भ, न, त,त, ग,ग हे गण असतात.
मदाड–मदड पहा.
मदांध (सं. वि.) उन्मत्त.
मदार (अर. स्त्री.) उंटाच्या पाठीवरचा उंचवटा; भिस्त; मुसलमानाचें थडगें (तुका. २३७३);मुख्य आधार; केंद्र.
मंदार (सं. पु.) पांढऱ्या रुईचें झाड; एक पर्वत.
मंदारमाला (सं. स्त्री.) एक वृत्त. याच्या चरणांत २२ अक्षरें व त, त, त, त, त, त, त, व ग असे आठ गण असतात.
मदारी (हिं. पु.) माकडाचा तमाशा करणारा; जादूगार, डोंबारी.
मदारुल महाम (प्रा. पु.) सत्तेचा मुख्य केंद्र; मुख्य प्रधान.
मंदावणें (क्रि.) आळसावणें, रेंगाळणें.
मंदिर (सं. न.) देवालय; गृह.
मदिरा (सं. स्त्री.) मद्य, दारू.
मंदी (सं. मंद. स्त्री.) मंदाई पहा.
मदीय (सं. वि.) माझा.
मंदील (पु. न.) जरीचें पागोटें; मुकुट.
मदोत्कट (सं. वि.) मदस्राव होत असलेला (हत्ती)
मद्य (सं. न.) मदिरा, दारू.
मद्यपान (सं. न.) दारू पिणें.
मद्यपी (सं. पु.) दारू पिणारा; दारुड्या.
मध (सं. मधु. न.) मधमाशांनीं जमविलेला पुष्परस; मकरंद; **मधाचें बोट लावणें**–लालूच किंवा आशा दाखविणें.
मधल्यामध्यें(अ.)उगीच अधिकार नसतां.
मधपोळें (न.) मधमाशा जेथें मध सांठवितात तें घर.
मधलंड (वि.) मध्यम; मधला; धड इकडे नाहीं किंवा तिकडे नाहीं असा.
मधला (वि.) मध्यावरचा.
मधाळ(वि.)मधानें किंवा गोड रसानें युक्त.
मधीं (अ.) मध्यं, आंत.
मधोल (वि.) मध्यावरचा; आंतला.
मधु (सं. न.) मध, पुष्परस; चैत्राचा महिना; वसंतऋतु (वि.) गोड.
मधुकर (सं. पु.) भ्रमर.
मधुकरी (सं. स्त्री.) भ्रमरी; शिजलेल्या अन्नाची भिक्षा; (पु.) तशी भिक्षा मागणारा ब्राह्मण.
मधुकुल्या (सं. स्त्री. अने.) मधाची नदी; पक्वान्नांची रेलचेल.
मधुप (सं. पु.) भ्रमर, मद्यपी.
मधुपर्क (सं. पु.) आतिथ्यविधि.
मधुमक्षिका (सं. स्त्री.) मधमाशी. **मचें व्रत**–कोणत्याहि ठिकाणीं जेवढें चांगलें आढळेल तेवढें घेणें.
मधुमेह (सं. पु.) मूत्रसंबंधीं एक रोग.
मधुर (सं. वि.) गोड.
मधुरा (सं. वि.) ज्वरविशेष.
मधून (अ.) मध्यापासून; आंतून;–**च्या मधून विस्तव न जाणें**–दोघांमध्यें वैमनस्य असणें.
मधें (अ.) मध्यें.
मधोमध (अ.) मध्यभागीं.
मध्य (सं. पु.) मधला भाग ,गर्भ;कंबर.
मध्यंतरीं (अ.) मधल्या काळांत किंवा अवकाशांत.
मध्यंदिन (पु.) यजुर्वेदी वाजसनेयी शाखेचा ब्राह्मण.
मध्यम (सं. वि.) मधला; साधारण;(पु.) गायनांतल्या सप्त स्वरांपैकीं चौथा.
मध्यमा (सं. स्त्री.) परा, पश्यंती, मध्यमा व वैखरी हे जे वाणीचे चार भेद त्यांतील तिसरा प्रकार.
मध्यवर्ती (सं.वि.) मधोमध असणारा; मध्यस्थ.
मध्यस्थ (सं. वि.) मध्यें असणारा,

(पु.) दलाल; कुटण्या; तिऱ्हाईतपणानें निर्णय करणारा.
मध्यानरात्र (स्त्री.) रात्रींचे बारा वाजण्याचा समय.
मध्यान्ह (सं. पु.) माध्यान्हकाळ; दुपार; जेवणाची वेळ.
मध्यें (अ.) आंत; ठायीं, अंगीं.
मध्येंमध्यें (अ.) मधून मधून; मध्यंतरीं कांहीं अवकाश टाकून.
मध्व (सं. पु.) वैष्णवांतला एक संप्रदाय.
मन (सं. न.) सुखदुःख जाणणारें इंद्रिय; सदसद्विवेकबुद्धि, कल्पना; ध्यान. **मनास येणें**—आवडणें, **मनांतून उतरणें**—नावडता होणें; **मन घालणें**—एखाद्या गोष्टींवर मनाची एकाग्रता करणें; **मन उडणें**—वीट येणें; आवडेनासें होणें, **मन पाहणें**—मनाचा कल कोणीकडे आहे तें पाहणें;**मन बसणें**—मन आसक्त होणें; **मन मोडणें**—इच्छेच्या विरुद्ध जाणें; **मनांत मांडे खाणें**—मनोराज्य करणें; **मनानें घेणें**—ग्रह होणें; **मनःपूतं समाचरेत्**—मनाला योग्य वाटेल तें करावें; **मनांतल्या मनांत जळणें**—आंतल्या आंत जळफळणें; **मनावर घेणें**—कामाविषयीं मनाला अगत्य वाटणें.
मनःकल्पित (सं. वि.) काल्पनिक.
मनकवडा (पु.) दुसऱ्याच्या मनांतले विचार ओळखणारा.
मनकामना (सं. मनःकामना) मनांतली इच्छा.
मनगट, मनगटी—मणगट, मणगटी पहा.
मनणें (प्रा. क्रि.) मानणें.
मनधरणी (स्त्री.) आर्जव, खुशामत.
मनन (सं. न.) चिंतन, ध्यास.
मनःपूत (सं. वि.) मनाला शुद्ध वाटलेलें.
मनःपूर्वक (सं. अ.) मनापासून.
मनमिळाऊ (वि.) सर्वांशीं मिळून गोडीनें राहणारा.
मनमुराद (सं. मनस्—अर. मुराद. वि.) यथेच्छ; विपुल.
मनमोहन (सं. वि.) मनाला भुरळ पाडणारें; रमणीय.
मनलज्जा (सं. स्त्री.) जाणूनबुजून एखादें वाईट कृत्य करतांना माणसाच्या मनाला वाटणारा स्वाभाविक संकोच; मनोदेवतेची टोंचणी.
मनवणें (प्रा. क्रि.) मान्य होणें, मानलें जाणें.
मनशा (सं. मनीषा. स्त्री.) इच्छा.
मनसब (अर. पु.) स्वारांवरची हुद्याची एक जागा.
मनसबदार (पु.) मनसब धारण करणारा.
मनसुबा (अर.पु.) मनोगत; बेत;विचार.
मनसुबी (अर. स्त्री.) विचार, मसलत.
मनसूर (हिं. स्त्री.) सनद, राजपत्र.
मनसोक्त (सं. अ.) यथेच्छ, स्वैर.
मनस्वी (सं. वि.) मन स्वाधीन असलेला; स्वैरवर्तनाचा; अमर्याद.
मना (अर. वि.) बंद केलेलें, निषिद्ध; (स्त्री.) हरकत.
मनाई (स्त्री.) बंदी, निषेध.
मनावणी (स्त्री.) मन वळविणें.
मनाक (प्रा. अ.) क्षणभर.
मनो (स्त्री.) मांजरी.
मनीषा (सं. स्त्री.) इच्छा, हेतु.
मनु (सं. पु.) चौदा कालाधिकाऱ्यांपैकीं प्रत्येक, काळ.
मनुका (अर. स्त्री.) वाळविलेलें द्राक्ष.
मनुज (सं. पु.) मनुष्य, मानव.
मनुष्य (सं. पु.) माणूस; धिराचा किंवा कर्तृत्ववान् पुरुष.
मनुष्यगण (सं. पु.) माणसांच्या स्वभावावर, स्थितीवर व एकंदर दैवगतीवर नक्षत्रांचे जे बरे वाईट परिणाम घडतात त्यांवरून त्यांचे तीन वर्ग(देवगण, मनुष्यगण व राक्षसगण) करण्यांत आले आहेत.ह्यांपैकीं दुसरा वर्ग.
मनुष्यलोक (सं. पु.) पृथ्वी.
मॅनजर (इं. पु.) व्यवस्थापक.
मनोगत (सं. न.) मनांतला गुप्त हेतु किंवा अर्थ, विचार.

मनोज (सं. पु.) मदन.
मनोजव (सं. वि.) मनाच्या गतीनें अर्थात् फार त्वरेनें जाणारा.
मनोती (हि. स्त्री.) व्याजाबद्दल प्रथम कापून घेतलेली रकम.
मनोदय (सं. पु.) हेतु, विचार, आशय.
मनोभव (सं. पु.) मदन.
मनोभाव (सं. पु.) हेतु, भक्ति, श्रद्धा.
मनोभिराम (सं. वि.) चित्ताकर्षक; आनंददायक.
मनोमय (सं. वि.) मानसिक, काल्पनिक, अंतःकरणांतली; म० कोश (पु.) आत्म्याच्या पंचकोशांपैकीं तिसरा.
मनोरंजक (सं. वि.) मनाला रमविणारें
मनोरंजन (सं. न.) करमणूक.
मनोरथ (सं. पु.) इच्छा, बेत, हेतु.
मनोरम (सं. वि.) आनंदकारक, मोहक
मनोरा (अर. मिनार पु.) कळस; उंच पोकळ स्तंभ.
मनोराज्य (सं. न.) भावी उत्कर्षाविषयींचे कल्पनातरंग.
मनोविकार (सं. पु.) कामक्रोधादि कारणांमुळें मनाच्या स्थितींत होणारा पालट; मनोवृत्ति.
मनोवृत्ति (सं. स्त्री.) चित्तवृत्ति, स्वभाव; मनाचे व्यापार.
मनोहर (सं. वि.) चित्ताकर्षक (पु.) व्यंकटेशाचा प्रसाद.
मनोहारि, मनोज्ञ (सं. वि.) चित्ताकर्षक.
मन्मथ (सं. पु.) मदन, काम.
मन्वंतर (सं. न.) दुसरा मनु. ३०,६७, २०,००० वर्षे; बदललेला काळ; सत्तेचा काळ.
मम (सं. वि.) माझा. [माया, प्रेम.
ममता (सं. स्त्री.) ममत्व (न.)
ममतालु, ममताळू (सं. वि.) मायाळू.
मयंक (पु.) सूर्य; चंद्र.
मयत (अर. वि.) मेलेला.
मयूख (सं. पु.) प्रकाश, किरण.
मयूर (सं. पु.) मोर; तुरा.
मयूरवी, मयूरी (सं. स्त्री.) लांडोर, मोराची मादी.

मर (स्त्री.) नाश पावलेला भाग; मरण्याची स्थिति, मरणोन्मुख अवस्था.
मरगळ (स्त्री.) थकवा, ग्लानि.
मरगी (सं. मरक. स्त्री.) महामारी; मिरगी, फेंपरें.
मरगूत (स्त्री.) मृत्युगति; मरणावस्था; दैवाची परमावधि.
मरण (सं. न.) मृत्यु; महत्संकट.
मरणें (सं. क्रि.) मृत्यु पावणें; नाहींसें होणें; अतिशय परिश्रम करणें.
मरणोन्मुख (सं. वि.) मरायला टेकलेला.
मरतबा (अर. पु.) दर्जा, पदवी, योग्यता.
मरतमढें (न.) मरतुकडा, अतिशय अशक्त मनुष्य.
मरतीक (सं. मृतक न.) मृताची क्रिया.
मरतुकडा (वि.) अतिशय क्षीण व कृश.
मरद (फा. मर्द. पु.) पुरुष, मर्द.
मरदणें (सं. मृद्. क्रि.) चोळणें.
मरफेकरी (पु.) मरफा वाजविणारा.
मरवड (स्त्री.) मरणांतिक अवस्था.
मरवडा (पु.) मरणाची छाया.
मरळा (वि.) अतिशय थकलेला.
मराठमोळा (पु.) पडदा, बुरखा; मराठे लोकांच्या चालीरीति.
मराठा (सं. महारथी. पु.) महाराष्ट्रांतला रहिवासी; महाराष्ट्रांतली एक विशेष क्षत्रिय जात.
मराठी (सं. महाराष्ट्री स्त्री.) महाराष्ट्रांतली भाषा (वि.) मराठ्यांची.
मरातब (अर. पु. स्त्री.) पदवी, उच्च दर्जा.
मरामत (अर. मरम्मत स्त्री.) डागडुजी, सांभाळ, निगा.
मराळ (सं. मराल. पु.) हंस.
मराळिका (सं. स्त्री.) देवी.
मरी (सं. मरिका. स्त्री.) रोगाची साथ; मरणदशा.
मरु (सं. पु.) वाळवंट; मारवाड देश.
मरुत् (सं. पु.) वायु.
मर्कट (सं. पु. न.) माकड.

मर्जी (अर. स्त्री.) खुषी; अंतःकरण-वृत्ति; कृपा.

मर्त्य (सं. वि.) मृत्यूस पात्र; (पु.) मनुष्य.

मर्द (फा. पु.) पुरुष (वि.) शूर, धैर्यवान्.

मर्दणें (स. मृद् क्रि.) चोळणें; मारणें.

मर्दानी (फा. वि.) पुरुषास शोभणारा.

मर्दी, मर्दुमकी, मर्दुमी (फा. स्त्री.) पराक्रम, शौर्याचें कृत्य.

मर्म (सं. न.) नाजूक भाग; जिव्हाळी; गूढ तत्व, रहस्य; तात्पर्य.

मर्मभेद (सं. पु.) जिव्हाळीं झालेली जखम; एखाद्याच्या रहस्याचा स्फोट.

मर्मज्ञ (सं. पु.) खुबी जाणणारा.

मर्मी (सं. वि.) मर्मज्ञ; मर्मभेदी.

मर्यादशीळ (सं. वि.) विनीत, अदबशीर

मर्यादा (सं. स्त्री.) सीमा; हद्द; विनय; नियम.

मऱ्हाटा, मऱ्हाठी, मऱ्हाठमोळा—मराठा; मराठी, मराठमोळा पहा.

मल, मळ (सं. पु.) घाण; विष्टा.

मलई (हिं. स्त्री.) साय.

मलखांब (पु.) अंगांत चपळता येण्यासाठीं कसरत करण्याकरतां तालमींत पुरलेला वाटोळा खांब.

मलद्वार (सं. न.) ज्या वाटे विष्ठा पडते तो शरीराचा भाग, गांड.

मलम (फा. मलहम. न.) जखमवर लावण्याचें स्निग्ध औषध.

मलमल (हिं. स्त्री.) तलम सुताचें कापड.

मलमास (सं. पु.) अधिक मास.

मलय (सं. पु.) एक पर्वत.

मलयागर, मलयागीर (सं. मलय अगरु पु.) उत्कृष्ट चंदन.

मलविसर्ग, मलविसर्जन (सं. न.)

मलशुद्धि (सं. स्त्री.) पोटांतल्या मळाचा झाडा.

मलसूत्र (सं. न.) मळसूत्र पहा.

मलावरोध, मलावष्टंभ (सं. पु.) शौचास साफ न होणें.

मलिदा (फा. मलिदा पु.) दूध, साखर, लोणी इ. घालून केलेलें पक्वान्न; चुरा; तिंबलेली कणीक.

मलिण, मलिन (सं. वि.) घाणेरडा; मळलेला; अस्पष्ट.

मलूल (अर. वि.) उदास; खिन्न.

मलेरिया (पु.) मुदतीचा हिंवताप, कर्दमोत्थित ज्वर.

मल्ल (सं. पु.) पहिलवान, जेठी.

मल्लयुद्ध (सं. न.) कुस्ती, बाहुयुद्ध.

मल्लारि, मल्हार, मल्हारी (सं. मल्ल+अरि. पु.) खंडोबा.

मल्लिकार्जुन (सं. पु.) बारा ज्योतिर्लिंगांतलें एक.

मल्हार (सं. मल्लारि. पु.) खंडोबा; गायनांतला एक राग; योग.

मवाळ (सं. मृदु. वि.) मृदु; सहज वश करून घेतां येणारा.

मवाळी (स्त्री.) मृदुपणा, सौम्यता.

मशक (सं. न.) चिलट.

मशरू (अर. स्त्री.) गजनीचें कापड.

मशाकत, मशागत (अर. मशाकत स्त्री.) मेहनत, श्रम.

मशारनिल्हे (अर. मशारा अलिहा वि.) वर सांगितलेलें; इसम मजकूर.

मशाल (अर. स्त्री.) कांठी भोंवती चिंध्या गुंडाळून केलेली दिवटी.

मशालची, मशालजी (फा. पु.) मशाल धरणारा.

मशीद (अर. मसाजिद. स्त्री.) मुसलमानांचें प्रार्थनामंदिर.

मस (सं. मषी. न.) काजळ; (पु.) शरीरावरचा काळा डाग; चामखीळ.

मसक (फा. स्त्री.) पाणी वाहण्याची कातड्याची पिशवी; पोट.

मसक (सं. मशक न.) मशक, चिलट.

मसण (सं. श्मशान. न.) प्रेतें जाळण्याची किंवा पुरण्याची जागा, स्मशान.

मसणवटी (सं. श्मशानवटी स्त्री.) स्मशानभूमि.

मसणा (वि.) फलाणा; रागाचा संबोधनार्थक शब्द.

मसलत (अर. स्त्री.) विचार, सल्ला; योजना.

मसाला (अर. पु.) अनेक पदार्थांचें

सुवासिक मिश्रण; साहित्य; सरकारी अधिकाऱ्यांचें बोलावणें, समन्स; दंड.
मसुदा (अर. मस्विदा पु.) खर्डा.
मसूर (सं. स्त्री.) एक धान्य; (पु.) दंड.
मसूरिका, मसूरी (सं. स्त्री.) देवीचा रोग.
मस्करी (सं. मस्करी = संन्यासी स्त्री.) थट्टा; **म. ची कुस्करी**–थट्टेचा भयंकर परिणाम.
मस्त (फा. वि.) धुंद; ताठलेला, लठ्ठ; विपुल.
मस्तक (सं. पु. न.) डोकें, शिर.
मस्तवाल (फा. वि.) गर्विष्ठ, माजलेला.
मस्ती (फा. स्त्री.) माज; गुर्मी; हत्तीच्या गंडस्थळाचा स्राव.
महत् (सं. वि.) मोठें.
महंत (सं. महत्. पु.) गोसाव्यांचा नायक; श्रेष्ठ प्रतीचा साधु.
महती (सं. स्त्री.) मोठेपणा.
महत्व (सं. न.) मोठेपणा.
महर्गता, महर्घता (सं. महार्घता. स्त्री.) महागाई.
महर्लोक (सं. पु.) आकाशस्थ ज्योतींचें वसतिस्थान.
महर्षि (सं. पु.) श्रेष्ठ प्रतीचा ऋषि.
महल्ला (अर. मोहला. पु.) पेठ, पुरा.
महशूर (अर. मशहूर. वि.) प्रसिद्ध.
महसरा (हिं. पु.) वेढा; जमाव.
महसूल (अर. पु.) धारा, जमाबंदी, वसूल.
महा (सं. महत्. वि.) मोठा, महान्.
महाकाल–ळ (सं. पु.) शिव.
महाकाली (सं. स्त्री.) पार्वती; प्रचंड तोफ.
महाकाव्य (सं. न.) अठरांहून अधिक सर्ग असलेलें काव्य.
महाग (सं. महार्घ. वि.) ज्यास्त भावाचा किंवा मोलाचा.
महागाई (स्त्री.) महर्घता; थोडेपणा; महर्घतेमुळें नोकरांना देण्याचा विशेष भत्ता.
महागिरी (स्त्री.) माल्याचें तारूं.
महाजन (सं. पु.) गांवांतला शिष्ट मनुष्य; व्यापारी; सावकार.
महात–द (हिं. महावत. पु.) हत्तीचा हांकणारा.
महात्मा (सं. पु.) औदार्य, धैर्य इ० गुणांनीं युक्त पुरुष.
महादेव (सं. पु.) शिव; विणकराच्या फणीचा एक भाग.
महाद्वार (सं. न.) मंदिराचा मुख्य दरवाजा.
महाद्वीप (सं. न.) खंड.
महान् (सं. वि.) मोठा.
महानुभाव (सं. वि.) उदार, श्रेष्ठ, महात्मा; (पु.) कृष्ण-उपासकांचा एक विशिष्ट पंथ.
महानैवेद्य (सं. पु.) शिजविलेल्या अन्नाचें ताट वाढून देवाला नैवेद्य दाखवितात तो.
महाभारत (सं. न.) व्यासकृत कौरवपांडवांचा काव्यबद्ध इतिहास.
महामति (सं. वि.) उदार, महात्मा.
महामाया (सं. स्त्री.) आदिमाया (पार्वती); कजाग बायको.
महामारी (स्त्री.) वाखा, पटकी; जिवापाड श्रम.
महायात्रा (सं. स्त्री.) काशीयात्रा.
महार (पु.) परवारी, एक अंत्यज जाति.
महारकी (स्त्री.) महाराचें काम; हलकें आणि कष्टाचें काम.
महारथी (सं. पु.) मोठा योद्धा.
महारवडा, महारवाडा (पु.) महार लोकांची राहण्याची जागा; सोंवळ्याओंवळ्यासंबंधानें भयंकर अव्यवस्था.
महाराज (सं. पु.) राजाधिराज, सम्राट्.
महाराष्ट्र (सं. पु.) मराठे लोकांचा देश.
महारोग (सं. पु.) रक्तपिती.
महार्णव (सं. पु.) महासागर.
महाल (अर. पु.) मंदिर; जिल्हा; क्रीडागृह.
महालकरी (पु.) महालावरचा अधिकारी.
महालय (सं. पु.) आश्रयस्थान, मंदिर; पितृपक्षांतलें श्राद्ध.

महाली (पु.) न्हावी.
महावस्त्र (सं.न.) उंची वस्त्र, शालजोडी.
महाशय (सं. पु.) थोर पुरुष.
महाशिवरात्र (सं. स्त्री.)माघ व. १४.
महाळुंग (सं. मातुलुंग. न.) लिंबाच्या जातीचें मोठें फळ.
महिख (सं. महिष. पु.) म्हैस, रेडा.
महिना (फा.पु.) मास; महिन्याचा पगार.
महिमा (सं. पु.) मोठेपणा, थोरवी.
महिमान (सं. महिमा. न.) थोरवी; (फा. मेहमान. पु.) पाहुणा.
महिरप, महिराप (अर. मेहराप. स्त्री.) कमान.
महिला (सं. स्त्री.) स्त्री; मादी.
महिष (सं. पु.) रेडा.
महिषी (सं. स्त्री.) म्हैस; पट्टराणी.
मही (सं. स्त्री.) पृथ्वी.
महीधर, महीध्र (सं. पु.) पर्वत; शेष नांवाचा सर्प.
महीपाल–ळ (सं. पु.) राजा.
महेश, महेश्वर (सं. पु.) शिव.
महोदय (सं. पु.) एक मोठें पर्व.
मळ (सं. मल. न.) घाण, विष्टा.
मळका (वि.) घाणेरडा.
मळणी (स्त्री.) धान्याचीं कणसें तुडवून दाणें वेगळे काढणें.
मळणें (क्रि.) मलिन होणें; चोळणें,रगडणें; कणसांतले दाणे वेगळे करणें.
मळभ (न.) **मळभी** (स्त्री.) अभ्र,ढग.
मळमळ (स्त्री.) वांती होईलसें वाटणें; उमास.
मळमळणें (क्रि.) उमदळणें.
मळमळीत (वि.) बेचव, सौम्य.
मळवट (पु.) कपाळभर लावलेलें कुंकूं; न भाजलेलें मडकें.
मळविणें (क्रि.) मळीण करणें;घाण करणें.
मळसूत्र (न.) स्क्रू, पेंच.
मळा (पु.) शाकभाजी पिकविण्याचें शेत; दुपिकी जमीन.
मळी (स्त्री.) मळाची वळकटी; पाक करतांना साखरेंतून निघालेला मळ; माळजमीन.
मळीण (सं. मलिन वि.) घाणेरडा; गंजलेलें.
मळेकरी (पु.) मळ्याची मशागत करणारा.
मक्षिका (सं स्त्री.) माशी.
मक्षिकापात (सं. पु.) अडचण, विघ्न, अपशकुन.
मा (सं. स्त्री.) आई; लक्ष्मी.
माई (सं. मातृ. स्त्री.) आई किंवा बहीण यांचें टोपण नांव.
माउली (स्त्री.) आई; कोणीहि भली स्त्री.
माऊ (स्त्री.) मांजर; आईचा स्तन.
माकड (सं. मर्कट. पु. न.) मर्कट.
माकडहाड (न.) पाठीच्या कण्याचा शेवट.
माकण (स्त्री.) बैलाच्या पाठीवर पाणी आणण्यासाठीं घागरी ठेवण्याकरितां केलेली लाकडी बैठक.
माकंद (सं. पु.) आम्रवृक्ष.
माका (सं. मार्कव. पु.) एक वनस्पति.
माकोडा (प्रा. पु.) मुंगळा.
माखण (सं. मंक्षण. न.) लोणी; चोपडण्याचा स्निग्ध पदार्थ.
माखणें (सं. म्रक्ष्. क्रि.) चोपडणें;भरणें.
माग (सं. मार्ग. पु.) वस्त्र विणण्याचें यंत्र; शोध, तपास; चिन्ह, थांग, पाण्यास जाण्यासाठीं करून दिलेला मार्ग.
मांग (सं. मातंग. पु.) वध करण्याचें काम करणारा; **अंगांत मांग शिरणें**-त्वेष चढणें.
मागणी (सं. मार्ग्. स्त्री.) लग्नासाठीं वधूपक्षाजवळ वरपक्षानें मुलीला मागणें, याचना.
मागणें (सं. मार्ग्. क्रि.) द्या म्हणणें, विचारणें, याचना करणें.
मागमूस, मागमोस (पु.) मुद्दा, पत्ता, माग, थांग.
मागरा (सं. मार्ग. वि.) पाहिली वस्तु मागणारा.
मागला (वि.) मागचा, मागील.
मांगलिक (सं. न.) मंगलकार्य. [कल्याण.
मांगल्य (सं. न.) मंगल कार्य; सुदैव,

मागसणें (कि.) मागें राहणें.
मागाहून (अ.) नंतर.
मागील (वि.) मागचा.
मागून (अ.) नंतर, मागोमाग.
मागें (अ.) पूर्वी, अगोदर; पाठी-कडल्या बाजूस.
मागेंपुढें (अ.) आणखी एखाद्या वेळेस; पुढच्या किंवा मागच्या बाजूस; **मा. करणें**–माघार घेऊं लागणें. **त्याला मा. कोणी नाही**–वडील माणूस किंवा संतति नाहीं.
मागोमाग (अ.) पाठोपाठ; नंतर लागलीच.
माघ (सं. पु) हिंदु वर्षाचा अकरावा महिना.
माघार (सं. मार्ग स्त्री.) मागें पाऊल; मागें सरणें.
माघारपणा (न.) मुलीचें सासरहून माहेरीं किंवा माहेरहून सासरीं जाणें.
माघारा (अ.) परत.
माच (सं. मंच. पु.) माचा; पेंढा, गवत इ. ठेवण्यासाठीं घातलेला मंडप; आश्रय
माची (सं. मंच. स्त्री.) किल्ल्यासभों-वतालची जमीन; डोंगरावरची सपाट जमीन; माच.
माचोडा (पु.) पेंढी.
माचोळी (स्त्री.) घडवंची.
माज (सं. मध्य. पु.) कंबर; मद, कैफ, मस्ती; पशूंची गर्भाधानयोग्यता; वृद्धि (ना. १४१४६)
माजघर (सं. मध्यगृह न.) घराचा मध्यभाग.
माजण, मांजण (सं. मार्जन) मूर्तीला तेल, शेंदूर इ. पदार्थ चोपडणें.
माजणें (कि.) उन्मत्त होणें; मर्यादे-बाहेर पुष्ट होणें; फोफावणें.
माजर, मांजर (सं. मार्जार. न.) मांजर.
मांजरपाट (पु.) जाड्या भरड्या काप-डाची एक जात.
माजरा (वि.) मादक, कैफ आणणारा-
मांजरी (स्त्री.) मांजराची मादी, भाटी; खाकेंत होणारी पुटकुळी; घुसळखांबा-च्या दोऱ्या; चटई.
माजविणें (कि.) उन्माद आणणें, ज्यास्त करणें.
माजा (फा. माजू. न.) मायफळ.
मांजा (हिं. पु.) मेण, तेल, अंड्याचा बलक आणि काचेची पूड यांचें दाट मिश्रण. हें पतंगाच्या दोरीला लावतात.
माजीं (अ.) मध्यें.
माजु (सं. मध्य.) मध्य भाग, कंबर; मस्ती, माज.
माजुम (अर. पु.) भांगेचा केलेला एक मादक पदार्थ.
माजुरकी, माजुरी (स्त्री.) उन्मत्तपणा (वि.) उन्मत्त, गर्विष्ठ.
माजोरा, माजोरी (वि.) उन्मत्त, गर्विष्ठ.
माटमुट (अ.) घाबरलेल्या मनाच्या स्थितीचा निदर्शक शब्द.
माठ (पु.) एक वनस्पति; रांजण (वि.) सपाट, किंचित उतरती; मठ्ठ.
माड (पु.) नारळाचें झाड; गायनांतला एक राग.
मांड (पु.) मांडणी, रचना; पसारा; (स्त्री.) घोडेस्वारांची टोळी; **मांड मांडणें**–घोड्यावर चांगलें बसतां येणें.
मांडचोळणा (पु.) केवळ मांडी झांक-णारा किंवा गुडघ्यापर्यंत पोंचणारा चो-ळणा.
मांडणी (स्त्री.) रचना.
मांडणें (सं. मंडन. कि.) वस्तु योग्य स्थानीं ठेवणें; आरंभणें; लिहिणें; (दुकान) स्थापन करणें, उघडणें; (प्रा.) व्यापणें, विस्तार होणें.
मांडलिक (सं. पु.) सार्वभौमाच्या ताब्यांतला राजा; संस्थानिक.
मांडव (सं. मंडप. पु.) मंडप.
मांडवपरतणी (स्त्री.)–णें (न.) लग्नसमारंभांतली वधूपक्षाकडची वर-पक्षाला अखेरची मेजवानी.
मांडवी (सं. मंडप. स्त्री.) लहान मांडव, मंडपी; बंदरावर माल ठेवण्याचें घर.

मांडा (सं. मंडक. पु.) गव्हाचें अतिशय पातळ पापुद्र्याचें पक्वान्न.
माडी (स्त्री.) माडाच्या पोईपासून काढलेलें मद्य; मजला.
मांडी (स्त्री.) जांघ; बैठक; **मांडीवर देणें**–दत्तक देणें; **मांडीवर मांडी टाकून बसणें**–कांहीं न करतां आळसानें बसणें.
माण (स्त्री.) मानेवरची सूज; चिकण माती; रुंद तोंडाचें मडकें; थर; माणा पहा.
माणवक (सं. न.) एक समवृत्त. याच्या चरणांत ८ अक्षरें व भ, त, ल, ग हे गण असतात.
माणसळणें, माणसाळणें (क्रि.) माणसाच्या संवयींचें करणें किंवा होणें; क्रूरपणा टाकून गरीब होणें.
माणा (प्रा. पु.) उंसाचा रस काढण्याची नांद.
माणीक (सं. माणिक्य न.) लाल नांवाचें रत्न.
माणुसकी (सं. मनुष्य स्त्री.) मनुष्यपणा; माणसाच्या रीतीभाती व थोरपणा
माणूस (सं. मनुष्य. पु. न.) मनुष्य.
माणूसघाण्या (वि.) माणसाचा कंटाळा करणारा.
माणें (क्रि.) मावणें, समावणें.
मात (फा. स्त्री.) बुद्धिबळाच्या खेळांत शत्रूच्या राजाचा हत्ती, घोडा इ. नीं प्रतिबंध केला असतां होणारा डाव; खबर, गोष्ट; चमत्कार; थाट; विपुलता; **मात करणें**—बुद्धिकौशल्यानें प्रतिपक्ष्यास जिंकणें; लोकोत्तर कृत्य करणें.
मातंग (सं, पु.) हत्ती; मांग.
मातगा (वि.) लवकर माजणारा;गर्विष्ठ.
मातट, मातड, मातळ (वि.) मातीशीं मिश्रित.
मातणें (क्रि.) माजणें, उन्मत्त होणें.
मातबर, मातब्बर (अर. वि.) सन्मान्य, श्रीमान्, मोठा.
मातबरी (स्त्री.) प्रतिष्ठा, महत्त्व.
माता (सं. स्त्री.) आई; देवी.
मातापितरें—आईबाप.
मातामह (सं. पु.) आईचा बाप.
मातामही (सं. स्त्री.) आईची आई.
माती (सं. मृत्तिका. स्त्री.) धूळ; दुर्दशा
मातीचें कुल्लें–खरें प्रेम नसता प्रेमाचा आणिलेला नुसता आविर्भाव.
मातुल (सं. पु.) मामा.
मातुश्री (सं. मातृश्री. स्त्री.) आई.
मातृका (सं.स्त्री.) अपासून क्षपर्यंतचे वर्ण. ब्राह्मी, माहेश्वरी, कौमारी, वैष्णवी, वाराही, इंद्राणी, चामुंडा व चर्चिका या आठ देवता.
मातृभोजन (सं. न.) मुंजीच्या दिवशीं मुलानें आईच्या ताटांत जेवण्याचा समारंभ.
मातेरा (पु.) **मातेरें** (न.) केरकचरामिश्रित धान्य; खराबी, दुर्दशा, घाण.
मातोश्री (सं. मातृश्री. स्त्री.) आई.
मात्र (सं, अ.) फक्त, केवळ; यच्चयावत् सर्व.
मात्रा(सं स्त्री) ऱ्हस्व स्वर उच्चारण्यास लागणारा काळ; माप, परिमाण, इयत्ता; रसायन; अक्षराच्या डोक्यावरची तिरकस रेघ; वर्चस्व; चीजवस्त; इंद्रियाचे विषय.
मात्रागमनी (सं. मातृगमनी. वि.) मादरचोद, लबाड.
मांत्रिक (सं. पु.) मंत्रज्ञ, जादुगार.
मात्सर्य (सं. न.) हेवा.
माथण, माथणी (सं. मंथ्. स्त्री.) दहीं घुसळण्याचा रुंद तोंडाचा डेरा.
माथला, माथवा (पु.) पळीचें टवळें किंवा तोंड;घुसळण्याच्या रवीचा फुगीर भाग.
माथा (सं. मस्तक. पु.) मस्तक; कपाळ; घुसळण्याच्या रवीचा फुगीर भाग; डोंगराचें शिखर; **उजळता माथा होणें**–आलेला अपवाद दूर होणें.
माथाकूट, माथेकूट (स्त्री. न.) माथेफोड पहा.
माथुला (पु.) लहान रवी.
माथें (सं. मस्तक. न.) मस्तक, शिर.

माथेफिरू (पु.) संतापी, अविचारानें भलतेंच कृत्य करणारा, भ्रमिष्ट.
माथेफोड (स्त्री.) दुसऱ्याच्या डोक्यांत शिरकविण्याचें फार कष्टाचें काम.
माद (पु.) माज, उन्माद, गर्व.
मादक (सं. वि.) कैफी, अमली.
मांदगी (फा. स्त्री.) थकवा; दुखणें.
मांदण (स्त्री. न.) मोठ्या तोंडाचा डेरा.
मादरचोद (वि.) मात्रागमनी, नीच.
मांदरी (स्त्री) शिंधीची किंवा मोळाची चटई.
मादवी (प्रा. स्त्री.) वस्त्र.
मांदळ, मांदळा (सं. मंडल. पु.) मोठा मृदंग (मोरो - मंत्रभा. ४।११७) गाडीच्या चाकाचा तुंबा.
मांदा (फा. वि) थकलेला, आजारी.
मांदार (सं. मंदार. पु.) पांढरी रुई.
मांदियाळी (स्त्री.) **मांदियाळें** (न.) समुदाय (भा. ५।१५४)
मादी (फा.स्त्री.) पशुपक्ष्यांतील स्त्री–जाति.
मांदी (प्रा. स्त्री.) मंडळी, समुदाय;पेटी.
मां दुस, मांदूस (स्त्री.) पेटी; तिजोरी
मांदोडा (प्रा. पु.) फळांचा घड; समुदाय; मांडव.
मांदोडी (प्रा. पु.) मांडव.
मांदोळा (प्रा. पु.) समुदाय (मुक्ते. वन. १८।१४)
मांद्य (सं. न.) शिथिलता, मंदपणा, अंधुकता; सौम्यता.
माधव (सं. पु.) विष्णु; वसंतऋतु.
माधुकरी (सं. स्त्री.) अनेक ठिकाणची भिक्षा (पु.) शिजल्या अन्नाची भिक्षा मागणारा.
माधुरी (सं. स्त्री.) वाचा; मधुरपणा, गोडी.
माधुर्य (सं. न.) गोडी.
माध्यंजन (सं. मध्यंदिन पु.) ब्राह्मणांतला एक पोटभेद.
माध्यम (सं. न.) द्वार, साधन.
माध्यान्ह (सं. स्त्री.) दुपार.
माध्व (सं. पु.) मध्वसंप्रदायी.
माध्वी (सं. स्त्री.) मदिरा.
मान (सं. पु.) आदर, सत्कार; अहंता, गर्व, डौल; (सं. मन्या स्त्री.) गळयाचा मागचा भाग; (न.) प्रमाण; **मान कापणें**--विश्वासघात करणें; **मान डोलविणें**—पसंती दर्शविणें; **मान वर करणें**–दिमाख दाखविणें; उत्कर्ष पावणें; **मान अडकणें**–पेंचांत सांपडणें; **मान खालीं घालणें**–लज्जित होणें.
मानकरी (पु.) सत्कार घेण्याचा हक्क असलेला.
मानखंडना (सं. स्त्री.) अपमान,अवमान.
मानगुटी (स्त्री.) बोकांडी, मान.
मानणूक (स्त्री.) नवस.
मानणें (क्रि.) मान देणें; गणणें, लेखणें; सुखावह होणें; समजणें; आवडणें, नवस करणें.
माननीय (सं. वि.) पूज्य.
मानपत्र (न.) मान्यता करणारा लेख.
मानपान (पु.) आदरसत्कार.
मानभंग (सं. पु,) मानखंडना.
मानभाव (पु,) कृष्णभक्तांचा एक संप्रदाय; (वि.) मनांत कपट ठेवून बाहेरून गोड बोलणारा.
मानमान्यता (सं. स्त्री.) आदरसत्कार, पूज्यता इ.
मानव (सं. पु.) मनुष्य.
मानवणें (क्रि.) मान्य होणें, मान डोलविणें, संमति देणें; सुखावह होणें.
मानवी (वि.) मनुष्यसंबंधीं, मनुष्यानें केलेलें.
मानस (सं. न.) मन, चित्त; विचार; हेतु; (वि.) मानसंबंधाचें.
मानसपुत्र (सं. पु.) इच्छामात्रेंकरून उत्पन्न केलेला पुत्र; पुत्र मानलेल्या प्रमाणें अत्यंत प्रिय मनुष्य.
मानसपूजा (सं.स्त्री.) मनानें केलेली पूजा.
मानसिक (सं. वि.) मनासंबंधाचें (न.) नवस.
मानहानि (सं. स्त्री.) मानखंडना, अवमान.

माना (अर. पु-) मायना. ज्याच्या त्याच्या योग्यतेप्रमाणें त्याला गौरवून लिहिण्याचा संप्रदाय; पत्रांतला मजकूर; **मानाचें पान**—सन्मानार्थ दिलेली कितीहि क्षुद्र वस्तु.

मानिनी (सं. स्त्री.) मानी स्त्री.

मानी (वि.) बाणेदार, स्वाभिमानी, थोर मनाचा.

मानुष (सं. पु.) मनुष्य; **मानुषी** (स्त्री) स्त्री.

मान्य (सं. वि,) मानास पात्र; कबूल.

मान्यता (सं. स्त्री.) मान; योग्यता; कबूली; पसंती.

माप (न.) इयत्ता, प्रमाण; वजन, तोल; गणती.

मापटें (न.) अर्ध्या शेराचें माप.

मापणें (क्रि.) मोजणें, तोल करणें, मेज घेणें.

मापन (सं. न.) माप घेणें.

मापारी (प्रा. पु.) मापणारा.

मापी (वि.) मापानें मोजण्यासारखें किंवा मोजलेलें.

माफ (अर. वि.) क्षमा केलेला.

माफक (अर.वि.) बेताचा, योग्य;मध्यम.

माफजत (अर. माफ. स्त्री.) क्षमा;सूट.

माफी (अर. माफ. स्त्री.)काळजी, बंदोबस्त, व्यवस्था, सुरक्षितपणा.

माफी जमीन-साऱ्याची सूट मिळालेली जमीन.

माभळभट (पु.) पोकळ धोतर नेसलेला; बावळट.

मामंजी (मामाजी पु.) सासरा.

मामलत (अर. स्त्री.) **मामला** (पु.) तालुक्याचें वसुलाचें काम; महत्व.

मामलतदार (फा. पु.) तालुक्याच्या जमाबंदीचा वसूल घेणारा अधिकारी.

मामा (सं. मामक. पु.) आईचा भाऊ; सासऱ्याविषयीं आदरयुक्त संज्ञा; **कामापुरता मामा**—काम साधून घेण्यापुरतें एखाद्याला मान देऊन तें झाल्याबरोबर त्याची ओळखसुद्धां विसरण्याइतका कृतघ्नपणा.

मामी (स्त्री.) मामाची बायको; सासू

मामू (पु.) आईचा स्तन.

मामूल (अर. पु.) वहिवाट, चाल, दस्तुर.

मामेबहीण (स्त्री.) मामाची मुलगी.

मामेभाऊ (पु.) मामाचा मुलगा.

मामेसासरा (पु.) नवऱ्याचा किंवा बायकोचा मामा.

मामेसासू (स्त्री.) नवऱ्याची किंवा बायकोची मामी.

माय (सं. मा. किंवा मातृ स्त्री.) आई; **मायदेश**—जन्मभूमि; **मायभाषा**—स्वतःची भाषा; **मायेचा पूत**—विलक्षण पराक्रमी मनुष्य; **मायपोट**—बरें वाईट सर्व जेथें सांठविलें जातें तें.

मायणी (स्त्री.) मुसळ, जात्याचें पाळें इ. ना बसविलेलें लोखंडाचें कडें.

मायना—माना पहा.

मायफळ (न.) एक औषधी फळ.

माया (सं. स्त्री.) अविद्या, भ्रम, फसवणूक, भुरळ; ईश्वरी शक्ति; दया, करुणा; द्रव्य; (फा. स्त्री.) कोरी सोडलेली जागा, समास; **मायाचक्र**—लटका ऐहिक संसार; **मायाजाल, मायापाश**—भ्रमानें उत्पन्न केलेलें बंधन.

मायावी (प्रा. वि.) मायेचा, खोटा, कपटी, ढोंगी.

मायाळू (वि.पु.) ममताळू, दयाळू.

मायिक (सं. वि.) मायेनें रचिलेला, लटका (प्रपंच)

मार (पु.) चोप, ताडण; भडिमार;गर्दी; माप; मदन; विपुलता (अ.) आवेशानें

मारक (सं. वि.) मारणारा, प्रतिस्पर्धी

मारकट, मारका (वि.) मारण्याची खोड असलेला.

मारकूट (स्त्री.) ताडण, मार.

मारग (सं. मार्ग. पु.) मार्ग, वाट.

मारण (सं. न.) वध, हिंसा; शत्रूच्या नाशार्थ योजिलेला मंत्र, जादू इ.

मारणें (क्रि.) चोपणें, प्रहार करणें; जीव घेणें; हिसकावून घेणें इ.

मारता (वि.) मारणारा.

मारपीट (स्त्री.) मारहाण, मार.
मारवाडी (सं. मरु. पु.) मारवाड देशांतील लोक; कृपण, व्यवहारदक्ष.
मारा (पु.) हल्ला, भडिमार; हल्ला करण्यास सोयीची जागा; सपाट,
मारामार (स्त्री.) मारामारी; अतिशय प्रयत्न; गर्दी; पंचाईत, अडचण.
मारामारी (स्त्री.) एकमेकांस मारणें.
मारुत (सं. पु.) वायु.
मारुती (सं. पु.) वायुपुत्र हनुमान्.
मारू (वि.) छानदार मोहक,नखरेबाज.
मारून (अ.) विपुलता, आवेश, गर्दी इ. अर्थाचें अव्यय.
मारून मु-कून—जबरदस्तीनें, जुलमानें.
मारे (अ.) वाक्यालंकारार्थी अव्यय; अवेशानें.
मारेकरी (पु.) दग्यानें ठार मारणारा.
मार्क (इं. पु.) गुण.
मार्कंडेय (सं. पु.) एक ऋषि, **मा. चें** आयुष्य–दीर्घायुष्य.
मार्केट (इं. न.) बाजार.
मार्ग (सं. पु.) रस्ता, वाट; रीत.
मार्गक्रमण (सं. न.) वाट चालणें.
मार्गघ्न (सं. पु.) वाटमाऱ्या.
मार्गण (सं. पु.) बाण.
मार्गत्रय (सं. न.) ज्ञान, कर्म, आणि भक्ति हे मोक्षप्राप्तीचे तीन मार्ग.
मार्गप्रतीक्षा (सं. स्त्री.) वाट पाहणें.
मार्गशीर्ष (सं. पु.) हिंदु वर्षाचा आठवा महिना.
मार्गस्थ (सं. पु.) वाटसरू, प्रवासी.
मार्च (इं. पु.) इंग्रजी वर्षाचा तिसरा महिना; सैन्याचें कूच.
मार्जन (सं. न.) सिंचन, शिंपडणें.
मार्जनी (सं. स्त्री.) केरसुणी.
मार्जार (सं. पु. न.) मांजर.
मार्तंड (सं. पु.) सूर्य; खंडोबा.
मार्दव (सं. न.) मृदुता, कोमलता, सौम्यपणा.
मार्फत (अर. स्त्री.) निसबत; द्वारें.
मार्मिक (सं. वि.) मर्मज्ञ; खुबीदार.
माल (अर. पु.) किमतीची वस्तु; जिनस
मालक (अर. पु,) धनी.
मालकंस (सं. पु.) गायनांतला एक राग.
मालकी (स्त्री.) धनीपणा.
मालती (सं. स्त्री.) एक वेल; तिचें पुष्प; गव्हल्यासारखा खिरींत घालण्याचा एक पदार्थ; एक वृत्त; याच्य चरणांत १२ अक्षरें व न, ज, ज, र हे गण असतात.
मालपुवा (प्रा. पु.) एक पक्वान्न.
मालमत्ता (अर. मालमता. स्त्री.) सर्व धनदौलत.
मालमसाला (पु.) इमारती वगैरे कामासाठीं लागणारें सगळें सामान.
मालमिळकत (अर. स्त्री.)सर्व स्थावरजंगम जिंदगी.
मालमुद्दल (पु.) जितका पैसा खर्च झाला असेल तितक्या किंमतीची वस्तु (अ.) नफा न घेतां मूळ किंमतीस.
मालव (सं. पु) माळवा प्रांत; एका रागाचें नांव.
मालवणें (क्रि.) विझणें, जाणें (दिवा)
मालाविणें (क्रि.) फुंकणें, विझविणें.
माला (सं. स्त्री.) हार, माळ; रांग.
माला (स्त्री.) पांढरी चिकण माती.
मालिनी (सं. स्त्री.) एका वृत्ताचें नांव. याच्या वृत्तांत १५ अक्षरें व न, न, म, य, य असे असतात; स्त्रीजातीपैकीं एक प्रकार.
मालिनीवसंत (सं. पु.) एक औषधी मात्रा.
मालिन्य (सं.न.) मलिनपणा,घाणेरडेपणा.
मालिस्त (न.) कुटणें, ठेचणें; (स्त्री.) लागवडीस आणिलेली जमीन.
माली (पु.) न्हावी (वि.)वसुलासंबंधीं.
मालीक (अर. पु.) मालक, धनी.
मालीम (अर. पु,) गलबतावरला एक अधिकारी.
मालिश-स (फा. स्त्री.) अंग रगडणें, चोळणें.
मालू (स्त्री.) पांढरी चिकण माती.
मालूम (अर. वि,) ज्ञात, ठाऊक.

मालूमत, मालूमात (अर. स्त्री.) कच्ची हकीकत.
माले (न.) राब; काकवी, गुळाची ढेप; लोणी, खवा, इ. चा गोळा; एक प्रकारचा मऊ दगड.
माव (सं. माया. स्त्री.) कपट; जादू; खोटेपणा, भ्रम; वण.
मावणें (सं. मा. क्रि.) समावेश होणें.
मांवदें, मावधें (न.) यात्रा करून घरीं आल्यावर करावयाचें देवब्राह्मणांचें संतर्पण.
मावली (सं. मा. स्त्री.) आई; गरीब, प्रेमळ, धर्मशील स्त्री.
मावशी (स्त्री.) आईची बहीण.
मावसबहीण (स्त्री.) मावशीची मुलगी.
मावस भाऊ (पु.) मावशीचा मुलगा.
मावसा (पु.) मावशीचा नवरा.
मावळ (न.) महाराष्ट्राच्या पश्चिमेकडील हद्दीचा व. सह्याद्रि पर्वताच्या पूर्वेकडचा प्रदेश.
मावळण (स्त्री.) आत; मामी; पश्चिमेकडचा वारा.
मावळणें (क्रि.) अस्तास जाणें; अदृश्य होणें; मालवणें.
मावळत, मावळती (स्त्री.) सूर्य मावळण्याची अर्थात् पश्चिम दिशा.
मावळा (पु.) मावळ प्रदेशांतला; मामा.
मावा (हिं. पु.) खवा.
मावा (सं. माया पु.) चित्ताकर्षता, मोहिनी (भा. ३।२९)
माविक (सं. मायिक वि.) मायावी, भ्रामक.
माशी (सं. मक्षिका. स्त्री.) मक्षिका; नेम धरण्यास उपयोगी असें बंदुकीच्या तोंडावरचें चिन्ह; **माशा मारीत बसणें**–निरुद्योगी बसणें; **माशी शिंकणें**–विघ्न येणें; **माशी लागणें**–मळमळणें.
माशूक (अर. स्त्री.) प्यारी, रमणी, रंडी, रखेली.
माष (सं. पु.) उडीद; पांच, आठ, किंवा दहा रती वजन.

मास (सं. पु.) महिना.
मांस (सं. न.) शरीरांतल्या सप्तधातूंपैकीं एक; मासकण.
मासकंड, मांसकण (न.) मांसाचा गोळा.
मासमच्छर (न.) मांस वगैरे.
मांसल (सं. वि.) मांसानें पूर्ण; पुष्ट.
मासला (अर. पु.) नमुना, तऱ्हा.
मासलेदार, मासलेवाईक (वि.) नमुन्यास घेण्यासारखा; छान; विचित्र.
मासळी (स्त्री.) लहान मासा; (समुच्चयानें) मासे.
मासा (सं. मत्स्य. पु.) मत्स्य; आठ गुंजांचें वजन; **जळांत राहून माशांशीं वैर**—परिस्थितीशीं विरुद्ध वर्तन; **मा. चें जाळें**–झिरझिरीत वस्त्र; **माशानें गिळलेलें माणिक**–पुनः परत न मिळणारी वस्तु.
मासिक (वि.) दर महिन्याचें; (न.) प्रतिमासीं निघणारें पुस्तक; दरमहा वेतन; दर महिन्याचें श्राद्ध.
मासोळी (स्त्री.) मासळी; स्त्रियांचें माशाच्या आकाराचें पादभूषण.
मास्तर (इं. पु.) शिक्षक.
माहात्म्य (सं. न.) महिमा; मोठेपणा.
माहितगार (फा. वि.) माहिती असलेला; वाकबगार.
माहिती (स्त्री.) परिचय; ज्ञान.
माहिना (हिं. पु.) दरमहाची नेमणूक.
माहियेरें (प्रा. वि.) मायेचें, माहेरचें (तुका. ६१४)
माही (वि.) माघ महिन्यांतली.
माहीत (वि.) ज्ञात, ठाऊक.
माहुरी (प्रा. पु.) चाबुकस्वार.
माहुटी (स्त्री.) घराच्या पागोळीच्या खालीं वाशाला मारलेली अडवी फळी.
माहुरें (न.) विक्रीसाठीं मांडलेले मासे.
माहूत (हिं. महावत पु.) हत्तीचा रक्षक
माहे (फा. माह पु.) महिना. [महिना.
माहे गुदस्त (फा. माह गुदस्त पु.) गेला
माहेर, माहेरघर (सं. मातृगृह. न.) मुलीच्या बापाचें घर; आश्रयस्थान.

माहेरवाशीण (स्त्री.) माहेरीं आलेली स्त्री.
माहेरवास (पु.) विवाहित स्त्रीचें माहेरीं राहणें.
माहेवारी (स्त्री.) महिन्याची नेमणूक.
माहो (पु.) माघ मास.
माळ (प्रा. वि.) ओसाड.
माळ (सं. माला. स्त्री.) हार; पाळण्यांची रांग; रांग; नवरात्रांतला दिवस; **माळ घालणें**–वरणें; पसंत करणें.
माळ (पु.) खडकाळ किंवा मुरुमाची जमीन; माळा; माडी.
माळका (सं. मालिका. स्त्री.) ओळ, रांग.
माळजमीन (स्त्री.) **माळरान** (न.) टेकडीच्या उंचवट्याची खडकाळ जागा.
माळवद (वि.) पुष्कळ माळजमीन असलेला प्रदेश.
माळवद (न.) धाबें, माळा.
माळवी (सं. मालवीय वि.) माळवा प्रांतांतला.
माळा (पु.) घराच्या तुळईवर आडव्या काठ्या घालून छपराखालीं काढलेली ठेंगणी माडी; शेत राखण्यासाठीं केलेला माळा; **मा. वरचा धोंडा**–न बदलणारा करार.
माळी (सं. माली. पु.) बगीचा, माळा वगैरेचें काम करणारा.
माळीण (स्त्री.) माळ्याची बायको; नाकांत होणारी पुटकुळी.
माक्षिक (सं. न.) एक खनिज पदार्थ, मध.
मिचकट (वि.) घाणेरडें.
मिचकणें, मिचकावणें (क्रि.) त्वरेनें (डोळे) मिटणें व उघडणें.
मिचका (वि.) मिचमिच डोळ्याचा.
मिजासखोर, मिजासी (फा. वि.) नाजुक प्रकृतीचा, तब्यती, लहरी.
मिटकी (स्त्री.) एकमेकांस चिकटलेलें ओंठ उघडतांना होणारा आवाज; **मिटक्या मारणें**–प्रेमानें गोडी चाखणें; आशा धरून बसणें.
मिटणें (क्रि.) बंद होणें, कुळविणें.
मिठवणी (स्त्री.) मिठाचें पाणी.
मिठा (सं. मिष्ट. वि) गोड.
मिठाई (हिं. स्त्री.) पेढे, बर्फी, इ. मिष्ट पदार्थ.
मिठागर (मीठ+आकर. न.) मीठ पिकण्याची जागा.
मिठी (प्रा. स्त्री.) आवड, छंद (भा. २९।९३१); ऐक्य, लीनता (ज्ञा.१५।५१४); आलिंगन; गोड पदार्थ वारंवार खाण्यांत आल्यानें उत्पन्न होणारी अरुचि; संकोच; उत्कट इच्छा; मिठी; **मिठी देणें**–बंद होणें (ज्ञा. १८।७३५)
मिडगणें (प्रा. न.) फराळ.
मिणधा (प्रा. वि.) मिंधा, ओशाळा.
मिणमिण (अ.) मंदपणें.
मिणमिणा (वि.) मंद, सुस्त; मनांत कुढणारा.
मिणमिणीत (वि.) मंदपणें जळणारा.
मित (सं. वि.) मोजका.
मित भाषण (सं. न.) स्वल्प किंवा मोजक्या शब्दांत बोलणें.
मितभाषी (वि.) मोजके शब्द बोलणारा
मितला (प्रा. वि.) परिमित.
मितव्यय (सं. पु.) मोजका खर्च, काटकसर.
मितव्ययी (सं. वि.) काटकसरीनें खर्च करणारा.
मिताक्षरी (सं. स्त्री.) एक सांकेतिक भाषा (हींत अ, ख, घ, च, त, य, र, ल, ह, ळ या वर्णाबद्दल अनुक्रमें क, ग, ङ, ट, प, श, ष, स, व, क्ष, हे वर्ण येतात व असाच उलटहि प्रकार घडतो.)
मिति (सं. स्त्री.) गणना, माप, प्रमाण; व्याज, तिथि. (अ.) हळूं.
मित्र (सं. न.) स्नेही; (पु) सूर्य.
मित्रपत्र (सं. न.) अबदागीर (रामवि. २६।५५)
मित्रवार, मित्रवासर (सं. पु.) रविवार.
मिथणें (क्रि.) एकमत करणें; जुळणें.
मिथुन (सं. न.) जोडपें; एकी; तिसरी राश.

मिथ्या (अ.) खोटें.
मिथ्यापवाद (सं. पु-) निष्कारण देण्यांत येणारें दूषण.
मिथ्यारोप (सं. पु.) खोटा आळ.
मिंधा (वि.) ओशाळा, दबेल; पूर्वीच्या बाळंतपणानंतर विटाळशी न होतां पुनः गर्भार झालेल्या स्त्रीची संतति.
मिनणें (प्रा. क्रि.) एकत्र होणें; भेटणें; प्राप्त होणें.
मिनत, मिनतवारी, मिंनती (फा.स्त्री.) आर्जव.
मिनहू (अ. मिनह. अ.) मागें सांगितलेल्या महिन्याच्या; वर सांगितलेल्या.
मिना (का पु.) कांचेचा मुलामा; (अ.) वजा.
मिनिट (इं. न.) तासाचा साठावा भाग.
मियादी (फा. वि.) मुदतीची; कांहीं शर्तीवर दिलेली.
मिरकूट (न.) मिऱ्यांची पूड.
मिरगी (हिं. स्त्री.) फेंफरें; घेरी.
मिरगुंड, मिरगुंडें (प्रा. न.) चटणी; मिरपूड.
मिरची (सं. मरिच. स्त्री.) तिखट जिवें करतात ती शेंग; **मिरच्या लागणें**—झोंबणें: चडफडाट होणें.
मिरमुटला (पु.) लहान पण खोड्या करणारा मुलगा.
मिरवण, मिरवणी, मिरवणूक (स्त्री) थाटानें मिरवत जाणें.
मिरवणें (क्रि.) डौलानें फिरणें (प्रा.) शोभणें; बोलणें; क्रीडा करणें.
मिराविणें (क्रि.) थाटानें मिरवीत नेणें.
मिराशी (अर. पु.) वतनदार.
मिरास, मिरासी (अर स्त्री.) वतनदार.
मिरी (स्त्री.) निरी, चुणी.
मिरें (न.) एक लहान तिखट बीं.
मिलाफ (फा. पु. स्त्री.) भेट, ऐक्य; मिश्रण.
मिलिंद (सं. पु.) काळा भ्रमर.
मिलिंदायमान (सं.वि.) आसक्त, लीन
मिशनरी (इं. पु.) प्रचारक, ख्रिस्ती धर्मप्रचारक.
मिशाळ (वि.) मोठ्या मिशांचा.
मिशी (स्त्री.) वरच्या ओठावरचे केस; दंतमंजन;वेश्यापणाचा प्रथमचा समारंभ; **मिशा खालीं होणें**—फजिती होणें; नक्षा उतरणें; **मिशा उतरणें**—फजिती करणें; **मिशांवर ताव देणें**—ऐट किंवा तोरा करणें.
मिश्र (सं. मिश्रित वि.) मिसळलेलें.
मिश्रण (सं. न.) मिसळ; मिश्र झालेला पदार्थ.
मिष (सं. न.) ढोंग; निमित्त.
मिष्ट (सं. वि.) गोड.
मिष्टान्न (सं. न.) गोडधोड; पक्वान्न.
मिस (सं. मिष. न.) ढोंग, निमित्त.
मिसकीन, मिसकील (अर. वि.) बाहेरून दिसण्यांत गरीब पण पोटांतून लवाड.
मिसमिशीत (वि.) नरम, विसविशीत.
मिसरूड (न.) नुकत्या फुटलेल्या मिशा.
मिसळ (सं. मिश्रण. स्त्री.) भेळ, मिश्रण; सख्य.
मिसळणें (क्रि.) मिश्रण होणें, एकत्र होणें.
मिळकत, मिळखत (स्त्री.)द्रव्य, प्राप्ति.
मिळणी (सं. मेलन. स्त्री.) संसर्ग, संबंध; भेट.
मिळणें (क्रि.) प्राप्त होणें; एकत्र होणें, जुळणें; एकचित्त होणें.
मिळता (वि.) जुळता; मिळणारा.
मिळमिळीत (वि.) बेचव.
मिळवणी (स्त्री.) दुसऱ्यांत मिळविलेला पदार्थ; अंकगणितांत—दोन किंवा अधिक सजातीय संख्या एकत्र करण्याची कृति.
मिळवणें (क्रि.) एकांत दुसरें घालणें.
मिळविणें (क्रि.) प्राप्त करून घेणें.
मिळून (अ.) एकंदरींत; एकत्र.
मी (सर्व.) बोलणारा स्वतः; **मी म्हणणें**—जोरांत असणें; **मी मी म्हणणारा**—स्वतःच्या कर्तृत्वाविषयीं अभिमान बाळगणारा.

मीठ (सं. मिष्ट. न.) लवण; क्षार.
मीठमोहऱ्या (स्त्री.अने.) दृष्ट काढण्याचें साहित्य; **मी. ओवाळणें**—दृष्ट काढणें.
मीन (सं. पु.) मत्स्य; बारावी रास.
मीनकेतन (सं. पु.) मदन.
मीपणा (पु.) अहंता, गर्व.
मीमांसा (सं. स्त्री.) षड्दर्शनांपैकीं एक; खोल विचार; चिकित्सा.
मीलन (सं. न.) भेट; मिश्रण; खग्रास ग्रहण.
मुकटा (पु.)नेसावयाचें हलकें रेशमी वस्त्र.
मुकणें (क्रि.) अंतरणें; हानि पावणें.
मुकदमा (अर. पु.) खटला; काम; प्रकरण.
मुकद्दम (अर. मुकदम. पु.) मजुरांवर देखरेख करणारा; मुकादम.
मुकद्दमा (अर.मुकदमा.पु.)खटला; काम.
मुकरर (अर. वि.) निश्चित, नेमलेला.
मुका (सं. मूक. वि.) बोलतां न येणारा (पु.) चुंबन.
मुकाट्यानें (अ.) गपचिप.
मुकादम--मुकद्दम पहा.
मुकाबला (अर. पु.) गांठ, लढाई; पडताळा; मासला.
मुकाम, मुक्काम (फा. पु.) अवस्थान; थोडा वेळ राहणें; कांहीं काळ कुंठितावस्था
मुकुट (सं. पु.) किरीट, टोप.
मुकुटमणि (सं. पु.) अग्रगण्य; नायक.
मुकुर (सं. पु.) आरसा; दर्पण.
मुकुल (सं. पु.) कळी; (प्रा. न.) कमळ, पुष्प.
मुकुलित (सं. वि.) मिटलेलें; संक्षिप्त (ज्ञा. २।५३०)
मुक्त (सं. वि.) सुटलेला; मोकळा; (प्रा. न.) मोतीं.
मुक्तद्वार (सं. न.) कोणासहि जेथें जाण्यास प्रतिबंध नाहीं असा भोजन-समारंभ; हवें त्यानें जावें असें ठिकाण.
मुक्ता (सं. स्त्री.) मोतीं; (अ.) तोंडीं.
मुक्ताफळ (स. न.) मोतीं; सुंदर अक्षर; हास्यास्पद उद्गार.
मुक्ति (सं. स्त्री.) मोक्ष.
मुख (सं. वि.) तोंड; चेहरा; द्वार; अग्रभाग.
मुखचर्या (सं. स्त्री.) तोंडावरचें तेज.
मुखडा (पु.) चेहरा.
मुखत्यार (अर. पु.) प्रतिनिधि, संपूर्ण अधिकार दिलेला.
मुखदुर्बळ (सं. वि.) बोलण्याचा कं-टाळा असलेला, मितभाषी.
मुखमार्जन (सं. न.) तोंड धुणें.
मुखरस (सं. पु.) लाळ;थुंकी. **मु० पाघ-ळणें**—दुर्भाषण करणें.
मुखराग (सं. पु.) तोंडावरचा तजेला किंवा कांति.
मुखवटा (पु.) तोंडवळा; मुखाची प्रतिमा.
मुखशुद्धि (सं. स्त्री.) जेवण झाल्यानंतर तोंड साफ करण्यासाठीं खाण्याचा जिन्नस (सुपारी)
मुखश्री (सं. स्त्री.) मुखचर्या.
मुखस्तंभ (सं. मूकस्तंभ वि.) घुम्या, न बोलणारा.
मुखोटा—मुखवटा पहा.
मुखोद्गत (सं. वि.) तोंडपाठ.
मुख्य (सं. वि.) प्रमुख.
मुगटा, मुगुटा—मुकटा मुकुट पहा.
मुगदळ (न.) मुगाच्या पिठाचे लाडू.
मुंगळा (पु.) डोंगळा; **मुं. लागणें**—उतावीळ होणें; चेव येणें.
मुगाभोपळा (पु.) दुध्या.
मुगारा (पु.) नुकता फुटलेला कोंब.
मुंगी (स्त्री.)एक लहान जीव;पिपीलिका.
मुंगूस (न.) सर्पाला मारणारें भुरक्या रंगाचें लांब शेपटीचें एक केसाळ जनावर.
मुग्ध (सं.वि.) संदिग्ध;अस्पष्ट;सुंदर; मूर्ख.
मुग्धा (सं. स्त्री.) सोळा वर्षांच्या आं-तली मुलगी.
मुचलका (हिं. पु.) करारपत्र, जामीनकी.
मुंज (सं. पु.) एक प्रकारचें गवत; त्याचें कटिसूत्र; (स्त्री.) उपनयन संस्कार.
मुजरा (अर. पु.) वंदन; नेम; (फा. मजरा वि.) वजा, काढून टाकलेला.

मुजावर (अर. पु.) मशीदीची झाडलोट करणारा सेवेकरी.
मुजमदार-मजमू पहा.
मुंज्या, मुंजा (पु.) मुंजीला योग्य झालेला; मुंज झालेला पण सोडमुंज न झालेला; सोडमुंज होण्याचे पूर्वी मरून भूत झालेला.
मुटकणें (क्रि.) बुक्या मारणें.
मुटकळणें (क्रि.) मुटकळें करणें, चोपणें.
मुटकळा (पु.) मुठींत मावेल इतका पिठाचा गोळा.
मुटका (पु.) बुक्की.
मुटकें (न.) बुक्की; पेटका.
मुट्ट (अ.) मुकाट्यानें.
मुठळी (स्त्री.) मुठींत धरून हलविणें; मूठ.
मुठाळणें (प्रा. क्रि.) हातीं धरणें.
मुठाळा (वि.) वाटोळा, टोंक नसलेला.
मुंड (तेलगु मुडू = तीन वि.) विटी दांडूच्या खेळांत विटीचें अंतर मोजतांना ३ च्या आंकड्याबद्दल योजिलेली संज्ञा.
मुंड (सं. न.) मुंडकें, मस्तक; **मुंड मुंडावणें**-कार्याला वाहून घेणें.
मुंडकें (न.) शिर, डोकें.
मुडमुशी (स्त्री.) अंगाचें गांठोडें; अंगाचा संकोच.
मुंडण, (न.) **मुंडण** (क्रि.) हजामत करणें; गुरूपदेश देणें; ठकवून द्रव्य काढणें.
मुंडती (स्त्री.) खरडपट्टी.
मुडदा (फा. मुर्दा. पु.) प्रेत.
मुडदार (फा. मुरदार. वि.) मृतप्राय; हरामाचें; हलकें.
मुडदेफरास (फा. मुरदाफराश. पु.) मुर्दा वाहून नेणारा.
मुंडन (सं. न.) हजामत; हजामपट्टी; चौल संस्कार.
मुंडनपर्वणी (स्त्री.) हजामत करविण्यास योग्य दिवस; सुटीचा दिवस.
मुंडप, मुड्डप (सं. पु. न.) मुकुट, शिरताज; पागोटें.
मुडपा (पु.) **मुडपी** (स्त्री.) घडी.
मुंडमाळा (सं. स्त्री) मेलेल्या माणसांच्या डोक्यांच्या कवच्यांची माळ.
मुंडवण (स्त्री.) फसवणूक; मोहिनी.
मुंडा (पु.) कणगा; तोंड फुटलेलें भांडें
मुंडावळ (स्त्री.) वधूवराच्या किंवा मुंजा मुलाच्या डोक्याला अशा आकृतीची माळ बांधतात ती.
मुंडविणें (क्रि.) हजामत करणें, डोकें तासणें.
मुंडासा (पु.) **मुंडासें** (हिं. मुंडासा. न.) पागोटें.
मुंडी (सं. मुंड. स्त्री.) डोकें; (पु.) संन्याशी. **चारी मुंड्या चीत होणें**-दोन खांदे व दोन कमरेचे खवाटे या चार मुंड्या जमीनीला लागणें, पूर्ण पराभव होणें.
मुंढा (वि.) शिंगें आंत वळविलेला; मुळींच शिंगें नसलेला; शिखराचा भाग छटलेला; साधा; (पु.)खांद्याचा गोल. **मुंढा हात** कोपरापासून वळविलेल्या हाताची मुठीच्या टोंकापर्यंतची लांबी.
मुंढी (स्त्री.) डोकें; मुंडी; **मुंडी मुरगाळणें**-एखाद्याचा सर्वतोपरी नाश करणें **मुंढी फिरविणें** नापसंती दर्शवणें.
मुंढेरी (हिं.स्त्री) वरवंडी, वरंडी.
मुतट (वि.) मूत्राची दुर्गंधी असलेलें.
मुतणें (क्रि.) मूत्र विसर्जन करणें.
मुतपाक, मुतबक,मुतबखखाना, मुतबख(अर.मुतबख पु.) स्वैंपाकघर.
मुतरा (वि.) वारंवार मुतणारा.
मुतरी (स्त्री.) मुतण्याची जागा, मोरी.
मुतवणी (न.) मूत्र; कोंबट पाणी.
मुत्सदी (अर. मुत्सद्दी पु.) राजकारणी, धोरणी, कारस्थानी.
मुत्सद्दीगिरी (फा. स्त्री.) मुत्सद्दीपणा, राजकारणचातुर्य, धूर्तता.
मुताबिक (अर. अ.) अनुसरून,प्रमाणें.
मुतारी (स्त्री.) मुतण्याची जागा, मोरी.
मुतालकी (स्त्री.) मुतालिकाचें काम; किंवा पदवी.
मुतालीक (अर. पु.) उपमंत्री, आठ दरकदारांपैकीं एक.

मुद्गल (सं. मुद्गर पु.) पेलण्याची विशिष्ट आकाराच्या लाकडाची जोडी.
मुदत, मुद्दत (अर. स्त्री) अवधि, कालमर्यादा.
मुदल, मुद्दल (सं. मूल्य न.) भांडवल, कर्जाऊ दिलेली रक्कम.
मुदलामुद्दल (अ.) व्याज किंवा नफा न घेतां.
मुदलों (अ.) मुळींच.
मुद्दल—मुदल पहा.
मुद्दा (अर. पु.) बाब; पुरावा, प्रमाण; मतलब; चिन्ह; सूचना; तात्पर्य.
मुद्दापत्ता (पु.) पुरावा, साक्ष, आधार; थांग, मागमूस.
मुद्दाम (अर. मुदाम. अ.) विशेषेंकरून; बळेंच; हेतुपुरःसर.
मुदी (प्रा. स्त्री.) अंगठी.
मुद्देसूद (वि.) मुद्यास धरून; संगतवार
मुद्रक (सं. पु.) छापणारा; छाप मारणारा
मुद्रण (सं. न.) छापणें.
मुद्रस (सं पु.) आनंदरस (रामजोशी पृ. ११०)
मुद्रा (सं. स्त्री.) चर्या; छाप; शिक्का; नाणें.
मुद्रिका (सं. स्त्री.) अंगठी.
मुद्रित (सं. वि.) छापलेलें, मिटलेलें, बंद केलेलें. (न.) छापलेला कच्चा खरडा, प्रुफ.
मुधा (प्रा. अ.) व्यर्थ.
मुनशी (फा. पु.) फारशी जाणणारा चिटणीस; आरबी, फारशी इ. भाषांचा शिक्षक.
मुनसफ, मुनासिफ (अर. पु.) खालच्या दिवाणी कोर्टांतला न्यायाधीश.
मुनाफा (हिं. पु.) नफा, फायदा.
मुनि (सं. पु.) ऋषि, यति, तपस्वी.
मुनीम (अर. मुनीब. पु.) गुमास्ता, अडत्या.
मुफत (फा. मुफ्त वि.) फुकट, धर्मार्थ.
मुबदला, मुबादला (पु.)मोबदला पहा.
मुबलक, मुबलख, मुबलग (अर. मुबलग़. वि.) पुष्कळ; विपुल.
मुबा, मुभा (अर.मुबाआ स्त्री.) मोकळीक, परवानगी.
मुबादला (फा. पु.) मोबदला.
मुमरि (पु.) फुपाटा.
मुमुक्षा (सं. स्त्री.) मोक्षप्राप्तीची इच्छा.
मुमुक्षु (सं. पु.)मोक्षाची इच्छा करणारा.
मुमूर्षा (सं. स्त्री.) मरणांतिक अवस्था.
मुरकट (न.)मुरकूट, चिलट.
मुरकणें (क्रि.) मनांतून करावयाचें असतां बाह्यात्कारीं विपरीत भासवून मुरडणें.
मुरका (पु.) नखरा, अंग मुरडणें.
मुरकूट (न.) चिलट, डांस.
मुरकुंडी (स्त्री.) शरीराचें संकोचन; मुरकुंड्या पडणें–उड्या पडणें, गर्दी होणें. मु. वळणें–देहभान नाहींसें होऊन पडणें.
मुरगळणें, मुरगाळणें (क्रि.) पिळवटून वांकडें करणें.
मुरगाळा (पु.)पीळ देऊन वांकडा केलेला भाग.
मुरड (स्त्री) दुमड, वस्त्राचे दोन्ही पदर गुंडाळून घातलेली शिवण.
मुरडकानवला (पु.) कांठ वळविलेला कानवला.
मुरडणें (क्रि.) वळणें, फिरणें, वळविणें, वांकडें करणें.
मुरडा (पु.) पिरगळा, लचक.
मुरडींव (प्रा. वि.) नागमोडी, पीळदार.
मुरणें (क्रि.) पाणी इ. जिरणें; रस आंत शिरणें; तृप्त होणें; संवय होणें.
मुरदंगपाटी (स्त्री.) आट्यापाट्यांतली मधली मोठी उभी रेघ.
मुरदंग्या(पु.)मुरदंगपाटीवर सारखा फिरत राहून दोन्ही बाजूंच्या विरुद्ध पक्षाच्या गड्यांना मारण्याचा प्रयत्न करणारा खेळाडू.
मुरदा (पु.) मुडदा, प्रेत.
मुरदाड–मुरदार पहा.
मुरदुंग्या (पु.) मुरदंग्या पहा.
मुरब्बा, मुरंबा (अर. पु.) साखरेच्या पाकांत मुरविलेला आंबा वगैरे.
मुरब्बी (अर. पु.) आश्रयदाता, अधि-

कारी; माहितगार व कर्तृत्ववान् पुरुष; अनुभविलेला.

मुरमाड (न.) मुरुमाचा खडक.

मुरमुरा (पु.) तांदुळाची लाही; चुरमुरा

मुरमुसणें (क्रि.) ग्लानि येणें; मुखचर्या पालटणें.

मुरली (सं. स्त्री.) अलगुज, पावा.

मुरलीधर (सं. पु.) श्रीकृष्ण.

मुरवण (न.) विरजण; एखाद्याचा गर्व उतरण्यासारखी गोष्ट; अफरातफर; गिळंकृत केलेलें द्रव्य; आंब्याच्या अढींतलें गवत.

मुरवणें (क्रि.) जिरविणें.

मुरवत (अर. स्त्री.) भीड, संकोच, पर्वा.

मुरविणें (क्रि.) शोषून घेणें, जिरविणें; गिळंकृत करणें.

मुरळी (स्त्री.) खंडोबाला अर्पण केलेली स्त्री; विळी.

मुराद (अर. वि.) विपुल; (स्त्री.) इच्छा.

मुरांबा—मुरब्बा पहा.

मुरीद (फा. पु.) शिष्य.

मुरूम (पु.) घट्ट मातीचे खडे; तारुण्यांत तोंडावर उठणारें पुरळ.

मुरळी (स्त्री.) खंडोबाला अर्पण केलेली मुलगी.

मुर्दा (हिं. पु.) प्रेत.

मुर्देफरास (हिं. पु.) प्रेत ओढून नेणारा

मुऱ्हाळी (प्रा. स्त्री.) पाचारण, बोलावणें (तुका. १९५१)

मुऱ्हे (न.) धुकें; सह्याद्रि पर्वताजवळचा प्रदेश.

मुलकी (वि.)मुलुखासंबंधीं; वसुलासंबंधीं.

मुलखानिराळी—सर्वांहून भिन्न, कोठेंही न आढळणारी, चमत्कारिक.

मुलगा (पु.) पुत्र, छोकरा.

मुलगी (स्त्री.) कन्या, छोकरी.

मुलना, मुलाणा (अर. मौलाना पु.) मुसलमान धर्मशास्त्रवेत्ता; शिक्षक.

मुलाखत (अर. मुलाकात. स्त्री.) भेट.

मुलाजा (अर. मुलाहिजा; पु.) पर्वा; मान; क्षमा.

मुलामा (अर. पु.) एका धातूच्या पदार्थावर दुसऱ्या धातूच्या रसाचा दिलेला पातळ थर.

मुलायम (हिं. वि.) मऊ, सुंदर.

मुलुकगिरी, मुलुखगिरी (फा. स्त्री.) देश जिंकण्याचें काम; स्वारी.

मुलूख (अर. मुल्क. पु.) प्रांत, देश.

मुलेंमाणसें (न. अने.) सगळें कुटुंब.

मुल्ला (फा. पु.) मुसलमानांचा धर्माध्यक्ष

मुशकील (फा.मुश्कल वि.) कठीण; (स्त्री.) अडचण.

मुशाफर (अर. मुशाफिर. पु) वाटसरू, प्रवासी

मुशाफरी (अर. स्त्री.) प्रवास.

मुशाहिरा, मुशारा (अर. मुशाहरा, पु.) पगार.

मुष्क (फा. पु.) कस्तूरी.

मुष्टि (सं. स्त्री.) मूठ; बुक्की.

मुष्टिघात (सं. पु.) मुठीचा तडाखा.

मुष्टिमैथुन (सं. न.) मुठळ्या मारणें.

मुष्टिभोदक (पु.) गुद्दा, ठोसा.

मुसकट, मुसकड (न.) तोंड.

मुसकें (न.) खाण्यास प्रतिबंध करणारी गुरांच्या तोंडांस बांधिलेली जाळी; तोंड.

मुसक्या बांधणें—मागें आवळून हात बांधणें.

मुसंडा (पु.) जोराचा मोठा प्रवाह.

मुसंडी, मुसांडी (स्त्री.) जोरानें गर्दींत शिरतांना होणारा शरीराचा आकार.

मुसमुसणें (क्रि.) तारुण्याच्या भरांत असणें; स्फुंदणें, क्रोध दाबून ठेवणें.

मुसलमान (अर. पु.) इस्लाम धर्माचा मनुष्य.

मुसळ (सं. मुसल. न.) कांडणी; गदा, सोटा; **मु॰ला अंकुर फुटणें**—अशक्य वाटणारी गोष्ट घडून येणें.

सगळेंच मुसळ केरांत—अत्यंत महत्वाच्या गोष्टिकडे झालेलें दुर्लक्ष.

मुसळकंद (पु.) धटिंगण, ठोंब्या.

मुसळदेवता (स्त्री.) धीट, अडदांड स्त्री.

मुसळधार पाऊस—अतिशय जोराचा पाऊस.

मुसळी (स्त्री.) लहान मुसळ; (सं. मुसली स्त्री.) एक औषधी वनस्पति; धक्का; मुसंडी.

मुसांडी-मुसंडी पहा.

मुसाफर (अर. मुशाफिर पु.) पांथस्थ, प्रवासी.

मुस्तकीम (अर. वि.) कायम.

मुहूर्तमेढ (स्त्री.) लग्नकार्याकरितां मांडव घालतांना मुहूर्तावर रोविलेला पहिला स्तंभ.

मुळखंड (सं. मूल कंद. न.) मूळ.

मुळमुळीत (वि.) बेचव, पुळपुळीत.

मुळवणी (स्त्री.) बोळवण.

मुळी (सं. मूल. स्त्री.) मूळ, जडी.

मुळीं (अ.) अगदीं; प्रथमतः

मुळमुळू (अ.) आंतल्याआंत; बाहेर पडूं न देतां (रडणें.)

मुळें (अ.) कारणानें, म्हणून.

मुक्षद, मुक्षूद (सं. मुखशुद्धि. स्त्री.) जेवण झाल्यानंतर तोंड साफ करण्यासाठीं खाण्याचे सुपारी, लवंग इ० पदार्थ.

मूग (सं. मुद्ग. पु.) एक द्विदल धान्य; **मूग गिळणें**—अपमान वगैरे सोसून मुकाट्यानें बसणें.

मूठ (सं. मुष्टि स्त्री.) हाताच्या पंजाचा विशिष्ट आकार; मुष्टि; बुक्की; जमाव; मंत्रप्रयोग, धरण्याचा दांडा; **झाकल्या मुठीनें**—गुप्तपणें; **मूठ दाबणें**-लांच देणें; **मुठींत असणें**—पूर्ण कह्यांत असणें; **मूठ मारणें**—दुसऱ्यास मारण्यासाठीं जादू इ० करणें.

मूठमाती देणें (स्त्री.) प्रेत जमिनींत पुरणें.

मूढ (सं. वि.) मूर्ख, अडाणी.

मूढमति (सं. वि.) मंद बुद्धीचा; जड.

मूत (सं. मूत्र. न.) मूत्र.

मूतखडा (सं. मूत्रकृच्छ्र. पु.) मूत्रास प्रतिबंध होतो असा एक रोग.

मूत्र (सं. न.) मूत.

मूत्राशय (सं. पु.) मूत्राचा कोठा.

मूद (स्त्री.) भाताच्या गोळ्याला ओगराळ्यानें दिलेला विशिष्ट आकार; स्त्रियांचें एक केशभूषण.

मूर्ख (सं. वि.) मूढ; अज्ञानी.

मूर्च्छना (सं. स्त्री.) गायनांतल्या प्रत्येक दोन स्वरांमधले तीन सूक्ष्म स्वरांश; घेरी, मूर्च्छा.

मूर्च्छा (सं. स्त्री.) चक्कर, घेरी.

मूर्च्छागत (सं. वि.) मूर्छित.

मूर्त (सं. वि.) मूर्तिमंत, साक्षात् (स्त्री.) मूर्ति, प्रतिमा.

मूर्ति (स्त्री.) प्रतिमा.

मूर्तिमंत, मूर्तिमान् (सं.वि.) साक्षात्.

मूल (सं. न.) मूळ उत्पत्तिस्थान; बालक.

मूलक (सं. वि. समासांतीं) त्यामुळें झालेलें.

मूल्य (सं. न.) मोल, किंमत.

मूल्यवान् (सं. वि.) मोठ्या किंमतीचा.

मूषक (सं. पु.) उंदीर.

मूस (सं. मूष. स्त्री.) सोनें चांदी आटविण्याचें पात्र, आटणी; सांचा; योजना, मसलत; मार्ग, घडण, रचना.

मूळ (सं. मूल. न.) मुळी, पाळ; उत्पत्तिस्थान, आधार; आरंभ; मूलग्रंथ; सासरीं गेलेल्या मुलीला जाणारें माहेरचें बोलावणें; (अ०) खालीं; मूलतः, मुसळ.

मूळचिठ्ठी (स्त्री.) आमंत्रणपत्रिका.

मूळद्रव्य, मूळधन (न.) भांडवल.

मूळपीठिका (सं. स्त्री.) आदिकारण; प्रारंभ; साग्र वृत्तांत.

मूळव्याध, मूळव्याधि (सं. मूलव्याधि स्त्री.) एक गुदरोग.

मूळस्वभाव (सं. पु.) जन्मस्वभाव.

मृग (सं. पु.) हरिण; पशु; पांचवें नक्षत्र; त्या नक्षत्राचा पाऊस.

मृगजळ (सं. न.) सूर्यकिरणांच्या परिवर्तनानें वाळवंटासारख्या ठिकाणीं होणारा जलाचा भास.

मृगनाभि, मृगमद (सं. पु.) कस्तुरी.

मृगनेत्री, मृगनयना, मृगलोचनी (सं. स्त्री.) सुंदर डोळ्यांची स्त्री.

मृगया (सं. स्त्री.) शिकार.

मृगराज (सं. पु.) सिंह.
मृगलांछन (सं. पु.) चंद्र.
मृगशीर्ष (सं. न.) पांचवें नक्षत्र.
मृगासन (सं. न.) बसावयाचें हरणाचें कातडें.
मृगी (सं. स्त्री.) हरिणी.
मृगेंद्र (सं. पु.) सिंह.
मृणाल (सं. पु. न.) कमळाचा देंठ.
मृण्मय (सं. त्रि.) मातीचें केलेलें.
मृत (सं. वि.) मेलेला.
मृतक (सं. न.) अशौच; सुतक
मृतसंजीवनी (सं. स्त्री.) मेलेल्यास पुनः जिवंत करणारा मंत्र.
मृताशौच (सं. न.) सुतक.
मृति (सं. स्त्री.) मरण, मृत्यु.
मृत्तिका (सं. स्त्री.) माती.
मृत्पिंड (सं. पु.) मातीचा गोळा.
मृत्यु (सं. पु.) मरण, यम.
मृत्युंजय (सं. पु.) शंकर.
मृत्युपत्र (सं. न.) मरणसमयीं जिंदगीच्या व्यवस्थेसंबंधानें केलेला लेख.
मृत्युलोक (सं. पु.) पृथ्वी, भूलोक.
मृदंग (सं. पु.) पखवाज.
मृदंग्या (पु.) पखवाजी.
मृदु, मृदुल (सं. वि.) मऊ, नरम.
मृन्मय (सं. वि.) मृण्मय पहा.
मृषा (सं. वि.) खोटें.
मेकुड (न.) नाकाला चिकटलेला वाळलेला शेंबूड.
मेख (फा. स्त्री.) खुंटी; **तुकारामबोवाची मेख**–न सुटणारें कोडें.
मेखचू, मेखसू (हिं. पु.) मोठी मेख; मेख ठोकण्याची मोगरी.
मेखला (सं. स्त्री.) कमरपट्टा, कटिसूत्र, बाह्यांवांचून कफनी.
मेखस, मेखसू (न.) मोठी मेख.
मेखळा (स्त्री.) मेखला पहा.
मेखाटणीस (मेखाटीस) बसणें–हट्ट धरणें किंवा धरून बसणें;पुरता पिच्छा पुरविणें.
मेखाटी (स्त्री.) मेख, खुंटी.
मेख्या (वि.) वस्ताद, खंबीर.
मेंग (स्त्री.) सर्पाची कांत
मेंगा, मेंग्या (वि.) नेभळट.
मेघ (सं. पु.) ढग, अभ्र.
मेघडंबर (सं. मेघाडंबर. पु.) ढगांचें छत; घुमट.
मेघडंबरी (स्त्री.) घुमट; उंच छत्री; छत.
मेघपटल (सं. पु.) ढगांचें आवरण.
मेघमंडल (सं. न.) मेघांचा समुदाय.
मेघश्याम (सं. वि.) ढगासारखा काळा
मेचक (वि.) काळा.
मेज (फा. न.) टेबल; माप.
मेजणें (क्रि.) मोजणें.
मेजदात, मेजदाद, मेजदास्त–मोजदाद, मोजदास्त पहा.
मेजबानगी (फा. स्त्री.) स्वागतखर्च.
मेजवानी (फा. मेजबानी स्त्री.) मोठ्यास दिलेलें थाटामाटाचें भोजन.
मेट, मेटें (फा. पु.) चौकी, पहारा, गस्त; पाहऱ्याची जागा; गुडघ्याचा सांधा, ढोपर; अवसान.
मेटकरी (पु.) किल्ल्याच्या भोंवतालच्या नाक्यावरील चौकीदार.
मेटाकुटी, मेटाखुटी (स्त्री.) ढोपर टेकून बसण्याची रीत; महत्प्रयास; **मे०स येणें**–शिकस्त करून कंटाळणें.
मेटेकरी (प्रा. पु.) मेटकरी पहा.
मेंड (हिं. पु.) उंच केलेली कड, धार.
मेंडगुळ (न.) बांडगूळ, परोपजीवी वनस्पति किंवा प्राणी.
मेंडजोगी (पु.) खणपट्या, डोईफोड्या.
मेढ (स्त्री.) दुबेळकें असलेलें लाकूड; आधारस्तंभ, दोरीचा पीळ.
मेंढपाळ (पु.) मेंढ्या चारणारा.
मेंढरू (न.) मेंढीचें पिलूं.
मेंढवाडा (पु.) मेंढरांना कोंडण्याची जागा.
मेढा (पु.) दुबेळका खांब; पाठिंबा; गुंतागुंत; त्रिशूळ; ढाल; धनुष्य; कुंपण.
मेंढा (स. मेष. पु.) मेष, एडका.
मेढी (स्त्री.) लहान मेढ.
मेंढी (स्त्री.) मेंढ्याची मादी.
मेढेकरी (पु) आधारस्तंभ.

मेढकोट (पु.) लाकडाचा केलेला मजबूत तट, लकडकोट.
मेढ्या (पु.) मेढेकरी, आधारस्तंभ.
मेण (न.) मधाच्या पोळ्यांतला चिकट पदार्थ; तेलाची बेरी; तरवारीचें म्यान.
मेणकट (वि.) मेणचट, ओशट.
मेणघुणा (वि.) आंतल्या गांठीचा.
मेणचट (वि.) चिकट; कण्या न पडलेलें (तूप); मंद, सुस्त, निःसत्व.
मेणबत्ती (स्त्री.) मेणानें मढविलेली वात.
मेणा (फा.पु.) डोलीसारखें एक वाहन.
मेतकूट (न.) तांदूळ व कांहीं डाळी यांचें दळलेलें रुचकर मिश्रण; मेळ, एकी, दृढ मैत्री.
मेथी (स्त्री.) एक भाजी.
मेद (सं. न.) चरबी.
मेदट (वि.) मेणचट.
मेदिनी (सं. स्त्री.) पृथ्वी.
मेंदी (सं. मेंधी. स्त्री.) मुलींचे हातपाय रंगविणारी एक वनस्पति.
मेंदू (सं. मेदस्. पु.) मगज; ज्ञान-तंतुजाल.
मेदोवृद्धि (सं. स्त्री.) अंगांत चरबी वाढणें; फोपसेपणा, लठ्ठपणा.
मेध (सं. पु.) यज्ञपशु, आहुति, बळी.
मेधा (सं. स्त्री.) बुद्धीची तीव्रता, धारणाशक्ति.
मेधावी (सं. वि.) कुशाग्र बुद्धीचा; **मेधाविनी** (स्त्री.)
मेध्य (सं. वि.) पवित्र.
मेम (इं. मॅडम. स्त्री.) मडम.
मेमण (पु.) मुसलमान जातीचा विणकरी, मोमीन.
मेरु (सं. पु.) एक पर्वत; माळेंतला मध्यवर्ती मोठा मणि.
मेला (सं. पु.) मेळा, यात्रा.
मेलें अन्न—स्वतःच्या श्रमानें न मिळविलेलें पण दुसऱ्याच्या मेहेरबानीनें किंवा लज्जास्पद मार्गानें मिळालेलें अन्न.
मेल्या आईचें दूध प्यालेला—मेषपात्र.

मेवा (फा. पु.) फळफळावळ.
मेवाती (हिं. पु.) लुटारू.
मेव्हणा, मेव्हणी—मेहुणा, मेहुणी पहा.
मेष (सं. पु.) मेंढा.
मेषपात्र (सं. वि.) खुळचट, दुर्बळ.
मेषसंपात (सं. पु.) मेषराशींत सूर्याचा प्रवेश.
मेषोन्मेष (सं. पु.) डोळ्याची उघडझाप.
मेसमेरिझम (इं. पु.) मोहनी-विद्या.
मेस्तक (न.) हिशेबांचीं कोष्टकें वगैरे लिहिलेली वही; व्यवहारचोपडी; लेखनपद्धति.
मेस्तरी, मेस्त्री (पोर्तु० मेस्त्री. पु.) कारागीर.
मेह (सं. पु.) मूत्ररोग; मेंढा.
मेहतर, म्हेतर (पु.) झाडू, भंगी; घडा, रांजण.
मेहनत (अर. स्त्री.) श्रम, प्रयास; मजुरी.
मेहनताना (अर. पु.) मेहनतीचा मोबदला, मजुरी.
मेहनती (वि.) खटपटी, कष्टाळु.
मेहमान (फा. पु.) अतिथि, पाहुणा.
मेहमानी (फा. स्त्री.) आतिथ्य.
मेहर (फा. स्त्री.)कृपा, दया.
मेहरनजर (स्त्री.) कृपादृष्टि.
मेहरप—मेहराप पहा.
मेहरबान (फा. वि.)कृपाळु; अधिकाऱ्याविषयीं अर्जदारानें लिहिण्याची संज्ञा.
मेहरबानी (फा. स्त्री.) कृपा, दया.
मेहराप, मेहरप, मेहराब (अर० मेहराब स्त्री.) कमान.
मेहुडा, मेहु (प्रा. पु.) मेघ.
मेहुणा (पु.) बायकोचा भाऊ; बहिणीचा नवरा.
मेहुणी (स्त्री.) बायकोची बहीण.
मेहूण (सं. मिथुन. न.) दांपत्य; नवराबायको.
मेळ (सं. मेल. पु.) जम; एकी; मिलाफ; वाजंत्र्यांचा ताफा; हिशोबाचा ताळा; योग; संयोग, प्राप्ति.

मेळा, मेळाप, मेळावा (सं. मेल. पु.) समुदाय, समूह, यात्रा.
मैत (वि.) मयत, मेलेला.
मैत्र (सं. पु.) सखा, स्नेही.
मैत्राणी, मैत्रायणी (पु.) ब्राह्मणांचा एक पोटभेद.
मैत्रिकी, मैत्री (सं. स्त्री.) सख्य, मित्रत्व.
मैत्रीण (स्त्री.) सोबतीण.
मैथुन (सं. न.) स्त्रीपुरुषसंयोग; संभोग, मिलाफ.
मैंद (सं. महेंद्र.वि.) बुद्धिमंद, जड, सुस्त; घातकी; ढोंगी (पु.) कुळव.
मैदा (हिं. पु.) सपीठ, गव्हाचें बारीक पीठ.
मैदान (फा. न.) उघडी व सपाट विस्तीर्ण जागा.
मैना (हिं. स्त्री.) एक पक्षी.
मैयत (अर. मयत वि.) मेलेला.
मैल (सं. मल. पु.) घाण.
मैल (इं. पु.) अर्धा कोस.
मैलखोर (वि.) मळकट रंगाचा.
मैलागर (सं. पु.) चंदनाची बाग.
मैलागिरीचंदन (न.) उत्कृष्ट चंदन.
मोकलणें (प्रा. क्रि.) पाठविणें, मोकळा सोडणें.
मोकळ (स्त्री.) मोकळा कडबा वगैरे.
मोकळा (वि.) सुटलेला, रिकामा.
मोकळीक (स्त्री.) परवानगी; सुटका.
मोकळें रान (न.) पूर्ण स्वातंत्र्य; सदर परवानगी; ऐसपैस जागा.
मोकाट (प्रा. वि.) द्वाड, दांडगा, स्वच्छंदी.
मोकादम (पु.) मुकादम पहा.
मोकाशी (पु.) मोकासदार, इनामदार, खोत.
मोकासा (अर. पु.) लष्करी नोकरी करण्याच्या शर्तीनें किंवा इनाम म्हणून दिलेली जमीन किंवा गांवखोती.
मोगर (सं. मुद्गर. पु.) हातोडा; लहान गांठ; ठुवका; चोपणी.
मोगरा (सं. मुद्गर. पु.) एक सुवासिक फुलझाड;; लाकडी हातोडा, चोपणी, ढंगट वाजविण्याचा ठोकळा.
मोगरी (स्त्री.) लाकडी हातोडा.
मोगल (फा. पु.) तातरीहून आलेली मुसलमानांची एक जात.
मोगलाई (स्त्री.) मोगलांचें राज्य, बेबंदशाही.
मोगारा (पु.) कोंब, अंकुर.
मोघ (सं. वि.) व्यर्थ, निष्फळ.
मोघम (अर. वि.) संदिग्ध, अस्पष्ट; अमानत.
मोचक (सं. वि.) मुक्तता करणारा, सोडविणारा.
मोचणें (सं. मुच् स्त्री.) मोकळे करणें.
मोचन (सं. न.) मुक्तता, सुटका.
मोचा ((हिं. पु.) मोजा; जोडा.
मोची (हिं. पु.) जोडे शिवणारा.
मोज (न.) माप.
मोजका (वि.) मोजलेला, नेमका, निवडक.
मोजणी (स्त्री.) मोजण्याची क्रिया; पैमाष.
मोजणें (क्रि.) गणती करणें; मापणें.
मोजदाद, मोजदास्त (अर. मोजदाद स्त्री.) मापन, मोजणी.
मोजवा (फा. मोसबा पु.) मोजकी संख्या, हिशेब.
मोजा (फा. पु.) हाताचें किंवा पायाचें आच्छादन.
मोजिब (अर. बमुजिब अ.) प्रमाण.
मोट (स्त्री.) विहिरींतून पाणी काढण्याचें मोठें पात्र; मोठें ओझें; **मोट बांधणें**—एखाद्यास त्याच्या मर्जीविरुद्ध करावयास लावणें; एखाद्या वस्तूचा गोळा करणें.
मोटकळें (न.) गांठोडें.
मोटकुळी (स्त्री.) गांठोडी.
मोटकें (प्रा. वि.) थोडें; सूक्ष्म, नीट.
मोटन (सं. न.) बोडण.
मोटस्थळ (न.) मोटेच्या पाण्यानें भिजणारी जमीन.
मोटळी (स्त्री.) लहान गांठोडी.

मोटळें (प्रा. न.) गांठोडें.
मोटाड (वि.) फार मोठा.
मोठा (वि.) थोर, अधिक, भारी, स्थूल.
मोठ्यानें (अ.) मोठा शब्द करून, मोठ्या आवाजानें,
मोड (पु.) पराजय, अंकुर; रीत; वळण; आकार; सळ; मोडकीं फुटकीं धातूंचीं भांडीं; मोठा पूर; लहान नाणीं, रेजगी; जडत्व; ताठपणा.
मोडकळणें, मोडकळीस येणें--पडल्यासारखें होणें; क्षीण होणें, थकणें.
मोडका (वि.) मोडलेला.
मोडकातोडका (वि.) मोडण्यास झालेला, मोडकळीस आलेला.
मोडणी (स्त्री.) मोडण्याची क्रिया; मांडणी; पद्धति.
मोडणें (क्रि.) तोडणें, तुटणें; भग्न करणें; उल्लंघन करणें; पराजय करणें; नाहींसें करणें; समाविष्ट असणें.
मोडतोड (स्त्री.) मोडलेलें तुटलेलें सामान; त्याची दुरुस्ती.
मोडशी (स्त्री.) अजीर्ण, अपचन; **मो० जिरविणें**—खोड मोडणें.
मोडा (पु.) अडथळा, हरकत, प्रतिबंध; खुलासा करणारा (सोहि॰महद॰)
मोडी (प्रा. स्त्री.) नटणें, सजणें, शृंगार.
मोडी (स्त्री.) जलद लिहिण्यासाठीं वर्ण मोडून लिहिण्याची पद्धति.
मोड्या (वि.) मोडणारा.
मोत (स्त्री.) मृत्यु.
मोतदार, मोतद्दार (फा. मोताददार. (पु.) घोडा संभाळणारा.
मोताद (अर. मोहताद स्त्री.) ठराविक परिमाण किंवा माप; इयत्ता.
मोतिया (पु.) मोत्याचा रंग.
मोतिलग (प्रा. वि.) मोत्यें लाविलेला.
मोतीं (सं. मौक्तिक. न.) समुद्रांत शिंपेंत सांपडणारें रत्न; **नाकापेक्षां मोतीं जड**-मुख्य वस्तूपेक्षां गौण गोष्टीचेंच अधिक माहात्म्य.
मोतीचूर (हिं. पु.) बारीक कळ्यांची बुंदी, लाडवाचा एक प्रकार.
मोतीबिंदु (पु.) वडसासारखा लहान ठिपका नेत्राच्या बुबुळावर ज्यांत येतो असा नेत्ररोग.
मोत्साव (सं. महोत्सव पु.) मोठा उत्सव.
मोद (सं. पु.) आनंद.
मोदक (सं. पु.) एक उकडलेलें मिष्टान्न; (वि.) आनंद देणारें.
मोदणें (सं. मुद् क्रि.) आनंदणें.
मोदी (हिं. पु.) कोठावळा; धान्याचा दुकानदार.
मोदीखाना (हिं. पु.) लष्कराच्या धान्याची कोठी.
मोधळा (पु.) धष्टपुष्ट पण आळशी मनुष्य; धान्यतृणाचें ओझें.
मोप (वि.) पुष्कळ; (न.) कच्ची वीट.
मोबदला (अर. मोबादला. पु.) एक वस्तु देऊन तिच्या ऐवजीं दुसरी वस्तु घेणें; (अ.) बद्दल.
मोमीन (अर. पु.) मेमन पहा.
मोर (सं. मयूर पु.) एक सुंदर पक्षी.
मोरकी (स्त्री.) मोहरकी, लगाम.
मोरचल (हिं. मोरछल न.) मोराच्या पिसांचा कुंचा.
मोरचा (फा. पु.) लकडकोट; तोफा; तोफांचा मारा; जंग; आरशाचा पारा निघून पडलेला उघडा भाग.
मोरचूत (हिं. मोरथुथिया पु. न.) एक विषारी खनिज पदार्थ.
मोरचेबंदी (स्त्री.) संरक्षक तट उभारणें; तोफा लावणें.
मोरचेल—मोरछल पहा.
मोरपीस (न.) मयूरपुच्छ.
मोरस साखर—मारिशस बेटांतून आलेली साखर.
मोरांबा—मुरब्बा पहा.
मोरी (स्त्री.) घरांतलें सांडपाणी काढून देण्याची वाट, नाहणी, खाळ.
मोर्चा (पु.) मोरचा पहा.
मोर्तब (अर. न.) ‘ मोर्तबसूद ’ अशीं अक्षरें कोरलेला ठसा.
मोल (सं, मूल्य न.) किंमत.

मोलकरी (पु.) मजूर, कामकरी.
मोलमजुरी (स्त्री.) मजूरी; मजूरीचें काम; त्याबद्दलचें द्रव्य.
मोवाळणें (प्रा. क्रि.) मृदु होणें; वठणीस येणें.
मोसबा (अर. पुं.) हिशेबपत्रक.
मोसम (अर. पु.) योग्य काळ; हंगाम; ऋतु.
मोह (सं. पु.) ममता, माया, मतिभ्रम, अज्ञान.
मोहक (सं. वि.) मोह उत्पन्न करणारें, चित्ताकर्षक.
मोहगम (वि.) मोघम.
मोहटी (स्त्री.) माहुटी, मोहाच्या झाडाचें फळ; छपराचें अग्र.
मोहणें (क्रि.) भुलणें, भुलविणें; वश करून घेणें, वश होणें.
मोहतर, मोहतुर (सं. मुहूर्त पु.) शूद्र जातीच्या स्त्रीचा पाट.
मोहदाद (फा. वि.) माफक, मोजकें.
मोहन (सं. वि.) मोहून टाकणारें; (न.) मतिभ्रम; भुरळ; कणीक वगैरे पदार्थांत मृदुत्वासाठीं घातलेलें तूप किंवा तेल.
मोहनभोग (सं. पु.) एक पक्वान्न.
मोहनमाळ (सं. स्त्री.) गळ्यांत घातली असता बेंबीपर्यंत लों[ब]णारी सोन्याची माळ.
मोहनी, मोहिनी (सं. मोहिनी. स्त्री.) भूल; मोह पाडणारी स्त्री.
मोहबत (अर. महब्बत. स्त्री.) कृपा.
मोहमुदी (अर. स्त्री.) उंची सुती वस्त्र.
मोहर (फा. पु.) आम्रवृक्षा[च]ी मंजरी; (स्त्री.) मोहोर (सोन्या[चें] नाणें); शिक्का; छाप; अग्रभाग, सैन्याची आघाडी; बाजू; दिशा; मा[र्ग]; अंकुर; लक्ष्य.
मोहरकी (स्त्री.) बैल, गाय, म्हैस इ. जनावरांच्या तोंडाला बांधावयाची कांहीं विशेष आकाराची दोरी.
मोहरक्या (पु.) अग्रेसर, म्होरपी, पुढारी.
मोहरणें (क्रि.) वृक्षास मोहर येणें.
मोहरपी (पु.) पुढारी, अग्रेसर.
मोहरबंद (वि.) वर मोहर केलेलें; पक्कें बंद.
मोहरम (अर. पु.) मुसलमानी वर्षाचा पहिला महिना; ताबुताचे दिवस.
मोहरा (फा. पु.) सर्पाच्या मस्तकांतला मणि; मार्ग; मृदंगाची गत; चेहरा; अग्रभाग, सैन्याची आघाडी; बुद्धिबळांत राजा किंवा प्यादें यांशिवाय बाकीचीं बुदबळें; उत्कृष्ट मनुष्य कागदाला चिकणाई आणण्यासाठीं घोटण्याची मोठी कवडी; कागदाच्या पानांत मधोमध काढलेली आकृति किंवा छाप.
मोहरी (स्त्री.) राई; पुंगी, मुरली (राम वि. २५।१४३; तुका. २३८६)
मोहरीर (अ. पु.) देशपांड्याचा गुमास्ता.
मोहरें (न.) बुद्धिबळांतला 'मोहरा' पहा; (अ.) पुढें, समोर.
मोहरेदार (वि.) गुळगुळीत व चकाकित.
मोहळ, मोहोळ (न.) मधमाशांचें पोळें.
मोहाळी (प्रा. स्त्री.) घोड्याची लगाम.
मोहाळें (प्रा.न.) सकलादीचें आच्छादन.
मोहित (सं. वि.) मोह पावलेला,लुब्ध,
मोहिरा (प्रा. पु.) अग्रभाग.
मोहीम (अर. स्त्री.) लष्कराची स्वारी.
मोळा (पु.) रीत, संवय, चाल; खिळा.
मोळी (स्त्री.) लाकडांचा भारा; गांठोडें; शरीर; **मो० बुचकळणें**—जलदीनें स्नान करणें.
मोळीविक्या (पु.) लाकडांची मोळी विकून निर्वाह करणारा.
मोक्ष (सं. पु.) मुक्ति; ब्रह्मस्वरूपता; सुटका.
मोक्षपद (सं. न.) जन्म-मरणापासून मुक्त होण्याची पात्रता; श्रेष्ठपद; ब्रह्मत्व; फार मोठें बक्षीस.
मौक्तिक (सं. न.) मोतीं.
मौज (अर. स्त्री.) मजा, गंमत, चैन.
मौजा (अर. पु.) गांव.

मौंजी (सं. स्त्री.) मुंज नांवाचें कटिसूत्र.
मौंजीबंधन (सं. न.) उपनयन, मुंज.
मौजे (अर. न.) गांव.
मौत (सं. मुक्ति. अर. मोत. पु.) मृत्यु.
मौन (सं. न.) स्तब्धता, न बोलणें.
मौनी (सं. पु.) स्तब्ध, मौनव्रत घेतलेला मनुष्य.
मौलवी (अर. पु.) मुसलमानी धर्मशास्त्र जाणणारा पंडित.
मौला (अर. पु.) परमेश्वर; मालक.
मौलाना (अर. पु.) मुसलमान धर्मशास्त्रवेत्ता, शिक्षक.
म्याजिस्ट्रेट (इं. पु.) फौजदारी खटल्यांची चौकशी करणारा कनिष्ठ प्रतीचा कामदार.
म्यान (फा. न.) तरवारीचें घर.
म्याना (फा. पु.) पालखीसारखें एक वाहन.
म्लान (सं. वि.) कोमेजलेला, खिन्न.
म्लेच्छ, म्लेंच्छ (सं. पु.) यवन, हिंदुव्यतिरिक्त अन्यधर्मी.
म्हटलें तेव्हां (अ.) केव्हांहि.
म्हण (स्त्री.) प्रचलित बोधपर वाक्य.
म्हणजे (अ.) अन्य शब्दांनीं सांगावयाचें तर; किंवा; याचा अर्थ.
म्हणणें (क्रि.) बोलणें, उच्चारणें; पढणें.
म्हणविणें (क्रि.) दुसऱ्यांकडून म्हटलें जाणें; म्हणतील असें करणें.
म्हणून, म्हणोन (अ.) यासाठीं, यामुळें.
म्हशा (सं महिष. पु.) रेडा; हल्या; रेडयासारखा धष्टपुष्ट पण मतिमंद.
म्हातारचळ (पु.)म्हातारपणीं बुद्धीस होणारी विकृति.
म्हातारा (सं. महत्तर वि.) वृद्ध, जरठ.
म्हातारी (स्त्री.) वृद्ध स्त्री. वृद्ध आई; रुईच्या फळांतला तंतु–समुदाय.
म्हाळसा (स्त्री.) खंडोबाची स्त्री.
म्हाळसाकांत (पु.) खंडोबा.
म्हैस (सं. महिष. स्त्री.) महिषी, रेडयाची मादी.
म्हैसा (पु.) रेडा.

य.

यःकश्चित् (सं. वि.) क्षुद्र.
यकृत् (सं. पु.) पित्ताशय.
यच्चयावत् (सं. अ.) सर्व; झाडून; सगळे.
यच्चावत–यच्चयावत् पहा.
यजणें (सं. यज्.क्रि.) होमहवन करणें, पूजणें.
यजन (सं. न.) होमहवन.
यजमान (सं. पु.) यज्ञकर्म करणारा, धनी, मालक; नवरा.
यजमानकृत्य (सं. न.) यजमानाच्या घरीं करावयाचें धर्मकृत्य.
यजमानीण (स्त्री.) यजमानाची स्त्री; मालकीण.
यजुर्वेद (सं. पु.) चार वेदांपैकीं दुसरा.
यजुर्वेदी (सं. पु.) ब्राह्मणांपैकीं एक पोटभेद, मध्यंदिन.
यजू (सं. यजुस्. पु.) यजुर्वेदी ब्राह्मण.
यंता (सं. पु.) नियमन करणारा.
यति (सं. पु.) संन्यासी, भिक्षु; पद्याच्या चरणांत थांबण्याची जागा; अक्षरावरचें अवस्थान.
यत्किंचित् (सं. अ.) थोडासुद्धां.
यत्न (सं. पु.) प्रयत्न, उद्योग, खटपट.
यत्नवान् (सं.वि.) खटपटी,उद्योगशील.
यंत्र (सं. न.) कळ, साधन, हत्यार; तोफ; जादू; गूढ कोष्टक.
यंत्रशास्त्र (सं. न.) पदार्थांच्या स्थिरावस्थेचें व गमनावस्थेचें विवेचन करणारें शास्त्र.
यथाकथंचित् (सं. अ.) कसा तरी; कदाचित्.
यथाकाळीं (अ.) योग्य वेळीं.
यथाक्रम, यथाक्रमानें (सं. अ.) क्रमवार, क्रमानुरूप.
यथातथा (सं. अ.) कसा तरी, कष्टानें.
यथातथ्य (सं. अ.) जसें असेल तसें, खरें.
यथानशक्ति, यथानशक्त्या (सं. यथानुशक्ति अ.) शक्तीप्रमाणें.

यथानुक्रम (सं. अ.) अनुक्रमानें.
यथान्याय (सं. अ.) न्यायास धरून.
यथामति (सं. अ.) आपल्या बुद्धिप्रमाणें.
यथायथा (सं. अ.) जसजसें.
यथायुक्त, यथायोग्य (सं. वि.) जसें असावें तसें.
यथार्थ (सं. वि.) बरोबर.
यथावकाश (सं. अ.) सवडीप्रमाणें.
यथाविधि (सं. अ.) नियमानुसार.
यथाशक्ति (सं. अ.) आपल्या शक्तीप्रमाणें.
यथाशास्त्र (सं. अ.) शास्त्रांत सांगितल्याप्रमाणें.
यथासांग (सं. अ.) पूर्णपणें, कांहीं न्यून न ठेवतां.
यथास्थित (सं. अ.) यथेच्छ; बरोबर, पूर्णपणें.
यथेच्छ (सं. अ.) मन मानेल तसें, विपुल.
यथेष्ट (सं. वि.) यथेच्छ.
यथोचित (सं.वि.) योग्य दिसेल तसें.
यंदां (अ.) या वर्षी.
यदाकदाचित् (सं.अ.) जर करतां; जर.
यदृच्छा (सं. स्त्री.) सहजगति.
यद्यपि (सं. अ.) जरी.
यःपलाय (सं. ' यःपलायति ' अ.) पळून जाणें.
यम (सं. पु.) कृतांत, काळ, यमधर्म; कर्दनकाळ; इंद्रियनिग्रह; (वि.) जुळें.
यमक (सं. न.) एक शब्दालंकार (कवितेच्या एका चरणांत जीं अक्षरें ज्या क्रमानें संनिध असतील त्याच क्रमानें दुसऱ्या चरणांत त्यांची आवृत्ति होणें.)
यमनियम (सं. पु.) आत्मसंयमनासाठीं करावयाचीं कृत्यें (व्रतें इ.)
यमपुरी (सं. स्त्री.) यमाची नगरी; यातनांचें आगर; तुरुंग.
यमी (सं. वि.) संयमन करणारा.
यव (सं. पु.) जव, सातू; हाताच्या बोटावरचें यवाच्या आकाराचें चिन्ह.
यवन (सं. पु.) म्लेंच्छ, मुसलमान.
यवनी (सं. स्त्री.) यवन स्त्री. (वि.) यवनाची.
यवक्षार (सं. पु.) जवखार.
यवोदक (सं. न.) श्राद्धाचे वेळीं अर्पण करतात तें जवमिश्रित पाणी.
यश (सं. न.) जय; कीर्ति; दैवाची अनुकूलता.
यशवंत (वि.) विजयी, कीर्तिमान्, दैववान्.
यशस्कर (सं. वि.) यश देणारें.
यशस्मान, यशस्वी (सं. वि.) जयी; सफळ; कीर्तिमान; यश देणारा.
यष्टि, यष्टिका (सं. स्त्री.) काठी.
यक्ष (सं. पु.) एक देवयोनि; कुबेराचा सेवक.
यक्षिणी (सं. स्त्री.) यक्ष स्त्री. **य० ची कांडी फिरणें**—अकल्पित रीतीनें स्थिति पालटणें.
यक्ष्मा (सं. पु.) क्षयरोग.
यज्ञ (सं. पु.) याग, होम, धर्मकृत्य.
यज्ञकंकण (सं. न.) यज्ञ करण्याचे वेळीं यजमानानें हातांत बांधण्याचें कांकण.
यज्ञकुंड (सं.न.)यज्ञाचे वेळीं होमांत आहुति टाकण्यासाठीं केलेली खोल जागा.
यज्ञशाला (सं.स्त्री.) यज्ञ करण्याची ठराविक जागा.
यज्ञोपवीत (सं. न.) जानवें.
या (फा. अ.) किंवा, अथवा.
याग (सं. पु.)यज्ञ; पूजा.
याचक (सं. पु.) भिकारी; मागण्यास आलेला.
याचणें (क्रि.) मागणें, भिक्षा मागणें.
याचना (सं.स्त्री.) मागणें, भिक्षा, अर्ज.
यांचा (सं. स्त्री.) याचना.
याजक, याजी (सं. पु.) यज्ञकर्ता; यज्ञकर्म चालविणारा उपाध्याय.
याजन (सं. न.) द्रव्यलाभासाठीं दुसऱ्याकडे यज्ञक्रिया वगैरे चालविणें.
यात, याती (सं. जाति. स्त्री.) वर्ग, जात, भेद.

यातना (सं. स्त्री.) तीव्र दुःख, वेदना, त्रास, कष्ट.
यातायात (सं. स्त्री.) येरझार, खेप, त्रास; भानगड.
यात्रा (सं. स्त्री.) जत्रा; देशांतरास गमन; प्रवास, यात्रेकरूंचा समूह.
यात्रेकरी, यात्रेकरू (पु.) यात्रेसाठीं निघालेला.
याद (फा. स्त्री.) आठवण,स्मरण; यादी, फेरिस्त; (सं. यादस् न.) जलचर.
यादगारी, यादगिरी (फा. स्त्री.) स्मरण; स्मारक.
यादवी (सं. स्त्री.) आपापसांतला कलह.
यादी (स्त्री.) फेरिस्त, याद, अर्जी.
यान (सं. न.) गमन; वाहन.
याम (सं. पु.) प्रहर.
यामिनी (सं. स्त्री.) रात्र.
याम्योत्तर (सं. वि.) दक्षिणोत्तर.
यार (फा. पु.) मित्र, स्नेही, जार.
यारी (फा. स्त्री.) दोस्ती, स्नेह; मदत; ओझें उचलण्याचें यंत्र.
यार्ड (इं. पु.) तीन फुटांचें माप, वार.
यावज्जीव (सं. अ.) जिवंत असेपर्यंत.
यावनी (सं. वि.) यवनांची.
याज्ञिक (सं. पु.) अग्निहोत्री; लग्न, मुंज, इ. धर्मकृत्यें चालविण्याचें अनुष्ठान जाणणारा ब्राह्मण.
युक्त (सं. वि.) जोडलेला, सहित; योग्य
युक्तायुक्त (सं. वि.) योग्यायोग्य.
युक्ति (सं. स्त्री.) खुबी, शकल; औचित्य, विवेक; कळ; अटकळ; कल्पना.
युक्तिप्रयुक्ति (सं. स्त्री.) नाना प्रकारच्या युक्त्या; बरेवाईट उपाय.
युक्तिबाज, युक्तिमान, युक्तिवंत, युक्तिवान् (वि.) युक्त्या जाणणारा व त्या लढविणारा.
युग (सं. न.) कृत, त्रेत, द्वापर आणि कलि हे कालाचे चार मोठाले विभाग; मोठा कालविभाग, जोडी; जोखड.
युगुल (सं. न.) जोडी, द्वय.
युगत, युगूत (सं. युक्ति.) युक्ति, खुबी.
युग्म (सं. न.) जोडी.
युत (सं. वि.) जोडलेला, संबद्ध.
युद्ध (सं. न.) लढाई, झुंज.
युद्धकंदन (सं. न.) युद्धांत होणारी कत्तल.
युनिव्हर्सिटी (इं. स्त्री.) विश्वविद्यापीठ, विश्वविद्यालय.
युवति, युवती (सं. स्त्री.) तरुण स्त्री.
युवराज (सं. पु.) गादीचा वारस.
युवा (सं. पु.) तरुण पुरुष.
यूथ (सं. पु.) कळप, समूह.
यूप (सं. पु.) स्तंभ, यज्ञस्तंभ.
येजा (स्त्री.) निष्कारण खेप; येणें जाणें.
येणी (स्त्री.) गंजीफाच्या खेळांत राजाचें पान जवळ असलेल्याचा हक्क.
येणें (क्रि.) आगमन करणें; प्राप्त होणें; अवगत होणें, जाणणें.
येणें (न.) यावयाची रक्कम, ऋण.
येणेंजाणें (न.) भेट; घरोब्याचा संबंध; व्यवहार.
येता पाय (पु.)प्राप्तीचा किंवा अनुकूल काळ.
येतुला (प्रा. वि.) इतका; (अ.) येथें.
येथें (अ.) या ठिकाणीं.
येदवां, येधवां (प्रा. अ.) एव्हां, या वेळीं.
येर (प्रा. वि.) दुसरा; तो.
येरझार (स्त्री.) खेप.
येरवां (अ.) परवां, तेरवां.
येरु (प्रा. वि.) तो, अन्य.
येवा (पु.) येणें; प्राप्ति; योग्यता, शोभा.
येवाजावा (पु.)येणें जाणें.
योग (सं. पु.) मिलाफ, संयोग, संबंध, प्रसंग; काळ; ध्यान,चित्ताची एकाग्रता, कार्यकुशलता; चंद्र-सूर्यांच्या गतींची बेरीज १३ अंश २० कला होण्यास लागणारा काळ; ग्रहांची युति.
योगनिद्रा (सं. स्त्री.) समाधि.
योगभ्रष्ट (सं. वि.) योगसाधनांत कांहीं प्रत्यवाय घडल्यामुळें पुनर्जन्म पावलेला.
योगमाया (सं. स्त्री.) ईश्वराची मायारूप शक्ति.

योगशास्त्र (सं. न.) चित्ताची एकाग्रता करण्याच्या साधनासंबंधाचें शास्त्र.
योगक्षेम (सं. पु.) ज्या वस्तु नाहींत त्या देणें व आहेत त्यांचें जतन करणें; निर्वाह.
योगायोग (सं. पु.) सहजगत्या घडलेली गोष्ट.
योगिनी (सं. स्त्री.) जोगीण.
योगी (सं. पु.) जोगी, योगसाधन करणारा.
योगेश्वर (सं. पु.) श्रेष्ठ योगी.
योग्य (सं. वि.) उचित, लायख.
योजक (सं. वि.) योजना करणारा.
योजणें (सं. युज्. क्रि.) नेमणें, जोडणें; संकल्प करणें.
योजन (सं. न.) चार कोस; योजना, बेत.
योजना (सं. स्त्री.) कल्पना; संकल्प; युक्ति; नेमणूक.
योद्धा (सं. पु.) लढवय्या, वीर.
योनि (सं. स्त्री.) स्त्रीचें जननेंद्रिय; उत्पत्तिकारण; जाति, वर्ग.
योषा (सं. स्त्री.) स्त्री.
यौवन (सं. न.) तारुण्य.
यौवराज्य (सं. न.) युवराजाचें पद किंवा त्याचा अधिकार.

र.

र (स्त्री.) रड; **रचा पाढा वाचणें**—रडगाणें सांगणें; दुबळेपणा दाखविणें.
रंक (सं. पु.) भिकारी, गरीब.
रकटा (पु.) अगवळ; करगोटा.
रकटें (न.) जुनें फाटकें वस्त्र; लकतेरें.
रकबा (अर. पु.) गांवाखालची जमीन.
रकम (अर. स्त्री.) ऐवज; द्रव्य-संख्या; कलम; चीजवस्त.
रकाना (फा. पु.) कागदाचा चतुर्थांश; स्तंभ, कालम.
रक्त (सं. न.) रुधिर; (वि.) तांबडें; आसक्त; **र० चें पाणी करणें**—अतिशय परिश्रम करणें.
रक्तचंदन (सं. न.) तांबड्या रंगाचें चंदन.
रक्तपात (सं. पु.) रक्त सांडणें.
रक्तपिती (सं. रक्तपित्त स्त्री.) महारोग
रक्तबंबाळ (वि.) रक्तानें भरलेला किंवा माखलेला; अंगांतून अतिशय रक्त वाहत असलेला.
रक्तबीज (सं.पु.) ढेंकूण, डाळिंब; राक्षस.
रक्तवर्ण (सं. वि.) तांबड्या रंगाचें.
रक्तवाहिनी (सं. स्त्री.) जींतून रक्त वाहत असतें ती शरीरांतली शीर.
रक्तशोषण (सं. न.) अंगांतलें रक्त कमी करून कृश करणें; लोकांकडून त्यांच्या शक्तीबाहेर पैसे उकळणें.
रक्तस्राव (सं. पु.) रक्त गळणें.
रक्तांबर (सं. पु.) भगवें, तांबडें वस्त्र.
रक्तावणें किंवा रक्ताळणें (क्रि.) रक्त वाहणें, रक्तबंबाळ होणें.
रक्ताशय (सं. पु.) शरीरांतली रक्तसंचयाची जागा.
रक्ति (सं. स्त्री.) अनुराग, रंग.
रक्तिमा (सं. पु.) तांबडेपणा.
रक्तोत्पल (सं. न.) तांबडें कमळ.
रखडणें (क्रि.) कष्टांत दिवस काढणें; खितपत पडणें.
रखरख (सं. रुक्ष. स्त्री.) शुष्कता, आग, भकभक.
रखरखीत (सं. रुक्ष. वि.) रुक्ष.
रखरखणें (क्रि.) रुक्ष होणें; प्रदीप्त होणें.
रखवालदार (पु.) रक्षक, राखण करणारा.
रग (फा. स्त्री.) ताठा; गुर्मी; कळ; स्नायु; जोर; **रग जिरविणें**—खोडकी मोडणें.
रंग (सं. पु.) वर्ण, रंगविण्याचें द्रव्य; मजा, शोभा; सभामंडप; समाज; स्वरूप; अंदाज; **रंगास (रंगारूपास) येणें**—थोडीशी उत्कर्षावस्था येणें; खुलून दिसणें, विकास पावणें.
रगड (स्त्री.) विपुलता, चंगळ (वि.) पुष्कळ.
रगडणें (क्रि.) चिरडणें, दडपणें, जोरानें चोळणें.

रगडपट्टी (स्त्री.) विपुलता, चंगळ; धाईनें पुष्कळ काम उरकणें.
रगडा (पु.) दाटी, गर्दी; नाश.
रगडून (अ.) खूप, पुष्कळ.
रंगण (सं. रंगांगण. न.) मंडळ.
रंगणावळ (स्त्री.) रंगविण्याबद्दलची मजुरी.
रंगणें (सं. रञ्ज. क्रि.) रंग येणें; सोंग घेणें; रमणें.
रंगदेवता (सं. स्त्री.) नाटकें, मजलसी वगैरेंची अधिष्ठात्री देवता.
रंगपंचमी (सं. स्त्री.) फाल्गुन व० ५.
रंगभूमि (सं. स्त्री.) नाटकगृह;आखाडा; रंगांगण.
रंगमंडप (सं. पु.) कुस्त्या वगैरे खेळासाठीं घातलेला मांडव.
रंगमहाल (फा. पु.) विलासमंदिर.
रंगमाळा (स्त्री.) रांगोळीचीं चित्रें.
रंगरूप (सं. न.) बाह्य स्वरूप; **रं० स येणें**—चांगल्या स्थितीस किंवा पूर्णतेस येणें.
रंगवल्ली (सं. स्त्री.) रांगोळीचें चित्र.
रंगविणें (क्रि.) रंग देणें; शोभिवंत करणें; तोंडांत मारणें; **तोंड रंगविणें**—विडा खाणें; थोबाडांत मारणें.
रंगशाला (सं. स्त्री.) नाटकगृह—विशेषतः जेथें नाटकांतलीं पात्रें रंगवितात ती जागा.
रंगांगण (सं. न.) सर्कस, कुस्त्या, खेळ इ० करून दाखविण्यास योग्य स्थळ.
रगाडा (पु.) **रगाडी** (स्त्री.) गर्दी; उंसाचा रस काढण्याचा चरक.
रंगारी (सं. रञ्ज.पु.) रंगविण्याचा धंदा करणारा.
रंगीत (वि.) रंग लावलेला.
रंगीबेरंगी (वि.) अनेक रंगांचा.
रगेल (वि.) ताठलेला, गर्विष्ठ.
रंगेल (वि.) आनंदी, रसिक.
रचणें (सं. रच्. क्रि.) ढीग करणें; मांडणें; जुळविणें.
रचना (सं. स्त्री.) जुळवणी, व्यवस्था, योजना.

रचित (सं. वि.) रचलेलें, जुळविलेलें, मांडलेलें.
रज (सं.पु.न.) रजोगुण; पुष्पपराग; धूळ.
रजई (फा. रजाई. स्त्री.) दुलई, लेप.
रजक (सं. पु.) धोबी.
रंजक (सं. वि.) करमणूक करणारें; (हिं. स्त्री.) बंदुकीच्या कान्यावर घातलेली दारू.
रजःकण (सं. पु.) धुळीचे कण.
रंजणें (क्रि.) आनंदित होणें.
रजत (सं. न.) रुपें, चांदी.
रंजन (सं. न.) करमणूक, मौज.
रजनी (सं. स्त्री.) रात्र.
रजनीचर (सं. पु.) राक्षस, चोर.
रजपूत (सं. राजपुत्र. पु.) एक जात.
रंजवण (स्त्री.) करमणूक.
रजस्वला (सं. स्त्री.) विटाळशी.
रजा (अर. स्त्री.) सुटी, परवानगी.
रजिस्टर (इं. न.) नोंदवही.
रंजीस (फा. वि.) त्रासलेला, खिन्न.
रजोदर्शन (सं. न.) ऋतुप्राप्ति, न्हाण.
रज्जु (सं. पु.) दोरी.
रटणें (क्रि.) टकळी लावणें, घोकणें.
रटरट (स्त्री.) पाणी उकळत असतां होणारा आवाज.
रट्ट, रठ (पु.) रोठ, जाड भाकरी; ओबडधोबड काम.
रट्टा (पु.) टोला, तडाखा; कामाची गर्दी.
रड (सं. रट. स्त्री.) रडगाणें, रर.
रडकथा, रडकहाणी (स्त्री.) दुःखाची गोष्ट.
रडका (वि.) रडणारा, रड्या.
रंडकी (स्त्री.) विधवा.
रडकुंडीस येणें—रडण्याच्या बेतांत येणें.
रडगाणें (वि.) रडकथा, दुःखाची गोष्ट.
रडणें (सं. रुद्. क्रि.) शोक करणें.
रडतखडत—निर्जीवपणें, कष्टानें.
रडतराऊत (पु.) रड्या मनुष्य; **र० घोड्यावर बसविणें**—ज्याला ज्या गोष्टीची हौस नाहीं त्याला ती गोष्ट करावयास लावणें.
रडतोंड्या (वि.) मेषपात्र.

रडवा (वि.) रडका; दुःखी, खिन्न, कष्टी.
रडविणें (वि.) रडायास लावणें.
रंडा (स्त्री.) विधवा.
रंडी (सं. रंडा. स्त्री.) वेश्या, कसबीण.
रंडीबाज (वि.) बाहेरख्याली.
रडूं, रडें (न.) रडणें.
रड्डी (स्त्री.) खेळांतली फसवणूक.
रड्या (वि.) सर्वदा रडणारा; उत्साहहीन; मंदगतीनें चालणारा.
रण (सं. पु. न.) युद्धभूमि; युद्ध; वाळूचें मैदान.
रणकंदन (न.) तुंबळ युद्ध, नाश.
रणनवरा (पु.) शूर व उत्साही वीर.
रणभूमि (सं. स्त्री.) युद्धस्थळ.
रणभेरी (सं. स्त्री.) युद्धप्रसंगीं वाजणारा डंका.
रणवाद्य (सं. न.) युद्धप्रसंगीं वाजविण्याचें वाद्य.
रणशूर (सं. वि.) युद्धांत माघार न घेणारा, वीर.
रणस्तंभ (सं. पु.) युद्धाचे वेळीं दोन्ही पक्षांच्या सैन्यांच्या सीमेवर उभारतात तो स्तंभ.
रणांगण (सं. न.) युद्धभूमि.
रत (सं. वि.) अनुरक्त, रममाण, निमग्न; (न.) मैथुन.
रतणें (प्रा. वि.) रमणें; संभोगणें.
रतल (अर. पु.) अर्ध्या शेराचें वजन.
रताळी (स्त्री.) **रताळू, रताळें** (न.) एक कंद.
रति (स्त्री.) मदनाची स्त्री; प्रीति; आसक्ति; क्रीडा, मैथुन.
रती (सं. रक्तिका. स्त्री.) हिरे, मोत्यें वजन करण्याचें एक वजन; दैवदशा.
रतीब (अर. रतब. पु.) खुराक; उकाडा; नेमलेलें खाणें देणें इ०.
रत्न (सं. न.) मणि, मोलवान् वस्तु.
रत्नखचित (सं. वि.) **रत्नजडित** (वि.) हिरे माणकें इ० रत्नें बसविलेलें, जडावाचें.
रत्नपारखी (वि.) रत्नाची परीक्षा करणारा.
रत्नाकर (सं. पु.) रत्नांची खाण;समुद्र.
रथ (सं. पु.) गाडी, वाहन.
रथसप्तमी (सं. स्त्री.) माघ शु. ७
रथी (सं. पु.) रथांत बसून लढणारा वीर.
रथोत्साह (सं. पु.) रथोत्सव पहा.
रद, रदन (सं. पु.) दांत.
रद (वि.) नामंजूर, काढून टाकलेलें,रद्द.
रदकर्जी (फा. स्त्री.) कर्जाची फेड.
रदन (सं. पु.) दांत.
रदबदल, रदबदली (स्त्री.) एखाद्या गुन्हेगाराच्या वतीनें घातलेली भीड.
रद्द (अर. रद वि.) निरुपयोगी झालेला, काढून टाकलेला.
रद्दा (पु.) माती, शेण इ. चा तुडवून तयार केलेला गारा किंवा चिखल.
रद्दी (स्त्री.) निरुपयोगी झालेल्या कागदांचा समुदाय; (वि.) रद्द.
रंधणें (क्रि.) रंधा फिरविणें, कीस काढणें.
रंधन (सं. न.) शिजविणें, रांधणें.
रंधा (फा. पु.) लाकूड साफ करण्याचें हत्यार.
रंध्र (सं. न.) छिद्र; न्यून, दोष.
रंध्रान्वेषण (सं. न.) न्यून पाहणें.
रपाटा (पु.) तडाखा, सपाटा.
रपाटून (अ.) रगडून, सपाटून.
रपेट (हिं. स्त्री.) व्यायाम; सहल; घसरती जागा.
रफू (फा. पु. स्त्री.) वस्त्राचें छिद्र बुजविण्यासाठीं त्यांत तुणलेलें सूत रेशीम किंवा लोकर.
रफूगार (फा. रफूगर. पु.) रफू करणारा.
रबडगा (पु.) कामाची गर्दी.
रबडी (स्त्री.) आटविलेलें दूध, बासुंदी.
रबर (इं. न.) एक प्रकारच्या झाडाच्या चिकापासून होणारा स्थितिस्थापकत्व–गुणविशिष्ट पदार्थ.
रबाब (अर. रुआब पु.) दरारा, थोरपणा, डौल.
रबी, रब्बी (अर. न.) गहूं, शाळू इ० मागाहूनचीं पिकें.

रंभा (सं. स्त्री.) स्वर्गीची एक अप्सरा; केळीचा गाभा.
रमण (सं. पु.) रममाण होणें; उपभोक्ता पुरुष, पति.
रमणा (पु.) चोहोंबाजूंनीं आवृत क्रीडास्थान; दक्षिणा वांटण्याची जागा; कोंडी
रमणी (सं. स्त्री.) स्त्री, सुंदरी.
रमणीय (सं. वि.) आनंददायक.
रमणीयता (सं. स्त्री.) मनोहरत्व.
रमणूक (स्त्री.) मनोरंजन.
रमणें (क्रि.) आसक्त होणें; खेळणें; उपभोग घेणें; रेंगाळणें.
रममाण (सं. वि.) रमणारा, आसक्त.
रमल (अर. न.) रेतीवर किंवा कागदावर काढलेल्या रेघांवरून अथवा फाशांवरून शकुन पाहण्याची विद्या.
रमविणें (क्रि.) रंजन करणें, रंजविणें.
रमा (सं. स्त्री.) लक्ष्मी; शोभा.
रमाकांत, रमानाथ, रमानायक, रमापति (सं. पु.) श्रीविष्णु.
रमारम, रमारमी (स्त्री.) बेतास बेत; जमा आणि खर्च यांची बरोबरी.
रम्य (सं. वि.) रमणीय, सुंदर.
रयत (अर. स्त्री.) प्रजा; शेतकरी.
रयतवारी (स्त्री.) प्रत्येक कुळाशीं साऱ्याविषयींचा निरनिराळा करार करण्याची पद्धति.
रर (स्त्री.) रडगाणें.
रव (सं. पु.) स्वर; नाद; रांग.
रवखंदळ (स्त्री. न.) मानहानि; कत्तल.
रवण (स्त्री. न.) ओळ, रांग.
रवंथ (सं. रोमंथ पु. न.) आपलें खाद्य सरासरी चावून गिळल्यानंतर पुनः तें तोंडांत आणून चघळीत बसण्याचा पशूंचा व्यापार.
रवंदळ, रवंदळी (स्त्री.) **रवंदळा** (पु.) तुडविलें जाणें; चुराडा, नाश; दाणादाण.
रवंदळणें (क्रि.) तुडविणें, घुसळणें.
रवरव (स्त्री.) बारीक झणझण; (अ.) गर्दी करून, पुष्कळ.
रवरव किडे—किडयांचा बुजका.
रवा (पु.) बारीक सांजा, दाणेदार पीठ. कण; दाणा, खडा; रंगविलेलें हळकुंड.
रवानगी (फा. स्त्री.) पाठवणी.
रवाना (फा. अ.) मार्गस्थ, निघालेला.
रवाळ (वि.) दाणेदार.
रवि (सं. पु.) सूर्य; रुईचें झाड.
रविमंडळ (सं. न.) सूर्याचें बिंब.
रविवार (सं. पु.) आदितवार.
रविवासर (सं. पु.) रविवार.
रविसंक्रमण (सं. न.) सूर्याचें कोणत्याही राशींतून विशेषतः मकरराशींतून जाणें.
रवी (स्त्री.) दहीं घुसळण्याचें काष्ठ-यंत्र.
रशना (सं. स्त्री.) दोरी; कमरपट्टा.
रश्मि (सं. पु.) प्रकाश, किरण.
रश्शी (सं. रश्मी स्त्री.) दोरी.
रश्शीखेंच (हिं. पु.) 'टग आफ वॉर' या नांवाचा इंग्रजी खेळ, दोरखेची.
रस (सं. पु.) द्रव पदार्थ, रुचि, चव; जीभ; प्रीति; गोडी; अंतःकरणवृत्तीचें उत्कट होणें; शृंगार, वीर, करुणा, हास्य, रौद्र, भयानक, बीभत्स, अद्भुत व शांत हे भाव; पारा, गंधक, पाणी.
रसकसणें (क्रि.) तापाचीं पूर्वचिन्हें वाटूं लागणें.
रसद (फा. स्त्री.) सैन्यासाठीं दाणा गल्ला वगैरे; गांवच्या वसुलाचा सरकारांत भरणा (सं. पु.) मेघ.
रसना (सं. स्त्री.) जीभ; चव.
रसनेंद्रिय (सं. न.) जीभ; चव घेण्याचें इंद्रिय.
रसभरित (सं. वि.) चटकदार.
रसरशीत (वि.) प्रज्वलित, तापलेलें.
रसरसणें (क्रि.) रसानें भरलेलें असणें; तापणें; ज्वानींत येणें; आवेशांत येणें.
रसवंती (सं. स्त्री.) वाणी.
रसविक्रय (सं. पु.) दहीं, लोणी, तूप, मीठ इ. पदार्थांची विक्री.
रसज्ञ (सं. वि.) रसिक, मर्मज्ञ.
रसा (पु.) पुष्कळ रस असलेली भाजी; (सं. स्त्री.) पृथ्वी.
रसातळ (सं. न.) पाताळ; **रसा-**

तळास किंवा रसातळीं जाणें– बुडणें, नाश पावणें.
रसायण, रसायन (सं. न.) जरा व व्याधि दूर करणारें औषध; भस्म केलेल्या धातूची मात्रा.
रसायनाकर्षण (सं. न.) दोन अथवा अधिक तत्वांस एकत्र करून नवीन पदार्थ उत्पन्न करणारी व त्या नव्या पदार्थांतल्या तत्वांस पुनः निराळें होऊं न देणारी शक्ति.
रसाल, रसाळ (सं. वि.) रसभरित, चवदार, गमतीचें.
रसिक (सं. पु.) चवदार; मर्मज्ञ; सहृदय.
रसीद (इं. रिसीट. स्त्री.) पावती.
रस्ता (फा. पु.) मार्ग, वाट.
रस्सी (हिं. स्त्री.) दोरी.
रहदारी (फा. स्त्री.) येण्याजाण्याची वहिवाट.
रहंवर (प्रा. पु.) रथ (रुक्मि० १०।४१)
रहस्य (सं. न.) मर्म, खुबी; गूढ; सख्यभाव; विनोद.
रहस्यभेद (सं. पु.) गुप्त गोष्ट फोडणें, तिची माहिती करून घेणें.
रहा (फा. स्त्री.) तऱ्हा, रीत.
रहाट (सं. अरघट्ट. पु.) पाणी काढण्याचें, सूत काढण्याचें इ० चक्रयंत्र; चिखल.
रहाटगाडगें (न.) ज्याला जलपात्रांची माळ लाविलेली असते व तीं जलपात्रें क्रमानें भरुन वर येतात व रिकामीं होऊन खालीं जातात अशा प्रकारचा रहाट.
रहाटणें (क्रि.) अभ्यास किंवा संवय होणें, अंगवळणीं पडणें.
रहाटपाळणा (पु.) यात्रेंत चार पाळणें बांधलेलें फिरतें चक्र उभारतात तें.
रहाटी (सं. अरघट्ट स्त्री.) पायानें चालविण्याचा लहान रहाट; अंबराई;प्रघात; राहणी; चिखलाचें डबकें, चिखल.
रहाड, रहाडी (स्त्री.) पातळ चिखल.
रहाडा (पु.) रगाडा, गर्दी, गडबड.
रहाणी (स्त्री.) चाल, वागणूक, राहण्याची तऱ्हा.
रहाणें (क्रि.) राहणें पहा.
रहाळ (पु. स्त्री.) **रहाळी** (स्त्री.) घरोबा, दाट परिचय; गर्दी; दाटी; प्रांत; प्रदेश.
रहित (सं. वि.) वर्जित, शून्य.
रहिवासी (पु.) राहणारा, स्थायिक.
रक्षक (सं. पु.) रक्षणकर्ता
रक्षण (सं. न.) राखणें, सांभाळ.
रक्षणीय (सं. वि.) रक्षण करण्यास पात्र.
रक्षणें (क्रि.) राखणें, संभाळणें.
रक्षा (सं. स्त्री.) सांभाळ, राखी, राख.
रक्षाबंधन (सं. न.) राखी–पौर्णिमेच्या दिवशीं हातांत राखी बांधावयाची क्रिया.
राई (सं. राजि. स्त्री.) झाडी; (सं. राजिका. स्त्री.) मोहरी; **राईचा पर्वत करणें**–फुगवून सांगणें, अतिशयोक्ति करणें.
राउटी (स्त्री.) राहुटी.
राऊत (पु.) घोडेस्वार.
राउळ, राऊळ (प्रा. पु.) देव, राजा; (न.) राजमंदिर; देऊळ.
राकट (वि.) बळकट, कणखर.
राका (सं स्त्री.) पूर्णिमा.
राकेल (इं. रॉकऑईल.न.) खनिज तेल.
राख (सं. रक्षा. स्त्री.) भस्म, रखुंडी; बाळगलेली वेश्या.
राखण (सं. रक्षण. स्त्री) पहारा; पिशाचाचा बंदोबस्त; राखणावळ.
राखणदार, राखणाईत, राखणा (पु.) पहारेकरी; गुरें राखणारा.
राखणें (सं. रक्ष स्त्री.) रक्षण करणें, संभाळणें.
राखरांगोळी (स्त्री.) जाळून पोळून केलेला सत्यानास.
राखवड, राखवडा (स्त्री.) राखेचा ढीग. [राख.
राखाड, राखाडी (स्त्री.) राखेचा ढीग,
राखी (स्त्री.) श्रावण शु. १५ च्या दिवशीं हातांत बांधतात तो रेशमाचा सालंकृत दोरा.

राखीपुनव, राखी पौर्णिमा (स्त्री.) श्रावण शु. १५.
राखुंडा (पु.) राखेचा ढीग.
राखुंडी (स्त्री.) गोवरीच्या राखेचा ढपेसा.
राखोटी (स्त्री.) राख.
राग (सं. पु.) संताप, क्रोध; प्रीति; तांबडा रंग; गायनांत स्वरांची विशेष प्रकारची रचना.
रांगडा (प्रा. वि.) अडाणी; (पु.) माळव्यांतला रहिवाशी.
रांगणें (सं. रिंग. क्रि.) हात व गुडघे टेकून चालणें.
रागरंग (पु.) बरें वाईट स्वरूप.
रागावणें (क्रि.) संतापणें, क्रोध येणें.
रागिणी (सं. स्त्री.) अनुरक्त स्त्री; गायनांतले मिश्र किंवा पोटराग.
रागिष्ट (वि.) कोपिष्ट, संतापी, तामसी
रागी (सं. वि.) आसक्त.
रागी (सं. स्त्री.) नाचणी नांवाचें धान्य.
रागीट (वि.) संतापी, तामसी.
रागेजणें (प्रा. क्रि.) रागावणें.
रांगोळी (सं. रंगवल्लिका. स्त्री.) शिरगोळ्याची पूड; तिनें काढलेलें चित्र.
रांगोळें (न.) रांगोळी काढण्याचें सछिद्र नलिकायंत्र.
राघू (पु.) पोपट, तोता.
राजकारण (सं. न.) राज्यासंबंधाचे प्रश्न किंवा गुप्त मसलत.
राजकारणी (वि.) मुत्सद्दी, मसलतींत कुशल.
राजकारस्थान (न.) राजकारणी मसलती वगैरे.
राजकी (स्त्री.) राजाचा जुलूम.
राजकीय (सं. वि.) राजासंबंधीं, राज्य विषयक.
राजकुल (सं. न.) राजघराणें,राजवंश.
राजगिरा (पु.) एक तृण व त्याचें बीं.
राजचिन्ह (सं. न.) राजाचें छत्र—चामर इ. वैभव;शिक्का.
रांजण (पु.) डेरा.
रांजणवाडी (स्त्री.) डोळ्याच्या पापणीला झालेला फोड.
राजणें (क्रि.) शोभणें; प्रकाशणें.
राजत्व (सं. न.) राजपद, राजाधिकार.
राजधानी (सं. स्त्री.) राजाची राहण्याची नगरी.
राजनीति (सं. स्त्री.) राजव्यवहारशास्त्र.
राजबिंडा (पु.) सुंदर व तेजस्वी मनुष्य.
राजमान्य (सं. वि.) राजानें मान देण्यासारखा.
राजमार्ग (सं. पु.) मोठा रुंद व रहदारीचा रस्ता.
राजयोग (सं. पु.) राज्य मिळवून देणारा पत्रिकेंतला ग्रहयोग; प्राणनिरोध वगैरे न करतां भगवत्रूपीं चित्ताची एकाग्रता करण्याचा एक उपाय.
राजरोस (सं. राजा+फा. रोशन अ.) उघडपणें.
राजर्षि (सं. पु.) तपस्वी क्षत्रिय.
राजवाडा (सं. राजवाटी पु.) राजमंदिर.
राजविलासी (सं. वि.) राजासारखीं सुखें भोगणारा.
राजश्रियाविराजित (सं. वि.)राजाच्या वैभवानें अलंकृत; पत्राचा मायना.
राजस (वि.) सुकुमार असून सुंदर; रजोगुणी.
राजसभा (सं. स्त्री.) दरबार.
राजसूय (सं. पु.) सार्वभौम राजानें करावयाचा यज्ञ.
राजहंस (सं. पु.) चोंच आणि पाय तांबडे व वर्ण पांढरा असा व दूध व पाणी एकत्र केलीं असतां त्यांतून दूध तेवढें काढण्याची शक्ति असलेला पक्षी.
राजा (सं.पु.) नृप,नृपति,भूप;समासोत्तरपदांत 'राज'असें होतें.त्याचा अर्थ श्रेष्ठ.
राजाधिराज (सं. पु.) अनेक मांडलिकांवरचा मुख्य राजा.
राजी (सं. राजि. स्त्री.) ओळ, पंक्ति, (अर. वि.) खुष, कबूल.
राजीक (न.) राजाचा जुलूम.
राजीनामा (फा. पु.) कबुलीपत्र; नोकरी सोडण्याविषयींचें पत्र.

राजीव (सं. न.) कमळ; **रा॰ नयन, रा॰लोचन, राजीवाक्ष** (सं. वि.) कमलनेत्र.
राजीवनयना (सं. स्त्री.) सुंदर स्त्री.
राजू (सं. रज्जु स्त्री.) दोरी.
राजेंद्र (सं. पु.) राजश्रेष्ठ, राजाधिराज.
राजेरजवाडे (पु. अने.) राजे, संस्थानिक, सरदार इ.
राजाळें (न.) केळ्याची एक जात.
राज्य (सं. न.) सत्तेखालचा देश.
राज्यक्रांति (सं. स्त्री.) राज्याधिकाऱ्यांत व राज्यपद्धतींत जबरदस्तीनें घडवून आणिलेली उलथापालथ.
राज्यभार (सं. पु.) राज्याचा कारभार करण्याची जबाबदारी.
राज्याभिषेक (सं. पु.) राजा गादीवर येण्याचे वेळीं होणारा धार्मिक विधि.
राठ (वि.) टणक, दांडगा, रखरखीत, कर्कश.
राड (स्त्री.) होळीची खांच; चिखल.
रांड (सं. रंडा. स्त्री.) रंडकी; वेश्या; विधवा.
रांडका (पु.) विधुर.
रांडकाम (न.) बायकी काम.
रांडकारभार (पु.) बायकी कारभार; वेडेपणाचें कृत्य.
रांडकी (स्त्री.) विधवा.
रांडबाज (वि.) रंडीबाज, बाहेरख्याली.
रांडबाजी (स्त्री.) बाहेरख्यालीपणा.
रांडलेक (पु.) रंडापुत्र.
रांडवडा (प्रा. पु.) शिवीगाळ.
राडा (पु.) पसारा, कामाची गर्दी; पुष्कळ चिखल; आकांत.
रांडापोरें (न. अने.) समाजांतले हलक्या प्रतीचे लोक.
राडी (प्रा. स्त्री.) धगधगीत निखाऱ्याची खाई (दा० ३।३।४१); चिखल (ज्ञा० १७।१६०)
रांड्या, रांड्याराघोजी (पु.) सर्वदा बायकांत वागणारा; बाईलवुद्ध्या.
राणा (हिं. पु.) राजा; मुख्य.
राणी (सं. राज्ञी स्त्री.) राजाची स्त्री.
राणीव (प्रा. स्त्री.) राज्य (मुक्ते०रामा० २।१३); राज्यसुख (एक० १४८०)
राणीवसा (पु.) अंतःपुर.
रात (सं. रात्रि स्त्री.) रात्र; **रातकिडा** (पु.) रात्रीं किर्रर आवाज काढणारा एक किडा.
रातणें (क्रि.) रममाण होणें.
रातब (पु.) रतीब.
रातंबी (सं. रक्ताम्र. स्त्री.) अमसुलाचें झाड; त्याचें फळ.
रातंबेल (न.) अमसुलाचें तेल.
राता (वि.) तांबूस रंगाचा.
रातांधळा (वि.) ज्याला रात्रीं मुळींच दिसत नाहीं असा.
रातांधळें (न.) रात्रीं न दिसावें असा रोग.
रातळूं, राताळें (न.) एक कंद.
राती (सं. रात्रि. स्त्री.) रात्र; अंधार.
रातोत्पल (सं.रक्तोत्पल.न.)तांबडें कमळ.
रातोरात (अ.) रात्रीच्या रात्रींत.
रात्र, रात्रि (सं. रात्रि. स्त्री.) सूर्यास्तापासून सूर्योदयापर्यंतचा काळ.
रात्रंदिवस (अ.) अहोरात्र.
रात्रि (सं. स्त्री.) रात्र.
रात्रिंचर (सं. पु.) राक्षस, चोर.
रात्रौ (अ.) रात्रीं.
रांधण (स्त्री.) स्वैपाक.
रांधणें (सं. रंधू. क्रि.) शिजविणें, स्वैपाक करणें; (न.) भाजण्याचें खापर.
रांधतं घर—स्वैपाकघर.
रांधप (न.) रांधणें; रांधलेले पदार्थ.
रांधपी (पु.) स्वैपाकी.
रांधवणी (प्रा. न.) स्वैपाकांतलें पाणी.
रांधा (पु.) शिजवून केलेलें मिश्रण किंवा पाक.
रान (सं. अरण्य. न.) जंगल, वन; **रान खवळणें**—रागानें किंवा भुकेनें क्षुब्ध होणें; **रान घेणें**—रानांत पळून जाणें; **रिकाम्या रानीं**—कामावांचून.
रानआंबा, रानकेळी, रानकोंबडा, रानजेवण इ० शेंकडों शब्दांत रान

याचा अर्थ रानांत राहणारें किंवा होणारें असा केला म्हणजे बरोबर अर्थ कळतो.

रानटी (वि.) जंगली; रीतभात नसलेला, अडाणी.

रानवट (वि.) रानटी, जंगली, वन्य.

रानवा (पु.) लागवडीस न आणलेली पडीत जमीन, जंगल, रान.

रानशेणी (स्त्री.) रानांत पडलेलें गाईम्हशींचें शेण.

रानोमाळ (अ.) चोहोंकडे पसरलेलें.

रानोरान (अ.) जंगलांतून सर्वत्र.

राप, रांप (पु.) तुरटपणा; **रापेचा पाऊस**—एकसारखी सतत वृष्टि.

रांपणें (क्रि.) भिजूं देणें; काळें पडणें; व्यापणें; अभ्यास होणें; चांचपून पाहणें.

राब (स्त्री.) काकवीपेक्षां दाट उंसाचा रांधा; जमीन भाजणें; जमीन भाजण्यास लागणारें गवत, काड्या इ०; तूप किंवा तेल यांच्यातली बेरी इ०

राबडी (स्त्री.) आटींव दूध, बासुंदी; पातळ गूळ.

राबणें (क्रि.) अति श्रम करणें; खपणें; मळली जाणें; संवयीचें होणें.

राबता (अर. रफ्त. पु.) अभ्यास, संवय; येणाराजाणारांची गर्दी.

रांवाडकी (स्त्री.) उनाडकी.

राम (सं. पु.) श्रीरामचंद्र; सामर्थ्य;तथ्य; जीव; **राम म्हणणें**–मरणें; **रामाचें नांव**–अत्यंत अभाव.

रामजयंती (सं. स्त्री.) रामजन्मोत्सव, चैत्र शु० ९

रामटोला (पु.) विटीदांडूच्या खेळांत खेळणारानें मारलेला पहिला टोला,जोराचा टोला किंवा प्रहार.

रामदासी (पु.) श्रीसमर्थ रामदास यांनीं स्थापिलेल्या संप्रदायांतला मनुष्य.

रामनवमी (सं. स्त्री.) चैत्र शु० ९

रामपहारा (सं. रामप्रहर. पु.) सूर्योदयापासून पहिले तीन तास.

रामपात्र (सं. न.) कांहीं एका विशिष्ट आकाराचें पाणी पिण्याचें लहान भांडें.

रामबाण (वि.) कधीं न चुकणारें, अचूक गुणकारी.

रामरगडा, रामरगाडा (पु.) अतिशय गर्दी.

रामरट्टा (पु.) मोठा टोला;अतिशय गर्दी.

रामरक्षा (सं. स्त्री.) रामाचें एक सुप्रसिद्ध स्तोत्र; रामाच्या नाममंत्रानें भारलेली राख.

रामराज्य (सं. न.) श्रीरामचंद्रानें केलें तसें अतिशय सुखाचें राज्य.

रामराम (पु.) वंदनाचा शब्द; **रा० ठोकणें**—सोडणें.

रामा (सं. स्त्री.) सुंदर स्त्री.

रामायण (सं. न.) रामकथा;लांबलचक कंटाळवाणी गोष्ट; **ताकापुरतें रा०**—आपलें कार्य साधण्यापुरते आर्जव.

रामोशी (पु.) चोऱ्या करण्याविषयीं प्रसिद्ध अशी एक जात; बिलंदर.

राय (सं. राजन् पु.) राजा, राव; (फा. स्त्री.) मत, अभिप्राय.

रायतावा (पु.) प्रजा (विशेषतः शेतकरी वर्ग.)

रायतें (न.) मोहरी लावलेलें एक प्रकारचें तोंडीं लावणें.

रायवळ (वि.) जंगली, साया, शिसव, खैर इ० लाकडांखेरीज इतर हलक्या लांकडांस लावण्याची संज्ञा.

राव (पु.) राजा;सन्मानाची एक पदवी; **रावाचा रंक होणें**–मोठ्या श्रीमंत माणसाला दारिद्र्य येणें.

रावटी (हिं. स्त्री.) लहान तंबू, राहुटी.

रावणराज्य (सं. न.) रावणासारखें जुलमी राज्य; अंदाधुंदीचा कारभार.

रावणाची लंका जळणें--कानाचीं भोंकें बोटांनीं बंद केलीं असतां ऐकूं येणारा आवाज.

रावण्या (स्त्री. अने.) विनवण्या.

रावताण (न.) **रावताणी** (स्त्री.) घोडेस्वारांनीं केलेली लूटमार किंवा नासाडी.

रावा (पु.) पोपट.
राश–राशि पहा.
राशा (वि.) मध्यम प्रतीचा; दुर्बळ, नपुंसक; वेडसर.
राशि (सं. पु.) तारांचा पुंज; (स्त्री.) रास, ढीग. **राशीस लागणें**–पिच्छा पुरविणें. **रा. स बसणें**––छळणें, सतावणें.
राशिचक्र (सं. न.) मेष, वृषभ, मिथुन कर्क, सिंह, कन्या, तूळ, वृश्चिक, धन, मकर,कुंभ व मीन या बारा राशींचें चक्र.
राशी, रास (वि.) मध्यम.
राष्ट्र (सं. न.) देश; एक्या दिलाची व एकाच मनोभावनेनें प्रेरित झालेली देशांतली जनता.
राष्ट्राण, राष्ट्राण (सं. राष्ट्र न.) व्याप.
राष्ट्रीय (सं.वि.) राष्ट्राची, राष्ट्रहिताची.
राष्ट्रीय सभा (सं.स्त्री.) कांग्रेस; हिंदुस्थानांतल्या एकंदर जनतेच्या प्रतिनिधींची राजकारणविषयक सभा.
रास (सं. राशि. स्त्री.) राशि, ढीग; (पु.) रासक्रीडा.
रासक्रीडा (सं. स्त्री.) गवळ्यांचें वर्तुळाकार नृत्य.
रासनाहणें, रासन्हाण (म.) लग्नांत वर पक्षाकडील स्त्रियांना घालावयाचें मानाचें स्नान.
रासभ (सं. पु.) गाढव.
रासभी (स्त्री.) गाढवी (वि.) गाढवासारखें.
रासलीला (सं. स्त्री.) रासक्रीडा.
रासवट (वि.) मध्यम प्रतीचा.
रास्त (फा. वि.) खरें, न्यायाचें.
राहणें (सं. रह. क्रि.) वास करणें; स्थिर होणें; मावणें; बंद होणें; उरणें; क्षीण होणें.
राहाटणें (क्रि.) वर्तणें, आचरणें.
राहाटगाडगें (न.) रहाटगाडगें पहा.
राहाटमाळ (प्रा. स्त्री.) रहाटगाडगें.
राहाटी (स्त्री.) वागणूक.
राहाड (प्रा. स्त्री.) धगधगीत निखाऱ्यांची खाई.

राहडी (प्रा. स्त्री.) राड, चिखल.
राहित्य (सं. न.) शून्यता.
राहु (सं. पु.) एक ग्रह; भूमिच्छाया.
राहुटी–रावटी पहा.
राळ (सं. राल. स्त्री.) एक ज्वालाग्राही पदार्थ; फटफजीती; चांदीसोन्याचा गट.
राळसाळ (स्त्री.) केरकचरा.
राळा (पु.) एक धान्य.
राक्षशीण (सं. राक्षसी. स्त्री.) राक्षसाची स्त्री; दुष्ट स्त्री.
राक्षस (सं. पु.) दैत्य; क्रूर मनुष्य.
राक्षसविवाह (सं. पु.) बलात्कारानें केलेला विवाह.
राक्षसवेळ (स्त्री.) तिनीसांजची वेळ.
राक्षसी (सं. स्त्री.) राक्षसाची बायको; (वि.) प्रचंड; क्रूरपणाचें, राक्षसास योग्य; अघोरी. **रा० उपचार**–अघोरी इलाज.
रिकब, रिकबी, रिकाबी (फा. स्त्री.) घोडयावर चढण्यासाठीं व बसून पाय ठेवण्यासाठीं दोन बाजूंस सोडलेल्या दोन कडया.
रिकांडी (स्त्री,) हातमागांत–धोट्यास घातलेली सूत गुंडाळलेली कांडी.
रिकामचोट, रिकामटवळा (वि.) निरुपयोगी.
रिकामटेकडा (वि.) निरुद्योगी.
रिकामपण (न.) **रिकामपणा** (पु.) फुरसत.
रिकामवाणी (वि.) फुकट; व्यर्थ.
रिकामा (वि.) निरुद्योगी; कोरडा; (अ.) व्यर्थ.
रिकीब, रिकेबी (स्त्री.) रिकबी पहा.
रिक्त (सं. वि.) रिकामें; कोरडें.
रिंगणें (न.) चोखणी.
रिगणें, रिघणें (प्रा.क्रि.) शिरणें, प्रवेश करणें.
रिगावा (प्रा. पु.) प्रवेश,रिघाव; प्राप्ति.
रिघणें (क्रि.) शिरणें, प्रवेशणें.
रिघाव, रिघावा (पु.) शिरकाव, प्रवेश; वाट.
रिचवणी (स्त्री.) रिकामें करणें.

रिचवणें, रिचाविणें (धं. रिच् क्रि.) रिकामें करणें; ओतणें.
रिझाविणें (क्रि.) रंजविणें;आनंदित करणें.
रिझाऊ (वि.) चित्तरंजक, रम्य.
रिठा (सं. रिष्ट. पु.) मळ काढणारें फळ.
रिणकरी (सं. ऋण. पु.) धनको, सावकार.
रिणको (पु.) कर्जदार; कर्ज घेणारा.
रिणाईत, रिणानुबंध इ.—ऋणाईत, ऋणानुबंध इ. पहा.
रिता (सं. रिक्त, वि.) रिकामा.
रिद्धि (सं. ऋद्धि. स्त्री.) संपत्ति; समृद्धि.
रिपरिप (स्त्री.) पिरपिर.
रिपाड,रिपार (पु. न.) छपराला ओंवण घालणें; ओंबण, कारवी; कूड.
रिपु (सं. पु.) शत्रु.
रिपेर (इं. स्त्री.) दुरुस्ती, मरामत.
रिपोर्ट (इं. पु.) अहवाल; बातमी; खालच्या अधिकाऱ्याकडून वरच्या अधिकाऱ्याकडे जाणारी कैफियत.
रिवाज (अर. पु.) वहिवाट,रीत.
रिसालदार (फा. पु.) रिसाल्याचा मुख्य अंमलदार.
रिसाला (अर. पु.) घोडदळ, घोडेस्वारांची पलटण.
रिसीट (इं. स्त्री.) पावती, पोंच.
री (स्त्री.) गायनांतल्या स्वरसप्तकापैकीं दुसरा स्वर; **री ओढणें**–दुसऱ्याच्या सुरांत सूर मिळविणें, त्याच्याचसारखें म्हणणें.
रीग, रीघ (स्त्री.) प्रवेश, शिरकाव;जागा.
रीझ (स्त्री.) आवड, करमणूक.
रीण (सं. ऋण न.) कर्ज; देणें.
रीत (सं. रीति. स्त्री.) चाल, वहिवाट.
रीतभात (स्त्री.) रीतरिवाज.
रीति (सं. स्त्री.) पद्धति, संवय, वहिवाट.
रीप (स्त्री.) ओंबण, कारव, चीप.
रीम (पोर्तु. रेमा, इं. रीम. न.) चोवीस कागदांचा एक दस्ता याप्रमाणें वीस दस्त्यांचें पुडकें.
रील (इं. न.) बाबिन; सूत गुंडाळण्याचें चक्र; रीळ.
रीस (सं. ऋक्ष. पु. न.) अस्वल.
रुइटी, रुई (हिं. स्त्री.) अर्क वृक्ष; त्याच्या बोंडांतला कापूस; पिंजलेला कापूस; नीलगाय; (फा. रू. स्त्री.) रीत.
रुईफुली (वि.) रुईच्या फुलासारख्या नक्षीचा.
रुका, रुक्का (पु.) आण्याचा बारावा भाग, पै.
रुकार (पु.) संमति.
रुखरुख (स्त्री.) खेद, चिंता, टोंचणी.
रुखवत (न.) लग्नांत नवरा मुलगा वधूच्या घराकडे लग्नासाठीं जाण्यापूर्वी वधूपक्षाकडून वराच्या घरीं त्याला व त्याच्या स्नेह्यांला जो उपाहार देण्यांत येतो तो.
रुखसत (अर. स्त्री.) रजा, विरोध.
रुग्ण (सं. वि.) रोगी.
रुचकर (सं. रुचिकर. वि.) चवदार.
रुचणें (सं. रुच्. क्रि.) आवडणें.
रुचि (सं. स्त्री.) चव, आवड.
रुचिकर (सं. वि.) चवदार, रुचकर.
रुचिर (सं. वि.) मोहक, सुंदर.
रुची (स्त्री.) शोभा, आवड, गोडी.
रुचीक (सं; रुचक वि.) रुचकर, स्वादिष्ट, आवडणारें.
रुजणें (सं. रुह. क्रि.) उगवणें; परिणाम करणें.
रुजवण (न.) पेरलेलें बीज; फुटलेला अंकुर.
रुजवात—रुजुवात पहा.
रुजा (सं. स्त्री.) रोग, पीडा.
रुजामा (फा. पु.) रू भरलेली बिछाईत.
रुजु (सं. ऋजु वि.) सरळ.
रुजुवात (अर. रुजाअत स्त्री.) ताडून पाहणें; समक्षता.
रुजू (अर. वि.) तत्पर, कबूल; हजर; पसंत, मान्य.
रुटुखुटु (अ.) मंदगतीनें, हळू हळू.
रुंड (सं. न.) शिर, मुंडकें.
रुणझुणणें (क्रि.)छन्छन् वाजणें.
रुतणें (क्रि.) बोचणें, रुपणें.
रुंद (वि.) चवडा, आडवा.

रुदन (सं. न.) रडणें, शोक.
रुदवा (अर. रुतवा. पु.) दर्जा, पदवी.
रुंदाट (वि.) फार रुंद.
रुंदावणी (स्त्री.) रुंद करणें, रुंदी वाढविणें.
रुदित (सं. न.) रडणें, रुदन.
रुंदी (स्त्री.) चवडाई, आडवी लांबी.
रुद्ध (सं. वि.) अडकून पडलेलें; थांबविलें गेलेलें, वेढलेलें.
रुद्र (सं. पु.) शिव; शिवस्तोत्र (वि.) भयंकर.
रुद्रावतार (सं. पु.) शिवाचें उग्र स्वरूप; रु. **धारण करणें**–संतापणें.
रुद्राक्ष (सं. पु.) एक वृक्षविशेष व त्याचें फळ.
रुधणें, रुंधणें (सं. रुध्. क्रि.) व्यापणें (ज्ञा. १५. ५३); प्रतिबंध करणें.
रुधिर (सं. न.) रक्त.
रुधिराभिसरण (सं. न.) रक्ताचा शरिरांत सर्वत्र संचार.
रुपटका (पु.) **रुपटकी, रुपडी** (स्त्री) रुपया (तिरस्कारार्थी.)
रुपण (न.) मऊ जमीन.
रुपणें (वि.) रुतणें, बोचणें.
रुपया, रुपाया (पु.) रुप्याचें १६ आणे किंमतीचें नाणें.
रुपें (सं. रौप्य न.) चांदी.
रुपेरी (वि.) रुप्याचें केलेलें किंवा त्यासारखें दिसणारें.
रुबरु (फा. अ.)समक्ष.
रुमझुम (स्त्री.)घुंगरांचा आवाज.
रुमणी (स्त्री.) **रुमणें** (न.) नांगराचा दांडा.
रुमाल (फा. पु.)चौकोनी वस्त्र; कागदाचें गांठोडें.
रुमाली (फा. स्त्री.) मुद्गल फिरवण्याचा एक प्रकार; चड्डी.
रुष्ट (सं. वि.) रागावलेला.
रुसकत (फा. रुकसत. स्त्री.) परवानगी.
रुसका (वि.) वारंवार रुसणारा.
रुसणें (सं. रुष्. क्रि.) रागावणें.
रुसवा (पु.) राग, रुसवेपणा.
रुळणें (सं. रुट्. क्रि.) वहिवाटणें.
रूक्ष (सं. वि.) शुष्क, कोरडें, स्निग्धताशून्य.
रू (हिं. पु.) पिंजलेला कापूस; (प्रा. पु.) पुढची बाजू, तोंड.
रूढ (सं. वि.) प्रचारांत असलेला.
रूढी (प्रा. स्त्री.) योग्यता, प्रसिद्धि (ज्ञा. १७।३९२); प्रघात, प्रचार, वहिवाट.
रूदार (हिं. वि.) आंत पिंजलेला कापूस भरलेलें.
रूप (सं. न.) आकार, आकृति; बाह्यस्वरूप; लक्षणा; सौंदर्य; मूळ धर्म; स्वभाव, प्रकार; सोंग; प्रतिबिंब; नामाची किंवा धातूची प्रत्यय लावल्यानंतर होणारी स्थिति.
रूपक (सं. पु.) एक भाषालंकार.
रूपडें (प्रा. न.) स्वरूप.
रूपरंग (पु.) सामान्य स्वरूप.
रूपरेखा, रूपरेषा (सं. स्त्री.) घांट, अंगलट; बाह्यमर्यादा, कच्चा नकाशा.
रूपवान् (सं. वि.) सुंदर (पुरुष)
रूपवती (सं. स्त्री.) सुंदर स्त्री.
रूपांतर (सं. न.) अन्य रूप, नवें स्वरूप.
रूपावळी (सं. रूपावली. स्त्री.) नामें किंवा क्रियापदें यांचीं प्रत्यय लाविल्यानंतर होणारीं रूपें दिलेलें पुस्तक.
रूपी (सं. वि.) रूप घेतलेला; त्यासारखा.
रूप्य (सं न.) रुपें, चांदी.
रूबरू (फा. अ.) समक्षासमक्ष.
रूळ (इं. रूलर. पु.) वाटोळी आंखणी; स्त्रियांचें एक पादभूषण; आगगाडीचा लोहमार्ग; इं. रोलर; रस्त्यावरची खडी दाबण्याचें यंत्र.
रे (अ.) संबोधनार्थी.
रेकणें (क्रि.) घोगऱ्या गळ्यानें बोलणें.
रेकला (हिं. पु.) छकडा, एक्का.
रेकार्ड (इं. रेकर्ड. न.) कागदपत्रें, दफ्तर.
रेखटणें, रेखाटणें (क्रि.) रेघा काढणें, चितारणें.
रेखणें (क्रि.) रेघा काढणें, कोरणें.
रेखला (वि.) नीटनेटका, प्रमाणबद्ध.
रेखा (सं. रेषा स्त्री.) रेषा, रेघ; (प्रा.) मर्यादा; काव्यरचना.

रेखाटणी (स्त्री.) आंखणी, रूळ.
रेखावृत्त (न.) **रेखांश** (सं. पु.) भूगोलावर उत्तर व दक्षिण ध्रुव यांना जोडणारें व भूमध्याला छेदून जाणारें जें वृत्त तें रेखावृत्त होय. अशा दोन वृत्तांमधील अंतराचे पाडलेले भाग ते रेखांश. पहिलें रेखावृत्त इंग्लंडांतील ग्रीनिच या ठिकाणामधून गेलें आहे अशी कल्पना करून तेथून रेखांश मोजण्याचा प्रघात आहे.
रेंगळणें, रेंगाळणें (क्रि.) मागें राहणें.
रेघ (सं. रेषा. स्त्री.) रेषा, ओळ.
रेघोटी (स्त्री.) रेघ.
रेच (सं. रिच. क्रि.) ढाळ, जुलाब; गर्व तोरा; रग; **रेच उतरणें**–गर्वाचा परिहार करणें, खोड जिरवणें.
रेचक (सं. पु.) रेच करणारें औषध.
रेज (सं. रज. पु.) धातूचा कण.
रेजगी (फा. स्त्री.) किरकोळ.
रेजा (फा. पु.) कापडाचा तुकडा.
रेट (पु. स्त्री.) दाटी, गर्दी, पुढें ढकलणें.
रेटणें (क्रि.) जोरानें ढकलणें; संभाळून धरणें; कष्टानें चालविणें.
रेटा (पु.) नेट, जोर.
रेटारेट (स्त्री.) ढकलाढकली.
रेटून (अ.) धिटाईनें, जोरानें.
रेड (स्त्री.) विपुलता, समृद्धि.
रेडकूं (न.) पारडूं.
रेडा (पु.) टोणगा, हल्या.
रेडी (स्त्री.) म्हैस, पाडी.
रेणु (सं. पु.) रज, कण.
रेत (सं.न.) वीर्य, धातु; (स्त्री.) रेती.
रेतदाणी (स्त्री.) रेती ठेवण्याचें जाळीदार पात्र.
रेती (सं. रेतजा. स्त्री.) बारीक वाळू.
रेंद (मु. स्त्री.) चिखल, घाण.
रेंदा (पु.) मिश्रण, चिखल, पू.
रेंदाड (वि.) चिखलानें किंवा घाणीनें युक्त.
रेंप (स्त्री.) शिणक.
रेफ (सं. पु.) र हें व्यंजनाक्षर; ` - असें चिन्ह.
रेम्या, रेम्याडोक्या (वि.) मंद, बुद्धिहीन.
रे रे करीत (अ.) हळू हळू.
रेलचेल (स्त्री.) विपुलता, बाहुल्य.
रेलणें (क्रि.) झुकणें, पडणें.
रेव, रेंव (स्त्री.) रेती; धान्य, साखर, इ. तळीं कचकच.
रेवडी (स्त्री.) साखरेच्या किंवा गुळाच्या पाकांत तीळ घालून केलेली वडी.
रेवती (स्त्री.) सत्ताविसावें नक्षत्र.
रेवा (सं. स्त्री.) नर्मदा नदी.
रेवा, रेवा (पु.) रेती; गाळ.
रेशमी (फा. वि.) रेशमाचें.
रेशीम (फा. न.) एका जातीच्या किड्यानें आपल्या पोटांतून काढलेला तंतु.
रेषा (सं. स्त्री.) रेघ; तंतु.
रेस (पोर्तु. रीस. पु.) आण्याचा पंचविसावा अंश.
रेसिडेंट (इं. पु.) देशी संस्थानिकांच्या दरबारीं असणारा इंग्रज सरकारचा प्रतिनिधि.
रोकड (हिं. स्त्री.) रोख रक्कम.
रोकडा (वि.) रोख ठोक, स्पष्ट; तात्कालिक.
रोकडें (प्रा. वि.) प्रत्यक्ष (दा. ५।१।२)
रोकड्या (पु.) प्रवासांत रोकड रक्कम नेणारा नोकर.
रोख (सं. रोक. वि.) नगदी, रोकड; (सं. रोष पु.) क्रोध, संताप.
रोख (फा. रुख. पु.) झोंक, वळण; नेम, कटाक्ष.
रोखठोक (वि.) तात्कालिक, हजर.
रोखणें (क्रि.) नेम धरणें; अडविणें.
रोखा (अर. पु.) दस्तऐवज, कागद.
रोखी (स्त्री.) नगदी.
रोग (सं. पु.) दुखणें, उपद्रव.
रोगट (वि.) रोगानें पछाडलेला.
रोगण (फा. रोघन न.) तेल, राळ, मेण, इ. चें चिकट मिश्रण.
रोगराई (स्त्री.) लहान मोठे रोग.
रोगिष्ट (सं. वि.) रोगी, आजारी.

रोचक (सं. वि.) रुचकर.
रोचन (सं. न.) रुचि; रमणीयता.
रोज (फा. पु.) दिवस; दिवसाची मजुरी; (अ.) प्रत्यहीं.
रोज उठून (अ.) प्रत्यहीं.
रोजकीर्द (फा.स्त्री.) दिनचर्या; रोज रोज होणाऱ्या जमाखर्चाची नोंद ठेवून शिल्लक काढण्याची वही.
रोजखर्डा (पु.) दुकानदाराच्या रोजच्या व्यवहाराचें टांचण.
रोजगार (पु.) धंदा, उद्योग.
रोजगुदस्त (फा. अ.) काल.
रोजनिशी (स्त्री.) रोजची हकीकत लिहिण्याची वही.
रोजमरा, रोजमुरा (फा. पु.) मजुरी, मुशाहिरा.
रोजा (फा. पु.) मुसलमानांतला उपवास.
रोजिना (अ.) रोज; (पु.) रोजची मजुरी.
रोजी (फा. स्त्री.) रोजचा खर्च; एका दिवसाची मजुरी.
रोट, रोटगा (पु.) कणिकेचा वरवंटयासारखा जाड भाजलेला गोळा.
रोटी (फा. स्त्री.) भाकर, पोळी.
रोटीव्यवहार (पु.) एकमेकांच्या हातचें खाणें, अन्नव्यवहार.
रोठा (पु.) **रोठी सुपारी** (स्त्री.) पक्की झाल्यावर झाडावरून उतरलेली सुपारी.
रोड (इं. पु.) रस्ता.
रोड, रोडका, रोडगा (वि.) कृश.
रोडणें, रोडावणें (क्रि.) कृश होणें.
रोडमल्ल (वि.) कृश.
रोडावणें—रोडणें पहा.
रोडा (पु.) भाजलेल्या विटेचा तुकडा.
रोदन (सं न.) रडणें, आक्रोश.
रोधणें (क्रि.) कुंठित करणें.
रोप, रोंप, रोपटें (न.) **रोपा, रोपटा** (पु.) लहान झाड; एका ठिकाणाहून उपटून दुसरे स्थळीं नेलेलें लहान झाड.
रोंपा (पु.) झाडाचें रोंप.
रोंवटणें (क्रि.) खुपसणें.
रोम (सं. पु.) केस.
रोमंथ (सं पु.) रवंथ; पोटांत गेलेला घास पुनः तोंडांत आणून गुरें तो चघळीत बसतात तो.
रोमांच (सं. पु.) अतिशय आनंदामुळें अंगावर उभा राहणारा कांटा.
रोवणें (सं. रोपण. क्रि.) खोंचणें, खुपसणें.
रोवळी (स्त्री.) दुरडी.
रोशनाई (फा. रोशनी. स्त्री.) दिव्यांचा लखलखाट; दीपोत्साह.
रोष (सं. पु.) राग, क्रोध.
रोहिणी (सं. स्त्री.) चवथें नक्षत्र; नऊवर्षांची अविवाहित मुलगी; वीज.
रौद्र (सं. पु.) नवरसांपैकीं एक रस.
रौप्य (सं. न.) रुपें, चांदी.
रौप्य मुद्रा (सं. स्त्री.) चांदीचें नाणें.
रौरव (सं. पु.) एक महानरक.

ल.

लईलूट (स्त्री.) अतिशय विपुलता.
लकडा (हिं. पु.) निकड, नेट.
लकडी (स्त्री.) लाकूड, काठी; लाकडासारखा कडक झालेला गुळाचा पाक.
लकतर (न.) **लकतरी** (स्त्री.) चिंधी.
लकपक (वि.) नीटनेटका, छानदार.
लकब (अर. स्त्री.) खोड, दुर्गुण.
लकलकणें (स्त्री.) चकाकणें.
लकलकाट (पु.) प्रकाश, तेज.
लकलकीत (वि.) स्वच्छ, निर्मळ, तेजस्वी.
लकाकी (स्त्री.) चकाकी, तजेला, तेज.
लकीर (हिं. स्त्री.) ओळ, रेघ.
लकेरी (स्त्री.) चकाकी, ताना; छटा, झांक.
लक्क, लख्ख (वि.) चक्क, निर्मळ.
लखलखणें, लखलखाट, लखाकी इ. शब्दांसाठीं लकलकणें, लकलकाट, लकाकी इ- पहा.
लखलाभ (स. लक्षलाभ. पु.) अतिशय मोठा लाभ.
लखोटा (पु.) पाकीट, बंद केलेलें पत्र.
लग(स्त्री.)खांबांवर अडवी टाकलेली तुळई.

लगट (स्त्री.) पाठलाग; जोराचा हल्ला; चिकटून राहणें; दाट मैत्री.
लगटणें (क्रि.) चिकटणें.
लगड (स्त्री.) सोनें चांदी इ. ची कांब.
लंगडणें (क्रि.) एका पायावर भार देऊन चालणें.
लंगडदीन, लंगडा (वि.) पायानें अधू; पंगू; लंगडणारा.
लंगडशाई (स्त्री.) लंगडत चालणें; एक खेळ.
लगत (अ.) सोबत, जवळ, लागून.
लगता (वि.) लागून असलेला. (पु.) संधि, जोड; जोडून असलेला प्रदेश.
लगदा (पु.) भिजविलेला, व मळलेला पदार्थाचा गोळा; (प्रा.पु.) खोटें सोनें.
लगवग (स्त्री.) धांदल, घाई.
लंगर (फा. पु.) गलबताचा नांगर; लोखंडाचा साखळदंड.
लगा (प्रा. पु.) आश्रय (मोरो. कर्ण. ११।६९.); संबंध.
लगाबांधा (पु.) नात्याचा किंवा मित्रत्वाचा वगैरे संबंध.
लगाम (फा. पु.) घोड्याच्या तोंडांत घालण्याची शृंखला किंवा दावें.
लगामी (वि.) स्वाधीन.
लगावणें (क्रि.) मारणें.
लगीन, लगीनघटका, लगीनघर इ. शब्दांबद्दल लग्न, लग्नघटका, लग्नघर इ. शब्द पहा.
लंगोट (पु.) लांग, लंगोटी, चड्डी.
लंगोटी (स्त्री.) नेसण्याची चिंधी; रुंदी थोडी व लांबी पुष्कळ असा तुकडा.
लंगोटीमित्र, लंगोटीयार (पु.)बालमित्र.
लगोऱ्या (स्त्री.) एक खेळ.
लग्न (सं. वि.) चिकटलेलें; तल्लीन (न.) ऐक्य; विवाह; साहचर्य; एकीकरण; राशीचा उदय व त्याचा काळ; क्रांतिवृत्त व क्षितिज यांचा छेदबिंदु.
लग्नसराई, लगिनसराई (स्त्री.) लग्नांचा हंगाम (मार्गशीर्षापासून ज्येष्ठापर्यंत)
लग्नसोहाळा (पु.) लग्नाचा समारंभ व त्याचें कौतुक.
लंघणें (सं. लंघ क्रि.) शक्तिहीन होणें; ओलांडणें.
लंघन (सं. न.) उपास; पार जाणें, ओलांडणें; क्षीण होणें.
लघाळ (स्त्री.) रांग, (वि.) वडबड्या, लोचट, कोडगा.
लघिमा (सं. पु.) हलकेपणा; (स्त्री.) एक सिद्धि.
लघु (सं. वि.) लहान, हलका.
लघुत्व (सं. नि.) कमीपणा, नीचत्व.
लघुलेखन (सं. न.) ऐकलेलें भाषण ठराविक चिन्हें इ. नीं लिहून घेणें.
लघुशंका (सं. स्त्री.) लघ्वी, मूत्र.
लघ्वी (सं. स्त्री.) लघुशंका, मूत्र.
लचक (हिं. स्त्री.) चमक, मुरगाळणें; आवड, छंद.
लचकणें (क्रि.) शिरेला धक्का बसून आंचका येणें, मुरडणें, मुरगाळणें.
लचका (पु.) तुकडा, चावा.
लचांड (न.) पीडा, भानगड.
लजत (अर. स्त्री.) स्वाद, चव, गोडी.
लज्जा (सं.) लाज, शरम.
लज्जित (सं. वि.) शरमिंधा.
लज्जालु (सं. वि.) लाजाळू.
लट (स्त्री.) गुंतागुंत.
लटक (हिं. स्त्री.) इतरांहून निराळी तऱ्हा; खोड, लकब.
लटकणें (क्रि.) लोंबणें.
लटका (वि.) खोटा, रिकामा; निरर्थक.
लटकावणें (क्रि.) टांगणें.
लटपट (स्त्री.) गडबड; धांदल;चलाखी.
लटपटणें (क्रि.) व्यर्थ होणें; रद्द पडणें; गोंधळणें.
लटपटीत (वि.) डळमळीत, अस्थिर.
लटपट्या (वि.) चलाख, फाजील, लटपटी करणारा.
लटंबर, लटांबर (न.) मोठें खटलें.
लटलट करणें—कांपणें.
लट्टुपट्टु, लट्टुबुट्टु (वि.) लुटुपुटु पहा.
लटोरा (वि.) जाड,लठ्ठ;(पु.) जाड सोटा.

लठ्ठ (हिं. वि.) पुष्ट, जाडा, स्थूल; (पु.) सोटा.

लठ्ठनिरंजन, लठ्ठंभारती (वि.) धष्ट-पुष्ट, बेफिकीर, दांडगा.

लठ्ठालठ्ठी (हिं. स्त्री.) मारामारी.

लड (स्त्री.) सर, माळ.

लंड (वि.) ठक, पक्का धूर्त, उन्मत्त; लांडा (पु.) शिस्न.

लडथड (स्त्री.) भानगड, घोटाळा.

लडदु, लडधू (वि,) गबदुल, लठ्ठ.

लडिवाळ (वि.) लाडका (पु.) लाड.

लड्डु (सं. लड्डुक. पु.) लाडू.

लढणें (क्रि.) भांडणें, झुंजणें.

लढवय्या (पु.) योद्धा.

लढाविणें (क्रि.) भांडण लावणें; तोड करणें; युक्ति करून पाहणें.

लढा (पु.) वाद, तंटा.

लढाई (हिं. लढाइ. स्त्री.) भांडण, तंटा, युद्ध, झुंज.

लढाऊ (वि.) लढण्याच्या उपयोगी.

लत (स्त्री.) खोड, लकब.

लतकाडेगा, लतकुटा (वि.) निर्लज्ज, पुनःपुनः तीच चूक करणारा.

लता (सं. स्त्री.) वेल.

लतिका (सं. स्त्री.) लता, वेल.

लत्ता (सं. स्त्री.) लाथ.

लथडणें (क्रि.) बरबटणें.

लद्दा (पु.) लगदा, गोळा.

लपका (पु.) फेकून मारलेला ओला गोळा.

लंपट (सं. वि.) कामुक, अतिशय आसक्त; ढिलें, लांपट.

लपंडाई (स्त्री.) **लपंडाव** (पु.) लिपीछिपीचा खेळ, कपटी वर्तन; लपूनछपून केलेलें कृत्य.

लपणें (क्रि.) दडणें, गुप्त राहणें, वाकणें.

लपाविणें (क्रि.) दडविणें, दुसऱ्यास न दिसूं देणें.

लपेटणें (क्रि.) वेष्टणें.

लपेटी (स्त्री.) भाषणांतली किंवा लिहिण्यांतला लटपट; आड्वेतिडवेपणा.

लफ्फा (हिं.लपा.पु.) मोठा जरीचा पदर.

लफंगा (पु.) लुच्चा, फसव्या मनुष्य.

लफडा (पु.), **लफडें** (न.) लचांड.

लंबक (सं. पु.) आंदोलक.

लबक (स्त्री.) लकब, खोड, रुचि; पद्धत.

लंबकर्ण (सं. पु.) गाढव.

लंबमान (सं. वि.) लोंबणारा.

लबलब (स्त्री.) जिभेची त्वरित गति.

लबाड (वि.) खोटा, लुच्चा.

लबाडकी, लबाडी (स्त्री.) खोटेपणा, लुच्चेगिरी.

लबाडी, लबाडीलाताडी (स्त्री.) खोटेपणा, लुच्चेगिरी, अप्रामाणिकता.

लंबायमान (सं. लंबमान. वि.) लांबचलांब.

लंबोदर (वि.) ढेरपोट्या (सं.पु.) गणपति.

लब्ध (सं. वि.) मिळालेलें, प्राप्त.

लब्धप्रतिष्ठ, लब्धप्रतिष्ठित (सं. वि.) स्वतःला मोठा समजणारा; आढ्यतेखोर.

लभ्य (सं. वि.) मिळण्यासारखें.

लभ्यांश (सं. पु.) प्राप्ति, फायदा.

लमाण (पु.) धान्य, मीठ इ. जिन्नस एका देशाहून दुसऱ्या देशास नेणारे लोक; त्यांचा तांडा किंवा समूह.

लय (सं. पु.) नाश, प्रळय; गाण्याची गति; एकतानता.

लयलूट (स्त्री.) चंगळ, विपुलता.

ललकारणें (क्रि.) दीर्घ स्वर काढणें; पुकारणें.

ललकारी (स्त्री.) आरोळी, दीर्घस्वर.

ललना (सं. स्त्री.) स्त्री, विलासिनी स्त्री.

ललाट (सं. न.) कपाळ.

ललाटरेषा (सं. स्त्री.) प्रारब्ध.

ललाम (सं. न.) भूषण; चिन्ह; कपाळावरचें चिन्ह.

ललित (सं. वि.) विलासी; मनोहर.

ललितकला (सं. स्त्री.) काव्य, गायन, वादन, चित्र, नृत्य इ. सौंदर्यविषयक कोमल कला.

ललुपुतु करणें—गोंजारणें.

लल्लाट (सं. ललाट न.) ललाट पहा.

लव (सं. पु.) सूक्ष्म अंश; (सं. लोम स्त्री.) अंगावरचे बारीक कोमल केस.

लवकर (अ.) जलदीनें, झटकर.

लवका (वि.) लवचीक; (पु.) लचका.
लवंग (स्त्री.) गरम मसाल्यांतला एक तिखट पदार्थ.
लवंगी कुत्रें–कुत्र्याची एक लहान जात.
लवंगी फटाकडा–लवंगेसारखा बारीक पण कणखर आवाज करणारा फटाकडा.
लवंगी मिरची–लहान,बारीक, पण फार तिखट अशी मिरचीची एक जात.
लवचीक (वि.) न मोडतां लवणारें.
लवंडणें (क्रि.) एका बाजूस पडणें.
लवडसवडी (प्रा. स्त्री) लगबग, त्वरा; (अ.) चपळतेनें.
लवंडी (स्त्री.) दासी, बटीक.
लवण (सं. न.) मीठ, क्षार; खोलगट जागा.
लवणें (क्रि.) वाकणें; स्फुरणें; नम्र होणें; (प्रा.) जाळणें.
लवलव (स्त्री.) बडबड; कोमलता(अ.) चुरुचुरु.
लवलवीत (वि.) थलथलीत.
लवलाही, लवलाहें (प्रा. अ.) लवकर.
लवलेश (सं. पु.) किंचित् अंश.
लवाजमा (अर. लवाजम. पु.) डौल दिसण्यासारखें सामान,गाड्या नोकर इ.
लवाद (अर. लवाज पु.) पंच.
लवादकोर्ट(पोर्तु.लुवादो. न.)आपसांतले तंटे सरकारी न्यायकोर्टांत न नेतां पंचांमार्फत तोडून घेण्यासाठीं स्थापन केलेली संस्था.
लवाळा, लव्हाळा (पु.) जलाशयाच्या कांठीं उगवणारें एका प्रकारचें गवत.
लव्हेंडर (इ. न.) एक सुवासिक पाणी.
लशुन (सं. न.) लसुण.
लश्कर, लष्कर (फा. न.) सैन्य, फौज; **ल च्या भाकरी भाजणें**–निष्कारण दुसऱ्याच्या उठाठेवी करणें.
लष्करी (फा. वि.) फौजेंतली, सैन्यविषयक.
लस (हिं. स्त्री.) फोडांतून निघणारा द्रवांश.
लसण (सं. लशुन न.) लसुण.
लसणा (पु.) कुऱ्हाड पाजविण्याचा दगड.
लसणी (सं. लशुन स्त्री.) लसणाची पाकळी; तिच्या आकाराचा स्त्रियांचा एक अलंकार; वैदूर्यमणि.
लसत (सं. वि.) उत्कृष्ट, शोभायमान.
लसती (वि.) सुंदर; (स्त्री.) सुंदर स्त्री.
लसलशीत (वि.) रसरशीत, फार तापलेलें.
लसलसणें (क्रि.) फार तापणें; वळवळणें; भर येणें.
लसूण(सं.लशुन.न.)एक उग्र वासाचा कंद.
लहंगा (हिं. पु.) घागरा; मोठ्या बायकोचा परकर.
लहणें (वि.) लाभदायक.
लहर (सं. लहरी. स्त्री.) लाट; झटका; हुकी; छाया; मनाचा कल.
लहरी (वि.) छांदिष्ट; (सं. स्त्री.) तरंग; लाट; झटका.
लहाणें (प्रा. क्रि.) लाभणें; (वि.) आवडतें.
लहान, लहानगा, लहाना (वि.) छोटा; लघु.
लहानपण (न.) लघुता; बालपण.
लहानसर (वि.) कांहींसें लहान.
लहानसहान (वि.)छोटा, हलका; क्षुद्र.
लहाना (वि.) लहान, धाकटा.
लहु (वि.) लघु.
लळा (सं. लाल्. पु.) प्रेमा; माया; लाड.
लळित (सं. ललित. न.) देवाच्या उत्सवाचे शेवटीं सोंगें आणून कीर्तन करतात तें.
लळिवाड (वि.) लाडका.
लक्ष (सं. न.) शंभर हजार संख्या;चित्र; मन; नेम.
लक्षण (सं. न.) चिन्ह; गुणधर्म;व्याख्या; नेम; स्वरूप.
लक्षणीय (सं. वि.) दर्शनीय, विचारणीय.
लक्षाधीश (सं. पु.) लाखों रुपये जवळ असलेला.
लक्षावधि (वि.) लाखो.

लक्षिणें (क्रि.) लक्षपूर्वक पाहणें; लक्षणावरून ओळखणें.
लक्षेश्वरी (सं. स्त्री.) लक्षाधीशपणा.
लक्ष्मी (सं. स्त्री.) संपत्तीची व शोभेची देवता, विष्णूची पत्नी; द्रव्य; बाई.
लक्ष्मीपुत्र (सं. पु.) श्रीमंत मनुष्य.
लक्ष्मीपूजन (सं. न.) लक्ष्मीची (धनाची) पूजा.
लक्ष्य (सं. न.) लक्ष ठेवण्याची किंवा नेम धरण्याची वस्तु; सावज (वि.) द्रष्टव्य; लक्षणेनें ज्ञेय.
लांकडी (वि.) लाकडाचें.
लाकणें (क्रि.) जोडणें, लाख लावणें.
लाकुड (सं. लगुड. न.) काष्ठ.
लाख (सं. लाक्षा. स्त्री.) वड, पिंपळ इ. झाडांपासून एक प्रकारच्य क्षुद्र जीवांनीं केलेला एक चिकट पदार्थ (पु.) लक्षसंख्या.
लाखटणें (क्रि.) लाख लावणें; (घसा किंवा गळा) दाटणें.
लाखलोटा (पु.) **लाखलोटें** (न.) लाख लाविलेलें मडकें.
लाखी (वि.) लाखेच्या रंगाचें,लाखेचें.
लाखों (अ.) लक्षावधि.
लाखोटा (हिं. लखोटा. पु.) लिफाफा; बंद केलेलें पत्र.
लाखोपति (पु.) लक्षाधीश.
लाखोली (सं. लक्षावलि. स्त्री.) लक्षसंख्या; शिव्यांचा वर्षाव.
लाख्या (वि.) लाखांत एखादा सांपडणारा; उत्कृष्ट.
लाग (पु.) संधान, रीघ, प्रयत्न, खटपट, फळ;प्रहार, आघात; संबंध; पीक फळ, हंगाम; वेळ;आपत्ति;पाठलाग:नेम;उडी.
लागट (वि.) लोचट; कार्यसाधु.
लागण (स्त्री.) लागवड; पिशाचबाधा.
लागणें (क्रि.) संबद्ध होणें; स्पर्श करणें; जरूर असणें; रुजणें; पोंचणें; सुरू होणें; अडखळणें; कुजणें; जडणें इ.
लागभाग (पु.) लागाबांधा, संबंध.
लागलाच, लागलीच, लागलेंच (अ) तत्काळ, तावडतोब.

लागवड (स्त्री.) शेत नांगरणें, पेरणें इ. कामें; पडीत जमीन शेतीच्या उपयोगाची करणें.
लागवण (प्रा. स्त्री.) पाठलाग; शेताची लावणी.
लागाबांधा (पु.) संबंध.
लागीं (प्रा. अ.) साठीं, प्रत, स्तव.
लागू (वि.) जुळता; परिणामकारक; प्राप्त; संबद्ध.
लांगूल (सं. न.) शेपटी.
लांगूलचालन (सं. न.) कुत्र्यासारखें शेपटी हलविणें; नीच प्रकारची हांजी हांजी.
लागोपाठ (अ.) मागोमाग.
लागोभागो दिवाळी—दैवावर हवाला ठेवून प्रयत्नास लागणें.
लाघव (सं. न.) लबाडी, बतावणी; चापल्य, कुशलता; पाल्हाळ,लघळपणा.
लांच, लांचलुचपत (स्त्री.) स्वकार्यसाधनार्थ अन्यायानें गुप्तपणें द्यावें लागलेलें द्रव्य; (प्रा.) कुमार्ग, भाड.
लाचार (फा. वि.) निरुपाय, दीन.
लांचावणें (क्रि.) चंवकणें; लांच देणें.
लांछन (सं. लांच्छन न.) कलंक,डाग.
लाज (सं. लज्जा स्त्री.) शरम; संकोच, भीति; मर्यादा.
लाजट (वि.) लाजाळू.
लाजणें (क्रि.) शरमणें, मर्यादा राखणें.
लाजमर्यादा, लाजलज्जा (स्त्री.) शरम, भीडभाड.
लाजरा (वि.) लाजाळू.
लाजलावणा (वि.) कलंक लावणारा.
लाजविणें (क्रि.) दुसरा लाजेल असें करणें.
लाजा (स्त्री. अनें.) लाह्या.
लाजाहोम (सं. पु.) लग्न झाल्यानंतर वधूवरांचे हातून लाह्यांचा होम करितात तो.
लाजाळू (सं. लज्जालु वि.) लाजऱ्या स्वभावाचा.
लाजिरवाणा (वि.) शरमिंदा, ओशाळा, शरम वाटण्यासारखा.

लाट (स्त्री.) तरंग, लहर, मोठें आडवें लाकूड; रस्ते दाबण्याचा रूळ; घवाड; (इं. पु.) गट, गट्ठा.
लाटणें (क्रि.) उपटणें, बळकावणें; (न.) पोळी पातळ करण्याचा लहान लांकडी रूळ.
लाटण्या (वि.) धष्टपुष्ट व दांडगा.
लाटरी (इं. स्त्री.) सोडत.
लाटालाट (स्त्री.)दडपादडपी, गडबडगुंडा.
लाटी (स्त्री.) मळून तयार केलेल्या पापडाच्या पिठाचा गोळा.
लाट्या, लाट्यागंगाजी (वि.) जें दिसेल तें हस्तगत करण्याचा स्वभाव असलेला.
लाड (सं. लड. पु.) कौतुक, लालन.
लाडका (वि.) प्रिय, विशेष आवडता.
लांडगा (पु.) एक क्रूर पशु.
लांडगी (स्त्री.) लांडग्याची मादी.
लांडगेतोड (स्त्री.) पुष्कळांनीं शत्रूवर आवेशानें तुटून पडून त्यांचा सप्पा उडविणें.
लांडा (वि.) शेपटी तुटलेला; अग्रहीन.
लांडाकारभार (पु.) नसती उठाठेव.
लाडावणें (क्रि.) लाडिकपणा करणें.
लाडिकपणा (पु.) लडिवाळपणा.
लाडीगोडी (स्त्री.) गोड बोलणें; गोंजारणें.
लांडीलबाडी (स्त्री.) कोणत्याही प्रकारची लबाडी, खोटेपणा.
लाडू (सं. लड्डु. पु.) मिष्ट पदार्थांचा गोळा.
लांडेलटकें (न.) लबाडी, फसवणूक.
लाडोबा (पु.) लाडावलेला मुलगा.
लांडोर (स्त्री.) मोराची मादी.
लात, लाथ (सं. लत्ता. स्त्री.) लत्ताप्रहार; तंगडी; **—वर लाथ मारणें—** अनादरपूर्वक त्याग करणें.
लाताड (प्रा. वि.) लाथ मारणारें.
लाथ (स्त्री.) लात, पायाचा तडाखा.
लाथडणें (क्रि.) लाथ मारणें, पायाखालीं तुडविणें; तुच्छ समजून टाकणें.
लाथाळें (न.) परस्परांची लाथांनीं होणारी मारामारी; आवेशयुक्त भांडण.
लादणें (क्रि.) ओझें घालणें.
लादी (स्त्री.) दगडाची पटाई.
लाधणें (प्रा. क्रि.) लाभणें, मिळणें.
लापट (वि.) ढिला; कोडगा, लोचट.
लापणिका, लापनिका (सं. लापनिका. स्त्री.) लांबलचक, कंटाळा आणणारी गोष्ट; लबाडीची मसलत; शब्दपांडित्य (दा. २।६।१६).
लापनिका (स्त्री.) लापणिका पहा.
लापशी (स्त्री.) खीर.
लाफा (सं. लप्. स्त्री. अने.) गप्पा.
लाफ्या (पु.) गप्पीदास.
लांब (सं. लंब. वि.) दीर्घ (अ०) दूर.
लांबट (वि.) जास्त लांब, लांबोडें.
लांबण (स्त्री.) विस्तार, विलंब.
लांबलचक (वि.) लांबीरुंदींत भरपूर; लांबचलांब.
लांबवालांबव (स्त्री.) हातीं लागलेली वस्तु युक्तीनें काढून नेणें, पळविणें.
लांबविणें (क्रि.) लांबी वाढविणें; पुढच्या काळावर नेणें; लबाडीनें काढून नेणें, पळविणें.
लांबी (स्त्री.) दीर्घता; आडवी रुंदी; लुकण.
लांबोडा, लांबोळा (वि.) लांबट; लंबवर्तुळाकार.
लाभ (सं. पु.) प्राप्ति, फायदा.
लाभणें (क्रि.) प्राप्त होणें, लाधणें, शुभप्रद होणें.
लामणदिवा (सं. लावण्यदीपक पु.) वर हातांत धरण्यास दांडी किंवा साखळी असलेला धातूचा दिवा.
लायक (अर. वि.) योग्य, पात्र.
लायकी (स्त्री.) योग्यता, पात्रता.
लायब्ररी (इं. स्त्री.) ग्रंथालय.
लाल (फा. वि.) तांबडा (पु.)माणिक
लालचणें (सं. लस. क्रि.) लुब्ध होणें
लालची (वि. सं. लालसा.) लोभी.
लालन, लालनपालन (सं. न.) संगोपन, लाड.

लालभडक (हिं वि.) अतिशय तांबडें.
लालसा (सं. स्त्री.) उत्कट इच्छा.
लालसें (प्रा. न.) प्रीतीनें खेळविणें.
लालित्य (सं. न.) सौंदर्य; अर्थरचना किंवा पदरचना यांचें सौंदर्य.
लाली (स्त्री.) तांबडेपणा.
लालूच (हिं. लालच स्त्री.) मोह, लोभ, लांच.
लालूचखोर (वि.) लोभी.
लांव (स्त्री.) राक्षसी, डाकीण.
लावणी (स्त्री.) लागवड, रोप वगैरे लावणें; कवितेचा एक विशेष प्रकार.
लावणें (क्रि.) लागे असें करणें; पाठविणें; पेरणें; खंडानें देणें; योजना करणें.
लावण्य (सं. न.) सौंदर्य, रूप.
लावालाव (स्त्री.) चाहडी, चुगली; भांडण लावणें.
लास (पु.) डाव; डागणी; (स्त्री.) राक्षशीण.
लासणें (क्रि.) तापविलेल्या लोखंडानें डाग देणें, भाजणें.
लासि, लासी (प्रा. स्त्री.) मांजरी; डाकीण.
लाहणा (वि.) मिळणारा, लाभदायक.
लाहणें (प्रा. क्रि.) लाभणें, मिळणें.
लाही (सं. लाजिका स्त्री.) भाजून फुलविलेला धान्याचा दाणा; आग; संतप्तता.
लाहेलाहे (प्रा. अ.) त्वरेनें.
लाहो (पु.) लाभ; छंद; लोभ.
लाळ (सं. लाला. स्त्री.) मुखरस; गुरांचा एक मुखरोग; **लाळ घोटणें**— अभिलाष करणें, मिळावें असा ध्यास करणें.
लाक्षणिक (सं. वि.) लक्षणावरून जाणावयाचा; अप्रत्यक्ष, गौण.
लाक्षा (सं. स्त्री.) लाख.
लिकटणें (क्रि.) चिकटणें.
लिकणें (क्रि.) लपणें, छपणें.
लिकलिकणें (क्रि.) लुकलुकणें; मंद प्रकाशानें चमकणें.
लिखणें (प्रा. क्रि.) लिहिणें.
लिखापढी (स्त्री.) लेखीव्यवहार.
लिखित (सं. न.) पत्र, लेख; (वि.) लिहिलेलें.
लिंग (सं. न.) चिन्ह; स्त्री–पुरुषत्व–भेद; शाळुंकेंतला मधला गोल; शिस्न.
लिथाडणें (प्रा. क्रि.) बरबटणें.
लिचपिचित (वि.) लवचीक, बारीक; अशक्त, क्षीण, दुर्बल.
लिंपण (न.) सारवण, लेप.
लिंपणें (क्रि.) लेपानें बुजविणें, थापणें, रचणें.
लिपि (सं. स्त्री.) लेखन, लेखनपद्धति.
लिप्त (सं. वि.) माखलेला, व्यापलेला; दूषित.
लिप्ताळणें (क्रि.) दूषित होणें; बाधा पावणें.
लिप्ताळा (वि.) दूषित; गोंवलेला; अंकित, अधीन, मिंधा.
लिंब (पु.) कडूनिंब.
लिबलिबीत (वि.) फार मऊ, बिलबिलीत.
लिंबलोण (न.) दृष्ट काढण्याचें साहित्य.
लिंबू(पोर्तु.लिमाव न.)एक फळ;त्याचें झाड.
लिंबूर (न.) पक्क झालेलें बाजरीचें कणीस.
लिंबोटी (स्त्री.) अर्धें लिंबू, साखर व आणखी कांहीं पदार्थ घालून तयार केलेलें औषध.
लिलाम, लिलांव (पोर्तु.पु.) हरास,हरराजी, जाहीरपणें सर्वांत जास्त किंमत बोलणारास माल विकणें.
लिवलिवीत (वि.) मऊ आणि ढिला.
लिहिणावळ (स्त्री.) लिहिण्याची मजुरी.
लिहिणें (सं. लिख्. क्रि.) अक्षरें काढणें; रचणें.
लिहिणें पुसणें (न.) लेखन, वाचन, हिशोब इ० विद्या.
लीख (सं. लिक्षा. स्त्री.) डोक्याच्या केसांत होणारा एक लहान जीव.
लीद (हिं. स्त्री.) हत्ती, घोडा, उंट इ० ची विष्ठा.

लीन (सं. वि.) लय पावलेला; नम्र.
लीला (सं. स्त्री.) खेळ, मौज; गुण.
लुकण (न.) लांबी, एक चिकट पदार्थ.
लुकलुकणें (सं. लोक्.क्रि.) चकचकणें.
लुकलुकी (स्त्री.) तेज, चकाकी.
लुक्का (अर. लुका. पु.) धूर्त, कपटी मनुष्य.
लुगडें (न.)महाराष्ट्रीय स्त्रियांचें नेसण्याचें वस्त्र.
लुगदा (पु.) **लुगदी** (स्त्री.) मऊ व चिकट पदार्थाचा गोळा.
लुंगा, लुंगासुंगा (वि.) बारीकसारीक.
लुगारणें (क्रि.) लुटणें.
लुंगी (फा. स्त्री.) अरुंद व लांब कापडाची पट्टी; पंचा, धोतर; पटका.
लुंचणें (सं. क्रि.) उपटणें, तोडणें.
लुचपत (स्त्री.) अन्यायाची प्राप्ति.
लुचाबुचा, लुचाभुंडा, लुचामुंडा (वि.) उघडा, अलंकारविरहित.
लुच्चा (वि.)लबाड, सोदा.
लुच्चाई, लुच्चेगिरी (स्त्री.) लबाडी, सोदेगिरी.
लुटणें (सं. लुंठन. क्रि.) अपहार करणें, लुबाडणें.
लुटार (न.) लुटारू लोकांची टोळी.
लुटारू (पु.) लुटणारा मनुष्य.
लुटालूट (स्त्री.) सवत्र चाललेला लुटण्याचा प्रकार.
लुटुपुटु, लुटुफुटु(वि.)लटकें, कल्पित.
लुडकणें (क्रि.) हळूंच निजणें.
लुडबूड (स्त्री.) चाललेल्या कामांत उगाच केलेली गडबड.
लुडबुडणें (क्रि.) गडबड करणें.
लुडबुड्या (वि.) लुडबुड करणारा.
लुंडा (प्रा. वि.) लुळा, पंगु.
लुतरा (वि.) लघळ, बडबड्या.
लुप्त (सं. वि.) लोपलेला.
लुबरा (वि.) कारणावांचून मध्यें तोंड घालून बोलणारा.
लुबाडणें (क्रि.) लुटणें, नागविणें.
लुब्ध (सं. वि.) आसक्त; लोभी.
लुब्धक (सं. पु.) पारधी.
लुलपणें (प्रा. क्रि.) लोभ धरणें, इच्छिणें.
लुला (सं. लोल. वि.) पंगु; ताठपणा नसलेला, ढिला.
लुसलुशीत (वि.) अतिशय कोंवळा, टवटवीत.
लुसलुसणें (क्रि.) टवटवीत असणें.
लुळा—लुला पहा.
लुळाखुळा (वि.) शरीरानें व मनानें पंगु.
लू,लूक,लूख (स्त्री.) उन्हाचा तडाखा.
लूट (स्त्री.) लुटून आणिलेलें द्रव्य किंवा वस्तु; विपुलता; सढळ हातानें केलेला खर्च.
लेक (पु.) मुलगा; (स्त्री.) मुलगी.
लेकरूं (न.) बालक.
लेकवळा (पु.) राखेचा मुलगा; **लेकवळी** (स्त्री.) राखेची मुलगी.
लेकुरवाळी (वि.) लहान लहान मुलें असलेली (स्त्री.)
लेक्चर (इं. न.) व्याख्यान.
लेख (सं. पु.) लिहिलेला कागद इ; प्रतिष्ठा, गणना; आकार; तुलना.
लेखक (सं. पु.) लिहिणारा; कारकून.
लेखणी (सं. लेखनी स्त्री.) कलम.
लेखणें (क्रि.) मानणें, आदर करणें; (प्रा.) लिहिणें.
लेखन (सं. न.) लिहिणें.
लेखनी (सं. स्त्री.) लेखणी, कलम.
लेचापेचा (वि.) कच्चा, दुर्बळ.
लेटणें (क्रि.) पडणें, अंग टाकणें,निजणें.
लेंड (सं. न.) लेंडूक.
लेंडार, लेंढार (न.) लटांबर.
लेंडी (स्त्री.) **लेंडूक** (न.) लेंड; विष्टेचा लहान गोळा; **लेंड्या गाळणें**—भिणें; घाबरणें.
लेणदेण (ट.) देणेंघेणें; व्यवहार.
लेणें (न.) अलंकार, भूषण; भिंतीवरचें चित्र; गुहादिकांतून प्राचीन काळीं कोरलेलें पांडवकृत्य, चित्रें इ०
लेप (सं. पु.) ओढा,सारवण;रजई;दोष.
लेपाळा (पु.) लेप.
लेपाळणें (क्रि.) लेप लावणें.

लेबडा, लेभडा (वि.) नेभळा; दुर्बळ.
लेवविणें (प्रा.स्त्री.) धारण करणें, अंगावर घालणें.
लेवदेव, लेवादेवा (हिं. पु.) व्यवहार, व्यापार.
लेश (सं. पु.) अल्प अंश.
लेस (हिं. वि.) तयार; (इं. स्त्री.) किनार; कांठ; फीत; जाळीदार फीत.
लेह (सं. पु.) चाटण.
लेह्य (सं. न.) चाटण.
लोक (सं.पु.) भुवन, वसतिस्थान; जन; प्रजा; परकी माणसें; जाति.
लोककथा (सं. स्त्री.) लोकांच्या तोंडीं असलेली गोष्ट; दंतकथा.
लोकत्रय (सं. न.) स्वर्ग, मृत्यु व पाताळ हे तीन लोक.
लोकपाळ (सं. पु.) प्रजेचा पालनकर्ता, राजा.
लोकप्रवाद (सं. पु.) बातमी, वार्ता, वदंता.
लोकबाह्य (सं. वि.) विचित्र; विलक्षण.
लोकमत (सं. न.) सामान्यतः जनसमूहाचा अभिप्राय.
लोकमर्यादा (सं. स्त्री.) जनरूढी. जनाचा मान.
लोकर (सं. लोम स्त्री) मृदु केस; लंव.
लोकवार्ता (सं. स्त्री.) लोकांत प्रचलित असलेली गोष्ट, बातमी.
लोकशाही (स्त्री.) लोकांच्या सत्तेखालीं त्यांच्या संमतीनें चालणारी व त्यांच्याच हिताची अशी राज्यपद्धति.
लोकसंख्या (सं. स्त्री.) एका विशिष्ट स्थानीं राहणाऱ्या एकंदर सर्व लोकांची संख्या.
लोकसंग्रह (सं. पु.) स्वतःला निराळ्या रीतीनें वागण्यास प्रत्यवाय नसतांहि लोकांनीं आचारभ्रष्ट न व्हावें म्हणून स्वतःच्या इच्छेविरुद्ध कांहीं आचारांचा स्वीकार करून लोकांची जूट राखणें.
लोकस्थिति (सं. स्त्री.) एकंदर जनतेची सामान्यतः स्थिति.
लोकाचार (सं. पु.) रूढी.
लोकापवाद (सं. पु.) लोकांकडून होणारी निंदा.
लोकोत्तर (सं. वि.) अलौकिक, असामान्य, विलक्षण.
लोकोपचार (सं. पु.) केवळ लौकिकाच्या संरक्षणार्थ करण्याचा शिष्टाचार.
लोखंड (सं. लोहखंड. न.) लोह, एक कठीण धातु.
लोखंडाचे चणे खाणें–खडतर तपश्चर्या करणें; फार कष्ट सोसणें.
लोखंडी (वि.) लोखंडाचें, लोखंडाचें केलेलें; फार मजबूत.
लोंग, लोंगी, लोंघ (स्त्री.) भात, गहूं, राळा इ. धान्याचें कणीस.
लोंगर (पु. न.) घड, घोस.
लोचका (पु.) लचका पहा.
लोचट (वि.) कितीही झिडकारलें तरी पुनः लगट करणारा; लवकर न तुटणारा.
लोचन (सं. न.) नेत्र.
लोट (पु.) पूर, लोंढा; समुदाय; समृद्धि: ठेवण, लट.
लोटणें (क्रि.) पुढें ढकलणें; गर्दी करणें, कष्टानें (काळ) काढणें; (काळ) जाणें.
लोटा (हिं. पु.) तांब्या, भांडें.
लोटांगण (न.) चरणापाशीं लोळणें; साष्टांग नमस्कार; गडबडतः जातांना होणारे फेरे.
लोटी (स्त्री.) तपेली, लहान तांब्या.
लोठा, लोठ्या (वि.) धष्टपुष्ट.
लोड, लोढ (पु.) लांबट तक्क्या.
लोढणें (न.) ओढाळ गुराच्या गळ्यांत अडकविलेलें लाकूड; प्रतिबंधक गोष्ट. (क्रि.) कापसांतून सरकी काढणें. (प्रा.) शिकणें; ढवळणें.
लोंढा (पु.) अकस्मात येणारा जोराचा लोट किंवा प्रवाह; पूर.
लोण (सं, लवण. न.) मीठ, क्षार; आट्यापाट्याच्या खेळांत सगळ्या पाट्यांतून निघून जाऊन पलीकडची थोडीशी माती परत आणणें.

लोणकढी थाप-पूर्वी न ऐकलेली बनावट गप्प.
लोणकढें (वि.) ताजें, साजूक; लोणी कढवून केलेलें.
लोणकाप्या (वि.) बोथटल्या धारेचें (चाकू इ. शस्त्र.)
लोणचें (सं. लवण न.) मीठ, मोहरी, हिंग वगैरेंत खारविलेले आंबे, लिंबें इ.
लोणा (सं. लवण. पु.) क्षारांश; भाताची एक जात; तजेला.
लोणारी (पु.) कोळसे करणारा.
लोणी (सं. नवनीत न.) दुधांतला स्निग्ध अंश.
लोथ, लोध (स्त्री.) प्रेत; पुष्ट व स्थूल शरीर, धूड; फार मोठें फळ; (प्रा.) मोठी मोट.
लोध (स्त्री.) प्रेत; धूड.
लोप (सं. पु.) अभाव, नाश, प्रचारांतून जाणें; गळणें.
लोपणें (क्रि.) दिसेनासें होणें, गळणें; लीन होणें, मिळून जाणें.
लोंब (स्त्री.) लोंग पहा.
लोंबकळणें, लोंबकाळणें (क्रि.) लटकणें, ओळंबणें.
लोंबणें (सं. लंब. क्रि.) लटकणें, टांगलेला राहणें.
लोंबर (न.) लोंबतें कणीस.
लोंबी (स्त्री.) लोंबतें कणीस.
लोंबी झोंबी (स्त्री.) झटापट, जोराचा प्रयत्न.
लोभ (सं. पु.) लाभाविषयीं उत्कट इच्छा; हातचें जाऊं नये अशी इच्छा; कृपादृष्टि, ममता.
लोभान (अर. पु.) ऊद.
लोभावणें (क्रि.) लोभ सुटणें; प्राप्तीची इच्छा होणें.
लोभाविष्ट ,लोभाळु, लोभिष्ट, लोभी (वि.) हावरा, अधाशी.
लोम (सं. न.) केस, लंव.
लोल (सं. वि.) चंचल; लोलुप,आसक्त.
लोलक (सं. पु.) डागिन्यांतला लोंबता लांबट मणि.
लोलुप (सं. वि.) अतिलोभी, आसक्त.
लोष्ट (सं. न.) ढेंकूळ; लोखंडाचें कीट.
लोह (सं. न.) लोखंड; लोहभस्म; शस्त्र (ज्ञा. ७।१२)
लोहकिट्ट (सं. न.) लोखंडावरचा गंज.
लोहचुंबक (सं. न.) लोखंडाच्या वस्तूला आकर्षण करणारा दगड.
लोहार (सं. लोहकार पु.) लोखंडाचें काम करणारा.
लोहारकी (स्त्री.) लोहाराचा धंदा.
लोहित (सं. वि.) आरक्त, तांबडा (न.) रक्त.
लोहो (सं. लोह. पु.) लोखंड;लोहभस्म
लोहोकर (स्त्री.) लोंकर.
लोळ (पु.) कल्लोळ, ज्वाळा; समुदाय, लोळणें; धूड, लोंथ; गठ्ठा; पसारा.
लोळकंड, लोळकण (स्त्री.) लोळणें, लोटांगण.
लोळकंबणें (क्रि.) लोंबकळणें.
लोळण, लोळणी (स्त्री.) लोळणें, लोटांगण.
लोळणें (सं. लोलन क्रि.) गडबडत जाणें; अव्यवस्थितपणें पडणें; निरुद्योगी होऊन राहणें.
लोळविणें (क्रि.) पाडणें, मारणें.
लोळा (सं. लोला पु.) घंटेंतला आघात करणारा खिळा, लचका.
लोळी (स्त्री.) लहान लोळा; शेंबडाचा ओघ किंवा तार; बैलाच्या गळ्याखालची मांसपोळी.
लौकर (अ.) लवकर, जलदीनें, त्वरेनें.
लौकिक (सं. पु.) नांव, कीर्ति; व्यवहार; (प्रा.) अवैदिक, केवळ लोकप्रसिद्ध.
लौंडी (हिं. स्त्री.) दासी, गुलामस्त्री.
लौल्य (सं. न.) चंचलता; लोलपणा, लोभ, स्पृहा.

व.

व (अ.) आणि.

वई (सं. वृति. स्त्री.) कुंपण; बोहोल्याच्या कोपऱ्यांवरची मडक्यांची उतरंड.
वकल, वक्कल (अर. न.) कुटुंब; रखेली; खातें; भाग.
वकलात, वकालत, वकिलात, वकीली (अर. फा. स्त्री.) वकिलाचें काम किंवा अधिकार; मुखत्यारी.
वकील (अर. पु.) मुखत्यार; प्रतिनिधि; आपलेतर्फे कोर्टांत किंवा राजदरबारीं बोलणेंचालणें करण्यासाठीं नेमून पाठविलेला इसम.
वकूब (अर. वकूफ. पु.) हुशारी, शहाणपण, अक्कल.
वकीली (स्त्री.) वकीलाचें काम किंवा धंदा; तरफदारी.
वक्त (अर. पु. स्त्री.) वेळ; प्रसंग.
वक्तव्य (सं. वि.) जें बोलावयाचें तें, कथनीय.
वक्तशीर (अ.) वेळेवर, वेळचे वेळीं.
वक्ता (सं. पु.) भाषणपटु, वाग्मी.
वक्तृत्व (सं. न.) भाषण, वाक्पटुता.
वक्तृत्वशक्ति (सं. स्त्री.) चांगलें भाषण करण्याचें सामर्थ्य.
वक्त्र (सं. न.) मुख.
वक्त्री (सं. स्त्री.) भाषणपटु स्त्री.
वक्र (सं. वि.) वांकडें; कुटिल.
वक्रगामी (सं. वि.) वांकड्या चालीचा.
वक्रतुंड (सं. वि.) वाकड्या तोंडाचा; (पु.) गणपति.
वक्रदृष्टि (सं. स्त्री.) वांकडी नजर, अवकृपा.
वक्री (सं. वि.) वांकडा; उलट जाणारा.
वक्रीभवन (सं. न.) पदार्थविज्ञानशास्त्रांत—प्रकाशाचे किरण एका पारदर्शक पदार्थांतून त्याहून घन किंवा पातळ अशा दुसऱ्या पारदर्शक पदार्थांत जातांना त्या किरणांचें किंचित् वांकडें होणें.
वक्रोक्ति (सं. स्त्री.) कुटिल भाषण; व्यंगोक्ति, श्लेष, एक शब्दालंकार.
वखत (अर. वक्त. पु. स्त्री.) काळ, वेळ, प्रसंग.
वखर (न.) **वखरा** (पु.) नांगरलेली जमीन साफ करण्याचें यंत्र.
वखरणें (क्रि.) नांगरलेली जमीन साफ करणें.
वखवख (स्त्री.) खाण्याची इच्छा.
वखार (हिं. स्त्री.) मालाची कोठी, सांठा.
वग (स्त्री.) ओळख, वळण, वशिला.
वंगण (न.) ओंगण.
वंगणें (क्रि.) ओंगण लावणें; वठणीवर येणें.
वगर (स्त्री.) म्हैस; (अ.) शिवाय.
वंगविणें (क्रि.) ओंगण लावणें; ताळ्यावर येईपर्यंत चोपणें.
वंगळ (प्रा. वि.) अमंगल, ओंगळ.
वगळणें (सं. अवगल्. क्रि.) गाळणें, सोडणें.
वगैरे (फा. वगेरा. अ.) इत्यादि.
वच (सं. वचस्. न.) भाषण, उक्ति.
वचक (हिं. पु.) धाक, दरारा, भय.
वंचक (सं. वंच्. वि.) फसव्या.
वचकणें (क्रि.) भिऊन वागणें.
वंचणें (सं. वंचन. क्रि.) ठकविणें; अंतरणें; टाकणें.
वचन (सं. न.) भाषण; आधारभूत वाक्य; भाक, प्रतिज्ञा; व्याकरणांत—संख्या; **अर्ध्या व० त असणें**—सांगेल तें तत्परतेनें करायला तयार असणें; **वचनाचा खरा**—बोलल्याप्रमाणें वागणारा.
वंचन (सं. न.)**वंचना** (स्त्री.) फसवणूक.
वचपा (पु.) एकीकडचा उणेपणा दुसरीकडे भरून काढणें; उट्टें; सूड.
वंचित (सं. वि.) फसलेला, अंतरलेला.
वजन (अर. न.) भार; तोल; इभ्रत, मान; गुरुत्व.
वजनदार, वजनशीर (फा. वि.)जड; प्रतिष्ठित, मान्य;लोकावर छाप ठेवणारा.
वजनी (वि.) तोलण्याचें.
वजा (अर. अ.) कमती, काढून टाकलेला; सारखा. (स्त्री.) रीत, प्रकार; युक्ति.

वजाबाकी (अर. स्त्री.) वजावाट; एका संख्येंतून दुसरी संख्या काढून टाकणें.
वंजारा, वंजारी—वणजारा, वणजारी.
वजावाट (स्त्री.) द्यावयाची रकम वजा घालून केलेला हिशेब.
वजीर (अर. पु.) मुख्य प्रधान; बुद्धिबळांतलें एक मोहरें.
वज्र (सं. न.) इंद्राचें आयुध; हिरा.
वज्रचुडेमंडित (वि.) सुवासिनीस पाठविण्याच्या पत्राचा हा मायना आहे.
वज्रदेह (सं.पु.) वज्रासारखें अभेद्य शरीर.
वज्रदेही (सं. पु.) हनुमान्.
वज्रपाणि (सं. पु.) इंद्र.
वज्रपात (सं. पु.) वीज पडणें; अतिशय दुर्धर प्रसंग कोसळणें.
वज्रप्रहार (सं. पु.) अतिशय जोराचा तडाखा.
वज्रप्राय (सं. वि.) वज्रासाखा अभेद्य.
वज्रमुष्टि (सं. स्त्री.) मल्लाचें एक आयुध.
वज्राघात (सं. पु.) वज्रप्रहार, आकाशाची वीज पडण्याइतका भयंकर अनर्थपात.
वज्री (स्त्री.) पाय घासण्याचा खरखरीत दगड; (सं. पु.) इंद्र.
वट (सं. पु.) वड.
वटणें (क्रि.) सरकी काढण्यासाठी चरकांत कापूस घालणें.
वटपौर्णिमा (सं. स्त्री.) ज्येष्ठ शु. १५.
वटवट (स्त्री.) बडबड.
वटवाघूळ (सं.वल्गुली न.) रानवाघूळ.
वटविणें (क्रि.) रुपया, हुंडी वगैरे देऊन त्यांचा मोबदला घेणें.
वटहुकूम (पु.) सर्वत्र लागू असा हुकूम, सक्युलर.
वटारणें (क्रि) (डोळे) वासणें.
वटाव (हिं. बटाव पु.) बट्टा, वटणावळ.
वटिका, वटी (सं. स्त्री.) वडी; गोळी.
वठणीस आणणें—नरम करणें; ताळ्यावर आणणें; नम्र होण्यास लावणें.
वठणें (क्रि.) नम्र होणें; उठणें, ठसा उमटणें; (शाप) फलद्रूप होणें; (झाड) वाळणें.
वठ्या (वि.) दांडगेश्वर.
वड (सं. वट. पु.) एक वृक्ष; **वडाची साल पिंपळास लावणें**—नसता संबंध जोडणें.
वडपुनव (स्त्री.) वटपौर्णिमा.
वडलोपार्जित (सं. वि.) पूर्वजांनीं संपादलेलें.
वडवा (सं. स्त्री.) घोडी.
वडवागूळ, वडवाघूळ—वटवाघूळ पहा.
वडवाग्नि, वडवानल (सं. पु.) समुद्रांतला अग्नि.
वडस (पु.) डोळ्यांतल्या बुबुळावर येणारा कवडा.
वडा (सं. वटक. पु.) डाळीच्या पिठाची तिखटामिठाची पुरी; **व०चें तेल वांग्यावर काढणें**—एकावरचा राग दुसऱ्यावर काढणें.
वडार (पु.) एका जातीचें नांव.
वडिलोपार्जित (वि.) वडिलांनीं संपादन केलेली.
वडी (सं. वटिका स्त्री.) लहान, चापट, बहुधा चौकोनी तुकडा.
वडील (सं. वृद्ध. वि.) माता, पिता इ. पूर्वज; बाप, वयानें किंवा विद्या, नातें इ० नीं श्रेष्ठ.
वडीलधारा (पु.) **वडीलधारें** (न.) कुटुंबांत शिस्त राखण्याचा ज्याला अधिकार आहे असें वडील माणूस.
वण (सं. व्रण. पु.) गळूं, जखम इ० चा शरीरावर राहणारा डाग किंवा चिन्ह.
वणजारा, वणजारी (पु.) एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणीं धान्य नेणाऱ्या एका जातीचें नांव.
वणवण करीत फिरणें—निरर्थक कष्ट सोसून फिरणें.
वणवा (सं. वन्हि. पु.) जंगलांतली किंवा डोंगरावर पेटलेली आग.
वणिक (सं. पु.) वाणी, बनिया.
वणिज (सं. वणिज्. पु.) व्यापारी; (न.) सहावें करण; तूळ.
वत् (अ.) प्रमाणें, सारखें.
वंत, वान्—हे शब्द एखाद्या नामाला

जोडून आले म्हणजे त्याचा अर्थ ज्या-पाशीं आहे तो असा होतो.
वतन (अर. न.) वंशपरंपरा चालत आलेली वृत्ति, जमीन इ.
वतनदार (पु.) ज्याला वतन आहे तो.
वतनवाडी (स्त्री.) जमीनजुमला.
वतंस (सं. पु.) तुरा, शिरोभूषण.
वत्स (सं. पु.) बालक, मूल.
वत्सर (सं. न.) वर्ष.
वत्सल (सं. वि.) मायाळू, ममताळू.
वत्सलता (सं. स्त्री.) वात्सल्य, स्नेह, मायाळूपणा.
वदणूक (स्त्री.) कबूली; भाषण.
वदणें (सं. क्रि.) बोलणें.
वंदणें (सं. वंद. क्रि.) नमस्कार करणें.
वदंता (सं. वद. स्त्री.) बोलवा, जन-वार्ता.
वदंती (सं. स्त्री.) भाषण, गोष्ट, वार्ता.
वदन (सं. न.) मुख, तोंड.
वंदन (सं. न.) नमन, नमस्कार.
वंदनीय (सं. वि.) वंदण्यास योग्य.
वदान्य (सं. वि.) उदार.
वंद्य (सं. वि.) वंदनीय, पूज्य.
वद्य (सं. वि.) कृष्ण (पक्ष)
वध (सं. पु.) हनन, हत्या, ठार मारणें.
वधणें (सं. क्रि.) ठार मारणें.
वधस्तंभ (सं. पु.) अपराध्यास देहांत शिक्षा देण्यासाठीं स्मशानासारख्या स्थळीं पुरलेला खांब.
वधू (सं. स्त्री.) नवरी मुलगी; सून; वि-वाहायोग्य झाल्यापासून प्रौढ वयाची होईपर्यंतच्या वयाची स्त्री.
वधूवरें (न. अने.) नवरा आणि न-वरी यांचें जोडपें.
वध्य (सं. वि.) मारण्यास योग्य.
वंध्या (सं. स्त्री.) वांझ.
वन (सं. न.) रान, अरण्य, जंगल.
वनचर, वनचारी (सं. वि.) जंगलांत फिरणारा, जंगली.
वनचराई (स्त्री.) गुरांना गांवाबाहेर कु-रणांत चरण्याबद्दल द्यावें लागणारें द्रव्य.
वनमाला (सं. स्त्री.) जंगलांत होणाऱ्या फुलांची पायापर्यंत पोंचणारी माला; विष्णूचें कंठभूषण.
वनमाली, वनमाळी (सं. पु.) श्री-कृष्ण.
वनवास (सं. पु.) जंगलांत राहणें.
वनसं, वन्सं (सं.भगिनीसम स्त्री.) नणंद, नवऱ्याची बहीण.
वनस्पति (सं. स्त्री.) लता, वृक्ष इ०
वनिता (सं. स्त्री.) स्त्री.
वनेचर (सं. वि.) रानांत भटकणारा.
वन्य (सं. वि.) जंगली, रानटी.
वपन (सं. स्त्री.) श्मश्रु, हजामत.
वपा (सं. स्त्री.) चरबी.
वपु (सं. न.) शरीर.
वमणें (क्रि.) ओकणें.
वमन (सं. न.) वांति, ओकारी.
वय (सं. न.) उमर, आयुष्याचीं गे-लेलीं वर्षें; कुंपण; **व० त येणें**–तारुण्य प्राप्त होणें.
वयस्क (सं. वि.) **वयस्कर, वयस्थ** (वि.) प्रौढ वयाचा, पोक्त.
वयस्य (सं. पु.) सारख्या वयाचा मित्र.
वयातीत (सं. वि.) फार वृद्ध.
वयोगत, वयोवृद्ध (सं. वि.) म्हातारा, जख्ख.
वर (सं. पु.) देणगी, आशीर्वाद; नवरा मुलगा (वि.) श्रेष्ठ; (अ.) उपरि-भागीं; नंतर; कांहीं मर्यादेच्या बाहेर; (प्रा. अ.) परंतु.
वरई (स्त्री.) वरी (एक तृण धान्य.)
वरकड (वि.) इतर, बाकीचे.
वरकरणीं, वरकमीं (अ.) बाहेरून; वरकांती.
वरकस (पु. न.) हलकीं धान्यें (गहूं, बाजरी, जोंधळा इ. मुख्य धान्यांशिवाय इतर म्हणजे तूर, हरभरा मूग, मठ, इ.)
वरकस (वि.) अधिक योग्यतेचा; श्रेष्ठ प्रतीचा; (पु.) वर्चस्व, अधिकार, सत्ता, अंमल.
वरकांती (वि.) दिखाऊ, बाह्यत; गोड दिसणारें.

वरख (अर. पु.) वहीचें पान; वर्ख.
वरंघळणें (क्रि.) घडघडत खालीं येणें.
वरघोडा (पु.) लग्नांतली वरात, वराची मिरवणूक.
वरचढ (वि.) सरस, श्रेष्ठ.
वरचष्मा (पु.) वरचढपणा, वर्चस्व.
वरचेवर (अ.) वारंवार, पुनः पुनः
वरजणें (क्रि.) वर्जणें, टाकणें.
वरंट (पु.) पेटका, आंचका.
वरंड स्त्री.) **वरंडा** (पु.) **वरंडी** (स्त्री) **वरांडा** (पु.) ठेंगणी भिंत; बांध; ओटा; दगडाची रास; भारा, ओझें.
वरण (सं. वरान्न न.) शिजविलेली व ठेंचून पातळ केलेली डाळ.
वरणभात (पु.) वरण आणि भात हे दोन पदार्थ; साधें जेवण; वरापेक्षा वधू मोठी असलेलें जोडपें.
वरणा (पु.) पावटा.
वरणी (स्त्री.) क्रमाक्रमानें येणारी देवाचें अनुष्ठान करण्याची पाळी;लग्नाचे वेळीं नवरीस नेसविताततें वस्त्र;**वरणी लावणें**-प्राप्तीचें साधन मिळवून देणें,सोय लावणें.
वरणें (सं. व. क्रि.) पसंत करणें, स्वीकारणें.
वरता (अ.) वर, आणखी.
वरतावळा, वरताळा (पु.) वटाव, बट्टा.
वरदळ (स्त्री. न.) घरावर कौलें घालण्यासाठीं वासे, ओंबण वगैरे घालतात तें; (स्त्री.) जाणाऱ्या येणाऱ्यांची गर्दी वहिवाट; गडबड; त्रास; सामानसुमान; नफा; (प्रा.) वरचा भाग, बाह्यांग; **व. वर** (किंवा) **वर्दळीवर येणें**–आवेशानें भांडणें.
वरदक्षिणा (सं. स्त्री.) नवऱ्या मुलास कन्यादानाचे वेळीं दिलेली देणगी.
वरदान (सं. न.) प्रसन्न होऊन दिलेली देणगी; एखाद्याचे हातून हटकून घडणारी गोष्ट.
वरपंकी, वरपंगी (अ.) वरवर, बाहेरून.
वरपड, वरपडा (प्रा. वि.) गुंतलेला; प्राप्त (मुक्ते. वन. १२।४७); दुःखी; स्वाधीन झालेला.
वरपिका, वरपीक (वि.) झाडावर पिकलेलें (घरांत अढी घालून पिकविलेल्याला कोनपिका म्हणतात.)
वरंबा, वरंभा (पु.) बांध, वरवंडी.
वरमणें (स. वर्म. क्रि.) शरमणें, दबलें जाणें.
वरमणें (सं. विरम् क्रि.) कमी होणें, बसणें.
वरमाय (स्त्री.) नवऱ्या मुलाची आई.
वरव (स्त्री.) एकसारखा तोच तो पदार्थ खाणें; पुरवठा; शिल्लक, सांठा, समृद्धि.
वरवंट (पु.) बायका लुगडें नेसतांना बेंबीपार्शी काढतात तें वरवंट्याच्या आकाराचें केलें; (प्रा.)सुंदर (ना.९७५)
वरवंटा (पु.) पाट्यावर चटणी वगैरे ज्यानें वांटतात तो लंबगोल दगड;मोट लावण्याकरितां विहिरीवर बांधलेला चहुत्रा.
वरवंडणें (प्रा. क्रि.) कुरवंडी करणें.
वरवंडी (स्त्री.) वरंड पहा.
वरवर (अ.) आंत प्रवेश न करतां; बाहेरून.
वरसणें (सं. वृष. क्रि.) वर्षणें.
वराक (सं. वि.) बापडा, दुर्दैवी, गरीब.
वरांगना (सं- स्त्री.) श्रेष्ठ स्त्री.
वरात (सं. व्रात. पु.) वधूवरांची मिरवणूक; वरघोडा; (फा. स्त्री.) चेक, पैसे देण्याविषयीं चिठ्ठी, हुंडी; झोपाळा किंवा पाळणा टांगण्याच्या दोऱ्या; **वाऱ्यावर वरात**--बेजबाबदारीचें काम.
वरातीमागून घोडें--एखादी गोष्ट होऊन गेल्यावर मग तिच्यासंबंधाची सामग्री येऊन पोंचणें.
वरान्न (सं. न.) वरण.
वरावर, वरावरी (स्त्री.) लग्नाची जुळवाजुळव; (अ.) वरचेवर; झपाट्यानें.
वरावर्द (फा. स्त्री.) दरमहाचे हिशेब; मासिक हिशेबपत्रक.
वराह (सं. पु.) डुकर.
वरिव (प्रा. स्त्री.) शोभा, उत्कृष्टपणा.

वरिवरि (अ.) वरवर, बाह्यतः
वरिष्ठ (सं. वि.) सर्वश्रेष्ठ.
वरी (स्त्री.) एक तृणधान्य.
वरी, वरीं (अ.) पर्यंत.
वरीस (सं. वर्ष. न.) वर्ष.
वरुखणें (सं. वर्ष. क्रि.) वर्षणें (विवे० पृ. १।८९).
वरुण (सं. पु.) समुद्राची देवता.
वरुता (प्रा. अ.) वर.
वरुषणें (प्रा. क्रि.) वर्षणें.
वरू (सं. वर. पु.) वर; पति; (स्त्री.) श्रेष्ठता.
वरोळा (पु.) **वरोळी** (स्त्री.) शेताच्या हद्दीच्या जागीं घातलेला बांध.
वरौता (प्रा. अ.) वर.
वर्कशी, वर्कस—वरकशी, वरकस पहा.
वर्ख (प्रा. पु.) कागदाच्या बंदाचा एक अष्टमांश (तुका० २९१५); धातूचा अतिशय पातळ पत्रा.
वर्ग (सं. पु.) अंकगणितांत एखाद्या संख्येला तिनेंच गुणिलें असतां होणारी संख्या; सजातीय वस्तूंचा समूह; बदली, व्याकरणांत—वर्णसमूह.
वर्गणी, वर्गत (स्त्री.) सामुदायिक खर्चाचा हिस्सा; वर्तमानपत्रें, लायब्ररी सारख्या संस्था इ० ना ठराविक मुदतीनें द्यावयाची रक्कम.
वर्गणीदार (पु.) वर्गणी देणारा.
वर्गमूळ (सं. न.) अंकगणितांत—ज्या संख्येला तिनेंच गुणिलें असतां गुणाकार दिलेल्या संख्येइतका येतो ती मूळची संख्या.
वर्गावर्गी (स्त्री.) कमजास्त योग्यतेप्रमाणें निरनिराळे वर्ग करणें; बढती होऊन वर जाणें.
वर्गीय (सं. वि.) वर्गांतला.
वर्चस् (सं. न.) तेज, प्रभा शक्ति.
वर्चस्व (सं. वर्चस् न.) महत्व, श्रेष्ठपणा, प्रामुख्य.
वर्ज (सं. वि.) टाकून दिलेलें.
वर्जणें (सं. वृज्. क्रि.) टाकणें, सोडणें; मना करणें.
वर्जनीय, वर्ज्य (सं. वि.) त्याज्य.
वर्ण (सं. पु.) मुखाच्या वाटें स्पष्ट उच्चारले जाणारे मूल ध्वनि; अक्षर; रंग; ब्राह्मण क्षत्रियादि मुख्य जाति; व्रण.
वर्णणें (क्रि.) रूप, गुण, धर्म इ. सांगणें; वाखाणणें.
वर्णधर्म (सं. पु.) प्रत्येक वर्णाला लावून दिलेले विशिष्ट प्रकारचे नियम.
वर्णन (सं. न.) **वर्णना** (स्त्री.) शब्द, चित्र, स्तुति.
वर्णनीय (सं. वि.) वर्णन करण्यास पात्र; स्तुत्य.
वर्णमाला (सं. स्त्री.) मूळाक्षरें.
वर्णविपर्यास (सं. पु.) रंगांतला परस्पर विरोध.
वर्णव्यत्यय (सं. पु.) शब्दांतल्या अक्षरांची उलटापालट.
वर्णसंकर (सं. पु.) रंगांची किंवा जातींची भेळ.
वर्णाश्रमधर्म (सं. पु.) ब्राह्मण—क्षत्रियादि चार वर्ण व ब्रह्मचर्य, गार्हस्थ्य इ. चार आश्रम यांचे नियम पाळण्याविषयींची आज्ञा करणारा धर्म.
वर्तणूक (सं. वर्तन. स्त्री.) वागणूक, राहणी.
वर्तणें (सं. वृत्. क्रि.) वागणें, असणें; चालू असणें; घडणें.
वर्तन (सं. न.) वागणूक, चाल.
वर्तमान (सं. वि.) सध्याचें, चालू; (न.) बातमी, खबर.
वर्तमानपत्र (सं. न.) ठिकठिकाणच्या बातम्या देणारें पत्र.
वर्तवळा, वर्तोळा, वर्तावळा (पु.) निरनिराळ्या प्रकारच्या चलनी नाण्यांचा मोबदला करण्यास लागणारा बट्टा; हिशोबाचा निकाल केल्यानंतर हातांत उरलेली रकम.
वर्तविणें (क्रि.) ग्रह इ. च्या गतीसंबंधाचें गणित करणें; त्यावरून अमुक गोष्ट केव्हां [illegible] घडेल इ. बद्दलचें अनुमान तयार करणें.
वर्तुल (सं. न.) ज्या आकृतीची मर्यादा

एकाच वक्ररेषेंत दाखविली जाते वजीमध्यें असा एक बिंदु असतो कीं त्यापासून त्या वक्ररेषेपर्यंत काढलेल्या सगळ्या सरळ रेषा सारख्या असतात ती आकृति; मंडल, चक्र.
वर्तुलाकार (सं. वि.) वाटोळें, गोल;
वर्धक (सं. वि.) वाढविणारें.
वर्दी (फा. स्त्री.) बातमी, खबर.
वर्धणें (सं. वृध्. क्रि.) वाढणें.
वर्धनीय (सं. वि.) वाढवितां येणारें.
वर्धमान (सं. वि.) वाढतें.
वर्म (सं. न.) चिलखत; (अर. न.) मर्म; उणेपणा.
वर्मणें (क्रि.) वरमणें पहा.
वर्मी (वि.) टोंचणारा, मर्मभेदक; गूढज्ञ, मर्मज्ञ; मार्मिक.
वर्य (सं. वि.) श्रेष्ठ.
वर्ष (सं. न.) संवत्सर, साल; खंड; (प्रा. पु.) वर्षाव.
वर्षगांठ (स्त्री.) वाढदिवस.
वर्षणें (सं. वृष्. क्रि.) वृष्टि करणें.
वर्षप्रतिपदा (सं. स्त्री.) चैत्र शु. १; गुढी पाडवा.
वर्षफल (सं. न.) ज्योतिषाच्या आधारें नव्या वर्षांत घडणाऱ्या गोष्टींचा केलेला पूर्वनिश्चय.
वर्षा (स्त्री.) **वर्षाऋतु, वर्षाकाळ** (पु.) पावसाळा.
वर्षाव (सं. वर्षण पु.) वृष्टि.
वर्षासन (सं. न.) वार्षिक नेमणूक.
वर्षोगणती (अ.) अनेक वर्षांनीं मोजण्याइतके.
वऱ्हाड (न.) लग्नकार्यासाठीं जमलेली मंडळी; व्यवहार (तुका ३४५९); समुदाय; एका प्रांताचें नांव.
वऱ्हाडी (पु.) वऱ्हाड प्रांतांतला; लग्नकार्यासाठीं जमलेली मंडळी.
वऱ्हाडीण (स्त्री.) लग्नकार्यासाठीं आलेली स्त्री.
वलद (अर. पु.)–चा पुत्र.
वलन (सं. न.) वळणें, हलणें.
वलय (सं. न.) कडें, वर्तुळ.
वलयांकित, वलयित (सं. वि.) वेष्टलेलें.
वलविणें, वल्हविणें (क्रि.) वलें मारणें; (नाव) चालविणें.
वली (अर. पु.) साधु पुरुष.
वलें, वल्हें (न.) नाव चालवितांना पाणी तोडण्यासाठीं लांब दांडीला लाकडाची लहान फळी बसवून केलेलें साधन.
वलेकरी (पु.) वलें मारणारा, नावाडी.
वल्कल (सं. न.) वृक्षाची अंतर्साल; तिचें केलेलें वस्त्र.
वल्गना (सं. स्त्री.) बढाई, बडबड.
वल्मीक (सं. न.) वारूळ.
वल्लकी (सं. स्त्री.) पावा, मुरली; सनई.
वल्लद–वलद पहा.
वल्लभ (सं. वि.) प्रिय; (पु.) नवरा; जार.
वल्लभा (सं. स्त्री.) प्रिया, पत्नी.
वल्ली (सं. स्त्री.) वेल.
वश (सं. वि.) ताब्यांतला; अधीन.
वंश (सं. पु.) कुळ, घराणें; संतति; वेळू.
वंशज (सं. पु) कुलांत जन्मलेला.
वशांड, वसंड (सं. वृषस्कंध. न.) बैलाच्या मानेवरचा उंचवटा, कोळें.
वशता (सं. स्त्री.) अधीनता.
वंशपरंपरा (अ.) वंशांतल्या प्रत्येक पिढीस प्राप्त होई अशाप्रकारें.
वशात् (अ.) योगानें, मुळें.
वंशावळ (सं. वंशावलि. स्त्री.) कुळांत झालेल्यांची यादी.
वशिला (अर. वसिला. पु.) वग, आधार, ओळख.
वंशी (वि.) वेळूची केलेली; (स्त्री.) मुरली, पावा.
वशीकरण (सं. न.) एकाद्यास वश करून घेण्यासाठीं करावयाचें मंत्रादिसाधन.
वंशीय (सं. वि.) वंशांतला.
वश्य (सं. वि.)वश; अधीन.
वसकन् (अ.) एकाएकीं, रागानें, चवताळून.
वसणें (सं. वस्. क्रि.) राहणें.

वसंत (सं. पु.) पहिला ऋतु; मधु; गायनांतला एक राग.
वसंततिलका (सं. स्त्री.) एका वृत्ताचें नांव. याच्या चरणांत १४ अक्षरें व त, भ, ज, ज, ग, ग, असे गण असतात.
वसंतपंचमी (सं. स्त्री.) माघ शु० ५
वसंतपूजा (सं. स्त्री.) वसंतऋतूंत ब्राह्मणांना बोलावून त्यांचेकडून मंत्र णम्हवितात व त्यांना चंदनाची उटी, आंब्याचें पन्हें इ०शीतलोपचार व दक्षिणा अर्पण करतात ती.
वसति (सं. स्त्री.) वस्ती, राहणें.
वसतिगृह (सं. न.) पैसे दिले असतां राहण्याची व जेवण्याखाण्याची वगैरे सोय जेथें होते तें ठिकाण.
वसतें (वि.) राहतें, वस्तीचें.
वसवटा (प्रा. पु.) वास्तव्य.
वसन (सं. न.) वस्त्र.
वसवसणें (क्रि.) रागानें अंगावर ओरडणें.
वसवसा (अर. पु.) भीति; शंका;रुखरुख; कल्पना.
वसावेंणें (सं. वस्. क्रि.) वस्ती करणें.
वसा (पु.) व्रत; (सं. स्त्री.) चरबी (पु.) पोळ.
वसात, वसाहत (अर. वसअत. स्त्री.) वस्ती परमुलुखांत जूट करून राहिलेले लोक.
वसु (सं.पु.) देवताविशेष; (न.)द्रव्य.
वसुंधरा, वसुधा, वसुमती (सं.स्त्री.) पृथ्वी.
वसुली (वि.) वसुलासंबंधीं.
वसू (सं. वृष. पु.) पोळ.
वसूबारस (स्त्री.) गाईच्या वासरांच्या पूजेचा दिवस (आश्विन व. १२)
वसूल (अर. पु.) कर, सारा, वगैरेचें उत्पन्न; **व०करणें**–गोळा करणें,उगवणें.
वसोट, वसोटा (प्रा. पु.) वस्ती; आश्रय; संग्रह.
वस्त, वस्तु (सं. स्त्री.) अलंकार; पदार्थ, जिन्नस.
वस्तभाव (सं. पु) **वस्तवानी** (स्त्री.) दागदागिने, सामानसुमान.
वस्तरा (फा. पु.) वस्त्रा, न्हाव्याचें केंश काढण्याचें हत्यार.
वस्तवानी (प्रा. स्त्री) चीजवस्त.
वस्ताद (फा. उस्ताद पु.) निष्णात; गुरु; दमनकर्ता, शेराला सवाशेर.
वस्तादगिरी (फा. उस्तादगिरी स्त्री.) गुरूचें काम; चतुर्य, कौशल्य, धूर्तता, युक्तिबाजपणा.
वस्तु (सं. स्त्री.) पदार्थ; नाटकाचें कथानक.
वस्तुतः (सं. अ.) खरोखर.
वस्ती (सं. वसति स्त्री.) राहणें; लोकसंख्या; **व. स. राहणे**–मुक्काम करणें.
वस्तुस्थिति (सं. स्त्री.) खरी खरी स्थिति किंवा गोष्ट.
वस्तू (अ.) कडून, हातानें.
वस्त्र (सं. न.) कापड, चिरगूट; **वस्त्रें मिळणें**–अधिकार प्राप्त होणें.
वस्त्रगाळ (वि.) कपड्यांतून गाळून घेतलेलें.
वस्त्रपात्र (सं. न.) भांडीं वस्त्रें, वगैरे अवश्य सामान.
वस्त्रप्रावरण (सं. न.) कपडालत्ता.
वस्त्रहरण (न.) अंगावरच्या वस्त्रांचा अपहार.
वस्त्रा (फा. उस्तरा पु.) वस्तरा पहा.
वहन (सं. न.) वाहून नेणें; वाहून नेणारें; वाहन
वहाण (सं. वह. स्त्री.) ओघ, प्रवाह, ओढा; चर्मपादुका; **पायींची वहाण पायींच बरी**–ज्याला त्याला त्याच्या योग्यतेप्रमाणें वागवावें.
वहिनी (सं. भगिनी स्त्री.) भावाची बायको.
वहिला (प्रा. वि.) निराळा; श्रेष्ठ, सुंदर; (अ.) सत्वर.
वहिलें (प्रा. अ.) तत्काळ (वामन—नामसुधा ७).
वहिवाट (स्त्री.) भोगवटा, राबता, चाल, रिवाज, वर्तन.

वहिवाटणें (क्रि.) व्यवहार करणें; निभावून जाणें; उपभोग घेणें; वर्तन करणें; वापरणें; संवय होणें.
वही (हिं. स्त्री.) चोपडी; कुंपण; बहुल्याच्या चारी कोपऱ्यांना मडक्याच्या उतरंडी असतात त्यांतली प्रत्येक;(प्रा.) आडकाठी.
वहीत (वि.) लागवडीस आणिलेली.
वहीम (अर. वहम पु.) संशय.
वन्हि (सं. पु.) अग्नि; पचनशक्ति.
वळ (सं. आवलि पु.) लांबट उठाणूं; गांठ; मारल्याची खूण; ओळ; पीळ.
वळकटी, वळकुटी (स्त्री;) गुंडाळी.
वळगणें, वळंगणें (क्रि.) आलिंगणें, मिठी मारणें; लोंबणें; चिकटणें.
वळचण (स्त्री.) पागोळीच्या खालची जागा; पाख्याचा अग्रभाग.
वळण (सं. वलन. न) वाक, वाकडी वाट; अक्षर काढण्याची तऱ्हा; प्रवृत्ति, चाल, रीत; शिक्षण, वशिला, संधान; पाण्याचें घरण; **व. चें पाणी वळणानेंच जाईल**–जें घडावयाचें तें क्रमानेंच घडेल; **वळणावर जाणें**–मूळ स्वभावाप्रमाणें किंवा जसा कित्ता घातला गेला असेल त्याप्रमाणें वागणें.
वळणदार (वि.) चांगलें वळणशुद्ध अक्षर.
वळणशुद्ध (सं. वि.) प्रमाणबद्ध.
वळणें (सं. वल्. क्रि.) फिरणें, रोख बदलणें; राखणें, वारणें; घटणें; वळकुटी करणें; वाकडे होणें; अनुकूल होणें.
वळती (स्त्री.) फेरी; वळण (अ.) परत.
वळवट (न.) गव्हले शेवई वगैरे वळून केलेले पदार्थ.
वळवटी, वळवंटी (स्त्री.) वळकुटी.
वळवणी (स्त्री.) वळवाचा पाऊस.
वळवळ (स्त्री.) चलनवलन, चुटपुट.
वळवळणें (क्रि.) जलदीनें चलनवलन करणें, तळमळणें; अस्वस्थ होणें.
वळवळया (वि.) अस्वस्थ, मुंगळा लागलेला.
वळवाचा पाऊस (पु.) पूर्वानंतरच्या नक्षत्रांचा पाऊस.
वळविणें (क्रि.) वळण्यास लावणें.
वळसा (पु.) वेढा, फेरा; उपद्रव (दा. १७।६।११) घोटाळा (यथार्थ०२।१८९) नदीच्या पुरांतला कचरा (भा.२।९४)
वळसें (प्रा. वि.) अधिक.
वळिंबा (पु.) ओळंबा.
वळी (स्त्री.) खोगिराखालची गादी; वळकटी; सुताचे धागे सांधणें, सांधणी; वेग (ज्ञा. ५।२१)
वळी (सं.आवलि.स्त्री.) ओळ,रांग;धारेण.
वळींव (वि.) पीळ देऊन केलेलें.
वळीव (पाऊस) (पु.) पावसाळ्याच्यानंतर येणारा पूर्वेकडील पाऊस.
वळू, वळहू, वळूघोडा (पु.) बेण्याचा घोडा, अंड न जिरविलेला (प्रजोत्पत्ति करणारा) घोडा.
वळें (सं. वलय न.) बोटांत घालण्याचें वेढें, कडें.
वक्ष, वक्षस्थळ (सं. न.) छाती.
वा (सं. अ.) अथवा, किंवा.
वाइलें (प्रा. वि.) निराळें, भिन्न.
वाई (प्रा.अ.) वायां,व्यर्थ; (स्त्री.अने.)उवा.
वाई (सं. वायु. स्त्री.) वात, संधिवात.
वाईट (वि.) चांगलें याच्या उलट, चांगले गुण नसलेलें, अयोग्य; (न.) अनिष्ट, अशुभ, हानि; **वा. करणें**–नुकसान अपाय इ. करणें; **वा. वर असणें**–अपाय करण्याची संधी पाहत राहणें.
वाईटसाईट (वि.) वेडेंवांकडें, अमंगळ, निरुपयोगी.
वाउगें (प्रा. वि.) मिथ्या; वाईट.
वाउधान (प्रा. न.) वादळ; व्यवधान.
वाक, वांक (सं. वंक. स्त्री.) स्त्रियांचें हाताच्या कोपरावर घालण्याचें भूषण; (सं. वक्र पु.) पोंक, वक्रता; वांकण; दोष; अपराध; धागा, तंतु.
वाक् (सं. स्त्री.) वाणी, भाषण.
वाक्चापल्य (सं. न.) बडबड.
वाक्छल (सं. पु.) शब्दांतली धरसोड
वांकड, वांकडी (प्रा. स्त्री.) सतत वृष्टि, पावसाची झड.

वाकडा, वांकडा (सं. वक्र वि.) सरळ नसलेला, वक्र; विरुद्ध.
वाकडीनजर—वाईट दृष्टि.
वाकडें (सं. वक्र. वि.) सरळ नव्हे तें (न.) द्वेष.
वाकडें पाऊल--वाईट मार्गांत पडलेलें पाऊल, दुराचरण.
वांकण (सं. वक्र न.) वक्रमार्ग.
वांकणें, वाकणें (क्रि.) पोंक येणें; लवणें.
वांकती (स्त्री.) वस्त्राच्या पदरांत घेण्यासाठीं झोळीसारखा केलेला पदर.
वाकनिवीस, वाकनीस (फा. वाक-अनवीस पु.) वाड्यांतील खाजगी हिशेब, कागदपत्र, तैनात, भोजन वगैरेची व्यवस्था पाहणारा, खाजगीकडील कारभारी.
वाकब, वाकबगार (फा. वि.) हुशार, माहितगार.
वाकबगारी (फा. स्त्री.) हुशारी, माहीतगारी.
वांकविणें (क्रि.) वांकण्यास लावणें.
वाकस (पु.) सुताराचें लाकूड तासण्याचें हत्यार.
वाकळ (स्त्री.) गोधडी.
वांक, वांकी (स्त्री.) स्त्रीचें एक बाहुभूषण.
वाकीफ (अर. पु.) माहीतगार.
वाकुली (स्त्री.) चिडविण्याकरितां केलेला तोंडाचा चाळा.
वांकेरी (स्त्री.) एक औषधिवनस्पति.
वाकोरा (पु.) ओरखडा.
वाकोरें (न.) वाफा; पाणी देण्याच्या सोईकरितां पाडलेला शेताचा लहान तुकडा.
वाक्चतुष्टय (सं. न.) परा, पश्यन्ती, मध्यमा व वैखरी या चार वाणी.
वाक्चापल्य (सं. न.) बडबड, वटवट.
वाक्पाटव (सं. न.) वाक्चातुर्य, बोलण्याचें कौशल्य.
वाक्पांडित्य (सं. न.) वक्तृत्व.
वाक्य (सं. न.) विचार पूर्णपणें व्यक्त करणारा शब्दसमुच्चय.

वाख (पु.) धागे, तंतू; (प्रा. स्त्री.) वस्त्राची दशी (अमृ. ७।२६७).
वाखर (प्रा. पु.) वस्तरा.
वाखा (प्रा. पु.) दुःख, पीडा; नाश; संकट; महामारी, पटकी.
वाखाण (प्रा. न.) व्याख्यान, विवरण.
वाखाणणी, वाखाणा (प्रा. स्त्री.) स्तुति.
वाखाणणें (प्रा. क्रि.) चर्चा करणें (सो. हि. सिद्धांत;) स्तुति करणें.
वाग (पु.) ओझें; (स्त्री.) वागणूक.
वांग (प्रा. स्त्री.) सुरमाची पुळी (दा. ३-६-५०); चट्टा; डाग.
वागणूक (स्त्री.) वर्तन, वागण्याची तऱ्हा
वागणें (क्रि.) वर्तन ठेवणें, राहणें.
वागवणें, वागविणें (क्रि.) भार संभाळणें, वर्तन करणें; निभावून घेणें; जोपासना करणें.
वांगारा (पु.) **वागारें** (न.) वाकाचा दोर.
वागुर, वागुरा (सं. स्त्री.) जाळें, पाश.
वागुऱ्या (स्त्री. अने.) चिंध्या, लकतऱ्या.
वागूळ (स्त्री.) वटवाघूळ.
वांगें (सं. वृंताक न.) वायंगण, एक फळभाजी.
वांगेसट (स्त्री.) चंपाषष्ठी.
वागोरा (प्रा. पु.) लगाम.
वाग्जल्पना (सं. स्त्री) वटवट, बडबड
वाग्जाल (सं. न.) पोकळ भपकेदार भाषण.
वाग्दत्त (सं. वि.) दिलें म्हणून म्हटलेलें, शब्दानें दिलेलें.
वाग्दंड (सं. पु.) तोंडी खरडपट्टी; वाक्संयमन.
वाग्दान (सं. न.) शाब्दिक दान.
वाग्देवता (सं. स्त्री,) **वाग्देवी** (सं. स्त्री.) सरस्वती.
वाग्निश्चय (सं. वाङ्निश्चय पु.) लग्नाचा विधिपूर्वक तोंडी करार.
वाग्बाण (सं. पु.) अंतःकरणास झोंबणारे शब्द.
वाग्मी (सं. पु.) वक्ता; वावदूक.

वाग्युद्ध (सं.न.) जोराचें तोंडी भांडण.
वाग्विलास (सं. पु.) शब्दकौतुक.
वाघ (सं व्याघ्र पु.) मार्जार वर्गांतला एक भयंकर हिंस्र वन्य पशु.
वाघण, वाघीण (इं. वॅगन स्त्री) मालाचा डबा, उघडा डबा.
वाघनख (न.) वाघाचें नख; सोन्याच्या कोंदणांत वाघाचें नख बसवून केलेला मुलाचा दागिना; एक हत्यार.
वाघी (स्त्री.) वाघ्याची भंडार ठेवण्याची वाघाच्या कातड्याची पिशवी.
वाघीण (स्त्री.) वाघाची मादी, आगगाडीचा उघडा मालाचा डबा.
वाघूळ (सं. वाग्गुद न.) पाकोळीच्या जातीचा एक प्राणी.
वाघ्या (पु.) खंडोबाला वाहिलेला पुरुष
वाङ्निश्चय (सं. पु. :) वाग्निश्चय पहा.
वाङ्मय (सं. न.) भाषेंतला ग्रंथसमुच्चय, साहित्य.
वॉच (इ. न.) खिशांतलें घड्याळ. **वॉचमेकर**(पु.) घड्याळें नीट करणारा.
वाचक (सं. पु.) वाचणारा; (वि.) दर्शविणारा, त्या अर्थाचा.
वाचणें (सं. वच् क्रि.) पठण करणें.
वांचणें (सं वंचन क्रि.) जगणें, बचावणें.
वाचन (सं. न.) पठणक्रिया; वाचलेले ग्रंथ.
वाचस्पति (सं. पु.) बृहस्पति.
वाचा (सं. स्त्री.) बोलणें; वाणी; वाग्इंद्रिय; सरस्वती; **वाचा फुटणें**—बोलण्याची शक्ति येणें; बोलून उठणें; **वा विटाळणें**-खोटें बोलणें; **वा. बसणें**-स्तब्ध राहणें.
वाचाट (सं. वि.) वाचाळ, बडबड्या.
वाचाळ (सं. वि.) बडबड्या, वावदूक.
वाचाळपंचविशी (स्त्री.) बडबड.
वाचिक (सं. वि.) बोलण्यानें घडलेलें.
वांचून (सं. वंच अ.) शिवाय, खेरीज.
वाच्य (सं. त्रि.) शब्दाचा मूळचा (अर्थ)
वाच्यता (सं. स्त्री.) बोलून दाखविणें; सांगत फिरणें.
वांछा (सं. स्त्री.) इच्छा.

वाजट, वांजट (प्रा. वि.) व्यर्थ वाद घालणारा; वाचाळ; प्रसिद्ध.
वाजटा (प्रा. वि.) वाजणारी.
वाजणें (क्रि.) नाद करणें; (प्रा.) येणें, चिकटणें; आदळणें (भा. १३-२१७)
वाजंतर, वाजंत्र, वाजंत्रें (सं. वादित्र. न.) वाद्य (सनई, सूर, संबळ)
वाजंत्री (पु.) सनई, सूर व संबळ वाजविणारे.
वाजविणें (क्रि.) वाजण्यास लावणें.
वाजागाजा (पु.) बोभाटा, बभ्रा, दणका, प्रसिद्धि.
वाजवी (हिं. वाजब वि.) योग्य, रास्त.
वाजी (सं. पु.) घोडा; (प्रा. पु.) अपवाद; (वि. वे. पु. ७-५१) कंटाळा (रामजो. पृ. ४३);
वांझ, वांझटोळी (सं.वंध्या स्त्री.) संतान न होणारी स्त्री.; (वि.) निष्फळ.
वांझा (पु.) **वांझें** (न.) हिशोबासंबंधानें वांधा, वाद, भानगड.
वांझोटी; वांझोली (स्त्री.) वांझ; वंध्या स्त्री.
वाट (न.) वजन (स्त्री.) रस्ता; वर्तनक्रम, पद्धति; बेंबीजवळचा टणक भाग; परिणाम, शेवट; **चौघांच्या चार वाटा करणें**-दाणादाण करणें; **चारही वाटा मोकळ्या**--सारें जग मोकळें; **वाट मारणें**-वाटेंत लुटणें; **वाटेस जाणें**-खोडी करणें; **वाटेस लावणें**-निरोप देणें; **वाट लावणें**-विल्हेवाट करणें.
वाटखर्च (पु.) **वाटखर्ची** (स्त्री.) प्रवासांत खर्चण्यासाठीं घेतलेले पैसे.
वाटगा (पु.) वाडगा.
वांटणी (स्त्री.) हिस्सा.
वाटणें (क्रि.) भावना होणें, समजणें.
वांटणें (क्रि.) पाट्यावर ठेवून बारीक करणें; पृथक् पृथक् भाग करून देणें; विभागणें.
वांटप (न.) विभागणी.
वाटपाडू, वाटपाड्या, वाटमाऱ्या, वाटवा (हिं. पु.) बटवा.

वाटसरू (पु.) पांथस्थ, मुशाफर; प्रवासी
वांट (पु.) हिस्सा, भाग.
वाटाघाट (स्त्री.) चर्चा, खल.
वाटाड्या (पु.) वाट दाखविणारा, मार्गदर्शक.
वाटाणा (पु.) एक प्रकारचा शेंगांतला दाणा; **वा. च्या अक्षता लावणें**—विनंति अमान्य करणें.
वटाव (प्रा. पु.) मोबदला.
वाटावाट, वाटावाटी (स्त्री.) वाद, चर्चा, खल.
वाटिका, वाटी (सं. स्त्री.) बाग, उपवन
वाटी (स्त्री.) लहान वाडगा; चोपणी; अर्धा नारळ; गुडघ्यावरचें वाटोळें हाड; गुडघी रोग.
वांटेकरी (पु.) हिस्सेदार.
वाटोळा (सं. वर्तुल वि.) गोल;**वाटोळें करणें**—नाश करणें.
वाड (न.) रिकामपण; उंसाचें पीक; (प्रा. पु.) मोकळी जागा; फुरसद, विस्तार, आवरण; (सं. वृद्ध वि.) थोर, पुष्कळ; (अ.) आपोआप.
वाडकर (पु.) वाडीचा मालक.
वाडकरी (पु.) वाडींत राहणारा.
वाडगा (पु.) मोठी वाटी.
वाडगें (न.) परूस, मळा.
वाडवडील (पु.) पूर्वज.
वाडवेळ (प्रा. पु.) उशीर.
वाडा (सं. वाट. पु.) मोठें घर; राजवाडा किंवा श्रीमंताचें घर; गांवाचा भाग.
वाडी (सं. वाटी. स्त्री.) कुंपणानें मर्यादित बागाईत जमीन; गांवाशेजारची लहानशी वस्ती; पिशाचाला अर्पण केलेला नैवेद्य.
वांडें (सं. वाणिज्य. न.) विक्रीचा माल.
वाडकोड (प्रा. न.) मोठी आवड.
वाडेकोडें (प्रा.अ.)कौतुकानें(एक.४१६);
वाडेवाड (प्रा. वि.) मोठमोठी.
वाढ (सं. वृद्धि. स्त्री.) मोठें होणें; वृद्धि आधिक्य; उंसाचा वरचा भाग; (प्रा. वि.) उंच, मोठें.

वाढण (न.) जेवणाऱ्या मंडळीच्या पानांत घालणें; न्हाणवलीसाठीं नेण्याचें मिष्टान्नाचें ताट; हलक्या जातीच्या नोकराचाकरांना घरीं नेण्यासाठीं देण्याचें अन्न.
वाढणें (सं. वृध्. क्रि.) वृद्धि होणें; भोजनाचे वेळीं पानांत घालणें; (कुंकूं) पुसणें; (बांगड्या) फुटणें; (न.) वाढण.
वाढती (स्त्री.) वाढदिवस, वाढदीस (पु.) जन्मदिवस.
वाढपा, वाढप्या (पु.) वाढणारा.
वाढवण (स्त्री.) केरसुणी, खराटा.
वाढवा (पु.) वाढलेला भाग, वाढ.
वाढाविणें (क्रि.) मोठें किंवा पुष्कळ करणें; विस्तारणें; पालनपोषण करणें.
वाढवीस (पु.) वाढदिवस, जन्मदिवस.
वाढा (पु.) वीण, संतति, अवलाद.
वढावा (पु.) वाढ.
वाढी (सं. वृद्धि स्त्री.) उसनें घेतलेलें धान्य परत देतांना व्याज म्हणून दिलेलें अधिक धान्य; **वाढी दिढी**—मूळ घेतलेल्या धान्यावर दीडपट धान्य देण्याचा करार.
वाढीव (प्रा. स्त्री.) कीर्ति; पुरुषार्थ.
वाढून ठेवणें—तयार असणें, वाट पहात असणें, दत्त म्हणून उभें राहणें.
वाढें (न.) उंसाचा वरचा भाग.
वाण (सं. वर्ण. पु.) रंग; माल, जिन्नस; (स्त्री,) न्यून; उणेपणा; (सं. वायन. न.) वायन.
वाणगट (पु.) वाण्याच्याबद्दल तुच्छतादर्शक शब्द.
वाणाजिन्नस (पु.) किराणा माल.
वाणणें (सं. वर्ण क्रि.) वर्णन करणें, स्तुति करणें.
वाणवसा (पु.) व्रत (प्रभा. पृ.२३४)
वाणसवदा (पु.) किराणा जिन्नस.
वाणिज्य (सं. न.) व्यापार, उदीम, सौदागिरी; **वा. पोत** (पु.) व्यापारी मालाचें जहाज.
वाणिणें (क्रि.) वर्णन करणें, स्तुति करणें.

वाणी (सं. स्त्री.) वाचा, भाषण; (सं. पु. वणिक् पु.) वैश्य, किराणा जिनसांचा दुकानदार; (प्रा. स्त्री.) वानगी (तुका. २८४६); वाण, न्यून, तोटा. (अ.) सारखें.

वात (सं. वर्ति. स्त्री.) वत्ती; (सं. पु.) वायु; शरीरांतील एक धातु; तज्जन्य विकार.

वातचक्र (सं. न.) वातावरण; वावटळ.

वातट, वातड (वि.) लवकर न तुटणारें; लोचट.

वातावरण (सं. न.) पृथ्वीच्या भोंवतालचें वायूचें वेष्टन.

वाताहत, वाताहात (सं.वाताहत स्त्री.) फुटाफूट, दाणादाण; नाश.

व्रांति (सं. स्त्री.) ओकारी.

वातुल, वातूळ (सं. वातुल. वि.) वातकारक.

वात्या (सं. स्त्री.) वादळ, वावटळ.

वात्रट (वि.) पाचकळ, चावट, लोचट.

वात्सल्य (सं. न.) पुत्रप्रेम, कौतुक, लाड.

वाद (सं. पु.) चर्चा; भांडण; मत, सिद्धांत; (सं. वात पु.) शरीराची बधिरता.

वादग्रस्त (सं. वि.) भानगडीचें, वादांत पडलेलें.

वादचंचु (सं. वादचंचुर वि.) वाद करण्यांत निष्णात

वादन (सं. न.) वाजविणें.

वादविवाद (सं. पु.) चर्चा, खल, भवतिनभवति.

वादळ (सं. वातृ. न.) तुफान; वायूचा क्षोभ.

वादानुवाद (सं. पु.) तर्कवितर्क.

वादी (सं. पु.) वाद करण्यास उभे राहिलेले; पंडित; वक्ता; फिर्यादी;(स्त्री.) चामड्याची अरुंद व लांब पट्टी.

वाद्य (सं. न.) जें वाजवायचें तें.

वाधणा (पु.) अवधण पहा.

वांधा (पु.) देण्याघेण्याबद्दलचा तंटा किंवा भानगड, वांझा.

वाधी (स्त्री.) वादी, चामड्याची अरुंद व लांब पट्टी.

वान (सं. वर्ण. पु.) वर्ण, रंग.

वानगी (हिं. स्त्री.) पदार्थाच्या रुचीची परीक्षा करून पाहण्यासाठीं त्यांतून घेतलेला थोडा अंश; बालमुखी.

वानणें (सं. वर्ण्. क्रि.) वर्णन करणें.

वानप्रस्थ (सं. पु.) चार आश्रमांपैकीं तिसरा; तपस्वी.

वानर (सं. पु.) काळ्या तोंडाचें माकड.

वानरी (स्त्री.) वानराची मादी.

वानवळा (पु.) धानोळा; मासला; शेतांत प्रथम पिकलेल्या धान्याचा किंवा फळफळावळीचा जो अंश वतनदार, पाटील, देशमुख इ. ना द्यावा लागतो तो.

वानवा (सं. वा न वा पु. स्त्री.) शंका, अनिश्चितता.

वानवसा (प्रा. पु.) **वानिवसें** (न.) माजघर, भोजनशाळा.

वानोळा (पु.) वानवळा पहा.

वाप (सं. पु.) पेरणी.

वापर (सं. व्यापार पु.) उपयोग, वहिवाट

वापरणें (सं. व्यापार क्रि.) उपयोगाला लावणें, माहिती किंवा अभ्यास होणें.

वापस (फा. अ.) परत.

वापसा (प्रा. पु.) पेरण्याजोगी जमीनीची ऊब.

वापी (सं. स्त्री.) विहीर, पायविहीर.

वाफ (सं. बाष्प स्त्री.) पाण्याचें वायुरूप; वापसा शब्द पहा; शुद्धरूप (ज्ञा. १७।२३१); **तोंडाची वाफ दवडणें**–बोलणें निष्फळ होणें.

वाफा (सं.व प्र. पु.) अळें, लहान खाचर.

वाफारा (पु.) वाफेचा शेक.

वांब (पु. स्त्री) बधिरता, जडता; (स्त्री.) एक जलचर प्राणी.

वांबळ, वांबाळ (स्त्री.) आकाश अभ्राच्छादित असून हवेंत गारठा अशा प्रकारची हवेची स्थिति.

वाभारे काढणें–चिंध्या करणें; वाक्ताडन करणें.

वाम (सं. वि.) डावें, उलटें.

वाम (अर. न.) कर्ज.
वाम (पु.) पायांत उठलेला गोळा; एक जलचर प्राणी.
वामकुक्षि (सं. स्त्री.) दुपारच्या भोजनानंतर घेतलेली अल्प निद्रा.
वामनमूर्ति (सं. स्त्री.) ठेंगणी आकृति.
वाय, वाया, वायावीण, वायें (प्रा. अ.) व्यर्थ, खोटें.
वायकरणी (प्रा. अ.) व्यर्थ.
वायकळा (स्त्री.) शरीरांत संधिवातानें होणाऱ्या वेदना.
वायचळ (पु.) वेड, बुद्धिभ्रंश.
वायचळणें (क्रि.) बुद्धिभ्रंश होणें, स्वच्छंदी होणें.
वायचाळा (प्रा. पु.) वेड; भ्रम; व्यर्थ बडबड.
वायदा (अर. पु.) मुदतीविषयींचा करार, वचन.
वायधूळ (सं. वातुल स्त्री.) वावटळ.
वायन (सं. न.) स्त्रियांनीं ब्राह्मणास द्यावयाचें वाण.
वायफळ (वि.) रिकामें, व्यर्थ.
वायबार (पु.) बंदुकींत गोळी न घालतां नुसती दारू घालून काढलेला बार.
वायलें (प्रा. वि.) पृथक्, निराळें.
वायव्य (सं. स्त्री.) उत्तर-पश्चिम दिशा.
वायस (सं. पु.) कावळा.
वायां (अ.) व्यर्थ.
वायु (सं. पु.) वारा, चलित हवा; शरीरातील एक दोष; त्याचे क्षोभानें झालेली विकृति.
वायुचक्र (सं. ना.) वातावरण.
वायुचक्रशास्त्र (सं. न.) हवेचें उष्णतामान बदलणें, वारें वाहणें, पर्जन्य पडणें, वीज चमकणें इ० जे हवेंतील व्यापार त्यांच्यासंबंधाचें विवरण करणारें शास्त्र.
वार (सं. पु.) दिवस; वेळ, विलंब; आठवड्यांतला ठरलेला दिवस; वारसा; (हिं.) घाव, जखम; (स्त्री.) गर्भाचें वेष्टन; तांदूळ सडल्यावर कोंड्यापेक्षां अधिक पडणारें तांदुळाचें प्रमाण; (अ.) वेळां; **वार लावणें**-क्रमाक्रमानें एकेकाकडे ठरलेल्या दिवशीं जेवण्यास जाणें.
वारकरी (पु.) क्षेत्राला किंवा यात्रेला नेमानें ठरलेल्या दिवशीं जाणारा; खेपा घालणारा; दुसऱ्याच्या घरीं वार लावून जेवण्यास जाणारा.
वारचा (अ.) बद्दल, ऐवजीं.
वारंट (इं. न.) पकडण्याबद्दल सरकारी अधिकाऱ्याचा लेखी हुकूम, पकडसमान.
वारण (सं. पु.) हत्ती (न.) निवारण, प्रतिबंध.
वारणें (क्रि.) निवारण करणें, दूर करणें; हाकणें; (चवरी इ०) ढाळणें; मरणें.
वारती (सं. वारत्र. स्त्री.) दोरी, शिडी.
वारनीस (इं. व्हार्निश. न.) रोगण.
वारयुवती (स्त्री.) वेश्या.
वारलें (न.) बहुल्याच्या भोंवतालच्या वहींतलें मडकें.
वारवधू (सं. स्त्री.) वेश्या.
वारंवार (सं.अ.) पुनः पुनः, फिरफिरून.
वारविलासिनी (सं. स्त्री.) वेश्या.
वारस, वारसा (अ. पु.) उत्तराधिकार; वडिलोपार्जित संपत्तीवरचा हक; उत्तराधिकारी.
वारली (पु.) उत्तर कोंकणांतली एक अडाणी जात.
वारा (पु.) वायु; वाऱ्यास उभें न राहणें; **वारा न घेणें, वारा पडूं न देणें**-अलिप्त राहणें; **वारा पडणें**-वारा वाहण्याचें बंद होणें; **वारा वाहील तशी पाठ देणें**-परिस्थिति बदलेल तसें वर्तन बदलणें; **वाऱ्याची मोट बांधणें**-दुर्धर काम करूं पाहणें; **वाऱ्यांशीं भांडणें**-कारण नसतां भांडत सुटणें.
वारांगना (सं. स्त्री.) वेश्या.
वारांगुळें (न.) दाणादाण; फाकाफाक.
वाराणशी, वाराणसी (सं. स्त्री.) श्रीक्षेत्र काशी.
वारावार (स्त्री.) कर्जाची फेड; कामाची व्यवस्था.
वारासार (स्त्री.) व्यवस्था, वारावार.

वारि (सं. न.) पाणी.
वारिज (सं. न.) कमळ.
वारिराशि (सं. पु.) समुद्र.
वारी (स्त्री.) पाळी; खेप; यात्रा; गति; क्रम; देवाच्या नांवावर मागितलेली भिक्षा. (प्रा.) जागा.
वारीं (अ.)–नें; कडून; प्रमाणें;–च्या पार्यी;–त; बद्दल; साठीं.
वारीक (पु.) औरंगाबादेकडे–न्हावी.
वारीस (अर. पु.) वडिलोपार्जित मालमत्ता, तिचा हक्कदार.
वारीसदार (पु.) वारसाचा हक्क मिळालेला.
वारु, वारू (सं. पु.) नामी घोडा.
वारुणी (सं. स्त्री.) मद्य, दारू.
वारूळ (न.) मुंग्यांचें घर; सर्पांची राहण्याची जागा; व्रण; वाळा.
वारें (न.) वारा; पिशाचादिकांचा संचार, उन्माद; गुणाची द्योतक अशी चेहऱ्याची घडण; मनाचा कल; उत्साह; आविर्भाव; **वारें फिरणें**—परिस्थिति बदलणें; **वारें लागणें**—संसर्ग होणें; **अंगावरून वारें जाणें**—अंग लुळें पडणें; **वाऱ्याची मोट बांधणें**–दुर्घट काम करण्यास प्रवृत्त होणें; **वारा वाहील तशी पाठ देणें**—परिस्थित्यनुरूप स्वतःचें वर्तन बदलणें. **वारा पडणें**–वारा वाहण्याचें बंद होणें. **वाऱ्याशीं भांडणें**–कारण नसतां भांडत सुटणें. **वाऱ्यावर वरात**–बेजबाबदारीचें काम.
वार्ता (सं. स्त्री.) बातमी; गोष्ट; दोरी (ज्ञा. १८।६५); (वि.) निवारण करणारा.
वार्ताहर (सं. पु.) जासूद, बातमीदार.
वार्तिक (सं. पु.) बातमी पोंचविणारा; बातमीदार; (न.) स्पष्टीकरण.
वार्धक्य (सं. न.) वृद्धपण.
वार्षिक (सं. वि.) प्रतिवर्षाचें.
वाल (सं. वल्ल पु.) एक धान्य; एक वजन.
वालभ (सं. न.) आवड, प्रेम; तादात्म्य
वाली, वाल्ही (अर. वली पु.) रक्षणकर्ता, मालक; कैवारी.
वालुका (सं. स्त्री.) वाळू.
वाल्हेंदुलें (प्रा. वि.) जिवलग; अपूर्व.
वाव (प्रा. वि.) व्यर्थ, निष्फळ.
वांव (सं. व्याम पु.) जागा, थारा, प्रवेश; वारा; आश्वास, विसावा; (स्त्री.) चार हात लांबीचें माप.
वावगा (वि.) हलका, निरुपयोगी.
वावटळ, वावटूळ (स्त्री.) चक्रवात.
वावडा (वि.) वातुल, प्रतिकूल.
वावडी (स्त्री.) पतंग.
वावडें (सं. व्यावृत्तक वि.) कुपथ्य, अयोग्य, हानिकर.
वावदूक (सं. वि.) वाचाल, बहुभाषी.
वावधन, वावधाण (न.) **वावधूळ** (स्त्री.) जोराचा वारा, चक्रवात.
वावर (न.) शेत, मळा, कुरण; (सं. व्यापार. पु.) वहिवाट, उपयोग.
वावरणें (क्रि.) हिंडणें, फिरणें, काम करणें.
वावरिजेणें (क्रि.) वावरणें (अमृता. ५।६३)
वावसळणें (क्रि.) वेड लागणें.
वावसो, वावसें (प्रा. वि.) निष्फळ, व्यर्थ.
वाशोळें, वाशेरें, वासट (वि.) दुर्गंधियुक्त.
वास (सं. पु.) गंध; हिंग; राहणें, वस्ती; वस्त्र; वाट; मार्ग; सोय.
वासकट, वासट (सं. वास. वि.) दुर्गंधियुक्त.
वासणें (सं. व्यास् क्रि.) उघडणें, ताणणें, फाडणें.
वासंतिक (सं.वि.) वसंतऋतुसंबंधाचा.
वासना (सं. स्त्री.) इच्छा, आवड.
वासपणें (प्रा. क्रि.) बडबडणें.
वासर (सं. पु.) दिवस.
वासरमणि (सं. पु.) सूर्य.
वासरूं (सं. वत्स. न.) पोर, बच्चें; **वासरांत लंगडी गाय शहाणी**—जेथें सगळेच अडाणी तेथें थोडासा

शहाणा मोठया योग्यतेचा समजला जातो.
वासलात (अर. स्त्री.) उत्पन्न, उत्पन्नाचा हिशेब; काम, खटला; निकाल, फैसला.
वासव (सं. पु.) इंद्र.
वासा, वांसा (सं. वंश पु.) मोठा वेळू, बारीक खांब. **खालुच्या घरचे वासे मोजणें**–कृतघ्नपणा करणें.
वासी (सं. पु.) राहणारा; (प्रा. वि.) व्यर्थ.
वासुकि (सं. पु.) सर्पांचा राजा.
वासुदेव (सं. पु.) श्रीकृष्ण; मोरांच्या पिसांची उंच टोपी घालून भिक्षा मागणारी एक जात.
वास्तपुस्त (हिं. पूछापाछा. स्त्री.) चौकशी.
वास्तविक (सं. वि.) खरें, न्यायाचें, योग्य.
वास्तव्य (सं. न.) राहणें; वसति.
वास्तु (सं. न.) घर, राहण्याची जागा.
वास्तुविद्या (सं.स्त्री.) गृहनिर्माणशास्त्र.
वास्तुशांत (सं. वास्तुशांति. स्त्री.) नवीन घरात राहण्यापूर्वी करण्याचा एक धार्मिक विधि.
वाहणें (क्रि.) ओझें नेणें; (शेती) करणें; चढविणें; अर्पण करणें; प्रवाह चालणें; (प्रा.) बाळगणें, घेणें, वागवणें (दा. १।६।२०)
वाहता (वि.) वाहत असलेला, चालू.
वाहती गंगा–चालू असलेलें काम: **वाहत्या गंगेत हात धुऊन घेणें**–अनुकूल परिस्थिति आहे तोंपर्यंत तिच्यापासून होणारा साहजिक फायदा करून घेणें.
वाहता रस्ता–रहदारीचा रस्ता.
वाहतुक, वाहतूक (स्त्री.) रहदारी.
वाहन (सं. न.) नेणें; प्रवास–साधन; उखळ.
वाहवा (फा. अ.) शाबास; (स्त्री.) तारीफ, प्रशंसा.
वाहळ, वाहाळ (प्रा. पु.) ओढा.
वाहाण (स्त्री.) चर्मपादुका; ओढा,झरा.
वाहाळी (स्त्री.) शिकार.
वाहिनी (सं. वि.) वाहणारी; (सं. स्त्री.) सेना.
वाही (सं.वि.) वाहणारा; वाहून नेणारा.
वाहीत (वि.) वाहण्यांत (लागवडीखालीं) असलेली (जमीन.)
वाहाळ (वि.) लागवडींतली.
वाळका, वाळकुडा(वि.)वाळलेला,कृश.
वाळणें (क्रि.) सुकणें; कृश होणें;रोडणें.
वाळंबा (पु.) वाळवी, उधइ.
वाळवंट, वाळवट, वाळुवट (न.) वाळूचें मैदान.
वाळवण (स्त्री.) सुकणावळ, झीज.
वाळविणें (क्रि.) सुकविणें.
वाळवी (सं. वाल्मीक स्त्री.) उधई.
वाळा (सं. वल्लुक. पु.) एक सुगंधि तृण, त्याचीं मुळें; (सं. वालक. पु.) पायांतलें एक भूषण.
वाळीत (वि.) बहिष्कृत; जातीबाहेर टाकलेला.
वाळुवंट (न.) वाळवंट.
वाळू (सं. वालुका. स्त्री.) कंकर, लहान खडे, जाड रेती.
वाळूक (सं. वालुक न.) लहान काकडी
विकट (सं. वि.) भयंकर, कुरूप.
विकणें (सं. विक्री. क्रि.) माल घेऊन देणें.
विकत श्राद्ध घेणें–नसतें लचांड मागें लावून घेणें.
विकरा (पु.) **विकरी** (स्त्री.) विक्री. विक्रीचें उत्पन्न.
विकर्तन (सं. पु.) सूर्य.
विकर्षण (सं. न.) ओढणें.
विकल (सं. वि.) असमर्थ, विव्हल, असंपूर्ण.
विकला (सं.स्त्री.) कलेचा साठावा अंश.
विकल्प (सं. पु) संशय, भ्रम.
विकसणें (क्रि.) उमलणें, खुलणें.
विकसित (सं. वि.) उमललेलें.
विकळणें (क्रि.) भ्रम होणें; फोडणें.
विकाऊ (वि.) विकावयाचा, विकण्यासाठीं मांडलेला.

विकार (सं. पु.) विकृति, फेरफार, अस्वास्थ्य, दोष; रोग; (प्रा.) विस्तार, भेद (ज्ञा. १५-५२१)
विकारी (सं. वि.) विकार करणारें; विकारयुक्त; परिवर्तनशील; बदलणारें.
विकाल (सं. पु.) अपराण्ह.
विकाश, विकास (सं. पु.) उमलणें.
विकासी (सं. पु.) प्रफुल्लित करणारें किंवा होणारें.
विकिरण (सं. न.) पसरणें, फैलाविणें.
विकिरणें (सं. विकृ. क्रि.) उडविणें, पसरणें.
विकीर्ण (सं. वि.) विखुरलेलें.
विकृत (सं. वि.) बदललेला, बिघडलेला
विकृति (सं. स्त्री.) बदल; बिघाड; तिटकारा.
विकोप (सं. पु.) अतिराग; **वि. स** जाणें–बिघडण्याची सीमा होणें.
विक्या (वि.) विकणारा.
विक्रम (सं. पु.) पराक्रम; उज्जनीचा एक शककर्ता राजा.
विक्रमसंवत (न.) विक्रमादित्य राजानें इ. स. पूर्वी ५७ व्या वर्षी सुरू केलेला स्वतःच्या नांवाचा शक; हा उत्तरहिंदुस्थानांत सर्वत्र प्रचलित आहे.
विक्रय (सं. पु.) विक्री.
विक्रांत (सं. वि.) प्रतापशाली; पराक्रमी.
विक्राळ (सं. विकराल. वि.) भयंकर.
विक्रिया (सं. स्त्री.) बदल, विकार; चित्तक्षोभ.
विक्री (सं. विक्रय. स्त्री.) विकरा, विकणें.
विक्रीडित (सं. न.) लीला; खेळ.
विक्रीत (सं. वि.) विकलेलें.
विक्रेता (सं. पु.) विकणारा.
विख (सं. विष. न.) जहर, विष.
विखर (वि.) विषारी (ना. १७०७);
विखरणें, विखुरणें (क्रि.) अस्ताव्यस्त करणें, पसरणें.
विखार (सं. विषार. पु.) विषारी सर्प.
विखीं (सं. अ. अ.) विषयीं.
विखुरणें (क्रि.) विखरणें, तळमळणें.
विखो (सं. विषय. पु.) विषय.
विखख (सं. विष. वि.) विषासारखें कडू.
विख्यात (सं. वि.) प्रसिद्ध, कीर्तिमान्.
विख्याति (सं. स्त्री.) प्रसिद्धि, कीर्ति.
विख्यापन (सं. न.) स्पष्टीकरण, जाहीर करणें.
विगर्हणा (सं. स्त्री.) निंदा, तिरस्कार.
विगलित (सं. वि.) नष्ट; ढिलें; गळालेलें.
विगुण (सं. वि.) गुणहीन.
विग्रह (सं. पु.) भांडण, युद्ध; देह; व्याकरणांत—समासांतर्गत शब्दांचा संबंध व्यक्त करून दाखविण्याची रीत.
विघडणें (प्रा. क्रि.) नाश करणें, मोडणें, विघाड करणें; वियोग करणें.
विघरणें (क्रि.) पातळ होणें.
विघात (सं. पु.) नाश, तडाखा, निवेध; विघ्न.
विघातक (सं. वि.) नाशकारक.
विघ्न (सं. न.) प्रतिबंध, अडचण.
विघ्ननाशक, विघ्ननाशन, विघ्नराज, विघ्नहर्ता (सं. पु.) गणपति.
विघ्नसंतोषी (सं. वि.) दुसऱ्याच्या कामांत विघ्न आलेलें पाहून संतोष मानणारा.
विचकट (वि.) अश्लील.
विचकटणें (क्रि.) उचकटणें, पसरणें, चिवडणें.
विचकणें (सं. विकोचन क्रि.) उघडणें, फाडणें; दांत काढणें (उपहासार्थी)
विचका (पु.) घोटाळा, गोंधळ.
विचकुरणें (क्रि.) बोचकारणें, चिमटे घेणें.
विचकुरा, विचकोरा (पु.) बोचकरा, ओरखडा, चिमटी घेणें.
विचरणें (सं. विचर क्रि.) हिंडणें.
विंचरणें (क्रि.) जटा सोडणें, गुंतलेले केस फणीनें मोकळें करणें; पिंजणें.
विचक्षणा (सं. स्त्री.) बारकाईची परीक्षा, फोड, स्पष्टीकरण.
विचार (सं. पु.) मनोव्यापार; चर्चा; मनन; तर्क; कल्पना; युक्तायुक्तता पाहणें; मर्यादा.

विचारणा (सं. स्त्री.) शोध, चौकशी; चिंता.
विचारणीय (सं. वि.) तपास करण्यास योग्य; विचारण्यास योग्य.
विचारणें (क्रि.) प्रश्न करणें; परामर्श किंवा समाचार घेणें;(प्रा.)चिंतन करणें.
विचारपूस (स्त्री.) चौकशी, परामर्श.
विचारवंत,विचारवान्, विचारशील (सं. वि..) सुज्ञ, विचार करणारा.
विचारक्षम (सं. वि.) विचार करण्यास योग्य.
विचारी (सं. वि.) सुज्ञ, विचारवंत.
विचिकित्सा (सं. स्त्री.) शंका, तत्व-निर्णय.
विचित्र (सं. वि.) नाना तऱ्हेचा, आश्चर्यकारक; एक अर्थालंकार.
विचित्रता (सं. स्त्री.) रमणीयता, सौंदर्य; विचित्रपणा, नानावर्णयुक्तता, विस्मयकारिता.
विचिंतित (सं. वि.) चांगलें मनन केलेलें.
विचित्रित (सं. वि.) विचित्र.
वीची (सं. स्त्री.) लाट, तरंग.
विंचू (सं. वृश्चिक पु.) नांगीनें दंश करणारा एक विषारी प्राणी.
विचूक (वि.) भलभलतें, असंबद्ध.
विचेतन (सं. वि.) बेशुद्ध.
विचेष्टित (सं. न.) कार्य, कृत्य;हावभाव
विच्छिन्न (सं. वि.) छिन्नभिन्न झालेला, भंग पावलेला.
विच्छेद (सं. पु.) खंड; लोप; ताटातूट.
विंजण (प्रा. पु.) वारा.
विंजणा (सं. व्यजन. पु.) पंखा.
विंजणें (प्रा. क्रि.) वारा घालणें.
विंजन (सं. व्यजन. पु.) पंखा.
विजन (सं. वि.) ओसाड.
विजय (सं. पु.) जय; अर्जुन; देवांचा एक द्वारपाळ.
विजयादशमी (सं. स्त्री.) दसरा (अश्विन शु. १०)
विजयी (सं. वि.) यशस्वी, जय पावलेला.
विजवटा (वि.) द्वाड, व्रात्य.
विजातीय (सं. वि.) भिन्न जातीचा; विलक्षण.
विजार (फा. स्त्री.) पायजमा.
विजोड (वि.) न जुळणारें, कमजास्त, विषम.
विझणें (क्रि.) शांत होणें, मावळणें, नाहींसा होणें.
विंझण, विंझणा (सं. व्यजन.पु.)पंखा.
विट (सं. पु.) धूर्त; ठक; जार (वेणा. सीता. २८)
विटकर (स्त्री.) विटेचा तुकडा, टोला.
विटकूर (स्त्री. न.) विटेचा तुकडा.
विटणें (क्रि.) मळणें, मंद होणें; कंटाळणें; (अन्न) आंबणें.
विटप (सं. पु.) वृक्ष, झाड.
विटंब (सं. पु.) विटंबना, नाश.
विटंबना (सं. विडंबना. स्त्री.) अप्रतिष्ठा; फटफजीती.
विटाळ (पु.) अस्पृश्याचा स्पर्श; स्त्रियांचा मासिक ऋतु; (प्रा.) दोष.
विटाळ (सं. इष्टकालय.न.) विटा पाडण्याचा सांचा.
विटाळणें (क्रि.) विटाळ करणें किंवा होणें.
विटाळशी (स्त्री.) रजस्वला.
विटी (स्त्री.) दांडूनें टोला मारून चेंडूसारखा फेकतात तो लाकडाचा दोन्ही बाजूंनीं निमुळता लांबट तुकडा.
विटीदांडू (पु.) मुलांचा एक खेळ.
विट्ट (पु.) अतिशय वीट; फटफजीती.
विठ्ठल (सं. वित् ठ ल. पु.) अज्ञानांचा पोशिंदा किंवा कैवारी विठोबा.
विठ्ठलसवाष्ण (स्त्री.) विधवा.
विडंबन (सं. न.) **विडंबना** (स्त्री.) फजीती.
विडा (सं. विटिका. पु.) तांबूल; **विडा उचलणें**–प्रतिज्ञा करणें; **विडा देणें**–निरोप देणें.
विडी (प्रा. स्त्री.)तंबाखूचा सुट्टा; शेंबी; वलय, कडें.
विणकर (स्त्री.) वीण, विणण्याची तऱ्हा; विणणारा, साळी.
विणकरी (पु.) विणणारा, साळी.

विणणें (सं वे. क्रि) गुंथून तयार करणें.
विणें (सं. वि. क्रि.) प्रसवणें, जन्म देणें (अ.) विना, वांचून.
वितंड (सं, वितङ्, वि.) अघटित; विशाळ; मोठें (दा. १।२।१०)
वितंडवाद (सं. पु.) खोटा वादविवाद, हट्टानें आ ला खोटा पक्ष स्थापणें.
वितंडा (सं. स्त्री.) खोटा वादविवाद.
वितणें, वीतणें (प्रा. क्रि.) घडणें
वितत (सं. वि.) पसरलेलें.
वितरण (सं. न.) देणगी
वितरणें (सं. क्रि.) देणें.
वितर्क (सं. पु.) अनुमान, अंदाज.
वितल (सं. न.) सप्त पाताळ पैकीं एक.
वितळणें (क्रि.) पाघळणें, द्रवणें.
वितान (सं. न.) आकाश, छत.
वितिपात (पु.)व्यतिपात पहा
वितुष्ट (सं. न.) वाकडें, भांडण.
वितुळणें (प्रा. क्रि.) वितळणें, मावळणें
वित्त (सं. न.) धन; (वि.) जाणलेलें.
वित्पत्ति (सं. व्युत्पत्ति. स्त्री.) अर्थज्ञान; शास्त्रपठण.
वित्तेषणा (सं. स्त्री.) धनलोभ.
विथरणें (क्रि.) बेताल वागणें.
विद् (सं. पु.) जाणता पुरुष, ज्ञानी.
विदग्ध (सं. वि.) अर्धवट शिजलेलें; चतुर, सुंदर; ललित.
विदरें, विद्रें (प्रा. वि.) कुरूप.
विंदाण, विंदान (प्रा. न.) चातुर्य, कौशल्य; निग्रह; लक्षण.
विदारक (सं. वि.) चिरणारा, फाडणारा.
विदारण (सं. न.), **विदारणा** (स्त्री.) फाडणें, वध, कत्तल.
विदारणें (क्रि.) फाडणें, वधणें.
विदित (सं. वि.) ज्ञात, प्रख्यात.
विदिशा (सं. स्त्री.) कोपऱ्यांतल्या दिशा (ईशान्य, अग्नेय, नैर्ऋत्य आणि वायव्य).
विदीर्ण (सं. वि.) फाडलेलें, भग्न.
विदुर (सं. वि.) शहाणा; (पु.)अनौरस संतति.
विदुषी (सं. स्त्री.) विद्वान् स्त्री.
विदूषक (सं.पु.) नाटकांत–थट्टेखोर पात्र.
विदेश (सं. पु.) परदेश.
विदेशी (सं. स्त्री.) परदेशचा.
विदेही (सं. वि.) देहाभिमान सुटलेला.
विद्यमान (सं. वि.) हल्लीं असलेलें.
विद्यमानें (अ.) देखत; कडून, मार्फत.
विद्या (सं. स्त्री.) ज्ञान, ब्रह्मज्ञान; पुरवर्णीत. चौदा विद्या शब्द पहा.
विद्याधर (सं. पु.) स्वर्गातल्या उपदेवांचा एक वर्ग.
विद्यापीठ (सं. न.) विद्येचें आगर किंवा मुख्य स्थान, युनिव्हर्सिटी.
विद्याभ्यास (सं. पु.) शिक्षण.
विद्यार्थी (सं.पु.) शिष्य; विद्या शिकणारा.
विद्यालय (सं. पु. न.) शाळा.
विद्युत् (सं. स्त्री.) वीज.
विद्युन्माला (सं. स्त्री.) एक समवृत्त; याच चरणांत चार अक्षरें व म म ग ग हे गण असतात.
विद्युल्लता (सं.स्त्री.) नागमोडी वीज, वीज.
विद्योत (सं. पु.) प्रभा, तेज.
विद्रा, विद्रूप (सं. विरूप. पु.) कुरूप.
विद्रुम (सं. न.) पोवळें.
विद्रोह (सं. पु.) शत्रुत्व.
विद्वत्ता (सं. स्त्री.) पांडित्य.
विद्वान् (सं. पु.) पंडित, ज्ञाता.
विद्वेषक, विद्वेषी (सं. कि.) अत्यंत द्वेष करणारा, अत्यंत विरोधी.
विध (सं. पु.) प्रकार.
विंधणें (सं. विध् क्रि.)भोक पाडणें, टोंचणें; (न.) एक प्रकारचें किंकरें.
विधर्मी (सं. वि.) अधर्मानें वागणारा.
विधवा (सं. स्त्री.) गतभर्तृका, नवरा मेलेली स्त्री.
विधवाट (स्त्री.) फडशा.
विधाता (सं. पु.) निर्माणकर्ता, ब्रह्मदेव.
विधान (सं. न.) आचरणें; पद्धत; कृत्य; आज्ञा; एखाद्यास उद्देशून सांगितलेलें.
विधायक (सं. वि.) प्रत्यक्ष कृतीचा.
विधि (सं. पु.) कृत्य, क्रिया; पद्धत; धर्मनियम; ब्रह्मदेव.

विधिनिषेध (सं. पु.) अमुक करावें किंवा करूं नये याविषयींचे नियम.
विधिपूर्वक (अ.) नियमानुसार, यथासांग.
विधियुक्त (सं. वि.) यथाशास्त्र केलेलें.
विधु (सं. पु.) चंद्र.
विधुर (सं. पु.) पत्नी मेलेला पुरुष, गतस्त्रीक.
विधेय (सं. न.) कर्तव्य; व्याकरणांत–वाक्यांत उद्देशाविषयीं जें सांगितलें असतें तें.
विंध्य (सं. पु.) विंध्याद्रि.
विध्यर्थ (सं. पु.) व्याकरणांत–वाक्यांत कर्तव्य, शक्यता, आश्चर्य, उद्देश इ. अर्थ ज्यानें ग्राह्य होतो तो अर्थ.
विध्वंस (सं. पु.) नाश.
विध्वंसक (सं. वि.) नाश करणारा.
विध्वंसणें (क्रि.) नाश करणें.
विन, विना (प्रा. अ.) वांचून.
विनटणें (क्रि.) तल्लीन होणें; खेळणें.
विनत (सं. वि.) नम्र, वांकलेला.
विनति (सं. स्त्री.) नम्रता; विज्ञापना.
विनंति (सं. स्त्री.) प्रार्थना, अर्ज.
विनय (सं. पु) नम्रता.
विनयशील, विनयी (सं. वि.) नम्र.
विनवणें (क्रि.) प्रार्थना) करणें, आर्जव करणें.
विना (सं. अ.) वांचून, शिवाय.
विनाकारण (अ.) निष्कारण, व्यर्थ.
विनायक (सं. पु.) गणपति.
विनाश (सं. पु.) पूर्ण नाश.
विनाशी (सं. वि.) नाश करणारें; नाश पावणारें.
विनिमय (सं. पु.) अदलाबदल.
विनियोग (सं. पु.) योजना, नेमणूक; खर्च; उपयोग.
विनीत (सं. वि.) सुशिक्षित, सभ्य, नम्र.
विनोद (सं. पु.) थट्टा, कौतुक, करमणूक.
विनोदी (सं. वि.) गमती, थट्टेखोर.
विन्मुख (सं. विमुख. वि.)तोंड फिरविलेला; प्रतिकूळ; रिकामा.

विन्यास (सं. पु.) ठेवण, रचना.
विपट (प्रा. न.) वैषम्य.
विपत्ति, विपद, विपदा (सं. स्त्री.) आपत्ति, संकट.
विपन्न (सं. वि.) संकटांत पडलेला.
विपरीत (सं. वि.) उलट; विरुद्ध.
विपर्यय, विपर्यास (सं. पु.) विपरीतपणा; बदल, रूपांतर.
विपल, विपळ (सं. न.) पळाचा साठावा अंश.
विपक्ष (सं. पु.) शत्रु, विरुद्ध बाजू.
विपाक (सं. पु.) परिणाम, शेवट.
विपायें (प्रा. अ.) आपोआप, सहज, कदाचित्.
विपिन (सं न.) अरण्य.
विपुल (सं. वि) पुष्कळ.
विपुलता (सं, स्त्री) रेलचेल, समृद्धि.
विप्र (सं, पु) ब्राह्मण.
विफल (सं. वि.) व्यर्थ, निष्फळ.
विबुध (सं.पु.) पंडित, शहाणा; देव, चंद्र.
विभक्त (सं. वि.) वेगळा झालेला; पृथक्.
विभक्ति (सं. स्त्री.) नामास व सर्वनामास जो विकार झाल्यानें त्यांचा वाक्यांतील इतर शब्दांशीं असलेला संबंध समजतो तो.
विभव (सं. पु.) ऐश्वर्य, संपत्ति.
विभाग (सं.पु.) भाग, हिस्सा, पोटभाग
विभाज्य (सं. पु.) अंकगणितांत–दुसऱ्या संख्येला निःशेष भागणारी संख्या.
विभावना (सं. स्त्री.) कल्पना, तर्क; अनुभव; दर्शन.
विभू (सं. व्यूह. पु.) व्यूह; बालंट; कारस्थान.
विभूति (सं. स्त्री.) कल्याण; तेज; ऐश्वर्य; भस्म; अष्टसिद्धि; लोकोत्तर पुरुष.
विभूषित (सं. वि.) अलंकृत.
विभ्रम (सं. पु.) चूक; भ्रमण; गोंधळ; स्त्रियांचा विलास.
विमल (सं. वि.) स्वच्छ, निर्मळ.
विमा (हिं. बिमा. पु.) एकाद्या माणसास किंवा कंपनीस ठराविक रकम देत गेल्यास जिवास किंवा वस्तूस होणारें

नुकसान त्यानें किंवा तिनें भरून द्यावें असा करार.
विमाता (सं. स्त्री.) सावत्र आई.
विमान (सं. न.) आकाशयान.
विमुक्त (सं. वि.) मोकळा सुटलेला.
विमोचन (सं. न.) मुक्ति, सुटका.
वियुक्त (सं.वि.) निराळा झालेला, विरहित.
वियोग (सं. पु.) ताटातूट.
विरक्त (सं. वि.) विदेही, उदासीन.
विरक्ति (सं. स्त्री.) वैराग्य.
विरखुडी (स्त्री.) रेघ.
विरंगुळा (प्रा. पु.) करमणूक.
विरघळणें (क्रि.) द्रवणें, पाघळणें.
विरचित (सं. वि.) जुळविलेलें, रचलेलें
विरंची (सं. पु.) ब्रह्मदेव.
विरज (सं. वि.) निर्मळ.
विरजण (न.) दुधाचें दहीं करण्यासाठीं त्यांत घातलेला आंबट पदार्थ; विरजलेलें दूध; सद्गुणाला कलंक लावणारी गोष्ट. वि. पडणें—विरस होणें.
विरजणें (क्रि.) दुधाला विरजण लावणें; दहीं होणें.
विरणें (क्रि.) द्रवणें, जीर्ण होणें.
विरत (सं. वि.) निवृत्त, विन्मुख.
विरधाळें (न.) वृद्धि, सुएर.
विरपणें (क्रि.) शेताची निंदणी करणें.
विरंवणें, विरमणें (सं.क्रि.) ओशाळणें; विश्रांति घेणें.
विरल, विरळ (सं. वि.) दूरदूर; झिरझिरीत; दुर्मिळ (अ.) क्वचित्.
विरलागत (सं. वि.) क्वचित् घडणारें.
विरविरीत (वि.) झिरझिरीत.
विरस (वि.) नीरस; (पु.) मनोभंग.
विरह (सं. पु.) वियोगजन्य दुःख.
विरहित (सं. वि.) हीन, शून्य.
विरळा (वि.) दुर्मिळ (अ.) क्वचित्.
विराग (सं. पु.) विरक्ति, वैराग्य.
विराजणें (क्रि.) शोभणें.
विराजमान (सं. वि.) शोभिवंत.
विराजित (सं. वि.) शोभिवंत झालेलें.
विराट (सं. पु.) सर्वव्यापी पुरुष, भगवान्; (वि.) भव्य, प्रचंड.
विराम (सं. पु.) विश्रांति, थांबणें.
विरिंचि (सं. पु.) ब्रह्मदेव.
विरी (सं. वीर्य. स्त्री.) बळ, सामर्थ्य; सत्त्वांश.
विरुद्ध (सं. वि.) उलट, प्रतिकूळ.
विरूढणें (प्रा. क्रि.) विस्तार पावणें (एक. १९५५); रुजणें.
विरूप (सं. वि.) कुरूप, विद्रूप.
विरूपाक्ष (सं. पु.) शंकर.
विरेचन (सं. न.) मलशुद्धि, मलाचें निःसरण.
विरोध (सं.पु.) प्रतिकूळता; विरुद्धभाव; हरकत.
विरोधी (सं. वि.) प्रतिकूळ, विरुद्ध जाणारा.
विलग (वि.) असंबद्ध, अलिप्त.
विलग्न (सं. वि.) चिकटलेलें, संलग्न.
विलपणें (सं. विलप. क्रि.) शोक करणें.
विलंब (सं. पु.) उशीर, अवकाश.
विलय (सं. पु.) नाश.
विलसणें (सं. विलस. क्रि.) शोभणें, चकाकणें.
विलक्षण (सं. वि.) असामान्य, चमत्कारिक; (प्रा.) विरुद्ध (भा. २०-४१)
विलाप (सं. पु.) शोक, दुःख.
विलायत (अर. स्त्री.) मूळचा देश, आपला देश; परदेश, युरोपखंड.
विलास (सं. पु.) क्रीडा, शृंगार-चेष्टा; चैन.
विलासी (सं. वि.) विषयासक्त; गुलहौशी; सुखमग्न.
विलेपन (सं. न.) उटी लावणें; उटी.
विलोकणें (क्रि.) पाहणें.
विलोकन (सं. न.) अवलोकन, पाहणें.
विलोम (सं. वि.) विपरीत, उलटें.
विलोल (सं. वि.) चंचल.
विल्लत (वि.) खोडकर, दुर्गुणी.
विल्हा (अर. स्त्री.) वर्ग, भाग; **विल्हेस लावणें**—व्यवस्था लावणें.
विल्हेवाट (स्त्री.) उधळपट्टी, फडशा.
विल्हेवार (अ.) वर्गवारीनें.

विवंच, विवंचना (सं. स्त्री.) काळजी विचार; चिंता.
विवर (सं. न.) छिद्र, बोळ, पोकळी.
विवरण (सं. न.) स्पष्टीकरण, सविस्तर निरूपण.
विवर्त (सं. पु.) बदल, रूपांतर; भोंवरा,
विवर्तन (सं. न.) भ्रमण.
विवशी (स्त्री.) खाष्ट देवता, जखीण.
विवस्वान् (सं. पु.) सूर्य.
विवळणें (क्रि.) तळमळणें; (प्रा.) स्पष्ट करणें; विस्तारणें समजणें; प्रकाशणें.
विवक्षा (सं. स्त्री.) बोलण्याची इच्छा.
विवक्षित (सं. वि.) उद्दिष्ट, नेमका.
विवाद (सं. पु.) चर्चा; वाद.
विवाह (सं. पु.) लग्न.
विवाहित (सं. वि.) लग्न झालेला.
विविक्त (सं. वि.) एकांत.
विविध (सं. वि.) नाना प्रकारचें.
विवेक (सं. पु.) सारासार विचार.
विवेकी (सं, पु.) विचारी, समंजस.
विवेचन (सं. न.) स्पष्टीकरण.
विशद (सं. पु.) स्वच्छ, स्पष्ट.
विशाखा (स्त्री.) एक नक्षत्र.
विशांपति (सं. पु.) राजा.
विशारद (सं. वि.) हुशार, प्रवीण.
विशाल, विशाळ (सं.वि.) प्रचंड, भव्य.
विशिख (सं. पु.) बाण.
विशिष्ट (सं. वि.) लक्षणयुक्त; ठराविक, नेमका; निराळा.
विशिष्टगुरुत्व (सं. न.) एखादा पदार्थ आणि पाणी हीं सारख्या आकाराचीं घेऊन त्यांचें वजन केलें असतां त्या पदार्थाचें वजन पाण्याच्या जितकेंपट भरतें तितकी पट.
विशी (स्त्री.) वीस वर्षांचें वय.
विशी एकोणिशी—किंचित् चढउतार.
विशुद्ध (सं. वि.) निर्मळ, पवित्र.
विशेष (सं. वि.) अधिक, असामान्य. (पु.) अधिकता; श्रेष्ठता.
विशेषण (सं. न.) व्याकरणांत—नामाचा गुण अथवा संख्या दाखविणारा शब्द.
विशेषणें (प्रा. क्रि.) वर्णन करणें.
विशेषतः (सं. अ.) मुख्यत्वें करून.
विशेषनाम (सं. पु.) व्याकरणांत— ज्या नामानें एका विशेष वस्तूचा, प्राण्याचा, किंवा समूहाचा बोध होतो तें नाम.
विशेषेंकरून (अ.) विशेषतः
विशेष्य (सं. न) व्याकरणांत—ज्या नामाची व्याप्ति विशेषणाच्या योगानें मर्यादित होते तें नाम.
विशो (प्रा. पु.) विषय.
विशोधित (सं. वि.) शुद्ध केलेलें.
विश्रांति (सं. स्त्री.) विसावा, आराम.
विश्राम (सं. पु.) विश्रांति, विसावा.
विश्रुत (सं. वि.) प्रख्यात, प्रसिद्ध.
विश्लेष (सं. पु.) वियोग, दुःख.
विश्व (सं. न.) जग, सृष्टि.
विश्वकर्मा (सं. पु.) देवांचा कारागीर.
विश्वतोमुखीं (अ.) सर्वांच्या तोंडीं.
विश्वविद्यालय (सं. वि.) युनिव्हर्सिटी, विद्यापीठ.
विश्वसनीय (सं. वि.) खात्रीलायक.
विश्वस्त (सं. वि.) विश्वास ठेवून राहिलेला.
विश्वा, विस्वा (पु.) रतीच्या वासाव्या अंशाइतकें वजन; विसावा भाग.
विश्वास (सं. पु.) भरंवसा, श्रद्धा.
विश्वासघात (सं. पु.) विश्वास दाखवून फसविणें; दगलबाजी.
विश्वासणें (सं. विश्वस्. क्रि.) विश्वास ठेवणें, अवलंबून राहणें.
विश्वासनिधि (सं. पु.) अतिशय विश्वासांतला मनुष्य.
विश्वासुक, विश्वासू (वि.) विश्वासास पात्र, प्रामाणिक.
विष (सं. न.) जहर, विख.
विषई (अ.) विषयीं.
विषकंठ (सं. पु.) शंकर.
विषण्ण (सं. वि.) खिन्न.
विषप्रयोग (सं. पु.) विष घालणें.
विषम (सं. वि.) तुल्य किंवा सम नसलेलें; उंच सखल; वांकडें; व्यस्त; कठीण.
विषमज्वर (सं.पु.) एक मुदतीचा ताप.

विषय (सं. पु.) इंद्रियगोचर वस्तु; भोग्य वस्तु; पदार्थ; टप्पा, आटोका; उद्देश, हेतु; प्रकरण, गोष्ट, मुद्दा; बाब; द्रव्य; संबंध; स्थान, प्रदेश.
विषयवासना (सं. स्त्री.) भोग्य वस्तूंच्या सेवनाची इच्छा.
विषयसुख (सं. न.) भोग्य वस्तूंच्या उपभोगापासून मिळणारें सुख.
विषयी (सं. वि.) विषयासक्त.
विषयीं (अ.) संबंधानें.
विषाण (सं. न.) शिंग.
विषाद (सं.पु.) खेद; दुःख; उत्साहभंग.
विषारी (सं. वि.) विषयुक्त.
विषुववृत्त (सं. न.) पृथ्वीच्या दोन्ही ध्रुवांपासून सारख्या अंतरावर तिच्या पृष्ठभागावर काढलेलें कल्पित रेषावर्तुळ.
विषो (प्रा. पु.) विषय.
विष्टप (सं. पु.) देव.
विष्टर (सं. पु.) दर्भासन.
विष्ठा (सं. स्त्री.) मळ, गू.
विष्णु (सं. पु.) तीन मुख्य देवांपैकीं एक; जगाचा पालनकर्ता.
विष्णुलोक (सं. पु.) वैकुंठ.
विसकटणें (क्रि.) अस्ताव्यस्त करणें.
विसकळित (वि.) सुटून अव्यवस्थित रीतीनें पसरलेलें.
विसंगत (सं. वि.) असंबद्ध, विजोड.
विसण (स. विशमन. न.) ऊन पाण्याची उष्णता कमी करण्यासाठीं त्यांत मिसळण्याचें थंड पाणी.
विसंब (प्रा. पु.) अवकाश; त्याग.
विसंबणें (प्रा. क्रि.) विसरणें; सोडणें, दूर ठेवणें, विश्वास ठेवणें, अवलंबून राहणें.
विसर (सं. विस्मरण. पु.) विस्मृति.
विसरणें (क्रि.) विस्मृति होणें.
विसराळू (वि.) लवकर विसरणारा.
विसरभोळा (वि.) लवकर विसरणारा.
विसरभोळ्या (अ.) विस्मृतीमुळें.
विसर्ग (सं.पु.) सोळावा स्वर. त्याचें (:) असें चिन्ह असतें; त्याग, दान.
विसर्जन (सं. न.) समाप्ति.
विसवणें, विसावणें (क्रि.) विश्राम पावणें; थांबणें; कुंठणें; फार ऊन पाणी बेताचें करणें.
विसवा (पु.) रुक्याचा विसावा भाग; **अठरा विसवे दारिद्र्य**—पूर्ण दारिद्र्य.
विसविशीत (वि.) मऊ.
विसळणें (सं. विक्षल्. क्रि.) धुणें.
विसार, विसारा (पु.) बयाणा.
विसावा, विसांवा (सं. विश्राम. पु.) विश्रांति, आराम.
विस्कळित (सं. विस्खलित. वि.) मोकळें सुटलेलें.
विस्तर, विस्तार (सं. पु.) लांबण, फैलाव.
विस्तव (पु.) अग्नि; **दोघांमधून विस्तव न जाणें**—भांडण असणें.
विस्तार (सं. पु.) वाढ, फैलाव, पाल्हाळ
विस्तीर्ण (सं. वि.) पसरलेलें, भव्य, लांबलचक.
विस्तृत (सं. वि.) अघळपघळ, लांबरुंद.
विस्मय (सं. पु.) नवल, आश्चर्य.
विस्मयजनक (सं. वि.) आश्चर्यकारक.
विस्मयावह (सं. वि.) विस्मयकारक, आश्चर्यकारक.
विस्मरण (सं. न.) विसर, विस्मृति.
विस्मित (सं. न,) आश्चर्यचकित.
विस्मृत (सं. वि.) विसरलेलें.
विस्मृति (सं. स्त्री.) विसर, विस्मरण.
विस्वर (सं. वि.) बेसूर.
विस्वाद (सं. वि.) स्वादशून्य.
विहंग, विहंगम (सं. पु.) पक्षी.
विहनन (सं. न.) हत्या.
विहरण (सं. न.) विहार, क्रीडा.
विहरणें (सं. विहर. क्रि.) क्रीडा करणें.
विहायस (सं. न.) आकाश.
विहार (सं.पु.) सहल, क्रीडा, बौद्धमठ.
विहारी (सं. वि.) क्रीडा करणारा.
विहित (सं. वि.) शास्त्रोक्त, योग्य.
विहीण (सं. विवाही स्त्री.) व्याह्याची बायको.
विहीन (सं. वि.) रहित, शून्य.
विहीर (स्त्री.) मोठा आड, कुवा.

विहू (सं. व्यूह. पु.) विभू, कारस्थान, बालंट.
विव्हल (ळ) (सं. वि.) व्याकुळ.
विळखा (पु.) वेढा, वेटाळें.
विळविळीत (वि.) गिळगिळीत, मऊ.
विळा (पु.) कोयता.
विळी (स्त्री.) भाजी इ. चिरण्याचें हत्यार.
विक्षिप्त (सं. वि.) लहरी, क्षुब्ध.
विक्षेप (सं. पु.) उडविणें; व्यग्रता.
विज्ञ (सं. पु.) ज्ञानी, विशेषज्ञ.
विज्ञप्ति (सं. स्त्री.) विज्ञापना, निवेदन.
विज्ञात (सं. वि.) विशेष माहितीचा.
विज्ञान (सं. न.) विशेषज्ञान; शास्त्र-शिल्प इ. चें ज्ञान; तत्वज्ञान.
विज्ञापना (सं. स्त्री.) नम्रपणें श्रेष्ठास केलेली विनंति किंवा अर्ज.
विज्ञेय (सं. वि.) जाणण्यास योग्य.
वखि (न.) विष.
वीचि (सं. पु.) लाट, तरंग.
वीज (सं. विद्युत् स्त्री.) विद्युत्, सौदामिनी, बिजली.
वीजण (प्रा. पु.) वारा.
वीट (स्त्री.) ईट, मातीचा लहान चतुष्कोन; (पु.) कंटाळा, चिळस.
वीटबंदी (वि.) विटांनीं बांधलेलें.
वीण (स्त्री.) संतति; वस्त्राचें विणकाम.
वीणा (सं. स्त्री. पु.) तंबोरा, सात तारांचें एक वाद्य.
वीणाकाव्य (सं.न.) वीण्याच्या नादाबरोबर गाण्याची कविता.
वीत (सं. वितस्ति. स्त्री.) टीच, अर्ध्या हाताइतकें माप.
वीतणें (प्रा. क्रि.) घडणें.
वीर (सं. पु.) शूर पुरुष, योद्धा.
वीरगुंठी (सं. स्त्री.) वीराच्या मस्तकावरील केसांचा जुंबाडा.
वीरभद्र (सं. पु.) एक शिवगण.
वीरशय्या (सं. स्त्री.) रणभूमि.
वीरश्री (सं. स्त्री.) शौर्याचें वारें, स्फुरण; अवसान.
वीरासन (सं. न.) डावा गुडघा मोडून व उजवा उभा करून बसणें.
वीर्य (सं. न.) शुक्र, रेत; पराक्रम; प्रभाव; सामर्थ्य.
वीर्यवान्, वीर्यशाली (सं. वि.) शूर.
वीक्षणें (सं. वीक्ष्. क्रि.) पाहणें.
वृक (सं. पु.) लांडगा.
वृकोदर (सं. वि.) खादाड; (पु.) भीम.
वृंत (सं. न.) देंठ.
वृत्त (सं. न.) पद्याच्या अक्षर-नियमाचें व मात्रा-नियमाचें नांव; वर्तन; वर्तुळ; हकीकत, बातमी; इतिहास; (वि.) घडलेलें.
वृत्तांत (सं. पु.) वार्ता; हकीकत; इतिहास; बातमी.
वृत्ति (सं. स्त्री.) वर्तन, वागणूक; पोटाचा धंदा; मनाची स्थिति; टीका.
वृत्रघ्न (सं. पु.) इंद्र.
वृथा (अ.) व्यर्थ.
वृंद (सं. पु.) समुदाय.
वृंदारक (सं. पु.) देव; नायक.
वृंदावन (सं. न.) तुळस लावण्यासाठीं बांधलेली उभी कुंडी; कवंडळ.
वृद्ध (सं. वि.) म्हातारा, जरठ, वाढलेला.
वृद्धापकाळ (पु.) म्हातारपणाचा काळ
वृद्धि (सं. स्त्री.) वाढ, आधिक्य; सुएर; व्याकरणांत-अ, इ, (ई), उ (ऊ)व ऋ, (ॠ) यांचेबद्दल अनुक्रमें आ, ऐ, औ व आर् हे वर्ण येणें.
वृद्धिंगत (सं. वि.) वाढत गेलेली.
वृश्चिक (सं. पु.) विंचू; एका राशीचें नांव.
वृषण (सं. न.) अंडकोष.
वृषभ (सं. पु.) बैल; नंदी; बारा राशींतील दुसरी.
वृषभध्वज (सं. पु.) शंकर.
वृषल (सं पु.) शूद्र, चांडाल.
वृष्टि (सं. स्त्री.) पर्जन्य; वर्षाव.
वृक्ष (सं. पु.) झाड.
वेंकट (प्रा. वि.) वांकडा.
वेंग (स्त्री.) दोन्ही हातांची कव, कवळी.
वेग (सं. पु.) जोराची गति; घाई;त्वरा; आवेश, जोर, उत्साह; पेटका; उमाळा

वेंगडणें (प्रा. क्रि.) याचनेसाठीं (तोंड) वाकडें करणें; आकुंचित होणें (दा.
वेगवंत, वेगवान् (सं. वि.) चपळ, वेगानें जाणारा.
वेंगणें (क्रि) चढणें.
वेगळा (सं. विगल्. वि) निराळा, पृथक्.
वेगळीक (स्त्री.) भेद, वेगळें काढणें.
वेंघणें (प्रा. क्रि.) चढणें.
वेंच, वेंचु (प्रा. पु.) खर्च, क्षय.
वेंचक (वि.) निवडक; खर्चिक.
वेंचकुली (स्त्री.) वाकुली.
वेंचणें (क्रि.) खर्चणें.
वेंचणें (क्रि.) निवडून घेणें, उचलून घेणें, गोळा करणें.
वेंचा (पु.) निवडक भाग; उतारा.
वेज, वेझ, वेझ् (सं. वेध न.) छिद्र.
वेंट (प्रा. स्त्री.) दोरी; पीळ; गुंडाळी; **वेंट वळणें**–गर्दी करणें.
वेटणें, वेंटणें (न.) **वेंटली, वेंटळी** (स्त्री.) पीळ घातलेली गवताची दोरी; पेंढी; वेंटाळें.
वेटणें (क्रि.) कणसें, फुलें इ. तोडणें; पीळ घालणें.
वेटाळा (पु.) **वेटाळी** (स्त्री.) **वेंटाळें** (न.) गुंडाळी; वर्तुळ, वेढा, घेरा.
वेठ (सं. विष्टि. स्त्री.) विगार; **वेठीचें करणें**–वरवर कसें तरी निष्काळजीपणानें केलेलें काम.
वेठकरी (पु.) बिगारीस धरलेला मनुष्य.
वेठणें (क्रि.) बांधणें, वेष्टणें (भा. १-४७)
वेड (स्त्री.) मेंदूचा विकार व त्याचा परिणाम; खूळ, मूर्खपणा; अतिशय आसक्ति; **वेड घेऊन पेडगांवास जाणें**–वेड्याचें सोंग घेऊन स्वतःचा मतलब साधणें; **वेड पांघरणें**–मुद्दाम वेड्यासारखें करणें; **वेड लागणें**-भ्रम होणें; छंद लागणें.
वेडगळ (वि.) खुळचट; वेडसर, वेड्यांत गणण्यासारखा.
वेडझंवा (वि.) व्यवहारज्ञानशून्य; भ्रमांत पडलेला, गोंधळलेला; मूर्ख व अडाणी.
वेडथर, वेडदुल्ली, वेडपा (वि.) वेडा, छांदिष्ट.
वेडसर (वि.) कांहींसा वेडा; खुळचट.
वेडा (सं. एडक. वि.) वेड लागलेला, खुळा, भ्रमिष्ट.
वेडखुळा, वेडापिसा, वेडापीर (पु.) वेडगळ, छांदिष्ट मनुष्य.
वेडावणें (क्रि.) वाकुल्या दाखविणें.
वेडाविद्रा (वि.) कुरूप.
वेडेचार (पु. अने०) वेडेपणाचीं कृत्यें.
वेडेपीक (न.) मशागतीवांचून पुष्कळ येणारें पीक.
वेढणें (सं. वेष्टनम्.क्रि.) घेरणें; शरीराभोंवतीं गुंडाळणें, नेसणें.
वेढा (पु.) गराडा; चक्कर; फेरा; मात्रेचा वळसा.
वेढें (न.) वळें, आंगठी.
वेण, वेणा (स्त्री.) प्रसूतिवेदना; वेदना; दुःख.
वेणी (स्त्री.) केसांच्या पेडांची विशेष प्रकारची रचना किंवा बांधणी.
वेणु (सं. पु.) वेळू; बांबूची केलेली मुरली किंवा पावा.
वेत (सं. वेतस. पु.) बोरूच्या जातीची एक वनस्पति; तिची छडी; (न.) विण्याची खेप; वीण.
वेतन (सं. न.) पगार, नेमणूक.
वेतस (पु.) वेत; चाबूक.
वेताटी (स्त्री.) वेताची छडी.
वेताळ (सं. वेताल. पु.) भुतांचा राजा; **वे० पूर्व स्थळीं येणें**–चौदावें रत्न दाखविल्यावर बिथरलेल्या मनुष्यानें वठणीवर येणें.
वेत्ता (सं. पु.) ज्ञाता, जाणता.
वेत्र (सं. न.) वेत, वेताची छडी.
वेद (सं. पु.) श्रुति; धर्म, ब्रह्मप्रतिपादक मंत्र, ब्राह्मणात्मक ग्रंथ; ज्ञान.
वेदना (सं. स्त्री.) कळ, यातना, दुःख.
वेदमूर्ति (सं. स्त्री.) विद्वान् भिक्षुक, शास्त्री इ०च्या नांवामागें लावण्याची सन्मानप्रदर्शक पदवी.
वेदशास्त्रसंपन्न (सं. वि.) वेदमूर्ति पहा.

वेदांत (सं. पु.) ब्रह्म हेंच सत्य आहे जग हें मिथ्या आहे असें सांगून ईश्वराच्या सच्चिदानंद स्वरूपाचें निरूपण करणारें उपनिषद ग्रंथांत प्रतिपादलेलें मत; अद्वैतमत; शास्त्रप्रतीति.

वेदांती (सं.पु.) वेदांताचे मताचा मनुष्य.

वेदि, वेदिका (स्त्री.) उंच आसन,ओटा.

वेदोक्त (सं. वि.) वेदमंत्रोच्चारपूर्वक.

वेद्य (सं. वि.) जाणण्यास योग्य.

वेध (सं. पु.) छंद; पुढें करण्याच्या गोष्टीचें आधीं लागलेलें व्यवधान; ज्योतिषांत–सूर्यग्रहणाच्या पूर्वी चार प्रहर आणि चंद्र–ग्रहणापूर्वी तीन प्रहर अशी असलेला ग्रहणसंबंधीं धर्मदोषाची व्याप्ति.

वेधणें (क्रि.) भाक पाडणें; टक लावणें; आकर्षलें जाणें; ओढणें; (प्रा.) चिकटणें (विवेक पू. १।७४)

वेंधळी (वि.) बावळट.

वेरजार, वेरझार (स्त्री.) खेप,येरझार.

वेरीं, वेऱ्ही (अ.) पर्यंत, पावेतों.

वेल (सं. वल्लि. स्त्री.) लता,वल्ली;मर्यादा.

वेलची (स्त्री) वेलदोडा.

वेलबुटी, वेलबुट्टी (स्त्री.) वेली वगैरेचीं काढलेलीं चित्रें, नक्षीकाम.

वेला (सं. स्त्री.) वेळ; समुद्राची भरती. भरतीचें पाणी चढण्याची हद्द, किनारा

वेलाटी, वेलांटी (स्त्री.) इ व ई या स्वरांचा व्यंजनाशीं संयोग होतांना या स्वरांबद्दल अनुक्रमें ि व ी अशीं येणारीं चिन्हें.

वेलावणें, वेल्हावणें (प्रा. क्रि.) सुखावणें, भोगणें.

वेली (स्त्री.) वेल.

वेल्हाळ (सं. वेल्लहल. वि.) परम प्रीतिपात्र, सुंदर; सविस्तर; (पु.) प्राणप्रिय, भ्रतार; (स्त्री.) प्राणप्रिया; (निंदेनें स्त्री.) गप्पाष्टक झोडणारी स्त्री. (प्रा.पु.) पाल्हाळ, अतिशयोक्ति.

वेवसाव (सं. व्यवसाय. पु.) कामधंदा.

वेश्म (सं. न.) गृह.

वेश्या (सं. स्त्री.) कलावंतीण, कसबीण.

वेष (सं. पु.) वेश पहा.

वेष्टण (सं. वेष्टन न.) आवरण.

वेष्टणें (क्रि.) गुंडाळणें, वेढणें.

वेष्टित (सं. वि.) वेढलेला.

वेस (स्त्री.) गांवकुसवाचा मोठा दरवाजा.

वेसकर, वेसकरी (पु.) महार.

वेसण (सं. व्यसन स्त्री.) बैलाच्या नाकांतली दोरी.

वेसवा (सं. वेश्य स्त्री.) कसबीण.

वेळ (सं. वेला. पु. स्त्री.) काळ; अवकाश; उशीर, विलंब; प्रसंग; संधी.

वेळअवेळ (स्त्री.) योग्य वेळ किंवा अयोग्य वेळ.

वेळणी (स्त्री.) वाढणी, एक भांडें.

वेळणें (क्रि.) गाळणें; हलविणें.

वेळेनुसार, वेळनसार (अ.) जशी वेळ असेल त्यासारखें; वेळप्रसंगीं.

वेळू (सं. वेणु. पु.) बांबू, कळक.

वेळेवारी (अ.) योग्य वेळीं.

वेळोवेळीं (अ.) वारंवार.

वै (स्त्री.) कुंप, वई; बहुल्याच्या भोंवतालची वही.

वैकल्पिक (सं. वि.) ऐच्छिक, हें किंवा तें असें अनिश्चित.

वैकल्य (सं. न.) व्यंग; उणें, असमर्थता

वैकुंठ (सं. पु.) विष्णुलोक.

वैकुंठचतुर्दशी (सं. स्त्री.) कार्तिक शु. १४.

वैखरी (सं. स्त्री.) स्पष्ट वाणी, भाषण.

वैगुण्य (सं. न.) व्यंग, उणाव.

वैचक्षण्य (सं. न.) विचक्षणता, नैपुण्य.

वैचित्र्य (सं. न.) विविधता, आश्चर्य.

वैजयंती (सं. स्त्री.) विष्णूच्या गळ्यांतली माळ; पताका, ध्वजा.

वैडूर्य (सं. न.) एका रत्नाचें नांव.

वैतरणी (सं. स्त्री.) यमलोकची नदी.

वैताग (सं. वै. त्याग पु.) संतापजन्य विरक्ति.

वैदिक (सं. वि.) वेदविहित (पु.) वेद पढलेला.

वैदिकी (सं. स्त्री.) वैदिक ब्राह्मणाचा धंदा.

वैदू (तेलु. वैदू सं. वैद्य. पु.) जडीबुटीचीं औषधें देणारा अपढिक वैद्य.
वैदूर्य (सं. न.) एक रत्न.
वैदेही (सं. स्त्री.) सीता.
वैद्य (सं. पु.) रोगोपचारांची माहिती असलेला; हकीम.
वैद्यक (सं. न.) वैद्यशास्त्र.
वैधव्य (सं. न.) विधवापण.
वैधृति (सं. स्त्री.) एका अशुभ योगाचें नांव.
वैनतेय (सं. पु.) गरुड.
वैपरीत्य (सं. न.) विरुद्धता, विपर्यय, उलटेपणा.
वैपुल्य (सं. न.) सुकाळ, समृद्धि.
वैफल्य (सं. न.) निष्फळता.
वैभव (सं. न.) ऐश्वर्य; सामर्थ्य.
वैमनस्य (सं. न.) वैर, शत्रुत्व.
वैमानिक (सं.पु.) विमानांतून फिरणारा.
वैयर्थ्य (सं. न.) व्यर्थपणा.
वैयाकरण, वैयाकरणी (सं. पु.) व्याकरणशास्त्रवेत्ता.
वैर (सं. न.) शत्रुत्व; **वैर उगविणें**—सूड घेणें.
वैरण (स्त्री.) गुरांना घालावयाचें गवत इ०
वैरणें (क्रि.) तांदूळ वगैरे अधणाच्या पाण्यांत ओतणें; जात्यांत धान्य घालणें.
वैरभाव (सं.पु.) द्वेष.
वैरल्य (सं. न.) विरळपणा, दुर्भिक्ष.
वैरागर (सं. वज्राकर. पु.) हिऱ्यांची खाण (प्रा. न.) दुकान.
वैराग्य (सं. न.) विरक्तपणा, प्रपंचाबद्दल अनासक्ति.
वैराण (वि.) ओसाड.
वैरिणी (सं. स्त्री.) द्वेष करणारी स्त्री.
वैरी (सं. पु.) शत्रु.
वैल (पु. न.) शिजविलेला पदार्थ गरम राहण्यासाठीं चुलीच्या आश्रयानें तो ठेवण्याकरितां केलेली सोय, अवेल.
वैलक्षण्य (सं. न.) विचित्रता,भिन्नता.
वैवस्वत (सं. पु.) सातवा मनु; यम; शनि.
वैवाहिक (सं. पु.) विवाहासंबंधीं.
वैशाख (सं. पु.) हिंदु वर्षांचा दुसरा महिना.
वैशिष्ट्य (सं. पु.) भिन्नता, फरक.
वैशेषिक (सं. वि.) अतिशय; (न.) षड्दर्शनांपैकीं एक (कणादमत.)
वैश्य (सं. पु.) वाणी, व्यापारी.
वैश्रवण (सं. पु.) कुबेर.
वैश्वदेव (सं. पु.) गृहस्थानें अग्नीला नित्य देण्याचा बलि.
वैश्वानर (सं. पु.) अग्नि.
वैषम्य (सं. पु.) भिन्नपणा; द्वैत;वितुष्ट.
वैष्णव (सं. पु.) विष्णुभक्त.
वैसा—वायसा पहा.
वो (संबो. अ.) अहो.
वोखट, वोखटें (प्रा. वि.) वाईट.
वोगरणें (प्रा. क्रि.) वाढणें (भोजनाचे पदार्थ); अर्पण करणें (तुका.३५५३)
वोजा (प्रा.पु.) चांगुलपण (सोहि. अद्वया. ३); (अ.) खरें; चांगल्या रीतीनें; सहज.
वोजें (अ.) योग्य रीतीनें (वि.) शुद्ध.
वोटंगण (प्रा. न.) गिर्दी, तक्क्या.
वोडण (प्रा. न.) ढाल (रुक्मि. ८।४०)
वोडंबरी (प्रा. पु.) गारुडी; (स्त्री.) गारुडी विद्या.
वोरस (प्रा. पु.) पान्हा, स्नेहाचा भर.
वोस (प्रा. वि.) व्यर्थ, निरर्थक; (पु.) तोटा.
वोसंग (सं. उत्संग. पु.) मांडी.
वोसंडणें (प्रा.क्रि.) टाकणें; भरुन वाहणें.
वोसरणें (प्रा. क्रि.) ओसरणें; कमी होणें.
वोळगण (प्रा. स्त्री.) प्राप्ति; सेवा.
वोळगणा, वोळंगणा (प्रा.पु.) दास, सेवक, आश्रय करणारा.
वोळंगणें (प्रा. क्रि.) धरणें; संचार करणें; सेवा करणें.
वोळंघणें (सं. उल्लंघ्. क्रि.) चढणें, उल्लंघणें.
वोळंबा (प्रा. पु.) वाळवी (ज्ञा.८।८९).
व्यंकटेश, व्यंकोबा (पु.) कृष्णाचा एक अवतार समजून कर्नाटकांत पूजिला जाणारा एक देव.

व्यक्त (सं. वि.) स्पष्ट; ज्ञात.
व्यक्ति (सं. स्त्री.) आकार, प्रकृति, स्पष्टता; प्राणी, मनुष्य; विचित्र माणूस.
व्यंग (सं. न.) उणेपण, न्यून, पंगुता; अंगावरचा तीळ; (वि.) पंगु.
व्यंग्य (सं. वि.) सुचविलेला; गर्भित (न.) गर्भित अर्थ.
व्यंगोक्ति (सं. स्त्री.) वर्मी भाषण.
व्यग्र (सं. वि.) गोंधळलेला; व्यापृत, गर्क झालेला.
व्यंजक (सं. वि.) दर्शक, सूचक.
व्यजन (सं. न.) पंखा.
व्यंजन (सं. न.) व्याकरणांत–स्वतंत्रपणें म्हणजे दुसऱ्या वर्णाच्या साह्यावांचून ज्याचा उच्चार पूर्ण होत नाहीं असा वर्ण;खूण;चटणी इ. तोंडीं लावणें.
व्यतिक्रम (सं. पु.) विपर्यय,उलटपणा; उद्दामपणा.
व्यतिरिक्त (सं. वि.) भिन्न, निराळा(अ.) शिवाय.
व्यतिरेक (सं. पु.) भेद, वेगळेपणा; अव्याप्ति; अभाव; अपवाद; ताण करणें; एक काव्यालंकार.
व्यतिपात, व्यतीपात (सं. पु.) ज्योतिषशास्त्रांत–चंद्र आणि सूर्य यांची क्रांति समान होणें; १७ वा योग; अपशकुन, उत्पात; द्वाड मनुष्य.
व्यत्यय (सं. पु.) अडथळा, प्रतिबंध.
व्यथा (सं. पु.) पीडा, दुःख, रोग.
व्यथित (सं. वि.) पीडलेला, दुःखी.
व्यपदेश (सं. पु.) निमित्त, सबब, कपट.
व्यपाय (सं.पु.) नाश.
व्यभिचार (सं. पु.) एकनिष्ठ नसणें; उल्लंघन; परस्त्रीगमन किंवा परपुरुषगमन; दुराचार.
व्यभिचारिणी (सं. स्त्री.) परपुरुषाकडे जाणारी स्त्री, कुलटा.
व्यभिचारी (सं. वि.) जारकर्मी.
व्यय (सं. पु.) खर्च, वेच.
व्यर्थ (सं.वि.)निरुपयोगी,रिकामा,निरर्थक.
व्यवधान (सं. न.) अडथळा; अवकाश, आडपडदा.

व्यवसाय (सं. पु.) धंदा, उद्योग; निश्चय; खात्री.
व्यवस्था (सं. स्त्री.) यथायोग्य योजना, निकाल; निर्णय.
व्यवस्थापक (सं. पु.) नियामक, व्यवस्था लावणारा; कारभारी; मॅनेजर.
व्यवस्थिणें (प्रा.क्रि.) नियमानें चालणें.
व्यवस्थित (सं. वि.) नीट, योग्य, खरें
व्यवहार (सं. पु.) परस्परांमधील देवघेव; व्यापार; कामकाज; धंदा; वर्तन. लोकरीति.
व्यवहारशून्य (सं. वि.) व्यवहार न जाणणारा, मूर्ख.
व्यवहारज्ञ (सं. पु.) जगांत कसें वागावें तें चांगलें जाणणारा.
व्यवहारज्ञान (सं. न.) व्यवहारांतलें शहाणपण, अक्कल.
व्यवहार्य (सं. वि.) आचरणांत आणण्यासारखा.
व्यष्टि (सं. स्त्री.) वेगळेपणा; व्यक्ति.
व्यसन (सं. न.) आसक्ति, छंद, नाद, खोड; संकट; आपत्ति.
व्यसनी (सं. वि.) दुराचारी.
व्यस्त (सं. वि.) उलटें; भिन्न.
व्याकरण (सं. न.) भाषेच्या व्यवहाराचें नियमन करणारें शास्त्र.
व्याकुल, व्याकुळ (सं.वि.)विव्हळ,ग्रस्त.
व्याख्या (सं. स्त्री.) लक्षण, स्पष्टीकरण.
व्याख्याता (सं. पु.) व्याख्यान देणारा.
व्याख्यान (सं. न.) भाषण.
व्याघात (सं. पु.) विघ्न, प्रतिबंध.
व्याघ्र (सं. पु.) वाघ.
व्याघ्रांबर (सं. न.) वाघाचें कातडें.
व्याघ्रांबरी (सं. स्त्री.) एक देवी.
व्याज (सं. न.) कपट, निमित्त, सोंग; पैशाची रकम वापरल्याबद्दलचें भाडें.
व्याजखाऊ, व्याजखोर (वि.) फार व्याज घेणारा.
व्याजनिंदा (सं. स्त्री.) बाह्यतः दिसायला निंदापर पण वस्तुतः स्तुतिपर असें भाषण.
व्याजबट्टा (पु.) सावकारी.

व्याजस्तुति (सं. स्त्री.) वाक्यांत बाहेरून स्तुति असून आंतून निंदा असते ती.
व्याजाऊ (वि.) व्याजानें कर्जाऊ दिलेली
व्याजोक्ति (सं. स्त्री.) कपटी भाषण.
व्याध (सं. पु.) पारधी.
व्याधि (सं. स्त्री.) रोग, आजार.
व्यान (सं. पु.) पंचप्राणांपैकीं एक.
व्याप (सं. पु.) व्यवहाराचा पसारा.
व्यापक, व्यापी (सं. वि.) व्यापणारा; पसरणारा.
व्यापणें (सं. व्याप् क्रि.) पसरणें, भरणें
व्यापादणें (क्रि.) नाश करणें.
व्यापार (सं. पु.) उद्योग, क्रिया धंदा; खटपट; वाणिज्य; व्यवहार.
व्यापारी (सं. पु.) उदमी (वि.) वाणिज्यसंबंधीं.
व्यापी (सं. वि.) व्यापणारा; भरलेला.
व्यापृत (सं. वि.) भरलेला, गुंतलेला.
व्याप्त (सं. वि.) व्यापलेलें, भरलेलें.
व्याप्ति (सं. स्त्री.) व्यापणें; नित्य साहचर्य; क्षेत्र; सर्वसामान्य नियम.
व्याम (सं. पु.) लांबी, वांव.
व्यामोह (सं. पु.) अज्ञान, भ्रम; चित्ताचा गोंधळ.
व्यायाम (सं. पु.) कसरत, मेहनत, श्रम.
व्याल, व्याळ (सं. पु.) सर्प.
व्यावहारिक (सं.वि.) व्यवहारासंबंधी.
व्यास (सं. पु.) भूमितिशास्त्रांत—वर्तुळाच्या मध्यबिंदूंतून जाऊन त्याच्या परिघास दोन्ही अंगांनीं मिळणारी सरळ रेषा; विस्तार; पुराणिक; महाभारताचा कर्ता एक ऋषि.
व्यासंग (सं. पु.) अभ्यास;नाद;उद्योग.
व्यासंगी (सं वि.) अभ्यासी, उद्योगी.
व्यासपीठ (सं. न.) पुराणिकाचें उंच आसन; उच्चासन.
व्यासपूजा (सं. स्त्री.) आषाढ शु. १५ ची गुरुपूजा.
व्याही (सं. विवाही. पु.) वधूवरांचे बाप, उभयतांची आप्तमंडळी.
व्याळ (सं. व्याल पु.) सर्प.
व्युत्क्रम (सं.पु.) उलट क्रम.
व्युत्पत्ति (सं. स्त्री.) व्याकरणांत—शब्दांची मूळ उत्पत्ति; विद्वत्ता; प्राविण्य.
व्युत्पन्न (सं.वि.) विद्वान्; प्रवीण; व्याकरणांत—साधित (शब्द.)
व्यूह (सं. पु.) सैन्याच्या रचनेचा प्रकार, मसलत, विभू, बालंट, कारस्थान.
व्योम (सं. न.) आकाश.
व्रज (सं.पु.) समुदाय,गवळ्यांची वाडी.
व्रजांगना (सं. स्त्री.) गवळण.
व्रण (सं. पु.) क्षत, जखम, छिद्र, वण.
व्रत (सं. न.) नियमपूर्वक आचरण्याचें पुण्यकर्म; नियम, वर्तन, ब्रह्मचर्य.
व्रतबंध (सं. पु.) मुंज.
व्रात्य (सं. पु.) मुंज न झाल्यामुळें बहिष्कृत झालेला ब्राह्मणपुत्र; (वि.) अर्वाच्य, द्वाड.
व्रीडा (सं. स्त्री.) लज्जा, विनय.

श.

शक (सं. पु.) वर्षगणना, शालिवाहनाच्या नांवाशीं युक्त असलेली वर्षगणना; एकजात, हूण लोक.
शककर्ता (सं. पु.) ज्या राजाच्या नांवानें वर्षगणना चालते तो सार्वभौम राजा.
शकट (सं. पु.) गाडा, गाडी.
शकणें (क्रि.) समर्थ होणें, असणें.
शंकणें (सं. शंक्. क्रि.) संशय घेणें.
शंकनीय (सं. वि.) शंकास्पद.
शंकर (सं. पु.) महादेव.
शंकराचार्य (सं. पु.) अद्वैतमत संस्थापक; त्याच्या गादीवर बसलेला पुरुष.
शकल (सं. न.) तुकडा; (अर. स्त्री.) युक्ति; तोड.
शंका (सं. स्त्री.) संशय, भीति, भ्रांति; आक्षेप.
शकाब्द (सं. न.) शालिवाहन शकाचें वर्ष.
शकार (सं. पु.) राजशालक.

शंकित (सं. वि.) संशयित, संदिग्ध.
शंकु (सं. पु.) काटकोन-त्रिकोणाच्या कर्णाखेरीज दोन बाजूंपैकीं एक स्थिर राखून तिच्या भोंवतीं तो त्रिकोण फिरविल्यानें होणारी घनाकृति; खिळा, खुंटी; अंकगणितांत-दहा महापद्म किंवा एकावर तेरा शून्यें इतकी संख्या.
शकुन (सं. पु.) भविष्यसूचक शुभाशुभादि लक्षण; प्रश्न, पक्षी.
शकुनि (सं. पु.) पक्षी; गिधाड; दुर्योधनाचा मामा.
शकुंत (सं. पु.) पक्षी.
शके (अ.) वर्षी.
शक्ति (सं. स्त्री.) बळ; सामर्थ्य; पार्वती.
शक्तिमान् (सं. वि.) बळवान्, समर्थ.
शक्तिहीन (सं. पु.) दुर्बळ.
शक्य (सं. वि.) साध्य, संभवनीय.
शक्र (सं. पु.) इंद्र.
शंख (सं. पु.) समुद्रांतल्या एका विशिष्ट प्राण्याचें कवच; पांचजन्य, बोंब; (वि.) ठोंब्या, मूर्ख.
शंखध्वनि (सं. पु.) बोंब, पांचजन्य.
शंखोबा (पु.) ठोंब्या, मूर्ख.
शचि (सं. स्त्री.) इंद्राणी.
शठ (सं. पु.) लुच्चा, सोदा, ठक, कृपण.
शत (सं. वि.) शंभर.
शतक (सं. न.) शेंकडा.
शतकृत्य (सं. शतक्रतु. न.) शंभर अश्वमेधयज्ञ करण्यासारखें कांहीं अचाट काम.
शतगुण (सं. वि.) शंभरपट.
शतंजीव (सं. अ.) शंभर वर्षे जग.
शतधा (सं. अ.) शंभर प्रकारें.
शतपावली (स्त्री.) भोजनोत्तर थोडेंसें मंदगतीनें फिरणें.
शतंभीष्म (सं. पु.) एकाहून एक मोठे बलाढ्य पुरुष.
शतमूर्ख (सं. पु.) महामूर्ख.
शतशः (अ.) शेंकडों, शेंकड्यानें.
शत्रु (सं. पु.) वैरी, दुष्मन्.
शत्रुता (सं. स्त्री.) वैर.
शनि (सं. पु.) शनैश्चर, नवग्रहांपैकीं एक; छळणारा; नील नांवाचें रत्न; **शनि उदरीं येणें**-दैव फळफळणें; मोठा लाभ होणें; **शनीचा फेरा**-संकटपरंपरा.
शनिप्रदोष (सं. पु.) शनिवारीं आलेला प्रदोष,व तत्प्रीत्यर्थ करावयाचा उपवास.
शनिवार (सं. पु.) शुक्रवारच्या पुढचा दिवस; मंद वासर, आठवड्यांतील शेवटचा दिवस.
शनैः शनैः (सं. अ.) हळू हळू.
शनैश्चर (सं. पु.) शनिग्रह; **सूर्यापोटीं श.**—चांगल्या बापाचा खोडकर मुलगा.
शपथ (सं. स्त्री.) आण, भाक, वचन.
शबर (सं. पु.) भिल्ल; **शबरी** (स्त्री.) भिल्लीण.
शब्द (सं. पु.) ध्वनि, आवाज; अर्थयुक्त वर्ण; बोल; दोष; **शब्द ठेवणें**-ठपका देणें.
शब्दयोगी (सं. वि.) व्याकरणांत—नामें आणि नामाप्रमाणें योजिलेले इतर शब्द यांना जोडून येऊन त्यांचें सामान्यरूप करणारें.
शब्दलालित्य (सं. न.) शब्दांची मनोवेधक योजना; शब्दांची शोभा.
शंभर (वि.) शें; शेंकडा.
शंभु (सं. पु.) शंकर, महादेव.
शम (सं. पु.) शांति, मनोनिग्रह.
शमणें (सं. शम् क्रि.) शांत होणें; कमी होणें.
शमन (सं. न.) शांत करणें; निवारण.
शमी (सं. स्त्री.) एक वनस्पति (दसऱ्याच्या दिवशीं हिची पूजा करतात.)
शयन (सं. न.) निजणें; शय्या,बिछाना.
शय्या (सं. स्त्री.) बिछाना; निद्रा.
शर (सं. पु.) बाण, तीर, बोरू.
शरजन्मा (सं. पु.) कार्तिकस्वामी.
शरण (सं.न.) रक्षण, रक्षणकर्ता; (वि.) आश्रय मागणारा.
शरणागत, शरणापन्न (सं. वि.) आश्रय मागण्यास आलेला.
शरण्य (सं. वि.) रक्षणकर्ता.

शरत्-द (सं. स्त्री.) वर्षाच्या सहा ऋतूंतला एक (अश्विन व कार्तिक या महिन्यांतला काळ)
शरधि (सं. पु.) बाणांचा भाता.
शरपंजर (सं. पु.) बाणांचा पिंजरा; ज्याचे अंगास पुष्कळ बाण लागले आहेत असा; **शरपंजरीं पडणें**-मरणोन्मुख होणें.
शरभ (सं. पु.) सिंहाहून बलिष्ठ असा एक प्राणी; हत्तीचा छावा; टोळ.
शरम (फा. स्त्री.) लाज, लज्जा.
शरमिंदा, शरमिंधा (फा. वि.) ओशाळा, लाजलेला.
शरसंधान (सं. न.) बाणाचा नेम.
शरीर (सं. न.) देह, काय, वपु.
शरीरयष्टि (सं. स्त्री.) आंगकाठी.
शरीरसंपत्ति (सं. स्त्री.) आरोग्य.
शरीरसंबंध (सं. पु.) विवाहसंबंध.
शर्ट (इं. पु. न.) खमीस.
शर्त (अर. स्त्री.) अट; पैज; कमाल; विपुलता; शिरस्ता.
शर्थ (स्त्री.) पराकाष्ठा, सीमा, कळस.
शर्यत (अर. शरायत स्त्री.) पैज.
शलभ (सं. पु.) टोळ.
शलाका (सं. स्त्री.) काडी; सळई, खुंटी.
शल्य (सं. न.) बाणाचें अग्र; टोंक; कांट ; मनाला टोंचणारी गोष्ट.
शव (सं. न.) प्रेत.
शश, शशक (सं. पु.) ससा.
शशधर, शशांक, शशी (सं. पु.) चंद्र.
शशिकला (सं. स्त्री.) चंद्रकला.
शशिशेखर (सं. पु.) शंकर.
शशी (सं. पु.) चंद्र.
शष्प (सं. न.) कोंवळें गवत.
शस्त्र (सं. न.) हत्यार.
शस्त्रवैद्य (सं. पु.) शरीरांतला नासलेला भाग शस्त्रानें कापून रोग बरे करणारा.
शस्य (सं. न.) धान्य.
शह (फा. पु.) बुद्धिबळाच्या डावांत उलट बाजूच्या राजावर आपल्या मोहऱ्याची उडी पडेल अशा ठिकाणीं तें मोहरें आणून बसविणें; इषारा, खूण.
शहर (फा. न.) नगर, मोठा गांव.
शहा (फा. पु.) राजा, बादशहा.
शहाजादा (फा. पु.) राजपुत्र.
शहाजिरें (फा. न.) जिऱ्याचा एक प्रकार.
शहाजोग (हिं. वि.) भरंवशाचा; विश्वसनीय; पतदार.
शहाजोगहुंडी (स्त्री.) पेढीवर दाखविल्याबरोबर दाखविणाराला तिची रकम मिळावयाची अशी हुंडी.
शहाणपण (न.) अक्कल.
शहाणा (हिं. शियाना. वि.) अक्कलवंत, धूर्त, समजदार.
शहानिशा (फा. पु. स्त्री.) संशय-निरसन, निकाल.
शहामत (अर. स्त्री.) धिटाई, पराक्रम, साहस, चातुर्य, करामत.
शहामृग (फा. पु.) एक पक्षी.
शहारा (पु.) रोमांच.
शहाळें (न.) कोंवळा नारळ.
शाई (फा. सियाही स्त्री.) मषी, लिहिण्यासाठीं काजळ घोटून केलेला पदार्थ.
शाई, शाही (स्त्री.) अंमल.
शाक (सं. स्त्री.) भाजीपाला; झाडावर गदरलेला आंबा, पाडाचा आंबा.
शाकारणी (स्त्री.) छपराची दुरुस्ती.
शाकारणें (क्रि.) कौलार दुरुस्त करून नवीं कौलें घालणें.
शाकिनी (सं. स्त्री.) पिशाची.
शाक्त (सं. पु.) देवीचा उपासक.
शाख (सं. शाक. स्त्री.) शाक पहा.
शाखा (सं. स्त्री.) फांदी; भाग; खातें.
शागिर्द (फा. पु.) उमेदवार, विद्यार्थी, शिष्य; मोठ्यांच्या घरीं देवपूजेचें साहित्य मांडणें, धोतरें धुणें, पाणी भरणें इ. कामें करणारा.
शाटी (सं. स्त्री.) संन्याशाची छाटी.
शाडू (स्त्री.) पांढऱ्या रंगाची चिकण माती.
शाण (सं. पु.) शस्त्राला धार लावण्याचा दगड, सहाण.

शांत (सं. वि.) शांतियुक्त, सौम्य; थांबलेलें; विझलेलें; मृत.
शांतवन (न.) सांत्वन, शमन.
शांति (सं. स्त्री.) चित्ताची स्वस्थता; विकारशून्यता; शमन; थांबणें; विघ्ननिवारक धर्मकर्म.
शांतिपाठ (सं. पु.) बाळंतिणीच्या पहिल्या बारा दिवसांत तिला व तिच्या लेकराला अनिष्टापत्तीपासून राखण्यासाठीं रोज मंत्र म्हणतात ते.
शादी (फा. स्त्री.) मुसलमानाचें लग्न.
शान (वि.) छानदार.
शानशोकी (स्त्री.) थाटमाट, डामडौल.
शाप (सं. पु.) रागाचें भाषण; अनिष्टचिंतन; तळतळाट, अभिश्राप.
शापणें (क्रि.) शाप देणें.
शाबास (फा. शाबाश अ.) भलेबहाद्दर; वाहवा.
शाबासकी (स्त्री.) वाहवा, स्तुति, पाठ थोपटणें.
शाबूत, शाबूद (अर. वि.) दुरुस्त, कायम, अभंग.
शाब्दिक (सं. वि.) वाचिक, तोंडीं; वरवर.
शामक (सं. वि.) शमविणारें.
शामदान (फा. शमअदान न.) चिराखदान, मेणबत्ती बसविण्याची ठाणवी.
शायी (सं. समासांत वि.) निजणारा.
शारदा (सं. स्त्री.) सरस्वती.
शारीर, शारीरक (सं. न.) शरीरविषयक शास्त्र.
शारीरिक (सं. वि.) शरीराचा, शरीरासंबंधीं.
शारें (न.) शहारें, थरकांप, कांटा.
शार्ङ्गपाणि (सं. पु.) श्रीकृष्ण.
शार्दूल (सं. पु.) वाघ; राक्षस.
शार्दूलविक्रीडित (सं. न.) छंदःशास्त्रांतल्या एका वृत्ताचें नांव. याच्या चरणांत १९ अक्षरें व म, स, ज, स, त, त, ग, हे गण असतात.
शाल (फा. स्त्री.) महावस्त्र.
शालक (सं. पु.) बायकोचा भाऊ.
शालजोडी (स्त्री.) शाल.
शाला (सं. स्त्री.) शाळा, विद्यागृह; वाडा; जागा.
शालिग्राम (सं. पु.) गंडकी नदींतला काळा वाटोळा दगड.
शालिनी (सं. वि.) शोभणारी.
शालिवाहनशक (सं. पु.) राजा विक्रमादित्य याचा पराभव करणाऱ्या एका शक जातीय राजानें सुरू केलेली वर्षगणनापद्धति. ही नर्मदेच्या दक्षिणेकडील प्रांतांत चालते.
शाली (समासांतीं–वि.) शोभिवंत, प्रख्यात.
शालीन (सं. वि.) लाजाळू.
शालीनता (सं. स्त्री.) लाजाळूपणा.
शालू (हिं. सालू. पु.) उंची लुगडें.
शाव, शावक (सं. पु.) छावा, बच्चें.
शाश्वत (सं. वि.) कायमचें, टिकणारें.
शाश्वती (सं. शाश्वत. स्त्री.) कायमपणा, टिकण्याविषयींची खात्री.
शासन (सं.न.) शिक्षा; अंमल; हुकूम; आज्ञा; सनद.
शास्ता (सं. पु.) नियमनकर्ता, शासक.
शास्त्र (सं. न.) धर्मनियम, धर्मग्रंथ; विद्येची शाखा; आज्ञा.
शास्त्रवेत्ता, शास्त्रज्ञ (सं. वि.) शास्त्र जाणणारा.
शास्त्रार्थ (सं. पु.) शास्त्रांतल्या वचनाचा अर्थ; शास्त्राची आज्ञा; नियम.
शास्त्री (सं. पु.) शास्त्रवेत्ता, पंडित.
शास्त्रीय (सं. वि.) शास्त्रासंबंधीं.
शाहीर (अर. पु.) कवि, कवन रचून तें म्हणून दाखविण्यावर चरितार्थ चालविणारा.
शाळुंका, शाळुंखा (स्त्री.) ज्याच्या मध्यभागीं बाण बसवितात तो शिवलिंगाचा भाग.
शाळू (पु.) हिंवाळ्यांत पिकणारी एक प्रकारची ज्वार; (वि.) थोडा वेळ राहणारा.
शाळें (न.) कोंवळा नारळ.
शाळोत्री(सं.शालिहोत्रि.पु.)घोड्याचावैद्य.

शिंक (हिं. शीक. स्त्री.) नाकातून वायूचें जोरानें निःसरण.
शिंकणें (क्रि.) नाकांतून वायूचें जोरानें निःसरण करणें.
शिकणें (सं. शिक्ष. क्रि.) विद्या मिळविणें; अभ्यास करणें.
शिकंदर (अर. स्कंदर इं. अलेक्झांडर. पु.) एक बलवान् राजा; (वि.) बलवत्तर, पराक्रमी.
शिकरण, शिक्रण, शिखरण (स्त्री.) केळीं दुधांत कुसकरून व गूळ किंवा साखर घालून केलेलें खाद्य.
शिकवण, शिकवणी (स्त्री.) शिक्षण.
शिकविणें (क्रि.) पढविणें.
शिकस्त (फा. स्त्री.) पराभव; दुर्दशा; पराकाष्ठा; **शि. होणें**–हात टेकणें.
शिकाऊ (वि.) शिकणारा, विद्यार्थी.
शिकार (फा. स्त्री.) पारध; लाग.
शिकारखाना (फा. पु.) रानटी पशुपक्षी इ. ठेवण्याची जागा.
शिकारी (वि.) शिकारीच्या उपयोगी; (पु.) पारधी; शिकार करणारा.
शिंकाळी, शिकाळी (स्त्री.) भांडें सर्व बाजूंनीं सारखें उचललें जाऊन नेण्यास सोयीवार पडावें म्हणून त्याच्या गळ्या भोंवतीं दोरीचा फास घालून वर हातांत धरतां येईल अशी केलेली तजवीज.
शिंकें, शिंकें (सं. शिक्य. न.) वस्तु अधांत्रीं ठेवण्यासाठीं दोरीची किंवा सांखळीची केलेली विशेष प्रकारची योजना.
शिक्का (अर. शिका. पु.) नाण्यावरचा छाप; ठसा; मोहर; नांवाचा छाप.
शिखंडी (सं. पु.) द्रुपदाचा पुत्र व भारतीय काळांतला एक राजा, (हा मूळचा स्त्री असून पुढें पुरुषत्व प्राप्त झालेला होता); नपुंसक; मोर.
शिखर (सं. न.) शिरोभाग; वरचें अग्र, टोंक, कळस; **शि० स जाणें**–पराकाष्ठा होणें.
शिखरिणी (सं. स्त्री.) हें एक वृत्त आहे.
शिखरी (सं. पु.) पर्वत, डोंगर.
शिखा (सं. स्त्री.) शेंडी; तुरा, कलगी; अग्नीची ज्वाळा.
शिखानष्ट (सं. वि.) शेंडी नसलेला; (पु.) निंदार्थी–मुसलमान.
शिखी (सं. पु.) मोर; अग्नि.
शिंग (सं. शृंग. न.) जनावराचें शिंग, विषाण; त्या आकाराचें वाद्य; **शिंगें असणें**–भेद असणें; **शिंगें फुटणें**–वेडेपणा करूं लागणें; **शिंगें मोडून वासरांत शिरणें**–जाणत्या माणसानें पोरकटपणा करूं लागणें.
शिंगरू (न.) घोडीचा बच्चा.
शिंगा (सं. शृंग. पु.) शिंगरूं.
शिंगाडा (सं. शृंगारक. पु.) उपासाला खाण्यासारखें पाण्यांत उगवणाऱ्या एका वनस्पतीचें फळ.
शिंगी (स्त्री.) शिंगरूं (मादी.)
शिजणें (सं. सिध् क्रि.) रांधलें जाणें; पक्व होणें; उकडणें; तयार होत राहणें; विचार चालणें.
शिजविणें (क्रि.) रांधणें, उकडणें.
शिटी (स्त्री.) शीळ.
शिडकाव (हिं. छिडकाव पु.) शिंपडणें
शिडी (सं. श्रेढी. स्त्री.) चढणी, जिना, दादर.
शिणक (स्त्री.) चमक, कळ.
शिणणें (क्रि.) थकणें, भागणें, दमणें.
शितवड (स्त्री.) भाताचीं सांडलेलीं शितें.
शितळचिनी (स्त्री.) कंकोळ.
शितळाई (सं. शीतल. स्त्री.) थंडावा.
शितळादेवी (सं. शीतलादेवी. स्त्री.) देवीच्या रोगाची देवता.
शिताफळ (सं. सीताफल. न.) एका फळाचें नांव.
शिताफी (फा. शिताबी. स्त्री.) चलाखी, चपलता; कौशल्य; हुशारी; युक्ति.
शिताबी (फा. स्त्री.) शिताफी पहा.
शितोडा (हिं. छींटा. पु.) उडालेला थेंब, तुषार.
शिथिल (सं. वि.) ढिला, सैल; मंद.
शिंदळ (हिं. छिनाल. वि.) दुराचरणी, जारकर्मी.

शिदळकी (स्त्री.) जारकर्म, दुराचरण.
शिंदा (हिं. सिंधिया. पु.) लेकवळा; दासीपुत्र.
शिदी, शिद्दी (पु.) अबिसिनिया अथवा हबसाण देशचा.
शिंदी (स्त्री.) जंगली खजूरीचें झाड.
शिदोरी (स्त्री.) अन्य स्थळीं जातांना बरोबर घेतलेली अन्नाची गांठोडी.
शिधा (सं. सिद्ध. पु.) भोजनार्थ लागणारी पाकसामग्री (डाळ, तांदूळ, तूप, तेल इ.); एक दिवसाच्या भोजनास लागणारें सामान.
शिनळ, शिनळकी–शिंदळ, शिंदळकी पहा.
शिंप (स्त्री.) एका जलचर प्राण्याच्या अस्थीचें सुपाच्या आकृतीचें आवरण.
शिंपडणें (क्रिं.) सिंचन करणें, तुषार उडविणें.
शिंपणें (क्रि.) शिंपडणें, सिंचन करणें.
शिपतर (न.) उथळ टोपली.
शिंपला, शिपला (पु.) शिंप; सुपली.
शिपाई (फा. सिपाही. पु.) प्यादा, खिदमतगार, दूत, रक्षक.
शिंपी (सं. शिल्पी पु.) शिवणकाम करणारा; शिंपला.
शिपुरडा (पु.) शिपाई या अर्थाचा तुच्छतादर्शक शब्द.
शिफारस (फा. शिपारस. स्त्री.) वशिला, आश्रय, गुणप्रशंसा, तारीफ.
शिबका (पु.) हबका, जोरानें शिंपडणें.
शिबंदी (फा. स्त्री.) किल्ला, नगर इ. च्या बंदोबस्तासाठीं ठेविलेली फौज.
शिबिका (सं. स्त्री.) पालखी.
शिबिर (सं. न.) सैन्याचा तळ.
शिमगा (सं. शृंगार पु.) होळीचे दिवस; कंदर्पक्रीडेचे दिवस; अचकट विचकट भाषणा **शि० चा मंत्र**–बोंब.
शिमटणें (क्रि.) चिमटणें.
शिर (सं. न.) डोकें, मस्तक; कोणत्याही वस्तूचा माथा; सैन्याची आघाडी व्यक्ति. **हातावर शिर घेणें**–जिवावर उदार होऊन धाडसाचें काम करण्यास तयार होणें; **शिरावर असणें**–पाठराखण करणें.
शिरकणें (क्रि.) घुसणें, प्रवेश करणें.
शिरकावणें (क्रि.) घुसडणें, घालणें.
शिरका (फा. सिरका. पु.) आसव.
शिरकाण (पु.) शिरक्यांचा मुलूख; सत्यानास, उच्छेद.
शिरकाव (पु.) रिघाव, प्रवेश.
शिरगोळा (पु.) रांगोळीचा दगड.
शिरच्छेद (सं. पु.) डोकें उडविणें.
शिरजोर (फा. वि.) डोईजड, वरचढ.
शिरणें (क्रि.) घुसणें, शिरकणें.
शिरपाव (फा. सिरोपा पु.) मानाचें पागोटें.
शिरपेंच (फा. पु.) पुरुषाचें एक भूषण.
शिरशिरी (स्त्री.) थंडी, हुडहुडी, हींव.
शिरसावंद्य (सं. वि `अतिशय पूज्य.
शिरस्ता (फा. सरिश्ता पु.) वहिवाट, नियम, रीत.
शिरस्तेदार (फा. पु.) कचेरींतला अव्वल दर्जाचा कारकून.
शिरस्त्राण (सं. न.) डोक्याचें रक्षण करणारें आच्छादन, पागोटें.
शिरा (सं. श्रा. पु.) गोड सांजा.
शिराणी (स्त्री.) कौतुक; आवड महत्त्व उपभोग; कळस, पुण्यसंचय; अपूर्वता.
शिरें (न.) शाई करण्यासाठीं बाजरी वगैरे धान्य जाळून व पाणी घालून केलेला कषाय.
शिरोभाग (सं. पु.) वरचा भाग.
शिरोभूषण (सं. न.) मस्तकीं धारण करण्याचा अलंकार.
शिरोमणि (सं. पु.) मुकुटमणि; मुख्य; नायक.
शिलक (अर. स्त्री.) उरलेली बाकी; शिणक.
शिलकणें (हिं. क्रि.) पेटणें, पेट घेणें.
शिलकावणें (क्रि.) पेटविणें.
शिलकी (वि.) शिल्लक राहिलेला.
शिलंगण (सं. सीमोल्लंघन. न) दसऱ्याचे दिवशीं गांवच्या सीमेबाहेर जाण्याचा विधि.
शिलगणें (क्रि.) पेटणें.

शिला (सं. स्त्री.) पाषाण, दगडाची मोठी चीप.
शिलालेख (सं. पु.) दगडावर कोरलेला लेख.
शिलेदार (फा. सिलाहदार. पु.) स्वतःचा घोडा घेऊन सरकारची नौकरी करणारा राऊत.
शिलेपाट (इं. स्लीपर. पु.) आगगाडीच्या रुळाखालीं घालावयाचें लाकडी तक्ते.
शिलोच्चय (सं. पु.) पर्वत.
शिल्प (सं. न.) हातकाम; कळाकुसरीचें काम; हस्तकौशल्य, हुन्नर.
शिल्पविद्या, शिल्पशास्त्र (सं. स्त्री.) हस्तकौशल्य; गृहरचना, चित्रकला इ. कामाचें शास्त्र.
शिल्पी (सं. पु.) कारागीर.
शिव (सं. पु.) शंकर, महादेव; (न.) कल्याण, मंगल; (वि.) मंगलकारक.
शिवण (सं. सीवन. स्त्री.) टांचा घालून जोडलेला सांधा; दोरा घालणें.
शिवणावळ (स्त्री.) कपडा इ. शिवण्याबद्दलची मजुरी.
शिवणें (सं. स्त्री. क्रि.) टांचे घालणें, सांधणें.
शिवरा, शिवराळ (वि.) शिव्या देणारा.
शिवराई (पु.) शिवाजी महाराजांनीं पाडलेला पैसा.
शिवशिव (अ.) हर हर ! (दुःखोद्गार.)
शिवशिवणें (क्रि.) फुरफुरणें, झणझणणें.
शिवळ (स्त्री.) गाडीच्या जुंला दोन बाजूंस असलेल्या खुंटया; शीळ.
शिवा (सं. स्त्री.) काल्ही.
शिवाय (हिं. सिवा. अ०) खेरीज, वांचून, आणखी.
शिवालय (सं. न.) शिवमंदिर.
शिवाशिव (स्त्री.) स्पृश्य आणि अस्पृश्य यांचा झालेला गोंधळ; विटाळाची कालवाकालव.
शिवी, शिवीगाळ (स्त्री.) अपशब्द, दुर्भाषण.
शिशिरऋतु (सं. पु.) थंडीचा मोसम, हिंवाळा.
शिशी (फा. स्त्री.) कुपी.
शिशु (सं. पु.) लहान मूल, लेंकरूं.
शिष्ट (सं. वि.) उरलेलें; विद्वान्; सभ्य; संभावित.
शिष्टाई (स्त्री.) समजुतीच्या चार गोष्टी सांगून तंटा मिटविण्याकरितां केलेली मध्यस्थी.
शिष्य (सं. पु.) चेला, विद्यार्थी, शागीर्द.
शिसा (फा. पु.) मोठी बाटली, बरणी.
शिसारी (स्त्री.) वीट, कळमळणें, ओकारी.
शिसें (सं. सीसक. न.) एक काळसर जड धातु.
शिस्त (फा. स्त्री.) नेम, निशाण; पद्धतशीर शिष्टपणाचें वर्तन; रीत, नियम; (वि.) योग्य.
शिस्तवार (वि.) पद्धतशीर, योग्य प्रकारचें.
शिळपट (सं. शिलापट वि.) पुळपुळीत.
शिळा (वि.) बासा; जुना, निःसत्व किंवा थंड झालेला; (सं. शिला. स्त्री.) दगड; (प्रा. वि.) पारोसा.
शिळापाका, शिळेंपाकें (वि.) उरलेंसुरलेलें, आदले दिवशीचें.
शिळोपा (पु.) थंड वेळ, संध्याकाळ.
शिक्षक (सं. पु.) शिकविणारा, गुरु, पंतोजी.
शिक्षण (सं. न.) अध्ययन; अध्यापन.
शिक्षा (सं. स्त्री.) दंड, पारिपत्य, शासन.
शिक्षित (सं. वि.) शिकलेला.
शी (स्त्री.) घाण, विष्ठा.
शीग (स्त्री.) राशीचा चिंचोळा भाग.
शीगवर (अ.) माप भरून वर शीग लागेल अशा रीतीनें.
शीघ्र (सं. वि.) त्वरायुक्त; (अ०) सत्वर, लवकर.
शीड (न.) गलबताचें अवजार.
शीडकाठी (स्त्री.) गलबतावरची अवजार बांधण्याची उंच काठी, डोलकाठी.
शीण (सं. शीर्ण. वि.) थकवा, ग्लानि; खेद; (पु. स्त्री.) वय, उमर.

शीत (सं. वि.) थंड, गार; मंदोत्साह; (न.) थंडी, गारवा; ग्लानि; (स्त्री.) धनुष्याची दोरी; नांगराचा तास.
शीत (अर० वि.) सहा.
शीत (न.) शिजलेल्या भाताचा एकेक निरनिराळा अवयव.
शीतकर (सं. पु.) चंद्र.
शीतज्वर (सं. पु.) हिंवताप.
शीतभानु (सं. पु.) चंद्र.
शीतल (सं. वि.) थंड, गार.
शीतला (सं. स्त्री.) देवीचा रोग; तदधिष्ठात्री देवता.
शीतळा देवी—शीतला पहा.
शीतवास (सं. पु.) थंडीच्या वेळीं पाण्यांत उभें राहणें.
शीतळ (सं. शीतल. वि.) थंड, गार.
शीतांशु (सं. पु.) चंद्र.
शीतोष्ण (सं. वि.) कोंबट.
शीर (सं.शिरा.स्त्री.) नाडी, रक्त वाहिनी.
शीर्ष (सं. न.) मस्तक, डोकें.
शील (सं. न.) स्वभाव, वर्तणूक, चारित्र्य; सद्वर्तन.
शील (वि.) युक्त; संपन्न.
शीलवान्, शीलवंत (वि.) सद्वर्तनी, शीलयुक्त.
शींव (सं. सीमा. स्त्री.) हद्द, मर्यादा.
शीळ (स्त्री.) शीट.
शीळ (सं. शील. न.) शील पहा.
शुक (सं. पु.) पोपट (नर.); शुकाचार्य.
शुक (वि.) शून्य, निर्जन.
शुक्ति, शुक्तिका (सं. स्त्री.) मोत्याची शिंपली.
शुक्र (सं. पु.) आकाशांतली एक चांदणी; दैत्यगुरु; (न.) वीर्य, रेत.
शुक्ल (सं. वि.) पांढरें, तेजस्वी; चांदण्याचा (पंधरवडा.)
शुष्ककाष्ठ (सं. शुष्ककाष्ठ न.) एकसारखें पाठीस लागलेलें लचांड.
शुचि (सं. वि.) स्वच्छ, शुद्ध, पवित्र.
शुचिर्भूत (सं. वि.) निर्दोष, सदाचरणी व स्वच्छता राखून वागणारा.
शुंठ, शुंठी (स्त्री.) सुंठ.
शुंडा (सं. स्त्री.) शुंडादंड (पु.) सोंड.
शुद्ध (सं.वि.) निर्दोष,स्वच्छ,पवित्र; (अ.) निव्वळ, फक्त; बरोबर; (स्त्री.) शुद्धि, चेतना, देहभान.
शुद्धपक्ष (सं. पु.) शुक्लपक्ष, चांदण्याचा पंधरवडा.
शुद्धि (सं. स्त्री.) निर्दोषता, पवित्रता; शोध;फेड; दुरुस्ती;खरेपणा;सावधपणा.
शुनें (सं शुन. न.) कुत्रें.
शुंभ (प्रा. वि.) बुद्धिमंद.
शुभ (सं. वि.) कल्याणकारक, मंगलरूप. (न.) कल्याण.
शुभ्र (सं. वि.) पांढरें, स्वच्छ; उज्वल.
शुभ्रांशु (सं. पु.) चंद्र.
शुल्क (सं. न.) मुलीबद्दल वराकडून घेतलेलें द्रव्य; जकात; अहेर.
शुश्रूषा (सं. स्त्री.) सेवा, चाकरी.
शुषुप्ति (सं. स्त्री.) निद्रा.
शुष्क (सं. वि.) सुकलेलें; पोकळ.
शुष्काशुष्कीं (अ.) लाभावांचून.
शूकर (सं. पु.) डुकर.
शूद्र (सं. पु.) चार वर्णांपैकीं शेवटचा.
शून्य (सं. न.) अभाव; पूज्य (०); आकाश;पोकळी; (वि.)उजाड,निर्जन.
शून्यलब्धी (सं. स्त्री.) भाज्यापेक्षां मोठ्या रकमेनें भागिलें असतां उत्तर पूज्य येणें.
शूर (सं. वि.) लढण्यांत बाका.
शूर्प (सं. न.) सूप.
शूल (सं. पु.) सूळ, अपराध्यास शिक्षा देण्यासाठीं उभा केलेला तीक्ष्ण अग्राचा लोहस्तंभ; एक आयुध; तिडीक.
शूलपाणि (सं. पु.) शंकर, महादेव.
शूळ, शूळपाणि—शूल, शूलपाणि पहा.
शृंखला (सं. स्त्री.) सांखळी.
शृंग (सं. न.) शिंग.
शृंगार (सं. पु.) नटणें, सजणें; अलंकार, भूषण, साज;नवरसांपैकीं पहिला.
शृंगारणें (क्रि.) सजविणें.
शृंगारिक (सं. वि.) शृंगारविषयक.
शृंगारित (सं. वि.) सजविलेलें.
शृंगारी, शृंगारीक (वि.) कामी पुरुष.

शृगाल, शृगाळ (सं. पु.) कोल्हा.
शृंगी (सं. वि.) शिंगें असलेलें. (पु.) शिवाचा एक गण किंवा अनुचर.
शे (सं. शत. वि.) शंभर.
शेक (हिं. पु.) धग, झळई.
शेकडा (हिं. पु.) शंभराचा गट; (अ.) दर शंभरास.
शेकडों (अ.) शतशः.
शेकणें (क्रि.) शेक घेणें; सौम्य प्रकारची उष्णता देणें; नुकसान लागणें.
शेकाटा (पु.) शेक, वेळू, बांबू.
शेकाटी (स्त्री.) आगटी.
शेकुटी, शेकोटी (स्त्री.) शेकाटी पहा.
शेखचिल्ली (हिं. पु.) वेडसर मनुष्य.
शेखर (सं. पु.) डोक्यावरचा तुरा.
शेखी (फा. स्त्री.) कीर्ति; बढाई, डौल.
शेखीं (सं. शेष. अ.) अखेर, शेवटीं.
शेंग (स्त्री.) अरुंद व लांब फळ, फल्ली.
शेगडी (स्त्री.) शेक घेण्यासाठीं विस्तव ठेवण्याचें पात्र.
शेगाडा (पु.) लांब व जाड वेळू.
शेज (सं. शय्या स्त्री.) आंथरूण, बिछाना; कपाळीं भरलेला मळवट; (न.) क्रम, परंपरा; (जखम) **शेजेस येणें**–गांठळणें, भरून येणें.
शेजआरती (स्त्री.) रात्रीं देवाला निजविण्यापूर्वी आरती करतात ती.
शेजार, शेजारपाजार (न.) जवळचें घर किंवा वस्ती.
शेजारती–शेज आरती पहा.
शेजारी, शेजारीपाजारी (पु.) जवळपास राहणारा.
शेजे (अ.) शेजारीं, जवळ.
शेट, शेठ (सं. श्रेष्ठी पु.) व्यापारी, सावकार, कारागीर इ. बद्दल त्यांच्या नांवापुढें जोडावयाचा सन्मानार्थक शब्द.
शेंट, शेंटकूळ (न.) शष्प; कःपदार्थ.
शेटाई (स्त्री.) दिमाख, डौल.
शेटाणी (स्त्री.) शेटाची बायको.
शेटी (सं. श्रेष्ठिन्. पु.) शेट.
शेट्या (पु.) व्यापाराच्या ठिकाणीं मापें, वजनें, भाव इ० ची चौकशी करण्याच्या कामावर नेमिलेला वतनदार अधिकारी.
शेठ, शेठाणी, शेठी, शेठ्या–शेट, शेटाणी, शेटी, शेट्या पहा.
शेडा (पु.) घड्याळाची साखळी.
शेंडा (पु.) शेवट, शिखर, वरचें अग्र.
शेंडी (सं. शिखंड स्त्री.) शिखा, हिंदुत्वाचें एक बाह्य चिन्ह; धूमकेतूची शेपटी.
शेंडेनक्षत्र (न.) धूमकेतु.
शेण (सं. छगण न.) गाय, म्हैस इ०ची विष्ठा; फार कुजून बिलबिलीत झालेलें फळ. **शेण खाणें**-मूर्खपणाचें कृत्य करणें.
शेणई (पु.) शेणवी.
शेणकई, शेणकाई (स्त्री.) गुरांचें शेण साठविण्यासाठीं केलेली खांच.
शेणखळा (पु.) शेण कालविलेलें पाणी.
शेणखळी, शेणखाई (स्त्री.) शेणकई.
शेणगोठा (पु.) गोठ्यांतल्या जनावरांचें शेण गोळा करणें, गोठा साफ करणें इ०
शेणय, शेणवई (पु.) शेणवी.
शेणवड (स्त्री.) शेण व माती.
शेणवी (पु.) सारस्वत ब्राह्मण.
शेणी (स्त्री.) वाळलेलें शेण, गोवरी.
शेत (सं. क्षेत्र. न.) धान्य वगैरेचें पीक काढण्यासाठीं तयार केलेली जमीन.
शेतकरी (पु.) शेतकीवर निर्वाह करणारा.
शेतकी (स्त्री.) शेतकऱ्याचा धंदा.
शेतखाना (फा. सिहतखाना पु.) शौचकूप; पायखाना.
शेतखेत (न.) जमीनजुमला, वतनवाडी.
शेतपोत (न.) शेतवाडी पहा.
शेतभात (न.) **शेतीभाती** (स्त्री.) शेतकी.
शेतवड, शेताड (पु.) गांवाभोंवतालची शेतजमीन.
शेतवाडी (स्त्री.) शेतें, मळे, बगीचे इ०
शेतसारा (पु.) शेताबद्दल सरकारांत दरसाल भरावी लागणारी रकम.
शेताड (पु.) शेतवड पहा.
शेती (स्त्री.) शेतकी, जमीन.
शेतीभाती (स्त्री.) शेतकीचीं कामें.
शेंदणें (क्रि.) हातानें दोरी ओढून विहीर इत्यादींतून पाणी वगैरे वर काढणें.

शेंदड, शेंदाड (न.) एक फळ.
शेंदरा, शेंदऱ्या, शेंदरी (वि.) शेंदुराच्या रंगाचा.
शेंदरी (स्त्री.) तांबडें अलवणाचें पातळ.
शेंदाड (न.) चिबूड, फूट, एक फळ.
शेंदाडशिपाई–खरोखर भित्रा असतां शूरत्वाच्या पोकळ बढाया मारणारा.
शेंदीव (वि.) शेंदून काढलेलें.
शेंदुर (सं.सिंदूर.पु.) शिसें व ऑक्सिजन वायु यांच्या रासायनिक मिश्रणानें तयार होणारा एक जड व लालभडक रंगाचा पदार्थ.
शेंदेलोण (न.) एक क्षार.
शेन (सं. श्येन. पु.) ससाणा पक्षी.
शेप (स्त्री.) शेपटी, पुच्छ, बडीशोप.
शेपटा, शेंपटा (पु.) मोठी शेपटी.
शेपरणें, शेपारणें, शेफरणें–शेफारणें.
शेपाळणें (क्रि.) शेपटी पिळवटणें.
शेपूट, शेंपूट (स्त्री.) शेप, पुच्छ, अखेरचा भाग; पुरवणी; **शे० घालणें**–भित्रेपणा दाखविणें; **शे० हालविणें**–खुशामत करणें.
शेफरणें, शेफारणें (क्रि.) स्तुति झाल्यानें चढून जाणें; मिजास करणें.
शेंब (स्त्री.) शेंबूड; श्लेष्म.
शेंबडें (वि.) नाकांतून शेंबूड गळत असलेलें; अज्ञान.
शेंबी (स्त्री.) काठीला बसविलेलें धातूचें टोपण; एका वेलीचें नांव.
शेंबूड (पु.) श्लेष्मा, नाकांतून वाहणारा चिकट बुळबुळीत पदार्थ.
शेमला (अर. पु.) पागोट्याचा पदर.
शेर (पु.) जिच्यांतून दुधासारखा पांढरा चीक निघतो अशी एक वनस्पति.
शेर (हिं. पु.) एक वजनी किंवा मापी परिमाण; **शेरास सवाशेर भेटणें**–प्रतिपक्ष्याचे डावपेंच हाणून पाडण्याइतकें सामर्थ्य अंगीं असणें; (हिं. पु.) ठराविक प्रमाण; अन्नोदकाचा संबंध; (स्त्री.) पक्ष्यांची विष्ठा; (फा. पु.) वाघ; जबरदस्त धाडशी व दुसऱ्यावर छाप बसविणारा मनुष्य.
शेरडी (स्त्री.) बकरी, शेळी.
शेरडूं (न.) शेळी किंवा बोकड, बकरें.
शेरणी (फा.शेरणी.स्त्री.) मिठाई; प्रसाद.
शेरताटी, शेरताट, शेरताड (स्त्री.) शेराच्या झाडांची ओळ.
शेरा (अर. शरा पु.) खुलासादाखल किंवा पसंती–नापसंतीदर्शक उल्लेख.
शेरी (स्त्री.) शहरांतील बोळ;गांवशिवेच्या बाहेरची बागाईत जमीन; देशी संस्थानिकांच्या खाजगी मालकीची जमीन.
शेल (सं. शैल. न.) उच्चपद; मान, गळा; उत्तमभाग.
शेलका (वि.) निवडक; चांगला.
शेला (हिं. पु.) पांघरण्याचें उंची वस्त्र.
शेलापागोटें (न.) मानाचा पोषाख.
शेलारी (स्त्री.) उंची लुगडें, शालू.
शेवई (कानडी–शेविगे, स्त्री.) सपीटाची सुतासारखी बारीक व लांब वळी.
शेवट (सं.सीमान्त न.) अग्र; समाप्ति.
शेवडी (स्त्री.) नदीच्या पात्रांत खोदलेली विहीर, झिरा.
शेवती, शेवंती (सं. सेमंती स्त्री.) एक फुलझाड.
शेवती (स्त्री.) सीमांतपूजन.
शेवल, शेवाल, शेवाळ (सं. शैवाळ, न.) पाण्यांत उगवणाऱ्या वनस्पतीचे बुळबुळीत तंतु.
शेष (सं. पु.) सर्पांचा राजा; बाकी.
शेंस (सं. शीर्ष. स्त्री.) मळवट.
शेंसगांठ (स्त्री.) सुरगांठ.
शेसरा (पु.) सरकफास.
शेसाळणें (क्रि.) चिडविणें; संतापणें.
शेसाळा (पु.) त्वेष, क्षुब्धता.
शेळी (स्त्री.) बकरी.
शेळांदरा (वि.) काळाकुट्ट.
शैत्य (सं. न.) सर्दी, थंडी.
शैथिल्य (सं. न.) ढिलेपणा, शिथिलता
शैल (सं. पु.) पर्वत, डोंगर.
शैली (सं. स्त्री.) खुबी; रीत, पद्धति.
शैव (वि.) शिवाचा उपासक.
शोक (सं. पु.) विलाप, दुःख.
शोक (अर. शौक.पु.) नाद, छंद.

शोकणें (प्रा. क्रि.) शुष्क करणें.
शोख (सं. शोष पु.) कोरड.
शोचणें (सं. शुच्. क्रि.) खेद करणें.
शोचनीय (सं. वि.) दुःखप्रद.
शोणित (सं. न.) रक्त; (वि.) तांबडें.
शोध (सं.पु.) चौकशी; दुरुस्ती, फेड.
शोधक (वि.) चौकस.
शोधणें (क्रि.) तपास करणें, धुंडाळणें; शुद्ध करणें; दुरुस्त करणें.
शोधणें (न.) गाळण्याचें वस्त्र.
शोधन (सं. न.) दोषनिवारण; प्रायश्चित्त, वजावाकी, फेड, सूड.
शोधित (सं. वि.) स्वच्छ केलेलें.
शोप (हिं. शोफ स्त्री.) वडीशोप.
शोपा, शोप्या (वि.) शोपेसारखा वास ज्याला येतो तो.
शोफ (सं. पु.) सूज.
शोभणें (क्रि.) चांगलें दिसणें; योग्य असणें.
शोभन (सं. वि.) तेजस्वी, सुंदर; मंगलकार्य, शुभकर्मांतला अग्नि; (ज्यो.) एक योग, ग्रह.
शोभविणें (क्रि.) शृंगारणें.
शोभा (सं. स्त्री.) तेज, सौंदर्य, कांति; अलंकार; विपरीत लक्षणेनें—फजीती.
शोभायमान (सं. न.) शोभणारें, सुंदर.
शोभिवंत (वि.) शोभायुक्त, मजेदार.
शोष (सं. पु.) कोरड; अतिशय तृषा.
शोषक (सं. वि.) शोषून घेणारा.
शोषण (सं. न.) शोषून घेणें.
शोषणें (सं. शुष्. क्रि.) सुकणें; ओढणें.
शौक (अर. पु.) छंद, इष्क, आवड.
शौकी (वि.) नादी, इष्कबाज.
शौच (सं. न.) शुद्धता, मलोत्सर्ग.
शौचकूप (सं. पु.) शेतखाना, संडास.
शौचविधि (सं. पु.) मलोत्सर्ग.
शौरी (सं. पु.) श्रीकृष्ण.
शौर्य (सं. न.) शूरत्व, पराक्रम, शक्ति.
श्मशान (सं. न.) स्मशान, मसण.
श्मश्रू (सं. स्त्री. न.) मिशा, दाढी इ. तोंडावरचे केस; हजामत.
श्याम (सं.वि.) काळा, निळा,अस्मानी.
श्यामल (सं. वि.) काळासांवळा.
श्यामिका (सं. स्त्री.) काळेपणा, काळा रंग, हीणकस धातु.
श्येन (सं. पु.) ससाणा पक्षी.
श्रद्धा (सं. स्त्री.) विश्वास, भाव, निष्ठा.
श्रद्धालु, श्रद्धाळू (वि.) भाविक.
श्रद्धेय (सं. वि.) विश्वासार्ह.
श्रम (सं. पु.) कष्ट, आयास, मेहनत.
श्रमणें (क्रि) कष्ट होणें; थकणें.
श्रमविणें (क्रि.) कष्ट देणें.
श्रमण, श्रमणक (सं. पु.) संन्यासी.
श्रमी (सं. वि.) उद्योगी; थकलेला.
श्रय (सं. श्रेयस्. न.) पुण्य, चांगुलपणा.
श्रवण (सं. न.) ऐकणें; कान; एक नक्षत्र.
श्रांत (सं. वि.) थकलेला, भागलेला.
श्राद्ध (सं. न.) मृत पितरांच्या उद्देशानें तत्प्रीत्यर्थ पिंडदान ,ब्राह्मणभोजन इ. केलेलें कर्म.
श्राप (सं. शाप पु.) शाप.
श्रावक (सं. पु.) जैनमतानुयायी.
श्रावण (सं. पु.) हिंदु वर्षाचा पांचवा महिना.
श्रावणपाटी (स्त्री.) लग्नानंतरच्या पहिल्या श्रावण महिन्यांत नवऱ्यामुलाकडे खेळ वगैरे भरून पाटी पाटवितात ती.
श्रावणी (सं. स्त्री.) नवीन यज्ञोपवीत धारण करण्याचा विधि.
श्राव्य (सं. वि.) ऐकण्याचें, ऐकूं येण्याजोगें.
श्री (सं. स्त्री.) लक्ष्मी; संपत्ति; वैभव; कांति, शोभा.
श्रीकंठ (सं. पु.) महादेव.
श्रीकार (पु.) पत्राच्या माथ्यावर 'श्री' असें अक्षर लिहितात तें.
श्रीखंड (सं. न.) चक्का दहीं, साखर व केशर यांचें केलेलें खाद्य; चंदन.
श्रीगणेशा (सं. पु.) पहिला धडा.
श्रीधर, श्रीनिवास (सं. पु.) विष्णु.
श्रीपति (सं. पु.) विष्णु; धनिक.
श्रीफल, श्रीफळ (न.) नारळ.

श्रीमंत (सं. वि.) संपत्तिमान्, श्रीमान्.
श्रीमंतपूजन—सीमांतपूजन पहा.
श्रीमाठ (प्रा. पु,) संपत्तीचा गर्व.
श्रीमान् (सं. वि.) श्रीयुत, श्रीमंत.
श्रीमुख (सं. न.) तेजःपुंज चर्या; थोबाड
श्रीयुत (सं. वि.) राजश्री.
श्रीरंग (सं. पु.) विष्णु.
श्रीवत्स (सं. पु.) विष्णु; विष्णूच्या छातीवरील पांढऱ्या केसांचा भोंवरा.
श्री. लांच्छन—विष्णु.
श्रुत (सं. वि.) ऐकलेलें, प्रख्यात.
श्रुतकीर्ति (सं. वि.) उदार; प्रख्यात'
श्रुति (सं. स्त्री.) ऐकणें; कान; वेद; वेद-वाक्य; स्वरावयव.
श्रुतिपथ (सं. पु.) श्रवणमार्ग, कर्णरंध्र.
श्रेढी (सं. श्रेधी स्त्री.) रांग, समुदाय; (गणितांत) कोणत्याहि संख्येस कांहीं विशिष्ट नियमास धरून होणारा चढउतार; शिडी.
श्रेणी (सं. स्त्री.) पंक्ति, रांग.
श्रेय (सं. श्रेयस् न.) पुण्य, कल्याण.
श्रेयस्कर (सं. वि.) कल्याणकारक.
श्रेष्ठ (सं. वि.) मुख्य, वरिष्ठ, उत्तम.
श्रोणि (सं. स्त्री.) कंबर, ढुंगण.
श्रोणित (प्रा. न.) शोणित, रक्त.
श्रोता (सं. पु.) ऐकणारा.
श्रोत्र (सं. न.) कर्णेंद्रिय, कान.
श्रोत्रिय (सं. पु.) वैदिक ब्राह्मण.
श्रोत्री (सं. पु.) अग्निहोत्री, वैदिक.
श्रौत (सं. वि.) वेदविषयक.
श्रौती (सं. पु.) वेदवेत्ता.
श्लाघ (प्रा. पु. स्त्री.) अभिमान.
श्लाघणें (प्रा. क्रि.) स्तुति करणें.
श्लाघा (सं. स्त्री.) स्तुति, बढाई, डौल.
श्लाघ्य (सं. वि.) वर्णनीय, प्रशंसनीय.
श्लाघ्यता (सं. स्त्री.) थोरवी, प्रशंसा.
श्लेष (सं. पु.) एक शब्दालंकार—यांत एकाच शब्दाचें अनेकार्थत्व असतें.
श्लेष्मा (सं. पु.) शेंबूड, कफ.
श्लोक (सं. पु.) विशिष्ट प्रकारची पद्य-रचना; कीर्ति; स्तुति.
श्वपच, श्वपाक (सं. पु.) चांडाल.
श्वशुर (सं. पु.) सासरा.
श्वश्रू (सं. स्त्री.) सासू.
श्वसन (सं. पु.) वायु.
श्वा, श्वान (सं. पु.) कुत्रा.
श्वापद (सं. न.) हिंस्रपशु.
श्वास (सं. पु.) नाकानें किंवा तोंडानें आंत घेतलेला वायु; दमा.
श्वासोच्छ्वास (सं. पु.) वायु आंत घेणें व बाहेर सोडणें इ. क्रिया.
श्वेत (सं. वि.) पांढरें.
श्वेतकुष्ठ (सं. न.) पांढरें कोड.
श्वेतमणि (सं. पु.) स्फटिक.
श्वेतवाह, श्वेतवाहन (सं. पु.) अर्जुन
श्वेतु (सं. सेतु पु.) पूल.

ष.

षट् (सं. वि.) सहा.
षट्क (सं. न.) सहांचा समुदाय.
षट्कर्णी होणें—एकादी गोष्ट बोलणारा व ती ऐकणारा या दोघांच्या पलीकडे तिसऱ्या माणसास ती कळणें; जाहीर होणें.
षट्कर्मी (वि.) सहा कर्मांचा ज्याला अधिकार आहे तो म्हणजे पुरा (ब्राह्मण.)
षट्कर्में (न. अने.) ब्राह्मणास विहित असलेलीं यजन, याजन, अध्ययन, अध्यापन, दान व प्रतिग्रह हीं सहा कर्में.
षट्कोण (सं. पु.) सहा कोनांची.
षट्पद (सं. पु.) भ्रमर.
षट्पदी (सं. स्त्री.) सहा चरणांचें एक कडवें असलेली कविता.
षट्शास्त्रसंपन्न(सं.वि.)शास्त्रवेत्ता,विद्वान्.
षड्ऋतु (सं. पु.) वसंत, ग्रीष्म, वर्षा, शरत्, हेमंत व शिशिर हे सहा.
षंड, षंढ (सं. पु.) नपुंसक.
षड्गुणैश्वर्यसंपन्न (सं. वि.) ज्ञान, वैराग्य, धर्म, ऐश्वर्य, यश व श्री हे सहा गुण असलेला (परमेश्वर)
षडंगें (सं. न. अने.) दोन हात, दोन पाय, मस्तक व कंबर हीं सहा मनुष्य-

देहाचीं अंगें; शिक्षा, कल्प, व्याकरण, निरुक्त, छंद व जोतिष हीं सहा वेदांचीं अंगें.

षड्ज (सं. पु.) गायनांतला पहिला स्वर.

षड्दर्शनें (सं. न. अने.) सांख्य, योग, न्याय, वैशेषिक, मीमांसा आणि वेदांत या तत्वज्ञानाच्या सहा मुख्य शाखा.

षड्रस (सं. पु. अने.) कटु, आम्ल, मधुर, लवण, तिक्त आणि कषाय हे अन्नाचे मुख्य सहा रस.

षड्रिपु (सं. पु.) काम, क्रोध, लोभ, मोह, मद व मत्सर हे मनुष्याचे शत्रु समजले गेलेले सहा मनोविकार.

षड्विकार (सं. पु.) उत्पन्न होणें, आहेसें दिसणें, वाटणें, पक्क होणें, क्षीण होणें आणि मरणें हे देहास होणारे सहा विकार.

षडानन (सं. पु.) कार्तिकस्वामी.

षण्मास (सं. पु.) सहामाही.

षण्मुख (सं. पु.) कार्तिकस्वामी.

षष्ठि (सं. स्त्री.) पंधरवड्यांतली सहावी तीथ; व्याकरणांत--सहावी विभक्ति.

षष्ठिपूजन (न.) स्त्रीच्या प्रसूतीच्या सहावे दिवशीं दुर्गा व इतर देवता यांची करावयाची पूजा.

षुतुर (फा. पु.) उंट.

षौक (पु.) शौक पहा.

षौकी (वि.) शौकी पहा.

षोडश (सं. वि.) सोळा.

षोडशोपचार (सं. पु.) पूजेचे सोळा विधि सांगितले आहेत ते.

खंड तिसरा.

(स — ज्ञ)

स

स—हें पद नामाच्या मागें लागलें असतां त्याचा अर्थ सह, बरोबर, त्यानें युक्त असा विशेषणरूप होतो.
सई (अर. अ.) मान्य, कबूल, बरोबर; खरा; निदान.
सकट (अ.) मिळून, बरोबर, धरून.
संकट (सं. न.) अडचण, कठीण प्रसंग.
सकणें (सं. शक् क्रि.) शकणें, समर्थ असणें किंवा होणें.
संकर (सं. पु.) मिश्रण, मिसळ.
सकरुण (सं. वि.) दयामय, कृपाळू; करुणास्पद.
सकर्मक (सं. वि.) व्याकरणांत -वाक्यांत कर्मावांचून ज्याचा अर्थ अपूर्ण राहतो असें (क्रियापद)
सकल (सं. वि.) सर्व, पूर्ण, सगळा.
संकलन (सं. न.) एकत्र करणें, संचय.
सकलात, सकलाद (तु. सखरात स्त्री.) एक प्रकारचें लोकरीचें कापड.
संकलित (सं. वि.) गोळा केलेलें, एकत्रित केलेलें.
संकल्प (प्रा. पु.) इच्छा, हेतु; विचार, निश्चय; एकादें धार्मिक कृत्य करण्यापूर्वी तें करण्याविषयींचा मनाचा निश्चय स्पष्टपणें शब्दांनीं व्यक्त करण्याचा विधि
संकष्ट (सं. संकट. न.) संकट, अडचण, विकट प्रसंग.
संकष्टी, संकष्टी चतुर्थी (सं. स्त्री.) प्रत्येक महिन्यांतल्या कृष्णपक्षांतली चतुर्थी.
सकळ (सं. सकल वि.) सर्व, संपूर्ण,
सकळीक (वि.) सर्व, सगळे.
सकाम (सं. वि.) इच्छा बाळगणारा.
सकारणें (क्रि.) हुंडी घेणें, स्वीकारणें.
सकाळ (स्त्री.) सूर्योदय झाल्यापासून मध्यान्हा पर्यंतचा काळ.
संकीर्ण (सं. वि.) मिश्रित, पसरलेलें; व्याप्त; आकुंचित.
संकीर्तन (सं. न.) स्तुति, गौरव, ईश्वरनामोच्चरण.
संकुचित (सं. वि.) आकुंचित, बारीक झालेलें; मिटलेलें; संक्षिप्त. [मृदु.
सकुमार (सं. सुकुमार वि.) नाजूक,
संकुल (सं. वि.) व्याप्त, गर्द, संकीर्ण.
संकेत (सं. पु.) खूण, इषारा: करार; अट, शर्त; बेत, विचार; शब्दाची अर्थबोधक शक्ति; ठरविलेलें स्थान.
सकेशा (सं. स्त्री.) वपन केल्याशिवाय राहलेली विधवा.
संकोच (सं. पु.) आकुंचन, सिटणें; संक्षेप, भीति, लज्जा, भीड.
संकोचणें (क्रि.) आकुंचित होणें; लाजणें.
संकोचित (वि.) संकुचित पहा.
संकोचो (वि.) लाजाळू, भिडस्त.
सक्त (सं. वि.) चिकटलेला; निमग्न; अधीन; (अर. सख्त वि.) कठोर,
सक्ति (सं. स्त्री.) संयोग; आसक्ति; अधीनता: निमग्नता.
सक्ती (अर. सख्ती स्त्री.) जबरी, जुलूम; कडकपणा, कठोरता.
संक्रमण (सं. न.) स्थलांतर, प्रगति; (ज्योति०) ग्रहाचें एका राशीवरून दुसऱ्या राशीवर जाणें; (गणितांत) दोन संख्याची बेरीज व त्याच संख्यांतला फरक हीं दिलीं असतां त्यावरून त्या संख्या काढण्याची क्रिया.
संक्रांत संक्रांति (सं. संक्रांति स्त्री.) संक्रमण पहा; धाड;-**वर सं० बसणें**—त्याचा नाश होणें, ऱ्हास करणें.
संक्रामक (सं. वि.) स्थलांतर करणारा
सखल (वि.) खोल, खोलगट.
सखलवट (वि.) खोलगट.
सखलात, सखलाद—सकलाद पहा.
सखा (सं. पु.) सोबती, मित्र.
सखित्व (सं. न.) मैत्री, स्नेहसंबंध.
सखी (सं. स्त्री.) मैत्रीण; शिमग्यांतलें शृंगारिक गाणें; लावणीच्या प्रारंभींचें गीत.

सखोल (वि.) फार खोल; गंभीर.
सख्खा (वि.) प्रत्यक्ष संबधाचा (चुलता मामा इ० संबंधाचा नव्हे.)
सख्य (सं. न.) मैत्री; युद्ध.
सख्यभक्ति (सं. स्त्री.) नवविधभक्तींपैकीं एक.
संख्या (सं. स्त्री.) गणना, मोजदाद, इयत्ता; आंकडा, आंख.
संख्याविशेषण (सं. वि.) व्याकरणांत–पदार्थांची संख्या दाखविणारें विशेषण.
संग (सं. पु.) एकत्र येणें, संयोग. संबंध, सोबत, मैत्री; आसक्ति: मैथुन.
सगट (अ.) सकट, बरोबर, सारखें.
सगडी (स्त्री.) शेगडी.
संगत (सं. वि.) संबद्ध; (सं. संगति स्त्री.) सोबत, मैत्री; जुळणी.
संगति (सं. स्त्री.) संयोग, भेट, सहवास; पूर्वापार संबंध, जुळणी.
संगतीं, संगतें (अ.) बरोबर.
संगनमत (न.) संयुक्त विचार, संकेत.
संगम (सं. पु.) संयोग, भेट; मैथुन; दोन प्रवाहाचें एकीकरण.
संगमरवर (फा. संगमरमर पु.) एक उंची जातीचा दगड.
संगर (सं. न.) युद्ध.
संगरात (पु.) पाथरवट.
सगळा (सं. सकल वि.) सर्व, संपूर्ण.
सगा (सं. सखा. पु.) सोबती, मित्र, नातेवाईक.
सगाई (स्त्री.) नातें, नात्याचा संबंध.
संगाती (पु.) सोबती; मित्र.
सगासोयरा (पु.) नात्यागोत्याचा मनुष्य; इष्टमित्र.
संगी (सं. पु.) मित्र, सोबती.
संगीं (अ.) संगतींत, बरोबर, सह.
संगीत (सं. न.) गीत वाद्य, व नृत्य यांचा समुदाय; (वि.) ज्यांत गायन आहे असें (नाटक)
संगीन (फा. वि.) यथास्थित (दा० १९२५); मजबूत, पक्की.
संगीन (फा. स्त्री.) बंदुकीच्या अग्रभागीं लावण्याचें तीक्ष्ण अणीचें एक शस्त्र.
सगुण (सं. वि.) सत्व, रज, तम इ० गुणांनीं युक्त.
संगें (अ.) बरोबर, सह.
सगोत्र (वि.) एकाच गोत्रांतले.
संगोपन (सं. न.) जोपासना, काळजीपूर्वक पालन.
संग्रह (सं. पु.) सांठा, संचय, जमाव.
संग्रहणी (सं. स्त्री.) एका रोगाचें नांव.
संग्रही (सं. वि.) संग्रह करणारा; लोभी.
संग्रहीत (सं. वि.) गोळा केलेलें.
संग्राम (सं. पु.) युद्ध.
संग्राहक, संग्राही (वि.) संग्रह करणारा.
संग्राह्य (सं. वि.) संग्रह करण्यास योग्य.
संघ (सं. पु.) समुदाय.
संघटण, संघट्टन (न.) निकट संबंध.
संघटना (सं. स्त्री.) संयोग, जुळणी.
संघर्ष (सं. पु.) संघर्षण (सं. न.) घर्षण, टक्कर, स्पर्धा, कलह.
संघाट (सं. संघात. पु.) समुदाय.
संघात (सं. पु.) ऐक्य; समुदाय; प्रवाह, वध.
संच (सं. पु.) ढीग, सांठा; जोड, बांधा.
सचकार (सं. सत्यकार. पु.) विसार.
संचणी (स्त्री.) जमाव; जमीनीचा धारा मुक्रर करणें.
संचय (सं. पु.) जमाव, सांठवण, संग्रह
संचरणें (सं. क्रि.) अंगांत भरणें, शिरणें; फिरणें चुकाविणें.
संचळ (न.) पादेलोण.
संचार, संचारु (सं. पु.) फिरणें; बाधा; चूक (ज्ञा० १२।२१७)
सचि, सची (सं. स्त्री.) इंद्रपत्नी, इंद्राणी.
संचित (सं. वि.) सांचलेलें, (न.) पूर्वजन्मार्जित पापपुण्य.
सचिंत (सं. वि.) चिंतायुक्त.
सचिव (सं. पु.) प्रधान, मंत्री.
सची (सं. स्त्री.) इंद्राणी.
सचेतन (सं. वि.) सजीव, चेतनायुक्त.
सचैल (अ.) अंगावरील वस्त्रासुद्धां.
सचोटी (स्त्री.) प्रामाणिकपणा; न्यायबुद्धि.
सच्चा (सं. सत्य. वि.) खरा, सत्यशील
सच्चिदानंद (सं. पु.) सत्य, ज्ञान

आणि आनंद यांनीं युक्त जें ईश्वर-स्वरूप तें, परब्रम्ह; ईश्वराचें निर्गुण स्वरूप.

सच्छिद्र (सं. वि.) भोंकें असलेलें.

सजणें (प्रा. क्रि.) असणें, होणें, करणें; (वामन शुका० ५); शोभणें.

सजविणें (क्रि.) शृंगारणें, नीट दिसे-लसें करणें.

सजा (फा. स्त्री.) शिक्षा.

सजातीय (सं. वि.) एकाच जातीचा.

संजाप, संजाफ, संजाब (फा. संजाफ पु.) वस्त्राचा शोभिवंत कांठ; शेंडी-भोंवतालचा घेरा.

सजीव (सं. वि.) सचेतन, जिवंत.

संजीवन (सं. न.) पुनरुज्जीवन.

संजीवनी (सं. वि.) मृतास जिवंत करणारी.

संजोगणें (सं. संयुज् क्रि.) जुंपणें.

सज्ज (सं. सज्जित. वि.) तयार, सिद्ध; शृंगारलेला.

सज्जा (पु.) चंद्रशाला, घराच्या वरच्या मजल्यावर काढलेली पडवी.

सट (सं. षष्टि स्त्री.) षष्ठी; दुर्गा.

सटकणें (क्रि.) निसटणें, पाहतां पाहतां निघून जाणें.

सटकन् (अ.) त्वरेनें.

सटका (पु.) झटका.

सटपट (अ.) झटपट, लवकर.

सटरफटर (वि.) बारीक सारीक.

सटवाई (स्त्री.) षष्टिदेवता; दुष्ट स्त्री.

सटवी (स्त्री.) सटवाई, दुष्ट स्त्री.

सटी (सं. षष्टि स्त्री.) मूल जन्मल्या-पासून सहावे दिवशींची तिथि; त्या दिवशीं जिची पूजा करतात ती क्षुद्र देवता.

सटींसामाशीं (अ.) क्वचित् एखादे प्रसंगीं

सट्टा (हिं. पु.) पुढें मालाची किंमत चढेल किंवा उतरेल याचा नेम नसतां त्याचें आगाऊ साटें करणें; व्यापारांतली किंवा हुंडी बाजारांतली एक प्रकारची जुगार; जोखमीचा व्यापार; मक्ता.

सट्टेबाजी (स्त्री.) सट्टे करण्याचा लाग-लेला नाद.

सठवणें (प्रा. क्रि.) पतन पावणें.

सड (पु.) खुंट, धस; आंचळ; साक्ष, पुरावा इ० यांचे कागद; दाखला; क्रम, पद्धति; खाप; कात्रा; (स्त्री.) तांदूळ कांडणें.

सडक (प्रा. स्त्री.) वस्त्राचा पदर;

सडकणें (क्रि.) चोपणें, मारणें.

सडका (वि.) कुजका, नासलेला.

सडकून (अ.) सपाटून, अतिशय.

सडणें (क्रि.) कांडणें; (सं. सद् क्रि.) कुजणें, नासणें.

संडणें (प्रा. क्रि.) सोडणें.

सडपातळ (वि.) काटकोळा, किरकोळ, सटसटीत एकेरी अंगाचा.

सडा (वि.) बायकापोरें इ० प्रपंच ज्याच्या मागें नाहीं असा; निःसंग, एकटा; शुद्ध (पु.) शेणखळा, रंग इ०चें सिंचन;

संडास (हिं. पु.) शेतखाना, शौचकूप.

सडासंमार्जन (पु.) झाडलोट, सडा शिंपणें इ० काम.

सडासोट (पु.) एकटा, बायकापोरांचें लफडें मागें नसलेला, निःसंग.

सडेतोड (वि.) एकदम निकाल करून टाकण्यासारखें फटकळ.

सडेल (वि.) सडलेलें.

सढळ (वि.) सैल, खर्चिक, उदार.

सण (पु.) उत्साहाचा दिवस.

सण (सं. शण पु.) ताग.

सणक (स्त्री.) **सणका** (पु.) कळ,

सणंग (न.) वस्त्र, उंची वस्त्र.

सणसणणें (क्रि.) सण् सण् आवाज करणें.

सणसणीत (वि.) उष्ण, तीव्र, जबर, भक्कम, सडेतोड, स्पष्ट, खणखणीत.

सणाटा (पु.) सनाटा पहा.

सणाणा, सणाणें (प्रा. वि.) तीव्र, तीक्ष्ण

सत् (सं. वि.) असणारें; चांगलें; खरें, योग्य.

संत (सं. पु.) प्रपंचाविषयींची आसक्ति

सोडून ईश्वरभजनीं लागलेला पुरुष; (वि.) संथ, न गडबडणारा, शांत.
सतत, संतत (वि.) अखंड, निरंतर.
संतति (सं. स्त्री.) विस्तार; अपत्य; ओळ, परंपरा.
संतप्त (सं. वि.) अतिशय तापलेलें; अतिशय क्रुद्ध झालेला.
सतरंज (फा. पु.) बुद्धिबळाचा खेळ.
सतरंजी, सत्रंजी (स्त्री.) जाड रंगी-बेरंगी जाजम.
संतर्पण (सं. न.) तृप्त करणें.
सताड (वि.) उभा, सरळ; (अ.) अगदीं.
संतान (सं. न.) संतति; वृक्ष.
संताप (सं. पु.) अतिशय उष्णता; रागाचा आवेश; उद्वेग.
संतापणें (क्रि.) रागावणें, कातावणें.
संतापी (सं. वि.) रागीट, तापसी.
सतार (फा. स्त्री.) एक तंतुवाद्य.
सतावणें (क्रि.) गांजणें, छळणें,
संतावें, संताळें (न.) निंदाद्योतक अर्थानें—संतमंडळी, संतांचें बंड.
सती (सं. स्त्री.) साध्वी, पतिव्रता, तपस्विनी; पार्वती; **सती जाणें**—मृत पतीच्या शवाबरोबर स्त्रीनें स्वतःस जाळून घेणें.
सतीचें वाण (न.) एकदा करीन म्हटल्यावर केल्यावांचून सुटका नाहीं असें काम.
संतुष्ट (सं. वि.) तृप्त, समाधानी.
सतेज (सं. वि.) टवटवीत, तेजस्वी.
संतोष (सं. पु.) तृप्ति, समाधान, सुख.
संतोषणें (क्रि.) समाधान पावणें, आनंदणें.
संतोषी (वि.) समाधानी, तृप्त, राजी.
सत्कार (सं. पु.) आतिथ्य, मानपान.
सत्कारणें (क्रि.) मान देणें, आदर करणें.
सत्तम (सं. वि.) श्रेष्ठ उत्कृष्ट.
सत्ता (सं. स्त्री.) अस्तित्व; अधिकार, अंमल; शक्ति; हक्क.
सत्ताधीश (सं. पु.) अधिकारी, समर्थ.
सतू (सं. सक्तु पु.) सातू, जव; सातूचें पीठ.
सत्पात्र (सं. न.) योग्य मनुष्य.
सत्य (सं. वि.) खरें, प्रामाणिक; (न.) खरेंपण, खरी गोष्ट.
सत्ययुग (सं. न.) चार युगांपैकीं पहिलें.
सत्यलोक (सं. पु.) ब्रह्मलोक; सप्त-लोकांपैकीं सर्वांत वरचा.
सत्यवक्ता, सत्यवादी (सं. पु.) खरें बोलणारा.
सत्यसंकल्प (सं. वि.) प्रामाणिकपणाचा संकल्प करणारा.
सत्यसंध (सं. वि.) सत्यप्रतिज्ञ.
सत्याग्रह (सं. पु.) आत्मिक बळानें अन्यायाशीं झगडून मरणाची सुद्धां भीति न बाळगतां सत्याची बाजू संभाळणें.
सत्यानास (स. सत्यनाश. पु.) पुरा पुरा नाश.
सत्र (सं. न.) अनेक दिवस चालणारा यज्ञ; अन्नछत्र.
सत्व (सं. न) अस्तित्व; मन; सार, तत्वांश; खरेपणा; सद्गुण; बळ; प्राणी.
सत्वधीर (सं. वि.) धैर्यानें सत्वास जागणारा.
सत्वर (सं. अ.) त्वरेनें, लौकर (वि.) शीघ्र, चपळ.
सत्वरीं (अ.) सत्वर, लवकर.
सत्वशील (सं. वि.) सदाचारी, सन्मार्गी
सत्वस्थ (सं. वि.) योगी.
सत्वहरण (सं ष.) सदाचरणाविषयींच्या लौकिकाची हानि.
सत्वहीन (सं. वि.) निःसत्व, तेजोहीन.
संथ (वि.) मंद, सावकाश चालणारा.
संथा (स्त्री.) रोजचा थोडथोडा पाठ.
सद (सं. स्त्री.) सभा.
सदका (अर. पु.) ओवाळून टाकलेली वस्तु.
सदट (प्रा. वि.) गच्च; मोठें बळकट; भारी; कष्टप्रद.
सदन (सं. न.) घर; वसतिस्थान.
सदय (सं. वि.) दयायुक्त, कृपाळू.
सदर (प्रा. स्त्री.) राजसभा, वरिष्ठ न्यायमंदिर; बाब, वर्ग, विल्हा; दिवाणखाना; (वि.) मुक्त; सरसास; मुख्य.

सदरहू (अर. अ.) वरच्या प्रमाणें.
सदरा (गुज. पु.) अंगांत कोटाच्या किंवा अंगरख्याच्या आंत घालण्याचा कपडा.
संदर्भ (सं. पु.) मागचा पुढचा संबंध. संधान; गुंफणें; मिश्रण; कथा.
संदला (सं. संधि. पु.) दरजा वगैरे भरण्यासाठीं मुद्दाम कमावून तयार केलेला चुना; अशा चुन्याचा केलेला लेप.
सदसद्विचार, सदसद्विवेक (सं. पु.) बऱ्या वाईटाचा विचार.
सदस्य (सं. पु.) सभासद.
सदा (सं. अ.) नेहमीं; निरंतर.
सदाकदा (अ.) नेहमीं, निरंतर.
सदाचरण (सं. न.) **सदाचार** (पु.) चांगलें वर्तन, शिष्टाचार.
सदावर्त (न.) कोरड्या अन्नाचें छत्र, शिधा वाटणारी धर्मसंस्था.
सदावीळ (प्रा. अ.) सदय, नेहमीं.
सदाशिव (सं. पु) शंकर.
सदासर्वदा (अ.) नेहमीं.
सदाळणें (क्रि.) घट्ट बांधणें.
संदिग्ध (सं. वि.) संशययुक्त, अस्पष्ट.
सदी, सद्दी (फा. स्त्री.) अनुकूल काळ.
सदीं (अ.) सदा, नेहमीं.
सदु (प्रा. पु.) छंद (ज्ञा० ६।७४);
संदूक (अर. स्त्री.) पेटी
सदृढ (सं. सुदृढ. वि.) बळकट.
सदृश (सं. वि.) सारखा.
संदेश (सं. पु.) निरोप, बातमी.
संदेह (सं. पु.) शंका, संशय, धोका.
सदैव (सं. वि.) दैववान्, भाग्यवान्; (अ.) नेहमीं. [नेहमीं.
सदोदित (सं. वि.) नाशरहित; (अ.)
संदोह (सं. पु.) समूह.
सद्गत, सद्गति (सं. सद्गति स्त्री.) चांगली गति, मोक्षप्राप्ति.
सद्गदित (सं. वि.) कंठ दाटून आलेला.
सद्दी (फा. स्त्री.) शतक; चलती, अनुकूल काळ; भाग्यशालित्व.
सद्भाव (सं. पु.) भलेपणा, साधुत्व; मनाची शुद्धता.
सद्म (सं. न.) घर.
सद्यः (सं. अ.) सध्या, वर्तमानकाळीं.
सधन (सं. वि.) श्रीमंत, पैसेवाला.
सधवा (सं. स्त्री.) सवाष्ण.
संधान (सं. न.) सांधा, जुळणी, ऐक्य; लक्ष्य, नेम धरणें; वग, वाशिला.
संधानी (वि.) हुशार, धूर्त, युक्तिबाज.
संधि (सं. पु.) सांधा, चीर, संयोग, मिलाफ, समेट (स्त्री.) अनुकूळ काळ.
संधिगत (सं वि.) सांध्यांत असलेला.
संधिप्रकाश (सं. पु.) सूर्योदयापूर्वी व सूर्यास्तानंतर असणारा उजेड
संधिवात (सं. पु.) सांधे धरतात असा एक रोग.
संधिविग्रह (सं. पु.) शांतता आणि युद्ध; मैत्री आणि कलह.
संधिवेला (सं. स्त्री.) संध्याकाळ.
संध्या (सं. स्त्री.) रात्र व दिवस यांच्या मधला संधिकाळ; संधिप्रकाश; सायंकाळ; ब्राह्मणांनीं त्रिकाळ करण्याची उपासना.
संध्याकाळ (सं. स्त्री.) सूर्यास्ताचा समय.
सन (अर. पु. न.) वर्ष. [वाद्य.
सनई (फा. सुनाई. स्त्री.) वाजंत्र्याचें एक
सनत्कुमार (सं. पु.) ब्रम्हदेवाचे मानसपुत्र.
सनद (अर. स्त्री.) सरकारचें शिक्कापत्र; दानपत्र, अखत्यारपत्र.
सनातन (सं. वि.) शाश्वत; चिरकाल.
संनिध (सं. अ.) समीप, जवळ.
सन्निपात (सं. पु.) भेट, संगम; वैद्यकांत –वात, कफ, व पित्त या तिन्ही दोषांचा एकदम प्रकोप.
सनोळख (प्रा. वि.) ओळखीचा.
सन्मुख (सं. पु.) समोर.
सन्यास (सं. पु.) त्याग; काम्य कर्मांचा त्याग; चार आश्रमांपैकीं शेवटचा.
संन्यासी (सं. पु.) त्यागी, तपस्वी
संप (पु.) एकी, संघ, जूट; **संप करणें**– जूट करून काम बंद पाडणें.
संपणें (क्रि.) खलास होणें, पूर्ण होणें; खपणें; शेवटास नाणें; मरणें.

संपत् (सं. स्त्री.) संपत्ति, धन; दौलत; प्राप्ति; संपादनी.
संपत्ति (सं. स्त्री.) धन, दौलत; पैसा, मूल्यवान् वस्तु.
संपत्तिमान् (सं. वि.) श्रीमंत, धनिक.
सपत्न (सं. पु.) शत्रु.
सपत्नी (सं. स्त्री.) सवत.
सपत्नीक (सं. वि.) भार्येसहित.
संपत शनिवार (पु.) श्रावण महिन्यांतले शनिवार.
संपदा (सं. स्त्री.) संपत्ती, दौलत; भरभराट.
संपन्न (सं. वि.) युक्त, सहित; श्रीमान्, वैभवशाली.
संपर्क (सं. पु.) संयोग, स्पर्श, सहवास.
संपविणें (क्रि) पूर्ण करणें, शेवटास नेणें; खर्चून टाकणें.
सपशेल (अ.) हातपाय पसरून, सर्व अंग टेकून, निःसंकोच रीतीनें, ऐसपैस.
सपसप, सपसपा (अ.) भरभरा.
सपाट (वि.) समतल.
सपाटणें (क्रि.) झपाटणें.
सपाट सुपली (स्त्री.) नकटें नाक.
सपाटा (वि.) भव्य, मोठा, जोराचा. (पु.) झपाटा, जोर, आवेश.
सपाटी (स्त्री.) सपाटपणा, सपाट प्रदेश.
संपात (सं. पु.) टक्कर, धडक, तडाखा, प्रहार; गर्दी; पतन.
संपात, संपातबिंदु (सं. पु.) क्रांतिवृत्त व विषुव वृत्त हीं दोन वर्तुळें ज्या बिंदूत परस्परांस छेदतात तो बिंदु.
सपातळ (प्रा. न.) पडदा (ज्ञा०६।१४)
संपादक (सं. पु.) मिळविणारा, जुळणी करणारा; संशोधक; वर्तमान पत्र वगैरेचा मुख्य जबाबदार लेखक, एडिटर.
संपादणी (स्त्री.) आचरण (भावार्थ० २।१।५); बतावणी.
संपादणूक (स्त्री.) कांहीं सबब सांगून वेळ मारून नेणें, बतावणी.
संपादणें (संपद् क्रि.) मिळविणें.
संपादन (सं. न.) मिळविणें, प्राप्त करून घेणें; संशोधन.
संपादित (सं. वि.) मिळविलेलें, चालविलेलें (वर्तमानपत्र इ.)
सपासप (अ.) एका मागून एक त्वरेनें.
सपिंडी (स्त्री.) मृताच्या बाराव्या दिवशीं त्याच्या नांवानें पिंडदान करतात तें.
सपीट, सपीठ (सं. सपिता न.) गव्हाचें बारीक पीठ, मैदा.
संपूर्ण (सं. वि.) समाप्त, समग्र.
संपूर्णता (सं. स्त्री.) समाप्ति; शेवट; पूर्णपणा, अन्यूनता, सांगता.
सपोत (वि.) बारीक पोताचे.
सप्टेंबर (इं. पु.) इंग्रजी वर्षाचा नववा महिना.
सप्त (सं. वि.) सात.
सप्तऋषि (सं. पु.) मरीची, अत्रि, अंगिरस, पुलस्त्य, पुलह, क्रतु व वशिष्ट हे ऋषि; याच नांवाचे ध्रुवा जवळचे सात तारे.
सप्तक (सं. न.) सातांचा समुदाय.
सप्तग्रही (सं. स्त्री.) सात ग्रह एका राशींत येणें.
सप्तपदी (सं. स्त्री.) लग्नांत वधूवरांनीं तांदुळाच्या राशींवरून सात पावलें बरोबर चालण्याचा विधि.
सप्तम (सं. वि.) सातवा.
सप्तमी (सं. स्त्री.) सातवी तिथि; व्याकरणांत सातवी विभक्ति.
सप्तर्षि (सं. पु.) सप्त ऋषि पहा.
सप्तस्वर (सं पु.) गायनांतले सात स्वर.
सप्ताश्व (सं. पु.) सूर्य.
सप्ताह (सं. पु.) आठवडा, सप्ता; सात दिवसांत केलेलें ग्रंथाचें पारायण.
सप्पा (पु.) चापटी; नाश, उध्वस्तता.
संप्रदान (सं. न.) देणें; (व्याक०) चतुर्थीचा अर्थ.
संप्रदाय (सं. पु.) चाल, रीत, वहिवाट; वाक् प्रचार; धर्मपंथ; मार्ग.
संप्रदायी (सं. वि.) विशिष्ट पंथाचा.
संप्रधारणा (सं. स्त्री.) विचार; युक्तायुक्त निर्णय.
सप्रेम (सं. अ.) प्रेमपूर्वक.

सफर (अर. स्त्री.) प्रवास, पर्यटन; जलप्रवास; खलाशाची मजुरी; (न.) मुसलमानी वर्षाचा दुसरा महिना.
सफरचंद (न.) एका फळाचें नांव.
सफल, सफळ (सं. वि.) यशस्वी, फलद्रूप.
सफाई (अर. स्त्री.) स्वच्छता, गुळगुळीतपणा; नीटनेटकेपणा; संवयीनें येणारा कौशल्यांतील सहजपणा; चपलता.
सफाईदार (वि.) स्वच्छ; गुळगुळीत, नीटनेटकें, छानदार.
सफेत (फा. वि.) पांढरा शुभ्र. [रंग.
सफेता (फा. पु.) खडीसारखा पांढरा
सफेती (स्त्री.) पांढरेपणा; चुन्याचा लेप.
सफेद (वि.) सफेत, पांढरा.
सब, सबू (सं सर्व वि.) सगळें.
सबकल, सबखल (अ.) बरोबर, ठीक,
सबजा (फा. पु) एक सुगंधि वनस्पति.
संबद्ध (सं. वि.) जोडलेला, युक्त.
संबंध (सं. पु.) संयोग, संसर्ग; नातें; (व्याक०) षष्ठीचा अर्थ.
सबंध (वि.) सगळाचा सगळा, सर्व, न मोडतां. [लग.
संबंधी (सं. वि.) नात्यागोत्याचा, नात-
सबनीस (फा. पु.) शिबंदी व दुसरे सरकारी नोकर यांस पगार वाटणारा अधिकारी.
सबब (अर. स्त्री.) कारण; (अ.) यामुळें
सबर (वि.) गाभण.
सबल, सबळ (सं. वि.) बळकट, मजबूत
संबळ (पु. स्त्री.) पहार; एक चर्मवाद्य.
संबळी (स्त्री.) देवाचीं उपकरणीं ठेवण्यासाठीं बांबूची किंवा वेताची केलेली पेटी.
सबाह्य (सं. वि.) आंतून बाहेरून; (वि.) कायिक व मानसिक.
सबुराई, सबुरी (अर. स्त्री.) धीर, दम,
सबोखणें (प्रा. क्रि.) हाक मारणें.
संबोधणें (क्रि.) हाक मारणें, उद्देशून बोलणें.
संबोधन (सं. न.) हाक मारणें, उपदेश करणें.
सब्बल (स्त्री.) नागपुराकडे—पहार.
सभर्तृका (सं. वि.) सवाष्ण, सुवासिनी.
संभव (सं. पु.) जन्म, उत्पत्ति; हेतु; शक्यता.
संभवणें (क्रि.) शक्य असणें; उद्भवणें; जन्म पावणें.
सभंवता, सभंवतीं (अ.) भोवतालीं.
संभवनीय (सं. वि.) होण्यासारखें, घडण्यासारखें.
सभा (सं. स्त्री.) समाज, मंडळी; कचेरी, दरबार.
सभाजणें (प्रा. क्रि.) सन्मान करणें.
सभापति (सं. पु.) सभेचा अध्यक्ष.
सभामंडप (सं. पु.) सभास्थान; देवालयापुढें कथाकीर्तनासाठीं बांधिलेला मंडप.
संभार (सं. पु.) संग्रह; समुदाय, सामुग्री
संभावना (सं. स्त्री.) तर्क, कल्पना; संभव; योग्यता; बिदागी; दक्षिणा, गौरव.
संभाषण (सं. न.) भाषण, बोलणें.
सभासद (सं. पु.) सभेंतला प्रत्येक मनुष्य; संस्थेचा घटकावयव.
संभाळ (पु.) रक्षण, पालन.
संभाळणें (क्रि.) बाळगणें, जपणें; रक्षण करणें.
संभूति (सं. स्त्री.) उत्पत्ति.
संभोग (सं. पु.) भोगवटा; सुख; विला ; मैथुन.
सभ्य (सं. वि.) संभावित, शिष्ट.
संभ्रम (सं. पु.) त्वरा, धांदल, धामधूम, उत्कंठा, उत्साह, आनंददायक कृत्य (तुका० १९६६); मोह (ज्ञा० ११२७१)
सम (सं. वि.) सारखें, तुल्य; सपाट; दोहोंनें निःशेष भागली जाणारी (संख्या) उदासीन; निःपक्षपाती.
समई (स्त्री.) ठाणवई; दिवा लावण्यासाठीं केलेला धातूचा स्तंभ.
समईक (सं. सामयिक. वि.) करारानें ठरलेलें; संयुक्त हक्काचें.
समकक्ष (सं. वि.) बरोबर, सारखा.

समकालीन (सं. वि.) एका वेळचे, एका काळांतले.
समग्र (सं. वि.) सर्व, संपूर्ण, सबंध.
समचतुरस्र (सं. वि.) चार सारखे कोन असलेली (आकृति)
समज (पु. स्त्री.) समजूत, ग्रहणशक्ति; सूचना, धमकावणी.
समजणें (क्रि.) जाणणें, ओळखणें ताळयावर येणें.
समजदार (वि.) शहाणा, सुज्ञ, हुशार.
समंजस (वि.) समजदार, हुशार, सुज्ञ.
समजावण, समजावणा (स्त्री.) समजूत घालणें, मन वळविणें.
समजाविणें (क्रि.) कळावयास लावणें, कळविणें; मनाचें समाधान करणें.
समजूत (स्त्री.) समज, मनाचा ग्रह.
समजूतदार (वि.) समंजस शहाणा.
समजून उमजून (अ.) जाणून बुजून; मुद्दाम, बुद्धिपुरःसर.
संमत (सं. वि.) मान्य, पसंत; पूज्य.
समंततः, समंतात् (अ.) सभोंवार, भोंवतालीं.
समता (सं. स्त्री.) सारखेपणा, एकरूपता, बरोबरी; निःपक्षपातपणा.
संमति (सं. स्त्री.) रुकार, पसंति: सत्कार.
समतुक (प्रा. वि.) सारख्या तोलाचे, सारखे.
समताल (सं. वि.) सारख्या वजनाचे,
समत्व (सं. न.) समता पहा.
समंत्र. समंत्रक (सं. वि.) मंत्रोच्चारसहित.
समत्रिभुज (सं. पु.) ज्याच्या तिन्ही बाजू सारख्या आहेत असा त्रिकोण.
समथळ (सं. समतल. न.) सपाट जागा.
समद, समंध (पु.) पिशाच (विशेषतः ब्राम्हणाचें): संबंध (भाग० ९।१९).
समधात (सं. समधातु. वि.) समशीतोष्ण.
समन्वय (सं. पु.) एकसारखा व्यवस्थित क्रम; परस्पर संबंध; तात्पर्य.
समन्वित (सं. वि.) युक्त, संबद्ध.
समन्स (इं. न.) कोर्टाचें बोलावणें.
समय (सं. पु.) वेळ, काळ, प्रसंग; प्रतिज्ञा, शपथ: कुलाचार.
समयसूचकता (सं. स्त्री.) योग्य वेळीं योग्य गोष्ट सुचणें; हजरजबाबीपणा.
समयोचित (सं. वि.) वेळेस योग्य, प्रसंगास शोभणारें.
समर (सं. पु.) युद्ध, संग्राम.
समरभूमि (सं. स्त्री.) रणांगण, युद्धक्षेत्र.
समरस (सं. पु.) ऐक्य, तादात्म्य.
समरांगण (सं. न.) युद्धभूमि, रणक्षेत्र.
समर्थ (सं. वि.) शक्तिमान्, बलिष्ठ; (पु.) रामदासस्वामी.
समर्थणें (क्रि.) बोलणें (ज्ञा० ९।४८५); प्रतिपादन करणें.
समर्थन (सं. न.) पक्ष घेणें; सिद्ध करणें, पुष्टि देणें.
समर्थनीय (सं. वि.) प्रमाणांनीं सिद्ध करण्यासारखें.
संमर्द (सं. पु.) घर्षण, गर्दी. [जुळतें.
समर्पक (सं. वि.) योग्य, असावें तसें;
समर्पण (सं. न.) देणें, अर्पण, दान.
समर्पिणें (क्रि.) देणें; अर्पण करणें.
समर्याद (सं. वि.) मर्यादायुक्त, मर्यादित.
समला (अर. पु.) पागोट्याचा किंवा रुमालाचा पाठीवर लोंबणारा पदर.
समवयस्क, समवयी (सं. वि.) सारख्या वयाचा
समवाय (सं. पु.) संयोग, संबंध, समागम: एकोपा: साह्य; समूह.
समवेत (सं. वि.) मिश्रित, संबद्ध; (अ.) सह, बरोबर.
समशेर (फा. स्त्री) तलवार.
समशेरबहादर (फा. वि.) युद्धांत तलवार गाजविणारा; बडोद्याच्या गायकवाड सरकारची पदवी.
समष्टि (सं स्त्री.) समुदाय. समग्रता.
समसमान (वि.) अगदीं सारखें, तुल्य.
समस्त (सं. वि.) सर्व, सगळे.
समस्तराशिक (सं. न.) अंकगणितांत-बहुराशिक.
समस्या (सं. स्त्री.) पूर्ण करण्याचा श्लोकांश: पूर्णता; आकांक्षा (स्वा० दि० १।२।६२); शंका.

समळी (स्त्री.) संबळी, पेटी.
समक्ष (सं. अ.) प्रत्यक्ष, देखत.
समाईक (सं. सामायिक. वि.) संयुक्त मालकीचा, अनेकांना सामान्य.
समाक्रांत (सं. वि.) विस्तृत; आक्रमित, पराभूत.
समागत (सं. वि.) युक्त, सहित.
समागम (सं. पु.) संगम, संयोग, सहवासः संगत.
समागमें (अ.) बरोबर, सह.
समाचार (सं. पु.) वर्तमान, बातमी; परामर्ष.
समाज (सं. पु.) समुदाय, जमाव; सभा, मंडळी.
समांतर (सं. वि.) सारख्या अंतरावरचा.
समाधान (सं. न.) तृप्ति, संतोष, शंका-निवृत्ति; आराम.
समाधानी (सं. वि.) थोडक्यांत तृप्ति पावणारा; संतोषित वृत्तीचा.
समाध, **समाधि** (सं. स्त्री.) ध्यान, चित्ताची एकाग्रता; संन्याशाचें प्राणोत्क्रमण; योगी, संन्यासी, साधु इ० च्या मृत्युस्थळीं पादुका वगैरे बांधतात तें, थडगें, कबर.
समाधिस्त, **समाधिस्थ** (सं. वि.) ध्यानस्थ, चिंतनांत गढलेला; मृत.
समान (सं. वि.) तुल्य, सारखें; सपाट (पु.) पंचप्राणांपैकीं एक (अ.) बरोबरीनें, प्रमाणें. [वाचा
समानशील (सं. वि.) सारख्या स्वभा-
समानांतर (सं. वि.) सारख्या अंतरावरचा.
समानार्थक (सं. वि.) एकाच अर्थाचें.
समापन (सं. न.) समाप्ति.
समाप्त (सं. वि.) संपलेलें.
समाप्ति (सं. स्त्री.) शेवट, पूर्णता.
समारंभ (सं. पु.) कार्य, उद्योग, उत्साह, उत्सव. [साधन.
समाराधन (सं. न.) आनंदविण्याचें
समाराधना (सं. स्त्री.) ब्राह्मणभोजन, भंडारा.
समारोप (सं. पु.) उपसंहार.

संमार्जन (सं. न.) झाडणें, साफ करणें.
संमार्जनी (सं. स्त्री.) केरसुणी.
समावणें (क्रि.) समावेश होणें, अंतर्भाव होणें.
समावर्तन (सं. न.) परत येणें; सोडमुंज.
समाविष्ट (सं. वि.) अंतर्भूत, व्याप्त; पिशाचग्रस्त.
समावेश (सं. पु.) अंतर्भाव, प्रवेश, रिघाव; संग्रह.
समास (सं. पु.) एकीकरण, संयोग; समुदाय; सारांश; व्याकरणांत—दोन किंवा अधिक शब्दांचा संयोग होऊन झालेला एक शब्द.
समाहार (सं. पु.) समुदाय.
समिध (सं. स्त्री.) होमाच्या उपयोगाचें इंधन.
समीकरण (सं. न.) सारखें करणें; बीजगणितांत-दोन राशींची परस्पर समता दर्शविणारें बैजिक वाक्य.
समीचीन (सं. वि.) योग्य, चांगलें.
समीप (सं. वि.) जवळचा, (अ.) जवळ.
समीपता (सं. स्त्री.) जवळपणा.
समीर, **समीरण** (सं. पु.) वायु.
समीक्षण (सं. न.) **समीक्षा** (स्त्री.) अवलोकन, न्याहाळणें.
समुचित (सं. वि.) योग्य, उपयुक्त.
समुच्चय (सं. पु.) समूह, ढीग.
समुदाय (सं. पु.) ढीग, समूह; समाज, जमाव.
समुद्र (सं. पु.) सागर, दर्या.
समुद्रफेस (पु.) एक औषधाचें नांव.
समूल, **समूळ** (सं. वि.) मुळासकट.
समूह (सं. पु.) समुदाय, कळप.
समृद्ध (सं. वि.) भरभराटलेला; संपन्न.
समृद्धि (सं. स्त्री.) विपुलता, भरभराट;
समे (प्रा. अ.) समयीं (एक० ५४०)
समेट (सं. पु.) सलोखा, ऐक्य, मेळ, एकीकरण.
समेटणें (क्रि.) एकवटणें; मिटेल असें करणें; मिटविणें, संधि करणें.
समेत (सं. वि.) युक्त, सहित, एकत्र.

संमेलन (सं. न.) एकत्र जुळणें, मेळा, मिलाफ.
समेळ (पु.) संबळ, वाजंत्र्याचें चर्मवाद्य.
समोर (सं. संमुखर अ.) पुढें, सरळ, विरुद्ध बाजूस. [करून.
समोरासमोर (अ.) परस्परांकडे तोंडें
समोरील (वि.) समोरचा, पुढचा.
संमोह (सं. पु.) मूर्च्छा; भ्रांति; अज्ञान.
सम्मान (अर. वि.) सात.
सम्राट् (सं. पु.) सार्वभौम राजा.
सय (स्त्री.) स्मरण, आठवण.
सय (प्रा. स्त्री.) सखी, मैत्रीण.
संयत (सं. वि.) दमन केलेला, आवरलेला.
संयति (सं. स्त्री.) इंद्रियनियम.
संयम (सं. पु.) निग्रह, दाब, मनोनिग्रह; एकाग्रता.
संयमन (सं. न.) अटकाव, निग्रह; आवरणें; व्रत.
संयमी (सं. पु.) इंद्रियदमन केलेला, तपस्वी योगी.
संयुक्त (सं. वि.) जोडलेलें, संबद्ध; अनेकांनीं मिळून केलेलें.
सयुक्तिक, संयुक्तिक (सं. वि.) युक्तिसिद्ध; सारासार विचाराशीं मेळ ठेवणारे.
संयोग (सं. पु.) सांधा, मिलाफ; संघटन, संबंध; बेरीज; एकोपा, संगति.
संयोगी भूमि (सं. स्त्री.) जमीनीच्या दोन प्रदेशांना जोडणारी जमीनीची अरुंद पट्टी. [जोड.
संयोजन (सं. न.) सांधा, मिलाफ,
सय्यद (अर. पु.) मालक, सरदार; शहाजादा; हुसेनचे वंशज.
सर (सं. पु.) मोत्यांची, पोवळ्यांची अथवा त्यासारखी दुसरी माळ; सरळ लव बासा; लोंढा, आवेग; (फा.) अनेक अधिकाऱ्यांवरचा मुख्य; (इं. पु.) सरदारकीचा (नाइटहुडचा) किताब मिळालेला मनुष्य.
सर (स्त्री.) बरोबरी, तुलना; रांग, ओळ.
सरकटणें (प्रा. क्रि.) गळणें; रगडणें.
सरकणें (क्रि.) सरणें, हलणें.
सरकत (स्त्री.) भागीदारी; वांटणी; हिस्सा.
सरकविणें, सरकावणें (क्रि.) पुढें करणें, ढकलणें.
सरकार (फा. न.) मालक, सरदार; राज्याचा कारभार; शासनसत्ता; सत्ता किंवा हुकुमत चालविणारे व राज्यसूत्रें हातीं असलेले अधिकारी; राज्य, संस्थान, जिल्हा, सुभा.
सरकारवाडा (पु.) राजवाडा.
सरकारी (वि.) राज्यासंबंधाची, सरकारची.
सरकावणें (क्रि.) सरकविणें पहा.
सरकी (स्त्री.) कापसाची बी.
सरकें (अ.) पुढें. [संदिग्ध.
सरगरम (फा. वि.) कोंबट, अनिश्चित,
सरंजाम (फा. पु.) सामुग्री, सामान; घोडीं, पालखी किंवा सैन्य यांच्या खर्चासाठीं इनाम म्हणून दिलेला गांव किंवा जमीन.
सरंजामी पद्धति—अष्टप्रधान व सरदार यांस जातीचीं वतनें व इनाम गांवें यांशिवाय फौजेच्या खर्चासाठीं आणखी कांहीं नेमणूक व मुलुखगिरीसाठीं प्रांत तोडून देण्याची चाल.
सरट, सरड (पु.) सरडा.
सरडा, सरडोका (पु.) पालीच्या जातीचा एक प्राणी.
सरण (न.) चिता.
सरणी (सं. स्त्री.) मार्ग, पद्धत, रांग.
सरणें (प्रा. क्रि.) संपणें; सरकणें, पुढें होणें; मान्य होणें; योग्य होणें; शोभणें;
सरत (स्त्री.) शर्यत, चडाओढ.
सरता (प्रा. वि.) शेवटचा;
सरतें (प्रा. वि.) ग्राह्य, मान्य; पूर्ण;
सरते शेवटीं (अ.) अखेरीस.
सरद (सं. शरत्. वि.) थंड, ओलसर,
सरदणें (क्रि.) ओल येणें.
सरदार (फा. पु.) मुख्य नायक; ऑफिसर; राजाच्या दरबारांतले सभासद.
सरदारकी, सरदारी (स्त्री.) सरदाराचा हुद्दा किंवा मान.
सरदावणें (क्रि.) सरदणें, ओल खाणें.

सरदी (फा. स्त्री.) थंडी, आर्द्रता.
सरदेशमुखी (स्त्री.) दक्षिणच्या मुसलमानी राज्यापासून उत्पन्नाचा दहावा अंश घेण्याचा मराठयांनीं मिळविलेला हक्क.
सरनौबत (फा. सरनोबत पु.) डंक्यावरील मुख्य अधिकारी; सेनापति.
सरपटणें (क्रि.) पोट टेंकून सरकणें; फरपटणें; पृष्ठभागावरून हळूं हळूं घसरत चालणें; खुरडणें.
सरपण (न.) जाळण्याचें लांकूड, इंधन.
सरपोस (फा. सरपोश. पु.) डोक्याचें आच्छादन, चादर, आच्छादनाचें वस्त्र.
सरफराज, सरफराजी (फा. स्त्री.) बढती, स्तुति, प्रशंसा.
सरबत (अर. शरबत. न.) लिंबू वगैरेचा रस आणि साखर व सुगंधि द्रव्य मिळून तयार केलेलें पेय.
सरबत्ती (स्त्री.) बंदूक किंवा तोफ यांचें एकामागून एक उडणें; गोळ्यांचा वर्षाव.
सरबराई (फा. स्त्री.) व्यवस्था, बंदोबस्त, पाहुणचार.
सरबरीत (वि.) पातळसर.
सरमिसळ (स्त्री.) मिश्रण. [धितपणें.
सरहा (फा. अ.) मोकळेपणानें, निर्बा-
सरास (फा. अ.) एकंदरीनें.
सरल (सं. वि.) सरळ, समोर; प्रामाणिक, निष्कपटी. [पणा.
सरलता (सं. स्त्री.) सरळपणा, निष्कपट-
सरशी (स्त्री.) श्रेष्ठपणा, जय, वर्चस्व.
सरशीं (अ.) जवळ, पाशीं; बरोबर.
सरस (पु.) प्राण्याचीं नखें शिंगें इ. पासून तयार केलेला रांधा.
सरस (सं. वि.) आधिक चांगला, श्रेष्ठ, अधिक.
सरसकट, सरसगट (प्रा. अ.) एकंदरीनें, निवड न करतां.
सरसपाट (वि.) अगदीं सपाट.
सरसा,-सी,-सें, सारिसें (प्रा. वि.) सारखें; (अ.) जवळ, एकत्र, बरोबर, तत्काळ.
सरसावणें (क्रि.) पुढें होणें, धैर्य धरणें.
सरसिज (सं. न.) कमळ.
सरस्वती (सं. स्त्री.) विद्यादेवी, वाणी.
सरहद (फा. स्त्री.) सीमा, मर्यादा, शींव.
सरळ (सं. सरल. वि.) नीट, समोर.
सरळव्याज (न.) मूळच्या मुदलावर आकारलें जाणारें व्याज.
संरक्षक (सं. वि.) रक्षणकर्ता, रखवालदार, पहारा.
संरक्षण (सं. न.) रक्षण, राखण.
सराई (फा. स्त्री.) धर्मशाळा; हंगाम.
सराईत (प्रा. वि.) पटाईत.
सरकत (हिं. स्त्री.) भागीदारी.
सराटा (पु.) एक प्रकारची कांटेरी वनस्पति; तिचें फळ किंवा बीं; नागपुराकडे—उलथणें.
सराफ (अर. पु.) हुंडी नाणें इ० चा व्यवहार करणारा; कृपण.
सराफी (स्त्री.) सराफाचा धंदा.
सराब (फा. शराब. पु.) मद्य, दारू.
सराय (हिं. स्त्री.) धर्मशाळा.
सराव (पु.) संवय, अभ्यास.
सरासर (अ.) एकंदर; त्वरेनें.
सरासरी (फा. अ.) साधारणतः; वरवर; अंदाजानें; सरसकट; (वि.) मध्यम, हलका; (स्त्री.) अंकगणितांत—अनेक सजातीय संख्यांच्या बेरजेस त्या संख्या किती आहेत हें दाखविणाऱ्या संख्येनें भागिलें असतां येणारा भागाकार.
सरिगम (स्त्री.) गायनांतले सप्तस्वर.
सरित्, सरिता (सं. स्त्री.) नदी.
सरी (प्रा. स्त्री.) बरोबरी, तुलना, सर.
सरूपता (सं. स्त्री.) तुल्यरूप होणें.
सरोज (सं. न.) कमल.
सरोजिनी (सं. स्त्री.) कमलांचा समूह.
सरोता (हिं. पु.) आडकित्ता.
सरोबरी, सरोभरी (प्रा. स्त्री.) चढाओढ (तुका० १५५०); आदरातिथ्य
सरोरुह (सं. न.) कमळ.
सरोवर (सं. न.) मोठें तळें, जलाशय.
सर्कस (इं. स्त्री.) जनावरांचा खेळ.
सर्क्युलर (इं. न.) प्रसिद्धिपत्र, वटहुकूम.
सर्ग (सं. पु.) उत्पत्ति, जन्म; सृष्टि;

स्वभाव; त्याग; ग्रंथाचा भाग.
सर्टिफिकीट (इं. न.) दाखला; शिफारसपत्र.
सर्प (सं. पु.) साप, सरपटणारा प्राणी.
सर्व (सं. वि.) सगळे, संपूर्ण.
सर्वकाळ (अ.) नेहमीं, सदोदित.
सर्वगामी (सं. वि.) सर्वत्र जाणारा.
सर्वगुणसंपन्न (सं. वि.) सर्वगुणांनीं युक्त.
सर्वजनीन (सं. वि.) सर्वांना हितकर.
सर्वत्र (सं. अ.) चोहींकडे, आसमंतात्; सर्वदा.
सर्वथा (सं. अ.) सर्वप्रकारें; निश्चयानें, खचित; पूर्णपणें.
सर्वदा (सं. अ.) सर्वकाळीं, नेहमीं.
सर्वनाम (सं. न.) व्याकरणांत—जो विकारी शब्द विशिष्टार्थाचा द्योतक नसून वाटेल त्या नामाबद्दल जो उपयोगांत येतो तो.
सर्वशः (सं. अ.) दरोबस्त, निःशेष.
सर्वस्व (सं. न.) सगळी मालमत्ता.
सर्वस्वीं (अ.) सर्व प्रकारें.
सर्वज्ञ (सं. वि.) सर्व जाणणारा, सर्वसाक्ष.
सर्वांगीण (सं. वि.) सर्व शरीर व्यापणारा, सर्व अंगासंबंधाचा.
सलकडें (न.) हातांत घालण्याचें कडें.
सलग (सं. संलग्न. वि.) अखंड, लागलेलें;
सलग, सलगी (स्त्री.) विशेष परिचय, मैत्री.
सलणें (क्रि.) दुखणें, खुपणें, टोचणें.
सलतनत (अर. स्त्री.) सुलतानशाही;
सलह (फा. सलाह. स्त्री.) सल्ला, विचार.
सला (पु. स्त्री.) शांतता, तह, मसलत. विचार; बोटांतलें वेढें; (**अर.**) बरें तर;
सलाम (अर. पु.) मुसलमानांनीं किंवा मुसलमानांना करण्याचा नमस्कार.
सलामत (अर. वि.) सुरक्षित.
सलामी (हिं. स्त्री.) पहिली भेट; नमस्कारचमत्कार; पहिली झटापट.
सलिल (सं. न.) पाणी.
सलोखा (अर. सलूक. पु.) स्नेह, मैत्री समेट.
संलग्न, सलग्न (सं. वि.) चिकटलेलें.
सल्ला (अर. सलाह. पु. स्त्री.) विचार,
सव, संव, सवई, संवई (स्त्री.) संवय, रावता; चाल, परिपाठ.
सवकणें (क्रि.) चट लागणें, सोकणें.
सवंग (वि.) स्वस्त; सोपा.
सवंगडा, सवंगडी (प्रा. पु.) सोबती.
सवड (स्त्री.) फुरसत, अवकाश;
संवत् (सं. पु.) वर्ष; विक्रम राजानें सुरू केलेला शक.
सवत (सं. सपत्नी. स्त्री.) एकाच नवऱ्याची दुसरी बायको.
सवता (वि.) स्वतंत्र, निराळा.
संवत्सर (सं. न.) वर्ष.
संवत्सर प्रतिपदा (सं. स्त्री.) चैत्र शु० १.
सवदा (फा. पु.) क्रयविक्रय; व्यापार; व्यापाराचा माल.
सवदागर, सवदागीर (फा. पु.) [व्यापारी.
सवन (सं. पु.) सूर्य; (न.) यज्ञ; सूर, ध्वनि. [चाल.
संवय, सवय (स्त्री.) सराव, रावता;
सवर्ण (सं. वि.) एकाच रंगाचा किंवा जातीचा.
संवर्धक (सं. वि.) वाढविणारें.
संवर्धन (सं. न.) पालनपोषण; वृद्धीकरण.
संवर्धित (सं. वि.) वाढविलेला; भरभराटलेला.
सवलत (अर. स्त्री.) कबूली; सूट.
सवा (सं. सपाद. वि.) एक आणि पाव मिळून होणारी संख्या.
सवाई (प्रा. स्त्री.) चाल, संवय; कर्तव्य; सवापट; एका छंदाचें नांव.
सवाको (स्त्री.) एक सवें सवें पासून शंभर सवें सवाशें पर्यंतचे पाढे.
सवागी (स्त्री.) एक क्षार.
सवाणा (पु.) सोनाराचा बारका चिमटा.
संवाद (सं. पु.) प्रश्नोत्तररूप संभाषण, संभाषण; अनुरूपता.
सवाल (अर. पु.) प्रश्न.
सवाशीण, सवाष्ण (सं. सुवासिनी—स्त्री.) पति जिवंत असलेली स्त्री.

संवाहन (सं. न.) अंग रगडणें; ओझें वाहणें.
सविता (सं. पु.) सूर्य, रवि.
संविधान (सं. न.) व्यवस्था, तजवीज.
संविधानक (सं. न.) कथानकाची रचना; कथानक, गोष्ट.
सविस्तर (सं. वि.) खुलासेवार.
सविस्मय (सं. वि.) आश्चर्यचकित.
संवृद्धि (सं. स्त्री.) भरभराट, उत्कर्ष; विपुलता.
सवे (प्रा. अ.) बरोबर; लगेच, पुनः,
सव्य (सं. वि.) डावा (रुक्मि० ९१४८); दक्षिणेकडचा; उफराटा; उजवा.
सव्यसाची (सं. पु.) अर्जुन.
सव्याज (वि.) व्याजासह.
सव्यापसव्य (सं. न.) उफराटें सुफराटें;
सशक्त (सं. वि.) बळकट, जोरदार.
संशय (सं. पु.) शंका, संदेह; भय.
संशयखोर (वि.) हरएक गोष्टीसंबंधानें शंका घेणारा; अविश्वासी.
संशयानिवृत्ति (सं. स्त्री.) शंकेचें निवारण
संशयात्मक (सं. वि.) शंकायुक्त;
संशयी (सं. वि.) पदोपदीं शंका घेण्याचा स्वभाव असलेला.
संशोधक (सं. पु.) शोध करणारा; शुद्ध करणारा.
संशोधित (सं. वि.) शुद्ध केलेलें; शोधून काढलेलें.
संश्लिष्ट (सं. वि.) चिकटलेलें.
संसक्ति (सं. स्त्री.) आसक्ति, नाद, व्यसन;
संसर्ग (सं. पु.) संगति, संयोग, संघट्टन;
ससा (सं. शश. पु.) एक भित्रें जनावर,
ससाणा (सं. श्येन. पु.) एक पक्षी.
संसार (सं. पु.) प्रपंच; विस्तार; लोक, जग; बंधन; अहंकार.
संसारी (वि.) प्रापंचिक. [चिक.
संसारीक (सं. वि.) व्यवहारज्ञ; प्रापं-
संसिद्धि (सं. स्त्री.) जातिस्वभाव; पूर्ण-दशा; इष्टप्राप्ति.
संसृति (सं. स्त्री.) ओघ, प्रवाह; रस्ता; जन्ममरण, संसार.
संस्कार (सं. पु.) पूर्णता, समाप्ति; बोध, शिक्षण, आकलन; शुद्धि; शुद्ध करण्याचा विधि; छाप, ठसा; कार्य.
संस्कृत (सं. वि.) शुद्ध केलेलें, सस्कार केलेलें; अलंकारित; पक्व; व्याकणशुद्ध; विद्वान्; (स्त्री. न.) गीर्वाणभाषा.
सस्ता (हिं. वि.) स्वस्त, सवंग.
सस्ताई (हि. स्त्री.) सवंगपणा.
सस्तावणें (क्रि.) स्वस्त होणें.
संस्था (सं. स्त्री.) स्थान; रचना; व्यवस्था; उद्योग; मंडळी, सभा.
संस्थान (सं. न.) लहानसें राज्य, रजवाडा; राजधानी; ज्याच्या खर्चासाठीं सरंजाम वगैरे सरकाराकडून दिलेला असतो अशी देवस्थान इ. मोठी संस्था.
संस्थानिक (सं. पु.) लहान राज्याचा किंवा संस्थानाचा मालक.
संस्थापक (सं. पु.) स्थापनकर्ता.
संस्थापन (न.) **संस्थापना** (सं. स्त्री.) प्रतिष्ठा, बसविणें; निश्चित करणें.
सस्मित (सं. न.) गालांत हंसणें.
सस्य (सं. न.) फळ; धान्य; भाताचें रोप.
सह (अ.) बरोबर, संगतीनें.
सहकारिता (स्त्री.) जोडीनें काम करणें, मदत करणें.
सहकारी (सं. पु.) जोडीनें काम करणारा; मदतनीस.
सहकारी पतपेढी (स्त्री.) लोकांनीं आपल्या प्रापंचिक व सांपत्तिक गरजा भागविण्यासाठीं संघ स्थापून संयुक्त भांडवलानें किंवा सामुदायिक कर्ज काढून सचोटी व परस्पर-सहकारिता या गुणांवर चालविलेली पेढी.
सहगमन (सं. स्त्री.) सती जाणें.
सहचर (सं. पु.) सोबती, बरोबर फिरणारा.
सहचरी (सं. स्त्री.) लग्नाची स्त्री; सोबतीण
सहज (सं. वि.) बरोबर झालेला; स्वल्प, सोपें; (अ.) उद्देशावांचून.
सहजरीत्या, सहजाखालीं, सहजगत्या, सहजासहजीं (अ.) सहज, उद्देशावांचून.

सहदेवमत (न.) सहदेव नांवाचा कोणी फलज्योतिषी होऊन गेला त्याचें मत.
सहधर्मिणी (सं. स्त्री.) पत्नी, लग्नाची स्त्री
सहन (सं. न.) सोसणें.
सहनशक्ति (सं. स्त्री.) सोशिकपणा.
सहनशील (सं. वि.) सोशिक, सहिष्णु.
सहभोजन (सं. न.) एकत्र भोजन.
सहमरण (सं. न.) सती जाणें.
सहल (अर. सेल. स्त्री.) रपेट, फिरण्याचा व्यायाम; मौजेनें फिरणें; (अ.) सोपें.
सहवर्तमान (सं. अ.) बरोबर, सहित.
सहवास (सं. पु.) एका ठिकाणीं बसणें-उठणें; संगत;
सहसा (सं. अ.) अविचारानें; घाईनें; कदापि; एकाएकीं; बहुशः.
सहस्र (सं. वि.) हजार.
सहस्रकर (सं. पु.) सूर्य.
सहस्रनयन (सं. पु.) इंद्र.
सहस्रमुख (सं. पु.) शेष.
सहस्ररश्मि (सं. पु.) सूर्य.
सहा (सं. षष् वि.) ६.
सहाण (स्त्री.) गंध उगाळण्याचा दगड; हत्यार पाजळण्याचा दगड (निसाण).
सहाध्यायी (सं. पु.) गुरुबंधु; एकाच वेळीं एकाच वर्गांत शिकणारे.
सहानुभूति (सं. स्त्री.) समदुःखित्व.
सहाय (सं. पु.) मदतनीस, सोबती, (न.) साह्य, मदत.
संहार (सं. पु.) नाश, उच्छेद; गोळा करणें; संक्षेप, संकोच.
संहारक (सं. वि.) संहार करणारा.
संहारणें (सं. संह. क्रि.) नाश करणें.
सहित (सं. अ.) सह, बरोबर (वि.) युक्त.
संहिता (सं. स्त्री.) वेदाचा सारग्रंथरूप भाग; शास्त्रविषयप्रतिपादक मूलग्रंथ.
सहिष्णु (सं. वि.) सोशिक, सहनशीळ.
सही (प्रा. वि.) खरें (तुका० ६५६); **सही करणें**—हस्तगत करणें.
सही (अर. स्त्री.) स्वतःच्या हातानें लिहिलेलें स्वतःचें नांव.
सहेतुक (सं. वि.) हेतुपुरःसर केलेलें.
सह्य (सं. वि.) सहन करण्यासारखें.
सह्याद्रि (सं. पु.) कोंकण आणि देश यांच्या मध्यें दक्षिणोत्तर पसरलेला पर्वत.
सळ (प्रा. पु.) घडामोड वैर; छळ; उकळी; बळ; घडी.
सळई (स्त्री.) शलाका.
सळका (पु.) चावण्याची प्रबळ इच्छा; पावसाची सर.
सळपा (पु.) धलपा, फोड.
सळमिसळ (स्त्री.) भेसळ, मिश्रण.
सळसळणें (क्रि.) आधण येणें, वळवळणें, हुळहुळणें; शिवाशिवणें.
संक्षिप्त (सं. वि.) थोडक्यांत आणिलेलें.
संक्षेप (सं. पु.) सारांश; अंकगणितांत —अपूर्णांकाच्या अंशास व छेदास एकाच संख्येनें निःशेष भाग देणें.
संक्षेपतः (सं. अ.) सारांशरूपानें.
संज्ञा (सं. स्त्री.) शुद्धि, चेतना; ज्ञान, बुद्धि; चिन्ह, संकेत; नांव, पदवी, पारिभाषिक नांव.
सज्ञान (सं. वि.) जाणता, शहाणा.
सा (सं. षट्. वि.) सहा.
सा (समासांत वि.) असा.
साई (स्त्री.) साय, मलई; छाया.
साई (सं. स्वामी. पु.) गोसावी, स्वामी.
साउली (स्त्री.) छाया; प्रतिबिंब.
साऊ (पु.) साहू; सावकार.
साक (स्त्री.) पत, साख; ओंजळ; साक्ष.
सांकडणें (प्रा. क्रि.) अवघडणें.
साकडा (पु.) गाडीची मधली चौकट.
साकडें (न.) संकट; ओझें; (वि.) कठीण, संकुचित.
साकर (सं. शर्करा. स्त्री.) साखर.
साकल्य (सं. न.) संपूर्णता, एकंदरी.
साकविणें (क्रि.) गोठविणें, घट्ट करणें.
साकसुरत (अ.) उघडपणें, स्पष्टपणें, सर्वां देखत.
सांकळ (सं. शृंखला स्त्री.) बंधन, बेडी.
सांकळणें (क्रि.) सांखळीनें बांधणें.
सांकळदंड (पु.) जाड सांखळी.
सांकळी (स्त्री.) लहान शृंखला, सांखळी.

साका (पु.) गाळसाळ, केरकचरा.
साकार (वि.) आकारयुक्त.
साकांक्ष (सं. वि.) इच्छाशील, उत्सुक.
साकी (स्त्री.) एका छंदाचें नांव.
सांकेतिक (सं. वि.) आपसांत ठरवून योजलेली (भाषा वगैरे).
साख (सं. साक्ष्य. स्त्री.) पत, साक, अब्रू.
साखर (सं. शर्करा स्त्री.) शर्करा, चिनी, खांड. **सा० पेरणें**–गोड बोलणें किंवा मोह पडेल असें करणें. **सा० चा खाणार त्याला देव देणार**—भाग्यवंताला कांहीं उणें पडत नाहीं.
साखर झोंप (स्त्री.) थंडीच्या दिवसांतील पहाटेची अत्यंत प्रिय गुलाबी झोप.
साखरभात (पु.) साखर व बहुधा केशर घालून केलेला भात.
साखसुरत (फा. अ.) प्रत्यक्ष, समक्ष, उघडपणें.
सांखळ, साखळ (सं. शृंखला स्त्री.) मोठी किंवा जाड सांकळी; पंक्ति, रांग.
सांखळी (सं. शृंखला स्त्री.) अडकवण; पैमाशखात्यांत जमीनीची मोजणी करण्याचें ३३ फूट लांबीचें माप.
साखी (स्त्री.) साख, पत.
सांख्य (सं. न.) सर्व जग परमाणूंपासून झालें असें मत; (प्रा. पु.) विचार.
साग (सं. शाक. पु.) सागवानी लाकूड.
सांग (सं. वि.) अंगासहित, पूर्ण.
सांगकाम्या (वि.) अर्थाकडे दृष्टि न देतां किंवा स्वतःची अक्कल न चालवितां केवळ सांगितलेलें काम अक्षरशः करणारा.
सागड (सं. छाग. स्त्री.) जोड्याची सागळ किंवा नरी.
सांगड, सांगडी (प्रा. स्त्री.) जोडी, गांठ; वाळलेल्या कडू भोपळ्याचा ताफा; नाव, नौका (तुका० १३९६).
सांगडणें (क्रि.) जोडणें, बांधणें.
सांगणी (स्त्री.) समजावणी, शिकवण.
सांगणें (क्रि.) कथन करणें, कळविणें, समजाविणें; (जेवण्यास) बोलाविणें;
सांगून येणें—(मुलगी) करतां कां म्हणून विचारणें.
सांगता (सं. स्त्री.) पूर्णता; (पु.) कथन करणारा.
सागर (सं. पु.) समुद्र, मोठा जलाशय.
सागलाग (पु.) नेम, लक्ष्य.
सागली (वि.) सागवानी लाकडाचें.
सागवान (पु.) साग नांवाचें लाकूड.
सागळ (प्रा. स्त्री.) बोकडाचें कातडें; त्याची केलेली जोड्याची नरी.
सांगाडा (पु.) खोका, पिंजरा, सांपळा.
सांगात (पु.) संगति, सोबत.
सांगाती (प्रा. पु.) सोबती.
सांगातीं, सांगातें (अ.) सह, बरोबर
सांगावांगी, सांगासांगी, सांगोवांगी (स्त्री.) प्रत्यक्ष प्रमाण नसतां एकानें दुसऱ्यास, दुसऱ्यानें तिसऱ्यास सांगावें अशी परंपरा; दंतकथा.
सागी (स्त्री.) संगत.
सांगी (स्त्री.) उपदेश.
सागुती (हिं. स्त्री.) मांसाची कढी.
सागू (पोर्तु. पु.) साबूदाणा.
सागेलागे (पु. अने.) सोबती, साथीदार
सांगोपांग (सं. अ.) सर्वांशानें, यथासांग.
सांगोवांगी, सांगोसांगी—सांगावांगी पहा.
साग्या (पु.) साथीदार, सोबती.
साग्यालाग्या (वि.) लुच्चेगिरीच्या कारस्थानांतला साक्षीदार.
साग्र (सं. वि.) अणकुचीदार; संपूर्ण.
सांघात (सं. संघात पु.) समुदाय, मंडळी.
सांघाती (पु.) सोबती.
सांच (सं. संचय पु.) जागा, अवकाश.
साच (सं. सत्य. वि.) खरें, योग्य, बरोबर.
सांचणें (क्रि.) जमणें, गोळा होणें.
साच, सांचल (पु. स्त्रा.) पावलाचा किंवा हालचालीचा आवाज, चाहूल.
सांचवणी (न.) सांचलेलें किंवा सांचविलेलें पाणी.
सांचविणें (क्रि.) संग्रह करणें, जमा करणें.

साचळ (स्त्री.) चाहूल.
सांचा (हिं. पु.) मूस, ओतणी, नमुना; ठसा; छाप.
सात्रार (प्रा. अ.) खरोखर.
साचिव्य (सं. न.) मंत्रिपद; मैत्री.
सांचींव (वि.) सांचविलेलें.
साचें (सं. सत्य. वि.) खरें; बरें.
साचोकार (प्रा. अ.) खरोखर (भा० ११४); (पु.) सत्यता (ज्ञा० ५।१४६)
साज (सं. सज्ज. पु.) संच, सरजांम; पखवाज; अलंकार, वेष.
सांज (सं. संध्या. स्त्री.) संध्याकाळ; झाकी; भुताखेतांना अर्पण केलेला नवीन धान्याचा नैवेद्य.
साजणी (स्त्री.) जारिणी; सखी; (वि.) शोभिवंत.
साजणें (सं. सज्ज्. क्रि.) शोभणें, भूषविणें, योग्य दिसणें;
सांजदिवा (सं. संध्यादीप पु.) देवापुढें संध्याकाळापुरता लाविलेला दिवा.
साजरा (सं. सज्ज. वि.) शोभिवंत, सुंदर.
सांजवणी (स्त्री.) संध्याकाळीं गाई-म्हशीची काढलेली धार; सायंकाळ.
सांजवणें (क्रि.) संध्याकाळ होणें.
सांजवात (स्त्री.) देवापुढें संध्याकाळापुरता लाविलेला मंद ज्योतीचा दिवा.
सांजवेळ (प्रा. स्त्री.) संध्याकाळ.
साजा (वि.) साजूक, नुकता केलेला.
सांजा (सं. संयाव पु.) जाड रवा; शिरा.
सांजावणें (क्रि.) संध्याकाळ होणें.
साजिंदा (फा. साजंदा पु.) वादनकुशल; गाणारणीची साथ करणारा.
साजिरें (प्रा. वि.) शोभिवंत, सुशोभित, सुंदर. [केलेलें.
साजूक (सं. सद्यस्क वि.) ताजें, नुकतें
साजें (प्रा. वि.) टवटवीत, ताजें (अमृ० ७९१)
सांजोरी (स्त्री.) सांजा घालून केलेली पुरी.
साट, साठ (न.) आंब्याची किंवा फणसाची पोळी; (पु.) बांबूची केलेली आंथरी;
साटपा (पु.) साठा, संग्रह, कोठार; कोठारांतला माल.
साटभाऊ (पु.) साडू.
साटमार (पु.) **साटमारी** (हिं. स्त्री.) रंगणांत हत्ती सोडून त्यांच्याशीं माणसांनीं लढण्याचा एक खेळ.
साटा (प्रा. पु.) मोबदला; शिंतोडा; सांगाडा; सारण; (हिं. पु.) ऊंस.
साटी (स्त्री.) बदला (तुका० १०७८); संग (दा० ३।४।४२); ज्यावर ओझें ठेवतात तो गाडीचा भाग; चौकट.
साटें (न.) सट्टा, एकदम केलेला सौदा.
साटेखत, साटेपत्र (न.) साटें केल्याबद्दलचा दस्तऐवज.
साटें लोटें (न.) आपले घरची मुलगी दुसऱ्याचे घरीं द्यावी, व त्याच्या घरची मुलगी आपले घरीं आणावी असा मोबदल्याचा विवाह; देवाण घेवाण.
साटोप (प्रा. पु.) अतिनेट, अत्याग्रह; (वि.) व्यवहाराची आकलनशक्ति अस-
साटोरी (स्त्री.) सारण घातलेली पुरी.
साटोवा (प्रा. पु.) सांठवण
साटोवाट, साटोवाटी (प्रा. स्त्री.) अदलाबदल, सवदा (भा०२९।४०९)
साठ (वि.) ६०; (पु.) सवदा; सांठा,
सांठवण (स्त्री.) संचय (न.) साठाविण्याचें पात्र.
सांठवणी (न.) सांठविलेलें पाणी.
सांठविणें (क्रि.) संचय करणें, संग्रह करणें.
सांठा (पु.) संचय, संग्रह, ढीग.
साठी (सं. षष्टि. स्त्री.) साठ वर्षांची उमर; साठ दिवसांत पिकणारें भात; **साठी उलटणें**--म्हातारपण येणें: **साठी बुद्धि नाठी**-साठ वर्षांनंतरच्या वयांत मनुष्याच्या बुद्धीला भ्रंश होण्याचा संभव असतो.
साठीं (अ.) करितां, कारणास्तव
सांड (प्रा. पु.) त्याग, उपेक्षा; कोपरा (ज्ञा० १४।९३५); (स्त्री.) हरवण्याची संवय; (सं. षंड. पु.) पोळ; (स्त्री.)

हरवलेली वस्तु; सोडलेली बायको; उंटाची मादी.
सांडगा (पु.) भोपळा, काकडी इ० चें काप काढून ते वाळवून व तळून केलेलें रुचकर खाद्य.
सांडणी (हिं. स्त्री.) उंटाची मादी; भट्टींतला पदार्थ उचलण्याची सोनाराची आंकडी.
सांडणें (क्रि.) त्यागणें, गळणें; हरवणें;
सांडलवंड, सांड लवंडी (प्रा. स्त्री.) हरवणें, सांडणें, गाळणें; हेळसांड; विपरीत स्थिति.
सांडशी (सं. संदशिनी स्त्री.) सोनाराचा लहान चिमटा.
साडी (सं. शाटी. स्त्री.) सूट; लहान लुगडें, चिरडी.
सांडी (प्रा. स्त्री.) त्याग, अव्हेर.
साडू (हिं. पु.) बायकोच्या बहिणीचा नवरा.
साडे (पु. अने.) ऐरणी पूजनाचे वेळीं वधूस वस्त्रें देण्याचा समारंभ.
साडे (सं. सार्ध. वि.) संख्यावाचक शब्दाला जोडून हा आला म्हणजे याचा अर्थ अधिक अर्धा असा होतो.
साडेसाती (स्त्री.) एकाद्या माणसाच्या जन्मराशीपासून १२, १ व २ या राशींत शनि असला म्हणजे या तीन राशी क्रमण्याला शनीला लागणारा काळ (७॥ वर्षें) त्या माणसाला कष्टाचा जातो असें समजतात. त्यावरून दुर्दैवाचा फेरा असा अर्थ.
सांडोसांड (अ.) अगदीं कांठावरून वाहील इतकें.
साणा (सं. शाण. पु.) निसणा; शस्त्रांना धार लावण्याचा दगड.
सात (सं. सप्त वि.) ७; फार.
सातडें (न.) साल, कातडें, चामडें.
सातत्य, सांतत्य (सं. न.) सततपणा, अखंडितपणा.
सातपुडा (पु.) एका पर्वताचें नांव.
सातरी (स्त्री.) सप्ताह, सप्तक.
सातरें (न.) सात दिवसांचा समुदाय, सप्ताह, सप्तक; दर सातवे दिवशीं येणारें हींव.
सांतवण (प्रा. न.) साठवण; संग्रह.
सांतवन (न.) सांत्वन, समाधान.
सांतविणें (क्रि.) सांत्वन करणें.
सातू (सं. सक्तु पु.) जव; भाजलेलें जव, गहूं आणि हरभरे यांचें मिश्र पीठ.
सातेरूं (न.) एक प्रकारचें मधाचें पोळें
सातेरें (न.) सात दिवसांची पावसाची झड.
सात्रक (न.) सात दिवसांची मुदत.
सात्री (स्त्री.) नागपुराकडे—बिछाना.
सांत्वन (सं. न.) **सांत्वना** (स्त्री.) राग, शोक, क्षोभ इ० शांत करणें, समाधान करणें.
सात्विक (सं. वि.) प्रामाणिक, सत्वगुणी; जोरदार.
साथकरी (पु.) गायनवादनांत साथ करणारा.
साथी (सं. सार्थी. पु.) सोबती, जोडीदार, मदतनीस.
साद (सं. शब्द पु. स्त्री.) हाक; हाकेस उत्तर; शब्द; आवाज; स्मरण.
सांदण, सांदणें (न.) तांदुळाचें केलेलें एक खाद्य.
सादर (सं. अ.) आदरपूर्वक.
सादर (अर. वि.) हजर.
सादळणें (सं. सार्द्र. क्रि.) सर्द होणें.
सादिल, सादिलवारी (अर. सादिल वारिद स्त्री.) नैमित्तिक किंवा आगंतुक खर्च; किरकोळ खर्च.
सांदीकोंदी (स्त्री.) जोड, भेग, कोपरे, इ.
सादृश्य (सं. न.) सारखेपणा.
सांदोसांदी (अ.) कोना कोपऱ्यांत.
साद्यंत (सं. वि.) संपूर्ण, अथपासून इति पर्यंतची.
सांद्र (सं. वि.) निबिड, दाट.
सांध (सं. संधि. स्त्री.) जोड, संधि; भेग, चीर; हातमागांतला ताण्याचा तिढा.
साध (प्रा. स्त्री.) इच्छा.
साधक (सं. वि.) इष्ट कार्याच्या सिद्धीला

उपयोगी; उपकारक; (पु.) योगी; मंत्रतंत्रादि साधन करणारा.
साधक बाधक (सं. वि.) अनुकूळ किंवा प्रतिकूळ.
सांधकाम (न.) निरनिराळे तुकडे जोडण्याचें काम.
सांधणी (स्त्री.) सुतें जोडणें; तीं जोडण्याचें हत्यार.
सांधणी, सांधणूक (स्त्री.) जोडण्याचें काम; इष्ट कार्य सिद्धीस नेण्याचा व्यापार, त्याला लागणारें साहित्य इ०.
सांधणें (क्रि.) जोडणें, जमविणें, मिळविणें; (प्रा. न.) मैत्री.
साधणें (क्रि.) कार्य सिद्धीस नेणें.
साधन (सं. न.) साहित्य, सामग्री, कार्यसाधनास साह्यभूत होणारें प्रत्येक उपकरण; तोड, उपाय, युक्ति; व्रत, ईश्वरभजन, दान, मंत्रतंत्र इ०.
सांधप (न.) सांधणें, जोडणें.
साधा (वि.) अनलंकृत, बिनथाटमाटाचा, सरळ, धोपटमार्गानें चालणारा; भोळा; छक्केपंजे न जाणणारा, बाळबोध, निष्कपटी.
सांधा (सं. संधि पु.) जोड, संधि.
साधारण (सं. वि.) सामान्य, सार्वत्रिक, मध्यम.
साधित (सं. वि.) सिद्ध केलेलें; एकापासून दुसरें तयार केलेलें.
साधितणें (प्रा. क्रि.) साधणें.
सांधी (सं. संधि. स्त्री.) सांधा, जोड; चीर, फट.
सांधींव (वि.) जोडून तयार केलेलें.
साधु (सं. पु.) सात्विक वृत्तीचा; शमदमादि गुणांनीं युक्त; ईश्वरभक्तिपरायण, पुण्यात्मा पुरुष; सज्जन.
साध्य (न.) जें काय साधावयाचें तें, उद्दिष्ट. (वि.) शक्य, होण्याजोगें.
सांध्य (वि.) संध्याकाळचें.
साध्वस (सं. न.) भय.
साध्वी (सं. स्त्री.) सती, पतिव्रता.
सान, साना–नी–नें (प्रा. वि.) लहान.
सांनिध्य (सं. न.) समीपता, शेजार, संगत.

सान्न (स्त्री.) कारवाराकडे–केरसुणी.
साप (सं. सर्प. पु.) सरपटणारा प्राणी (नाग, फुरसें, मण्यार, घोणस, जिवाणू इ०); **साप साप म्हणून भुई बडविणें**—एखाद्यावर नसता दोष लावून त्याला शिक्षा करणें.
सापट, सांपट (स्त्री.) चीर; भेग, फट.
सापट (वि.) कुजट.
सापटोळी (स्त्री.) सापाची एक विषारी [जात.
सांपडणें (सं. संपद्. क्रि.) आढळणें, गवसणें; ताब्यांत येणें.
सापत्न (सं. वि.) सावत्र.
सापत्नभाव (सं. पु.) सवतीमत्सर.
सापसुरळी, सापसोळी (स्त्री.) पालीच्या जातीचा एक प्राणी.
सांपळा (पु.) उंदीर; घुशी वगैरे धरण्याचा पिंजरा; सांगाडा.
सापीण (स्त्री.) सापाची मादी.
सापेक्ष (सं. वि.) अपेक्षा धरून केलेलें; दुसऱ्याशीं तुलना करून होणारें.
सांप्रत (सं. अ.) सध्याचें काळीं, आतां.
सांप्रदाय (सं. संप्रदाय पु.) संप्रदाय, प्रघात, रूढी.
सांप्रदायिक (सं. वि.) परंपरागत, संप्रदायांतला.
साफ (अर. वि.) स्वच्छ, शुद्ध, पवित्र, निर्दोष, गुळगुळीत, सम; उघड, स्पष्ट; (अ.) निःसंकोचपणें, पूर्णपणें, अगदीं स्पष्टपणें.
साफल्य (सं. न.) सफळता, फलद्रूपता.
साफसफाई, साफसुफी (स्त्री.) स्वच्छता, चकाकी, गुळगुळीतपणा.
साफो (हिं. स्त्री.) गाळण्याचें वस्त्र.
सांब (सं. स+अंबा पु.) शिव, महादेव; भोळा मनुष्य.
साबका (पु.) पत, अब्रू, शील.
साबडा (प्रा. वि.) भोळा, भाबडा.
साबण (पोर्तु. साबन पु.) स्वच्छ करणारें द्रव्य.
साबर (स्त्री.) **साबरकांडें** (न.) निवडुंग. [णाची एक जात.
सांबर (न.) शिंगांस फाटे असलेली हर-

सांबरमीठ (न.) खनिज मीठ.
सांबरी (वि.) सांबराच्या कातड्याचा; (स्त्री.) सांबराच्या कातड्याची पिशवी
साबरी विद्या (स्त्री.) जादूविद्या, मंत्रशास्त्र.
साबान (अर. शाबान. पु.) मुसलमानी वर्षाचा आठवा महिना. [बीर.
सांवार (स्त्री. न.) नागपुराकडे—कोथिं-
सांबारें (न.) काकडी, मुळे इ. चिरून घातलेली कढी किंवा आमटी.
साबीत (अर. शाबीत. वि.) शाबूत, मजबूत; सिद्ध झालेलें.
साबू (अर. साबून. पु.) साबण.
साबूत, साबूद (वि.) साबीत पहा.
सांभाळ (पु.) रक्षण, पालनपोषण.
सांभाळणें (क्रि.) संभाळणें पहा.
साभिमान (सं. वि.) अभिमानयुक्त.
साम (सं. पु.) सामवेद; सलोखा, गोड बोलणें.
सामक (सं. न.) मुद्दल, भांडवल.
सामका (सं. सन्मुख. अ.) समोर, सन्मुख
सामग्री (सं. स्त्री.) साहित्य, साधनभूत पदार्थ, पुरवठा.
सामग्र्य (सं. न.) पूर्णता, एकंदरी.
सामंत (पु.) मांडलिक राजा.
सामता (पु.) सुताराचें भोक पाडण्याचें हत्यार. [लढाई.
सामना (फा. पु.) समोरासमोर तोंड देणें,
सामर्थ्य (सं. न.) शक्ति, बळ.
सामर्थ्यवान् (सं. पु.) शक्तिमान्,
सामवेद (सं. पु.) चार वेदांपैकीं तिसरा.
सामसूम (हिं. सुनसान. स्त्री.) स्तब्धता, शांतता, एकांत.
सामाईक (वि.) समाईक, संयुक्त.
सामाजिक (सं. वि.) समाजसंबंधाचें;
सामान (फा. न.) समुच्चयानें सर्व वस्तु; असबाव. [बाब.
सामानसुमान (न.) चीजवस्त, अस-
सामान्य (सं. वि.) सर्वसाधारण; मध्यम;
सामान्यतः (सं. अ.) साधारणपणें,
सामान्यनाम (सं. न.) व्याकरणांत—पदार्थमात्राचें नांव.
सामान्यरूप (सं. न.) व्याकरणांत—नामाला विभक्ति प्रत्यय लागल्यानें किंवा पुढें शब्दयोगी अव्यय आल्यानें त्या नामाच्या मूळ रूपांत होणारा विकार.
सामावणें (क्रि.) मावणें, अंतर्भाव होणें.
सामासिक (सं. वि.) समासयुक्त.
सामिलात (स्त्री.) भागीदारी, सर्कत.
सामीप्य (सं. न.) सांनिध्य, शेजार.
सामील (अर. शामिल वि.) अंतर्भूत.
सामुग्री (सं. सामग्री स्त्री.) सामग्री पहा.
सामुद्रधुनी (सं. स्त्री.) पाण्याच्या दोन मोठ्या भागांना जोडणारी पाण्याची चिंचोळी पट्टी.
सामुद्रिक (सं. न.) हातापायांवरच्या वगैरे रेषा पाहून त्या माणसाचें भविष्य सांगणारा; (न.) असें भविष्य सांगण्याविषयींचें शास्त्र.
सामोपचार (सं. पु.) सौम्य उपचार; गोड बोलून वश करून घेण्याचा उपाय.
सामोरा (अ.) सन्मुख, पुढें.
साम्य (सं. न.) सादृश्य, सारखेपणा; तुल्यता, बरोबरी.
साम्राज्य (सं. न.) सार्वभौमत्व.
साय (सं. शाक. पु.) सागवान.
साय (सं. सार. स्त्री.) मलई, सत्त्वांश.
सायक (सं. पु.) बाण.
सायकल (इं. स्त्री.) द्विचक्रपादयान; पायगाडी. [संध्याकाळ.
सायंकाल, सायंकाळ (सं. स्त्री.)
सायकासन (सं. न.) धनुष्य.
सायसंगीत (वि.) अनुकूल; तयार,
सायसंगीन (वि.) संपूर्ण, तयार.
साया (सं. शाक. पु.) सागवान.
सायास (सं. पु.) फार कष्ट, परिश्रम.
सायान्ह (सं. पु.) सायंकाळ.
सायुज्य (सं. न.) चतुर्विध मुक्तींतली एक (हींत जिवाचें ईश्वराशीं तादात्म्य होतें.)
सार (सं. न. पु.) तात्पर्यार्थ; साय, लोणी, सत्त्वांश; जोर, शक्ति, सत्व; एक प्रकारचें कालवण; एका अलंकाराचें नांव.

सारक (सं. वि.) जुलाब करणारें.
सारखा (हिं. वि.) सदृश, तोडीचा; (अ.) प्रमाणें; सतत.
सारंग (सं. शार्ङ्ग. पु.) धनुष्य; गायनांतला एक राग; भ्रमर हरीण; हत्ती; कोकीळ; (वि.) चित्रविचित्र रंगाचा, कवरा.
सारंगम (प्रा. पु.) भ्रमर.
सारंगी (सं. स्त्री.) एक तंतुवाद्य.
सारजा (सं. शारदा. स्त्री.) सरस्वती.
सारणी (सं. स्त्री.) रीत, मोड, मांडणी.
सारणें (क्रि.) खर्चणें, संपविणें (तुका० ३३९५); पुढें करणें; सिद्ध करणें
सारथी (सं पु.) रथ हांकणारा;
सारथ्य (सं. न.) सारथ्याचें काम.
सारनेटा (प्रा. अ.) वेगानें, त्वरेनें.
सारपा (पु.) झिलप्यांचा ढीग.
सारमंडळ (न.) एक तंतुवाद्य.
सारमेय (सं. न.) कुत्रा.
सारल्य (सं. न.) सरळपणा, प्रामाणिकता; साधेपणा.
सारवण (न.) पोतेरें. शेणानें लिंपणें.
सारवान (फा. सारबान पु.) उंट हांकणारा.
सारविणें (क्रि.) लिंपणें. [कमळ.
सारस (पु.) एक पक्षी. (सं. न.)
सारस्वत (सं. पु.) वक्ता; सारस्वत ब्राम्हण (शेणवी); (न.) वाङ्मय; कर्तृत्व (वि.) समुद्रविषयक; सरस्वतीसंबंधाचें.
सारा (सं. सर्व. वि.) सर्व, सगळा.
सारांश (सं. पु.) तात्पर्य.
सारासार (स्त्री.) पुढें ढकलणें, बाजूला सारणें, मागें पुढें करणें इ. (वि.) बरें वाईट, सरसनिरस; नित्यानित्य.
सारिका (सं. स्त्री.) मैना; सोंगटी.
सारिखा (प्रा. वि.) समान, सारखा.
सारिगम—सरिगम पहा.
सारी (प्रा. स्त्री.) सोंगटी.
सारिपाट (प्रा. पु.) सोंगट्यांचा पट किंवा खेळ.
सारुख (वि.) पतदार. अब्रूदार.
सारूप्य (सं. न.) चार मुक्तीपैकीं एक; सरूपता, सादृश्य, सारखेपणा.
सार्थ (सं. वि.) अर्थयुक्त; (पु.) व्यापारी, व्यापाऱ्यांचा तांडा.
सार्थक, सार्थक्य (सं. सार्थक्य. न.) सफलता; सिद्धि.
सार्द्र (सं. वि.) ओला, भिजलेला.
सार्वजनिक (सं. वि.) सर्व लोकांचा.
सार्वत्रिक (सं. वि.) सर्व ठिकाणचा.
सार्वभौम (सं. पु.) चक्रवर्ती राजा.
साल (फा. न.) वर्ष; (हिं. स्त्री.) त्वचा, सालपट, कातडें.
सालगुदस्त (फा. सालगुजस्ता न.) गतवर्ष, (अ.) गतवर्षी.
सालटी, सालडी (स्त्री.) **सालडें** (न.) कातडी.
सालदरसाल (फा. अ.) प्रतिवर्षी.
सालपट (न.) साल, त्वचा, कातडी.
सालमजकूर (फा. न.) चालू वर्ष; (अ.) चालू वर्षी.
सालंमिश्री (स्त्री.) एक पौष्टिक औषध.
सालवारी (स्त्री.) वर्षांत घडलेल्या गोष्टींचें टांचण.
सालस (अर. सलस. वि.) गरीब, साधा, प्रामाणिक; नीतिमान्, शांत.
साला (सं. श्यालक पु.) बायकोचा भाऊ (मेहुणा).
सालाबाद (फा. वि.) दरवर्षीचें.
सालिना (फा. सालियाना वि.) वार्षिक.
सालोसाल (अ.) दरवर्षी.
साव (हिं. पु.) सावकार; प्रामाणिक किंवा पतदार मनुष्य.
सावकार (हिं. पु.) व्याजानें कर्जाऊ रकमा देणारा; धनिक; व्यापारी.
सावकारी (स्त्री.) सावकाराचा धंदा.
सावकाश (सं. अ.) हळू हळू; संथपणानें; अवकाशानें.
सावचित, सावचिति (अ.) सावधान चित्तानें.
सावज (सं. श्वापद. न.) शिकार, श्वापद.
सावजी (पु.) सावकार.
सावडणें (क्रि.) गोळा करणें; सावरणें.

सावतें (अ.) सारखेंच (ना० पृ. ३६४)
सावत्र (वि.) सवतीचा.
सावत्रभाव (पु.) सवती मत्सर.
सांवत्सरिक (सं. वि.) वार्षिक.
सावध (सं. सावधान. वि.) दक्ष, हुशार, जागृत.
सावधगिरी (स्त्री.) दक्षता, सावधानता.
सावधान (सं. वि.) लक्ष देणारा, दक्ष, हुशार;
सावरणें (क्रि.) आवरणें; आटोपतें घेणें, कैवार घेणें; तोंड संभाळणें; सुधारणें, पूर्वस्थितीवर येणें; स्थिरस्थावर होणें; संभाळणें.
सावली (सं. शामली. स्त्री.) छाया, प्रतिबिंब; **सा० ला न उभें राहणें**—टाळणें.
सावळा, सांवळा (सं. श्यामल. वि.) अस्मानी रंगाचा.
सावळा गोंधळ (पु.) सावपणाच्या पांघरुणाखालीं मुकाट्यानें केलेला अनिष्ट प्रकार.
सावळी (स्त्री.) ताड, माड, इ० ची खांदी (पान)
सावित्री (सं. स्त्री.) गायत्री मंत्र.
सावित्रीव्रत (सं. न.) वटपूर्णिमेचें व्रत.
सावित्रीसूत्र (सं. न.) यज्ञोपवीत.
सावें (प्रा. वि.) अवघें.
साशंक (सं. वि.) शंकायुक्त.
साष्टांग नमस्कार (सं. पु.) शरीराचीं आठ अंगें (दोन हात, दोन गुडघे, दोन पाय, छाती आणि डोकें) जमीनीला टेकून केलेला नमस्कार.
सासर, सासरें (न.) सासू-सासऱ्याचें घर.
सासरा (सं. श्वशुर. पु.) नवऱ्याचा किंवा बायकोचा बाप.
सासुरवाड (न.) **सासुरवाडी** (स्त्री.) बायकोच्या बापाचें घर.
सासुरवाशी, सासुरवाशीण (स्त्री.) सासू, सासरा, वडील दीर, जावा, नणंदा वगैरे माणसांच्या धाकांत जिला रहावें लागतें अशी मुलगी किंवा स्त्री; स्वतंत्रपणें वागतां येत नाहीं अशी स्त्री.
सासुरवास (पु.) सुनेला सासरीं होणारा जाच; सामान्यतः स्वतंत्रपणानें न वागूं देणाऱ्या माणसाकडून होणारा छळ किंवा जाच.
सासुरें (प्रा. न.) सासर.
सासू (सं. श्वश्रू. स्त्री.) नवऱ्याची किंवा बायकोची आई.
साहचर्य (सं. न.) सहवास, संगतींत राहणें.
साहजिक (सं. वि.) स्वाभाविक; (अ.) सहज, अल्प श्रमानें.
साहणें (सं. सह. क्रि.) सोसणें.
सान (वि.) लहान, थोडें.
साहरा (सं. सहकार पु.) साह्य, आश्रय.
साहस (सं. न.) धाडस, छाती, धैर्य.
साहसिक (सं. वि.) धाडसी, अविचारी.
साहाय्य (सं. न.) मदत, साह्य.
साहित्य (सं. न.) सामान; सामुग्री; साह्य; वाङ्मय.
साहित्यशास्त्र (सं. न.) ज्या शास्त्रांत मुख्यत्वें करून काव्याचें (श्राव्य आणि दृश्य दोहोंचें) आणि काव्यसंबंधी शब्द, अर्थ, रस, अलंकार, गुण, दोष इ. चें विवेचन केलें असतें तें.
साहुकार (पु.) सावकार. पैसे कर्जाऊ देणारा; व्यापारी.
साहुकारा (पु.) सराफा, नाणेंबाजार.
साहेब (फा. पु.) स्वामी, वरिष्ठ अधिकारी; युरोपियन.
साह्य (सं. न.) मदत.
साळ (सं. शाला. स्त्री.) शाळा; कारखाना; [ठिकाण.
साळ (स्त्री.) भात, वरच्या टरफलासहित तांदूळ.
साळढाळ (वि.) साधा; खुल्यादिलाचा;
साळपीस (न.) साळू नांवाच्या जनावराच्या अंगावरलें अणकुचीदार कांट्यासारखें पीस.
साळसूद (सं. शालाशुद्ध. वि.) साळस, गरीब, छक्केपंजे माहित नसलेला.
साळा (सं. श्यालक. पु.) साला, मेहुणा (बायकोचा भाऊ.)

साळाभोळा (वि.) साधासिधा, निष्कपट, छक्केपंजे माहित नसलेला.
साळिंदर (न.) साळ नांवाचा प्राणी.
साळी (सं. शाली. स्त्री.) साळ, भात.
साळी (पु.) विणकर.
साळी (स्त्री.) मेहुणी (बायकोची बहीण)
साळुंकी, साळुंखी (स्त्री.) एक पक्षी.
साळू (स्त्री.) साळ नांवाचा प्राणी.
साक्ष (सं. साक्षिन् पु.) पाहणारा, (स्त्री.) जबानी; पुरावा. [उद्योगी.
साक्षपी (सं. साक्षेपी. वि.) यत्नवान,
साक्षर (सं. वि.) शिकलेला, लिहितां वाचतां येत असलेला.
साक्षात् (अ.) समोर, प्रत्यक्ष; धडधडीत.
साक्षात्कार (सं. पु.) प्रत्यक्ष ज्ञान; अनुभव दर्शन; ब्रम्हात्मैक्य; चमत्कार.
साक्षी (सं. पु.) स्वतः पाहणारा; पुरावा.
साक्षीदार (पु.) ग्वाही देणारा, साक्ष.
साक्षेप (सं. पु.) यत्न; आस्थेवाईकपणा; साक्षप पहा.
साक्ष्य (सं. न.) पुरावा, साक्ष.
सिकता (सं. स्त्री.) वाळू; मुतखडा.
सिंचन (सं. न.) शिंपडणें.
सिचय (न.) वस्त्र (मोरो०कृष्ण०२२।५)
सित (सं. वि.) पांढरें; (न.) धनुष्याची दोरी, बाण.
सिंदूर (सं. पु.) शेंदूर.
सिद्ध (सं. वि.) तयार, स्थापित, निश्चित, पक्क, शिजलेलें; निष्णात; सिद्धि प्राप्त झालेला; जीवत्व-भ्रांतीचा निरास होऊन परब्रह्मस्वरूपीं लीन झालेला.
सिद्धता (सं. स्त्री.) सामग्री, तयारी; सिद्धपणा.
सिद्धसाधक (पु.) दुसऱ्याला फसविण्याचे कामीं संगनमत करून युक्तीनें आपलें खरें स्वरूप बाहेर कोणास न कळूं देतां कार्यभाग साधणारे.
सिद्धांत (सं. पु.) गुरुप्रतीति; निश्चित मत; निर्णय; उपपत्तियुक्त ग्रंथ.
सिद्धासन (सं. न.) योगशास्त्रांत सांगितलेलें एक विशेष प्रकारचें आसन (बसण्याचा प्रकार)
सिद्धि (सं. स्त्री.) सिद्धता, पुरावा; तयारी; पूर्ण ज्ञान; दैवी शक्ति; तपश्चर्येची फलप्राप्ति; शेवटची मुक्ति;
सिंधु (सं. पु.) सागर, समुद्र; मोठी नदी; गायनांतला एक राग.
सिनेमा (इं. पु.) चलचित्रांचा तमाशा.
सिंह (सं. पु.) केसरी, मृगराज, पशूंचा राजा; सजातीयांत श्रेष्ठ; (ज्योति०) बारावी राशि.
सिंहलद्वीप (सं. न.) लंकाबेट, सिलोन.
सिंहाडा (प्रा. पु.) सिंह.
सिंहावलोकन (सं. न.) क्रमून आलेल्या मार्गाकडे सिंहाप्रमाणें मागें वळून पहाणें.
सिंहासन (सं. न.) राजाचें आसन.
सिंहीण (स्त्री.) सिंहाची मादी.
सीमंत (सं. पु.) बायकांच्या डोक्याच्या केसांचा भांग.
सीमा (सं. स्त्री.) मर्यादा, हद्द; पराकाष्ठा.
सीमांतपूजन (सं. न.) लग्नासाठीं आलेल्या वराचा गांवच्या सीमेवर वधूपक्षाकडून होणारा सत्कार.
सीमोल्लंघन (सं. न.) दसऱ्याचें शिलंगण.
सींव (सं. सीमा स्त्री.) मर्यादा, हद्द.
सीवणा (प्रा. पु.) स्वप्न (सुक्ते० रामा० २।७९)
सीवन (सं. न.) शिवणें, दोरा घालणें.
सीस (सं. शीर्ष. न.) मस्तक.
सु (सं. उपसर्ग.) चांगला, फार, विशेषेंकरून.
सुआवणें (प्रा. क्रि.) करणें, सेवन करणें.
सुइणें, सुइजणें (प्रा. क्रि.) घालणें.
सुई (सं. सूची. स्त्री.) कपडा इ० शिवण्याचें साधन, लहान दाभण.
सुईण (स्त्री.) स्त्रियांची प्रसूति सुलभ रीतीनें करून देऊन त्यांच्या बाळंतपणाची खटपट करणारी.
सुएर (न.) वृद्धि, जननाशौच.
सुकट (स्त्री.) वाळलेला बोंबिल मासा.
सुकटणें (क्रि.) वाळणें, शुष्क होणें.
सुकणें (स्त्री.) वाळणें, शुष्क होणें, पाणी आटणें.

सुकतळ (न.) तळपायाचा घाम शोषून घेण्यासाठीं जोड्यांत जो चामड्याचा सुटा तुकडा घालतात तो.
सुकती (स्त्री.) समुद्राची ओहोटी.
सुकर (सं. वि.) करण्यास सोपें.
सुकरणें (प्रा. क्रि.) आनंदविणें (अमृ० १०१९)
सुंकलें (सं. शृंखला. न.) मुलीच्या नाकांतलें किंवा कानांतलें तारेचें लहानसें वेटाळें.
सुका (सं. शुष्क. वि.) वाळलेला; निरर्थक.
सुकाण, सुकाणूं (सं. सुकर्ण. अर. सुकान. न.) गलबत निराळ्या दिशेस वळविण्याचें साधन कर्ण, फळें.
सुकाणदार, सुकाण्या (पु.) कर्णधार, सुकाणू धरणारा; मुख्य नायक.
सुकाताव (पु.) भुकेची आग; शुष्क पाहुणचार; साफ नाकबूली; खरडपट्टी.
सुका दुष्काळ (पु.) अवर्षणामुळें पडणारा दुष्काळ.
सुकान—सुकाण पहा.
सुकाळ (पु.) समृद्धि, विपुलता.
सुकेंकेळ (न.) वरची साल काढून त्याला तूप वगैरे लावून वाळविलेलें केळ.
सुकीर्ति (सं. स्त्री.) चांगला नांवलौकिक.
सुकुमार (सं. वि.) नाजूक, कोमल.
सुकृत (सं. न.) पुण्य.
सुक्तासुक्त (सं. सूक्त+असूक्त. वि.) बरेंवाईट, भलेंबुरें.
सुख (सं. न.) मनास वाटणारी स्वस्थता, आराम, आनंद; चैन. [वह.
सुखकर (सं. वि.) सुख देणारें, सुखा-
सुखट, सुखटणें—सुकट, सुकटणें पहा.
सुखढाळ (पु.) स्वल्प जुलाब करणारें औषध.
सुखरूप (सं. वि.) खुशाल, सुखी; (अ.) सुखानें, कांहीं त्रास न होतां, सुरक्षितपणें.
सुखवस्तु (वि.) वतनवाडी कामधंदा इ. संबंधाची काळजी मागें नसून केवळ पूर्वार्जित धनसंचयावर आराम भोगीत राहिलेला.
सुखसोहळा (पु.) अभ्यंगस्नान, अलंकारधारण, प्रीतिभोजन, मिरवणूक इ० सुख देणारे विधि.
सुखाड (वि.) सुखावह, सुख देणारें.
सुखाडणें, सुखाडणें (क्रि.) सुख पावणें,
सुखावणें (क्रि.) आनंद पावणें, सुखी होणें, सुखाची चट लागणें, सुखामुळें आळस उत्पन्न होणें.
सुखावह (सं. वि.) सुखकर.
सुखावा (पु.) सुख, आराम, चैन.
सुखविणें (क्रि.) सुख देणें, आनंदित करणें.
सुखासंतोषानें (अ.) राजीखुषीनें.
सुखासुखी (अ.) उगाच, निष्कारण; स्वेच्छेनें, राजीखुषीनें.
सुखी (सं. वि.) सुख भोगणारा, आनंदी,
सुंगणें (सु+घ्रा. क्रि.) वास घेणें, हुंगणें.
सुगंध, सुगंधि (सं. पु.) सुवास.
सुगंधी (सं. पु.) अत्तरें वगैरे सुवासिक वस्तु विकणारा.
सुगम (सं. वि.) सोपा, सुलभ.
सुगर (वि.) चतुर, कुशल.
सुगरण (वि.) चतुर.
सुगरणपणा (पु.) हुशारी, कौशल्य.
सुगावा, सुदावा (सं. पु.) गतवस्तूचा शोध, तपास, पत्ता.
सुगी (सं. सुगति स्त्री.) हंगाम; संपन्नता, सुकाळ, समृद्धि.
सुग्रण (स्त्री.) सुगरण पहा.
सुघड (वि.) सोपें; कुशल, शहाणा;
सुचणें (सं. सूच्. क्रि.) मनांत येणें, स्फुरणें, आठवणें;
सुचविणें (क्रि.) इशारा करणें.
सुचित (सं. सुचित्त. वि.) स्वस्थ, निश्चिंत.
सुजट (वि.) सुजलेला.
सुजणें (सं. शोथ क्रि.) सूज चढणें, फुगणें; खोलंबणें.
सुजन (सं. पु.) सज्जन, सुजाण.
सुजमीर (वि.) किंचित् सुजलेलें.

सुजरा (वि.) सुजणारा; लोभी, हाव धरणारा.
सुजाण (वि.) सुज्ञ, जाणता.
सुजीर (वि.) किंचित् सुजलेलें.
सुटकणें (क्रि.) चटकन् निघून जाणें.
सुटकन् (अ.) चटकन्, चटदिशीं.
सुटका (हिं. छुटका. स्त्री.) मुक्तता, मोकळीक.
सुटणूक (स्त्री.) सुटका, मोकळीक.
सुटणें (क्रि.) मोकळें होणें; वियुक्त होणें; बाहेर पडणें; (वारा) वाहूं लागणें; भडकणें; (बंदुक) उडणें, स्फोट होणें.
सुटसुटीत (प्रा. वि.) चपळ; मोकळा-चाकळा; लहान पण व्यवस्थित.
सुटा (वि.) मोकळा.
सुटावणें (क्रि.) सुटणें, मोकळा होणें; घसरणें, धष्ट पुष्ट होणें. [टाळा.
सुटी, सुट्टी (स्त्री.) रजा, कामाला दिलेला
सुंठ (सं. शुंठी. स्त्री.) वाळविलेलें आलें.
सुंठवडा (पु.) कथा-कीर्तनानंतर देवाचा प्रसाद म्हणून वांटतात तें सुंठ, खसखस, साखर इ० चें मिश्रण.
सुडकें (न.) फाटकेंतुटकें फडकें, चिंधी
सुडबुड (स्त्री.) रिकामी चुळबुळ.
सुडसुडीत (वि.) सुटसुटीत.
सुडी (स्त्री.) जुडी, पेंढी.
सुढाळ (प्रा. वि.) सुरेख, सुंदर, शोभिवंत, पाणीदार.
सुणा (सं. श्वान. पु.), **सुणें** (न.) कुत्रें; (सं. शून्य वि.) शून्य, निरर्थक.
सुणी (स्त्री.) झाडणारी.
सुत (सं. पु.) पुत्र, मुलगा.
सुतक (न.) अशौच, मृताशौच.
सुतकाळा, सुतकी, सुतकील (वि.) सुतक असलेला.
सुतणें (प्रा. क्रि.) निजणें.
सुतराम् (सं. अ.) अगदीं, सर्वथा, कधींहि
सुतल (सं. न.) सप्त पाताळांपैकीं एक.
सुतविणें (क्रि.) भोंवतीं सूत गुंडाळणें.
सुतसणें (प्रा. क्रि.) घालणें.
सुतळ, सुतळी (स्त्री.) बारीक दोरी.
सुता (प्रा. पु.) विसार (तुका० ६९२) (सं. स्त्री.) मुलगी.
सुंता (अर. स्त्री) सुनत; मुसलमानांच्या संबंधानें करण्याचा एक धर्मविधि.
सुताडा (पु.) कापसाच्या सुताचें विणलेलें जाड वस्त्र.
सुताडें (न.) नात्यागोत्याचें जाळें.
सुतार (सं. सूत्रकार पु.) लाकडाचें काम करणारा; एक पक्षी. [काम.
सुतारकी (स्त्री.) सुताराचा धंदा किंवा
सुती (वि.) कापसाच्या सुताचें केलेलें; सरळ, नीट, बिनचूक;
सुदणें (प्रा. क्रि.) घालणें.
सुंदणें (क्रि.) तुडविणें.
सुंदर (सं. वि.) देखणें, रम्य, चांगलें, मनोरम. [स्त्री.
सुंदरा, सुंदरी (स्त्री.) खुबसूरत स्त्री;
सुदर्शन (सं. न.) विष्णूचें चक्र; पाठीस लागलेलें लचांड
सुदाविणें (क्रि.) प्रवेश करविणें.
सुदामजी, सुदामदेव (पु.) अतिशय दारिद्री मनुष्य; अत्यंत कृश मनुष्य.
सुदृढ (सं. वि.) मजबूत, बळकट.
सुद्धां (अ.) सकट, सह; देखील.
सुधा (सं. स्त्री.) अमृत.
सुधाकर (सं. पु) चंद्र.
सुधारक (पु.) दोष नाहींसे करूं पाहणारा.
सुधारणा (सं स्त्री.) अधिकाधिक पूर्णत्वाकडे जाण्याची किंवा नेण्याची क्रिया; दुरुस्ती.
सुधारणें (क्रि.) नीट करणें; दुरुस्त करणें, अधिक चांगलें होणें.
सुधांशु (सं. पु.) चंद्र. [शहाणा.
सुधी (सं. पु.) बुद्धिवान् पुरुष; पंडित,
सुधीर (सं. वि.) दृढ, खंबीर मनाचा.
सुनमुख (न.) लग्नांत वरातीच्या अगोदरचा एक समारंभ. [रिकामा. शून्य.
सुना (प्रा. पु.) कुत्रा; (वि.) व्यर्थ,
सुनाट (प्रा. वि.) शून्यरूप; (अ.) स्वैरपणानें.
सुनावणी (स्त्री.) न्यायाधिशापुढचें फिर्यादीचें वाचन.

सुनी (प्रा. स्त्री.) कुत्री; (वि.) शून्यरूप; (अ.) घालून (ज्ञा० १२।४७); पासून.

सुन्नी (अर. पु.) मुसलमानांतला एक [पंथ.

सुपडें (न.) लहान सूप, सुपली.

सुपतळ—सुतळ पहा.

सुपर्ण (सं. पु.) गरुड.

सुपली (स्त्री.) लहान सूप.

सुपाणी (वि.) पाणीदार.

सुपानी (स्त्री.) सुंकलें.

सुपारी (स्त्री.) पूगीफल, पोफळीचें बीं.

सुपीक (वि.) चांगली पिकणारी (जमीन)

सुपुर्त, सुपुर्द (वि.) स्वाधीन.

सुप्त (सं. वि.) निजलेला.

सुप्ति (सं. स्त्री.) निद्रा, निद्रितावस्था.

सुप्रत (फा. सुपुर्द. वि.) स्वाधीन, ताब्यांतला.

सुप्रभात (सं स्त्री.) अगदीं पहाट.

सुप्रसन्न (सं. वि.) अतिशय खुष,

सुफराटा (सं. सुपरीत. वि.) सुलटा,

सुफल (सं. वि.) परिणामकारक.

सुंब (पु. न.) नारळाच्या कवचीवरचे तंतु; ताग, अंबाडी, मोळ इ० चे तंतूंची विणलेली दोरी; **सुंभ जळतो पण पीळ जळत नाहीं**—गर्विष्ठ किंवा हट्टी माणसाचें नुकसान झालें तरी त्याचा ताठा किंवा हट्ट जात नाहीं.

सुबक (सं. सुभग वि.) लहान पण छानदार चांगल्या घाटाचें, नीटनेटकें, सुंदर,

सुबकणें (क्रि.) धोतरें वगैरे धुतांना तीं न आपटतां चुबकणें, खळवळणें.

सुबत्ता (हिं. सुभत्ता स्त्री.) विपुलता, समृद्धि; सुख व शांति.

सुबुद्ध (सं. वि.) बुद्धिमान्, शहाणा, जाणता, धूर्त.

सुबेकरी (पु.) घणानें दगड फोडणारा.

सुबोध (सं. वि.) समजण्यास सोपें, बाळबोध, सरळ, साधें.

सुभग (सं. वि.) दैववान्, सुंदर.

सुभट (प्रा. वि.) चांगल्या घाटाचें, मोठें, भव्य, चांगलें, पुण्यशील; (सं. पु.) उत्तम योद्धा. (वि.) शूर.

सुभा (अर. सुबा. पु.) प्रांत; प्रांतावरील मुख्य अधिकारी.

सुभाषित (सं. न.) चांगलें भाषण, वक्तृत्व; विनोदपर किंवा बोधपर सूत्रवचन.

सुभित्ता—सुबत्ता पहा.

सुभिक्ष (सं. न.) **सुभिक्षता** (स्त्री.) समृद्धि, विपुलता, स्वस्ताई.

सुभेदार (फा. पु.) सुभ्यावरचा (प्रांतावरचा) मुख्य अधिकारी; इंग्रजांच्या देशी लष्करांतला एक अधिकारी.

सुभेदारी (स्त्री.) सुभेदाराचा हुद्दा किंवा काम.

सुम (सं. न.) पुष्प, फूल.

सुमंत (सं. सुमंत्री. पु.) प्रधान.

सुमन (सं. न.) पुष्प, फूल.

सुमसाम (हिं. सुनसान. स्त्री.) शांतता,

सुमार (फा. शुमार. पु.) अजमास.

सुमारवट (वि.) बेतावाताचा, मध्यम.

सुमारें (अ.) अंदाजें

सुयंत्र (सं. वि.) व्यवस्थित, सुरळीत.

सुयुक्तिक (सं. वि.) युक्तिवादास चांगलें धरून असलेलें; तर्कशास्त्रनियमसिद्ध.

सुयेर (न.) सुएर, जननाशौच, वृद्धि.

सुर (सं. पु.) देव.

सुरई (हिं. स्त्री.) कुजा.

सुरकंडी, सुरकवडी, सुरकांडी, सुरकुंडी (स्त्री.) माशासारखा अंगाचा आकार करून पाण्यांत बुडी मारून जाणें, सुरुळी; अंगाचा संकोच करून आवेशानें गर्दींत घुसणें.

सुरकुतणें (क्रि.) सुरकुत्या पडणें.

सुरकुती (स्त्री.) चिरमी चुणी, वळी,

सुरखाई, सुरखी (फा. स्त्री.) लाली.

सुरंग (सं. स्त्री.) रक्त चंदन. (वि.) चांगल्या रंगाचा; (पु.) भुयार, विवर, सुरुंग.

सुरगांठ (स्त्री.) सहज सुटण्यासारखी गांठ.

सुरगुरु (सं. पु.) बृहस्पति.

सुरण (सं. पु.) एका कंदाचें नांव.

सुरत (अर. स्त्री.) मुद्रा, चेहरा; तऱ्हा, प्रकार; (सं. न.) मैथुन.

सुरतपाक (फा. वि.) सुंदर.
सुरतरु (सं. पु.) कल्पवृक्ष.
सुरद्रुम (सं. पु.) कल्पवृक्ष.
सुरधनु (सं. न.) इंद्रधनुष्य.
सुरनदी (सं. स्त्री.) भागीरथी, आकाशगंगा
सुरपति (सं. पु.) देवांचा राजा इंद्र.
सुरपाटी (स्त्री.) सुरदुंग्याची पाटी.
सुरपारंबी (स्त्री.) मुलांचा एक खेळ.
सुरभि (सं. वि.) सुगंधी, सुवासिक.
सुरभी (सं स्त्री.) कामधेनु.
सुरमा (फा. पु.) एक अंजन.
सुरयुवती (सं. स्त्री.) देवांगना.
सुरलोक (सं पु.) देवलोक, स्वर्ग.
सुरवंट (सुर+वंत. पु.) पुला, एक केसाळ कीटक, कुसरूड.
सुरवाडें (न.) सुख, मर्जी; अनुकूलता
सुरवात (अर. शुरुआत स्त्री.) प्रारंभ.
सुरवार (हिं. स्त्री.) विजार, पायचोळणा.
सुरस (सं. वि.) मधुर, मिष्ट, रसयुक्त.
सुरसुरी (स्त्री.) सुस्ती.
सुरळी (स्त्री.) गुंडाळी, वळकटी.
सुरळीत (सं. सरल. वि.) सरळ, बिनधोक, यथास्थित, निर्बाध.
सुरक्षित (सं. वि.) सुखरूप, यथास्थित
सुरा (सं. क्षुरा. पु.) मोठी सुरी.
सुरा (सं. स्त्री.) मद्य, दारू.
सुरांगना (सं. स्त्री.) अप्सरा, देवांगना.
सुराणी (प्रा. स्त्री.) आवड, उपभोग (तुका० २६८४).
सुरापान (सं. न.) मद्यपान, दारू पिणें
सुरालय (सं. पु.) स्वर्ग.
सुरी (हिं. छुरी. स्त्री.) मोठा चाकू; कापण्याचें एक हत्यार.
सुरुखुरु (वि.) निर्लज्ज, कोडगा.
सुरुंग (सं. सुरुंगा. पु.) मजबूत तटबंदी किंवा खडक यास भगदाड पाडण्यासाठीं दारू भरण्याकरितां त्याला प्रथम लहानसें भोंक पाडतात तें; भुयार
सुरुवात (फा. शुरुआत. स्त्री.) प्रारंभ.
सुरू (अर. शुरु आ. वि.) प्रारंभलेला.
सुरूप (सं. वि.) स्वरूपवान्, देखणा, सुंदर.
सुरेख (वि.) नीटनेटका, सुंदर, शोभिवंत, रेखीव; ठीक, योग्य.
सुलखणें (क्रि.) सोन्याची परीक्षा पाहणें.
सुलट, सुलटा (वि.) सरळ, योग्य प्रकारचा, अनुकूळ.
सुलतान (फा. पु.) बादशहा.
सुलतानी (फा. स्त्री.) बादशहाचा अंमल.
सुलभ (सं. वि.) सोपें, स्वल्प.
सुलाखणी (स्त्री. ना.) जव्याचें हत्यार.
सुलाखणें (क्रि.) दागिन्यांतली लाख बाहेर उघडकीस येणें.
सुवर्ण (सं. वि.) चांगल्या रंगाचें; (न.) सोनें.
सुवर्णकार (सं. पु.) सोनार.
सुवा (हिं. पु.) मोठी सुई, दाभण.
सुवाच्य (सं. वि.) वाचण्यास सोपें, सहज वाचतां येईल असें.
सुवाड (प्रा. वि.) सुरेख (हरि० २।१८)
सुवार्ता (सं. स्त्री.) चांगली बातमी.
सुवास (सं. पु.) सुगंध; चांगली वस्ती.
सुवासिक (सं. वि.) सुगंधि, सुगंधयुक्त.
सुवासित (सं. वि.) सुगंधित केलेलें.
सुवासिनी (सं. स्त्री.) सवाष्ण, नवरा जिवंत असलेली स्त्री, सौभाग्यवती.
सुविद्य (सं. वि.) विद्यासंपन्न, बहुश्रुत.
सुवेत (न.) योग्य वेळीं व सुलभ रीतीनें झालेली प्रसूति.
सुवेनसो (प्रा. स्त्री.) सामर्थ्य.
सुवेर (न.) वृद्धि, जननाशौच, सुएर.
सुशिक्षित (सं. वि.) चांगला शिकलेला.
सुशा (हिं. स्त्री.) पट्टयापट्टयाचें सुती कापड; मुलांचा पोटांतला रोग.
सुशील (सं. वि.) सुस्वभावी, सद्वर्तनी.
सुशोभित (सं. वि.) शृंगारलेलें, शोभिवंत.
सुश्राव्य (सं. वि.) कर्णमधुर, ऐकल्यावर मनाला प्रसन्नता देणारें.
सुषुप्ति (सं. स्त्री.) गाढ निद्रा, ज्ञानशून्य जीवावस्था.
सुष्ट (सं. सुष्टु. वि.) चांगलें.
सुसकारणें (क्रि.) सुसकारे टाकणें.
सुसकारा, सुस्कारा (पु.) हृदयांतल्या

खोल जागेपासून वेगानें व शब्द करीत बाहेर पडणारा उच्छ्वास.
सुसंबद्ध (सं. वि.) मागच्या पुढच्याशीं उत्तम मेळ असलेलें, सुसंगत.
सुसर (स्त्री.) नक्र, मगर.
सुसाटणें (क्रि.) सूं सूं आवाज करीत वेगानें व आवेशानें जाणें.
सुसाटा (पु.) झपाटा, सोसाटा.
सुसाध्य (सं. वि.) सहज साधण्याजोगें.
सुसास (प्रा. पु.) अवकाश; (वि.) सांगण्याजोगें.
सुसासा (पु.) सुसकारा, उसासा.
सुस्कारा (पु.) सुसकारा पहा.
सुस्त (फा. वि.) मंद, आळसावलेला,
सुस्ताई, सुस्ती (स्त्री.) मंदपणा, आळस
सुस्तावणें (क्रि.) सुस्त होणें.
सुस्ती (स्त्री.) सुस्ताई पहा.
सुस्थ (सं. वि.) निरोगी, सुखी.
सुस्वर (सं. वि.) आवाजदार.
सुहागी (हिं. स्त्री.) सवागी.
सुहास्यवदन (सं. न.) हंसतमुख.
सुहृत् (सं. पु.) प्रेमळ मित्र, सोबती.
सुहेर (न.) सुएर, सुवेर पहा.
सुळकंडी (स्त्री.) सुरकंडी पहा.
सुळका (सं. शूल. पु.) शूलाप्रमाणें खालीं रुंद आणि वर क्रमाक्रमानें निमुळतें होत गेलेलें डोंगराचें उंच शिखर; सुळा दांत.
सुळबुळाट (पु.) सुळसुळाट पहा.
सुळबुळीत (प्रा. वि.) बुळबुळीत.
सुळसुळ (स्त्री.) वळवळ, चुळचुळ;
सुळसुळाट (पु.) अतिशय मोठी चुळबुळ; गर्दी, धांदल, विपुलता; फार त्रास.
सुळा (पु.) टोंकदार दांत, सुळका;
सुज्ञ (सं. वि.) जाणता, शहाणा.
सू (स्त्री.) सुई.
सू (सं. समासांत उत्तरपदीं. वि.) जन्म देणारी.
सूं सू (अ.) जोरानें व वेगानें बाहेर पडल्यामुळें होणारा आवाज.
सू करणें, सू म्हणणें—वेगानें निघणें,
सूकर (सं. पु.) डुकर.
सूक्त (सं. वि.) चांगलें म्हटलेलें; योग्य, प्रशस्त; (न.) वेदांतला मंत्र.
सूचक (सं. वि.) सुचविणारें, दर्शक, बोधक; (पु.) सुई; हेर.
सूचना (सं. स्त्री.) इषारा.
सूचि, सूचिका, सूची (सं. स्त्री.) सुई; अग्र; अनुक्रमणिका, विषयांची यादी;
सूचित (सं. वि.) सुचविलेलें.
सूज (सं. शोथ, स्त्री.) फुगीरपणा.
सूट (स्त्री.) माफ केलेली सुटका.
सूड (सं. शोध पु.) अपकाराची प्रतिक्रिया; हिशेबाचा उतारा.
सूणें (प्रा. क्रि.) घालणें, ठेवणें.
सूत (सं. सूत्र न.) धागा, दोरा; (सं. न.) अगदीं थोडी लांबी दाखविणारें माप; संधान; मित्रत्वाचा संबंध (सं. पु.) सारथी; स्तुतिपाठक.
सूतशेखर (सं. पु.) एक औषधी मात्रा.
सूति (सं. स्त्री.) प्रसूति; जन्म; संतति.
सूतिका (सं. स्त्री.) बाळंतीण.
सूतिकागृह (सं. न.) बाळंतिणीची खोली
सूत्र (सं. न.) सूत, धागा, दोरा; संधान शास्त्रप्रवर्तक आचार्यांनीं त्या त्या शास्त्रावर लिहिलेले मूलग्रंथ; त्यांतलीं सुटीं वाक्यें; जानवें.
सूत्रधार (सं. पु.) नाटकाध्यक्ष, नाटकाची माहिती करून देणारें मुख्य पात्र; ज्याच्या आज्ञेनें कामें चालतात तो मुख्य मनुष्य.
सूदणें (प्रा. क्रि.) बोलावणें; घालणें
सूदन (सं. न.) वध.
सून (सं. सूना. स्त्री.) मुलाची बायको.
सूनु (सं. पु.) पुत्र.
सूनृत (सं. न.) सत्य, खरें, गोड.
सूप (सं शूर्प. न.) धान्य वगैरे पाखडावयाचें साधन, पाखडण.
सूपशास्त्र (सं. न.) पाकशास्त्र, स्वैंपाक करण्याची विद्या.
सूबाल्या करणें—पळून जाणें.
सूम (वि.) कंजुष.
सूय (स्त्री.) सुई.

सूर (सं. स्वर. पु.) स्वर, आवाज, मधुर ध्वनि; सप्तस्वरावर वाजणाऱ्या वाद्यांचें एक सामान्य स्वरूप धरून सतत सारखें वाजणारें वाद्य; नाकांतून बाहेर टाकण्यांत येणारी हवा; **सूर वाहणें**—शक्यता किंवा संभव दिसणें; मनाचा कल होणें.
सूरदास (पु.) आंधळा.
सूर्य (सं. पु.) रवि, भानु; **सूर्याचीं पिलें दाखविणें**—एखाद्याच्या कानशिळावर तळहातानें दाबून त्याला वर उचलणें.
सूर्यकांत (सं. पु.) सूर्यकिरणांचें एका केंद्रांत परावर्तन करून उष्णता उत्पन्न करणारा एक विशेष प्रकारचा मणि.
सूर्यग्रहण (सं. न.) सूर्यावर पडणारी छाया.
सूर्यपूटी (वि.) उन्हांत वाळविलेलें.
सूर्यमाला (सं. स्त्री.) सूर्य व त्याच्या भोवतीं फिरणारे ग्रह उपग्रह इ०
सूर्यवंशी (सं. वि.) सूर्याच्या कुळांत जन्मलेला; सूर्योदयानंतर निजून उठणारा.
सूळ (सं. शूल पु.) जमीनींत रोंवलेला अणकुचीदार स्तंभ; तीव्र वेदना, **सूळीं देणें**—सुळाच्या तीक्ष्ण अग्रावर आपटून किंवा दाबून मारणें; **सूळावरची पोळी**—जीव धोक्यांत घालण्यासारखें काम.
सूळघेणें (वि.) अत्यंत कष्टप्रद (काम)
सूक्ष्म (सं. वि.) बारीक, लहान.
सूक्ष्मदर्शी, सूक्ष्मदृष्टि (सं. वि.) बारकाईनें पाहणारा.
सृगाल (सं. शृगाल पु.) कोल्हा.
सृजणें (सं. सृज. क्रि.) निर्माण करणें.
सृष्टि (सं. स्त्री.) जगाची उत्पत्ति, जग, विश्व.
सृष्टिक्रम (सं. पु.) सृष्टीची राहाटी.
सेक (सं. पु.) शिंपडणें, सिंचन.
सेक्रेटरी (इं. पु.) चिटणीस.
सेखीं (सं. शेष अ.) शेवटीं.
सेचन (सं. न.) शिंपडणें.
सेज (सं. शय्या. स्त्री.) शय्या, बिछाना.
सेज (प्रा. पु.) क्रम.
सेजारीं (प्रा. अ.) जवळ.
सेट्या (प्रा. पु.) बाजारावरील अधिकारी (तुका० ४९२१)
सेतु (सं. पु.) बांध धरण; पूल.
सेतुबंध (सं. पु.) वानरसेना लंकेंत नेण्यासाठीं रामाच्या आज्ञेवरून नलानें समुद्रावर बांधिलेला पूल; धरण.
सेंद्रिय (सं. वि.) इंद्रियविशिष्ट.
सेना (सं. स्त्री.) सैन्य, फौज.
सेनानिवेश (सं. पु.) शिबिर, छावणी.
सेनानी (सं. पु.) सैन्याचा नायक.
सेनापति (सं. पु.) सैन्यावरचा मुख्य अधिकारी.
सेर (पु.) शेर.
सेल (प्रा. पु.) खाण्याचा पदार्थ; शेवट (वि.) शेलका, निवडक.
सेवक (सं. पु.) चाकर, नोकर.
सेवणें (क्रि.) घेणें, उपभोग घेणें.
सेवन (सं. न.) चाकरी; पूजा, उपासना; उपभोग; शिवणें, दोरा घालणें.
सेवा (सं. स्त्री.) चाकरी, दास्य.
सेवेकरी (पु.) देवाच्या सेवेला स्वतःला वाहून घेणारा, उपासक.
सैतान (अर. पु.) पिशाचांचा राजा; लक्षणेनें—घोर कर्म आचरणारा पुरुष.
सैंधव (सं. पु.) शेंदेलोण; घोडा.
सैनापत्य (सं. न.) सेनापतीची पदवी किंवा काम.
सैन्य (सं. न.) फौज, लष्कर, सेना
सैंपाक (सं. स्वयंपाक. पु.) पाकक्रिया; तयार केलेलें अन्न.
सैंपाकघर (न.) पाकनिष्पत्ति करण्याची खोली.
सैपाकी (पु.) आचारी; (स्त्री.) स्वैपाक करण्यासाठीं ठेविलेली बाई.
सैयद (अर. पु) मालक, सरदार; महंमद पैगंबराचा नातू हुसेन याचे वंशज; मुसलमानांच्या चार पंथांपैकीं एक पंथ
सैर (सं. स्वैर. वि.) स्वच्छंदी; (अर. स्त्री.) **सहल, भटकणें.**

सैरट, सैराट (सं. स्वैर. वि.) स्वच्छंदी, हट्टी, हेकेखोर; दांडगा, आडदांड, कठोर

सैरंध्री (सं. स्त्री.) अंतःपुरांतली दासी; द्रौपदी.

सैराट (प्रा. वि.) वेडेंवाकडें स्वेच्छ.

सैरावैरा (प्रा. अ.) इकडेतिकडे.

सैल (सं शिथिल. वि.) ढिला, पोकळ.

सैलणें, सैलावणें (क्रि.) ढिलें होणें.

सैलाविणें (क्रि.) ढिलें करणें.

सैली (हिं. स्त्री.) फकीराच्या गळ्यांतली सुताची माळ.

सैंवर (सं. स्वयंवर. पु.) स्वतः पति निवडणें.

सोई (प्रा. स्त्री.) परिस्थितीची अनुकूलता; सोय; फायदा; मार्ग.

सोईवार (वि.) फायदेशीर, सोयीचें.

सोईसुमार (पु.) मागचें पुढचें धोरण; समंजसपणा.

सोकटी, सोंकटी (स्त्री.) सोंगट्याच्या खेळांतला पटावर मांडण्याचा लहानसा लांकडी ठोकळा.

सोकणें (प्रा. क्रि.) गोडावणें; संवकणें,

सोंग (सं. स्वंग न.) नाटकांत धारण केलेली भूमिका; वेष; मिष; कोंग, ढोंग; लोकविलक्षण, निरुपयोगी व व्यर्थ अडचण करणारी गोष्ट.

सोंगटी—सोंकटी पहा.

सोगण, सोंगद, सोगंध (फा. सोगंद. स्त्री.) शपथ.

सोगा (पु.) वस्त्राचा लोंबता पदर;

सोंगाडी, सोंगाड्या (वि.) सोंग घेणारा; ढोंगी.

सोजी (सं. शुचि. स्त्री.) भाजून शिजविलेले तांदूळ.

सोजीर (इं. सोल्जर. पु.) गोऱ्या पलटणींतील शिपाई.

सोज्वल, सोज्वळ (सं. वि.) स्वच्छ, निर्मळ, चकचकीत.

सोट (प्रा. पु.) लांब, सरळ व जाड लाकूड, झाड, स्तंभ इ०; धष्टपुष्ट आडदांड मनुष्य, फटिंग; जंतुविशेष.

सोट भैरव (पु.) आडदांड मनुष्य; फटिंग, सडेसोट.

सोटा, सोंटा (हिं. सोंटा. पु.) जाड, गोल लाकूड, बडगा.

सोटेशाही (स्त्री.) दांडगाई, दंडुकेशाही.

सोठ (प्रा. वि.) आडदांड. [वानगी.

सोड (स्त्री.) सूट, सवलत; मुक्तता; पर-

सोंड (सं. शुंडा. स्त्री.) लांबट भाग; हत्तीचें लांब नाक.

सोडगा (पु.) **सोडगें** (न.) सोटा,

सोडचिठी (स्त्री.) आपल्या ताब्यांतली वस्तु सोडून दिल्याबद्दलचा लेख.

सोडणूक (स्त्री.) मुक्तता; वियोग; सुटण्याचा मार्ग, पळवाट.

सोडणें (क्रि.) खुला करणें, मोकळा करणें; टाकून देणें; बाहेर जाऊं देणें; गाळणें.

सोडत (पोर्तु. सोर्टे. स्त्री.) नशीबाची परीक्षा; लॉटरी.

सोडपत्र (न.) सोडचिठ्ठी.

सोडमुंज (स्त्री.) मुलाच्या उपनयनाच्या वेळीं त्याच्या कमरेस जी मुंज्याची दोरी बांधली असते ती सोडण्याचा विधि; गृहस्थाश्रमांत प्रवेश करण्याची मोकळीक

सोडवणूक (स्त्री.) मुक्तता, पळवाट.

सोडविणें (क्रि.) मोकळे करणें; सुटे असें करणें; एखादें गूढ उकलणें; गणितांत—प्रश्नाचें बरोबर उत्तर देणें.

सोडवून ठेवणें—पळवाट ठेवणें.

सोडा (इं. पु.) एक क्षार; **सोडा-वॉटर**—हवा दाबून भरलेलें सोडामिश्रित पाणी.

सोंडाळ, सोंड्या (वि.) सोंड असलेला

सोत्कंठा (सं. स्त्री.) कळकळ.

सोदा (हिं. शोदा. वि.) बदमाष, लुच्चा.

सोदेगिरी, सोदेशाई (स्त्री.) लुच्चेगिरी,

सोनकुला (वि.) लाडका.

सोन केळें (न.) लहान, पिवळें धमक व गोड अशी केळ्यांची एक जात.

सोनखत (न.) माणसांच्या विष्टेचें खत.

सोनचांपा (फा. पु.) पिंवळा चांफा.

सोनामुखी (हि. स्त्री.) एक रेचक औषधि.

सोनार (सं. सुवर्णकार पु.) सोन्याचांदीचे दागिने वैगेरे घडविणारा; **सोनारानें कान टोचणें**—तिऱ्हाइतानें कानउघाडणी करणें.

सोनें (सं. सुवर्ण. न.) पिंवळ्या रंगाची जड व मोलवान अशी एक धातु; दसऱ्याचे दिवशीं सीमोल्लंघन करून आल्यावर इष्टमित्रांस वाटण्यासाठीं आणलेलीं आपटयाचीं पानें; **एखाद्याचें सोनें होणें**-मरणोत्तर उत्तमगति प्राप्त होणें;

सोन्याचा दिवस—आनंदाचा दिवस.

सोन्याचा धूर निघणें-अतिशय श्रीमंती येणें; **सोन्याहून पिवळें**-फार उत्तम.

सोनेरी (वि.) सोन्याची, सोन्यासारखी दिसणारी; **सोनेरी टोळी**-दुसऱ्याला हरतऱ्हेनें फसवून लुबाडणारी धाडशी लोकांची टोळी.

सोनेंवानें (न.) सोनें व दुसरे मोलवान् अलंकार वगैरे.

सोनेळ, सोनेळें (न.) सोनकेळें.

सोप (पु. न.) **सोपट** (न.) केळीची साल; तिची चिपोटी; साप.

सोंपणें (हिं. क्रि.) संपणें; स्वाधीन करणें.

सोंप विणें (क्रि.) दुसऱ्याकडे देणें.

सोपस्कार (पु.) एखाद्या गोष्टीच्या पूर्णतेला लागणाऱ्या साधनांची सिद्धता; संस्कार; अतिशय जपणूक.

सोपा (पु.) ओवरी; ओटी; गोठा; पडवी; (वि.) सहज समजण्यासारखा, स्वल्प.

सोपान (सं. पु. न.) जिना, शिडी;

सोपारा (प्रा. वि.) सोपें, सुलभ.

सोंपींव (वि.) सोंपाविलेलें.

सोवकणें (क्रि.) वस्त्र धुतांना हलकेंच आपटणें.

सोबत (अर. सोहबत. स्त्री.) संगत; बरोबर येणारा मनुष्य.

सोबती (पु.) बरोबर येणारा मनुष्य; स्नेही, मित्र.

सोम (सं. पु.) चंद्र; एक लता; तिचा रस; एक यज्ञ; (प्रा.) अमृत.

सोमकांत (सं. पु.) चंद्रकांत मणि.

सोमट (सं. सोमल. वि.) कोंबट, किंचित् उष्ण, सोमळ.

सोमयाजी (सं. पु.) सोमयाग करणारा.

सोमल (अर. पु.) एक विषारी द्रव्य.

सोमवती (सं. सोमव्रत. स्त्री.) सोमवारीं आलेली अमावास्या.

सोमवार (सं. सोमवासर. पु.) रविवारच्या पुढचा दिवस.

सोमळ (सं. सोमल. वि.) सोमट, कोंवट, किंचित् उष्ण.

सोय (प्रा. स्त्री.) मार्ग; फायदा, आश्रय, अनुकूलता.

सोयरा (पु.) नात्याचा माणूस.

सोयरीक (स्त्री.) विवाहसंबंध.

सोरा, सोऱ्या (पु.) कुरडया करण्याचा सांचा.

सोल (पु.) दोरखंड, जाड दोर.

सोलणें (क्रि.) साल काढणें.

सोला (पु.) सोललेला ताजा हरभरा, वाटाणा इ.

सोंवळा (सं. सुमंगल. वि.) शुद्ध, पवित्र; अलिप्त; (विधवेनें) **सोवळी होणें**-केशवपन करणें.

सोवळें (न.) संध्या, देवपूजा इ. कर्मांच्या वेळीं शुद्धतेनें राहतां यावें म्हणून इतर अमंगल पदार्थांपासून दूर ठेविलेलें धूतवस्त्र, किंवा रेशमी अथवा लोकरीचें वस्त्र

सोशीक (वि.) सहनशीळ, सहिष्णु.

सोस (सं. शोष. पु.) प्रबळ इच्छा, हाव

सोसणें (क्रि.) सहन करणें; मानवणें.

सोसमावशी (स्त्री.) दागिन्यांचें हवें तेवढें ओझें सहन करण्यास तयार असलेली स्त्री.

सोसायटी (इं. स्त्री.) मंडळी, मंडळ, समाज.

सोसाळू (वि.) सहनशील.

सोहं (सं. पु.) मीच ब्रम्ह असा भाव.

सोहलत (अर. सहोलत स्त्री.) सुरळीत चाललेला व्यवहार; सवलत.

सोहळा (प्रा. पु.) उत्साह (विवे० पृ० ११४०); उत्सव; मौज, लग्नादि शोभनसंस्कार; सुखदुःखादि संस्कार.

सोहागी (स्त्री.) सवागी.
सोळभोंक (पु.) दांडगेश्वर, खुशालचंद.
सोळा आणे—उत्कृष्ट; भरपूर, पक्कें.
सोळुला (वि.) सोळा पायल्यांचा (मण).
सोक्षमोक्ष (पु.) भिजत पडलेल्या व्यवहाराचा बरा वाईट निकाल.
सौकर्य (सं. न.) सोपेपणा; कौशल्य.
सौजन्य (सं. न.) चांगुलपणा.
सौंदर्य (सं. न.) सुंदरपणा, लावण्य, रूप
सौदा (फा. पु.) व्यापार; माल.
सौदागर (फा. पु.) व्यापारी.
सौदामिनी (सं. स्त्री.) वीज.
सौध (सं. पु.) चुनेगच्ची; राजवाडा.
सौधव (प्रा. न.) भव्य मंदिर.
सौभग (प्रा. न.) सौंदर्य; सौभाग्य.
सौभाग्य (सं. न.) सुदैव; सुवासिनीत्व.
सौभाग्यतंतु (सं. पु.) मंगळसूत्र.
सौभाग्यद्रव्य (सं. न.) हळद, कुंकूं, शेंदूर इ०
सौभाग्यवती (सं. स्त्री.) सुवासिनी.
सौभाग्यवायन, सौभाग्यवाण (न.) स्वतःला सौभाग्य चिरकाळपर्यंत लाभावें म्हणून सुवासिनी स्त्रिया सौभाग्यद्रव्यांचें ब्राम्हणांस वाण देतात तें.
सौमनस्य (सं. न.) स्नेहभाव.
सौम्य (सं. वि.) मृदु; हलकें; साधें; (पु.) बुध.
सौर (सं. वि.) सूर्यासंबंधाचें.
सौरभ्य (सं. न.) सुगंध; कीर्ति.
सौरमान (सं. न.) सूर्याच्या गतीवरून काल मोजण्याची पद्धति.
सौरस्य (सं. न.) सुरसपणा; प्रेमभाव.
सौलभ्य (सं. न.) सुलभता, सोपेपणा.
सौष्ठव (सं. न.) उत्कृष्टपणा; सौंदर्य;
सौहृद (सं. न.) मैत्री, सख्य.
स्कंद (सं. पु.) षडानन, कार्तिकस्वामी.
स्कंध (सं पु.) खांदा: झाडाचें खोड; फांदी; ग्रंथाचा प्रत्येक मोठा भाग;
स्कूल (इं. न.) शाळा.
स्क्रू (इं. पु.) मळसूत्र, पेच, फिरकी.
स्खलन (सं. न.) घसरणें, गळून पडणें; भ्रंश; अडखळणें; चूक, दोष.
स्टांप (इं. पु.) तिकीट, शिक्का; छाप; शिक्याचा कागद, रोखा.
स्टेशन (इं. न.) ठिकाण, चौकी; आगगाडी थांबण्याचें ठिकाण.
स्टेशनरी (इं. स्त्री.) लिहिण्यासंबंधाचें सामान, (कागद, शाई, टाक इ०)
स्टोअर (इं. न.) कोठार संग्रहस्थान.
स्टोव्ह (इं. पु.) ग्यासवर किंवा राकेलवर चालणारी शेगडी किंवा चूल.
स्तन (सं. पु.) थान; **स्तनपान** (सं. न.) थान चोखणें.
स्तन्य (सं. न.) दूध.
स्तंब (सं. पु.) समूह; कांड.
स्तबक (सं. पु.) गुच्छ; ग्रंथाचा भाग.
स्तब्ध (सं. वि.) कुंठित, निश्चल; निःशब्द, उगा.
स्तंभ (सं. पु.) खांब; वृक्षाचें खोडः
स्तंभक (सं. वि.) थांबविणारें.
स्तंभन (सं. न.) प्रतिबंध; निग्रह.
स्तर (सं. पु.) थर; पडदा.
स्तव (सं. पु.) स्तुति, स्तोत्र, प्रशंसा; (अ.) साठीं, कारणें, करितां.
स्तवणें (क्रि.) स्तुति करणें, प्रशंसा करणें.
स्तवन (सं. न.) स्तुति, स्तोत्र, प्रशंसा.
स्तुति (सं. स्त्री.) प्रशंसा, स्तोत्र.
स्तुतिपाठक (सं. पु.) भाट; करणारा.
स्तुत्य (सं. वि.) वाखाणण्याजोगें.
स्तोता (सं. पु.) स्तुति करणारा.
स्तोत्र (सं. न.) स्तुति, प्रशंसा; प्रशंसापर गद्य किंवा पद्यरचना.
स्तोम (सं. पु.) स्तुति; ढोंग, **स्तोम माजविणें**—फाजील गौरव करणें.
स्त्री (सं. स्त्री.) भार्या, बायको; मादी.
स्त्रैण (सं. वि.) स्त्रीलंपट.
स्थ (सं. वि.) राहणारा.
स्थंडिल (सं. न.) यज्ञासाठीं तयार केलेली जमीन; ओटा.
स्थल (सं. न.) जागा, ठिकाण; जमीन.
स्थलचर (सं. वि.) जमीनीवर हिंडणारा.

स्थलांतर (सं. न.) थारेपालट.
स्थळ (सं. स्थल. न.) जागा, ठिकाण.
स्थाणु (सं. पु.) मेढ, खांब; खुंट.
स्थान (सं. न.) ठिकाण, राहण्याची जागा; प्रसंग; (व्याकरणांत) वर्णोच्चार जेथून होतो तो शरीराचा भाग.
स्थानिक, स्थानीक (सं. वि.) कांहीं विशिष्ट स्थाना संबंधाचा.
स्थापक (सं. वि.) स्थापणारा.
स्थापणें (क्रि.) ठेवणें; उभारणें.
स्थापना (सं. स्त्री.) स्थिर करण्याची क्रिया; नेमणूक, प्राणप्रतिष्ठा.
स्थायिक (सं. वि.) टिकाऊ, कायमचा
स्थायी (सं. वि.) राहणारें, टिकणारें.
स्थाली (सं. स्त्री.) पाक–पात्र, अन्न शिजविण्याचें भांडें.
स्थावर (सं. वि.) स्थिर, निश्चल.
स्थावर जिंदगी (स्त्री.) घरें, शेतें, बगीचे इ० न हलवितां येण्यासारखी मालमत्ता.
स्थावरणें (क्रि.) स्थिर होणें.
स्थित (सं. वि.) राहिलेला, आधार धरून असलेला.
स्थिति (सं. स्त्री.) असणें, अवस्था, दशा.
स्थितिस्थापक (सं. वि.) लवचीक, ताणल्यानें लांब होऊन सोडल्यावर पुनः पूर्व स्थितीवर येणारें.
स्थिर (सं. वि.) निश्चल, शांत: निश्चयी.
स्थिरता (सं. स्त्री.) स्थैर्य, कायमपणा.
स्थिरस्थावर (वि.) गडबड जाऊन शांत स्थितीला आलेलें.
स्थिरावणें (क्रि.) स्थिर होणें, थांबणें, टिकणें.
स्थूल (सं. वि.) मोठें, लठ्ठ, जाडें; ठोकळ.
स्थैर्य (सं. न.) स्थिरता, शाश्वतपणा.
स्थौल्य (सं. न.) स्थूलपणा, लठ्ठपणा.
स्नात (सं. वि.) आंघोळ केलेला.
स्नातक (सं. पु.) सोडमुंज झालेला ब्रह्मचारी.
स्नान (सं. न.) आंघोळ, नहाणें.
स्नायु (सं. पु.) प्राण्याला गति किंवा चलनवलनाची शक्ति देणारा व वाटेल तेव्हां संकुचित किंवा ढिला करतां येण्यासारखा त्याच्या शरीरांतला तंतुयुक्त भाग.
स्निग्ध (सं. वि.) ओशट; प्रेमयुक्त.
स्नुषा (सं. स्त्री.) सून.
स्नेह (सं. पु.) तेल; प्रेम, मैत्री.
स्नेहाकर्षण (सं. न.) एकाच प्रकारचे दोन परमाणु एकत्र ठेवणारी शक्ति.
स्नेहाळ (वि.) स्नेहशील, प्रेमळ.
स्नेही (सं. पु.) मित्र, सखा.
स्पर्धा (सं. स्त्री.) चढाओढ, मत्सर.
स्पर्धी (सं. पु.) चढाओढ लावणारा.
स्पंज (इं. पु.) समुद्रांत किड्यांपासून उत्पन्न झालेला व छिद्रें असलेला, मऊ, स्थितिस्थापक पदार्थ.
स्पर्श (सं. पु.) संपर्क, संयोग, शिवाशीव.
स्पर्शणें (क्रि.) स्पर्श करणें, लागणें.
स्पर्शमणि (सं. पु.) परिस.
स्पष्ट (सं. वि.) उघड, असंदिग्ध.
स्पष्टीकरण (सं. न.) उघड करून सांगणें; विशदीकरण.
स्पृश्य (सं. वि.) स्पर्श करण्यास योग्य.
स्पृहणीय (सं. वि.) इच्छिण्याजोगें, प्रशंसनीय.
स्पृहा (स्त्री.) इच्छा, आकांक्षा.
स्प्रिंग (इं. स्त्री.) स्थितिस्थापकत्वाचा गुण अंगीं असलेली पोलादी कमान.
स्फटिक (सं. पु.) पैलूदार खडा; कांतियुक्त पारदर्शक दगडाची एक जात.
स्फुंजणें (क्रि.) स्फुंदणें, मुसमुसणें.
स्फुट (सं. वि.) विकसित; किरकोळ.
स्फुंद (सं. पु.) अभिमान.
स्फुंदणें (क्रि.) मुसमुसणें, हुंदके येणें.
स्फुरण (सं. न.) फुरफुरणें, कंप, स्फूर्ति, आवेशाचा संचार.
स्फुरणें (क्रि.) कंप पावणें; मनांत एकाएकीं येणें; सुचणें.
स्फुलिंग (सं. पु.) विस्तवाची ठिणगी.
स्फूर्ति (सं. स्त्री.) स्फुरण, प्रादुर्भाव, एकाएकीं सुचणें.

स्फोट (सं. पु.) फुटणें; वाच्यता.
स्मर (सं. पु.) मदन.
स्मरण (सं. न.) आठवण, स्मृति; चिंतन.
स्मरणी (स्त्री.) जपमाळ.
स्मरणीय (सं. वि.) स्मरणांत ठेवण्यास योग्य.
स्मरणें (क्रि.) आठवणें, मनांत आणणें, चिंतन करणें.
स्मरार, स्मरारि (सं. स्मरारि पु.) शिव.
स्मशान (सं. श्मशान न.) मसणवटी.
स्मारक (सं. न.) एकाद्याची आठवण देणारें त्याच्यासंबंधाचें कृत्य.
स्मित (सं. न.) गालांत हंसणें.
स्मृति (सं. स्त्री.) स्मरण, आठवण; स्मरणशक्ति; धर्मशास्त्र; कायद्याचा ग्रंथ.
स्यंदन (सं. पु.) रथ; युद्धरथ.
स्यमंतक (सं पु.) सत्राजितानें कृष्णास दिलेला मणि.
स्रग्धरा (सं. स्त्री.) एका वृत्ताचें नांव; याच्या एकेका चरणांत २१ अक्षरें व म, र, भ, न, य, य, य हे गण असतात.
स्रजणें (सं. सृज्. क्रि.) निर्माण करणें.
स्रवणें (क्रि.) पाझरणें.
स्रष्टा (सं. पु.) निर्माणकर्ता, ब्रह्मदेव.
स्राव (सं. पु.) पाझर, प्रवाह, झरा.
स्रोत (सं पु.) प्रवाह.
स्लेट (इं. स्त्री.) दगडी पाटी.
स्व (सं. वि.) स्वतःचें, आपलें.
स्वकपोलकल्पित (सं. वि.) स्वतःच्या डोक्यांतून काढलेलें, स्वतःच्या कल्पनेनें रचिलेलें.
स्वकीय (सं. वि.) स्वतःचें
स्वच्छ (सं. वि.) निर्मळ; स्पष्ट, साफ.
स्वच्छंदी (सं वि.) स्वेच्छाचारी, स्वतंत्र.
स्वजन (सं. पु.) भाऊबंद.
स्वतः (सं. सर्व. अ.) आपण; (अ.) आपण होऊन स्वभावतः.
स्वतंत्र (सं. वि) दुसऱ्याच्या अधीन नसलेला; निराळा.
स्वतंत्रता (सं. स्त्री.) स्वातंत्र्य; मुखत्यारी; स्वच्छंदीपणा.
स्वतां (अ.) स्वतः
स्वत्व (सं. न.) स्वतःची मालकी, मालकी हक्क.
स्वदेशीव्रत (सं. न.) स्वतःच्या देशांत उत्पन्न झालेल्या वस्तूच वापरावयाच्या, परदेशांतल्या नाहींत, असा केलेला दृढ नियम.
स्वप्न (सं. न.) मनुष्याला निद्रावस्थेंत असतां जागृतींतल्या प्रमाणें सृष्टींतल्या गोष्टींचा होणारा भास.
स्वप्नावस्था (सं. स्त्री.) स्वप्नाची स्थिति; स्वप्नामध्यें होणारा वीर्यपात.
स्वभाव (सं. पु.) प्रकृति.
स्वभावतः (सं. अ.) साहजिकपणें.
स्वयं (सं. अ.) स्वतः, अंतःस्फूर्तीनें.
स्वयंपाक (सं. पु.) सैपाक, अन्न शिजविणें.
स्वयंपाकी (सं. पु.) आचारी.
स्वयंभू (सं. वि.) स्वतः उत्पन्न होणारा, स्वतः सिद्ध. मूळचा.
स्वयंवर (सं. पु.) स्वतः पति निवडण्याचा विधि.
स्वयें (अ.) स्वतः, आपण होऊन.
स्वर (सं. पु.) ध्वनि, आवाज; गायनांत—षड्ज, मध्यम, धैवत इ० सात सूर; वेदमंत्राच्या उच्चारांतले आघात; नाकपुड्यांवाटे वाहणारा वायु; (व्याकरणांत) ज्याचा उच्चार स्वतंत्रपणें म्हणजे दुसऱ्या वर्णाच्या साह्यावांचून होतो तो वर्ण.
स्वराज्य (सं. न.) मूळ अर्थ–स्वतःचें राज्य. पण मराठ्यांच्या इतिहासांत भिन्न भिन्न कालीं भिन्न भिन्न अर्थ प्राप्त झाले. शिवाजी महाराजांच्या बालपणीं स्वराज्य म्ह० शहाजी राजाची पुण्याजवळची जाहगीर असा अर्थ होता; पुढें हिंदुपद पादशाही असा अर्थ झाला; व शाहूमहाराजांच्या सुटकेनंतर त्यांच्या पदरांत पडलेलें राज्य असा मर्यादित अर्थ होऊन, आतां लोकांच्या हितासाठीं, लोकांनीं नेमिलेल्या अधिकाऱ्यांनीं, लोकमतास अनुसरून, चालविलेली राज्यपद्धति असा व्यापक अर्थ झाला आहे.
स्वरूप (सं. न.) रूप, आकार, ढब; प्रकृति, स्वभाव; लावण्य, सौंदर्य.

स्वरूपवान् (वि.) सुंदर, देखणा.
स्वर्ग (सं. पु.) देवाचें वसतिस्थान; देवलोक; **स्वर्ग दोन बोटें उरणें**—गर्वानें फुगून जाणें; **स्वर्गाला हात पोंचणें**—इच्छिलेलें अतिशय उच्च पद प्राप्त होणें; कृतकृत्य होणें; **स्वतः मेल्याशिवाय स्वर्ग दिसत नाहीं**—स्वतः कष्ट केल्याशिवाय इष्टफलप्राप्ति होत नाहीं.
स्वर्ण (सं. न.) सोनें.
स्वर्णकार (सं. पु.) सोनार.
स्वर्नदी (सं. स्त्री.) भागीरथी; आकाशगंगा
स्वर्लोक (सं. पु.) स्वर्ग लोक.
स्वल्प (सं. वि.) फार थोडें, क्षुल्लक, सोपें.
स्वसा (सं. स्त्री.) बहीण.
स्वस्त (वि.) सवंग, कमी किंमतीस मिळणारें.
स्वस्ताई (स्त्री.) सवंगपणा.
स्वस्ति (सं. अ.) कल्याण, उत्कर्ष, क्षेम (आशिर्वादाचा एक प्रकार.)
स्वस्तिक (सं. न.) 卐 असें चिन्ह
स्वस्थ (सं. वि.) तृप्त, सुखी; निरोगी; उगा, स्तब्ध, निश्चल, शांत.
स्वस्थता (सं. स्त्री.) गडबडीचा अभाव, शांतपणा, सुखः निश्चलता.
स्वागत (सं. न.) येणाराचा आदरसत्कार.
स्वातंत्र्य (सं. न.) स्वाधीनता, स्वतंत्रता.
स्वाती (सं. स्त्री.) पंधरावें नक्षत्र.
स्वाद (सं. पु.) गोडी, चव, रुचि; आमोद, सुगंध.
स्वादिष्ट (वि.) रुचकर; आमोदयुक्त.
स्वाधीन (सं. वि.) स्ववश, स्वतंत्र.
स्वाध्याय (सं. पु.) वेदाभ्यास, वेदपठन.
स्वाभाविक (सं. वि.) नैसर्गिक.
स्वाभिमान (सं. पु.) तेजस्विता.
स्वामित्व (सं. न.) मालकी.
स्वामिनी (सं. स्त्री.) धनीण, मालकीण.
स्वामी (सं. पु.) संन्यासी; मालक, धनी; (वि.) मुख्य, श्रेष्ठ.
स्वायत्त (सं. वि.) स्वाधीन, स्ववश.
स्वार (अर. सवार पु.) राऊत.
स्वारस्य (सं. न.) गोडी, चांगुलपणा; मर्म, खुबी.
स्वाराज्य (सं. न.) स्वर्गलोक.
स्वारी (फा. स्त्री.) वाहनावर आरूढ झालेला मनुष्य; थोर व्यक्ति; मिरवणूक प्रेतयात्रा; मोहीम.
स्वार्थ (सं. पु.) स्वतःचा फायदा, स्वतःचा मतलब; व्याकरणांतला एक अर्थ.
स्वार्थत्याग (सं. पु.) स्वहितावर तिलांजलि देणें.
स्वार्थपर, स्वार्थपरायण (सं. वि.) स्वतःचेंच हित पाहणारा, मतलबी.
स्वार्थी (सं. वि.) मतलबी, आपलपोट्या.
स्वास्थ्य (सं. न.) आरोग्य; आराम.
स्वाहा करणें—गिळून टाकणें.
स्वाहाकार (सं. पु.) देवतांना अग्नीच्या द्वारें हविर्भाग देणें.
स्वीकार (सं. पु.) घेणें; अंगीकार; संमति; कबूली.
स्वीकारणें (क्रि.) घेणें, अंगिकारणें, संमति देणें.
स्वीकृत (सं. वि.) घेतलेलें, अंगिकारलेलें.
स्वेच्छाचार (सं. पु.) स्वच्छंदीपणाचें आचरण.
स्वेतु (सं. सेतु. पु.) सेतु, पूल.
स्वेद (सं. पु.) घाम; वाफ.
स्वैर (सं. वि.) स्वच्छंदी, अमर्याद.
स्वैरिणी (सं. स्त्री.) स्वच्छंदी स्त्री; व्यभिचारिणी.

ह

हकारणें (क्रि.) नाव, होडी इ० हांकणें, चालू करणें, बोलावणें.

हकालणें (क्रि.) हाकणें, काढून लावणें, हाकून देणें.
हकालपट्टी (स्त्री.) हाकून लावणें.
हकिकत, हकीकत, हकीगत (फा. स्त्री.) वर्णन; गोष्ट, घडलेलें वर्तमान.
हकीम (फा. पु.) वैद्य; मुख्य अधिकारी.
हक (अर. हक. पु.) स्वत्व, मालकी.
हकदार (फा. पु.) हक असलेला.
हग (सं. हद् पु.) विष्ठा, मळ, गू.
हगटणें, हगणें (सं. हद्. क्रि.) विष्ठा शरीरा बाहेर टाकणें.
हगदरी, हगदारी (स्त्री.) गांवच्या लोकांची हगण्याची जागा.
हगरा (वि.) वारंवार हगणारा; भित्रा.
हगरी (स्त्री.) **हगरें** (न.) हगण्यास बसण्यासाठीं केलेली उंच जागा.
हगवण (स्त्री.) वारंवार शौचास होणें.
हगविणें (क्रि.) हगायला लावणें; घाबरून सोडणें.
हंगाम (फा. पु.) मोसम, ऋतु.
हंगामशीर (अ.) हंगाम चालू असतां.
हंगामा (फा. पु.) अशांतता, गडबड.
हंगामी (वि.) हंगामापुरता, तात्पुरता.
हगिरडा (वि.) हगणें झाल्यावर गांड न धुतलेला; घाणेरडा.
हजर, हजरजबाबी, हजरनिस— हाजिर, हाजिरजबाबी, हाजिरनीस पहा
हजाम (अर. पु) न्हावी.
हजामत (अर. स्त्री.) श्मश्रु, डोक्यावरचे व चेहेऱ्यावरचे केस काढणें; खरडपट्टी.
हजार (फा. पु.) शंभराच्या दसपट संख्या
हजारा (फा. पु.) पुष्कळ छिद्रें राखलेलें कारंजास लावण्याचें तोंड
हजारी (पु.) हजार सेनेवरचा अधिपति.
हजिर, हजिरी—हाजीर, हाजिरी पहा.
हट (सं. हठ. पु.) हट्ट, आग्रह.
हटकणें (हिं. क्रि.) ललकारणें, बोलावणें, थांबविणें.
हटकून (अ.) हट्टानें, मुद्दाम; अवश्य.
हटकोरी (पु.) हटकरी पहा.
हटणें (सं. हत क्रि.) मागें सरणें; पराभव पावणें.
हटवाद (पु.) हेकेखोरपणा.
हटवादी (वि.) हट्टी, हेकेखोर.
हटविणें (क्रि.) मागें सारणें.
हटातटानें (अ.) हेकेखोरपणानें.
हट्ट (सं. हठ. पु.) दुराग्रह, हेका; (सं. हट्ट. पु.) बाजार.
हट्टवाद (सं. पु.) अतिदुराग्रह, हेकेखोरपणा.
हट्टी (वि.) हेकेखोर.
हडकणें (क्रि.) वाळणें, सुकणें; जोराचा तडाखा देणें.
हळकुळा, हडक्या (वि.) ज्याची हाडें हाडें निघालीं आहेत असा.
हडप (न.) गहाण; पानदान.
हडपणें (क्रि.) वारा घालणें, फुंकणें,
हडबड (हिं. स्त्री.) गोंधळ, बडबड.
हँडबिल (इं. न.) हस्तपत्रक.
हडसणें (प्रा. क्रि.) जोरानें ओढणें.
हडसून, खडसून (अ.) पूर्णपणें बजावून; निश्चयपूर्वक; जोरानें.
हडहड (स्त्री.) धुडकावणी.
हडळ, हडळी (स्त्री.) जखीण.
हंडी (सं. स्त्री.) स्वैपाकांतलें लहान भांडें; भांड्याच्या आकाराचें कांचपात्र.
हंडीबाग (हिं. पु.) गारुडी वगैरे लोकांचा हस्तक छोकरा.
हडूक (न.) लहान हाड.
हणगोबा (पु.) मूर्ख, अडाणी.
हणणें (सं. हन्. क्रि.) मारणें.
हत (सं. वि.) मारलेला, नाश पावलेला.
हतभाग्य (सं. वि.) दुर्दैवी.
हतवीर्य (सं. वि) दुर्बळ, नामर्द.
हताश (सं. वि.) निराश; दुर्बळ.
हतोडी (स्त्री.) लहान हतोडा.
हत्ता (पु.) व्यायामशाळेंत दंड काढण्याचे वेळीं हात टेकण्याकरितां विटेचे किंवा लाकडाचे ठोकळे किंवा लहान लहान ओटे केले असतात ते.
हत्ती (सं. हस्ती पु.) गज; हस्त नांवाचें नक्षत्र. **हत्तीचें मढें**—अवाढव्य बोजड प्रकरण; **दारांत हत्ती झुलणें**—

वैभवाचा कळस होणें; **हत्तीच्या पायानें जाणें**—फार सावकाश जाणें.
हत्तीखाना (पु.) गजशाला.
हत्तीण (स्त्री.) हत्तीची मादी.
हत्या (सं. स्त्री.) वध, हिंसा; हिंसेचें पातक; मरतुकडा मनुष्य.
हत्यार (हिं. हाथियार. न.) शस्त्र, आयुध.
हत्यारबंद (हिं. वि) शस्त्रांनीं सज्जित.
हत्यारी (वि.) हत्यारबंद.
हदगा (पु.) एक पुष्पवृक्ष.
हदरणें (क्रि.) हालणें; कंप पावणें.
हद्द (अर. हद. स्त्री.) सीमा, मर्यादा; पराकाष्ठा.
हन (प्रा. अ.) आणखी; हि.
हनन (सं. न.) वध; हिंसा; ठार मारणें.
हनवट (पु.) स्त्रियांचें एक पादभूषण.
हनु, हनुवटी (स्त्री.) हनवटी, तोंडाच्या खालच्या जबड्याचा पुढील भाग.
हनुमंत, हनुमान् (सं. पु.) मारुती.
हनुमान जयंती (सं. स्त्री.) चैत्र शु० १५.
हपका (पु.) शिंतोडा; जोरानें पाणी शिंपडणें. [रहिवासी.
हपशी (अर. पु.) अबिसिनिया देशचा
हपसाण (पु.) दक्षिण कोंकणांतला हबशी राजाच्या ताब्यांतला मुलूख.
हपापणें (क्रि.) हाव धरणें.
हपूस (पोर्तु. अल्फान्सो. पु.) एक उत्कृष्ट जातीचा आंबा.
हप्ता (फा. हफ्ता. पु.) किस्तबंदी; आठवडा.
हप्तेबंदी (स्त्री.) किस्तबंदी.
हंबरडा (पु.) गाईचें ओरडणें; आक्रोश.
हंबरणें (क्रि.) गाई बैलाचें ओरडणें.
हबसी, हबसाण–हपशी, हपसाण पहा.
हंबिर, हंबीर (प्रा. पु.) थोर पुरुष, अमीर; योद्धा (रामजो० पृ० १०८)
हबेलंडी (हिं. आवेलंडी. स्त्री.) दुर्दशा.
हमरस्ता (फा. आमरस्ता. पु.) रहदारीचा सार्वजनिक रस्ता.
हमरी तुमरी (हिं. स्त्री.) अरे तुरे; जोराचें भांडण.
हमामा (पु.) एक खेळ; धुमश्चक्री; अव्यवस्थितपणें घातलेली रास.
हमाल (अर. पु.) ओझें वाहणारा मजूर.
हमाली (स्त्री.) हमालाचा धंदा; त्याची मजुरी.
हमी (अर. हामीं. स्त्री.) जिम्मा, जामिनकी
हमीदार (फा. पु.) जामीन राहणारा.
हमेश, हमेशा (फा. अ.) नेहमीं, सतत.
हम्रू (फा. पु.) घोडा फिरविणारा.
हय (सं. पु.) घोडा, अश्व.
हयकत (स्त्री.) हाल, अपेष्टा.
हयगई, हयगय (स्त्री.) दुर्लक्ष, हेळसांड
हयवान (अर. पु. स्त्री. न.) पशु, जनावर.
हयात (अर. स्त्री.) आयुष्य, उमर; (वि.) जिवंत.
हर (सं. पु.) शिव, शंकर; (समासांत उत्तरपदीं वि.) हरण करणारा; (फा. वि.) प्रत्येक.
हरकत (अर. स्त्री.) विरोध; प्रतिकूल वर्तन; अडथळा, विलंब; खोटी.
हरकसबी (हिं. वि.) हरएक कौशल्याचें काम करणारा.
हरकामी (वि.) **हरकाम्या** (पु.) जें पडेल तें काम करणारा.
हरकारा (फा. पु.) जासूद; वार्ताहर.
हरख (सं. हर्ष. पु.) मोठा आनंद.
हरण (सं. न.) अपहार; (हिं. स्त्री.) ऐरण; (सं. हरिण. पु. न.) मृग.
हरणी (सं. हरिणी. स्त्री.) हरणाची मादी.
हरणें (क्रि.) उपटणें, नेणें, अपहार करणें; निवारणें; पराभव पावणें.
हरताळ (सं. हरिताल. स्त्री.) एक पिंवळें द्रव्य; (हिं. हाटताल) दुकानें बंद ठेवणें, व्यवहारबंदी; **ह० लावणें**—रद्द करणें.
हरताळका (सं. हरितालिका. स्त्री.) भाद्रपद शु. ३ च्या दिवशीं सुवासिनी स्त्रिया पार्वतीची पूजा करतात ती.
हरदास (सं. हरिदास. पु.) कथेकरी.
हरद्द (सं. हार्द. न.) हृद्गत, अभिप्राय.
हरपणें, (क्रि.) हरवणें, गमावणें.
हरबरा हरभरा (पु.) चणा, एक धान्य विशेष. एकपाला ह० च्या

झाडावर चढविणें—स्याजी फाजील स्तुति करून भुलायला लावणें.
हरविणें (क्रि.) गमावणें, सांडणें; दुसऱ्याला पराभूत करणें.
हरहमेश, हरहमेशा (फा. अ.) नेहमीं.
हरहरमहादेव (अ.) निकराचा हल्ला करतांना मराठे उच्चारीत तो शद्ब; पंगत जेवावयाला लागतेवेळीं उच्चारण्याचा शद्ब.
हरहुन्नर (न.) प्रत्येक प्रकारचें कौशल्य
हरळी (स्त्री.) दूर्वा.
हरळी (स्त्री.) आरोळी; आक्रोश.
हरा, हारा (पु.) मोठी टोपली.
हराम (अर. वि.) अन्यायाचें.
हरामखोर (फा. वि.) बेइमान, अप्रामाणिक.
हरामखोरी (फा. स्त्री.) बेइमानीपणा.
हरि (सं. पु.) विष्णु; सिंह, घोडा; माकड.
हरिख (सं. हर्ष. पु.) हर्ष.
हरिण (सं. पु.) मृग.
हरिणी (सं. स्त्री.) हरणाची मादी; एका छंदाचें नांव.
हरित (सं. वि.) हिरवें.
हरिदास (सं. पु.) हरदास; कथेकरी.
हरिद्र (सं. हार्द न.) मनांतलें गुह्य;
हरिद्रा (सं. स्त्री.) हळद.
हरिविठ्ठल (सं. पु.) देवाचें नांव; संपूर्ण नाश.
हरी, हार (स्त्री.) ओळ, रांग
हर्ता (सं. वि.) निवारण करणारा; हरण करून नेणारा.
हर्ष (सं. पु.) अतिशय आनंद.
हर्षणें (सं. हृष्. क्रि.) आनंदित होणें.
हर्षामर्ष (सं. पु.) रागलोभ; भांडण.
हर्षित (सं. वि.) आनंदित.
हल (सं. पु.) नांगर.
हलक, हलुक (अर. वि.) निःशक्त
हलकट (वि.) नीच, हलका.
हलकडी (स्त्री.) नयेतल्या जोर्डांच्या खालची मोत्यें; झोपाळा टांगण्याची वरची कडी. [गोंधळ.
हलकल्लोळ (पु.) आरडाओरड; धुरांचा

हलका (हिं. वि.) वजनांत कमी; कमी प्रतीचा; हलकट; (पु.) झोपाळा टांगण्याची कडी.
हलकारा (पु.) जासूद, निरोप्या.
हलगरजी, हलगर्जी (वि.) निष्काळजी.
हलधर (सं. पु.) बलराम.
हलवा (अर. पु.) एकप्रकारची मिठाई; साखरेच्या पाकांत घोळलेले तीळ, लवंगा, वेलदोडे इ०.
हलवाई (हिं. पु.) मिठाई बनविणारा.
हलाकी, हलाखी (स्त्री.) थकवा, शीण, निःसत्वपणा; दारिद्य.
हलायुध (सं. पु.) बलराम.
हलाल (अर. वि.) शुद्ध, प्रामाणिक.
हलालखोर (पु.) निढळाचें खाणारा; भंगी, झाडू.
हल्या (सं. हल्य. पु.) हेला, टोणगा.
हल्ला (अर. हमला. पु.) एखाद्यावर तुटून पडणें, चढाई.
हल्लीं (अ.) सांप्रत, आतां.
हवन (सं. न.) होम.
हवस (फा. पु.) उत्साह. [हरभरा.
हवळा, हुळा (पु.) भाजलेला हिरवा
हवा (अर. स्त्री.) वारा; शीतोष्णमान.
हवाई (फा स्त्री.) चंद्रज्योत.
हवाल (अर. अहवाल. पु. स्त्री.) सद्यःस्थिति.
हवालणें (क्रि.) दुसऱ्याच्या स्वाधीन करणें; दुसऱ्यावर जबाबदारी टाकणें; हवाला देणें.
हवालदार (फा. पु.) शिपायांवरचा एक अंमलदार. [सुटलेला.
हवालदिल (फा. वि.) घाबरलेला, धीर
हवाला (अर. पु.) दुसऱ्याकडे सोंपविणें; ताबा; हमी; भिस्त.
हवाशीर (वि.) ज्यांत हवा खेळती राहते असें मुबलक हवेचें.
हवि (सं. हविस्. न.) होमांत टाकण्याचें द्रव्य.
हवेली (अर. स्त्री.) मोठा वाडा.
हव्यकव्य (सं. न.) श्राद्धपक्ष, होमहवन इ० कर्म.

हव्यास (अर. हवस. पु.) उत्कट इच्छा, तृष्णा; छंद, नाद.
हशा (पु.) मोठ्यानें खो खो हंसणें.
हशीखुशी (स्त्री.) प्रसन्न मर्जी.
हशील (न.) सरकारदेणें; तात्पर्य; राम.
हंस (सं. पु.) हंसपक्षी; परमात्मा; संन्याशांतला एक भेद (वि.) श्रेष्ठ.
हसकार, हसकारा (पु.) अश्रु.
हसडणें (क्रि.) हिसका देणें; ओढणें; द्रव्य काढणें; खरडपट्टी काढणें.
हंसडा (पु.) हिसका, आचका; खरडपट्टी.
हंसणें (सं. क्रि.) हास्य करणें, नांवें ठेवणें.
हंसतमुख (वि.) उल्लसित, आनंदी वृत्तीचा
हसरा (वि.) सदोदित हंसणारा.
हंसवाहन (सं. पु.) ब्रह्मदेव.
हंसवाहिनी (सं. स्त्री.) सरस्वती.
हसळी (हिं. स्त्री.) गळ्यांत घालण्याचा चांदी-सोन्याचा एक अलंकार.
हंसूं, हंसें (न.) हास्य; उपहास.
हस्त (सं. पु.) सोंड; कोपरापासून पुढचा हात; चोवीस अंगुळाचें परिमाण; तेरावें नक्षत्र.
हस्तक (सं. पु.) हात; हाताखालचा आज्ञांकित मनुष्य.
हस्तगत (सं. वि.) हातीं आलेलें,
हस्तदोष (सं. पु.) असावधानतेमुळें हातून घडलेली चूक.
हस्तपत्रक (सं. न.) थोडक्यांत माहिती देणारें पत्रक.
हस्ताक्षर (सं. न.) हातचें अक्षर, सही
हस्तिदंत (सं. पु.) हत्तीचा दांत.
हस्तें (अ.) हातानें, मार्फत.
हस्तेंपरहस्तें (अ.) स्वतःच्या हातानें किंवा दुसऱ्याकडून; प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष.
हळ (सं. हल. पु.) नांगर; लांब व अरुंद चर; (स्त्री.) उष्ण वाऱ्याचा झोत.
हळकणें (क्रि.) सुकणें, वाळणें.
हळकुंड (सं. हरिद्राखंड न.) हळदीचें कुंड. **अर्ध्या ह० नें पिवळें होणें**—यत्किंचित् यशप्राप्ति झाली असतां तिनें फुगून जाणें.
हळद (सं. हरिद्रा. स्त्री.) हळकुंडाचें पीठ.

हळहळ (स्त्री.) चित्ताची अस्वस्थता, हुरहुर; खेद; कळवळा.
हळहळणें (क्रि.) खेद किंवा शोक करणें; हुरहुर वाटणें.
हळाहळ, हळाळ (न.) हालाहल विष.
हळी (प्रा. स्त्री.) बायकांचा डोक्यांत घालण्याचा एक दागिना (कळे पट्टी); टोपली.
हळुमाळ (प्रा. वि.) नाजूक, मऊ.
हळुवट (प्रा. स्त्री.) हलका, मऊ, नाजूक
हळुवार (प्रा. वि.) हलका; मृदु.
हळू (अ.) सावकाश, मंदगतीनें; अस्ते.
हळूहळू (अ.) सावकास, मंदगतीनें.
हाईस येणें—थकणें, जेरीस येणें.
हाक, हांक (स्त्री.) बोलावणें, आरोळी.
हाकणें (क्रि.) चालविणें, काढून लावणें.
हाकम (हिं. पु.) मुख्य अंमलदार.
हाकटणें, हाकाटणें (प्रा. क्रि.) हाक मारणें (वामन-राधाविलास ५३)
हाकाटी (स्त्री.) गोंगाट; बोभाटा.
हाकारणें (प्रा. क्रि.) चालू करणें.
हाकाहाक (स्त्री.) हाकाटी.
हाजिरी (फा. स्त्री.) हजर असणें, प्रत्यक्षता, विद्यमानता.
हाजिर जबाबी (फा. वि.) समयसूचकता असलेला; विचारल्याबरोबर उत्तर देणारा. [आलेला.
हाजी (अर. पु.) मक्केची यात्रा करून
हांजी हांजी (हिं. स्त्री.) खुशामत.
हाट (सं. हट पु.) बाजार.
हाटक (सं. न.) सोनें.
हाटकर (प्रा. पु.) बाजारचा (ना०२२३४)
हाटकरस (प्रा. पु.) शाई.
हाटेल (इं. न.) खाणावळ, फराळाचें दुकान.
हाड (सं. हड्ड. न.) अस्थि, हड्डक; **हाडें भाजणें**—शेकणें; उजवणें; लग्नसंस्कार करणें; **हाडाची काडें करणें**—फार परिश्रम करणें; **हाडें मोडणें-खिळखिळीं करणें,—घुसळणें**—त्रास देऊन बेजार करणें.

हाडपेर (न.) अंगकाठी. [वैर.
हाडवैर (न.) अत्यंत तीव्र व फार जुनें
हाणमार, हाणामारी, हाणाहाण, हाणाहाणी (स्त्री.) जोराची मारामारी.
हाणी (सं. हानि स्त्री.) तोटा, नुकसान.
हात (सं. हस्त. पु.) हस्त, बाहु; कोपरापासून मधल्या बोटाच्या अग्रापर्यंतचें परिमाण; **हात घालणें**—ढवळाढवळ करणें; करावयास घेणें; **हात चालणें**—हातांत पैसा येणें, सामर्थ्य असणें; **हात कापून देणें**—लेखी करार करून देणें; **हात टाकणें**—मारणें; **हात दाखविणें**—वैद्याला प्रकृति दाखविणें; अंगांत सामर्थ्य किती आहे तें शत्रूच्या अनुभवास आणून देणें; **हात देणें**—मदत करणें; **हात टेकणें**—थकणें; पराभव कबूल करणें; **हातावर शिर घेऊन लढणें**—स्वतःच्या प्राणाची पर्वा न करतां लढणें; **हातावर तुरी देणें**—उघडपणें फसवून पळून जाणें; **हातावर पाणी पडणें**—भोजनोत्तर आंचवणें; **हात राखून खर्च करणें**—काटकसरीनें खर्च करणें; **दोन हाताचे चार हात करणें**—लग्न करणें; **हात वाहणें**-धजणें; **हातीं कंकण बांधणें**-एकादें कार्य करण्याविषयीं प्रतिज्ञा करणें; **हात लावणें**-मदत करणें; **हातच्या हातीं**—तत्काळ; **हातचा मळ**—हातावरचा मळ काढून टाकण्यासारखें सहज करतां येण्याजोगें काम.
हातचोखणें—तान्ह्या मुलाच्या हातांत चोखण्यासाठीं देण्याची वस्तु.
हातउसणें (न.) थोड्या मुदतींत परत करण्याच्या बोलीनें उसनी घेतलेली रकम.
हातखंडा (हिं. वि.) निष्णात.
हातघाई (स्त्री.) उतावळेपणा; **हा० वर येणें**—मारामारी करणें.
हातचलाखी (स्त्री.) हस्तचापल्य.
हातचाळा (पु.) हाताला लागणारी चुळचुळ.
हांतर (पु.) **हांतरी** (स्त्री.) मोठी चटई.
हातरुमाल (पु.) घाम वगैरे पुसण्यासाठीं खिशांत ठेवण्याचा लहानसा रुमाल
हातवारे (पु अने.) हातानें केलेले हावभाव.
हाताळ (वि.) चोरटा.
हातोटी (स्त्री.) खुबी, युक्ति, कौशल्य.
हातोडा (पु.) सोनार, लोहार इ०चें ठोकण्याचें एक हत्यार; लहान घण.
हातोडी (स्त्री.) लहान हातोडा.
हातोहात (अ.) एकाच्या हातून दुसऱ्याच्या हातीं दुसऱ्याच्या हातून तिसऱ्याच्या हातीं याप्रमाणें.
हातोहातीं (अ.) त्वरेनें, हांहां म्हणतां.
हानि (सं. स्त्री.) नुकसान, तोटा.
हापटणें (क्रि.) आपटणें.
हांपा (पु.) धापा.
हाय (अर. हय. स्त्री.) आयुष्य; दुःखाचा सुस्कारा. **हाय खाणें**—भीतीनें घाबरून जाणें, धास्ती घेणें.
हायकोर्ट (इं. न.) वरिष्ठ न्यायमंदिर.
हायदोस (हिं. पु.) धिंगामस्ती.
हायन (सं. न.) वर्ष.
हायसें वाटणें—दुःखाच्या स्थितींतून सुटका झाल्याबद्दल आनंद होणें.
हायस्कूल (इं. न.) दुय्यम इंग्रजी शिक्षणाची शाळा.
हायहाय (अ.) दुःखोद्गार.
हार (सं. पु.) माळ, पंक्ति, रांग; पराभव.
हारजीत (स्त्री.) जयापजय.
हारपणें (क्रि.) हरवणें; नष्ट होणें.
हारवणें (प्रा. क्रि.) हातचा घालविणें.
हारा (पु.) मोठी पाटी.
हारी (सं. समासांत उत्तरपदीं. वि.) हरण करणारा, निवारणारा.
हारोहार (अ.) ओळीनें मागोमाग.
हार्णोळ (प्रा. स्त्री.) ओघ, प्रवाह.
हार्द (न.) इंगित, हृद्गत.
हार्मोनियम (इं. पु.) बाजाची पेटी.
हाल (अर. पु.) दुर्दशा, कष्ट, (अ.) सांप्रत; सतत.
हॉल (इं. पु.) दिवाणखाना.
हालअपेष्टा (स्त्री.) नानाप्रकारचे हाल.

हालोहाल (हिं. अ.) तत्काळ, याक्षणीं.
हाव (फा. हवस. स्त्री.) उत्कट इच्छा, हांस.
हावभाव (पु.) अभिनय, नखरा.
हावरा (वि.) कितीहि मिळालें तरी तृप्ति नाहीं अशा स्वभावाचा; उतावळा (पु.) पांढरा तीळ.
हास (सं. पु.) हास्य. [कांठ.
हासिया (अर. पु.) कांठावरची नक्षी,
हास्पिटल (इं. न.) दवाखाना, इस्पितळ.
हास्य (सं. न.) हंसणें, हंसूं; उपहास.
हास्यरस (सं पु.) नवरसांपैकीं एक.
हास्यास्पद (सं. वि.) हंसण्यासारखें.
हाहा (अ.) दुःखोद्गार.
हाहाकार, हाहाःकार (पु.) आक्रोश.
हांहां म्हणतां (अ) चटकन्, त्वरेनें.
हाळ (पु.) गुरासाठीं बांधलेला पाण्याचा हौद; लांब व खोल चर.
हि (अ.) देखील, आणखी.
हिकमत (अर. स्त्री.) युक्ति, चातुर्य.
हिका (प्रा. पु.) हेका, दुराग्रह.
हिंग (सं. पु.) अति उग्र वासाचा एक चीक; **हिंग लावून न विचारणें**— अगदीं टाकाऊ समजला जाणें.
हिंगणबेट (सं. इंगुदी. पु.) एक फळ.
हिंगरूड, हिंगुरडें (न.) हिंग खाल्यामुळें व्रणावर उठणारें वेंड.
हिंगाचा खडा (पु.) हिंगाचा लहान गोळा: निष्कारण फाटे फोडणारा मनुष्य.
हिंगाष्टक (न.) हिंग वगैरे आठ वस्तूंचें केलेलें औषधी चूर्ण.
हिंगूळ (सं. हिंगुल पु.) पारा व गंधक यांचें एक प्रकारचें मिश्रण.
हिजडा (हिं. पु) पुरुषवेषधारी नपुंसक.
हिजरा (पु.) **हिजरी** (स्त्री.) **हिजरीसाल** (अर. न.) महंमद पैगंबरानें मक्केहून पलायन केल्या दिवसापासून प्रारंभ होणारें अरबी वर्ष.
हिंडणें (सं. हिंड्. क्रि.) भ्रमण करणें.
हिडीस, हिड्स (न.) केरकचरा, मलमूत्र वगैरे पडलेली घाणेरडी जागा (वि.) ओंगळ.
हिडीस फिडीस करणें—तिरस्कारानें वागविणें.
हिणकट, हिणकस, हिणवट (वि.) कमी कसाचें (सोनें); हलक्या प्रतीची (धातु).
हिणाविणें, हिणावणें (क्रि.) हीनपणा काढून लाजविणें.
हित (सं. वि.) हितकर, उपयुक्त, फायद्याचें; (न.) कल्याण, फायदा.
हितकर (सं. वि.) कल्याणकारक.
हितगुज, हितगूज (सं. हितगुह्य. न.) हिताची गुप्त गोष्ट; कानगोष्ट.
हितचिंतक (वि.) कल्याण चिंतणारा.
हितवादी (सं. पु.) कल्याणाची किंवा फायद्याची गोष्ट सांगणारा.
हितशत्रु (सं. पु.) हिताच्या आड जाणार.
हितेच्छु (सं. वि.) कल्याण इच्छिणारा.
हितैषी (सं. वि.) हितचिंतक.
हितोपदेश (सं. पु.) कल्याणाची सल्ला.
हिंदवानी, हिंदवी (हिं. वि.) हिंदुस्तानचें; हिंदूचें.
हिंदळणें (क्रि.) हिसके खाणें किंवा देणें
हिंदी (वि.) हिंदुस्तानचा; (स्त्री.) उत्तर हिंदुस्थानांतल्या लोकांची भाषा.
हिंदु (फा. पु.) हिंदुधर्म मानणारा.
हिंदुस्तान, हिंदुस्थान (फा. हिंदुस्तान. पु. न.) नर्मदेच्या उत्तरेकडील प्रदेश; भरतभूमि, भरतखंड, भारतवर्ष.
हिंदुस्थानी (स्त्री.) उर्दू भाषा; (वि.) हिंदुस्थानचा.
हिंदोल (सं. पु.) झोपाळा; गायनांतला एक राग.
हिंदोळा (पु.) झुला, झोपाळा.
हिंपुटी (प्रा. वि.) खिन्न, खेदयुक्त, कष्टी
हिम (सं. न.) बर्फ, गार; थंडी
हिमज्वर (सं. पु.) शैत्यज्वर, हिंवताप.
हिमट (वि.) उदास.
हिमटा, हिमटी (वि.) कृपण.
हिंमत (अर. स्त्री.) धैर्य, अवसान, धमक

हिंमतदार, हिंमती (वि.) धैर्यवान्, धमक बाळगणारा.
हिमनग (सं. पु.) हिमालय पर्वत.
हिमनगजा (सं. स्त्री.) पार्वती.
हिमवंत, हिमवान्, हिमाचल, हिमाद्रि (सं. पु.) हिमालय.
हिमायत (अर. स्त्री.) पाठबळ.
हिमालय (सं. पु.) हिमवंत पहा.
हिमांशु (सं. पु.) चंद्र.
हियें (प्रा. न.) हृदय (ज्ञा० ६।३७६); धैर्य (ज्ञा० ११।६३) [सान.
हिय्या (सं. हृदय पु.) छाती, धैर्य, अव-
हिरकणी (स्त्री.) लहान हिरा.
हिरडा (सं. हरीतकी पु.) हरडा.
हिरडी (स्त्री.) ज्याच्या योगानें दांत परस्परांशीं संबद्ध असतात तें मांस.
हिरण्मय (वि.) सोन्याचें.
हिरण्य (सं. न.) सोनें.
हिरण्यकेशी (सं. स्त्री.) यजुर्वेदांतील आपस्तंब शाखा.
हिरण्यगर्भ (सं. पु.) ब्रह्मदेव.
हिरण्यश्राद्ध (सं. न.) अडचणीमुळें केवळ दक्षिणेवर उरकून घेण्यांत येणारें श्राद्ध.
हिरमुशी, हिरमुष्टी (वि.) भग्नोत्साह, हिंमत खचलेला.
हिरमुसणें (क्रि.) धैर्य खचणें, उत्साहहीन होणें, विरस होणें.
हिरमोड (स्त्री.) उत्साहभंग, मनोभंग.
हिरवट, हिरवस (वि.) कांहींसा हिरवा; किंचित् अपक्क; अडाणी;
हिरवळ, हिरवाळ (स्त्री.) ओलें, हिरवेंचार गवत.
हिरवा (वि.) हिरव्या रंगाचा; कच्चा.
हिरवेंचार (वि.) अतिशय हिरवें.
हिरशी, हिरसी (वि.) लोभी, खादाड.
हिरा (सं. हरिक. पु.) एक पांढऱ्या रंगाचें रत्न.
हिराकशी, हिराकस (स्त्री.) शाई वगैरे करण्याच्या उपयोगाचा एक पदार्थ
हिरावणें (सं. हृ. क्रि.) हिसकावणें.
हिलाल (अर. पु.) टेंभा, दिवटी.
हिंव (सं. हिम. न.) थंडी, सर्दी, हिमज्वर.
हिमज्वर, हिंवताप (पु.) थंडी वाजून येणारा ताप. [कांपणें.
हिंवणें (प्रा. क्रि.) थंड होणें, गारठणें,
हिंवाळा (पु.) **हिंवाळी** (स्त्री.) थंड ऋतु.
हिंवासलें (प्रा. वि.) हिरमुसलेलें.
हिशेब, हिशोब (अर. हिसाब. पु.) अंकांची घडामोड; जमाखर्च; गणती.
हिंसक (सं. वि.) हिंसा करणारा.
हिसकणें (क्रि.) हिरावणें, जबरदस्तीनें घेणें.
हिसका (पु.) आंचका, झटका; हिसडा
हिसकावणें (क्रि.) हिसकणें.
हिसडणें (क्रि.) हिसका देणें.
हिसणें (सं. हेष्. क्रि.) खिंकाळणें.
हिंसणें (क्रि.) हिंसा करणें, मारणें, इजा करणें.
हिसळणें (क्रि.) उसळणें.
हिंसा (सं. स्त्री.) इजा, पीडा, वध.
हिसेरशी, हिसेरसी (फा. स्त्री.) वाटणी करण्याचा एक प्रकार.
हिंस्त्र (सं. वि.) क्रूर, भयंकर, घातक.
हिस्सा (अर. पु.) वांटा, भाग, अंश.
हिस्सेदार (पु.) वांटेकरी, भागीदार.
हिळणें (क्रि.) वठणीस येणें, कह्यांत.
ही, हि (अ.) देखील, आणखी.
हीण (सं. हीन. न.) हलकटपणा, नीचता; न्यून, दोष, उणीव.
हीन (सं. वि.) उणें, नीच, विरहित.
हीर (पु.) माड, सुपारी इ० च्या पातीमध्यें असलेला दांडा.
हीर (स्त्री.) ईर्ष्या.
हीरक (सं. पु.) हिरा.
हुकणें (क्रि.) चुकणें.
हुकमत (अर. स्त्री.) अधिकार, अंमल;
हुकमी (वि.) हुकुमाप्रमाणें वागणारा.
हुंकार (पु.) संमति, रुकार; धनुष्याचा टणत्कार.
हुकूम (अर. हुक्म. पु.) आज्ञा; पत्त्यांच्या खेळांतली एक संज्ञा.

हुका (अर. पु.) गुरगुडी.
हुंगणें (कि.) वास घेणें; सुंगणें. [णारा.
हुंगाड्या (वि.) हरयुक्तीनें तपास लाव-
हुच. हुच्चा (वि.) नीच. हलकट.
हुजत (अर. हुज्जत. स्त्री.) रिकामा वाद.
हुजतखोर (वि.) तक्रारी, वितंडवादी.
हुजतो (फा. स्त्री.) पावती. [फौज
हुजरात (अर. स्त्री.) खास सरकारची
हुजऱ्या (पु.) खिजमतगार, शागीर्द.
हुजुरात (स्त्री.) खुद्द सरकारची फौज.
हुजूर (फा. पु.) सरकार. दरबार
हुज्जत. हुज्जतखोर—हुजत. हुजतखोर
हुटहुट. हुटहुटी (स्त्री.) उतावळेपणा;
हुडकणें (कि.) शोधणें, धुंडणें.
हुंडणावळ (स्त्री.) बट्टा, वटाव.
हुडहुड, हुडहुडी (स्त्री.) हिंव, कापरें.
हुंडा (सं. हुड्=स्वीकारणें पु) वरदक्षिणा: मुलीच्या बापानें मुलाच्या बापास देण ग्यांबद्दल द्यावयाची ठराविक उक्ती रकम.
हुंडी (सं. हुड=स्वीकारणें) परस्थळीं पैसे पाठवावयाचे असतां या ठिकाणच्या सावकाराच्या दुकानीं सदर रकम व वर थोडेसे पैसे दिल असतां तो दुसऱ्या ठिकाणच्या सावकाराला सदर रकम देण्याबद्दल देतो तें पत्र; लक्षणेनें— अविवाहित मुलगी: देशांतरीं मरण पावलेल्या गोत्रजाबद्दलचें अशौच.
हुंडेकरी (पु.) थोडीशी दलाली घेऊन मालाची ने आण करणारा दलाल.
हुतवह (सं. पु.) अग्नि.
हुताश, हुताशन, हुतास (सं. पु.) अग्नि.
हुताशनी (सं. स्त्री.) होळी.
हुतुतु (पु.) मुलांचा एक खेळ.
हुंदका (पु.) रडण्याचा उमाळा.
हुंदडणें (कि.) शिंगानें किंवा डोक्यानें हिसडा मारणें.
हुंदडा (पु.) धडक, धडका, धडक.
हुद्दा (अर. पु.) अधिकार; ताशा.
हुद्देदार (पु.) अधिकारी.
हुनर, हुन्नर (फा. हुनर. पु. स्त्री.) कला.
हुनरी (वि.) कलावंत, कुशल.
हुन्नर (पु. स्त्री.) हुनर पहा. [मुख्य.
हुप्प, हुप्प्या (पु.) वानरांच्या टोळींतला
हुंबरीतुंबरी (स्त्री.) हुमरी तुमरी पहा.
हुबेहुब (अर. हुबहू. वि.) अत्यंत सादृश्य असलेलें, अनुरूप.
हुमरीतुमरी (हिं. स्त्री.) अरे तुरे करणें, जोराचा तंटा.
हुमरी हुमल (स्त्री.) एक खेळ; हुज्जत.
हुमाणा (पु.) **हुमाणें** (न.) कोडें, घोटाळ्याचा प्रश्न.
हुमा (फा. पु) घोड्याच्या डोक्यावरचा पिसाचा तुरा.
हुम्या (वि.) घुम्या, तोंडांतून अक्षरहि न काढणारा; टोणपा, टोंग्या.
हुरडणें (कि.) भाजणें.
हुरडफुंक्या (वि) नांवाचा मात्र शिपाई पण खरोखर भित्रा, रिकामटेकडा.
हुरडा (पु.) भाजलेल्या कोंवळ्या धान्याच्या कणसांतले दाणे.
हुरपळणी (स्त्री.) **हुरपळणें** (न.) वरवर भाजणें
हुरमट (वि.) हूड.
हुरमत (अर स्त्री.) अब्रू, पत.
हुरहेवडी (स्त्री) फजीती, हुर्यो.
हुरहुर (स्त्री.) चिंता. काळजी, चुटपुट.
हुरहुरणें (कि) खेद करणें, शोक करणें
हुरळणें (कि.) विचार न करतां उत्साहानें प्रेरित होणें.
हुरूप (पु. स्त्री.) उत्साह, उमेद, अवसान.
हुर्यो (अ.) पची, फजीती.
हुर्येवडी (स्त्री.) फजीती, बोऱ्या.
हुलकावणी (स्त्री.) भलतीकडे रोख दाखवून फसविणें; हूल, फसवणूक.
हुलगा (पु.) कुळीथ. एक हलकें धान्य.
हुलचुतिया (पु.) ठोंब्या, मूर्ख मनुष्य.
हुलड. हुल्लड (हिं. स्त्री.) गर्दी; ओरड; गडबड; जोराचा हल्ला
हुशार (फा. हुशियार. वि.) शहाणा, बुद्धिमान्, सावध.
हुशारी (फा. स्त्री.) हुशारपणा, सावधगिरी, चलाखी; उल्हास.

हुशी, हुसी (स्त्री.) चेंडूचें उडणें.
हुश्श (अ.) आतिशय उष्णता भासमान झाल्याचा निदर्शक उद्गार.
हुसकटणें (क्रि.) उसकटणें, उलगडणें, अस्ताव्यस्त करणें; बिघडविणें; भीतीनें घाबरणें, वुजणें. [लावणें.
हुसकणें (क्रि.) धुडकावणें, हाकलून
हुळहुळ (स्त्री.) किंचित् स्पर्शानें गुदगुल्या होण्याइतकी त्वचेची नाजुक स्थिति.
हुळहुळा (वि.) फारच नाजुक त्वचेचा.
हुळा (सं. होला. पु.) भाजलेला ओला हरभरा.
हूं (अ.) उत्तेजनपर किंवा संमतिप्रदर्शक उद्गार.
हूक (इं. पु.) आकडा.
हूड (वि.) तापट, अविचारी, अडदांड; धाडशी; खोडकर; (प्रा. स्त्री) लीला.
हून (अ.) पासून; पेक्षां.
हूप (प्रा. पु. स्त्री.) धैर्य; (अ.) माकडांचा शब्द.
हूल (हिं स्त्री.) हुलकावणी; बतावणी, दंगा; गडबड, गप्प.
हृत्, हृद् (सं. न.) अंतःकरण हृदय;.
हृत (सं. वि.) हिरावून नेलेलें.
हृदय (सं. न) अंतःकरण, मन, काळीज, छाती; रहस्य मर्म, खुबी.
हृदयंगम (सं. वि.) मोहक, चित्ताकर्षक.
हृदयशून्य (सं. वि.) निर्दय, निष्करुण.
हृदयस्थ (सं. वि.) अंतर्यामी असणारा.
हृद्गत (सं. न.) अभिप्राय, अंतःस्थ हेतु; हरिद्र.
हृद्य (सं वि.) सुंदर.
हृद्रोग (सं. पु.) काळजाचा रोग; सतत व मोठी चिंता.
हृष्ट (सं. वि.) आनंदित.
हे (अ.) अरे.
हेकट, हेकड, हेकडखोर (वि.) हट्टी, दुराग्रही, एककल्ली.
हेका (पु.) हट्ट, छंद, नाद, दुराग्रह.
हेकेखोर (वि.) हट्टी, दुराग्रही, छांदिष्ट.
हेंगडा (वि) हेंगाडा पहा.
हेंगडूमेंगडूं (वि.) हेंगाडा पहा.
हेंगाड, हेंगाडा, हेंगाडें (वि.) अडाणी, मूर्ख.
हेजीब (अर. पु.) दूत; कारकून; नोकर.
हेट (हिं. अ.) येथें; खालीं; (वि.) खालचा.
हेटकरी (पु.) बरकंदाज शिपाई.
हेटाळकी, हेटाळणी, हेटाळी (स्त्री.) अवहेलना.
हेटाळणें (क्रि.) तिरस्कारानें वागविणें.
हेडंबा (सं. हिडिंबा स्त्री.) एक पुराणप्रसिद्ध राक्षसी; भयंकर किंवा ओंगळ स्त्री
हेडमास्तर (इं. पु.) मुख्य शिक्षक.
हेत (सं. हेतु पु.) हेतु, अभिप्राय; इच्छा.
हेतु (सं. पु.) बेत, उद्देश; निमित्त, कारण.
हेतुक (सं वि.) कामनीक.
हेंदरा (वि.) घाणेरडा, ओंगळ; वेडगळ.
हेंदोलणें (प्रा. क्रि.) हेलकावणें.
हेबाळणें (क्रि.) रेटणें, रेंगरणें.
हेम (सं. न.) सोनें.
हेमकूट (सं. पु.) एक पर्वत.
हेमंत (सं. पु.) मार्गशीर्ष व पौष या दोन महिन्यांमिळून होणारा ऋतु.
हेमधर (सं. पु.) मेरुपर्वत.
हेमाडपंती (वि) हेमाडपंतानें प्रचारांत आणिलेलें. [क्षुद्र.
हेर (सं. हेरक पु.) गुप्त दूत; (वि.)
हेरणें (क्रि) बारकाईनें पहाणें, न्याहाळणें.
हेरफेर (पु.) फेरबदल, अंतर.
हेरंब (सं. पु.) गणपति.
हेल (पु.) मजुरी, हमाली; बोलतांना किंवा गातांना काढलेला लांबट सूर.
हेलकरी (पु.) ओझें वाहणारा मजूर.
हेलकावणें (क्रि.) झोकें खाणें.
हेलकावा (पु.) झोका, आंदोलन.
हेलना (सं. स्त्री.) अवहेलना, अपमान,
हेलपटणें (क्रि.) निष्कारण खेप करविणें; नाश पावणें.
हेलपटा, हेलपाटा (पु.) व्यर्थ जाण्यायेण्याचा त्रास.

हेला (पु.) रेडा, हल्या; (सं. पु.) अपमान; लीला.
हेलावणें (क्रि.) हलणें, हेलकावे खाणें.
हेलावा (पु.) आंदोलन, हेलकावा, लाट.
हेलि (सं. पु.) सूर्य.
हेवा (अर. पु.) मत्सर, द्वेष; हव्यास,
हेवेखोर (वि.) दुसऱ्याचा हेवा करण्याचा स्वभाव असलेला.
हेसणें (क्रि.) खिंकाळणें.
हेळणा (सं. हेलना. स्त्री.) हेळसांड,
हेळसण, हेळसन (स्त्री.) अवहलना.
हेळसणें (क्रि.) तुच्छ मानणें, हेळसांड करणें.
हेळसांड (स्त्री.) हयगय, दुर्लक्ष.
हेळा (प्रा. स्त्री.) क्षण (अ.) सत्वर,
हैक, हैकथैक (अ.) गुरांना हांकतेवेळीं उच्चारण्याचा शब्द.
हैदोस (अर. पु.) गोंधळ.
हैराण (अर. वि.) आजारी, दुर्दशाग्रस्त, अस्वस्थ.
हैराणगत (स्त्री.) दुर्दशा, व्याकुळता.
हैवान (अर. पु. स्त्री.) पशु, जनावर.
हो (अ.) अहो; संमतिदर्शक शब्द; **होस हो लावणें,-मिळविणें**—संमति दर्शविणें.
होकायंत्र (न.) गलबतावरील दिशा ओळखण्याचें यंत्र.
होकार (पु.) संमति, रुकार.
होकारणें (क्रि.) मोठ्यानें हाक मारणें, बोलावणें.
होट (सं. ओष्ठ. पु.) ओठ.
होटाळ (वि.) बावरओठ्या.
होड (हिं. स्त्री.) शर्यत, पैज; करार.
होडकी (स्त्री.), **होडकें** (न.) लहान होडी.
होडत (स्त्री.) होड, पैज, शर्यत.
होडा (पु.) खळगा.
होडा (प्रा. पु.) पैज, अलंकार, मोठेपण.
होडी (स्त्री.) नाव, नौका.
होणें (क्रि.) घडणें; बनणें; असणें; संपणें.
होतकर, होतकरू (वि.) पुढें उत्कर्ष पावेल असें वाटण्याजोगा.
होतव्य (न.) भवितव्य, दैव.
होता (सं. पु.) यज्ञकर्ता.
होत्र (सं. न.) हवनद्रव्य, आहुति.
होत्साता (अ.) होत असतां.
होन (पु.) सोन्याचें एक नाणें.
हो ना (स्त्री.) होय किंवा नाहीं यांतलें एखादें उत्तर; संदिग्धता.
होम (सं. पु.) यज्ञ, हवन, आहुति.
होमकुंड (सं. न.) यज्ञकुंड.
होमणें (सं. क्रि.) अग्नीला अर्पण करणें; जाळणें.
होमशाला (सं. स्त्री.) यज्ञस्थान.
होय (अ.) संमतिसूचक शब्द.
होयबा (पु.) दुसऱ्याच्या होस हो लावणारा; ज्याला स्वतःचें मत नाहीं असा.
होरपळणें (क्रि.) भाजणें, डागणें.
होरा (सं. पु.) राशीचा अर्ध; अडीच घटका; फलज्योतिषाचा एक प्रकार; अंदाज, अटकळ.
होराबारी (स्त्री.) जोराचा वाद.
होरी (हिं. स्त्री.) होळीचें गाणें.
होलकांडा (पु.) झुकांडी, झोक.
होलार (पु.) महार, मांग इ० जातींचे वाजंत्री.
होलाळा (प्रा. पु.) लाट, वेग.
होलिका (सं. स्त्री.) होळी.
होलिकोत्सव (सं. पु.) शिमगा.
होष (फा. होश. पु.) भान, शुद्धि; उत्साह, उत्सुकता.
होळकर (पु.) मूळचे होळचे राहणारे इंदूरचे धनगर जातीचे संस्थानिक; धनगर; होळीचे दिवसांत मजा मारणारे.
होळी (सं. होलिका. स्त्री.) हुताशनी; शिमगा; लांकडें गवऱ्या इ० पदार्थांची पेटविलेली रास; **होळी शिंपणें** (न.) होळीच्या दिवसांत पडणारा लहानसा पाऊस; **होळीचे होळकर**—होळीचे दिवसांत घाणेरडें वर्तन करण्यांत मौज माजणारे उडाणटप्पू लोक.
हौज्या उडविणें—फजीती करणें.
हौद (फा. पु.) टांकें; पाणी साठविण्याचें पात्र.

हौदा (फा. पु.) हत्तीवर बसण्याची उघडी अंबारी; कुस्तीसाठीं केलेला खळगा.
हौरा (पु.) **हौरी** (स्त्री.) पांढरे तीळ.
हौल दिल (फा. वि.) हवालदिल पहा.
हौशा, हौशी (वि.) हौस; बाळगणारा; उत्साही.
हौस (अर. हवस. स्त्री.) आवड, उत्कट इच्छा; उत्साह.
हौळा (पु.) हुळा, भाजलेला ओला हरबरा.
ऱ्हद (सं. न.) डोह. खोल तळें.
ऱ्हस्व (सं. वि.) आखुड.
ऱ्हास (सं. पु.) क्षय, उतरती कळा.
ल्हाद (सं. आल्हाद. पु.) आनंद, हर्ष.

क्ष

क्षण (सं. पु.) तीस कला इतका काळ; काळाचा सूक्ष्म अंश; पळ; श्राद्धाचें बोलावणें; श्राद्धभोजन.
क्षणप्रभा (सं. स्त्री.) वीज.
क्षणभंगुर (सं. वि.) क्षणांत नाश पावणारें.
क्षणक्षणां, क्षणोक्षणीं (अ.) दर क्षणास.
क्षणिक (सं. वि.) अल्प काळ टिकणारें.
क्षत (सं. न.) जखम, व्रण.
क्षति (सं. स्त्री.) नुकसान, नाश, इजा, चिंता, फिकीर.
क्षत्र (सं. पु.) क्षत्रियांची जात; योद्धा.
क्षत्रिय (सं. पु.) लढाऊ जातीचा मनुष्य.
क्षपा (सं. स्त्री.) रात्र.
क्षम (सं. वि.) सोशीक, क्षमाशील.
क्षमा (सं. स्त्री.) माफी.
क्षमावान् (सं. वि.) क्षमाशीळ.
क्षय (सं. पु.) ऱ्हास, उतरती कळा; नाश; एक रोग.
क्षयतिथि (सं. स्त्री.) सूर्योदयीं नसणारी तिथि.
क्षयमास (सं. पु.) दोन संक्रांति ज्यांत येतात तो महिना.
क्षयिष्णु (सं. वि.) नश्वर.
क्षयी (सं. पु.) क्षयरोगी.
क्षर (सं. वि.) नाशवंत.
क्षरणें (क्रि.) झिरपणें, पाझरणें, गळणें.
क्षांत (सं. वि.) क्षमाशीळ, सहनशील.
क्षांति (सं. स्त्री.) क्षमा, सहनशीलता.
क्षात्र (सं. स्त्री) क्षत्रियासंबंधाचा.
क्षार (सं. पु.) खारट पदार्थ.
क्षालणें (क्रि.) धुणें.
क्षालन (सं. न.) धुणें.
क्षिति (सं. स्त्री.) पृथ्वी; क्षय, ऱ्हास; चिंता, फिकीर, पर्वा.
क्षितिज (सं. न.) जेथें आकाश जमिनीला लागलेलें दिसतें तेथें त्यांच्या परस्पर स्पर्शानें झालेलें जें वर्तुळ दिसतें तें
क्षिप्रा (सं. स्त्री.) खीर; उज्जनीची शिप्रा नांवाची नदी.
क्षीण (सं. वि.) रोडका, कृश, दुर्बळ.
क्षीर (सं. न.) दूध; झाडाचा चीक; पाणी; खीर.
क्षीरसागर (सं. पु.) दुग्धसमुद्र.
क्षीरापती (सं. पु.) विष्णु.
क्षीराब्धि (सं. पु.) क्षीरसमुद्र.
क्षुद्र (सं. वि.) क्षुल्लक, लहान, हलकें.
क्षुद्रदृष्टि (सं. स्त्री.) बारीक सारीक दोष पाहण्याची प्रवृत्ति.
क्षुधा (सं. स्त्री.) भूक.
क्षुधाक्रांत, क्षुधातुर (सं. वि.) भुकेला.
क्षुधित (सं. वि.) भुकेला.
क्षुब्ध (सं. वि.) रागावलेला, क्षोभ पावलेला.
क्षुर (सं. पु.) वस्तरा; गुराच्या पायाचा खूर.
क्षुल्लक (सं. वि.) अल्प, क्षुद्र, किरकोळ.
क्षेत्र (सं. न.) शेत; स्थान; देह; उत्पत्ति-

स्थान; पुण्यभूमि.
क्षेत्रफळ (सं. न.) कोणतीही पातळी अथवा क्षेत्र एखाद्या क्षेत्रपरिमाणानें मोजिलें असतां त्या परिमाणाची जी संख्या निष्पन्न होते ती.
क्षेत्रज्ञ (सं. पु.) जीवात्मा, परमेश्वर.
क्षेत्री (सं. पु.) क्षत्रिय; शेतकरी.
क्षेप (सं. पु.) विलंब; अनादर.
क्षेम (सं. न.) कल्याण; हित; आलिंगन, (वि.) सुखी; हितकर.
क्षोणी (सं. स्त्री.) पृथ्वी; संख्या.
क्षोभ (सं. पु.) खळबळ, व्यग्रता.
क्षोभणें (सं. क्षुभ्. क्रि.) रागावणें, चलविचल होणें.
क्षौर (सं. पु.) हजामत; तीर्थांच्या ठिकाणीं केलेली हजामत.
क्ष्मा (सं. स्त्री.) पृथ्वी.
क्ष्वेड (सं. न.) विष.

ज्ञ

ज्ञ (सं. समासांत उत्तरपदीं वि.) जाणणारा.
ज्ञात (सं. वि.) जाणलेलें.
ज्ञाता (सं. पु.) जाणणारा, शहाणा, विद्वान् मनुष्य.
ज्ञाति (सं. स्त्री.) जाति.
ज्ञान (सं. न.) जाणीव; विषयाचें आकलन; माहिती; ब्रह्मज्ञान.
ज्ञानकांड (सं. न.) आत्मज्ञानाचें प्रतिपादन केलेला वेदाचा भाग.
ज्ञानचक्षु (सं. पु.) बुद्धि.
ज्ञानी (सं. पु.) शहाणा, सुज्ञ पुरुष.
ज्ञानेंद्रियें (सं. न. अने.) ज्यांच्या द्वारें वस्तूंचें ज्ञान होतें अशीं इंद्रियें म्हणजे त्वचा, नेत्र, जिव्हा, कान व नाक.
ज्ञेय (सं. वि.) जाणण्यास योग्य.

पुरवणी.

अकलहुषारीनें (अ.) स्वतःच्या बुद्धीनें, कोणी जबरदस्ती न करतां.
अगद (सं. न.) औषध (वि.) निरोगी
अंगरस (सं. पु.) ओली वनस्पति कुटून निघणारा रस. [११।४२५)
अगांतुक (वि.) अनित्य; केव्हां आहे केव्हां नाहीं असें.
अंचवणें, अंचविणें (सं. आचम्. क्रि.) कांहीं खाल्ल्यानंतर तोंड धुणें; सुकणें, नुकसान सोसावें लागणें. [संध.
अच्सुंधि (सं. पु.) व्याकरणांतला स्वर-
अंजलि (सं. स्त्री.) ओंजळ; नमस्कारार्थ हात जोडणें.
अंजलिपुट (सं. न.) ओंजळ.
अजार (पु.) उपद्रव, पीडा.
अजारी (हिं. वि.) दुखण्यानें पीडित.
अठरा धान्यांचें कडबोळें (न.) अनेक भिन्न वस्तूंचें मिश्रण. अठरा धान्यांची
अडमाप (न.) अनिश्चित माप; खऱ्या म पापेक्षां कमी किंवा ज्यास्त माप.
अडवट-ठ (न.) अडवी तुळई; (पु.) नथेच्या मधल्या भागांतलीं दोन मोत्यें.
अडवणूक (स्त्री.) अडथळा.
अंतक (सं. पु.) यम, काळ.
अनंत (सं. पु.) कोशांत दिलेल्या या शद्बाच्या अर्थाहून एक निराळा अर्थ— अनंत चतुर्दशीचे दिवशीं कुशनिर्मित शेषाची पूजा करून सुताचा किंवा रेशमाचा चौदा गांठी दिलेला दोरा
अपटाअपट-टी (स्त्री.) आदळणें, अपटधोपट.
अपलाप (सं. पु.) लपविणें, गोपन; उडवाउडवी.
अपवर्ग (सं. पु.) मोक्ष.

अभिनंदन (सं. न.) आनंद मानणें; आनंद प्रदर्शन.
अभीष्ट (सं. न.) इच्छिलेली वस्तु; कल्याण.
अभेद्य (सं. वि.) फोडण्यास अशक्य.
अभोट (पु.) पावसाळ्याची सुरुवात.
अभ्युत्थान (सं. न.) सन्मानार्थ उठणें; उदय; उत्कर्ष; एखाद्या विरुद्ध शस्त्र उचलणें.
अमंगळ (सं. अमंगल वि.) वाईट, अशुभ, घाणेरडें.
अमरावती (सं. स्त्री.) इंद्राची नगरी.
अराजकता (सं. स्त्री.) राजावांचून अस-ण्याची स्थिति; शास्त्याचा अभाव.
अव्याहत (सं. वि.) सतत चालणारें, अखंड; (अ.) सदोदित.
अष्टदिक्पाल (सं. पु.) आठ दिशांच्या आठ रक्षक देवता.
अश्वमेध (सं. पु.) सार्वभौम राजानें करण्याचा यज्ञ.
असिधारा (सं. स्त्री.) तलवारीची धार
अहाःकार (पु.) आक्रोश, आकांत.
अक्षय तृताया (सं स्त्री.) वैशाख शु० ३.
अज्ञातवास (सं. पु.) लोकांना समजूं देतां गुप्तपणें राहणें.
आजार (फा. पु.) उपद्रव.
आडजात (स्त्री.) हलकी जात.
आत्मगत (सं. वि.) स्वगत, मनांत केलेलें
आर्द्रता (सं. स्त्री.) ओलावा.
आधिभौतिक (सं. वि.) प्राण्यापासून झालेलें.
आधेला (सं. अर्ध पु.) अर्धा पैसा.
आर्यभाषा (सं. स्त्री.) संस्कृतभाषा.
आराधणें (क्रि) पूजणें, प्रार्थना करणें.
आराधणूक (स्त्री.) पूजा, प्रार्थना.

आराधना (सं. स्त्री.) पूजा, प्रार्थना.
आरोपी (सं. पु.) गुन्ह्याचा आरोप ज्यावर ठेवण्यांत आला आहे असा.
आवेदन (सं. न.) अर्ज, विनंति, फिर्याद, गाऱ्हाणें.
आसुरी संपत्ति (सं. स्त्री.) जोरजुलमानें, अन्यायानें अथवा निंद्यमार्गानें मिळविलेलें धन.
आळेपिळे (पु. अने.) अंगाचें पिळवटणें,
इच्छांक (सं. पु.) अंकगणितांत—त्रैराशिकांतली प्रमाणांक व मध्यांक यां शिवाय असलेली तिसरी रकम.
इष्टकाल (सं. पु.) शुभकाल.
इष्टापत्ति (सं. स्त्री.) हवी असलेली गोष्ट विरुद्धपक्षाकडून आयती मिळणें; प्रतिपक्षाचें आपणांस अनुकूल भाषण.
इस्पितळ (इं. हॉस्पिटल न.) रुग्णालय; रोग्यांची राहण्याची व औषधपाण्याची तजवीज करतात तें स्थान.
ईश्वरी तंत्र—देवाची योजना.
ईश्वरी साक्षात्कार–देवानें दाखविलेला चमत्कार; देवाचें प्रत्यक्ष दर्शन.
ईश्वरी सूत्र—ईश्वरनिर्मित योजना.
उक्तें (अ.) न मापतां; ठोकळ अंदाजानें.
उगवणी (स्त्री.) **उगावा** (पु.) **उग्राणी** (स्त्री.) कुळाकडची बाकी वसूल करणें; वसूल केलेली रकम.
उघडझांक, उघडझांप (स्त्री.) उघडणें व झांकणें.
उघडमाथां (अ.) उघड उघड.
उघडा बोडका (वि.) अंगांत आणि डोक्याला कांहीं वस्त्र न घालतां.
उघडी मांडी करणें—बेशरमपणानें अश्लील प्रकार करणें.
उचकणें (क्रि.) चोरणें, उपटणें.
उचलली जीभ लाविली टाळ्याला—विचार न करतां मनास येईल तें बोलण्याचें काम सोपें असतें.
उचलून धरणें—समर्थन करणें, आधार देणें; उत्कर्ष करणें.
उच्चपदस्थ (सं. वि.) मोठ्या अधिकाराच्या किंवा सन्मानाच्या जागीं असलेला.
उच्छेदक (सं. पु.) नाशकर्ता.
उजळमाथा (पु.) आरोपांतून सुटका.
उजो (सं. उद्योत पु.) आग, विस्तव.
उटंगळ (वि.) वर खालीं झालेला, साफ न बसलेला; (पु.) उंचवटा.
उटज (सं. न.) पर्णकुटि.
उतरण (स्त्री.) यंत्रशास्त्रांत—क्षितिजपातळीशीं कलती अशी दृढ व गुळगुळीत पातळी.
उताणा पाताणा (अ.) गडबडां फिरवून; एकदां पाठ व एकदां पोट जमीनीस लागेल अशा रीतीनें फिरून.
उत्तमांग (सं. न.) डोकें.
उत्तरायण (सं. न.) सूर्याचें उत्तर दिशेकडे जाणें (माघापासून पुढचे सहा महिने).
उत्तराधिकारी (सं. पु.) माणसाच्या मरणानंतर त्याच्या जिंदगीचें स्वामित्व ज्याच्याकडे जातें तो; वारस.
उदकाडी (स्त्री.) उदबत्ती.
उदबत्ती (स्त्री.) ऊद व दुसरे कांहीं सुगंधी पदार्थ यांचें मिश्रण लावलेली काडी. ही पेटवून ठेविली म्हणजे सुगंधी धूर हवेंत पसरतो.
उदयाचल (सं. पु.) ज्या पर्वताच्या आडून सूर्य—चंद्रांचा उदय झालेला दिसतो तो.
उदरपूर्ति (सं. स्त्री.) पोट भरणें.
उदान (सं. पु.) कंठदेशस्थित वायु; **उ० ला .णें**—फार खाल्ल्यामुळें श्वासोच्छ्वास मोकळेपणानें न करतां येणें.
उदासी (सं. पु.) विरक्त मनुष्य; बैराग्यांचा एक पंथ.
उद्दिष्ट (सं. न.) अभिप्रेत; ज्याकडे सर्व दृष्टि लागली आहे असें; लक्ष्य.
उद्धारक (सं. वि.) वर काढणारा; सध्याच्या समाजविषयक परिभाषेंत जुन्या मताचा (सुधारकांविरुद्ध असलेला).
उद्यमशील (सं. वि.) उद्योगी, उत्साहवान्

उपक्रम (सं. पु.) आरंभ, सुरवात; उद्योग; उपाय.
उपग्रह (सं. पु.) मोठ्या ग्रहाच्या भोंवतीं त्याच्या अनुषंगानें असणारा दुसरा लहान ग्रह.
उपपद (सं. न.) गौण पद; पदवी; (व्याक०) समासाचा एक प्रकार.
उपभोग्य (सं. वि.) उपभोगास योग्य.
उपरांतिक (अ.) नंतर.
उपाख्यान (सं. न.) आख्यानांतर्गत लहान गोष्ट.
उपार्जित (सं. वि.) संपादलेलें, मिळविलेलें.
उपेक्षणीय (सं. वि.) कानाडोळा करण्यासारखें.
उबाळा (पु.) हवेची उष्णता; उष्ण काळ; उकळी.
उभरंग (वि.) विटलेल्या रंगाचें.
उर्फ (हिं. अ.) प्रसिद्धीचें नांव, अमक्या नांवानें मशहूर.
उसळ (स्त्री.) कडधान्य भिजत ठेवून दाणे चांगले फुगल्यावर उकडून मसाला वगैरे घालून केलेलें खाद्य.
उसाळी (स्त्री.) उसळणें, एकदम जोरानें वर येणें.
उसूल (अर. पु.) वसूल.
ऊर्ज (सं. पु.) शक्ति, तेज.
ऊर्जित (सं. न.) उत्कर्ष, भरभराट.
ऊर्ध्वदेह (सं. पु.) मरणोत्तर आत्म्याला प्राप्त होणारा देह.
ऋणी (सं. वि.) ऋणकरी, उपकारबद्ध.
ऋत (सं. न.) सत्य; परब्रह्म.
ऋतुस्नात (सं. ऋतुस्नाता वि.) विटाळसपणानंतर चौथे दिवशीं स्नान करून शुद्ध झालेली.
ऋषियज्ञ (सं. पु.) पंच महायज्ञांपैकीं एक, अतिथियज्ञ; शास्त्राध्ययन.
ऋक्ष (सं. पु.) अस्वल.
एकछत्री राज्य—एका राजाच्या अंमलाखालचें राज्य; एक जण करील ती पूर्वदिशा अशा प्रकारची स्थिति.

एकतारी (स्त्री.) एकच तार असलेलें वीण्यासारखें एक तंतुवाद्य.
एकधान्य (सं. न.) एकाच प्रकारच्या धान्यावर निर्वाह.
एकमत (सं. न.) मताच्या संबंधानें सारखेपणा, अभिन्नता, मतैक्य.
एकीकरण (सं. पु.) जुळविणें, मिलाफ.
ऐनेमहाल (फा. पु.) आरसे महाल.
ओज (सं. ओजस् न.) तेज; बळ.
ओजस्विता (सं. स्त्री.) तेजस्वीपणा.
ओलाचिंब (वि.) अतिशय आर्द्र.
ओलांडणें (सं. उल्लंघ् क्रि.) स्पर्श न करतां वरून पलीकडे जाणें; उतरणें, पार जाणें.
ओली आग (स्त्री.) अतिवृष्टि, महापूर इ० कारणांनीं प्राप्त होणारें संकट.
ओहोटी (स्त्री.) पाणी ओसरणें; उतरती कळा.
ओहोळ (पु.) लहान ओढा, ओघळ.
औषधी (सं. स्त्री.) वनस्पति, जडीबुटी.
औषधोपचार (सं. पु.) उपाय, दवा.
कंकाल (सं. पु.) अस्थिपंजर.
कचाकच, कचाकची (स्त्री.) चकमक, जोराचें भांडण.
कचा (पु.) हिशेबांतील परिमाणांच्या एकंच्या सांगितलेल्या किंमतीच्या संख्येस ज्या परिमाणाची किंमत काढणें असेल त्या परिमाणाच्या संख्येनें गुणून आलेला गुणाकार.
कडकलक्ष्मी (स्त्री.) लक्ष्मीच्या उग्र स्वरूपाचें सोंग घेऊन भिक्षा मागणारा.
कडवा (पु.), **कडवी** (स्त्री.) कडू वाल.
कणंग (स्त्री.) धान्याचा साठा, पेंव, टिकी.
कथाभाग (सं. पु.) पुराणादिक ग्रंथांतलें किंवा कथा-कीर्तनांतलें आख्यान.
कद्रू (वि.) चिकू, कंजूष. [वेळीं.
कधींकाळीं (अ.) फार दिवसांनीं एकादे
कधींमधीं (अ.) मध्यें एखाद्या वेळीं, विरळा.
कनकाचल (सं. पु.) सोन्याचा पर्वत
कपाळकूट (स्त्री.) माथेफोड, शिकविण्याचे व्यर्थ श्रम.

कर्णमैथुन (सं. न.) कानगोष्टी करणें.
कल्पद्रुम, कल्पवृक्ष (सं. पु.) कल्पतरु पहा.
कल्पांतरीं (अ.) कधींहि.
कानगो (फा. कानून् गो=कायदा जाणणारा पु.) कुळकर्ण्यासारखा एक ग्रामाधिकारी.
कॉन्फरन्स (इं. स्त्री.) परिषद्, सभा.
कामिनी (हिं. स्त्री.) प्रियकर स्त्री.
कामून (अ.) वऱ्हाड—नागपूर प्रांतीं—काय म्हणून ? कां ?
कूळ (न.) पट्ट्यानें जमीन धारण करणारा.
खर्व (सं. न.) दहा अब्ज संख्या.
खाक्या (पु.) रंग; स्वरूप; युक्ति; बाणा; ठराविक वर्तनक्रम.
खातें (न.) कोशांत न दिलेला अर्थ—
खादी (स्त्री.) चांगलें खाणें, पौष्टिक अन्न.
खादीचें शरीर—धष्टपुष्ट शरीर.
खिलावणें (हिं. खिलौना न.) खेळ, क्रीडा; प्रीतिपात्र.
खिसा (अर. किस्सा पु.) कहाणी, कथा
खुंटाळें (न.) खुंट्यांचा संच.
खुरी (स्त्री.) मूर्ति, अंगाची ठेवण (होना० पृ. १५७) [खुशामत.
खुषामद (फा. स्त्री.) हांजी हांजी,
खेड् (पु.) जमीन कसणारा.
खोळ (स्त्री.) डोक्यावरून घेतलेला घोंगडीचा भाग.
खोळबेला (पु.) खुशाली.
गचगचीत (वि.) दाट; रगड, विपुल.
गची (प्रा. स्त्री.) मान, गचांडी (ज्ञा० ६।२३६)
गंडकीशिला (सं. स्त्री.) शालिग्राम.
गयावर्जन (सं न.) गयाक्षेत्रीं यात्रेकरू श्राद्ध वगैरे विधि करतात तें.
गयावळ (पु.) गया क्षेत्रांतला उपाध्या.
गवगवा (पु.) गडबड, गर्दी, बोभाट.
गवत्यागोमाजी—कोणी क्षुद्र मनुष्य.
गळोटी, गळाटी (स्त्री.) गळपट्टी, गळयास बांधण्याची कापडाची पट्टी.
गागरा (पु.) नागपुराकडे—धूळ, कचरा.
गांगेय (सं. पु.) भीष्म.

गुरुकुल (सं. न.) गुरूचें कुटुंब; जेथें विद्यार्थ्यांना पुत्रवत् मानून त्यांच्या खाण्यापिण्याची, विद्याभ्यासाची वगैरे सगळी सोय गुरूकडून केली जाते अशी पाठशाळा. [उडविणें.
गोळीबार (पु.) बंदुकींत गोळी घालून
घनवर्धनीय (सं. वि.) घणानें ठोकल्यानें किंवा दाब घातल्यानें न मोडतां पसरणारें.
घासदाणा (पु.) पूर्वीच्या काळीं मराठे मुलुखगिरी करीत, तेव्हां आपल्या घोडेस्वारांच्या रोजच्या खर्चासाठीं प्रत्येक गांवाकडून जी ठराविक रकम घेत ती.
घुंगुरवाळा (पु.) घुंगरें लावलेला मुलाच्या पायांतला वाळा.
घुगरी (स्त्री.) चण्याची उसळ.
चक्रनेमिक्रम (सं. पु.) गाडी धांवत असतां तिच्या चाकाच्या धावेचा खालचा भाग क्रमानें खालीं जातो व पुनः वर येतो याप्रमाणें चालणारा क्रम.
चक्रपाणी (सं. पु.) विष्णु.
चक्रवाटी (सं. चक्रवातिका स्त्री.) वावटळ.
चक्रवाल (सं. पु.) एक पक्षी.
चक्राकार (सं. वि.) वाटोळें.
चक्रीदार (वि.) चक्रासारखें वाटोळें व फुगीर.
चढे घोड्यानिशीं (अ.) घोड्यावरून न उतरतां; न थांबतां.
चतुराननं (सं. पु.) ब्रह्मदेव.
चतुष्कोण (सं. पु) चौकोन.
चंद्र (सं. पु.) मुसलमानी तारीख.
चंद्रचूड, चंद्रशेखर (सं. पु.) श्रीशंकर.
चराचर (सं. वि.) हालचाल करणारे व न करणारे म्हणजे सजीव व निर्जीव दोन्ही प्रकारचे; (अ.) चरचर आवाज करीत.
चारुळें (न.) भांडें, चरवी.
चास (स्त्री.) नांगराची रेषा.
चिरस्थायी (सं. वि.) पुष्कळ काळपर्यंत टिकणारें.
चूत (सं. पु.) आम्रवृक्ष.

चौदारत्नें—देव आणि दानव यांनीं समुद्रमंथन करून चौदा रत्नें काढलीं. तीं–लक्ष्मी, कौस्तुभ, पारिजातक, सुरा, धन्वंतरी, चंद्र, कामधेनु, ऐरावत, अप्सरा, सप्तमुखी अश्व, विष, हरिधनु, शंख आणि अमृत.

छत्तिसाचा आंकडा—दोघांमधलें वितुष्ट.

छंद (सं. पु.) कोशांत देण्याचा राहिलेला अर्थ—कवितेचें वृत्त.

जडजवाहीर (फा. जर म्ह. सोनें. न.) सोनें व मोत्यें, हिरे इ. रत्नें.

जांगड (वि.) पसंतीसाठीं परत करण्याच्या बोलीनें नेलेला (माल).

जेजाल (फा. जंजाली स्त्री.) एक प्रकारची तोफ.

जोसकी (स्त्री.) गांवच्या जोशीपणाची वृत्ति.

ज्याहापन्हा (अर. जहांपन्हा पु.) जगाचा पालनकर्ता.

टळणें (क्रि.) चुकणें, न येणें.

टिपूरघाई (स्त्री.) टिपऱ्या खेळणाऱ्या मुलांची घाई, फार जलदी.

टिळा (सं. तिलक पु.) टिकला, ठिपका.

टिळाटोपी, टिळेमाळा (स्त्री.) पवित्रपणाचा बाह्य देखावा.

डरडरावून निजणें—निर्धास्तपणानें गाढ पडणें.

डिक्री, डिगरी (इं. डिक्री. स्त्री.) दिवाणी कोर्टाचा निकाल.

तटिनी (सं. स्त्री.) नदी.

तढो (पु.) वऱ्हाडप्रांतीं–सुताडा, झोऱ्या.

तदीय (सं. वि.) त्याचा, तिचा.

दडण (स्त्री. न.) लपण्याची जागा.

दुवारा (अ) दोनदां.

धनत्तर (सं. धनवत्तर वि.) समर्थ, श्रीमंत.

धाकड (सं. द्राघिष्ठ वि.) अतिदीर्घ, धिप्पाड.

धाकुटा (प्रा. वि.) धिप्पाड, धाकटा.

धाडा (प्रा. पु.) धाड, हल्ला, दरवडा.

धीरट (वि.) पक्का, खंबीर.

नरद (स्त्री.) सोंगटी.

निखर्व (सं न.) शंभर अब्ज संख्या.

पदलालित्य (सं. न.) वाक्यांतलें पदरचनेचें सौंदर्य.

पद्म (सं. न.) अब्ज किंवा शंभर कोटि.

परिरंभ (सं. पु.) आलिंगन. [खळें.

परिवेष (सं. पु.) चंद्र–सूर्याभोंवतालचें

परिव्राज (सं. पु.) संन्यासी.

पऱ्हाटी (स्त्री.) कापसाचें झाड.

पवमान (सं. पु.) वायु; सोमयज्ञांतलें एक स्तोत्र.

पवि (सं. पु.) इंद्राचें वज्र.

पाणलोट (पु.) पाणी ओघळून जाईल असा उतार; टेकडीच्या किंवा डोंगराच्या उतरत्या कडा; पाण्याचा प्रवाह.

पुणी (स्त्री.) पिंजलेल्या कापसाची वळी.

पुरजा (तेलगु पु.) कागद, चिट्ठी; कर्जरोखा.

पेद्रू (पोर्तु. पेद्रो वि.) दुर्बळ, कमकुवत.

रकम. [घालण.

पेहरणें (हिं. क्रि.) पांघरणें, अंगांत

प्रोफेसर (इं. पु.) एखाद्या शास्त्रांतला निष्णात; उच्च विद्यालयांतला अध्यापक.

प्लवग, प्लवंग, प्लवंगम (सं. पु.) वानर.

फाळणी (स्त्री.) वांटणी; शेतसाऱ्याची रकम ठरविणें.

फिदा (अर. वि.) आषक; अतिशय प्यार.

फूल (न.) ज्यास्त अर्थ—घन स्वरूपांतून प्रवाहरूप न होतां एकदम वायुरूपांत गेलेले पदार्थ.

फोतर (न.) सालपट. [झोपाळा.

बंगई (स्त्री.) खानदेश–वऱ्हाडप्रांतीं—

बगल्या (वि.) अंकित, हाताखालचा.

बंडी (तेलगु स्त्री.) सामानाची गाडी.

बढाई (का. बडिगे पु.) सुतार; (सं. वर्धकि स्त्री.) आत्मस्तुति, पोकळ प्रशंसा

बदमाष (फा. बदमआश वि.) दुराचरणी

बदलाम (हिं. बदनाम न.) दुष्कीर्ति.

बंदी (हिं. स्त्री.) मनाई; करार; वांटणी; ठराविक नेमणूक; रतीब.

बापरोटा, बापुती (स्त्री.) वडिलोपार्जित संपत्ति.

बार (पु.) पायदळ.
बारकावा (पु.) बारकाई, चौकसपणा.
बारदार (फा. पु.) ओझें वाहून नेणारा.
बारबंडी (दी) (स्त्री.) ज्याला बांधण्यासाठीं बारा बंद किंवा कसे लाविले आहेत असा अंगांत घालण्याचा एक कपडा.
बाहेरला (पु.) ज्यास्त अर्थ—महार; मांग; भंगी.
बिजिक (इं. बेजिक न.) दोघांनीं, तिघांनीं, किंवा चौघांनीं खेळण्याचा पत्त्यांचा एक विशिष्ट प्रकारचा इंग्रजी खेळ.
बिनशर्त (फा. बिलाशरत अ.) कांहीं अट न घालतां.
बुद्रुक, बुद्रुख (फा. बुजुर्ग वि.) पूज्य, सन्मान्य; वडील, पोक्त; एकाच नांवाच्या दोन गांवांपैकीं जो अधिक मोठा असेल तो (लहान गांवाला 'खुर्द' म्हणतात.)
बेंद्रू (वि.) ठेंगणा पण धष्टपुष्ट (माणूस किंवा जनावर)
बेणवाजा (इं. बँड+सं. वाद्य पु.) इंग्रजी तऱ्हेचें एक वाद्य.
बोलभाक (पु.) वचन, शपथ, करार.
भगदेव (सं. पु.) बाहेरख्याली मनुष्य.
भंडारी (स्त्री.) फडताळ.
भरमसाट (अ.) अविचारानें, भेदाभेद न करतां; (वि.) अमर्याद.
भागाभाग (स्त्री.) ज्यास्त अर्थ—पळापळ, धडपड, यातायात.
भिशी (गुज. वीसी. स्त्री.) खानदेशांत—खाणावळ.
मघवा (सं. पु.) इंद्र.
मद्गज (सं. पु.) उन्मत्त हत्ती.
मर्दुमी (फा. स्त्री.) मर्दुमकी, शौर्य.
महानस (सं. पु.) स्वैंपाकघर.
महाफळ (सं. न.) मोठें किंवा उत्कृष्ट फळ; नारळ, फणस इ.
मुदतबंदी (फा. स्त्री.) मुदत करणें.
मौलाना (अर. पु) मुल्ला, मुसलमानांचा उपाध्याय; शिक्षक.
मृड (सं. पु.) शिव.
मृडानी (सं. स्त्री.) पार्वती.
यादी (फा. स्त्री.) संस्थानिकांनीं हुजुरास केलेला अर्ज.
रूपडें (न.) सुंदर रूप; मुखवटा.
लागण (स्त्री.) जमीनीची वहिवाट.
लाट (स्त्री.) उंसाच्या चरकांत ऊंस गच्च दाबण्यासाठीं जे अनेक गोल वापरतात त्यांतला प्रत्येक.
लादनी (स्त्री.) वऱ्हाड–नागपुराकडे–तळघर.
वकूफ (अर. पु.) शहाणपण, अक्कल; हुशारी; चातुर्य.
वायदा (पु.) नागपुराकडे—शेतसारा.
वारि (प्रा. अ.) ऐवजीं.
वालशा ट, वालशेट (इं. वॉलशेड न.) मेणबत्तीची टाणवी.
वेडेंपीक (न.) आलें तर अतिशय येईल नाहींतर मुळींच येणार नाहीं असें पीक